ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS VIZITACIJŲ AKTAI
1611–1651 m.

ACADEMIA LITUANA CATHOLICA SCIENTIARUM

FONTES
HISTORIAE LITUANIAE

Vol. XI

ACTA VISITATIONUM DIOECESIS SAMOGITIAE (A. D. 1611–1651)

Edidit
LIUDAS JOVAIŠA

VILNAE, 2011

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

LIETUVOS
ISTORIJOS ŠALTINIAI

XI tomas

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS VIZITACIJŲ AKTAI (1611–1651 m.)

Parengė
LIUDAS JOVAIŠA

KATALIKŲ AKADEMIJA

Pilies g. 8
VILNIUS, 2011

UDK 23/28(474.5)(093.2)
Že49

Knygos parengimą ir leidimą parėmė
Lietuvos mokslo taryba (Research Council of Lithuania)

Redaktorių kolegija

Dr. Darius Baronas
Lietuvos istorijos institutas

Dr. vysk. Jonas Boruta SJ
Lietuvių katalikų mokslo akademija

Dr. Liudas Jovaiša
Vilniaus universitetas

Dr. Mindaugas Paknys (tomo atsakingasis redaktorius)
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Dr. Arūnas Streikus
Vilniaus universitetas

Dr. Paulius Subačius
Vilniaus universitetas

ISBN 978-9986-592-68-6

© Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011
© Sudarymas ir parengimas – Liudas Jovaiša, 2011

TURINYS / INDEX

Žemaičių vyskupijos vizitacijos ir jų aktai (1576–1655) ix

Rengėjo pastabos xxxiii

Foreword xxxvii

Index abbreviationum xlii

I. Acta visitationum generalium dioecesis Samogitiae 1

Acta visitationis A. D. 1611–1612 3

Eccl.Pašvitinensis 4, eccl. Žagarensis 7, eccl. Akmenensis 11, eccl. Rietavensis 13

Acta visitationis A. D. 1621 19

Eccl. Kražensis 24, eccl. Viduklensis 31, eccl. Batakensis 37, eccl. Kaltinėnensis 43, processus super visitatione 47, eccl. Šaukėnensis 52, eccl. Kuršėnensis 59, eccl. Akmenensis 61, eccl. Žagarensis 79, eccl. Joniškensis 98, eccl. Pašvitinensis 101, eccl. Linkuvensis 105, eccl. Šiaulensis 113, eccl. Radviliškensis 117, eccl. Šeduvensis 127

Acta visitationis A. D. 1630 135

Eccl. Klovainensis 135, eccl. Švėkšnensis 138

Acta visitationis A. D. 1635 143

Eccl. Alsėdensis 143, eccl. Veliuonensis 146, eccl. Seredensis 155, eccl. Klovainensis 160, eccl. Pakruojensis 167

Acta visitationis A. D. 1637–1638 171

Eccl. Klovainensis 171, eccl. Šeduvensis 172, eccl. Krakensis 174

Acta visitationis A. D. 1643–1644 177

Indictio visitationis 177, eccl. Plungensis 179, indictio visitationis 180, eccl. cathedralis Mednicensis 183, nominatio visitatoris 186, eccl. Raudėnensis 187, eccl. Tryškensis 189, eccl. Akmenensis 196, eccl. Papilensis

204, eccl. Kuršėnensis 210, eccl. Gruzdžensis 216, eccl. Šakynensis 220, eccl. Žagarensis 227, eccl. Krakensis 229, eccl. Grinkiškensis 231, eccl. Radviliškensis 233, eccl. Šiaulensis 239, eccl. Kurtuvėnensis 247, eccl. Šaukėnensis 252, eccl. Švėkšnensis 253

Indictio visitationis generalis A. D. 1646 259

Acta visitationis A. D. 1648–1649 263

Designatio visitatoris 263, eccl. Luokensis 264, eccl. Užventensis 271, eccl. Kražensis 277, eccl. Kelmensis 283, eccl. Nemakštensis 288, eccl. Viduklensis 294, eccl. Raseinensis 295, eccl. Girkalnensis 296, Eccl. Betygalensis 300, Eccl. Ariogalensis 303, eccl. Butkiškensis 309, eccl. Čekiškensis 313, capella Pernaravensis 316, eccl. Krakensis 316, eccl. Josvainensis 328, eccl. Vilkijensis 331, eccl. Seredensis 332, eccl. Veliuonensis 335, eccl. Pajūrensis 342, eccl. Tauragensis 342, eccl. Batakensis 342, eccl. Sedensis 347, eccl. Telšensis 350

Fragmentum alicuius visitationis generalis Tyszkiewicianae (s. a.) 353

Acta visitationis A. D. 1650–165 357

Eccl. Klovainensis 357, eccl. Krakensis 357

II. ACTA VISITATIONUM DECANALIUM DIOECESIS SAMOGITIAE 359

Acta visitationis decanatus [Rietavensis] A. D. 1620 361

Eccl. Švėkšnensis 361, eccl. Žvingensis, Šilalensis et Vainutensis 362, eccl. Kvėdarnensis 362, eccl. Gargždensis 363, eccl. Palangensis 365, eccl. Skuodensis 366

Acta visitationis decanatus Rietavensis A. D. 1639 369

Eccl. Tverensis 369, eccl. Laukuvensis 370, eccl. Kaltinėnensis 372, oratorium Upynense 373, eccl. Batakensis 373, eccl. Pajūrensis 374, eccl. Žvingensis 375, eccl. Vainutensis 378, eccl. Švėkšnensis 379, eccl. Kvėdarnensis 381, eccl. Šilalensis 383, oratorium Bolsense 383, eccl. Žarėnensis 383, eccl. Gargždensis 385

Acta visitationis decanatus Rietavensis A. D. 1644 389

Eccl. Žarėnensis 389, eccl. Batakensis 391, eccl. Šilalensis et Balsensis 393, eccl. Žvingensis 395, eccl. Vainutensis 395, eccl. Švėkšnensis 397, eccl. Kvėdarnensis 398, oratorium Gardamense, eccl. Laukuvensis 400, eccl. Gargždensis 401, eccl. Tverensis 402

Acta visitationis decanatus Šeduvensis A. D. 1639 405

Eccl. Baisogalensis 405, eccl. Surviliškensis 409, eccl. Dotnuvensis 411, eccl. Šiaulėnensis 412, eccl. Smilgensis 414, eccl. Klovainensis 414, eccl. Pušalotensis 416, eccl. Krakensis 417, eccl. Josvainensis 419, eccl. Grinkiškensis 421

Acta visitationis decanatus Šeduvensis A. D. 1642 425

Eccl. Pušalotensis 425

Acta visitationis decanatus Kražensis A. D. 1640 429

Eccl. Varnensis 429, eccl. Pavandenensis 431, eccl. Užventensis 433, eccl. Kelmensis 434, eccl. Čekiškensis 435, eccl. Betygalensis 437, eccl. Ariogalensis et Butkiškensis 438, eccl. Girkalnensis 439, eccl. Viduklensis 441, eccl. Nemakštensis 443

APPENDIX 447

INDEX PERSONARUM 453

INDEX LOCORUM 463

INDEX RERUM 469

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS VIZITACIJOS IR JŲ AKTAI (1576–1655)

Katalikiškosios Reformos epocha – tikras įvairių rūšių vizitacijų „aukso amžius“, kurio aušrą nulėmė ganytojiškos vyskupų tarnystės atgijimas. Dėsninga, kad būtent šio laikotarpio vizitacijų aktai yra vieni gausiausiai ir geriausiai išlikusių šio tipo Bažnyčios istorijos šaltinių per visą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją. Tarp jų įvairove ir gausa ypač išsiskiria XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios Žemaičių vyskupijos archyviniai šaltiniai, išsaugoję seniausius Lietuvoje apaštališkojo vizitatoriaus, vyskupų ir dekanų vizitacijų aktų tekstus.

GENERALINĖS VIZITACIJOS ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOJE (1576–1655)

Svarbiausias įvykis, nulėmęs daugmaž reguliarios vyskupijų lankymo praktikos susiklostymą, buvo Tridento visuotinis Bažnyčios susirinkimas. Jo nutarimuose visiems vyskupams įsakyta kasmet (jei vyskupija didelė – kartą per dvejus metus) vizituoti savo vyskupiją[1]. Pirmasis tokios veiklos Žemaitijoje ėmėsi 1576 m. į ganytojo sostą įžengęs vyskupas Merkelis Giedraitis (ap. 1536–1609). Pirmoji vizitacija buvo atlikta 1576 m., netrukus po ingreso; joje vyskupą lydėjo iš Vilniaus atvykęs tėvas jėzuitas Mikalojus Sedkovskis[2]. Daugiau liudijimų apie kitas Giedraičio vizitacijas neturime – išskyrus Motiejaus Valančiaus nuorodą į 1587 m. Žemaičių vyskupijos vizitacijos rankraštį[3].

Specifinis Giedraičio kaip ganytojo bruožas – bendradarbiavimas su Apaštalų Sosto nunciatūra. Vyskupai paprastai nebuvo linkę užleisti savo teisių kitiems autoritetams, tad Merkelis Giedraitis buvo vienintelis Respublikos hierarchas, sutikęs – tiesa, ne be ilgų įtikinėjimų – leisti nuncijaus Giovanni Andrea Caligari auditoriui vizituoti savo vyskupiją[4]. Gavęs Giedraičio leidimą, apaštališkasis vizitatorius Tarkvinijus Pekulas, lydimas tėvo Mikalojaus

---

[1] Ses. VII, decr. 2: *Super reformatione*, cap. 8; ses. XXIV, decr. *De reformatione*, can. 3.

[2] Archivum Romanum Societatis Iesu, Germ. 137-II, l. 244r; Pol. 80, l. 18v.

[3] M. Valančius, *Žemaičių vyskupystė*, žr. idem, *Rinktiniai raštai*, t. II, ed. Vytautas Merkys, Vilnius, 1972, p. 97, išn. 63.

[4] *Ioannis Andreae Caligarii, nuntii apostolici, epistolae et acta, 1578–1581*, ed. L. Boratyński, Cracoviae, 1915, p. lvi–lvii.

Sedkovskio, per nepilnus du mėnesius 1579 m. rudenį apkeliavo vyskupiją ir paliko unikalų ir spalvingą religinio gyvenimo padėties Žemaitijoje aprašymą[5] – vienintelį, tegu ir fragmentiškai išlikusį apaštališkosios vizitacijos senojoje Lietuvoje tekstą[6].

Jei apie vyskupo Giedraičio vizitacijas byloja vos keletas miglotų šaltinių užuominų, jo įpėdinių veikla žymiai aiškesnė. Pirmiausia pabrėžtina, kad visi (išskyrus trumpai vyskupavusį Merkelį Elijoševičių Geišį) XVII a. I pusės Žemaičių vyskupai bent kartą vizitavo vyskupiją; dažniausiai – valdymo pradžioje, netrukus po ingreso. Antai 1611 m. pabaigoje – 1612 m. pradžioje daugiausia šiaurrytinės vyskupijos dalies parapijas (Šeduvą, Pašvitinį, Žagarę, Akmenę, taip pat Rietavą) lankė Mikalojus Pacas (Žemaičių vyskupas 1610–1618 m.). Atrodo, kad jo atlikta vyskupijos vizitacija baigėsi 1613 m. pabaigoje katedros vizitacija ir nuostatais dėl kasdienių refekcijų[7].

1618–1626 m. vyskupavęs Mikalojaus Paco įpėdinis Stanislovas Kiška, atvirkščiai, pradėjo nuo to, kuo jo pirmtakas baigė – nuo katedros vizitacijos 1619 m. rugpjūtį[8]. Vizitacija (žr. skelbiamus jos aktus) buvo toliau tęsiama 1620 m. vasarą, 1621 m. žiemą ir vasarą[9]. Pradėtą vizitaciją pertraukė pusmetinis rezidavimas karaliaus dvare (ir galbūt antkrytis)[10].

Jokių Abraomo Vainos (Žemaičių vyskupas 1626–1631 m.) vizitacijų fragmentų, kitaip nei jo pirmtakų, neišliko, tačiau iš liudininkų parodymų žinome, kad vyskupija buvo vizituota. Pasak kanauninko Mato Babinovskio, ordinaras asmeniškai du ar tris kartus vizitavęs katedros bažnyčią, taip pat ir didelę vyskupijos dalį; likusią dalį vizitavęs per savo sufraganą (dėl vyskupijos tą patį tvirtino ir kanauninkas Andriejus Burčakas)[11]. Išliko keletas vyskupo

---

[5] Pekulo vizitacijos aktų kritinis leidimas: *Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)*, edd. Liudas Jovaiša, Juozas Tumelis, Vilnius: Aidai, 1998.

[6] XVI a. paskutiniajame dešimtmetyje Vilniaus vyskupiją lankiusio apaštališkojo vizitatoriaus Aleksandro Komulovičiaus vizitacijos aktų likimas nežinomas.

[7] Tikslias Pašvitinio, Žagarės, Akmenės ir Rietavo vizitacijų datas žr. vizitacijos aktuose. Šeduvoje Pacą buvus 1611 11 04 liudija paminėjimas jo paliktų nuostatų bažnyčios valdiniams, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 1671, ap. 4, b. 453, l. 39r. Katedros vizitacijos dokumentus žr. Kopiariusz do dziejów Kościoła na Żmudzi, Varšuvos nacionalinė biblioteka, IV 6649 (toliau – Kopiariusz), l. 14r–20v.

[8] 1621 m. vizitacijoje užsimenama apie 1619 08 05 katedros kanauninkų ir 08 07 vikarų vizitaciją, žr. šios knygos p. 40, 45.

[9] 1620 m. liepą-rugpjūtį vizituota Ariogala, Jurbarkas, Josvainiai; 1621 m. vasarį – Kražiai, Viduklė, Batakiai, Kaltinėnai; liepą-rugpjūtį – Šaukėnai, Kuršėnai, Akmenė, Žagarė, Joniškis, Pašvitinys, Linkuva, Šiauliai, Radviliškis, Šeduva.

[10] Plg. 1625 m. reliaciją, ypač ne itin aiškią jos vietą ("Inde rediens, dum finiundae insisto visitationi, circumcirca contagiosi lues aeris coepit grassari"), *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae*, ed. Paulius Rabikauskas, vol. I, Romae 1971, p. 233–234.

[11] Abraomo Vainos kanoninis procesas, ASV, Proc. Cons. XXVIII, l. 565r, 567r.

Vainos laikais (1630 m.) sufragano Jono Višemirskio atliktų vizitacijų aktų ar veikiau jų fragmentų[12].

Neabejotinai ryškiausia vizitatoriaus figūra XVII a. I pusės Žemaitijoje – Jurgis Tiškevičius (Žemaičių vyskupas 1633–1649 m.). Dėl to meto vizitacijų aktų gausos ir jų fragmentiškumo dažnai sunku nustatyti vizitacijos laiką bei pobūdį (vyskupijos ar dekanato vizitacija); sudėjus įvairias šaltinių užuominas, visas Tiškevičiaus vyskupavimas virsta kone vientisa vizitacijų grandine. Vis dėlto kelias generalines vizitacijas galima pamėginti išskirti.

Pirmoji Jurgio Tiškevičiaus asmeniškai atlikta vizitacija įvyko 1635 metais. Atrodo, kad jau 1635 m. gegužės 21 d. galėjo būti vizituota Plungės bažnyčia[13]. Liepos 27 d. ordinaras vizitavo Alsėdžių bažnyčią (žr. publikuojamą tekstą); po to jo maršrutas vedė į pietinę vyskupijos dalį, kur rugpjūčio 15–16 d. buvo vizituotos Veliuonos ir Seredžiaus bažnyčios (žr. skelbiamus aktus). Iš ten Tiškevičiaus kelias vėl suko šiaurėn, rytiniu vyskupijos pakraščiu: rugpjūčio 23 d. vizituota Josvainių (žr. publikuojamą 1639 m. Šeduvos dekano vizitacijos tekstą), rugpjūčio 29 d. – Radviliškio[14], rugsėjo 23–24 d. – Klovainių, rugsėjo 26 d. – Pakruojo bažnyčios (plg. skelbiamus tekstus). Spalio 8 d. vizituota Surviliškio bažnyčia (žr. publikuojamą 1639 m. Šeduvos dekano vizitacijos tekstą); 1635 m. dar buvo lankytos ir Kurtuvėnų bei Švėkšnos bažnyčios (žr. 1643–44 m. vyskupijos vizitacijos tekstą), o taip pat Ariogalos bažnyčia (žr. 1648–49 m. vyskupijos vizitacijos tekstą).

Po 1636 m. sušaukto vyskupijos sinodo Tiškevičius pradėjo naują vyskupijos vizitaciją, įvykusią 1637–1638 metais. Be itin fragmentiškai – tiesiog nuotrupomis – išlikusių jos aktų ir užuominų vėlesniuose dokumentuose, šios vizitacijos faktą patvirtina ir viena antrojo Tiškevičiaus (1639 m.) sinodo nutarimų frazė („...ką tik atliktoje vizitacijoje su dideliu skausmu patyrėme...“[15]). Papildomų sunkumų bandant detaliau rekonstruoti šios vizitacijos vyksmą sukelia ne visada aiškios netiesioginių liudijimų užuominos, kuriose kartais fiksuojamas vien vyskupo ar jo arkidiakono lankymosi faktas, kurį tik hipotetiškai galima susieti su vizitacijos vyksmu. Neginčijamai aišku, kad pats vyskupas Tiškevičius 1637 m. spalio 19 d. vizitavo Klovainių bažnyčią; taip pat neabejotina, kad generalinė vizitacija 1638 m. rugsėjo 14 d. įvyko Šeduvoje, o spalio 16 d. – Krakėse (žr. publikuojamus pertvarkos nutarimus). Ordinaro arba vyskupo vizitacijos taip pat turėjo vykti Radviliškyje (1638 m. liepos

[12] Klovainių (1630 05 04) vizitacija, LVIA, f. 1671, ap. 4. b. 367 (Klovainių parapijos dokumentai), l. 72r, ir Švėkšnos (1630 05 22) vizitacija, LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 456 (Švėkšnos parapijos dokumentai), l. 178r.

[13] LVIA, f. 696, ap. 2, b. 798 (Plungės parapijos dokumentai), l. 5r, 6r.

[14] LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 429 (Radviliškio parapijos dokumentai), l. 28r.

[15] *Collectanea constitutionum synodalium dioecesis Samogitiensis*, Vilnae 1690, p. 76.

24 d. ir / arba 1637 m.)[16], Laukuvoje (1638 m. rugpjūčio 20 d.)[17], Girkalnyje (žr. 1640 m. Kražių dekanato vizitacijos aktą). Ne visai aišku, ar prelato arkidiakono Jurgio Lepačinskio buvojimas Šiaulėnuose 1638 m. rugsėjo 11 d. sietinas su generalinės vizitacijos vyksmu[18]. 1638 m. pradžioje – tarp balandžio 4 ir 6 d. – buvo vizituota ir Plungės parapija (Tiškevičiaus autografas parapijos metrikų knygoje)[19]. Generalinė vizitacija 1637 m. vyko Kuršėnų bažnyčioje (žr. skelbiamus 1643–44 m. vyskupijos vizitacijos aktus).

Apie likusias vyskupijos vizitacijas (1643–1644 m. ir 1648–1649 m.) Tiškevičiui vyskupaujant daugiausia žinių teikia išlikę ir čia skelbiami vizitacijų aktų fragmentai. Trečioji vyskupijos vizitacija pradėta 1643 m. ir baigta veikiausiai jau 1644 m. Nors vyskupas paskelbė pradėsiąs vizituoti 1643 m. balandį nuo Medininkų katedros ir Kražių dekanato bažnyčių, jau 1643 m. kovo 8 d. buvo vizituota Plungės bažnyčia, o balandžio 6 dieną pradėta Medininkų katedros bažnyčios vizitacija (žr. publikuojamus dokumentus). Matyt, pradėjęs vizituoti asmeniškai, Tiškevičius turėjo pakeisti savo planus dėl šaukiamo Gniezno bažnytinės provincijos sinodo, prieš kurį dar reikėjo surengti ir vyskupijos sinodą. 1643 m. gegužės 20 d. vyskupas įgaliojo vizitaciją atlikti savo oficijolą, Žemaičių katedros kapitulos kustodą Mikalojų Bliaškovskį, ir paskelbė eilės tvarka vizituosimų dvidešimt penkių vyskupijos šiaurrytinės dalies (Joniškio ir Šeduvos dekanatų) bažnyčių sąrašą: Telšiai, Viekšniai, Raudėnai, Tryškiai, Kuršėnai, Papilė, Akmenė, Kurtuvėnai, Šaukėnai, Šakyna, Gruzdžiai, Žagarė, Joniškis, Pašvitinys, Klovainiai, Lygumai, Pakruojis, Šiauliai, Radviliškis, Šiaulėnai, Grinkiškis, Surviliškis, Dotnuva, Krakės, Josvainiai. Šis vyskupo potvarkis ne tik reikšmingai papildo fragmentiškai išlikusių šios vizitacijos aktų (apimančių Raudėnų, Tryškių, Kuršėnų, Papilės, Akmenės, Kurtuvėnų, Šaukėnų, Šakynos, Gruzdžių, Žagarės, Šiaulių, Radviliškio, Grinkiškio, Krakių bažnyčias) žinias, bet ir atskleidžia aktuose nenurodytą vizitatoriaus asmenybę bei leidžia atributuoti fragmentiškai išlikusių aktus (be pradžios išlikę pertvarkos nutarimai, skirti Raudėnų bažnyčiai). Kita vertus, patys šaltiniai leidžia palyginti realią vizitacijos eigą su jos išankstiniu planu. Iš vizitacijos aktų matyti, kad oficijolas Bliaškovskis, iš principo laikydamasis numatytos bažnyčių sekos, vis dėlto ją šiek tiek modifikavo. Jis nevyko iš Akmenės į Kurtuvėnus bei Šaukėnus, o atidėjo šių parapijų lankymą vėlesniam laikui. Nors vizitatoriaus maršruto pabaigai turėjo likti Krakių ir

[16] LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 429, l. 29v, 42r.

[17] Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas (toliau – KAKA), b. 137, l. 172r.

[18] Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS) UB RS, f. 107 – 27 (Šiaulėnų parapijos 1635–1742 m. krikšto metrikų knyga), l. 31r.

[19] LVIA, f. 1827, ap. 1, b. 1 (Plungės parapijos 1616–1660 m. krikšto metrikų knyga), l. 126r.

Josvainių bažnyčios, jos buvo vizituotos anksčiau ir atvirkštine tvarka – liepos 11 d. Josvainių bažnyčia (žr. 1643–44 m. vyskupijos vizitacijos tekstą), o liepos 14–15 d. – Krakių bažnyčia. Vėliau dar vizituotos Grinkiškio (netrukus prieš liepos 23 d.), Radviliškio (liepos 23 d.) ir Šiaulių (liepos 26 d.) bažnyčios. Atrodo, kad šis vizitacijos etapas buvo baigtas Kurtuvėnų (netrukus prieš rugpjūčio 14 d.) ir Šaukėnų (rugpjūčio 14 d.) bažnyčių lankymu. Įpareigotas vizituoti 25 bažnyčias, oficijolas Bliaškovskis kelyje užtruko daugiau nei pustrečio mėnesio – nuo pačios gegužės pabaigos iki rugpjūčio vidurio. Šis faktas akivaizdžiai byloja, kad įvairiausių reikalų turinčiam vyskupui per vienerius metus apvažiuoti visą vyskupiją (daugiau kaip 80 bažnyčių) buvo praktiškai neįmanoma. Tais pačiais metais generalinės vizitacijos nespėjo užbaigti ir Bliaškovskis – 1644 m. kovo 8 d. jis dar vizitavo Švėkšnos bažnyčią (o drauge su ja – veikiausiai ir visą pietvakarinę vyskupijos dalį: vysk. Kazimiero Paco 1675–77 m. vyskupijos vizitacijos aktuose minima 1644 m. kovo 2 d. įvykusi Rietavo bažnyčios generalinė vizitacija).

Paskutinė Jurgiui Tiškevičiui vyskupaujant atlikta generalinė vizitacija vyko 1648–1649 metais. Atrodo, kad ją pradėjo pats vyskupas ordinaras, tačiau susiruošęs vykti į elekcinį seimą po karaliaus Vladislovo Vazos mirties 1648 m. rugpjūčio 11 d. vėl delegavo vizitatoriaus funkcijas oficijolui Bliaškovskiui, kurį turėjo lydėti notaro pareigas atliksiantis Mintaujos klebonas ir Joniškio dekanas Sebastijonas Pikelis bei sekretoriumi paskirtas Joniškio klebonas teol. dr. Jokūbas Stancikevičius. Spalio 18 d. pradėjęs vizitaciją Luokės, Užvenčio, Kražių ir Kelmės bažnyčių lankymu, spalio 28 d. Nemakščiuose jis paskelbė tolesnį vizitacijos maršrutą: Nemakščiai-Viduklė-Raseiniai-Girkalnis-Betygala-Ariogala-Butkiškė-Čekiškė-Krakės-Surviliškis-Josvainiai-Zapyškis-Vilkija-Seredžius-Veliuona-Gelgaudiškis-Skirsnemunė-Jurbarkas-Pajūris-Tauragė-Vainutas-Žvingiai-Šilalė-Balsiai-Laukuva-Kvėdarna-Rietavas-Gargždai-Kartena-Kretinga-Palanga-Salantai-Mosėdis-Skuodas-Židikai-Leckava-Viekšniai-Laižuva-Telšiai. Šios bažnyčios iš esmės sutapo su keturių vyskupijos dekanatų – Kražių, Rietavo, Skuodo ir Virbalio – ribomis, tad galima sakyti, jog tuokart buvo numatyta vizituoti du trečdalius visos vyskupijos. Vizitacijos planas neapėmė tik Šeduvos ir Joniškio dekanatų, nors kai kurios jų bažnyčios (Krakių, Surviliškio, Josvainių ir Viekšnių) ir buvo įtrauktos į vizitatoriaus maršrutą. Kaip iš tiesų vyko vizitacija, iš dalies atskleidžia jos aktai. Iš Nemakščių vizitatorius vyko savo numatytu maršrutu iki Krakių (lapkričio 10 d.), tačiau po to, regis aplankė ne Surviliškį, o Josvainius (lapkričio 15 d.). Vėlesni aktų fragmentai nuotrupomis patvirtina plano laikymąsi (Vilkija-Seredžius-Veliuona lapkričio 24–26 d., Pajūris-Tauragė gruodžio 8 d.), tačiau ir papildo naujomis, matyt, skelbiant maršrutą pražiūrėtomis bažnyčiomis: gruodžio 9 d. vizitatorius iš Tauragės atvyko ne į Vainutą, o į Batakius; prieš vizituodamas Telšių bažnyčią (1649 m. vasario 28 d.) jis lankėsi ne Laižuvoje,

o Sedoje (vasario 26 d.). Iš kitų užuominų žinoma, kad 1649 m. vasario 22 d. buvo vizituota į išankstinį planą neįtraukta Plungės bažnyčia[20]; galimas dalykas, drauge lankytos ir kitos pražiūrėtos (?) kaimyninės bažnyčios (Plateliai, Lieplaukė, Alsėdžiai, Žemaičių Kalvarija). 1648 m. pabaigoje – 1649 m. pradžioje vizituodamas vyskupiją oficijolas kelyje praleido keturis su puse mėnesio (nuo spalio vidurio iki vasario pabaigos). Atrodo, kad likusios vyskupijos dalies (Šeduvos ir Joniškio dekanatų) vizitaciją tas pats oficijolas užbaigė 1649 m. pabaigoje – apie tai liudija žinutė, jog 1649 m. lapkričio 16 d. jis, jau kaip prelatas arkidiakonas, vizitavo Šiaulių bažnyčią[21].

Daugiau ar mažiau išlikę vizitacijų aktai arba kiti liudijimai nepalieka abejonių, kad Jurgiui Tiškeivičiui vyskupaujant buvo atliktos keturios generalinės vizitacijos (1635, 1637–38, 1643–44, 1648–49 m.). Nežinia, kaip reikėtų interpretuoti faktą, kad Žemaičių ganytojas 1646 m. kovo 4 d. paskelbė aplinkraštį dėl naujos vyskupijos vizitacijos. Duomenys apie 1648–49 m. vizituotas bažnyčias neparemia prielaidos, kad 1646 m. paskelbtoji vizitacija galėjo tęstis kelerius metus ir būti baigta tik 1649 metais. Kita vertus, neturime jokių žinių apie kokius nors 1646–1647 m. galėjusios vykti generalinės vizitacijos aktus. Be to, tokiu atveju vizitacijų ritmas būtų buvęs neįtikėtinai dažnas. Laikantis nuomonės, kad 1646 m. paskelbtoji vizitacija dėl nežinomų priežasčių taip ir nebuvo atlikta, jos paskelbimo aplinkraštis publikuojamas atskirai nuo kitų Jurgio Tiškevičiaus vizitacijos aktų.

Intensyvią vyskupo Tiškevičiaus vizitacinę veiklą tęsė ir jo įpėdinis Petras Parčevskis. Vienas iš publikuojamų tekstelių liudija, kad pats ordinaras 1651 m. sausio 14 d. vizitavo Krakių bažnyčią; atrodo, kad šiame darbe jam talkino prelatas arkidiakonas Mikalojus Bliaškovskis, 1650 m. lapkritį vizitavęs Šiaulėnų, Radviliškio ir Klovainių (žr. skelbiamą tekstą) parapijas[22]. Kitos užuominos lyg ir rodytų, kad vyskupijos vizitacija užsitęsė: 1651 m. rugsėjo 19 d. vyskupas Parčevskis vizitavo Plungės bažnyčią[23], 1652 m. kovo 1 d. lankėsi Radviliškyje[24], 1652 m. gegužės 6 d., buvo atlikta Rietavo bažnyčios vizitacija (žr. vyskupo Kazimiero Paco 1675–77 m. vyskupijos vizitacijos aktus), 1653 m. kovo 21 d. ordinaras vizitavo Žagarės bažnyčią[25], o 1654 m. liepos 23 d. arkidiakonas Paulius Puzina atliko Šiaulių bažnyčios vizitaciją[26].

---

[20] LVIA, f. 1827, ap. 1, b. 1, l. 247v.

[21] VUB RS, f. 107 – 28 (Šiaulių parapijos 1647–1666 m. krikšto metrikų knyga), l. 18v.

[22] Bliaškovskis Šiaulėnuose 1650 11 02 (VUB RS, f. 107 – 27, l. 61v), Radviliškyje 11 05 (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 429, l. 1r); Klovainiuose 11 12 (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, l. 71r).

[23] LVIA, f. 1827, ap. 1, 1, l. 267v.

[24] LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 429, l. 1r.

[25] LVIA, f. 1191, ap. 1, b. 2 (Žagarės parapijos 1649–1655 m. krikšto metrikų knyga), l. 13v.

[26] VUB RS, f. 107 – 28, l. 54r.

Vis dėlto glumina faktas, kad kai kurios bažnyčios tuo pačiu metu vyskupo ir / arba jo įgaliotinio (prelato arkidiakono) buvo aplankytos po du ar net po tris kartus: 1650 m. lapkritį arkidiakono Bliaškovskio vizituotas Klovainių ir Radviliškio bažnyčias 1654 m. birželį vėl aplankė arkidiakonas Paulius Puzina[27], o 1652 m. Radviliškyje dar lankėsi ir pats ordinaras. Prieštaringi duomenys (vienur aiškiai minimas tik vienas vizitacijos faktas, kitur – keli) neleidžia aiškiai suvokti, viena ar kelios vyskupijos vizitacijos buvo atliktos Petrui Parčevskiui vyskupaujant iki 1655 m. karo ir kaip reikėtų datuoti šiame leidinyje skelbiamus vizitacijos fragmentėlius. Nors įmanomas ir tikėtinas 1650–1654 m. datavimas, čia nurodoma siauresnė 1650–1651 m. data; atsiradus naujų duomenų, ją bus galima patikslinti.

DEKANATŲ STRUKTŪRA IR JŲ VIZITACIJOS XVII A. I PUSĖS ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOJE

Pirmoji žinia apie dekanatų egzistavimą Žemaičių vyskupijoje – Motiejaus Valančiaus tvirtinimas, kad 1587 m., t. y. vyskupaujant Merkeliui Giedraičiui, vyskupija buvusi suskirstyta į tris – Luokės, Viduklės ir Virbalio – dekanatus[28]. Ankstyviausi vienalaikių šaltinių liudijimai apie dekanų pareigybės egzistavimą Žemaičių vyskupijoje išlikę iš Stanislovo Kiškos ganytojavimo pradžios: 1619 m. birželio 7 d. paminėtas dekanas (*decanus ruralis*) ir Joniškio klebonas Benediktas Sviechovskis[29], 1619 m. lapkričio 27 d. – kitas dekanas, Josvainių klebonas Matas Kubilinskas[30]. Trečiojo dekano, Rietavo klebono Jokūbo Klopotovskio 1620 m. sausį–vasarį atliktos dekanato vizitacijos aktai skelbiami šiame leidinyje; tai ankstyviausias žinomas tokio pobūdžio tekstas Lietuvoje. Pirmieji Žemaičių vyskupijos dekanatai dar neturėjo stabilių geografinių pavadinimų, todėl ir 1620 m. vizitacijos dokumentas tik sąlygiškai – pagal dekano klebonavimo vietą – vadintas Rietavo dekanato vizitacijos aktu.

1622 m. balandžio 28 d. Stanislovas Kiška pertvarkė Žemaičių vyskupijos dekanatų struktūrą: buvo įsteigti keturi dekanatai (kiekvienas jų jungė nuo 15 iki 18 bažnyčių)[31]. Naujieji dekanatai taip pat neturėjo pavadinimų, tačiau dekanai, atrodo, oficialiai imti vadinti kiek kitaip – *decanus foraneus*. Kaip pagrindinę dekanatų reformos priežastį ir svarbiausią dekanų uždavinį vyskupas Kiška įvardijo bažnyčių vizitavimą – jis pats norėjęs, tačiau dėl įvairių kliūčių

[27] Puzina Klovainiuose min. 1654 06 19 (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, l. 84r); Radviliškyje 06 23 (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 429, l. 1r).

[28] Motiejus Valančius, *Žemaičių vyskupystė*, p. 97.

[29] Žr. šios knygos p. 70.

[30] *Codex Mednicensis sen Samogitiae dioecesis*, ed. Paulus Jatulis, vol. II, Romae 1989, Nr. 69, p. 101.

[31] Kopiariusz, l. 36v–38v.

negalėjęs kasmet vizituoti vyskupijos, todėl šią misiją nusprendęs pavesti dekanams. Vyskupo rašte išvardytos vizituojančių dekanų pareigos: taisyti nederamą kunigų elgesį (apie rimtus nusižengimus pranešant vyskupui); tikrinti, ar vykdomi generalinės vizitacijos nutarimai ir ar paisoma aplinkraščių; išsiaiškinti, ar skelbiama bulė *In coena Domini*, atlaidai lydintiems Švenčiausiąjį Sakramentą bei permaldavimo pamaldos.

Žemaičių vyskupijos dekanatų struktūrą 1636 m. sinode dar kartą pertvarkė vyskupas Jurgis Tiškevičius[32]. Šią reformą galėjo paskatinti ir noras optimizuoti dekanatų teritorijas geografiniu požiūriu, tačiau svarbiausia priežastis buvo staiga išaugęs bažnyčių skaičius. Tepraėjus vos keturiolikai metų po 1622 m. reformos naujai įsteigtuose šešiuose dekanatuose (vietoj buvusių keturių) bažnyčių skaičius nė kiek nesumažėjo – jų čia buvo nuo 14 iki 19. Naujieji dekanatai pirmą kartą gavo geografinius pavadinimus (Skuodo, Rietavo, Kražių, Joniškio, Šeduvos ir Virbalio); jų dekanai buvo tituluojami *decanus ruralis* arba *vicarius foraneus*. 1636 m. pertvarkyta dekanatų struktūra gyvavo ištisą šimtmetį – iki 1752 m., kai vyskupija buvo suskirstyta į 10 dekanatų.

Tarpinės grandies tarp vyskupo ir kunigų – dekanų – atsiradimą lėmė hierarchijos siekis geriau pažinti, kontroliuoti ir ugdyti vyskupijos dvasininkiją, o taip pat ir pažinti jos poreikius. Realizuojant šį sumanymą viena iš svarbiausių dekanų pareigų buvo kasmetinė dekanato vizitacija. Jos metu dekanai pirmiausia turėjo tikrinti, kaip klebonai vykdo vyskupo ar arkidiakono vizitacijoje jiems paliktus pertvarkos nutarimus (*decreta reformationis*). Dekanai galėjo ir turėjo paraginti vykdyti ankstesnių generalinių vizitacijų nutarimus, taip pat sudaryti savo vizitacijų aktų pertvarkos nutarimus, tačiau neturėjo teisės skirti jokių realių bausmių – tai buvo vyskupo, kuriam dekanas privalėjo visa tai pranešti, prerogatyva. Žemaičių vyskupijos 1636 m. sinodo nutarimų skyriuje *De Decanis Ruralibus* pabrėžta dekanų pareiga kasmet vizituoti vyskupiją; vizitatoriams uždrausta priimti bet kokias, netgi laisvanoriškas dovanas ir nurodyta tenkintis vien gaunamu išlaikymu, į vizitaciją neimant bereikalingų žmonių ir arklių[33]. Antrajame vysk. Jurgio Tiškevičiaus sinode 1639 m. dekanams (jų kandidatūras turėjo sutartinai parinkti vyskupas ordinaras ir prelatas arkidiakonas) užginta kam nors grasinti ekskomunika arba skirti piniginę baudą, tačiau patarta sudaryti pertvarkos nutarimus bei nurodyta vizitacijos aktus per mėnesį atsiųsti vyskupo kurijai[34]. Prie šių potvarkių pirmą kartą buvo pridėtas ir vizituojančiam dekanui skirtas klausimynas (šiame leidinyje skelbiamas kaip priedas).

---

[32] *Synodus dioecesana deri Duc[atus] Samogitiae..., Vilnae 1636*, f. L–l_2v.

[33] Žr. *Collectanea constitutionum synodalium dioecesis Samogitiensis*, Vilnae 1690, p. 61-63.

[34] Žr. ten pat, cap. X „De Decanis Foraneis“, p. 94–98.

Dekanatų vizitacijos pasižymėjo specifine chronologine organizacija. Kitaip nei vyskupijos vizitacijos, į kurias leidęsis vizitatorius be pertrūkio lankydavo parapijas, dekanai, dažniausiai sykiu ėję ir klebonų pareigas, parapijas lankydavo priešokiais, turėdami laisvo laiko nuo pareigų savo bažnyčioje. Nedideli atstumai leisdavo be didesnių nuostolių ir vargo rengti tokias kelių dienų išvykas, kas kartą aplankant po keletą bažnyčių. Kita vertus, tokia vizitacija su įvairiais pertrūkiais kartais užtrukdavo ir mėnesį, ir netgi du. Atrodo, kad griežtai nustatyto metų laiko, kuomet turėjo būti vizituojama, nebuvo arba jis keitėsi sulig kiekvieno vyskupo nurodymais. Į akis krenta faktas, kad visos Jurgiui Tiškevičiui vyskupaujant Žemaitijoje atliktos dekanų vizitacijos vyko daugmaž rugsėjo–spalio mėnesiais.

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS IR JOS DEKANATŲ VIZITACIJŲ AKTŲ STRUKTŪRA IR TURINYS XVII A. 1 PUSĖJE

Vizitacijų aktams (ne išimtis ir XVII a. 1 pusės Žemaičių vyskupija) būdingas daugiau ar mažiau nuoseklus teksto teminis struktūravimas. Vizitatorius paprastai turėjo klausimyną, kuriuo remdamasis, *mutatis mutandis*, ir kurpdavo savo vizitacijų aktus. Šis klausimynas įvairiu laiku ir skirtingose vyskupijose įvairavo, tačiau jo pradžia ir pabaiga nekito. Beveik kiekvienas vizitacijos aktas prasideda tabernakulio, krikštyklos (ir kartais į atskirą skyrelį išskiriamų, o kartais prie krikštyklos aprašomų šventųjų aliejų) vizitacija. Taip pat kone kiekviename vizitacijos akte bent trumpai aprašomi altoriai ir/arba jų portatiliai, kaip konsekruoti objektai. Vizitacijos aktas baigiamas vizitatoriaus paliekamais „pertvarkos nutarimais“ (*decreta reformationis*), tačiau kartais šie nutarimai nebuvo sudaromi (jei bažnyčia nepavaldi vizitacijai ar jei viskas tiesiog pavyzdinga), o kartais atidedami (pvz., iki prisistatys nedalyvavęs vizituojant bažnyčią klebonas arba iki bus pateikti reikalingi paaiškinimai). Gana dažnai pertvarkos nutarimai buvo surašomi kaip pusiau savarankiškas dokumentas, pridedamas prie anksčiau paties klebono pagal vizitatoriaus nurodymus parengto inventoriaus teksto[35].

[35] Bažnyčios turto inventorius, surašytas iš anksto ar parengtas vizitacijos metu, sudaro viduriniąją, apimtimi paprastai didžiausią vizitacijos akto dalį, tad šiedu Bažnyčios istorijos šaltinių tipai informatyvumo požiūriu yra gana panašūs. Vis dėlto stengiantis laikytis formos grynumo į čia skelbiamų vizitacijų aktų korpusą neįtraukti vizitacijos akto struktūrinių bruožų neturintys bažnyčių inventoriai, kad ir sudaryti vienos ar kitos vizitacijos proga. Kaip tam tikras sąlygines išimtis galima paminėti 1611–12 m. ir 1630 m. generalinių vizitacijų aktus. Pirmuoju atveju – tai vizitacijos proga sudaryti Pašvitinio, Žagarės, Akmenės ir Rietavo bažnyčių inventoriai, tačiau nuo jų vargiai galima atsieti Rietavo bažnyčios pertvarkos nutarimų tekstą. Antruoju atveju – tai vizitacijos proga surašyti Klovainių ir Švėkšnos bažnyčių inventoriai, tačiau jie turi vizitacijos tekstų antraštes, vizitacijos aktų notaro parašus ir kai kurias struktūrines vizitacijos aktų dalis.

Likęs vizitacijų klausimynas, taigi ir vizitacijos akto forma bei turinys įvairavo. Savo pobūdžiu LDK vizitacijų aktų kontekste labai išsiskiria nuncijaus auditoriaus Tarkvinijaus Pekulo (1579) atlikta Žemaičių vyskupijos vizitacija. Jos tekstas – į netiesioginę kalbą išverstas vizitatoriaus ir apklausiamo dvasininko ar parapijiečio dialogas. Šiuose galbūt ne iki galo stilistiškai apdorotuose tekstuose dominuoja ne griežta akto struktūra, tačiau laisva pokalbio dvasia, nuolatos nuklystanti į įvairiausias digresijas, nors sykiu turinti tam tikrą bendriausią kompozicinį stuburą. Pekulo vizitacijoje daug kalbančių žmonių, kurių nebelieka kituose vizitacijų aktuose depersonalizavus informacijos pateikimą.

XVII a. I pusės Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai, lyginant su 1579 m. Pekulo vizitacijos tekstu, gerokai kitokie: „nebekalba“ Bažnyčios tarnai ir parapijiečiai, nebelikę dialogo stenogramos netiesioginės kalbos forma. Sumenkęs dėmesys sielovadai, subiurokratėjusi vizitacijos forma, ištobulintas aktų formuliaras ir stilius liudija transformaciją, būdingą ir kitiems Europos kraštams. Lygindamas XVI ir XVII a. vizitacijų klausimynus Vokietijoje, Peteris Thaddäus Langas pastebėjo, jog iš esmės „asmeninę“ XVI a. vizitaciją XVII a. pamažu pakeitė „personalinė-materialinė“: sumažėjo domėjimasis dvasininkija (nuo 58 iki 37 proc. klausimų), užtat labiau susirūpinta pastatais (nuo 7 iki 21 proc.) ir ekonomine padėtimi (nuo 7 iki 16 proc.). Jei *visitatio hominum* (dvasininkų, bendruomenės, pagalbinio personalo apklausų) dalis XVI a. klausimynuose siekė maždaug 80 proc., tai XVII a. vizitacijose ji nukrito apytikriai iki 60 proc., o *visitatio rerum* lyginamasis svoris dvigubai išaugo. Be vizitacijų turinio kaitos, Langas drauge pastebėjo profesionalėjantį vizitatorių darbą ir tolydžio rafinuotesnę vizitacijų formą bei aktų stilių, liudijančius ryškų bažnytinės biurokratijos ištobulėjimą. Drauge tyrinėtojas pabrėžė, kad „be efektyvaus administracinio aparato vyskupų vizitacijos nebūtų pavykusios (…); be biurokratijos Tridento Susirinkimo nutarimai dėl reformos nebūtų galėję būti įgyvendinti“[36].

Dvasininkų personalijų ir jų privataus gyvenimo tyrimas, dingęs iš vizitacijos protokolų, vizitatoriaus darbotvarkėje egzistavo ir toliau. Iš kelių užuominų vizitacijose matyti, kad vizitatoriai kalbėdavosi, ypač „sunkesniais atvejais“, ir su parapijiečiais, tik, priešingai nei anksčiau, surašoma buvo ne viskas ir visai kitokia forma. Atrodo, bent kartais buvo sudaromas ir atskiras „slaptos vizitacijos“ tekstas, skirtas žinioms apie klebono elgesį ir asmeninį gyvenimą. Antai 1640 m. Kražių dekanato vizitatorius nurodė, kad „apie jo

[36] Peter Thaddäus Lang, „La Riforma in transformazione: I questionari delle visite pastorali cattoliche in Germania nel XVI e XVII secolo“, *Le visite pastorali*, a cura di Umberto Mazzone e Angelo Turchini (= *Annali dell'Istituto storico italico-germanico [in Trento]*, 18), Bologna: Il Mulino, 1985, p. 77–78.

[Varnių klebono – L. J.] gyvenimą ir elgesį, kaip ir apie kitus beneficiatus, [parašyta] kitame atskirame ir slaptame rankraštyje“. 1648 m. Seredžiaus bažnyčios vizitacijoje užsiminta, jog buvęs klebonas Ježevičius padaręs daug žalos bažnyčiai, „kaip paaiškėjo iš parapijiečių parodymų; visa tai sužymėta slaptojoje vizitacijoje“. Galbūt šis įslaptinimas žymėjo pasikeitusią, ypatingo orumo ir pagarbos įgavusią kunigo padėtį? Galimas daiktas ir tai, kad „slaptojoje vizitacijoje“ buvo surašomi ne vieši, plačiai nežinomi kunigo nusižengimai ir siekta jų neiškelti viešumon.

XVII a. pradžios generalinių vizitacijų aktai dar nepasižymi nuoseklia ir išvystyta struktūra. 1621 m. Stanislovo Kiškos vizitacijos aktuose išryškinama vos keletas antraščių: „SS. Sacramentum“, „Sacristia“, „Registrum rerum adauctarum“, „Visitatio Personalis“, „Constitutio cum subditis“ ir „Decreta Reformationis“. Šios vizitacijos aktų struktūroje akivaizdžiai pastebimas laipsniškas tobulėjimas, vizitacijai vis labiau įsibėgėjant. Antai pačioje pradžioje net nebuvo išskirta „Decreta Reformationis“ dalis – nutarimai buvo įrašomi tiesiog toje vizitacijos teksto vietoje, kurią jie komentavo. Vadinasi, nebuvo vadovaujamasi kokiu nors fiksuotu ir nekintamu formuliaru; vizitacijos teksto struktūrą keitė ir koregavo patirtis pačios vizitacijos metu. Tam tikrą raidą galima pastebėti ir aiškesne, detalesne ir stabilesne struktūra pasižyminčiuose Jurgio Tiškevičiaus vizitacijų aktuose. 1635 m. vizitacijoje gana sistemingai rašyti skyreliai „Visitatio Fundationis“, „Visitatio Administrationis Sacramentorum“, „Visitatio Status Animarum“ vėliau nebesutinkami; XVII a. 5 dešimtmečio aktuose nusistovi šios pagrindinės rubrikos: „Visitatio Fabricae Ecclesiae“, „Visitatio Ciborii“, „Visitatio Fontis“, „Visitatio Oleorum Sacrorum“, „Visitatio Altarium“, „Visitatio Sacristiae“, „Visitatio Carbonae“, „Visitatio Caemeterii“, „Visitatio Campanillis“, „Visitatio Scholae“, „Visitatio Hospitalis“, „Visitatio Domus Parochialis“, „Visitatio Personae Parochi“ (kartais, atsižvelgiant į konkrečias realijas bei aktualijas, pasitaiko ir vienas kitas papildomas skyrelis, kaip antai „Visitatio Bonorum / Subditorum Ecclesiae“, „Visitatio Confraternitatis“, „Visitatio Reliquiarum“, „Visitatio Indulgentiarum“).

Dekanatų vizitacijų aktams visada buvo būdingas lakoniškumas ir paprastumas, jie buvo gerokai trumpesni, paprasčiau struktūruoti ir ne tokie totaliai išsamūs kaip generalinių vizitacijų aktai. XVII a. pirmosios pusės dekanatų vizitacijos pasižymi nestruktūruotu tekstu ir yra labai skirtingos savo klausimynu, apimtimi ir detalumu. Sistemingumo galime pasigesti ir to paties dekano vizitacijoje – vienoje vietoje jis aprašo tą, kitoje aną, trečioje apie tai nė neužsimena, ir t. t. Dažnai atliekamų dekanatų vizitacijų specifika ir buvo tokia – ne aprašyti viską nuo A iki Z, o tik pažymėti, kas tuo metu nauja ir aktualu ir kas neužfiksuota ankstesnių metų vizitacijose. Tik turėdami visą kelerių metų dekanato vizitacijų aktų komplektą galėtume išvysti ne fragmentišką,

o baigtinį visumos vaizdą ir apibendrinti žinias apie dekanato dvasininkus, bažnyčias, jų įrangą, nuosavybę ir... klebonų bibliotekėles (šių specifinių žinių pateikta tik Kražių dekano 1640 m. vizitacijos akte).

XVII A. I PUSĖS ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS IR JOS DEKANATŲ VIZITACIJŲ AKTAI: ARCHEOGRAFINIS ŽVILGSNIS

Vizitacijų aktai – vienas svarbiausių Katalikų Bažnyčios istorijos šaltinių apskritai; XVII a. I pusės Žemaičių vyskupijos ir jos dekanatų vizitacijų aktai ypač svarbūs to meto Bažnyčios istorijos Lietuvoje tyrinėjimams. Pirma, tai vieni seniausių šios rūšies šaltinių Lietuvoje. Be čia publikuojamų tekstų, to meto dekanatų vizitacijų aktų daugiau apskritai nežinoma. Vienalaikiai čia skelbiamiems generalinių vizitacijų tekstams yra 1633 ir 1654 m. Vilniaus vyskupijos vizitacijų aktai, tačiau jie kiek vėlyvesni už ankstyviausias Mikalojaus Paco (1611–12 m.) ir Stanislovo Kiškos (1621 m.) vizitacijas Žemaitijoje. Nors fragmentiškai išlikę Žemaičių vyskupijos generalinių vizitacijų aktai savo apimtimi negali lygintis su gerokai didesniais (beje, irgi fragmentiškais) analogais Vilniaus vyskupijoje, jis geriau atskleidžia šios rūšies istorijos šaltinių įvairovę. Taip pat pastebėtina, kad daug didesnį dėmesį Lietuvos istorikai rodė ir teberodo būtent Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktams. Jie, ko gero, nūdienos tyrinėtojui yra aktualesni už vienalaikius Vilniaus vyskupijos vizitacijų tekstus, daugiausia bylojančius apie vietoves, esančias už dabartinės Lietuvos Respublikos ribų.

Šiame leidinyje skelbiami visi XVII a. I pusės Žemaičių vyskupijos ir jos dekanatų vizitacijų aktai bei jų fragmentai, kuriuos iki šiol pavyko aptikti publikacijos rengėjui. Tokiu būdu šis tomas įsiterpia tarp kitų dviejų publikacijų – apaštališkojo nuncijaus Giovanni Andrea Caligari auditoriaus Tarkvinijaus Pekulo 1579 m. atliktos Žemaičių vyskupijos vizitacijos aktų fragmentų ir 1675–77 m. Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco atliktos generalinės vizitacijos aktų[37] – ir užpildo tarp aukščiau minėtų leidinių iki šiol buvusią spragą. Publikaciją sudaro dvi dalys: pirmojoje skelbiami generalinių, antrojoje – dekanatų vizitacijų aktai. Kaip priedas skelbiamas dekano vizitacijos akto klausimynas, patvirtintas 1639 m. Žemaičių vyskupijos sinodo ir kitados publikuotas tarp jo nutarimų.

Laikas nebuvo itin gailestingas seniesiems Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktams. Visi Žemaičių vyskupijos generalinių vizitacijų aktai, išlikę iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų, yra daugiau ar mažiau fragmentiški; tik nuo XIX a. pradžios galima aptikti pilnus, sistemingą visos vyskupijos vaizdą

[37] *Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco 1675–1677 m. sudaryti vizitacijų aktai*, parengė Mindaugas Paknys (= Lietuvos istorijos šaltiniai, X), Vilnius: Katalikų akademija, 2011.

atskleidžiančius tekstų korpusus. Geriausiai išliko 1621, 1643–44, 1648–49 metų vizitacijų aktų fragmentai, tačiau daugumą jų teko „sudurstyti“ iš įvairiuose vietose išsibarsčiusių gabalų; neišblaškytas išliko tik 1621 metų vyskupijos vizitacijos tekstas.

Didžiausių nuostolių senieji vizitacijų aktai patyrė sovietmečiu išdraskant Žemaičių vyskupijos (vėliau – Kauno arkivyskupijos kurijos) archyvą. Jį nusiaubus ne vienos senosios vizitacijos aktai atsidūrė skirtingų archyvų saugyklose: 1648–49 m. generalinės vizitacijos aktų, esančių Kaune, tęsinys dabar saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraštyne (f. 122), vienas Kauno arkivyskupijos kurijoje saugomos 1639 m. Rietavo dekanato vizitacijos lapas atsidūrė Lietuvos valstybės istorijos archyve (f. 1671). Visas 1644 m. Rietavo dekanato vizitacijos tekstas, atvirkščiai, saugomas LVIA – išskyrus antraštinį lapą, likusį Kaune. Būtent ten esančiame kurijos archyve, bylose Nr. 136 ir 137, iki šiol išliko – nepaisant sovietų valdžios sekvestracijų – dauguma XVII a. I pusės vizitacijų tekstų.

Didžioji čia skelbiamų tekstų dalis publikuojama iš originalių, vyskupijos archyvui skirtų egzempliorių, kuriuose chronologine tvarka surašyti kokios nors bažnyčių grupės vizitacijų aktai. Šį tekstų korpusą papildo pavienių parapijų (Alsėdžių, Klovainių, Plungės, Pušaloto, Švėkšnos) archyvinėse bylose[38] išlikę šių bažnyčių vizitacijų aktai. Dažniausiai tai nežymiai vėlesni (atlikti iki XVII a. vidurio) tekstų nuorašai, kartais – originalūs vizitacijos aktų egzemplioriai, matyt, skirti parapinių bažnyčių archyvams ir juose laimingai išlikę. Ypatingo paminėjimo nusipelno dar vienas reikšmingas šaltinis – 1625 m. pradėta pildyti Krakių parapijos aplinkraščių knyga[39], kurią XIX a. 4 dešimtmetyje Šiluvos bažnyčios archyve surado ir, reikia manyti, Žemaičių vyskupijos archyvui perdavė Motiejus Valančius. Šioje knygoje buvo perrašyti ne vien Krakių bažnyčios 1638, 1643, 1648 ir 1651 m. generalinių vizitacijų pertvarkos nutarimai, bet ir vyskupo Jurgio Tiškevičiaus aplinkraščiai, teikiantys unikalių žinių apie tai, kaip buvo planuojamas generalinės vizitacijos vyksmas. Galiausiai į vizitacijų aktų publikaciją kiek kupiūruoti aktualių šiam leidiniui tekstų nuorašai iš Varšuvos Nacionalinėje bibliotekoje saugomo Žemaičių vyskupijos dokumentų nuorašų rinkinio[40].

Publikuojant XVII a. I pusės Žemaičių vyskupijos ir jos dekanatų vizitacijų aktus buvo siekta keleto tikslų. Pirmiausia norėta surinkti į vieną vietą kuo daugiau šio tipo ir laiko istorijos šaltinių trupinių, pamėginant pateikti kuo pilnesnį, deja, itin fragmentiškos mozaikos vaizdą. Antra, siekta padaryti šiuos vertingus, tačiau ne visuomet lengvai įskaitomus Bažnyčios istorijos šaltinius

[38] LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 300, 367, 417, 458; LVIA, f. 669, ap. 2, b. 798.

[39] LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4484.

[40] Rengėjas naudojosi šio rankraščio mikrofilmu.

kuo prieinamesnius tyrinėtojams. Galiausiai tikėtasi, kad senųjų vizitacijų aktų publikacija leis ramiau ilsėtis archyvo bylose kaskart vis labiau nykstantiems – blunkantiems ir trupantiems – originaliems rankraščiams.

1611–1612 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktai

1611 m. lapkritį – 1612 m. sausį vyskupo Mikalojaus Paco vizituotų Pašvitinio, Žagarės, Akmenės ir Rietavo bažnyčių inventoriai drauge su pastarajai bažnyčiai skirtais pertvarkos nutarimais, atvirkštine chronologine tvarka įrišti Kauno arkivyskupijos kurijos archyve saugomoje Žemaičių vyskupijos vizitacinių aktų knygoje (b. 136). Tai devyni 20 x 33 cm formato lapai, prirašyti įvairiomis rankomis rudu ir juodu rašalu; paskutinysis lapas – visiškai tuščias. Akmenės ir Pašvitinio bažnyčių vizitacijų aktai rašyti ant popieriaus su vandenženkliu „Žuvis“ (panašus į Nr. 4061, 4062 ir 4064 Laucevičiaus kataloge); 7 lapas (Žagarės bažnyčios vizitacija) taip pat žymėtas „Žuvies“ vandenženkliu, tačiau kitokiu variantu (plg. Laucevičiaus Nr. 4068); 2 lape (su Rietavo bažnyčios inventoriumi), atrodo, regimas vandenženklis „Bokštas“ (panašus į Laucevičiaus Nr. 666). Įvairių bažnyčių inventorių bei Rietavo bažnyčios pertvarkos nutarimų rašysena panaši; ta pačia ranka galbūt rašyti Pašvitinio ir Akmenės bažnyčių inventoriai. Visai kitokiu braižu surašytas 2 lapas su Rietavo bažnyčios inventoriumi. Skirtinga ranka (ar net dviem skirtingomis) užrašyta Rietavo bažnyčios pertvarkos nutarimų antraštė.

Rankraščio lapai apibrizgę, 8 lapas kone išplėštas iš įrišimo. 1–4 lapų viršutiniai išoriniai kampai daugiau ar mažiau nuplyšę arba skylėti. Sunkiai įskaitoma Žagarės bažnyčios inventoriaus pirmoji pusė (l. 5r–v), rašyta labai šviesiu rusvu, dabar bemaž visai išblukusiu rašalu. Rankraščio lapai sunumeruoti Kauno arkivyskupijos kurijos archyve naudotu antspaudėliu. Pirmajame lape, po antrašte, juodu rašalu įrašyta „№ 3tio“; lapas paženklintas violetiniu Kauno arkivyskupijos kurijos antspaudėliu.

1621 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktai

Originalus 1621 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktų rankraštis, keliomis rankomis juodu arba juodu rašalu surašytas 20,2 x 31,3 cm formato rusvo popieriaus lapuose su „Aro“ vandenženkliu (Laucevičiaus kataloge analogo nėra), įrištas Kauno arkivyskupijos kurijos archyve saugomoje Žemaičių vyskupijos vizitacinių aktų knygoje (b. 137). 1621 m. vizitacijos rankraštis – bene vienintelis, išsaugojęs originalų pavidalą ir autentišką chronologinę sudarymo tvarką. Tai viešojo notaro Kristupo Vaitkevičiaus vestõs vyskupo Stanislovo Kiškos aktų knygos fragmentas, kuriame, be vizitacijos aktų ir tuščių lapų, esama ir kitų tekstų. Po Kaltinėnų bažnyčios vizitacijos akto (1621 m. vasario 19 d.) ir penkių tuščių lapų čia pateikiamas 1621 m. birželio 12 d. atliktas popiežiaus Grigaliaus XV paskelbto jubiliejaus bulės

nuorašas (l. 15r–16v), 1620 m. kovo 2 d. Žemaičių vyskupijos tikintiesiems nuncijaus Francesco Diotallevi suteiktų atlaidų dokumento nuorašas (l. 16v–17r) ir vyskupo Stanislovo Kiškos 1621 m. liepos 6 d. rašto dėl mokesčio iš Žemaičių vyskupijos bažnytinių valdų nuorašas drauge su konkrečioms beneficijoms paskirto mokesčio dydžio sąrašu (l. 18r–19v). Po šių trijų įterpinių knygoje pateiktas 1621 m. liepos 8 d. vyskupo Kiškos aplinkraščio, pranešančio apie vizitacijos tęsinį, nuorašas ir tolimesni vizitacijos aktai, pradedant 1621 m. liepos 12 dieną atlikta Šaukėnų bažnyčios vizitacija. Deja, ties Šeduvos bažnyčios pertvarkos nutarimais tekstas nutrūksta.

Iš dalies išlikusi autentiška (arba nedaug vėlesnė) rankraščio puslapių numeracija: ji prasideda skaičiumi „7“ ir, apimdama ir tuščius lapus bei puslapius, tęsiasi iki skaičiaus „61“. Kuršėnų bažnyčios vizitacijos akto pirmajame lape ši autentiška (?) paginacija baigiasi, nors originalus rankraštis tęsiasi ir toliau. Kadangi vizitacijos aktų pradžia neišlikusi, pirminė paginacija (pirmasis puslapis žymimas skaičiumi „7“) nurodo, kad trūksta pirmųjų trijų rankraščio lapų, ir leidžia spėti, kad juose turėjo būti Kražių bažnyčios vizitacijos akto pradžia.

Prirašytieji bylos Nr. 137 lapai XX amžiuje buvo iš naujo sunumeruoti Kauno arkivyskupijos kurijos archyve naudotu antspaudėliu; šia foliacija ir vadovaujamasi publikuojant vizitacijos aktus. XX–XXI a. sąvartoje bylos lapai dar kartą sunumeruoti flomasteriu; šioje foliacijoje pirmasis 1621 m. vizitacijos aktų lapas pažymėtas skaičiumi „3“; taip pat sunumeruoti ir tušti bylos lapai. Bylos puslapiai 1r, 11r, 47r ir 59v pažymėti violetiniu Kauno arkivyskupijos kurijos antspaudėliu.

1630 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktai

1630 m. generalinės vizitacijos aktų išliko tik dvi nuoplaišos Klovainių ir Švėkšnos bažnyčių dokumentų bylose, šiuo metu saugomose Lietuvos valstybės istorijos archyve (f. 1671, ap. 4, b. 367, 72r–73v, ir b. 456, 178r–179r); matyt, tai originalių vizitacijos aktų egzemplioriai, palikti vizituotose bažnyčiose ir, veikiausiai žuvus kurijos archyve saugotiems aktams, tapę vieninteliais tų metų vizitacijos liudininkais. Abu jie rašyti ant popieriaus, paženklinto vandenženkliu „Meška“ (Laucevičiaus katalogo Nr. 2518).

Du 20 x 33 cm formato lapus apimantį Klovainių bažnyčios vizitacijos aktą sudaro rudu rašalu (klebono?) surašytas bažnyčios inventorius; antraštė virš jo ir teksto pabaiga prirašyta juodu rašalu vizitacijos aktų notaro Dovydo Milkonto ranka. Vizitacijos akto pabaigoje ant popieriaus įspaustas vysk. Jono Višemirskio antspaudas su herbu *Trąby*. Pirmojo lapo viršuje virš antraštės (kaip ir Švėkšnos atveju) pažymėtas kryželis. Vėliau, po notaro parašu, pridurtas po vizitacijos naujai įgytų 17 daiktų sąrašas („Res auctae post hanc Visitationem“). Anksčiau, saugant rankraštį sulankstytą į keturias dalis, vienas

vizitacijos akto lapų kampas buvo sulietas; tai liudija iki šiol likusios rudos dėmės.

Švėkšnos bažnyčios vizitacijos aktas visas surašytas juodu rašalu notaro Milkonto ranka. Pirmojo lapo formatas – maždaug 20,5 x 32,5 cm, antrasis lapas – to paties pločio, tačiau trumpesnis (26,5 cm). Antrojo lapo nugarinėje pusėje (179v) – archyvinis įrašas: „Inventarium Ecclesiae Szwekszneńsis tempore Visitationis conscriptum“. Vėliau tamsesniu rašalu prirašyta: „Anno1630 Julij [!] 22 d.“ ir signatūra: „Fascykuł 1wszy“. Dar kita ranka nurodytas numeris: „14“.

1635 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktai

Šios vizitacijos aktų branduolys (A) išliko Kauno arkivyskupijos kurijos archyvo byloje Nr. 137. Jį sudaro dvi dalys: l. 122–130 įrišti Veliuonos ir Seredžiaus bažnyčių vizitacijų aktai bei l. 94–99 esantys Klovainių ir Pakruojo bažnyčių vizitacijų aktai. Abiejų dalių lapų formatas iš esmės identiškas: Veliuonos ir Seredžiaus – 20 x 33,2 cm (išskyrus trumpesnius (30,7 cm ilgio) l. 129–130), Klovainių ir Pakruojo – 20 x 33,5 cm. Vandenženkliai įvairūs: l. 122 – „Žuvis“, l. 124–128 – „Karūnos“ variantas (plg. Nr. 1238), l. 129 – „Ąsotis“ (plg. Nr. 528); Klovainių ir Pakruojo bažnyčių vizitacijų aktų lapai pažymėti vandenženkliu „Žuvis“ (Nr. 3990). Vizitacijos dalys rašytos dviem skirtingomis rankomis; jos sąlygiškai vadinamos A (Veliuona, Seredžius) ir B (Klovainiai, Pakruojis). Vizitacijų aktus sauganti byla turi dvejopą numeraciją – senesnę, antspauduotą (ja ir vadovaujamasi) bei naujesnę, flomasterinę (l. 107–112, 142–150). Abiejų dalių pradžios (l. 94r, 122r) ir vienos dalies pabaigos (l. 99v) lapai paženklinti Kauno arkivyskupijos kurijos antspaudėliu. Veliuonos ir Seredžiaus vizitacijų aktų lapų viršuje ties viduriu pažymėti kryželiai; vėliau ties kryželiais ar ant jų rudu rašalu kita ranka užrašyti kolontitulai: „Wielona“ arba „Srzedniki“. Klovainių ir Pakruojo bažnyčių vizitacijų tekstų antraštėse vietovardžiai pabraukti (Petro Veblaičio?) violetiniu pieštuku.

Vienalaikis, nors ir labai fragmentiškas 1635 m. vizitacijos teksto variantas (B) – jos metu sudarytas Klovainių bažnyčios inventorius, išlikęs Klovainių bažnyčios dokumentų byloje (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, l. 51r–52v) ir sunumeruotas pieštukine paginacija. Inventoriaus lapų formatas – iš esmės identiškas kitiems vizitacijos aktų lapams (20,5 x 33 cm). Tekstas rašytas viena ranka rudu rašalu, lapų viršuje pažymėti kryželiai; jo pabaigoje – vysk. Jurgio Tiškevičiaus parašas („Georgius, Episcopus Samogitiæ, manu propria“) ir ant popieriaus įspaustas, dabar beveik visiškai nusitrynęs antspaudas. Nugarinėje l. 52 pusėje – archyvinė anotacija: „1635. 7bris 24. Inventarium Ecclesiæ Kławanensis tempore Visitationis Ill.mi R.mi D.ni D.ni Georgi [!] Tyszkiewicz censcription [?!] in Anno.“ Kt. vietoje užrašyta signatūra: „N° 2do“. Tekstas

surašytas ant vandenženkliu „R“ (plg. Laucevičiaus Nr. 3265) pažymėtų lapų.

Vienalaikius 1635 m. generalinės vizitacijos aktus papildo Alsėdžių bažnyčios ir brolijos pertvarkos nutarimų nuorašai (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 300, l. 33r–34r), atlikti šią parapiją vizituojant Mikalojui Bliaškovskiui, vadinasi, 1643–44 arba 1648–49 metais.

1637–38 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktai

Šios (kaip ir 1630 metų) vizitacijos aktai išlikę vos keliais menkais fragmentais. Tarp Klovainių bažnyčios dokumentų išliko 1637 m. vizitacijos akto pertvarkos nutarimai (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, fol. 89r-v). Jie rašyti juodu rašalu ta pačia ranka, kaip ir dalis 1635 m. vizitacijos aktų (Klovainių ir Pakruojo bažnyčių vizitacijų aktai). Šis dviejų 20,5 x 34,3 cm formato lapų dokumentas neįrištas į knygą; antras jo lapas tuščias, tačiau numeruotas, kaip ir pirmasis, pieštuku; popierius paženklintas kažkokio vyskupo herbą vaizduojančiu vandenženkliu. Kitados saugant perlenktą perpus, dokumentas buvo vienoje vietoje sulietas, ir iki šiol tai žymi likusi ruda dėmė. Kad dokumentas yra ne originalo egzempliorius, o nuorašas, liudija įrašas „Išimta iš aktų“; kita vertus, tas nuorašas turėjo būti atliktas nedaug vėliau, mat jis patvirtintas vysk. Tiškevičiaus parašu ir popieriuje įspaustu, dabar jau nusitrynusiu antspaudu. L. 90v yra dorsalinis įrašas: „1657 [!] Decretum Reformationis Ecclesiæ Kławanensis. Datum in Anno“; šalia taip pat pažymėta saugojimo signatūra: „N° 7mo“.

Aiškesnėmis aplinkybėmis yra atsiradęs Krakių bažnyčios vizitacijos akto pertvarkos nutarimų nuorašas (LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 80). Jis išliko 20,5 x 32,5 cm formato Krakių parapinės bažnyčios aplinkraščių knygoje, apimančioje 1624–1670 metus. Šią knygą Šiluvoje 1838 (?) metais surado Motiejus Valančius. Šios knygos 79 puslapyje perrašytas 1647 08 25 vysk. J. Tiškevičiaus aplinkraštis, kuriuo klebonams nurodyta per 4 savaites nuo aplinkraščio gavimo atsiųsti oficijolui į Varnius šio vyskupo generalinių vizitacijų pertvarkos nutarimus (originalo arba nuorašų pavidalu), o jų nuorašus įrašyti metrikų knygose. Vykdant šį potvarkį 1647 m. rudenį šios knygos 80–82 puslapiuose rudu rašalu (klebono Alberto Vitkevičiaus ranka?) buvo perrašyti 1638 ir 1643 m. Krakių bažnyčios vizitacijų aktų pertvarkos nutarimai,

Dar vienas 1637–38 m. vizitacijos aktų fragmentas išliko Kauno arkivyskupijos kurijos archyve (KAKA, b. 136, l. 31r–32r). Tai tekstas be pradžios, rudu rašalu surašytas 19 x 30,3 cm formato lapuose ir apimantis Šeduvos bažnyčios inventoriaus (tikėtina, sudaryto 1638 m. vizitacijos proga) pabaigą bei 1638 m. rugsėjo 14 d. paskelbtus pertvarkos nutarimus. Atrodo, kad fragmentiškai išlikusio inventoriaus ir pertvarkos nutarimų nuorašas atsirado ir išliko kaip dalis išsamesnio teksto, surašyto ruošiantis 1648–49 m. vizitacijai. Ta pačia ranka tolesniuose lapuose (32v–40v) pateiktas išsamus Šeduvos baž-

nyčios ir „po generalinių Šviesiausiojo vizitacijų“ naujai įgytų dalykų aprašymas (vėlyviausia minima data – 1647 metai); čia taip pat aprašyta Šeduvos klebonija ir Smilgių bažnyčia. Deja, teksto pradžia nei pabaiga neišlikusi, tad tikslesnės josios atsiradimo aplinkybės lieka neaiškios. Rankraščio popierius pažymėtas vandenženkliu „Ąsotis“; tai Laucevičiaus katalogo vandenženklio Nr. 536, sutinkamo 1651–52 m., variantas.

1643–44 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktai

Šių metų Žemaičių vyskupijos vizitacijos aktų originalai – vieni gausiausiai išlikusių (drauge su 1648–49 m. dokumentais) vyskupo Jurgio Tiškevičiaus vizitacinės veiklos liudijimų. Jų branduolys išliko Kauno arkivyskupijos kurijos archyvo bylose (b. 136, l. 51r–52v, 54r–73v; b. 137, l. 103r–108v). Šie aktai išblaškyti, ne visada nuosekliai įrišti; juose galima išskirti tris pagrindines dalis: vizitacijos aktus nuo Raudėnų iki Žagarės bažnyčios (b. 136, 54r–73v); po trūkstamos dalies dėtinus Grinkiškio, Radviliškio ir Šiaulių bažnyčių vizitacijų aktus (b. 137, l. 103r–108v) ir po dar vieno pertrūkio einančius Kurtuvėnų ir Šaukėnų bažnyčių vizitacijų aktų fragmentus (b. 136, l. 51r–52v). Pirmoji šių aktų dalis surašyta viena ranka (A), antroji ir trečioji – kita ranka (B). Įvairuoja ir vizitacijos aktų rašalas (rudas-juodas), ir popieriaus formatas (19,1–20,9 x 32,8–33,0 cm), ir vandenženkliai. Dalis jų neidentifikuota; bylos Nr. 136 lapai 60–65 pažymėti „Žuvimi“ (Laucevičiaus katalogo Nr. 3993), o b. 136, l. 51–52, ir b. 137, l. 103–108 – „Žalčio“ (Nr. 915) variantu. Byloje Nr. 136 išlikęs vizitacijos rankraštis – labai blogos kokybės ir nykstantis: popierius dėmėtas, parudavęs arba pajuodavęs, lapų kraštai labai nutrupėję, todėl daugelyje vietų trūksta dalies teksto. Itin bloga 72–73 lapų būklė, kurių pusė nuplyšusi ar nutrupėjusi.

Prie pagrindinio originalių 1643–44 m. vyskupijos vizitacijos aktų masyvo šlietini ir tarp Švėkšnos parapijos dokumentų išlikę šios bažnyčios vizitacijos akto pertvarkos nutarimai (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 456, l. 163r–163ar). Jie surašyti rudu rašalu ant dviejų 21,5 x 31,5 cm formato lapų (vandenženklis neįžiūrėtas) to paties raštininko (ranka B), kaip ir dalis pagrindinio aktų masyvo. Matyt, tai antrasis originalo egzempliorius, patvirtintas vizitatoriaus Bliaškovskio parašu ir antspaudu popieriuje (neįžiūrimas) bei paliktas saugoti parapijos archyve.

Originalių 1643–44 m. vizitacijos tekstų branduolys šioje publikacijoje papildytas keliais nuorašais. Plungės bažnyčios vizitacijos akto pertvarkos nutarimų nuorašas (LVIA, f. 696, ap. 2, b. 798, l. 10r–11v) atsirado tokiomis pat aplinkybėmis, kaip aukščiau minėti Krakių bažnyčios vizitacijų pertvarkų nutarimų nuorašai, tik kitaip nei Krakių atveju, kur turime reikalo su nuorašu parapijos knygose, Plungės bažnyčios nuorašas, atliktas 1647 m. rugsėjo 20 dieną, buvo skirtas vyskupijos oficijolui. Šis tekstas surašytas juodu rašalu

dviejuose, anksčiau skaičiais 8 ir 9 numeruotuose 21,5 x 33,3 cm formato lapuose; kartu su jais į vieną vienetą įrištas ir laikotarpiais tarp vizitacijų (1635–38, 1638–43, po 1643) naujai įgytų Plungės bažnyčios daiktų sąrašas.

Vizitacijos tekstų korpusą papildo ir keletas su vizitacijos rengimu susijusių aplinkraščių, perrašytų Krakių bažnyčios aplinkraščių knygoje bei Lenkijos Nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje saugomame Žemaičių vyskupijos dokumentų nuorašų rinkinyje; iš abiejų šių šaltinių taip pat paimti atitinkamai Krakių bažnyčiai ir Medininkų katedrai skirti pertvarkos nutarimai. Varšuvos Nacionalinės bibliotekos rankraščio tekstai skelbiami iš mikrofilmo; rengėjo kupiūruotos vietos pažymėtos ženklu [...].

1646 m. generalinės vizitacijos skelbimas

Šis tekstas skelbiamas iš nuorašo Krakių parapijos aplinkraščių knygoje. Tai vienintelis ir iki šiol nežinotas liudijimas apie vysk. Tiškevičiaus ketinimą vizituoti vyskupiją 1646 metais, galbūt ruošiantis atlikti vizitą *ad limina*.

1648–49 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktai

Originalūs šių metų Žemaičių vyskupijos vizitacijos aktai – vieni geriausiai išlikusių iš Jurgio Tiškevičiaus vyskupavimo laikų. Didžiąją jų dalį sudaro vientisas masyvas (KAKA, b. 137, l. 73r–93v) – vizitacijos aktų pradžia su autentiška jų antrašte ir bažnyčių vizitacijų aktai nuo Luokės iki Josvainių. Tekstas, išskyrus keletą epizodiškų, daugiausia lenkiškų intarpų įvairiomis rankomis, surašytas smulkia ir dailia rašysena (ranka A) 20 x 29,8 cm formato lapuose, paženklintuose „Ąžuolo“ vandenženkliu (Laucevičiaus Nr. 632). L. 80v, 81r, 82v, 84r, 84v, 85v, 89v, 92r viršuje, centre virš teksto pažymėti kryželiai; l. 73r antspauduotas Kauno arkivyskupijos kurijos antspaudėliu. Rankraštis gan geros būklės, tik l. 73 išplyšęs iš įrišimo, o l. 77 kiek išplyšęs per vidurį. Publikacijoje laikomasi senosios, anspauduotais skaičiais sužymėtos bylos lapų numeracijos; neseniai lapai pernumeruoti naujai (nuo l. 85 iki 106).

Ties Josvainių bažnyčia nutrūkusius vizitacijos aktus su pertrūkiais pratęsia dar keletas fragmentų. Viename „Žuvies“ vandenženkliu (Laucevičiaus Nr. 4082) pažymėtame 19,5 x 32,5 formato lape (KAKA, b. 136, l. 91r–v) nutrupėjusiais kraštais išliko ta pačia A ranka surašyta Vilkijos bažnyčios pertvarkos nutarimų pabaiga ir Seredžiaus bažnyčios vizitacijos akto pradžia. Kiek didesnis tos pačios vizitacijos aktų fragmentas yra atsidūręs Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, Bagdono Montvilos fonde (f. 122–41). Jį sudaro 6 lapai (rankraštis restauruotas, tad originalus formatas neaiškus); l. 1 ir 6, 2 ir 5 pažymėti vandenženkliu „Dobilas“ (Laucevičiaus Nr. 864 variantas), o l. 3 ir 4 – vandenženkliu „Žuvis“ (Nr. 4035 variantas). Šis fragmentas prasideda nuo Seredžiaus bažnyčiai skirtų pertvarkos

nutarimų pabaigos ir, surašytas ta pačia ranka A, apima Veliuonos, Pajūrio, Tauragės ir Batakių bažnyčių vizitacijų aktus. Sulig 4 lapo pabaiga Batakių bažnyčios vizitacijos tekstas nutrūksta, o drauge su juo – ir rankos A rašysena. 5 ir 6 lapuose vizitacijos tekstas po gana ilgo chronologinio ir geografinio pertrūkio (nuo Batakių 1648 m. gruodžio 9 d. iki Sedos ir Telšių 1649 m. vasario 26–28 d.) tęsiamas kita ranka, tačiau ties Telšių bažnyčios vizitacija galutinai nutrūksta.

Nenustatytos J. Tiškevičiaus laikų vizitacijos fragmentas

Tai tris ketvirčius 20 x 32,7 cm formato lapo (KAKA, b. 136, l. 92r–v, vandenženklis „Žuvis“) apimanti nežinia kurios Žemaičių vyskupijos bažnyčios nežinia kurių metų vizitacijos akto pertvarkos nutarimų dalis (jai trūksta pradžios), surašyta rudu rašalu. Nei išoriniai požymiai (rašysena, vandenženkliai), nei turinio detalės neleido rengėjui susieti šio fragmento su kurių nors metų vizitacijos aktais ar konkrečia parapine bažnyčia.

1650–51 m. Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktai

Vienintelis iki šiol žinomas liudijimas apie Petro Parčevskio atliktos Žemaičių vyskupijos generalinės vizitacijos aktus – čia skelbiami du menki pertvarkos nutarimų fragmentai. Krakių bažnyčiai skirtų pertvarkos nutarimų tekstas skelbiamas iš nuorašo tos pačios parapijos aplinkraščių knygoje, o Klovainių klebonui skirtas nutarimas (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, 71r) atrodo panašus į originalų, vizitacijos metu surašytą ir klebonui paliktą dokumentą. Tai vienas 19 x 29,3 cm formato lapas (vandenženklis neaiškus, gal „Gyvatės“ variantas?), surašytas juodu rašalu ta pačia rašysena, kaip 1648 m. generalinės vizitacijos aktai (ranka A). Dokumentas pasirašyta arkidiakono Bliaškovskio, matyti buvusio antspaudo vieta. *A tergo* vėliau įrašyta oficijolo Puzino ranka: „Quoniam procuravit extractum recens præteritæ Visitationis, ideo sublata suspicione suppressionis huius Actus liber pronunciatur a pænis sancitis. Paulus Puzyna, Archidiaconus et officialis Samogitiæ manu propria“; šalia matyti ir archyvinis numeris „2do“.

1620 m. [Rietavo] dekanato vizitacijos aktai

Šie dekano vizitacijos aktai – ne tik ankstyviausi Lietuvoje, bet ir puikios būklės: išliko jų autentiškas įrišimas ir struktūra. Jie drauge su 1640 m. Kražių dekanato vizitacijos aktais vieninteliai iš visų XVII a. I pusės Žemaičių vyskupijos vizitacijos aktų išliko ištisi ir neišdraskyti. Tai šeši drauge susiūti, juodu ir rudu rašalu viena ranka prirašyti 20,5 x 31,5 cm formato lapai, pažymėti vandenženkliu „Gaidys“ (gaidys pavaizduotas herbiniame skyde, su inicialais OLA; Laucevičiaus kataloge tiksliai tokio tipo nėra, jam artimiausi Nr. 2823–2825). Lapų viršuje ties centru pažymėti kryželiai. Viršutiniame dešiniajame

l. 9r kampe matyti kažkas panašaus į skaičių „1“; kitų lapų viršutiniai išoriniai kampai labiau nutrupėję. Apatiniuose išoriniuose puslapių kampuose – numeracija raidėmis (nuo A iki H; pastaroji raidė įrašyta tuščiame puslapyje). Likę du tušti to paties įrišimo lapai nenumeruoti; paskutinio (nenumeruoto) lapo *verso* pusėje – įrašas kita ranka: „Visitatio Quorundam Ecclesiarum per Decanum Ruralem Jacobum Kłopotowski, Parochum Retoviensem. A° 1620“. Rankraštis paženklintas (l. 10r) Kauno arkivyskupijos kurijos antspaudėliu; visi antraštėse minimi vietovardžiai pabraukti mėlynu (tik Kvėdarnos vardas – paprastu) pieštuku.

1639 m. Rietavo dekanato vizitacijos aktai

Šie aktai išliko Kauno arkivyskupijos kurijos archyve; dar vienas lapas, pratęsiantis čia išlikusį tekstą, rastas įrištas į vieną knygą, esančią Lietuvos valstybės istorijos archyve. Šie dekanato vizitacijos aktai bemaž pilni; atrodo, kad jiems trūksta tik pačios pabaigos, galbūt paskutinio lapo. Jie surašyti viena ranka blyškiu rašalu 20 x 32 cm formato lapuose, pažymėtuose vandenženkliu „Žaltys“ (plg. Laucevičiaus Nr. 899). Ta pačia ranka surašyti ir 1644 m. Rietavo dekanato vizitacijos aktai; galbūt ją galima būtų priskirti vizitatoriui – vicedekanui Jonui Vaitkevičiui? Deja rankraščio būklė prasta: dėl nutrupėjusių ar nuplyšusių išorinių apatinių kampų trūksta nemažos teksto dalies; dalis neįskaitoma dėl išblukusio rašalo.

1644 m. Rietavo dekanato vizitacijos aktai

1644 m. Rietavo dekanato vizitacijos aktai išlikę visi, nors ne visada tvarkingai įrišti ir ne visi vienoje vietoje. Jie surašyti rudu rašalu apytikriai 20,5–21 x 31,5–32,5 cm formato „Lelijos“ vandenženkliu (raitytame herbiniame skyde – prancūziška lelija, apvainikuota karūna, panaši į Laucevičiaus Nr. 2194) ir inicialais PD (plg. Laucevičiaus Nr. 2170) paženklintuose lapuose, kurių didžiuma dabar įrišta įvairių kapitulos aktų knygos pradžioje (LVIA), o titulinis lapas – vienoje iš senųjų vizitacijų aktų knygų (KAKA). LVIA bylos lapai sunumeruoti pieštuku; jų kraštai sulieti, parudavę. Vizitacijos aktai rašyti viena (vicedekano Jono Vaitkevičiaus?) ranka. Jų tekste yra viena paini vieta: l. 7r baigiasi Vainuto ir prasideda Švėkšnos bažnyčios vizitacija, o į nuoseklų pastarosios tekstą įsiterpia l. 8 su Vainuto klebonui skirtais pertvarkos nutarimais. Matyt, šiuos nutarimus vizitatorius pamiršo įrašyti, tad jie, ta pačia ranka surašyti dvigubai mažesnio formato lapelyje, buvo įterpti artimiausioje vietoje.

1639 m. Šeduvos dekanato vizitacijos aktai

Iki šių dienų išliko didžioji 1639 m. Šeduvos dekanato vizitacijos aktų dalis, nors jie ir išmaišyti įrišant bei išblaškyti po kelias archyvines bylas. Vizitacijos aktų pagrindą (A) sudaro Kauno arkivyskupijos kurijos archyve sau-

gomi 19,2 x 31,7 cm formato vandenženkliu „Bokštas“ (Laucevičiaus Nr. 694 variantas) paženklinto rankraščio lapai (KAKA, b. 136, l. 41r–50v), kuriuos papildo du lapai, atsidūrę Baisogalos parapijos dokumentų byloje (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 346, l. 3r–4v). Vizitacijos aktai rašyti juodu ir rudu rašalu dviem rankomis; atrodo, kad didžiumą jų rašė notaras, o pertvarkos nutarimus ir kai kuriuos papildymus – dekanas (Matas Zaleskis). Vėlesnis skaitytojas antraštėse minimus vietovardžius pabraukė raudonu pieštuku.

Savitas Pušaloto bažnyčios dekaninės vizitacijos akto variantas (B) išliko tarp šios parapijos dokumentų (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 417, l. 203r–205r). Iš esmės identiška A variantui informacija čia pateikta kitaip struktūruota, todėl nuspręsta gausių redakcinių skirtumų tarp tekstų A ir B kritiniame aparate nežymėti. Tekstas B, atrodo, surašytas viena (dekano Zaleskio?) ranka trijuose lapuose, kurių plotis nepamatuojamas, o ilgis svyruoja nuo 29,6 (l. 203) iki 28,5 (l. 204) cm; lapai pažymėti vandenženkliu „Žuvis“ (plg. Laucevičiaus Nr. 3909). Paskutiniame puslapyje šį 1639 m. Pušaloto bažnyčios dekaninės vizitacijos tekstą pratęsia 1642 m. tos pačios bažnyčios dekano vizitacijos tekstas. Tai leidžia spręsti, kad tekstas B – tai vietos klebonui paliktas vizitacijos akto egzempliorius.

1642 m. Šeduvos dekanato vizitacijos aktai

1642 m. Šeduvos dekanato vizitacijos aktus reprezentuoja trumputis Pušaloto bažnyčios vizitacijos aktas, išlikęs kaip ir 1639 m. tos pačios bažnyčios dekano vizitacijos aktas (B), tarp Pušaloto parapijos dokumentų (LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 417, l. 205r–206r). Jo lapams ir rašysenai būdingi tie patys dalykai, kaip ir aukščiau minėtai 1639 m. Šeduvos dekanato vizitacijos aktų teksto B versijai.

1640 m. Kražių dekanato vizitacijos aktai

Kražių dekanato vizitacijos aktai įrišti XIX a. suformuotoje Šiluvos dekanato vizitacijų aktų byloje, tačiau jų rankraštis, kaip ir 1620 m. Rietavo dekanato vizitacijos aktų, išliko vientisas ir neišdraskytas. Vizitacijos tekstas surašytas dešimtyje lapų; pirmajame lape kita, tačiau vienalaike ranka rudu rašalu užrašyta: „Visyty decanatu Kroskiego“; paskutinis lapas tuščias. Prirašyti lapai turi dvejopą numeraciją – ankstesnę, darytą rašalu (l. 362–369), ir vėlesnę (jos laikomasi ir šioje publikacijoje), rašytą pieštuku (l. 245–252); pieštuku numeruotas ir pirmasis lapas (244); paskutinis, tuščias lapas nenumeruotas. Šis lapas sulietas, jame matyti didelės rudos dėmės; blyškesnės dėmės matyti ir kituose paskutiniuose lapuose (251, 252). Vizitacijos akto lapai aptrupėję, ypač apatinėje dalyje, ties įrišimu. Lapų formatas – 20,5 x 34 cm, vandenženklis neidentifikuotas. Tekstas rašytas besikaitaliojančių spalvų (rudu – juodu) rašalu.

Tekstas rašytas keliomis rankomis: pagrindine, matyt, vizitacijos aktų notaro, ranka rašyta didžioji teksto dalis (juodu arba rudu rašalu); bendroji antraštė, teksto pabaiga ir pertvarkos nutarimų antraštės juodu rašalu veikiausiai rašytos vizitatoriaus, Kražių dekano Mykolo Barkausko; atrodo, kad jis rašė ir bažnyčių vizitacijų tekstų antraštes majuskula. Kiekvieno puslapio viršuje virš teksto pažymėtas kryželis. Tekstas iš kitų vizitacijų aktų išsiskiria numeruotais pertvarkos nutarimais.

Liudas Jovaiša

RENGĖJO PASTABOS

Skelbiant įvairiose vietose esančius ar atsidūrusius vizitacijų aktus, publikacijoje nesilaikoma jų dabartinės išdėstymo ir įrišimo tvarkos, o stengiamasi rekonstruoti loginę-chronologinę teksto santvarką. Kai tekstai skelbiami naudojantis originalu ir jo nuorašu, kaip pagrindinis imamas originalo tekstas (žymimas raide A); jei turimi du originalaus teksto egzemplioriai, pirmenybė teikiama kurijos aktų teksto versijai (taip pat žymimai raide A). Alternatyvios teksto versijos žymimos raide B; joje esantys žymesni teksto redakcijos skirtumai ir kai kurie įdomesni rašybos variantai nurodomi kritiniame aparate. Išimtis – nuoraše išlikęs kiek pilnesnis 1648 m. Krakių bažnyčios vizitacijos pertvarkos nutarimų tekstas: A variantą papildanti teksto dalis dėl savo svarbos (vizitatoriaus, sekretoriaus ir notaro nurodymo) įterpta į pagrindinį publikacijos tekstą.

Perteikiant senuosius tekstus, viena vertus, stengiamasi išlaikyti kuo daugiau originalių teksto bruožų, kita vertus, neapsunkinti skaitytojo bereikalingomis detalėmis. Todėl paliekama originaluose įvairuojanti žodžių rašyba, būdingiausios santrumpos, iš esmės – ir teksto suskirstymas antraštėmis ir pastraipomis, tačiau atskirais atvejais, kad būtų galima lengviau rasti „paslėptą“ informaciją, kai kurie sakiniai išskiriami į naują pastraipą; taip visada elgiamasi su vizitacijos aktuose perrašomais dokumentais.

Skelbiamame tekste nėra išlaikoma originaliuose rankraščiuose įvairuojanti ir nesisteminga didžiųjų ir mažųjų raidžių rašyba; ji suvienodinama. Siekiant išsaugoti šiokį tokį istorinį koloritą, didžiosiomis raidėmis, be dabar įprastų, rašomi ano meto vizitacijų aktuose arba tam tikrame kontekste (pvz., antraštėse) gana nuosekliai taip rašomi žodžiai (pvz., *Ecclesia, Olea Sacra, R. Dominus Parochus, Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus, Visitatio Altarium* etc.). Lenkiškose teksto atkarpose didžiųjų ir mažųjų raidžių rašyba sumoderninta.

Publikacijoje stengtasi atspindėti lotyniškų žodžių, ypač bažnytinių ir liturginių rašybos įvairovę, todėl dažnai pasitaikančios įvairiopos formos (pvz., *patena / patina, superpelliceum / superpiliceum, t(h)ur(r)ibul(l)um, indulgentia(e), preciosus / praetiosus*), ypač susijusios su geminatų vartojimu (pvz., *leb(b)es, bac(c)alaureus, pec(c)unia, pec(c)ora, sac(c)us, stol(l)a, sup(p)el(l)ex, campanil(l)e, strophiol(l)um, casul(l)a, tabul(l)a, vel(l)um, tel(l)a, cap(p)ella, hyp(p)ocaustum, trans(s)umptum, quat(t)uor, lit(t)erae*),

įvairuojančia *ae / oe / e / ę* rašyba (pvz., *c(a)eremoniae, s(a)epes, conop(a)eum, c(a)emeterium / coemeterium / cęmiterium*), *t / th* (pvz., *t(h)ovan(n)ium, sabbat(h)um, Pent(h)ecostes*), *f / ph* (pvz., *feretrum / phaeretrum*) bei *i / y* (pvz., *sinister / synister, misterium / mysterium*) variantais, nestandartizuotos. Kitais atvejais rašybos ypatumai pažymėti šauktuku laužtiniuose skliaustuose [!] kaip nukrypimas nuo aiškios kanoninės formos. Vis dėlto kai kurie dalykai lotyniškų tekstų rašyboje sunorminti: *u* ir *v* (vardų rašyboje – ir *i / j*) perteikiama pagal jų tarimą, įvairūs *y / ÿ / ij* pavidalai transkribuoti į *ii*, suvienodintas žodžių rašymas kartu ir atskirai (pvz., *necnon, in posterum, exnunc, pro tunc, quamprimum, nonnisi, incontinenti*). Perteikiant lenkiškus tekstus sumoderninta tik *i / j / y* rašyba.

Išskyrus įprastas ir dažnas kai kurių žodžių santrumpas (jos pateiktos teksto santrumpų sąraše), kitų santrumpų rašyba neišlaikoma. Santrumpos išskleidžiamos jų specialiai nepažymint, išskyrus tuos atvejus, kai santrumpos šifravimas neaiškus, abejotinas arba alternatyvus – toks santrumpų išskleidimas žymimas laužtiniais skliaustais.

Tekstuose neatskleidžiami itin specifiniai ir nesistemingai vartojami diakritiniai ženklai bei specifinės grafinės rašybos formos. Išimtis – geminata *æ* lotyniškuose tekstuose bei šen bei ten pasitaikanti santrumpų galūnių rašymo forma (pvz., *R.*^{mus}).

Tekstų skyryba modifikuojama, atsižvelgiant į poreikį tiksliai perteikti originalo mintį; alternatyvios skyrybos atvejai nurodomi kritiniame aparate.

Kursyvu žymimi tekste pasitaikantys pavieniai kitakalbiai žodžiai (lenkiški – lotyniškame, lotyniški – lenkiškame) arba frazės; vizitacijos akte pateiktas ilgesnis tekstas kita kalba kursyvu neišskiriamas. Kursyvu neskiriamas adaptuotas svetimžodis, įgijęs kitai kalbai būdingas galūnes (pvz., *ex muchaiero*, *cum fręzlis*).

Klaustuku laužtiniuose skliaustuose [?] žymima abejotinai arba vargiai įskaitoma / rekonstruojama teksto vieta, šauktuku laužtiniuose skliaustuose [!] – raštininko *lapsus calami* arba rečiau vartojamos, nestandartinės žodžių rašybos formos. Korektūros klaidos pagrindiniame tekste paprastai ištaisomos, originale esantį užrašymą nurodant išnašose; rašovo praleistas žodis įterpiamas į tekstą laužtiniuose skliaustuose su atitinkamu komentaru. Jei neaišku, kaip suklydo ir ką norėjo parašyti raštininkas, o jo mintis yra neaiški, toks sakinys arba frazė žymimi dviem šauktukais laužtiniuose skliaustuose [!!]. Kritiniame aparate pažymima šaltinio tekstą rašiusių rankų kaita; skirtingas rašysenas stengtasi išskirti raidėmis (A, B, C, D...).

Laužtiniais skliaustais žymimos rekonstruojamos – išskleidžiant santrumpas arba atstatant neišlikusius / neįskaitomus fragmentus – teksto vietos. Trūkstamos (išblukusios, nutrupėjusios, nuplėštos) teksto vietos ženklinamos daugtaškiu – vienas daugtaškis maždaug atitinka vieno žodžio vietą. Stambios

lakūnos, kuomet trūksta maždaug trečdalio-pusės lapo, žymimos daugtaškiu lenktiniuose skliaustuose (...). Tokiu pat ženklu nurodomos ir trūkstamos skelbiamų tekstų pradžios / pabaigos. Trimis žvaigždutėmis pažymėtos vietos, kuriose ištisinis tos pačios vizitacijos aktų tekstas pertrūksta. Ženkleliu // nurodomos skelbiamo rankraščio puslapių pradžios / pabaigos ribos; lapų / puslapių numeracija žymima paraštėje. Tais atvejais, kai puslapio pradžia sutampa su kokia nors teksto antraštėle, ženklas // tekste neberašomas, tik paraštėje nurodomas lapo / puslapio numeris.

Skelbiamų teksto redagavimo, anotavimo ir skaitymo ženklai nurodomi kritiniame aparate. Jame nepažymėti tik kai kuriuose tekstuose sistemingai taikyti pabraukimai po santrumpomis ir skaitmenimis / skaitvardžiais. Ne viename rankraštyje esama vėlesnių (XX amžiaus?) tekstų skaitytojų pabraukimų paprastu ir spalvotais pieštukais; jie aparate žymimi *subnotatum recenter*. Daugiausia jų, matyt, priskirtina ilgamečiam Kauno arkivyskupijos kurijos archyvarui kun. Petro Veblaičiui; Vrublevskių bibliotekos rankraštyne saugomoje 1648–49 m. vizitacijos aktų dalyje turinio anotacijas pieštuku paliko nežinomas skaitytojas, rašęs lenkiškai.

Po žodžio be tarpo įdėta nuorodos raidė reiškia, kad kritinio aparato komentaras išnašoje skirtas pastarojo žodžio rašybai; jei išnaša skirta ilgesnei teksto atkarpai arba vien pastarojo žodžio daliai ar raidei, komentuojamos vietos apimtis išnašoje nurodoma papildomai. Tais atvejais, kai išnaša komentuoja tarpe tarp žodžių buvusį įrašą, ji tarpeliu iš abiejų pusių atskiriama nuo šalia esančių žodžių.

Visi šie tekstų publikavimo principai netaikyti leidinio priedui: jį skelbiant vengta bet kokių korektūrų ir siekta išlaikyti grafinį teksto pavidalą (kursyvą, geminatas), žodžių rašybos formas, skyrybą, didžiųjų ir mažųjų raidžių vartoseną – žodžiu, perteikti tekstą taip, kaip jis buvo atspausdintas XVII amžiaus pabaigoje Vilniaus akademijos spaustuvėje.

Asmenų vardai rodyklėje nurodyti vizitacijų aktuose sutinkamomis formomis; žymesnės ir nusistovėjusios pavardžių formos kursyvu nurodomos skliaustuose, ten pat išvardijami ir šaltinyje sutinkami kiti tos pačios pavardės variantai. Rengėjų papildomai pateikta informacija apie asmenis (pvz., šaltinio tekste neminimi jų vardai) pateikta laužtiniuose skliaustuose. Raidėmis I ir J prasidedančios pavardės ir vardai rodyklėje surikiuotos ne pagal raidžių rašybą, o pagal garsų tarimą. Į vardų rodyklę neįtraukti nuolat vartojami Jėzaus Kristaus ir Švč. Mergelės Marijos vardai.

Identifikuoti Lietuvos ir užsienio vietovardžiai (išskyrus Karaliaučiaus kraštą) rodyklėje pateikiami šiandien vartojamu pavidalu, skliaustuose nurodant šaltiniuose sutinkamas formas. Tais atvejais, kai vietovės identifikuoti nepavyko, jos vardas nurodomas šaltinio tekste esančia forma ir išskiriamas kursyvu, papildomai nurodant šios vietos lokalizaciją (šaltinio tekste minimą

parapiją). Remiantis lietuviškomis vietovardžių šaknimis sudarytos ir sulotynintos formos, kuriomis parapinės bažnyčios įvardytos teksto kolontituluose bei rengėjo duotose antraštėse. Į vietovardžių rodyklę neįtrauktas ištisai minimas Žemaitijos vardas.

Į dalykų rodyklę įtraukti tik marginaliniai – rečiau pasitaikantys ir / arba į bažnytinius šaltinius gana atsitiktinai pakliūvantys – dalykai. Norinčiam susirasti žinių apie svarbiausius religinės praktikos dalykus ar bažnytinį inventorių skaitytojui teks kliautis gana aiškia vizitacijų aktų struktūra arba ištisai skaityti tekstą... Rodyklėje dalykai, išskyrus keletą išimčių, įvardyti lotyniškai; jei originaliame tekste vartotos lenkiškos formos, jos nurodytos skliaustuose. Jei tas pats dalykas sistemingai kartojamas kurios nors vizitacijos pertvarkos nutarimuose, rodyklėje nurodytas pirmasis jo paminėjimo puslapis ir santrumpa „etc.“.

Dalies leidinyje skelbiamų tekstų perrašymo darbu su rengėju dalinosi Martynas Jakulis; jis sudarė ir asmenų bei vietų rodykles.

Rengėjas

FOREWORD

This edition contains all visitation acts from the diocese of Žemaitija (Samogitia) that came down to us from the first half of the 17th century and that could be discovered by the editor so far. Thus this volume finds its proper place between earlier publications of pertinent source material: the surviving parts of the visitation acts produced in the wake of the inspection of the diocese of Samogitia by Tarquinius Peculus, the then auditor of the apostolic nuncio Giovanni Andrea Caligari, in 1579[1] and the visitation acts produced in the wake of the general visitation by Bishop Kazimieras Pacas (Pac) of Žemaitija in the course of 1675−1677[2]. So these „Acta visitationum dioecesis Samogitiae (A. D. 1611–1651)“ fill in the gap between the 1579 visitation by Tarquinius Peculus and the catastrophic events of the mid-seventeenth century when the country was devastated by Muscovite and Swedish onslaughts and occupations. The present publication is made up of two parts: the first contains the acts of the general visitations, the second includes the acts of the visitations of deaneries. The questionnaire of a dean is published as an appendix to the corpus of source material. The form of this questionnaire was confirmed at the synod of the diocese of Samogitia in 1639 and erstwhile was published among its decisions.

The acts of the visitations of the diocese of Samogitia and its deaneries from the first half of the 17th century are one of the earliest historical sources of this kind in Lithuania. Apart from the acts published in this edition, no other acts of the visitations of deaneries are known at all. While preparing this publication we made every effort to collect in one place as much as possible source material of this kind and thus to help reproduce as exhaustive a general picture as is only possible in view of the fact that the extant source material represents only part of a broken mosaic. We have also aimed at making these valuable and sometimes difficult to read handwritten sources of Church history more available to researchers. We have also hoped that

---

[1] *Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)*, edd. Liudas Jovaiša, Juozas Tumelis (= Fontes ecclesiastici historiæ Lithuaniæ, I), Vilnius: Aidai, 1998.

[2] *Acta visitationum sub domino Casimiro Pac episcopo Samogitiae anno 1675 et 1677 conscripta*, ed. Mindaugas Paknys (= Fontes Historiae Lituaniae, X), Vilnius: Katalikų akademija, 2011.

the present publication will contribute to the preservation of the original and ever crumbling and fading copies by allowing them to rest more undisturbed among other archival files.

Time was not too merciful to the old acts of the visitations of the diocese of Samogitia. All the acts of the general visitations of the diocese of Samogitia coming down from the times of the Grand Duchy of Lithuania have survived only in a more or less fragmented state of preservation; only from the early 19th century onwards can we have at our disposal the extensive and exhaustive source material covering the diocese of Samogitia in a systematic fashion. Returning to the times of the Grand Duchy of Lithuania, we can state that the best preserved visitation acts came down to us from 1621, 1643–1644, 1648–1649; many of them had, however, to be „stitched" together from dispersed parts. Only the acts of the 1621 general visitation happened to be held together for centuries. From this point of view the situation is much more favourable with regard to the visitations of deaneries: the acts of the deanery of Rietavas (from 1620 and 1644) and those of the deanery of Kražiai (from 1640) have survived in extenso.

The most irreparable losses to the old acts of visitations were perpetrated in the soviet times when the archive of the diocese of Samogitia (later the archive of the Kaunas archdiocese, that is Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas – KAKA) was ravaged. After that it is not unusual to find the acts of the same visitation in different places: for example, part of the general visitation of 1648−1649 is kept in Kaunas, while its continuation is kept in Vilnius, in the Manuscript department of the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences (Lithuanian acronym − LMAVB RS); the 1639 visitation acts of the Rietavas deanery are now preserved in the curia of the archdiocese of Kaunas, but one of its leaves is to be looked for at the Lithuanian state historical archive in Vilnius (Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Lithuanian acronym – LVIA). In contrast, the 1644 visitation acts of the Rietavas deanery are kept in Vilnius at LVIA, and only its title page was left in Kaunas. The archive of the curia of the Kaunas archdiocese turned out to be a safe haven to archival items no. 136 and no. 137 notwithstanding all attempts at sequestration by soviet authorities. These two items contain most of the extant visitation acts dated to the first half of the seventeenth century.

Most documents published in this edition are reproduced from original copies destined for preservation at the archive of the diocese; these copies are arranged according to chronological sequence of particular groups of visited churches. This corpus of texts is supplemented by single visitation acts of a number of parish churches that were preserved in their respective archival collections (Alsėdžiai, Klovainiai, Plungė, Pušalotas,

Švėkšna)[3]. In most cases the documents in question represent only slightly later copies (made by the mid-17th century), sometimes they are original copies of the visitation acts which most probably were intended to be kept at respective parishes and happened to survive to this day. Special emphasis must be laid on one more significant source, namely the book of circular letters of the Krakės parish which was initiated in 1625[4]; it contains not only Krakės-related decisions enacted by the general visitations of 1638, 1643, 1648 and 1651, but also circular letters of Bishop Jurgis Tiškevičius which provide us with unique information as to how a general visitation was intended to be carried out. This publication was also supplemented by partly survived acts of the 1643 general visitation that are now kept at the National Library in Warsaw (Biblioteka Narodowa w Warszawie, Polish acronym – BNW); these latter acts were slightly shortened in some places by the editor, who made use of microfilm copies while working on them.

Having to deal with dispersed acts of visitations we disregarded, where it was deemed necessary, their actual place in which they are nowadays, because we preferred to reconstruct the chronological sequence of the texts irrespective of how the leaves were subsequently bound up in later centuries. When we have had an original text and its copy, the preference was accorded to the original which came to be marked out by letter A; if there are two original copies of the same text, we preferred the copy originating from the archive of the curia (in this case too, such a version has been given letter A). Alternative versions of the same text are indicated by letter B; more significant textual differences and some more interesting versions of spelling are reproduced in the critical apparatus of this edition. An exception from this general rule is constituted by the copy of the Decreta reformationis that were announced following the visitation of Krakės church in 1648. Due to the importance of this information, it was inserted into the text A of this visitation.

We have followed the usual practice of editing old texts: to faithfully reproduce the original features of the text, while at the same time trying to make it not too cumbersome for a modern reader by reproducing obsolete details. So that is why we reproduced the different ways of spelling of particular words, left the most usual abbreviations as they stand in the text, and, in principle, the structure of the text as regards its rubrics and paragraphs was left unchanged. In some particular cases, however, we reproduced a number of sentences starting them from newly-introduced paragraphs so that a reader could more easily find „concealed“ information; as a rule,

[3] LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 300, 367, 417, 458 (Alsėdžiai, Klovainiai, Pušalotas, Švėkšna); LVIA, f. 669, ap. 2, b. 798 (Plungė).

[4] LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4484.

the new paragraphs were introduced where the visitation acts contain the transcribed texts of other documents.

We did not reproduce the exact (dis)order of small and capital letters of the original text, they are mainly rendered in accordance with modern grammatical rules. In order to convey something of an „historical aura“, capital letters are left with those words which were written so quite systematically in the acts of visitations and in a more special context (e. g. in title of a chapter). These are: Ecclesia, R. Dominus Parochus, Visitatio Altarium etc.). The spelling of small and capital letters was thoroughly unified in the Polish passages of the texts.

It was intended in this publication to reproduce exactly a variety of spelling versions of Latin words, especially ecclesiastical and liturgical ones, so that is why Latin geminatae were not standardised: ae / oe / e, t / th, f / ph (e. g. stol(l)a, t(h)uribul(l)um, t(h)ovan(n)ium, patina / patena, c(a)emeterium / c(a)emiterium, superpel(l)iceum / superpiliceum, feretrum / phaeretrum etc. etc.). In other cases mark [!] was used to mark out preceding special forms of spelling as being different from an accepted norm. However, some other Latin features were subjected to normative rules: u and v were reproduced according to their phonetic value (the same holds true with regard to i and j in the personal names and place-names); a variety consisting of y / ÿ / ij was transcribed as ii; the spelling of words together or apart was made uniform (necnon, in posterum, exnunc, pro tunc, quamprimum). The modernisation of Polish texts was applied only with regard to characters i / j / y.

With the exception of most usual and frequent abbreviations (they are enumerated in Abbreviationes chapter), the others were disclosed without any special signs; the exception applies to such cases when the reading of an abbreviation is unclear, doubtful or may be alternative – if this is the case the supposed letters of abbreviation are placed within square brackets.

Our text does not reproduce highly specific and unsystematically used diacritical signs and the specific forms of spelling. The exception applies to Latin geminata æ in Latin texts and in some other cases where we have to deal with the final parts of abbreviations (e. g. R.^{mus}).

The punctuation of the texts was subjected to modification depending on the need to reproduce the original thought exactly. The cases of alternative spelling are indicated in the critical apparatus.

The italic script was used where single words or phrases were interspersed into linguistically foreign environment (Polish words or phrases in the Latin text, and vice versa). If the text of a visitation act includes a lengthy fragment in other language then the italic script was not used.

We made recourse to square brackets where we were compelled to reconstruct some parts of the text: when it was necessary to disclose an abbreviation, to reconstruct the no-longer extant or quite illegible parts of

the text. The question mark in square brackets [?] signals a doubtful, hardly legible or complicated place of the text. The mark [!] is used to draw attention to a scribal lapsus calami or to mark out seldom used, non-standard forms of spelling. Simple errors of proof-reading are rectified in the text of this edition and the corrected words are indicated in a footnote. If it was necessary to introduce an omitted word, we did this by placing it in square brackets and supplying a commentary in the critical apparatus. If it is unclear in what exactly manner a scribe made a mistake, if it is unclear what he was going to put down, and therefore his thought remained opaque, we used mark [!!] to single out such a sentence or phrase. The no-longer available parts of the text (faded away, fragmented, ripped-off) are indicated by ellipsis – one ellipsis corresponds roughly to one lost word. Considerable lacunae (extending from about one third to a half of a leaf) are indicated by an ellipsis in round brackets (...). The same mark is used to indicate the missing parts of the text at its beginning or end.

The original editorial signs as well as annotations and marks left by later readers are indicated in the critical apparatus of this edition. It does not include only lines which were rather systematically and routinely drawn in some texts under abbreviations, numbers and numerals. Some manuscript texts bear lines that were made quite recently (in the 20th century?) in colour and graphite pencils (marks of reading left by Rev. Petras Veblaitis, who was in charge of the archive of the Kaunas curia for many years?). Such lines are indicated as subnotatum recenter.

The index of personal names displays the forms of names as they appear in the visitation acts; if there are alternative and by now already well-established forms of names, they are provided with additional cross-references. The identified place-names in Lithuania are reproduced in modern forms in the index of place-names, in headers and headings supplied by the editor. The index of subject-matter contains Latin references; if there are Polish words in the original text, they are inserted in brackets like Latin synonyms.

Some parts of transcribed texts represent a fruit of collaboration between the editor and Martynas Jakulis. The latter scholar compiled indices of personal names and place-names.

Translated by Darius Baronas

ABBREVIATIONES ARCHIVORUM

BNW – Biblioteka Narodowa w Warszawie
KAKA – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas
LMAVBRS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius
LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

Abbreviationes apparatus critici

adscr – adscriptum
al – alius, -a, -um
apogr. – apographum
atram – atramento
cf – confer
cor – correctum
del – deletum
des – desinit
dx – dexter, -tra, -trum
ed. – editio
fort – fortasse
illeg – illegibile
inc – incipit
inf – infra
ins – insertum
iter – iteratum
lacer – laceratum
lin – linea
mg – in margine
ms – in manuscripto
om – omissum
orig. – originale
prob – probabiliter
rec – recenter
sin – sinister, -tra, -trum
spat – spatium
subnot – subnotatum
sup – supra
vac – vacuum

Abbreviationes textus

A. D. – Anno Domini
Adm. – Admodum
A° – Anno
B. – Beata
B.ma – Beatissima
B. M. – Beata Maria
B. M. V. – Beata Maria Virgo
B. V. – Beata Virgo
cap. – caput
d. – die
D. – Divus, -a
D. / D.na – Domina
D. / D.nus – Dominus
DD. – Domini
D. N. – Dominus Noster
D. O. M. – Deo Optimo Maximo
D. V. – Diva Virgo
fl. / flo. / flor. – floreni
fol. – folio
g. / gr. – grossi
Ill.mus, Ill.ma – Illustrissimus, -a
Ill.ris, Ill.is – Illustris
Je° M.sci – Jego M(ił)ości
K. I. M. – Król Iego Mość
lith. – lithuanicus, -a, -um
M., Mart. – Martyr
M. D. L(ith). – Magnus Ducatus Lithuaniae
MM. – Martyres
M. V. – Maria Virgo
Mag., Mag.cus – Magnificus
P. M. – Pontifex Maximus
Perill.ris, Perill.is – Perillustris
PP. – Panowie
R. / R.dus / R.ndus – Reverendus
R.mus, R.ndissimus – Reverendissimus
RR. – Reverendi
S. – Sanctus, -a
S° – Świętego
SS. – Sancti, -æ / Sanctissimus, -a, -um
S. R. E. – Sancta Romana Ecclesia
S. R. Maiestas – Sacra Regia Maiestas
S. T. D. – Sacrae Theologiae Doctor
V. – Virgo / Venerabilis
VV. – Virgines

I. ACTA VISITATIONUM GENERALIUM DIOECESIS SAMOGITIÆ

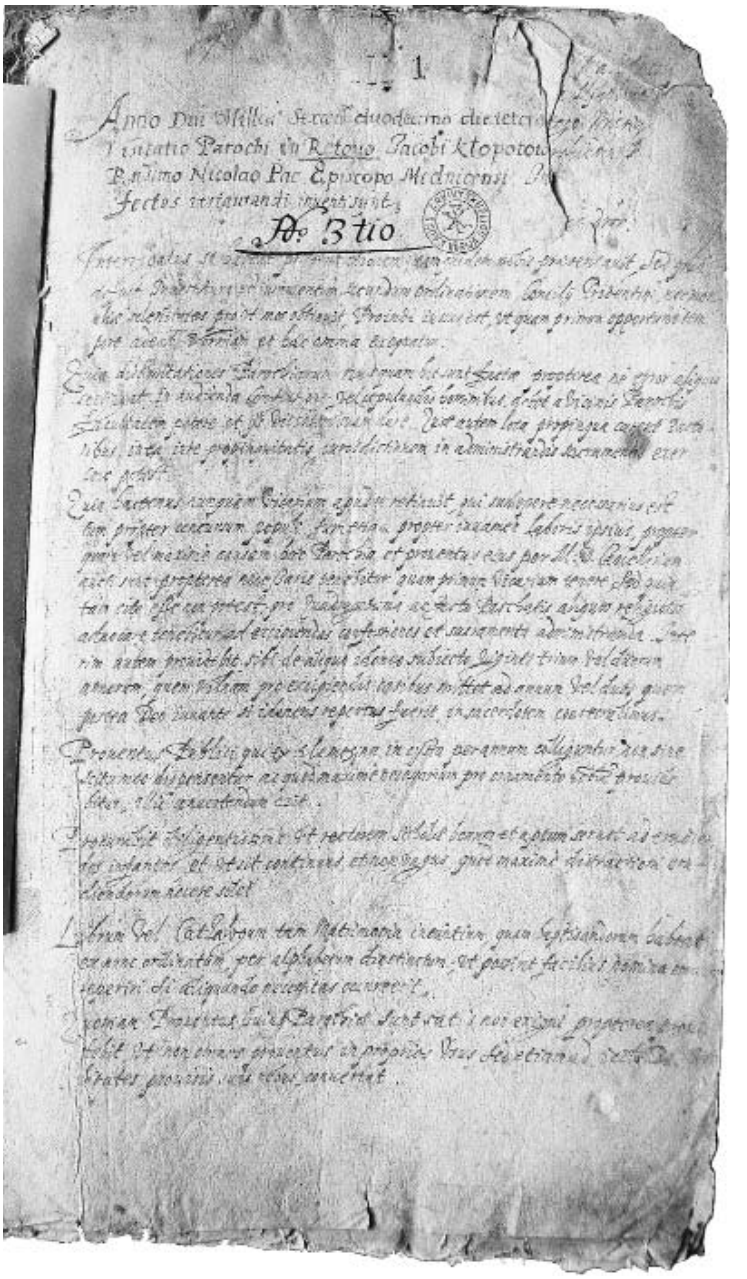

Decreta reformationis ecclesiae Rietavensis A. D. 1612
(KAKA, b. 136, fol. 1r)

ACTA VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIÆ (A. D. 1611–1612)

Orig.: KAKA, b. 136, ff. 1r–8v.

REGESTR KOSCIOLA POSWITINSKIEGO Y RZECZY W NIM NA TEN CZAS BĘDĄCYCH, TAK TEZ SAMEJ PLEBANII, STATKU Y MAIĘTNOŚCI, PODANY PRZEZ MIE, XIĘDZA MIKOLAIA PACA, BISKUPA ZMOICKI[EGO][a], XIĘDZU MIKOŁAIOWI LACHOWICZOWI, PLEBANOWI POSZWITINSKIEMU, ROKU TERAZNIEISZEGO 1611 MIESIĄCA NOVEMBRA 20 DNIA. *KAKA, b. 136, fol. 8r*

NAPRZOD SAM KOSCIOŁ ZE WSZYTKIM, Z ZAKRYSTIĄ

W tym kosciele rzeczy podane od xiędza Czerniewskiego.

Ornat axamitu zielonego, columna adamaszku lazurowego. Alba nowa. Pas. Humerał. Velum[b] na kielich zielone siatczane. Portatił czyrwony marmurowy nowy. Obrusy dwa: ieden prosty tkacki, drugi cienki. Lisztwy szyte iedwabiem czarnym[c]. Postylla Żmoicka. Dzwonek do oltarza ieden mały, drugi więtszy. Kielich pozyczony z Janiszek.

A Jego Mosc co mog naprędzej na ten czas przydał. Tuwaln dwie białych wyszywanych. Lichtarzow mosiądzowych nowych dwa. [d] Mszalik mały starym drukiem.

Strony plebanii, iz barzo odległa była od koscioła, tedy tam się ma xiądz przeniesc … [?][e] plebanią swoię mieć, gdzie teraz mieszka Szopis Boiarzyn, y uzywac iej ze wszystkimi tymi gruntami, sianozęcmi y gaiami y budowaniem, iako on uzywał, a tamtę swoię plebanią pierwszą ma postąpic onemu na odmianę, tak[ze] ze wszytkim budowaniem; a grunt iz iest więtszy tamtej plebanii, dworn… [?][f], tedy obiema boiarom ma się dostac po poltorey włoki według osobliwej ord[i]nacii moiej y instrukcii urzędnikowi memu zostawionej, ktorzy obaj bo[ia]rowie powinni będą płacic czynszu xiędzu plebanowi *successive* według ordinacii mej, gdy, da Bog, tu przyiadę potym,

---

[a] *lacer*

[b] V *prob cor ex* W

[c] *cor, fort legendum* czarnem

[d] Agendą nową *del*

[e] *fort aliquid (e. g.* y*) fuit scriptum in extremitate folii*

[f] *extremitas folii deest*

to iest Szopis zaraz, gdyz się [?] w gotowe budowanie prowadzi, a Krypis az za dwie lecie, poniewasz [?] … [?][a] nowo przenosic y budowac ma.

Obora podana od xiędza Czerniewskiego. Klacza wrona, a za zeliema [?] wu... [?][b] po wiesnie. Krow dwie, a trzecią obiecał xiądz janiski mnie darowac, a ia ią daruię xiędzu plebanowi, zas odemnie klaczę wroną z rzebcem, ktore z Gord przygnano. Swini czworo, od xiędza Czerniewskiego. Wieprzykow rocznych dwa [?], …łonskich [?][c] dwa. Gęsi czworo. Gąsior 1. Kurow 3. Ze dworu kazalem da[c] [?] owiec starych czworo, barana iednego, wieprza karmnego.

fol. 8v // W gumnie zboze poddane od xiędza Czerniewskiego. Zyta młoconego beczek osm. Owsa w odryni, ktorego powiedział kop 60, w stozku[d] [?] kop 13. Gryki przepłotow 3. Jęczmienia solanek 2, słodu jeczmiennego zmeltego [?] solanka, siana odrynka trocha niepelna, siana stozek przy odryni. Zyta zasianego kop 14, a dziesiecinnego zboza ze dworu tegoz roku podan... [?][e], wszytkiego to iest zyta kop 19, pszenice kop 2 snopow 35, jęc[z]mienia kop 13; gryka y groch, gdy się zmłoci, tedy[f] się dac ma dziesi... [?] beczka. Ku temu kolęnda od chłopow tak moich, iako y krolewskich y sliacheckich owsiana. A od moich poddanych wszytkich według postanowienia nieboszczyka Xiędza Biskupa kolędy ma brac z kozdej włoki po gr. 3.

PODDANI DO PLEBANII NALEZACY

W Bubiłach Jurgis z bratem Maciulem Bubilajcie, dzieci Staniulis, Marcin y Balte, włoki trzec 1, gr. 20.

Urbe [?] Bublis, dzieci Petrul y Ambrassas, włoki trzec 1, gr. 20

Jussis Bubils, syn Janel, włoki trzec 1, gr. 20.

Powinnosc ich: do roboty z włoki robic na kozdy tydzien dni 4, owsa beczkę [?] 1, kurow dwoie, gęs 1, iaiec 10, lnu dziesiątki dwa, kop 1.

W Draudelanach Jussas Moteiuns Draudelis, syn Wensiulis niemały, włoka 1, kop 1; powinnosc iednaka, iako y Bubilow.

W Dragiszkach abo w Gaubiach Janis Plejkiszkis z Janem Plejkiszkiem, dzieci – syn Jan, Marcin y Bartłomiej, a Janis niezonaty, a trzeci Banis Plejkiszkis, syn Maciulis. Włok 1 ½, kop 1 / 30.

---

[a] *lacer*

[b] *lacer*

[c] *lacer*

[d] k *cor, prob ex* g

[e] *lacer*

[f] t *cor ex* d

W Nacianach. Paweł Uszkuris, pasynkow dwa, Jakub y Maciej dorosly, włoki ¼, gr. 15.
Banis Powilonis, syn Lawryn y Marek mali, włoki ¼, gr. 15.
Andrzej Powiłonis, synow Łukasz zonaty, drugi przi nim Jesiul Mikałoiuns, włoki ¼, gr. 15.
Wojcius Ligeikajtis z Czepem, Krysciem, bracią Wojcia, włoki ¼, gr. 15.
Janeł Miłonis, włoki ½, gr. 30.

Powinnosc iednaka, iako y w Bubilach.

[a]REJESTR KOSCIOŁA ŻAGORSKIEGO, RZECZI, STATKOW Y MAIĘTNOŚCI DO NIEGO NALEZĄCYCH, ZWIZYTOWANYCH PRZEZ MIĘ, XIĘDZA MIKOŁ[AIA][b] PACA, BISKUPA ZMOICKIEGO, ROKU TYSIĄC SZEŚĆSET IEDENASTEGO MIESIĄCA DECEMBRA CZWARTEGO DNIA; PODANY XIĘDZU WOYCIECHOWI CZERNIEWSKIEMU, PLEBANOWI ŻAGORSKIEMU *fol. 5r*

Koscioł stary, iescze niezły, swięcony roku tego 1611 decembra dnia 6 *sub patrocinio S. Nicolai et S. Michaelis*.

W kościełe ołtarz z drzewa, na ołtarzu ciborium z wnętrznym zamkiem dobre, y *sedes altaris* z drzewianym lichtarzem malowanym na roratne swiece. W tym ciborium puszka srebrna, w ktorey Naswiętszy Sacrament.

Portatil na ołtarzu marmurowy szary, cały.

Lichtarze mośiądzowe dwa wielkie, na nich swiec 2.

Lichtarze cynowe 2, na nich swiec 2.

Lichtarze mośiądzowe wiszące dwa: ieden więtszy, teraz o dziewiąci [?] swiecach, a insze zepsowane, połamane; drugi mnieyszy o świec 11.

Lichtarz nad drwiami [!] zakristii mosiędzowy na iednę swiecę.

Swieca chrzestna. Kryzmał cynowy z stułą starą. Fonta miedziana y obrus prosty.

Zelaza do opłatkow dobre. Cyrculary dwa: ieden mały, drugi więtszy, do robienia hostii.

Obrazy nad cyborium 3 stare, niewielkie.

Ampulki cynowe iedne niezłe, y miska cynowa do nich.

Canon stary. Kazalnica nowa. Przy ołtarzu *cancelli* nowe. Turribularz 1.

Karbona dębowa ze dwiema zamkami.

---

[a] *hinc scribitur atramento vix legibili*

[b] *lacer*

Chorągwie dwoie: iedne mnieysze stare, zołtogorące, s kutasami lisztwy; drugie chorągwie nowe, większe, lisztwy czyrwone s kutasami.

Dzwonki przy ołtarzu 3 małe, na kosćiele 4 niemały. Dzwon wielki ieden niemały.

Obrusy na ołtarzu: ieden wzorysty kolenski, drugi tkackiego płotna z siatkami wkoło, 3 obrus takze tkacki z lisztwami siatczanemi po brzegach y wzdłuż.

Obrusy w zakristii: ieden prosty wzorysty, drugi obrus kolenski z siatk[ami][a] nowemi, trzeci obrus z forbotami nowy, obrus czwarty prostego płota z koronkami.

fol. 5v // Towalnie dwie nowe z koronkami. Chusta czarnym iedwabiem wyszyta. Szerzynka iedna, ze złotem y iedwabiem roznym wyszywana.

Sukienki czyrwone dwoie na ministranty. Komezki na ministranty dwoie: iedne nowe, a drugie stare. Obrus stary ieden do nakrywania rzeczy, ornatow.

Komza kolenska iedna. Alba iedna kolenska nowa. Humerał ieden nowy.

Purificatoria 4. Corporały dwa. Vela na kielichy: iedno śiatczane roznego iedwabiu, drugie kitaiki zieloney, 3. velum axamitne czarne, 4. ploczienka [sre]brnego [?], piąte siatczane z iedwabiu y z nici, szoste y śiodme siatczane z nici. Szuflatka do tych szerzynek lipowa.

Antependium iedno skurzane cum imaginibus pozlociste. Drugie antependium [no]we [?] adamuszkowe drobne na czyrwonym polu; wzory białe, pole iedwabne.

Trzećie antependium adamuszku czyrwonego z wielkimi wzorami, z iedwab[ne]mi kutasami. 4. antependium pułaxamitu czarnego nowe z kutasami, niepodszyte, wyszypuiące nici.

[b]Ornat atłasowy zielony, krzyz na nim czyrwony atłasowy, passamany szychu złotego z iedwabiem lazurowym, stuła y manipularz zielone, pas czyrwony iedwabny.

Ornat adamuszku zielonego z wielkimi wzorami, z passami blaszek szychowych srebrnych, manipularz y stuła takze zielona, pas prosty niczany.

Ornat zalobny nowy z wzorami drobnemi, krzyz kitaiki białey, stułą y z manipularzem.

Ornat biały adamuszkowy z wzorami wielkimi, krzyz czyrwony adamuszkowy, stułą y z manipularzem.

Ornat altembasowy czyrwony, stułą y z manipularzem.

Kappa adamaszku białego nowa, lisztwy brokatelle z wzorem złotogłowowym, z kołnierzem, kutas z iedwabiu[c] roznego, passamany iedwabne.

---

[a] *lacer*

[b] *hinc scribitur alio atramento quasi nigro, multo melius legibili*

[c] d *cor*

Szafa do schowania ornatow nowa z wnętrznym zamkiem; kumcha abo cza... [?] lunskiego sukna nowego, druga płotna starego.

Kielich[a] srebrny pozłocisty, patyna pozłocista srebrna. Capsa adamuszku czyrwonego. Krzyz abo pacificał srebrny niemały z dubletami czeskimi, olstro do niego. Monstrancia mosiędzowa stara. Towalniczka kitaiki prostey czyrwona. Kielich cynowy do ablutii. Flaszka cynowa do wina kwartowa.

Księgi kościelne. Gradał stary. Agenda stara. Gradał. Antyphonarz. Psalterz. Mszał nowy, z blaszkami mosiędzowemi oprawne.

Kśiąszka *Missarum patronorum, proprium* Je° M.sci.

Crucifix w kosciele, na nim chustka z siatką; drugi crucifix w zakristii; y trzeci niewielki, do chorych chodzą.

// Drzewa na budowanie dzwonicy kopa iedna. *fol. 6r*

W karbonie koscielnych pieniędzy kop 3 / 35, a co na długach:

Budryk, bywszy pleban, zostawił u miesczanina Witorta kop 6.

U samego xiędza Budryka zostało kop 4.

U miesczanina Szemborowskiego kopa 1.

U Jana Mickiewicza gr. 30.

U Marcina Tamoszaicia kopa 1.

U Szeszkaicia kopa 1 / 40[b].

Od wdowy Anny na szpital kopa 1 / 40.

U Ławryna Merguszuicia [?] kop 2.

U Czepaićiowey kopa 1.

U Czecharskiego kop 2.

Od pana Wasilewskiego, starosty Żagorskiego, na dzwonicę kop 4; facit kop 27 / 45.

PODDANI PLEBANII ŻAGORSKIEY

Sioło Pobole: ośiadłych włok 8, od plebanii mil 1/2[c].

Powinność z włoki dani kop 3 gr. 19, na straz koleino po dwa dni.

Jan Szyłkul z żoną Katryną, synow 3: Adam, Griguć, Matulis; włoka 1, kop 3 gr. 19.

Stanisław Bargailis [?] z zoną Barbarą, syn 1 Szymul; włoki ½, kop 1 / 39 / 5.

Woyciech Kruszaitis z matką Zaputą; włok 1/2, kopa 1 / 39 / 5.

Walincius Milaitis z zoną; reza 1, kopa 1 gr. 6 / 4.

Stasus Adomaitis z zoną Kasulą, syn Grigutis y Matulis; włok 1 ¼, kop 4 gr. 8.

---

[a] *ms* kielic

[b] *del*

[c] *fort* 2

Czap Adomaitis z Katąryną zoną; włok ¼, gr. 49 / 8.

Jakub zoną Palulą, włok ¼, gr. 49 / 8.

Jan Rezgal zoną z Barbarą, włok ¼, gr. 49 / 8.

Gryg Mikutaitis zoną Dorotą, synow 2: Kasper y Piotr; rezy 2, kop 2 gr. 12 / 8.

Marcin Pawirzuitis z bratem Junuciem; włoka 1, kop 3 gr. 19.

Tu trzyma Grig Mikutaitis włoki ½, kopa 1 gr. 39 / 5.

Adam Szymkuitis [?] zoną Zaputą; włoki ½, kopa 1 gr. 39 / 5.

Jenul Szukuitis [?] z bratem Woyciulem y Andruszką, z matką Agnieszką; włoka 1, kop 3 gr. 19.

fol. 6v // Kolędy pieniężney ze trzey woytowst[a] [?] z włoki po groszu uczyni kop 8, do tego y owsiana kolęda; facit tego …[b]

Nadto powiadaią mieszczanie y wlość, ze iest na paśnie xiędzu plebanowi odmierzonych włok 3, ktorych teraz na dwor uzywaią, y prętow 50 na place y na ogrody miesczanom na plebanią [!!].

BUDOWANIE PLEBANII ŻAGORSKIEY

Izba dobra, s komorką, z boku śień dranicami kryta, a izba naprzećiw słomą kryta; dachy podłe, same izby niezłe, piece u nich dobre, takze okna.

Ławy przy ścianach, stoł ieden, drugi w komorce pozyczane, drzwi wszyt[kie][c] na zawiasach zelaznych, okiennice y drzwi z zasczepkami y klamkami zelaznemi.

Przy tym domie staienka przybudowana dobra, piekarnia dobra z sie...[d], zarnu [?] w niey iedne, przy koncu tey śieni odrynka z chrostu uplećiona.

Swiern ieden dobry z zaśiękami, s kłotką; zedle w izbach dwa: ieden zły, drugi dobry, cudze pozyczane.

Szkolna izdebka s komorką z boku y z śieńią, naprzeciw komora nied[o]-gotowana, słomą kryta; okna sklanne, stołek w niey, ławki przy ścian[ach][e].

W szpitalu piekarnia dobra, słomą kryta, z sienią, przy boku komorka, gdzie teraz dzwonnik mieszka.

Paśnie pleban[f] nie ma, okrom ogrod ieden z ulicy, a drugi nad cztermi sadzawkami, y ktorych[g] z dawna xięza plebani uzywaią.

---

[a] *cor*

[b] *numerus non inscriptus*

[c] *illeg*

[d] *illeg*

[e] *illeg*

[f] Paśnie pleban *subnot rec*

[g] y ktorych *subnot rec*

Iz tu zostaie tak w karbonie, iako na długach u mieszczan kop 27, przetoz z wytrykuszami odyskawszy to wszytko y iescze przyłozywszy kop kilka, zeby było spełna 30, z skrzynki, co się zbierze, napotym sprawić monstrancią mosiędzową abo, jesliby jałmuznę zdali, y srebrną, gdyż ta zła.

Iz dzwonicy pilno potrzeba y babinca, a drzewa tu zwiezionego iest na ni[ch] [a] kopa iedna, starać się iako napilniey, aby to oboie zbudowano było.

Takze aby cmentarz był ogrodzony, poniewaz teraz iest nowo poświęcony y ciała zmarłych tam odpoczywaią.

Starać się tez ma, aby plebanijkę y budowańie naprawował, chędogo ogrodził y mieszkał przystoynie, iako [b] na kapłana nalezy.

Podłe zakrystii owdzie ku ołtarzowi ma koniecznie zbudować confessionał; po obu stronach po boku krateczki dla słuchania spowiedzi.

Takze tez y insze ochędostwo kośćielne z leka [!] y co rok przybawiac ma.

// Ten grunt y trzy sadzawki, ktore dzierzeli poddani krolewscy, ktorzy *fol. 7r*
sami dobrowolnie postąpili, tedy to ma być do koscioła p[rzy]wrocono[c] y od xiędza uzywano.

INVENTARZ KOSCIOLA OKMIANSKIEGO, RZECZY, STATKOW Y *fol. 3r*
MAIĘTNOSCI [DO][d] NIEGO NALEZĄCYCH, ZWIZYTOWANYCH PRZEZ MIĘ, XIĘDZA MIKOŁAIA PACA, BISKUPA ŻMOJCKIEGO, ROKU TYSIĄC SZESET [!] IEDYN[A]STEGO[e] MIESIĄCA DECEMBRA OSMEGO DNIA, PODANY XIĘDZU JANOWI ORZ[ECHO]WSKIEMU[f], PLEBANOWI OKMIANSKIEMU

Koscioł sam dobry, nowy, nieswięcony. Dzwonica osz...[g] się, dranice przy kosciele zrzucone. Dzwony dwa: ieden więtszy, drugi mnieiszy.

W kosciele oltarz dobry, nowy. Ciborium bez zamku, w nim Naswiętszy Sacrament w kieliszku cynowym, y z patyną takze cynową; tamze wysłano płocienkiem srebrnym.

Portatil marmurowy szary, cały. Lichtarze drzewiane toczone dwa. Lichtarz roratny drzewiany zswiecami. Lichtarze mossiądzowe dwa małe. Chrzestna swieca. Canon stary. Dzwonek przy oltarzu malenki[h] ieden, drugi niemały przy scienie, trzeci trochę mnieiszy u worka.

---

[a] *illeg*
[b] *fort* na kl *del*
[c] *lacer*
[d] *lacer*
[e] *lacer*
[f] *lacer*
[g] *lacer*
[h] *ms* malneki [?]

Obrussy na oltarzu kolenskie dwa bez farbot, chusteczka bawelnianka trzecia. A w zakrystii obrus ieden siatkowy z farbotami, a dwa obrussy wzoryste tkackie dobre.

Antependia przy oltarzu adamaszkowe biale bez kutasow, dobre; drugie w zakrystii zielone adamaszkowe, takze bez kutassow; trzecie adamaszku czyrwonego, bez kutassow; czwarte antependium ciemnobrunatne adamaszkowe, takze bez kutassow; wszytkie podszyte płotnem.

Komze koscielne: kolenska iedna dobra z farbotami, druga stara, a dwie xsięzych [!] komz.

Alby kolenskie dwie: iedna nowa dobra, a druga stara. Humeral ieden. Corporał ieden. Purificatoria trzy. Passy niciane kręcone dwa.

Tuwalnie: iedna rąbkowa dobra z farbotami, druga kolenska z siatkami.

Vela na kielichy: iedno ze złotem y czyrwonym iedwabiem wyszywane; drugie velum rąbkowe, czyrwonym y zielonym iedwabiem wyszywane; trzecie siatczane wzoryste; czwarte kolenskie z farbotami, *cum Nomine Iesu*.

Kielich ieden, sedes srebrna, a orificium wewnątrz y z wierzchu pozłocisty, z koralami y z aniolkami srebrnymi w rękojmiu; patyna pozłocista.

Kielich drugi srebrny, wszytek pozłocisty, z koralami y z dubletami; patyna pozłocista. Kapsa kitaiki czyrwonej stara. Ampulki dwie srebrne, Turrybularz mossiądzowy.

Ornat ieden zielony adamaszkowy, słupy brokatelle, z passamanami szychu złotego, z stułą[a] y z manipularzem.

Ornat adamaszkowy czyrwony, columny brokatelle, z stułą[b] y z manipularzem.

Ornat biały adamaszkowy, columny brokatelle, z stułą y z manipularzem.

Ornat ciemnobrunatny, columna brokatelle, z stułą y z manipularzem.

Szafa nowa z zamkiem wnętrznym do ornatow chowania.

Flasza cynowa do wina na sztof ieden. Skrzyn dwie: iedna na obrussy, druga na antependia.

fol. 3v // Swiec w zakristii gotowych dziesięc. Velum płociane na oltarz postne.

Fonta miedziana, płotnem nakryta. Krzyzmał cynowy dobry, stulą starą zieloną u[kryty] [?][c].

Xięgi kosciełne. Mszał rzymski ieden, a krakowskie dwa złe, agenda dobra.

Gradał zł[y, Ale]xandrijskiego[d] kosciołа[e] z Worn.

---

[a] *ms* tułą

[b] *ms* tułą

[c] *illeg*

[d] *lacer*

[e] *ms* kioscioła

Biblia ...[a] nowa. Regestra *baptisandorum et contrahentium*.

Przy o[łtarzu][b] kobierczyk stary *ad gradus*.

Crucifix na balku wpoisrzod [!] koscioła, na nim chustka z siatkami. Crucifix drugi mały przy scienie u oltarza.

Chorągiewki dwie: iedne mnieisze muchaierowe, lisztwy z kutasikami; drugie większe, z lisztwami kitajczanemi.

Obrazy rzezane dwa Swiętego Jana, P. Marii; farby z nich zpełzły.

Stolek w zakristii, a na drugi deska na zakrystii niezgotowana.

Słoiki dwa: ieden do kadzidła, drugi do hostii. Zelaza do opłatkow dane z Łuknik.

Koscielnych pieniędzy u samego xiędza plebana kop 7.
U Lachowycza od przodka iego legowanych kop 5. Tego kop 20.
U Chrzanowskiego slachcica kop 8.

PODDANI PLEBANII OKMIANSKIEJ

Sioło Pokiempiow: włok 12, w mili od plebanii.
Osiadłych 7.
Pustych 5.

Powinnosc z włok: dani kop 3, owsa kopa 1, kur 1, gęs 1, jaiec 10, zimą po sązniu drew zwozic, latem siano pokosic.

Norutis Rupeikis z zoną Dasiułą, synow 3: Stanisław, Piotr y Woiciech; włok ¾, kop 2 / 15.

Jankus Girdajtis, zona Giendruta, synow 2: Jan y Jendrzey; włok ¾, kop 2 / 15.

Marcin, zona Magreta; włok ¼, gr. 45.

Petras Cybirs z zoną Onią, syn ieden Wajciul; włok 1, kop 3.

Wilenis Jokubajtis z zoną Casią [?], syn Jurek, Pawel y Augustyn; włok 1, kop 3.

Jurkus Pakieipinis z zoną Maryną, syn mały; włok ½, kop 1 / 30.

Roman Miłaszajtis z zoną Kasią [?], syn Masiul, zona iego Giendruta; włok 1, kop 3.

Jassas Juxtaitis z zoną Dasiułą, syn mały; włok ¼, gr. 45.

Paweł Tramszis z zoną; włok ¼, gr. 45.

// Wajciulis Zakielis z zoną, syn mały; włok ¼, gr. 4[5][c]. *fol. 4r*

Marcin Szostrek [?] z zoną Maruszą, syn Andrul; włok ½, kop 1 [/ 30][d].

---

[a] *lacer*
[b] *lacer*
[c] *lacer*
[d] *lacer*

Wajtkus Jokubajtis, zona Dasia; włok ½, kop 1 [/ 30].
Balcius Jokubajtis z zoną Dorotą; włok ½, kop 1 [/ 30].
Budrus Kibirs; włok ½, kop 1 [/ 30].
Facit kop. 21.
Owsa beczek [?] 7. Kurow 7. Gęsi 7. Jaiec 70. Drew sązni 7.[a]
A kolendy do tego groszowey z włok ze dwu wojt... … …[b]
Puste włoki plebanskie, dlatego ze plebanscy p[oddani] … … ...[c] do inszich włosci rozbiegli się. Walenty Kowal do ... … …[d] Wojciech Pruszajtis. Tu w miasteczku mieszka Andrzej ... …[e] Piotra Sebestianowicza, Auguc Jonuszajtis, w Wegerach Maciej Slepnajtis [?].

BUDOWANIE PLEBANII OKMIANSKIEJ

Sietlica iedna z komorą, z sienią y z piekarnią, słomą kryto, dach opada, okna dwa [?] sklane, stoł ieden, ławy przy scianach, w piekarni zarna iedne. Druga sietlica bez okien, z sienią y naprzeciw z komorą, słomą kryto, dach opad [!]. Klec ieden, odryna iedna, wieza iedna z drzwiami dobremi.

Bydło w plebanii poddanego plebanskiego, ktory odumarł, syna małego Augustina Jonajcia; ten iz teraz ieszcze mały, po najmach słuzy, xiądz uzywa bydła tego.

Krow 4. Wołu przedał xiądz pleban za kop 2 / 20, od tych krow cieląt takrocznych 4, tegorocznych 3. Kocioł ieden we dwa wiadra, garniec miedziany, kubeł ieden piwny.

Do tego plebanska ryia[f] [?], łaznia y szkoła oszarpana; sama plebania dobrze ogrodzona.

Na pasznię do plebanii gruntu włok 3, ale nie pacha, ze poddanych na czynsz puscił, zeby tym prędzej puste włoki, ktorych iest ...[g], mogli osiesc. Ogrody dwa plebanskie wielkie, teraz zytem zasiane.

X. Jan Orzechowski,
pleban Okm[ianski], manu propria.[h]

---

[a] Owsa… sązni *mg sin*
[b] *lacer*
[c] *lacer*
[d] *lacer*
[e] *lacer*
[f] *vel* ryza
[g] *spat vac*
[h] X. Jan… manu propria *manu propria subscriptoris*

REJESTR RZECZY KOSCIELNYCH, P[ODANY][a] *fol. 2r*
ANNO DOMINI 1612 DIE 3 MENSIS [IANUARII][b]

1. *In primis* ornat biały wzorzisty, cum toto.
2. Ornat axamitny czerwony, cum toto[c].
3. Ornat adamaszkowy czerwony.
4. Ornat adamaskowy [!] czerwony, wespołek z białem ornatem adamaskowym [!].
5. Ornat zieliony, z bronatnym adamaszkiem szyty[d] dwoisty.
6. Ornat czarny axamitny wzorzysty.
1. Kapa nowa wzorzysta.
2. Kapa białego adamaszku.
1. Antependium białe adamaszkowe.
2. Antependium czerwone atłaszowe [!].
3. Antependium zielione adamaszkowe.
4. Antependium burnatne [!] adamaszkowe.
5. Antependium czarne kitajczane.
Obruszow [!] nowych prostych 6.
Obruszow [!] starych 2 z siatkami, 3. s korunkami, 4. prosty.
1. Tuwalnia iedna z siatką iedwabną, złotem syta [!].
2. Czerwonym[e] iedwabiem szyta[f].
3. Nowa s korunkami.
4. y 5. Proste[g].
1. Velum białe rąbkowe, złotem szyte[h].
2. Velum białe, iadwabiem [!] rozmaitem przeszywane.
3. Velum atłaszowe [!] wzorzyste.
4. Velum kitajczane czerwone, szychem przeszywane.
5. Siatkowe burnatne [!], złotem y srebrem przeszywane.
6. Kitajczane czerwone proste.
7. Kitajczane burnatne [!].
8. Kitajczane czarne.
Szerzynek 3.

---

[a] *lacer*
[b] *lacer; inventarium hoc ad ecclesiam Retoviensiem pertinere videtur*
[c] cum toto *adscr al manu*
[d] *cor ex* syty
[e] *cor, fort* czerwonem
[f] *cor ex* syta
[g] e *cor*
[h] *cor ex* syte

1. Siatkowa złotem szyta[a].
2. Siatkowa iedwabiem rozmaitem szyta[b].
3. Siatkowa iadwabiem [!] burnatnym [!] szyta[c].

fol. 2v // ...[d] iedna axamitna czerwona.
...[e] złotogłowu zielionego.
K[ielichy][f] z patynami złocziste.
...[g] srebrna. Krzys [!] srebrny.
M[onstra]ncia[h] mosiądzowa 1.
Lichtarzow mosiądzowych tak małych, iako wielkich 9.
Lichtarz mosiądzowy z srubami [!] 1.
Lichtarzow drzewianych 2.
Liaterniow [!] 2.
Turybularz 1.
Navicula do kadzidła 1 z liską srebrną.
Albow 4 z humerałami: trzy nowe, czwarta stara.
Pasow 2: ieden siatczany, drugi z niczi kręczonych.
Msałow [!] 2: ieden nowy, drugi stary.
Agenda 1 rzymska.
Gradal 1 stary.
Psalterz y antyphonarz nowe.
Bireth 1.
Ampulki 2 s patyną czynowe [!].
Komze 2 wielkie.
Komeszki 2 małe.
Kapki 2 czerwone.
Velum na chrcielniczy płoczięnne wzorzyste.
Chorągwi 2 czerwone adamaszkowe.
Chorągwi drugie 2 zielione adamaszkowe.
Kotlow 2; ieden chrzesny, drugi w kropilnicy.
Kołdry 2 do nakrywania ołtarzow: iedna szychem przesywana [!], druga prosta.
Sukno przy oltarzu czerwone.
Czałun [!] 1 czarnego sukna.

---

[a] *cor ex* syta
[b] *cor ex* syta
[c] *cor ex* syta
[d] *lacer*
[e] *lacer*
[f] *lacer*
[g] *lacer*
[h] *lacer*

Metryki 2: iedna chrczona, druga więnczalna.
Zieliaza do opłatkow.
Corporałow dobrych 5, złych 3.
Purificatoria 20.
Dzwonow tak wielkich, iako małych 4.

[a]ANNO DOMINI MILLESIMO SEXCENTESIMO DUODECIMO DIE TERCIA [JANUARII.][b] VISITATIO PAROCHI IN RETOVO[c] JACOBI KŁOPOTOW[SKI AB ILL.MO ET][d] REVERENDISSIMO NICOLAO PAC, EPISCOPO MEDNICENSI. IN ... [DE]FECTUS[e] RESTAURANDI INVENTI SUNT[f] [g] *fol. 1r*

Interrogatus, si habeat præsentationem, eam quidem Nobis præsentavit, sed quia defuit investitura et iuramentum secundum ordinationem Concilii Tridentini necnon aliæ solemnitates, prout mos obtinuit, proinde iussus est, ut quamprimum opportuno tempore adeat Vorniam et hæc omnia exequatur.

Quia dislimitationes Parochiarum nusquam hic sunt factæ, propterea ne error aliquis contingat in audienda confessione vel copulandis hominibus, debet a vicinis Parochis facultatem petere et iis vicissim suam dare. Quæ autem loca propinqua carent Pastoribus, in ea iure propinquitatis iurisdictionem in administrandis sacramentis exercere potest.

Quia hactenus nunquam Vicarium apud se retinuit, qui summopere necessarius est tum propter concursum populi, tum etiam propter iuvamen laboris ipsius, propter quam vel maxime causam hæc Parochia et proventus eius per M. D. Cancellarium aucti sunt, propterea necessario tenebitur quamprimum Vicarium tenere, sed quia tam cito esse non potest, pro Quadragesima ac festo Paschatis aliquos Religiosos advocare tenebitur ad excipiendas confessiones et sacramenta administranda. Interim autem providebit sibi de aliquo idoneo subiecto viginti trium vel duorum annorum, quem Vilnam pro excipiendis casibus mittet ad annum vel duos, quem postea, Deo iuvante, si idoneus repertus fuerit, in sacerdotem consecrabimus.

Proventus publici, qui ex elemosina in cysta per annum colliguntur, non sine scitu meo dispensentur; ac quod maxime necessarium pro ornamento Ecclesiæ providebitur, illic convertendum erit.

---

[a] *titulus prob scriptus alia manu et atramento quam textus infra positus*
[b] *lacer*
[c] *subnot rec*
[d] *lacer*
[e] *lacer*
[f] In … [de]fectus... sunt *fort scriptum alia manu quam titulus et textus*
[g] № 3tio *adscr inter titulum et textum*

Procurabit diligentissime, ut Rectorem Scholæ bonum et aptum servet ad erudiendos infantes, et ut sit continuus et non vagus, quod maxime distractioni erudiendorum nocere solet.

Librum vel cathalogum tam matrimonia ineuntium, quam baptisandorum habeat exnunc ordinatum, per alphabetum distinctum[a], ut possint facilius nomina eorum reperiri, si aliquando necessitas occurrerit.

Quoniam proventus huius Parochiae sunt satis non exigui, propterea providebit, ut non omnes proventus in proprios usus, sed etiam ad Ecclesiæ Dei utilitates provisis suis rebus convertat.

fol. 1v // … … [fo]res[b] Zacrystiæ [c] maiusculis literis et ornatis huiusmodi [d] inscri[ptio?] …ri[e] debet:

"[Illu]strissimus et Reverendissimus D.nus Nicolaus Pac, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Mednicensis, hanc Ecclesiam et Altare maius ad honorem Dei Omnipotentis et sub nomine Patronorum Sancti Stephani Prothomartyris et S. Michaelis Archangeli ædificatam sumptibus M. D. Leonis Sapihæ, Cancellarii M. D. Lithuaniae, dedicavit et consecravit[f] die secunda Januarii anno millesimo sexcentesimo duodecimo."

Quia sunt hic homines adeo ignorantes, ut nesciant, quid sint sacramenta, propterea[g] vel maxime illis in concionibus inculcandum et explicandum erit tam de numero sacramentorum, quam de effectibus illorum, et maxime eorum, quæ vel iam susceperunt, vel suscepturi sint, utpote quid sit Baptismus et quæ cæremoniæ circa Baptismum agantur; quid sit Matrimonium et quale licitum, quale illicitum, quare banda [!][h] præmitti solent, et quibus diebus nuptiæ celebrari non poterunt; tandem de Extrema Unctione, quam omnes morituri, cum possunt, suscipere tenentur; et quid ea sit, quid denotet, et quod iterari possit, non sicut alia sacramenta.

Item in concionibus explicandum erit, quid sit Incarnatio Christi, quid Sancta Trinitas, resurrectio mortuorum, Extremum Iudicium et eternæ pænæ vel præmium.

Persuadebit etiam in concione, immo præcipiet, ut mortuos suos sepeliant in cemeterio, non in campis, ob quam vel maxime causam consecrantur cemeteria, ut corpora fidelium requiescant in locis consecratis. Illud tamen

---

[a] *ms* dinstinctum
[b] *lacer*
[c] *aliquid del*
[d] pius [?] *del*
[e] *lacer*
[f] *ms* conservavit
[g] *ms* proptera
[h] *intelligatur* banna

cavendum erit, ne ab illis pro sepultura multum exigatur, ob quam causam illi subterfugiendo suos mortuos sepeliunt in campis. Idem in aliis sacramentis administrandis servari debet, ne aliquid exigatur, sed quod sponte oblatum fuerit, accipiatur loco elæmosynæ [!].

Jacobus Kłopotowski, Parochus Retoviensis, manu propria.[a]

[a] Jacobus... manu propria *manu propria subscriptoris*

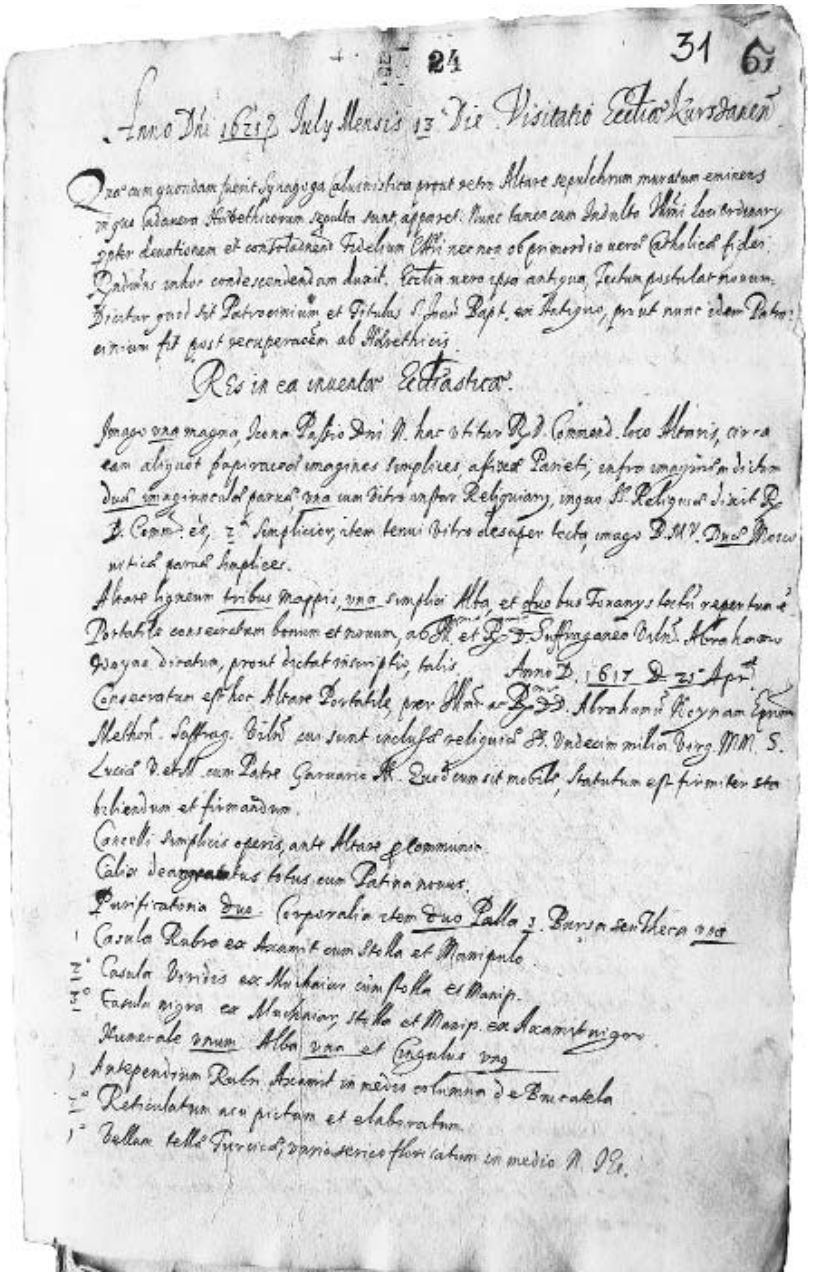

Actus visitationis generalis ecclesiae Kuršėnensis A. D. 1621
(KAKA, b. 137, fol. 24r)

ACTA VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIÆ (A. D. 1621)

Orig.: KAKA, b. 137, ff. 1r–14v, 19v–59v.

[VISITATIO ECCLESIÆ PAROCHIALIS CROSENSIS]

(…)

[a]Calices inaurati quinque, sextus argenteus pro ablutione communicantium. *KAKA, b. 137, fol. 1r*

Patenæ quinque, sexta ex aurichalco.

Ostensorium inauratum cum omnibus particulis.

Crux magna una deaurata.

Pacificale unum deauratum.

Crux argentea.

Pacificale argenteum parvum.

Thuribulum unum argenteum.

Lampasque pendet ante maius altare cum quatuor floccis; unum ex illis sericeum, unionibus ornatum.

Ampullæ duæ argenteæ.

Pixis una, quæ est in ciborio, argentea magna; altera minor, item argentea, qua ad infirmos defertur SS. Eucharistia[b].

Cochlear parvum argenteum unum, ad thuribulum.

Vas argenteum pro ablutione infirmorum.

Cassulæ undecem.

1. Casula *złotogłowowa* rubra cum stolla et manipulo.
2. Viridis damasceni, columna *złotogłow* rubri, stola et manipulum.
3. Albi damasceni cum stolla et manipulo.
4. Viridis ex *złotogłow*, columna rubra, cum stolla et manipulo.
5. Nigra ex *złotogłow*, [c] columna ex flavo *atłas*, stolla et manipulum.
6. Violacea ex tella aurea vel *złotogłow*[d] cum stolla et manipulo.
7. Rubra ex *atlas* cum stolla et manipulo.

---

[a] *textus in hoc atque sequenti folio duabus columnis scriptus;* 1621 m. *scriptum supra textum manu archivarii Petri Veblaitis*

[b] *cor, prob ex* Eucharistiæ

[c] *aliquid (fort* cum*) del*

[d] vel złotogłow *ins sup lin al atram*

8. Alba ex *atlas* cum stolla et manipulo.
[a]9. Viridis casula ex *burat* cum stolla et manipulo.
10. Item ex *burat* albo cum stolla et manipulo.
11. Nigra casula ex[b] axamento [!] nigro cum stolla et manipulo.
Stollæ duæ auro intextæ, quibus utuntur ad infirmos.

Dalmaticarum[c] duo paria.

1. Ex viridi materia auro intexta.
2. [d] … [?][e] eiusdem materiæ.

Pluvialia quattuor

1[um]. Viride[f] ex materia auro intertexta cum filis aureis, cum marginibus rubris, penes quod globus argenteus cum duabus fibulis argenteis.
2[um]. Rubrum[g] ex materia auro intertexta, vulgo *złotogłow*.
3[um]. Ex materia rubra [h] ad instar auro intertextæ.
4. Nigrum.

Antependia novem

1. Ex materia auro intertexta, vulgo *złotogłow*, rubrum.
2. Album novum ex brukatela [!], filo aureo [?] intertextum.
3. Violaceum.
4. Nigrum ex *złotogłow*.
5. Ex *kitaika* rubra subducta reticulata [?] …[?].
6. Nigrum ex damasceno[i].
7. Viride ex *złotogłow* antiquo, ad minus altare.
8. Album ex *złotogłow*, item antiquum, ad idem altare.
fol. 1v // 9. E [?] corio, in quo depictum Nomen Iesus.

Partes duæ ex *złotogłow* rubro.
Item aliæ duæ partes ex *kitaika* pro ornando altari.
[Ite]m materiæ albæ pars pro baldachino.

---

[a] *inc altera columna textus*
[b] *prob cor*
[c] arum *fort cor ex* orum
[d] Ex *prob del*
[e] *aliquod verbum cor, illeg*
[f] e *cor*
[g] um *prob cor ex* a
[h] ex materia *del*
[i] *ms* damascena

Margines seu columnæ[a] sericeæ versicolores ad idem baldachinum[b].

[O]cto globuli depicti ad idem baldachinum.

Mappæ decem: quattuor cum marginibus reticulatis, sex simplices.

Mappæ superiores sex: duæ ad maius altare, intextæ albo filo; duæ vero [c] nigro intertextæ serico; una[d] cum margine rubro et frenzlis; secunda pro festivitatibus, auro et argento intertexta.

[e]Ad minora altaria quattuor

1. Albo filo picta.
2. Itidem ex albo filo.
3. Sericea rubra, intermixta filo aureo.
4. Nigro filo interpicta.

Tovannia sex.

1. Filo rubro et albo intersutum seu depictum.
2. Albo filo totum pictum.
3. Albo filo circumcirca ductum.
4. In marginibus reticulatum.
5. Itidem reticulatum album.
6. Rubrum, quo tegitur pulpitum.
7. Pro baptisatorum[f] abstersione cum funiculo uno seu ligatura[g].

Secundum albo filo pictum, quo tegitur baptisterium.

Tertium eodem filo pictum; duo parva, filo nigro depicta.

[h]Albæ novem.

Cinguli quattuor albi. Superpill[i]cea[i] tria, pro ministrantibus ad Sacrum sex.

Tunicæ rubræ pro ministrantibus, itidem [j] tres.

Vella sericea ad ostensorium tria. Reticulata quattuor; his utuntur ad tabernaculum.

Tellæ auro pictæ sex, et[k] auro intertext[æ], octo autem serico.

---

[a] seu columnæ *ins sup lin*

[b] l *prob cor*

[c] *aliquid del, fort* ex

[d] *cor ex* unum

[e] *hinc scribitur al atram*

[f] bap *cor*

[g] -a *cor, fort ex* -is

[h] *inc altera columna textus*

[i] i *inter* p *et* l *prob cor*

[j] rubræ *del*

[k] *ins sup lin al atram*

[a] Ex serico[b] reticulato[c] paratum[d].

Vella duodecim: duo rubra, tria alba, duo viridia, unum violaceum, tria nigra.

Partes quattuor violaceæ *kitaiki*. Unum velum ex *kitaika* grizea [!].

Vella sex pro solemnitatibus: duo rubra, duo alba, unum viride, u[num] item rubrum, filo viridi intextum. Hæc omnia artis et operis Italici dicuntur esse.

Unum flavum.

Thecæ quinque.

Pallæ solenniores tres.

Undecim vero violiores [?] pro festis[e] [f].

Purificatoria viginti novem.

Corporalia nova et antiqua quindec[em].

Pulvinaria pro missali quattuor: duo[g] pro solennitatibus, duo vero pro simplicibus.

fol. 2r // Pars materiæ, qua columnæ altaris tectæ sunt.

Tovannia duo ad tegendum cancellos pro communicantibus.

Mantilia unique.

Strophia[h] parva quinque pro tergendis manibus ad altare, tria vero ad tegendum calicem in celebrando.

Vellum unum, quo tegitur Passio Christi seu Crucifixus.

Duo bireta.

Missalia duo.

Agenda una.

Aurichalcum[i]

Quinque leunculi, ex aurichalco parati[j].

Candelabrum unum magnum, in quo cereus Paschalis.

Candelabra ex aurichalco, in universum[k] quindecim.

Duo paria pro magno altari, quattuor paria pro minoribus.

---

[a] *aliquid del*

[b] o *cor*

[c] culato *ins sup lin al atram*

[d] u *cor*

[e] *cor*

[f] diebus *del*

[g] *cor*

[h] a *cor*

[i] *subnot*

[j] *adscr al atram*

[k] um *prob cor*

Candelabrum unum magnum, immixtum ferum [!] aurichalco, elaboratum arte[a].

Unum pensile in medio Ecclesiæ cum omnibus partibus.

Unum etiam antiquum ferreum, quod pendet ante portam Ecclesiæ principalem[b].

Lampades duæ ad eundum ad infirmos.

Vas ad lavandas manus ex aurichalco in Sacrario[c].

Lebes pro aqua[d] ad aspergendum populum.

Secundus pro aqua baptismali[e].

Stannum[f]

Ampullarum stannearum[g] duo paria, et medium par.

[h]Vas pro Oleis Sacris seu crismale unum.

Patena stannea ad manus lavandas.

Navicula pro thure.

Ferrum[i] pro hostiis[j], novum[k] [?] et antiquum.

Campanullæ tres parvæ.

Quarta, quæ pendet ad Sacristiam.

Quinta ad signandum supra Ecclesiam.

Imagines tres Moscoviticæ inauratæ, totidem maiores [l], minores autem[m] [?] Moscoviticæ sex. Duæ imagines ad minus altare Salvatoris et Mariæ.

Imago, quæ est supra minus altare, Assumptio B. V.

Imagines papiraceæ distentæ pro maiori altari quattuor.

Canon unus[n].

Vexilla quattuor.

Par unum maius et novum, secundum minus et antiquum, albæ et rubræ materiæ[o].

---

[a] *adscr al atram*

[b] *adscr al atram*

[c] in sacrario *adscr al atram*

[d] pro aqua *adscr al atram*

[e] *ms prob* baptismale

[f] *subnot*

[g] Ampullarum stannearum *prob cor ex* Ampullæ stanneæ

[h] *inc altera columna textus*

[i] rum *cor*

[j] ho *cor*

[k] *cor*

[l] tres *del*

[m] *cor*

[n] *cor, prob al atram*

[o] albæ... materiæ *adscr al atram*

Pro ornandis parietibus tellæ pictæ quinque, vulgo cortinæ[a].
Manubria picta pro capellis [?], tria paria.
Pannus triplex ante altare rubri coloris.
Duo ad maius altare: novum et antiquum.
Tertium vero ad altare minus, novum.
Camea nigra ex *szwiebodzin*, iam antiqua, in medio crux alba.
Phæretrum[b] novum.
Baldachinum cum sustenculis quattuor pro SS. Sacramento[c].
Graduale unum.
Antiphonarium unum.
Psalteria duo: antiquum et novum.
Breviarium unum, quo in choro utuntur [?] cantores.
fol. 2v // Vellum seu conopeum[d] pro Quadragesima pro altari.
Lebes [?] pro carbonibus ferendis et asservandis.
Vas[e] [?] ferreum, quod imponitur in thuribulum ipsum[f], excavatum.
Pulpitum viride pictum unum. Sedilia duo lignea: unum viride, alterum vero compositum.
Corona ad ostensorium aurea cum unionibus.
Passiones duæ: una in medio Ecclesiæ, altera in Sacristia.
Organa positiva septem vocum[g].
Res vero antiquæ, vetustate viciatæ supra Sacristiam depositæ asservantur.

REGISTRUM RERUM, QUÆ NOVITER ACCESSERUNT AB ANNO 1607 [?][h]
A RECTORE MODERNO ECCLESIÆ CROZENS[IS][i]

Altaria duo nova: maius cum ciborio, minus sine[j].
Calix novus argenteus inauratus cum patena.
Secundus minor argenteus, in medio inauratus, cum patena inaurata.
Navicula argentea.
Patena pro manibus lavandis.

---

[a] vulgo cortinæ *prob adscr al atram*
[b] Ph *cor*
[c] pro SS. Sacramento *ins inf lin*
[d] seu conopeum *ins sup lin*
[e] *prob cor*
[f] *ins sup lin*
[g] septem vocum *fort adscr*
[h] *fort* 1617
[i] a Rectore... Crozens[is] *prob ins postea;* Crozens[is] *subnot rec*
[j] minus sine *prob adscr*

Tapete[a] pro suggestu unum.
Vexilla nov[a] duo alba.
Vellum pro pixide novum.
Antependium ex *kitaika* novum album.
Planeta alba, tota ex *kitaika*.
Albæ duæ.
Missale novum unum.
Superpilliceum novum unum.
Vellum pro altari pictum[b] pro Ieiunio.
Vella ex *kitaika* violacea duo.
Vellum viride, reticulatum et laboratum [a]cu [?] cum filo argenteo.
Vellum supra ciborium ex tella sericea violaceum.
[c]Sacci pro disciplinam facientibus duo.
Suggestum unum novum.
Confessionalia quattuor.
Scamna pro fæminis[d].
Candelabrum pro cruce imponenda.
Calix novus inauratus cum patina inaurata.
Planeta violacea ex *kitaika* cum stolla et manipulo.

VISITATIO PERSONALIS PERILLUSTRIS ET ADMODUM REVERENDI DOMINI MELCHIORIS HELIASZEWICZ GIESZ, PAROCHI KROZENSIS *fol. 3r*

Ostendit literas Ordinum, datas a R.mo Melchiore Giedrojc, Episcopo Samogitiæ, Vorniæ anno 1595 die 29 Martii, in quibus continetur testimonium omnium.

Item ostendit literas præsentationis, ab Ill.mo Nicolao Christophoro Radziwill, Olice [!] et in Nieswiz Duce, in Szydlowiec, Myr et Croze Comite, Palatino tunc Trocensi, datas in Arce Nieswiziensi, n[empe] [?] octava die mensis Augusti anno Salutis reparatæ 1595.

Tertio monstravit investituram pro Parochia Krozensi a R.mo Melchiore Giedroic, Episcopo Samogitiæ, datam Vorniæ 19 Augusti A. D. 1595. Introductus est per R.ndum Stanislaum Moscicki, Vicarium tunc Ecclesiæ Cathedralis Mednicensis, anni et mensis eiusdem die 20.

Quarto ostendit investituras pro duabus Altariis Ecclesiæ Crozensis, datas ab eodem supranominato Reverendissimo Episcopo, unam pro altari tituli

---

[a] -e *cor*
[b] *ms* picto
[c] *inc altera columna textus*
[d] æ *prob cor*

Assumptionis B. M. V. et SS. Annæ, Stanislai et Nicolai, datam Vorn[iæ] 18 [?][a] Augusti anno 1596, alteram vero tituli S. Michaelis Ecclesiæ Crozensis, datam Koltyniany 18 Novembris anno 1596. Ad utramque introductus est ab eodem præsbytero supranominato Stanislao Moscicki anno 1596, die vero 19 Novembris.

Quinto ostendit recognitionem R.di[b] Stanislai Moscicki, Vicarii tunc Ecclesiæ Cathedralis Mednicensis et Altaristæ Koltynianensis, in Officio Episcopatus Samogitiæ authentice factam, tum de præfatis introductionibus, tum etiam, quod tunc, cum R. Parochum Krozensem introduceret ad dictas Altarias, nullum vestigium tum altarium, quam bonorum temporalium ad illa pertinentium penes Ecclesiam fuerit. Altaria n[empe] [?] ruente Ecclesia corruerant, bona vero ab Hæreticis raptoribus allata possidebantur. Dat[am] Vorn[iæ] A. D. 1603 Maj 20, sigillo Officii munitam et ab Joanne Wyssemierski, Canonico et Officiali[c] Mednicensi, subscriptam.

Sexto ostendit literas Ill.mi et Reverendissimi Francisci Simonetæ, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopi Fulginatensis, Nuncii Apostolici in Regnum [!] Poloniæ, concessæ sibi facultatis absolvendi ab hæresi Hæreticos et Schismaticos, non tamen relapsos in hæresim et non ex partibus, in quibus
fol. 3v viget S… [?][d] Inquisitionis Officium, // et absolvendi eos, qui libros prohibitos legerint, datas Cracoviæ 31 Octobris anno 1607 sub sigillo et subscriptione eiusdem Francisci Simonetæ, Nuncii Apostolici.

Septimo exhibuit breve apostolicum, continens facultatem in privato domus suæ solitæ oratorio in casu infirmitatis et in itinere super altari portatili[e] celebrandi, a Paulo V Pontifice Maximo dat[um] Romæ apud S. Mariam Maiorem, sub annulo Piscatoris, die 19 Januarii anno 1616, pontificatus prædicti Sanctissimi [?] anno undecimo.

Inventaria bonorum, item constitutiones cum subditis sunt bene ordinata; aliquantum bona olim alienata modo adhuc a R.do D. Parocho iure recuperantur.

In visitatione huius Ecclesiæ Parochialis Crozensis nulla lata sunt Decreta ob Ecclesiam, cura et diligentia R. D. Parochi bene ordinatam.

Christophorus Woittkiewicz,
publicus notarius, manu propria[f].

---

[a] *cor, prob ex* 19

[b] R *cor*

[c] *ms* officiale

[d] *fort* Sanctissimi

[e] *ms* portali

[f] Christophorus… propria *prob manu notarii Woittkiewicz*

VISITATIO ECCLESIÆ VIDUKLENSIS ANNO DOMINI 1621 DIEBUS FEBRUARII 14[a] ET 15

Ecclesia ipsa lignea antiqua, non consecrata, tabulatum novis asseribus tectum; ipsum Ecclesiæ tectum stillare videtur, proinde renovandum et bene tegendum R.mus decrevit.[b]

SS. Sacramentum

Ciborium clausum intrinsece, a quo claves, dum est præsens, penes se habet, dum vero absens, in scrinio, quod est in Sacrario, quod scrinium non clauditur; statuit R.mus, ut in loco bene munita [?] clausula [!] serventur.[c]

Pixis in eo una argentea, intus deaurata. Hostiæ consecratæ intus quinque repertæ. Indiget clausura fortiori ad modum temporis … [?][d]. Renovatur intra quatuordecem dies. Locus mundus, in quo asservatur. Ponitur subcorporale. SS. Sacramentum distribuitur populo, defertur in Corporis Christi festo et ad ægros sat decenter, pro consuetudine[e] S. Ecclesiæ R[omanæ] in eadem pixide, quando prope; // quando remotius, in alio vasculo argenteo parvo cavato cum *fol. 4r* corporali et theca atque stolla reverenter.

Monendus populus erit, ut otiosi SS. Sacramentum, præsertim dum prope deffertur [!], committentur [!], occupati vero saltem reverentiam cum genuflexione faciant, interim recitantes „Pater Noster“ et „Ave Maria“.

Lampas ante SS. Sacramentum suspendatur et provideatur a Commendario[f], R.mus iniunxit.[g]

Altare muratum, non consecratum, portatile super illud consecratum quidem videtur esse ex inscriptione tali: „Anno 1606 Septembris 22 cum reliquiis S. Iuvenalis MM., SS. Undecem Millium VV., S. Neophorae MM. [?]“, sed quis et a quo et ubi[h], non constat. Altare ipsum mappis tribus tectum inventum est; ante pedem altaris panus [!] cum cancellis pro communicantibus.

Icona altaris – Crucifixio Domini Nostri, a partibus Gloriosissima V. Genitrix Dei et S. Joannes; a lateribus altaris imagines pictæ super tellam quattuor Evangelistarum; super iconam Resurrectionis Domini Nostri imago parva. Baldachinum super altare novo comparatum ab anno jam, sed q…

---

[a] 4 *cor*

[b] D. *mg sin*

[c] D. *mg sin*

[d] *aliquod verbum (fort* huius ?*) ins sup lin, prob al manu*

[e] *ms* consuetudinæ

[f] C *cor ex* P

[g] D. *mg sin*

[h] *cor*

[?] non ut decet elevatum, quia [?] sinistrum [?] altare ipsum respicit; statuit R.mus[a] recte collocandum, idque parum demissius, videlicet infra imaginem Resurrectionis D. N. In parietibus ad ipsum altare cortinæ antiquæ coloris rubri.

Crucifixus in navi Ecclesiæ reperitur antiquus.

Candelabra pensilia 2 ex cornibus cervinis, tertium[b] ex pelvi Nobilium.

Vexilla duo a *machaer* rubro antique. In una facie imago Resurrectionis D. N., ex altera parte[c] Annunciatio Gloriosissimæ Virginis. Alterius [ver]o [?][d] imago Crucifixi, ex parte secunda S. Andreæ[e] et Casimiri imagines.

A dextris venientibus ad templum altare est minus. Icona – Passio D. N., a partibus imagines B. M. et S. Joannis. Super icona in tabula recta inscriptio talis:

"Ad laudem Omnipotentis Dei et in honorem B. Dei Genitricis V[s] M[æ] Generosus Dominus Georgius Toutko cum dilecta sua coniuge D.na Anna Ilgowska hoc opus fieri curavit."

Super iconam imago S. Georgii, a lateribus altaris Sancti Georgii et S. Michaelis Archangeli imagines. Non habet portatile neque fundationem.

Olea Sacra anni huius elapsi 1620, Sabbatho Sancto consecrata, in vase stanneo congruo, in parva quantitate vix dignoscuntur. Vas ipsum indiget clausura; curandum monuit R.mus.[f] Attestatio super illis acceptis defuit; imposterum quotannis a Sacristiano Vornensi accipiatur.[g]

fol. 4v // Baptisterium ligneum, in medio templi situm, habens aquam in lebete parvo co[mm]odo[h] [?], Sabbatto [?] Penthecostes benedictam; clauditur sera.

Baptismus extra Ecclesiam non conferatur, nisi tempore necessitatis vel ob frigora magna, præpedientia administrationem illius in Ecclesia.[i]

Obstetrices et fæminæ aliæ simplices formam Baptismi pro necessitate occurrenti doceantur, et a se baptisatos in Ecclesiam propter supplendas ceremonias remittent.

Moneantur parentes vel fæminæ, ne saltem per annum integrum infantes penes se in lectis habeant, idque ob periculum oppressionis seu suffocationis, quod sæpissime illis accidit.

---

[a] D. *mg sin*

[b] *cor*

[c] *ins sup lin*

[d] *lacer*

[e] *ms prob* Andrææ

[f] D. *mg sin*

[g] D. *mg sin*

[h] *lacer*

[i] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

Libri baptisatorum et matrimonio iunctorum sunt ordinate scripti, libellus etiam Confirmationis. Saltem numerus confirmatorum in libro ad hoc deputato describatur, in quo infantes singuli singulis nominibus suis cum patrinis annotabuntur confirmandi [?].

Festa celebranda et ieiunia observanda populo indicantur secundum Synodos Diæcesis Vilnensis et rubricellam eiusdem Diæcesis; in necessitate tamen et in festivitatibus præcipuis dispensandi facultas a R.mo concessa est; hoc tamen, ne passim fiat, diligenter monuit.

Populus in Christiana doctrina, præceptis, divinis mysteriis SS.æ Trinitatis post prandium, aliis vero [?] diebus pro [?] congruentia [?] ante Missam doceatur et instruatur, serio statuit R.mus.

Cavebit omnino tempore concionis homines seu parochianos inusitatis et scandalosis titulis seu verbis appellare, specificare, increpare, diffamare, quoties toties ad pænam arbit[rariam] [?]; hinc n[empe] [?] multa et gravia ex utraque parte odia, contentiones et discordia nascuntur.

Populus, antequam Sacrificium Missæ S. finiatur, monendus, ne mercimonia sua exerceant, dies n[empe] [?] sanctificationis, non negotiationis est, vel ne in tabernis bibant dominicis diebus, festivis et in ipsis nundinis.

Non discedat extra Diæcesim absque licentia Ordinarii, eamque in scriptis expressam ab eodem habebit (vel eius Officio), alias pæna punietur fructuum sibi competentium.

Occurrat Parochus omnibus modis, ne a pulsu campanarum pro defunctis Baccalaureus plus extorqueat, sed pro discretione et circumstantiis personarum, citra ullum scandalum fidelium Christi, quod illi fuerit oblatum, prompto et alacri animo capiat ac boni consulat.

// Strophiola post abstersionem baptisatorum in occultiori loco quam ad *fol. 5r*
fontem ipsum R.mus monuit asservari, et certis temporibus comburenda, quorum cinis sub altare mittendus est.

Ad Sacramenta SS. Confirmationis et Extremæ Unctionis summenda [!] fideles edocendos, animandos et invitandos omnino decernit R.mus.

SACRISTIA PARVA, A CORNU EVANGELII SITA, TABULATUM NOVUM. IN EA INDEX RERUM REPERTARUM TALIS:

Ostensorium argenteum, sedes eius deaurata seu melchisedech.

Calix unus argenteus, secundus inauratus, cum patinis.

Crux argentea. Patinula ad Venerabile Sacramentum deferendum ad infirmos.

Ampullæ duæ, et cum patina ad lavandas manus, stanneæ.

Pixis stannea antiqua.

Casulæ

1. Rubri axamenti cum stolla et manipulo.
2. Ex *atlas* rubro, columna ex *atlas* albo, cum stolla et manipulo.
3. Violacei coloris, vulgo *pułgrubinu*, cum stolla et manipulo.
4. Nigri coloris, hoc est *czamletowy* [?], columna albæ materiæ, id est *anszotu* [?].

Antependia

1. Rubri *muchaier* dicti.[a]
2. Violacei coloris.
3. Nigri coloris ex *muchaier*.

Mappæ, thovannia et vella

Mappa una simplex antiqua.
Thovannia duo.
Vellum reticulatum, in medio Nomen Iesus.
Mantilia duo.
Vellum unum auro depictum in tella sericea.
Vellum ex rubra *kitaika*.
Vellum variis floribus acu pictum ex tella vulgo *rąmbek*.
Vellum idem, variis floribus acu pictum, antiquum; duo autem parva.
fol. 5v // Pluviale antiquum ex damasceno rubro.
Corporalia tria.
Purificatoria tria.
Vellum parvum reticulatum, in medio Nomen Iesus.
Pallæ tres.
Thecæ tres seu bursæ.
Vexilla duo ex *muchaier* rubro.
Lebetes duo: unus ad Fontem baptisterii, alter vero ad aquam lustralem comparati[b].
Campanullæ duæ parvæ.
Ferrum pro hostiis.
Candelabra quattuor ex orichalco.

Libri

Graduale antiquum unum.
Psalterium antiquum unum.
Antiphonarium antiquum unum.
Missale novum Romanum cum Patronis.

---

[a] V *prob adscr post* dicti
[b] *fort adscr*

Pannus

Ruber pannus ex *kir* ad pedem altaris, lacer.
Item alter ex *kir* nigro pro sepulturis, in medio crux alba.

REGISTRUM RERUM ADAUCTARUM PER MODERNUM RECTOREM ECCLESIÆ VIDUKLENSIS

Calix argenteus, intus deauratus.

Pixis argentea[a], intus deaurata, cum vello violaceo ex *kitaika*, acu circumcirca depictum, in medio Nomen Iesus.
Casula ex damasceno viridi cum columna rubra.
Casula ex *burat* florisata.
Antependium rubrum ex muchaiero.
Pannus rubri coloris novus ad pedem altaris, ex kiro.
Mappa reticulata cum fimbriis acu elaboratis, alias *z forbotkami*.
Item mappa cum latioribus fimbriis eiusdem artis.
// Item mappa ex tella simplici, cum fimbreis [!] seu *forbotkis*. *fol. 6r*
1. Thovannium auro intertextum, cum floribus incircum.
2. Serico nigro elaborata tria in tenui tella, hoc est *na rąmbku*.
3. Ex tella domestici operis, incircum reticulatum.
4. Item secundum reticulatum, in quo pavones picti, incircum vero fimbriæ elaboratæ videntur.
5. Antiquum reticulatum, et sextum huic simile.
Strophium seu vellum serico nigro elaboratum novum, ex tella *rąmbku*.
Vella duo ex eadem tella, auro incircum florisata, in medio crux parva, unius serico elaborata, alterius autem auro.
Vellum rubrum, circulatum serico, in medio Nomen Iesus.
Vellum reticulatum, auro intertextum, in medio Nomen Iesus.
Vellum antiquum diversi coloris, ex auro.
Strophium simplex reticulatum, in medio et in angulis cruces.
Vellum ex tella, serico nigro pictum, in medio crux.
Albæ duæ cum fimbriis, acu elaboratæ[b].
Superpellicea duo pro pueris, magnum unum.
Corporalia quattuor.
Purificatoria septem.
Candelabra ex aurichalco duo.
Lavacrum unum in Sacristia, destructum[c].

---

[a] ut supra etc. [?] *ins sup lin al atram*
[b] æ *cor ex* um
[c] *prob adscr al atram*

Pulvinar pro missali ex brukatela [!] flavi coloris.

Psalterium et graduale novum.

Cappæ decem lugubres cum caputiis, servientes ad usum funeris.

Codices duo papiracei, antiqui et novi: baptisatorum unus, alter matrimonio iunctorum. Antiquiores ab anno 1607 baptisatorum, et matrimonio iunctorum ab Anno Domini 1609.

Cæmeterium non est bene septum, proinde modernus R.dus D. Commendarius omnino sepiendum curabit, et cum porta, atque complanabit illud[a]. [b] Foveas vero pro sepeliendis corporibus defunctorum ad instar staturæ unius hominis in eo fodiendas Ill.mus decrevit.[c]

fol. 6v // In campanili campanæ tres: una magna, non benedicta, duæ vero sub minores; hæ duæ minores, quia sunt antiquæ, præsumuntur benedictæ. Portam ad[d] illud cum sera procurandum R.mus statuit ob pericula varia, tum ut mundities loci benedicti custodiatur.

VISITATIO PERSONALIS R. D. GASPARI RAZMUSOWICZ, COMMENDARII PERPETUI VIDUKLENSIS, DIE 15 FEBRUARII

Comparens R. D. Commendarius coram R.mo exhibuit formatas literas pro 4 minoribus Ordinibus, datas a R.mo Episcopo Giedroic piæ memoriæ, sub annum 1605 septimo Idus Aprilis Vorn[iæ] in aula Residentiæ.

Item ostendit literas testimoniales Ordinum maiorum ab eodem R.mo Giedroic, et quidem anno 1608 die Martii 1ma in Ecclesia Olsiadensi ad ordinem s. Subdiaconatus promotus est, eodem anno et mense die 23 in eadem Ecclesia Olsiadensi ad sitientes [?!] ordine Diaconatus initiatus, tandem Anno Domini 1608 Aprilis 5 die, Sabbatho Sancto, in Ecclesia Cathedrali Mednicensi ad dignitatem Præsbyteratus promotus. Datum Vorn[iæ] anno 1608 die 10 Aprilis.

Tertio ostendit literas sibi datas a R.mo Pac Episcopo super commendam perpetuam Viduklensem anno 1614 Ianuarii 21 die.

Quarto ostendit sibi relictam et traditam ordinationem ab Ill.mo Pac Episcopo in discessu in Italiam anno 1614 Ianuarii 20, cuius tenor talis:

Naprzod czynię tegoż X. *Commendarium perpetuum huius Ecclesiæ Widuklensis*. Dochody teyże plebanii tak ordinuię, yz tu czyni według postanowienia moiego [?] czynszu gotowego platu [?] kop 194 / 50, tedy

---

[a] *ins sup lin*

[b] *aliquid del*

[c] D. *mg sin*

[d] *ins sup lin*

kozdego roku, począwszy od teraznieyszego tyssiąc szescset czternastego asz na potomne lata, do rąk X. Prokuratora Capitulnego na Swiety Marcin niepochybnie [?] oddawac kop sto dwadziescia, *reliquum*, czego ma …[a] kop siedmdziesiąt cztery, na się, na opatrzenie kosciołła, poprawy budowania obracac ma, y insze pozytki przymnazac według baczenia swego. To wszytko nan [?] moze cedere, jako przybudowac karczem więcey, s ktorych płat bedzie placon, tak tesz młyn w Poszołtuniu, co [?] *industrii commendo*. // Pasznią tesz *fol. 7r* dworną ze wszyttkimi pozytkami iemu na wychowanie z bydłem y ptastwem, s czego on tesz Cantora, Bakallarza[b] powinien chowac dla ozdoby kosciolla.

Na sie zas zostawuię dla przyiazdu moiego na seymiki do Rosien dziakło od poddanych wszytko, owws [?], kury[c], gęsi, jaica. Tak tesz sad y ryby w stawach na moy pozytek *cedere* maią, w czym pilnosci trzeba, aby przyłozył w ogrodzeniu sadu, aby bydło nie chodziłło, azeby co rok sczepi dobiorąc [?] zrazy [?] z tegosz drzewa, gdyz tu mieysce dobre y rodzi zawsze [?]. Tak tesz y stawy ma doglądac, iako by się nie zerwałły. A s tego wielkiego stawu ryby łowiąc bądz więczerzami, abo inszymi sieciami pusczac do tego w mieysce [?], gdyz snadniey do zllowienia.

Poddani tesz powinni sobie y drwa wozic wedlug ordinatii moiey w inventarzu opisaney y im daney.

Ryb na obescie [!] swe ma łowic sobie, y jablek z sadu na potrzebę dworną.

Do tego temusz na drugiey stronie napisano:

Do tego temusz Xiędzu Commendarzowi do przyiazdu moiego gęsi, kury od podanych danne pozwallam wybierac y uzywac na obeyscie swoie.

In eadem visitatione personali idem R.ndus Commendarius perpetuus Viduklensis Oratorium Poszoltuniense se habere dixit, quod tamen nullam habet fundationem, nisi ob utilitatem subditorum Poszoltuniensium ædificatum asseruit. R.mus tamen in hac Visitatione Generali sæpius sacerdotem illic submitti statuit et decrevit, maxime in Quadragesima, festivitatibus solemnioribus ac aliis congruis temporibus, propter [?] commoditatem eorum spiritualem. Quod tamen Oratorium minime per Reverendissimum ob frigus intensum, distantiam loci ac alias rationes legittimas non potuit visitari.

Anno Domini 1621 diebus Februarii 15 et 16.

Ill.mus ac Reverendissimus D.nus D. Stanislaus Kisska, Dei gratia Episcopus Samogitiæ, Decreta hæc omnia assistentibus et præsentibus Ill.ribus et Admodum R.ndis DD. Mattęo Babinowski, Andrea Burczak, Canonicis

---

[a] *spat vac*

[b] *vel* Cantora Bakallarza

[c] k *cor*

Mednicensibus, præsente huius Ecclesiæ ipso Commendario perpetuo ac me,
fol. 7v publico notario // infrascripto, finita visitatione per me ipsum publicare et promulgare procuravit.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria[a].

VISITATIO ECCLESIÆ PAROCHIALIS BOTHOCENSIS ANNO DOMINI 1621 DIEBUS FEBRUARII 16 ET 17, ET DECRETA RECTORI EIUSDEM ECCLESIÆ RELICTA, FACTA PER EUNDEM ILLUSTRISSIMUM ET REVERENDISSIMUM D.NUM LOCI ORDINARIUM, UT SUPRA

In primis Ecclesia lignea, novo ædificata sumptibus regiis et mandato[b] per Magnificum D.num Melchiorem Szemiot defunctum, non consecrata; annus ædificationis super portam Sacrarii reperitur talis: „Hoc templum ædificatum est anno Salutis humanæ MDCXIIII".

SS. Sacramentum

Conservatur super altare in ciborio, depicto [c] decenter, cum debita clausura. Pixis argentea cum operculo, in summitate illius fig[ura] Crucifixi; in medio pixidis intus corporale circulatum impositum inventum mundum. Hostiæ consecratæ repertæ circiter 11 vel plus. Non clauditur seraturis apparentibus, tamen non facile aperitur, nisi adhibitis[d] [?] manibus. Intra quatuordecem dies ad minimum renovandum R.mus decrevit,[e] licet renovetur [?] a Parocho; corporale autem desuper claudendum et constringendum[f].

Claves quamvis in Sacristia haberi possint, sint in oculto tamen loco.[g]

In delatione ad infirmos et in solemnitate SS. Corporis Christi observatur [!] ritus necnon cæremoniæ a S. Ecclesia Catholica Romana præscripti iuxta facultates Ecclesiæ, et quia ostensorium non habet, in festo hoc defertur in pixide eadem SS. Eucharistia solemniter et reverenter. Ad infirmos defertur in bursa seu theca, corporali mundo involut[um], super patenam; secus quando ...[h].

---

[a] Christophorus… propria *prob manu notarii Woittkiewicz*

[b] et mandato *ins sup lin*

[c] depicto *iter et del*

[d] *cor*

[e] D. *mg sin*

[f] corporale... constringendum *prob adscr eadem manu*

[g] D. *mg sin*

[h] secus quando... *prob ins inf lin*

R.mus statuit, ut stollam[a] unam et bursam pro hoc munere decentem[b] Parochus eligat et in medio stollæ insuat thecam[c] pro meliori securitate reverentiaque SS. Eucharistiæ[d].[e]

Supra ipsam pixidem vellum ex tella tenui, incircum reticulatum ex se- // -rico vario. Locus seu intus ciborii, monuit R.mus, ut melius et decentius *fol. 8r* panno vel vello ornetur, sed[f] cum nimis ipsum ciborium sit latum, stringendum, intus pingendum.[g]

Monendus populus, ut otiosi SS. Sacramentum committentur[h], maxime cum prope defertur, occupati vero saltem reverentiam genu flexione faciant, recitantes interim „Pater Noster“ et „Ave Maria“.[i] Quod ut alacrius faciant, concessit R.mus toties quoties indulgentiam quadraginta dierum in forma Ecclesiæ consueta.

Altare ipsum mappis tribus tectum, num consecratum, dubitatur, ... [?] portatile satis parvum, per medium fissum; nulla nota consecrationis apparet neque subscriptionis. Altare ligneum, non consecratum, satis breve, quod fiat longum trium ulnarum et mediæ.[j]

Icona – effigies SS. Annæ operis statuarii, a lateribus pictura antiqua, superius S. Stanislai et Visitationis D. V., inferius Nativitas Christi et Adoratio Regum. Super iconam imagines 2 Ruthenæ; Latinæ tres Salvatoris, tres B. M. V.

Canon 1. Cancelli ante ipsum altare depicti viridi colore.

Baldachinum super altare curandum et appendendum R.mus decernit ad normam in Ecclesia Viduklensi nuper appensi.[k]

Olea Sacra anni huius sine attestatione, in vase stanneo clauso[l] bene asservantur in Sacristia in propatulo loco. Deinceps[m] in accipiendis Oleis Sacris attestationem a Sacristiano Cathedralis Ecclesiæ habendam R.mus decrevit, et in loco ipsum vas [?] asservandum [?] tutiori et secretiori.[n]

---

[a] *ms prob* stellam
[b] m *cor atram nigro*
[c] *ins sup lin*
[d] SS. Eucharistiæ *ins mg sin*
[e] D. *mg sin*
[f] *ins sup lin*
[g] D. *mg sin*
[h] *cor; ms* committetur
[i] D. *mg sin*
[j] D. *mg sin*
[k] D. *mg sin;* Baldachinum... appensi *fort ins*
[l] o *prob cor*
[m] *subnot*
[n] D. *mg sin*

In medio Ecclesiæ a partibus altaria duo tantum [?] posita cum duabus imaginibus Salvatoris Nostri, seu verius locus pro altaribus.

In navi Ecclesiæ Crucifixus reperitur cum vello reticulato.

Baptisterium ligneum, clausum per medium ferro longo et sera parva; in eo [le]bes[a] [?] cum aqua munda, in Sabbatho Penthecostes consecrata.

Ab administratione sacramentorum nihil plus accipiatur, nisi quod sponte offertur. Libri[b] baptisatorum et matrimonio junctorum meliori charactere et orthographia atque concordantia notentur.[c]

Tempore Confirmationis saltem numerus certus confirmatorum in libro ad[d] hoc deputato inscribatur.

Obstetrices seu aliæ fæminæ simplices formam Baptismi pro necessitate occurrenti doceantur, et a se baptisatos in Ecclesiam remittant propter supplendas ceremonias.

fol. 8v // [e]Moneantur fæminæ, ne saltem per annum infantes in lectis penes se habeant ob periculum oppressionis seu suffocationis.

Festa celebranda et ieiunia observanda populo indicantur secundum Synod[os] Diæc[esanas] Viln[enses] et rubricellam eiudem Diæcesis; in necessitate tamen et in festivitatibus non præcipuis dispensandi aliquando facultas a R.mo Parocho concessa est, quod tamen ne passim fiat, monuit.

Cavendum est Parocho, ut Baptismum extra Ecclesiam non conferat, nisi tempore necessitatis aut hyemis.

Populus in Christiana doctrina, præceptis divinis et misteriis SS. Trinitatis post prandium et ante Missam doceatur, sub pæna arbitraria.

Populus, antequam Sacrum finiatur, ne mercimonia sua[f] exerceant [!] diebus festis, neve in tabernis bibant [!], serio monendus.

Non discedet extra Diæcesim absque licentia Ordinarii, eamque in scriptis expressam habebit.

Cæmeterium non est bene septum, proinde sepiendum curabit Parochus et complanandum. Foveas[g] pro sepeliendis ad instar staturæ unius hominis in eo fodiendas R.mus decrevit.

Occurat [!] Parochus omnibus modis, ne a pulsu campanarum pro defunctis Baccalaureus seu Cantor plus extorqueant, sed pro discretione et circumstantiis personarum, citra ullum scandalum fidelium Christi, quod illis fuerit oblatum, prompto et alacri animo capient et boni consulent.

---

[a] *prob cor*

[b] *ms* Libi

[c] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

[d] *ins sup lin*

[e] *prob des manus A, inc manus B*

[f] *ms* mercimonio suo

[g] *cor; ms prob* Fove

Strophiola post abstersionem baptisatorum in occultiori loco quam ad fontem conservanda Ill.mus decrevit, et certis temporibus comburenda, eorumque cinis sub altare mittendus.

Ad sacramenta Confirmationis et Extremæ Unctionis summenda [!] iisque se muniendis omnes fideles edocendos, animandos, invitandos quam diligentissime monuit R.mus.

Visitatio Sacristiæ

Sacristia sita est a parte dextra, id est a cornu Evangelii, portam habens bene clausam.

REGISTRUM APPARATUUM ET RERUM ECCLESIÆ PAROCHIALIS BOTOCENSIS TAM ANTIQUARUM, QUAM INDUSTRIA MODERNI PAROCHI AUCTARUM

fol. 9r

In primis

Calix argenteus inauratus cum patena inaurata.

Planeta una antiqua ex materia auro filo intertexta, vulgo *złotogłow*, quæ reparata et renovata; stollam et manipulum ex *muchaier* R. D. Parochus curavit.

Alba una antiqua.

Superpelliceum unum.

Thovannia duo ex partibus seu marginibus reticulata.

Vella duo serico[a] florisata.

Corporale unum cum palla una.

Tella pro calice tria: flavum, rubrum et violaceum.

Mappæ duæ operis textorii.

Candelabra ex aurichalco quattuor.

Campanæ quattuor: duæ in campanili, maior et minor, antiquæ, ob antiquitatem præsumuntur benedictæ; tertia super Ecclesiam signans; quarta minima ad altare.

Thuribulum.

Ferrum pro hostiis coquendis.

Vexilla duo antiqua.

Crucifixus in navi Ecclesiæ.

Portatile unum, sed per medium fissum.

Baptisterium cum lebete, vello quo tegitur, ferro cum sera apposito.

Theca seu bursa ex damasceno rubro.

Missale antiquum parvum.

---

[a] o *cor*

Armarium pro servandis his rebus.

Altaris imago vel effigies SS. Annæ operis statuarii, cuius sedes novo depicta.

NOVITER AUCTÆ

Planetæ tres: una alba, filo argenteo raro intertexta, secunda rubra damasceno rubro, tertia coloris nigri ex *burath*; cum stollis et manipulis. Pluviale album, filo argenteo intertextum.

Albæ duæ: una cum fimbriis acu elaboratis, secunda maior, sine talibus fimbriis.

Humeralia duo.

fol. 9v // Thovannia duo; tertium, quo tegitur Crucifixus in navi Ecclesiæ.

Mantile ad tergendum manus.

Corporalia duo.

Purificatoria quattuor.

Cinguli duo, unus maior.

Mantile simplex pro tegendis[a] cancellis communicantium.

Strophium parvo exsutum seu depictum, serico nigro laboratum, tetigitur [!] cæreus Paschalis.

Crux argentea reparata.

Pixis argentea, de qua superius dictum est[b].

Antependium ex *anchot* rubro.

Vella tria; duo super tellam sericeam seu cum argento, depictum [!]; eadem pro pixide valent.

Vellum ex *burath* diversi coloris.

Vellum longum ex *kitaika* rubra.

Libri

Agenda.

Missale novum in corio nigro.

Graduale.

Antiphonarium.

Psalterium.

Non compactus[c] liber baptisatorum et matrimonio iunctorum, desuper coreum [!] rubrum.

---

[a] *ms* tergendis

[b] de qua… est *adscr al atram*

[c] -c- *prob cor*

Pannus rubri coloris super mensam in Sacrario.
Duæ vesticulæ pro ministrantibus.
Vexilla duo nova ex *muchaier* rubro.
Lagena una stannea pro vino ferendo et servando.
Ampullæ duæ stanneæ.
Scyphus pro ablutione communicantium.
Candelabra septem picta lignea.
Crux ferrea ad deducendum mortuum ad sepulturam.
Vas stanneum pro Oleis Sacris.
Candelabrum triangulare pro Matut[ino], secundum simile pro Rorate.
Saccus pro colligenda eleemosina tempore concionis.
Pulvinar ad supponendum missali viridis muchaieri.
// Scriniolum[a] non clausum ad servandum vella et corporalia. *fol. 10r*
Altaria duo parva a partibus; supra pannus ruber et imagines duæ Salvatoris.
Confessionale novum.
Suggestum novum, flavo depictum colore[b].
Cancelli ante altare, viridi colore picti.
Phæretrum[c] [!].
Imagines duæ Rutenæ, tertia parva.
Canon unus sine ligatura seu sine marginibus.
Imago S. Ioannis super tellam sine marginibus; duæ imagines Salvatoris super tellam.
Crucifixus pro feria Sexta Magna.
Ferrum pro scindendis hostiis maioribus quam minoribus.
Pixides duæ ligneæ, in quibus hostiæ servantur paratæ.
Mappa ex mantilibus ad tegendum altare.
Casula violacea deest; mandavit R.mus, ut suplicet [!] Dominum loci.[d]
Domus Parochiæ. Hypocausta duo nova apposita, unum ex illis habet cameram.
Campanile novum, in sumitate [!] tectum tantum; campanæ in eo duæ, maior una et altera minor, quæ ob antiquitatem benedictæ præsumuntur.

VISITATIO PERSONALIS

Comparens personaliter coram Ill.mo et Reverendissimo Valentinus Węckiewicz, Parochus Botocensis, nullas literas Ordinum exhibuit, sed dixit

---

[a] i *inter* n *et* o *cor*
[b] *fort adscr*
[c] P *prob cor*
[d] D. *mg sin*

oretenus[a] se esse ordinatum a R.mo Giedroic Episcopo, et formatas literas ideo [?] non accepisse, quod alumnis suis non solebat dare. Item nullas literas provisionis, investituræ, introductionis ostendit; corrigendo hunc defectum R.mus iniunxit, ut veniat ad Reverendissimum R. D. Parochus Vorniæ ad solitam Residentiam Ill.mi et Reverendissimi, ac ibidem curabit ostendere literas ex Archivo Vorniensi[b] commutationis decimarum in decem [?] mansos, quas in illo asservari dixit, necnon testes promotionis suæ ad Ordines sacros.

Anno præfato die 18 Februarii ex parte promotionis suæ ad Ordines SS. testimonio probavit evidenti, videlicet Perillustris[c] et Adm. R. D.ni Melchioris Eliaszewicz Giesz, Prælati Ecclesiæ Cathedralis Vilnensis, Parochi Crosensis, Refferendarii M. D. Lith., ac Adm. R.ndi D.ni Joannis Kozakiewicz, Canonici Mednicensis, qui oretenus fideliter testimonia sua coram Ill.mo et Reverendissimo deposuerunt eum esse rite ordinatum et promotum ad sacerdotium[d]. [e]

fol. 11r ANNO D. 1621 FEBRUARII 18. VISITATIO ECCLESIÆ KOLTYNIANENSIS

Huius Ecclesiæ hactenus Rector exstitit Perill.ris et Adm. R.ndus D.nus Joannes Smolka Kozakiewicz, Canonicus Mednicensis, qui modo assecutus est aliud beneficium, nempe Ecclesiam Rosieynensem; hæc autem vacans collata est R. D. Augustino Jukniewicz, nuper Parocho Jurborsciensi [?], quod in metrica collationum beneficiorum fusius expressum reperitur. Uterque istorum personaliter iam est visitatus: præteritus quidem Parochus in visitatione Ecclesiæ Cathedralis Mednicensis inter Canonicos anno 1619 Augusti 5, modernus autem in Visitatione Ecclesiæ Parochialis Jurborscensis A. D. 1620, 27 mensis Iulii.

Ecclesia Koltynianensis

Ecclesia lignea nova, ædificata sumptibus parochianorum, cura R.ndi D.ni Andreæ Mickiewicz, piæ memoriæ Parochi Koltynianensis, non consecrata. Patrocinium S. Joannis Baptistæ; tectum novum. Tabulatum per medium templi asseribus combinatum, videlicet super chorum ipsum tantum.

SS. Sacramentum

Ciborium in altari ipso depictum, cum clausura intrinseca, clauditur bene; super ciborium ipsum extensum vellum reticulatum rubrum, argenteis filis

---

[a] *ins sup lin*

[b] Vor *prob cor*

[c] Per *prob ins*

[d] Anno præfato… sacerdotium *prob ins manu notarii Woittkiewicz*

[e] *fol 10v vac*

intertextum. Pixis argentea, substratum corporale. Intus ipsum ciborium vello seu strophiolo ex tella tenui marginibus reticulatis serico vario ornatum; copulum [?!] cum cruce. In ipsa pixide hostiæ consecratæ circiter 30 plus vel minus inventæ, cum nec ipse R. D. Commendarius certum numerum recensere potuerit. Consecratæ die dominico proximo, videlicet die decima quarta Februarii anni prædicti.

Ad infirmos et in processionibus solemnitatis Corporis Christi ritu et cæremoniis S. R. E. consuetis utuntur; pro infirmis aliud est stanneum vasculum, in quo cum corporali et bursa atque stolla reverenter defertur, idque ad remotiores infirmos, non in oppido existentes.

// Altare ligneum, non consecratum, tribus mappis tectum (videbatur *fol. 11v* quidem quasi duabus, sed tertiam ulterius parum a portatili remotam penes ipsum ciborium comperimus, ex tella simplici); duo[a] vero tovania, unum ex his reticulatum in marginibus. Portatile ipsum consecratum ab Ill.mo ac R.mo Episcopo Samogitiæ anno 1619, 23 Septembris, ut infra, fol. 32[b].

Candelabra ex aurichalco duo parva, duo vero magna.

Antependium ex *kitayka* rubra cum duabus columnis per medium ex *kitayka* viridi, cum fręzlis flavi et violacei coloris.

Pes altaris antiquo satis tapete tectus; cancelli ante altare ipsum non picti.

Icona altaris – Coronatio Gloriosissimæ V. M., a lateribus imagines S. Petri et S. Joannis Baptistæ. Super iconam ipsam imago Passionis Domini, a partibus cum [!!] imagines Ruthenicæ seu Moschoviticæ 5. Tapetia duo operis domestici, albi, nigri ac violacei coloris. Sedes altaris noviter parata et depicta colore violaceo seu potius castaneo, cum figuris et inauratione per partes[c].

Ad altare ipsum iuxta cancellos vexilla duo collocata ex materia rubra, videlicet *muchaier*. Imagines illorum: primi imago S. Nicolai et S. Michaelis Archangeli, 2di S. Joannis Baptistæ et S. Georgii.

Mensæ abacus a cornu Epistolæ, antependium ex materia antiqua florizata, vulgo *chamka*.

Confessionalia duo pro excipiendis confessionibus.

Fons baptismalis ligneus, a cornu Evangelii, versus meridiem, ad Capellam situs Altariæ Koltynianensis; intus vas æreum parvum cum aqua Sabbatho Penthecostes benedicta et consecrata; mundus, bene clausus sera ac ferro per medium extenso.

Olea Sacra in stanneo vase anni huius; munde et in secreto loco una cum clavibus a ciborio, videlicet in armario, quod est in Sacrario, sub clausura intrinseca asservantur.

---

[a] *ms* duæ

[b] ut infra, fol. 32 *prob adscr eadem manu; hic revera agitur de folio 13v, seu pagina 32*

[c] seu potius... partes *prob adscr eadem manu*

Pavimentum in Ecclesia, videlicet chorus ipse lateribus stratus, reliquum corpus Ecclesiæ non.

fol. 12r // Sacrarium[a]

Situm a parte seu cornu Evangelii, breve cum una fenestra.

IN QUO RES REPERTÆ EIUSMODI:

Calix unus argenteus cum patena inaurata.

Calix secundus inauratus cum patena.

Thæcæ [!] seu bursæ ad illos pertinentes quatuor: albæ duæ ex damasceno; tertia viridis, argenteo filo intertexta seu florizata; quarta ex nigro axamento.

Vella duo: album auro depictum, secundum ex *kitayka* nigri coloris.

Cruces duæ: maior una (ex eadem fit ostensorium pro solemnitatibus et processionibus Corporis Christi, cum ad eam sint omnes particulæ, melchisedech), in ciborio servatur; 2da parva, in partibus inaurata.

Casulæ

Casula prima ex brukatela [!], florizata vario colore, cuius columna rubra.

Casula 2da ex axamento rubro.

Casula 3tia ex materia auro texta, vulgo *złotogłow*, cum columna rubræ materiæ.

Casula 4ta albi coloris ex *atlas*, cuius columna coloris viridis.

Casula 5ta ex axamento viliori [?] florizato, nigri coloris.

Hæ omnes stollas et manipulos habent.

Pluviale unum ex brukatella [!] argenteo filo intertexta.

Antependia 3.

Primum antependium ex *kitayka* rubra cum duabus columnis viridis *kitayka* [?].

Secundum axamenti nigri florizati simplex.

Tertium pictum super tellam, ad instar materiæ *altębas*.

fol. 12v // Albæ duæ simplices.

Humeralia duo.

Cinguli duo.

Superpelliceum unum.

Mappæ quatuor.

Subcorporalia octo: duo simplicia, serico rubro picta; tertium et quartum nigro serico, quintum filo argenteo pictum ex *rąbek*; sextum et septimum simplicia; octavum antiquum.

---

[a] sit *del post* Sacrarium

Tovania quatuor simplicia.
Vella Turcica tria, vulgo *bawelnie*, pro ostensorio.
Thuribulum ex aurichalco.
Ampullæ [a] stanneæ 4.
Pixis stannea pro infirmis.
Campanulæ duæ parvæ, tertia super Ecclesiam ad signandum.

Libri

Missalia duo: novum unum, antiquum secundum.
Agenda [b] nova.
Breviaria duo lacera.
Psalterium item.
Liber compactus methricæ [!] baptisatorum et matrimonio iunctorum ab anno Salutis humanæ 1613, alter vero baptisatorum, saltem [?] ab Anno D.ni 1616.
Armarium novum cum tribus scriniis et clausuris intrinsecis, in quibus servantur res Ecclesiæ prætiosiores.

Campanilia duo vix quid valent, in quibus campanæ tres: maior una et duæ minores, non benedictæ.

REGISTRUM NOVO AUCTARUM RERUM[c] CURA ET INDUSTRIA ADM. R.NDI D. JOANNIS KOZAKIEWICZ, CANONICI MEDNICENSIS, NUPER RECTORIS ECCLESIÆ KOLTYNIANENSIS, QUÆ IAM SUPERIUS RELATÆ SUNT, HIC TAMEN ITERUM SEPARATIM IPSO PETENTE DESCRIPTÆ *fol. 13r*

In primis

Campanæ duæ, maior et minor, noviter fusæ; maior librarum, vulgo lapidum, triginta duorum, minor novem.
Constant, excepta materia antiqua, quæ erat lapidum 29, sexagenis lith. quadraginta septem[d].
Crux argentea duarum marcarum cum floribus inauratis ex omnibus partibus.
Ciborium novum.
Vexilla duo nova.
Ampulæ [!] duæ.

---

[a] duæ *del*
[b] parva *del*
[c] *ins sup lin*
[d] *prob cor*

Chrismale.
Crucifixus magnus.
Casula nigra cum antependio.
Casula vario colore intertexta; columna ex damasceno rubro.
Antependium super tellam, vario colore depictum.
Antependium sericeum, rubro et viridi colore notatum.
Missale novum Romanum cum Patronis.
Agenda nova.
Armarium novum cum tribus scriniis et clausuris intrinsecis.
Pavimentum stratum lateribus in choro.
Thecæ damascenæ duæ cum tribus corporalibus.
Mappæ duæ pro altari.
Albæ duæ. Humeralia duo operis textorii.
Candelabra duo magna ex aurichalco, duo item parva ex eadem materia.
Confessionalia duo.

Visitatio personalis intermissa est, ut notatur super in capite Visitationis huius Ecclesiæ, nam hæc inter Visitationem Ecclesiæ Cathedralis expedita est.

fol. 13v CAPELLA SEU ALTARE ECCLESIÆ KOLTYNIANENSIS FUNDATUM

Ad latus dextrum Ecclesiæ situm est, videlicet a cornu Evangelii; ipsum altare ligneum, mappis tribus tectum, duæ mappæ tellæ simplicis, sed bonæ, videlicet artis textoriæ; desuper towanium [?], reticulatum incircum fimbriis reticulatis. Portatile novum, consecratum ab Ill.mo et Reverendissimo D. D. Stanislao Kisska, feliciter moderno Episcopo Samogitiæ, cuius inscriptio talis:

„Altare hoc consecratum est in Ecclesia Cathedrali Samogitiæ seu Mednicensi ab Ill.mo et Reverendissimo in Christo Patre Domino Domino Stanislao Kisska, Dei et Apostolicæ Sedis gratia eiusdem Ecclesiæ Episcopo, Anno Domini MDCXIX, XXIII Septembris, inclusis in eo reliquiis Secundini, Pontiani, Viviani, Benigni et S.^{æ} Ursulæ Soc. MM.“

Icona altaris SS.^{mæ} Genitricis Dei V. M. cum aliis imaginibus a latere.
Candelabra duo ex aurichalco.
Antependium materiæ *czamlet* rubri coloris.
Pertinentia ornamenta ad hoc altare seu capellam in Sacrario Ecclesiæ ipsius servantur, videlicet:
Calix argenteus cum patena inaurata, noviter reparatus.
Purificatorium in calice cum palla simplicis tellæ.
Vellum serico rubro superintextum.

Bursa seu theca materiæ coloris rubri de *burat*.
Corporale unum.
Missale parvum in octavo.
Agenda antiqua.
Alba antiqua cum humerali.

[a]De obligatione huius altaris certi nil constat, cum ipsæ fundationes temporum iniuria interierunt, tamen ex relatione dicitur [?] debere fieri Sacrum in septimana, idque pro defunctis, quod etiam imposterum servari R.mus mediante hoc suo Decreto decrevit.

// Altaris huius Capellanus R. D. Stanislaus Zaleski non fuit personaliter visitatus ob expeditam hanc in Visitatione Generali Ecclesiæ Cathedralis Mednicensis inter Vicarios Anno D.ni 1619 Augusti 7ma die[b]. *fol. 14r*

DECRETA IN HAC VISITATIONE GENERALI ECCLESIÆ KOLTYNIANENSIS LATA

Ut Christi fideles quam ferventissime exhortentur, ut dum SS. Sacramentum sive ad infirmos, sive processionaliter portatur, illud associent cum debita devotione necnon reverentia, occupati autem saltem nulla ratione intermittant condigno tanto Sacramento genu flexionis reverentiam præstare, recitantes interim „Pater“ et „Ave“. Alterutrum horum facientibus indulgentiam quadraginta dierum toties quoties R.mus Episcopus concedit ac donat.[c]

Olea Sacra ut singulis quibusque annis ipso die sancto in Cæna D.ni[d] Magna, q[uod] ob vicinitatem loci commode fieri potest, cum attestatione in scriptis obtenta accipiantur.

Obstetrices formam Baptismi et quomodo ea in necessitate uti valeant, edoceantur, et sic a se baptisatos pro suplendis [!] cæremoniis ad Ecclesiam remittant.

Non solum baptisati et matrimonia contrahentes, quod nulla ratione prætermitti debet, sed etiam confirmati, dum id acciderit, in libro saltem generatim notentur.

Cum oppressio infantum ex negligentia quadam sæpius eveniat, inculcandum, ne matres saltem per annum in uno eodemque lecto teneant secum infantes.

---

[a] *fort hic inc manus notarii Woittkiewicz [?]*
[b] *fort cor*
[c] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*
[d] in Cæna Domini *cor, lectio dubia*

Antequam divina adspirante gratia Synodus Diæcesana celebrata fuerit, interim ut uniformitas in Ecclesiis servetur, tum festa celebrentur, tum etiam ieiunia fiant iuxta Synodos et rubricellam Ecclesiæ Vilnensis.

Matrimonia nunquam præsumantur benedici extra Ecclesiam in domibus privatis sine speciali licentia, vel ab ipsomet Reverendissimo Loci Ordinario, vel in eius absentia ab eius Officio in scriptis obtenta. Baptismus item nonnisi in aliquo[a] periculo mortis infantis aut necessitate, v. g. intensi frigoris, administretur.

Cum communi hominum voce referatur in hac Diæcesi Samogitiæ plurimos, præsertim simpliciores, a sacramento Extremæ Unctionis abhorere [!], diligenter illis inculcetur hoc Sacramentum non tantum salutem animæ, sed etiam multoties sanitatem corporis conferre, et hæc prava illorum opinio ex mentibus evellatur.

Item de Confirmationis sacramenti usu, utilitate etc. doceatur plebs fidelis.

Cum multo magis nociva sit fames Verbi Dei quam panis, non omnes tamen apti sunt, ut solido cibo pascantur, sed plurimi indigent [?] lacte tantummodo[b], propterea [?] doctrina Christiana singulis dominicis et festis diebus, imo aliquando loco concionis, ad captum populorum cum debita charitate fiat.

fol. 14v // Cum residentia Pastorum Ecclesiæ ineffabili quodammodo ovibus Christi sanguine redemptis sit necessaria, et ex communi DD. sententia censeatur iuris divini, ideo Parochus huius Ecclesiæ Koltynianensis nullo prætextu præsumat extra Diæcesim evagari sine legittima causa et licentia in scriptis habita.

Baldachinum decens supra altare maius quamprimum appendatur.

Lampas quoque, licet non continuo ardens, tamen ante SS. Sacramentum habeatur.

Cancelli ante altare magnum, ut maius circa illud spatium habeatur, in longum a pariete in parietem in eadem distantia, ut modo, protendantur.

Tabulatum Ecclesiæ, ut iam cęptum est, totaliter perficiatur.

Pavimentum quoque Ecclesiæ lateribus totaliter sternatur.

Tectum Ecclesiæ, ne alicubi stillet, et Sacristiæ bene muniatur.

Ab administratione sacramentorum et a campanis non plus exigatur, nisi quod sponte offertur a fidelibus.

Hæc quidem sunt decreta, ab Ill.mo et Reverendissimo Loci Ordinario, personaliter hanc Ecclesiam Koltynianensem visitante, sancita et executioni R. D. Augustino Jukniewicz, Rectori huius Ecclesiæ, quamprimum sub pænis arbitrariis publicata et iniuncta. Præsentibus solitis coassumptis.

---

[a] o *prob cor*

[b] *cf Hebr 5:12-14*

Decretum de Altaria Koltynianensi

Cum huius Altaris seu Capellæ modernus beneficiatus R. D. Stanislaus Zaleski aliud beneficium, nempe vicariatum Ecclesiæ Cathedralis Mednicensis, quod et ad victum sufficit, et ipsius præsentiam requirit[a], pacifice possideat, ne detur occasio, quod in populis non multum ædificat, discurrendi et evagandi, Ill.mus et R.mus Episcopus huic rei obviando prædictum Beneficiatum titulo huius Altariæ et possessione[b] privandum censuit, prout mediante hoc Visitationis Generalis Decreto canonice exnunc privat.

Hæc Decreta a Reverendissimo Loci Ordinario in Visitatione Generali Ecclesiæ Koltynianensis facta sunt Anno D. 1621 die 19 Februarii, præsentibus solitis coassumptis et me, notario infrascripto.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria.

PROCESSUS VISITATIONEM GENERALEM ECCLESIARUM DIÆCESIS SAMOGITIÆ CONTINUANS ANNO 1621 JULII 8 *fol. 19v*

Stanislaus Kisska, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Samogitiæ.

Universis et singulis Diæcesis nostræ Parochis, Commendariis, Vicariis, Altaristis necnon aliis Beneficiatis, omnibus Præsbyteris et Clericis Nobis in Christo dilectis veram salutem a Largitore omnium bonorum. Significamus hisce literis, quod Nos, auxiliante Cælesti Numine, Visitationem Generalem, anno proxime finito inchoatam et anno jam currenti in aliquibus Ecclesiis Parochialibus ex parte expeditam, verum per gravissima nostra negotia nonnihil interruptam, nunc reasumere [!] et repetere in animo statuimus, et quidem favente Nobis divina gratia primo Ecclesiam Szaukianensem a die unde[cima] Iulii, ad quam die dominico sub vesperum veniemus, expedita hac Ecclesiam Kurszanensem, Okmianensem diebus sequentibus, reliquasque, ut illarum ordinem in margine annotavimus et assignavimus[c], necnon Altaria, Capellas earum, Parochosque et Vicarios earundem in persona propria visitaturi sumus, ut pro virili nostro et cura pastorali consilio et auxilio illis, quantum Nobis per otium et negotia nostra licuerit, subveniamus. Quapropter vobis, prædictarum Ecclesiarum Rectores, mandamus et in virtute sanctæ Obedientiæ atque sub excommunicationis pæna præcipimus, ut ad quæsita omnia a Nobis parati sitis

---

[a] *ms fort* requiret

[b] e *in medio verbi cor*

[c] *ordo ecclesiarum mg deest*

respondere, tum prænominato tempore a Residentiis necnon Ecclesiis vestris vos non absentetis, sed personaliter Nobis compareatis. Processum vero hunc subito alter alteri præferri, annotatum ordinem diligenter observando, non
fol. 20r immutando curent. // In quorum omnium et singulorum fidem præsentes sigillo nostro communiri curavimus. Datum Vorn[iæ] in Residentia nostra ordinaria die 8 Iulii anno 1621.

Sigillum.

Subscriptio Ill.mi ac Reverendissimi Episcopi: Christophorus Woytkiewicz, Stanislaus Kisska, Episcopus Samogitiæ. notarius publicus, manu propria.

ANNO D. 1621 IULII 12. VISITATIO ECCLESIÆ PAROCHIALIS SZAUKIANENSIS

Ecclesia ipsa lignea nova, consecrata ab Illustrissimo ac Reverendissimo Pac, ut ex inscriptione, quæ appensa est supra portam Sacristiæ, patet, in hunc modum[a]: „Illustrissimus ac Reverendissimus D. Nicolaus Pac, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Samogitiæ, Templum hoc in oppido proprio Szaukiany ad laudem et gloriam Dei Præpotentis, ad honorem B. M. V. in titulum Patroni S. Nicolai Episcopi simul cum altari, reliquiis S. Ursulæ, Placidi et aliorum inclusis, dicavit et consecravit dominica infra octavam Epiphaniæ die 12[b] Ianuarii anno MDCXIV[c].“

Altare muratum et consecratum est, ut supra, mappis tribus tectum. Lapis seu portatile satis pulchrum, per totum altaris spatium pertingens; candelabra duo stannea. Tabernaculum SS. Sacramenti Eucharistiæ[d] novum et decens, clausura[e] intrinseca munitum. In eo pixis argentea, intus deaurata, in summitate Passiuncula deaurata, tecta vello pensili rubro ex *kitayka*; particulæ decem[f] inventæ, intra 14 dies renovantur[g].

Ad infirmos cum debita reverentia et honore defertur: dum ad oppidum necessitas evenerit et propius, in eadem defertur, ad remotiores vero involutum corporali supra patenam et tectum theca seu bursa portatur. Patina tamen[h] extra corporale ponenda in bursa.[i]

---

[a] in hunc modum *subnot*

[b] die 12 *subnot*

[c] *subnot*

[d] Sacramenti Eucharistiæ *subnot*

[e] *ms* clusura

[f] particulæ decem *subnot*

[g] intra… renovantur *subnot;* particulæ… renovantur *prob adscr*

[h] Patina tamen *subnot*

[i] D. *mg sin;* Patina… bursa *prob adscr*

Icona altaris: inferior imago SS.[mæ] Trinitatis, a partibus imagines SS. Nicolai et Adalberti Episcoporum; superior[a] imago – B. M. V. Assumptio, a lateribus SS. Apostolorum Petri et Pauli. Super hanc imaginem Nomen Iesu sculptum, in summitate S. Georgii figura. Baldachinum[b] ex *velens* rubro.

A parte et cornu Evangelii ultra Sacristiam altare Magnifici D.ni Życzki, ut dictat inattratio[c] [?!] talis vulgari loquella [!]: „*Na czesc y na chwałę Boga*[d] *w Troycy jedynego ten oltarz postawiony przez mię Zigmonta Stanisława Życzkiego A. D. 1615*[e]“. Eodem anno etiam maius altare comparatum, cuius altaris icona – imago Beatissimi Joseph et B. M. lactantis[f] Infantulum; per // *fol. 20v* faciem tabellæ apparet arbor. In summitate altaris Visitatio Joannis Christum Jesum parvulum. Altare mappis tribus tectum et cum portatili consecrato, firmiter hærenti.

Fons Baptisterii novus, aptus et decens, intus habens lebetem cum aqua baptismali; consecrata die Sabbatho Penthecostes. Ibidem ad latus Olea Sacra asservantur clausa anni huius.

In navi Ecclesiæ crux. Chorus pro musica supra portam intrantium.

Confessionale novum, depictum viridi.

A parte dextra Evangelii situm Sacrarium pro conservandis rebus Ecclesiæ. Intus cista longa clausa, in qua hæ res reperiuntur:

Casula rubri damasceni cum columna flava damascena.

Casula ex viridi *axamit w zakrysty*.

Casula ex *axamit* nigro. Hæ cum stollis et cum manipulis.

Alba nova cum cingulo et cum humerali, secunda antiquior.

Mappa cum forbotis, 2da antiqua reticulata.

Superpelliceum antiquum.

Antependium ex damasceno rubro, secundum ex tella ararea [?][g], dicta *zlotogłow*, antiquum.

Calix argenteus cum patena a D.no Dzyd.

Pacificale simplex ex ligno, vix reliquiæ sunt.

Cussinum ex *axamit* viridi, dicitur in Kurszany.[h]

Candelabrorum unum par minus ex stanno, ibidem dicitur.[i] Hæc tria recuperanda.

---

[a] *subnot*

[b] *subnot*

[c] *fort cor; prob intelligendum* inscriptio

[d] Na… Boga *subnot*

[e] D. 1615 *subnot*

[f] a *inter* t *et* n *cor*

[g] *prob intelligendum* aurea

[h] D. *mg sin*

[i] D. *mg sin*

Campanulæ duæ parvæ ad altare, una in Kurszany.[a]

Ampullæ sine operculis stanneæ.

Chrismale stanneum.

Imago S. Casimiri. Imagines papiraceæ pensiles quindecem.

Imagines sex minores, hæ desunt. Crucifixus parvus 1.

Purificatoria duo, item corporalia 2.

Cistulla, seu vulgo *szkatulka*, pro servandis rebus prætiosioribus Ecclesiæ, corio[b] tecta; hæc deest.

Pannus ruber ad pedem altaris.

Bursa ex *atlas* albo, depicta auro; palla eiusdem materiæ et picturæ; intus corporale novum.

Vellum ex tela tenui florizato aureo [?], subductum serico, in medio effigies B. M. V.

Ferrum pro coquendis hostiis, tantum[c] pro una hostia.

Imagines Moscoviticæ, cum lineis deauratis duæ[d] a Magnifico D.no Dzid, tres vero simpliciores.

fol. 21r // Vela pro calicibus tria: unum nigrum antiquum, secundum album simplex reticulatum, tertium item reticulatum ex serico viridi.

Trypus [!] seu *faierka*.

Alba antiqua tellæ bonæ Ill.mi ac Reverendissimi Pac.

Graduale, antiphonarium, psalterium, agenda; omnes libri novi et bene desuper muniti corio[e].

Missale antiquum in folio, in corio nigro, margines rubri.

RES, QUÆ ACCESSERUNT PRÆSENTE R. D. AUGUSTINO JUKNIEWICZ, DUM COMMENDAM AGERET

Vexilla rubra ex damasceno, quorum imagines: in facie unius figura Resurrectio letissima [!] Salvatoris Nostri cum inscriptione[f] tali: „Resurrexit propter[g] justificationem nostram. Rom. 4 c.[h]“; ex altera parte Ascensio eiusdem Salvatoris Nostri Domini, infra numerus Apostolorum mirantium. In 2di [!] imago S. Nicolai Patroni, ex altera S. Bartholomęi Apostoli. Hæc comparata sunt pecunia ex corbona, flor[enis] videlicet 70.

---

[a] D. *mg sin*

[b] c *cor*

[c] a *prob cor*

[d] *vel* deauratis, duae

[e] -o *cor*

[f] ne *adscr sup lin indelligendum*

[g] Resurrexit propter *subnot*

[h] *prob* caput*; cf Rom 4:25*

Item mappa pro altari cum forbotkis maioribus.

Stragulum, vulgo *velens* dictum, ad pedem altaris rubrum[a].

Corporalia tria.

Strophia duo, tertium rubro filo depictum.

Tabullæ duæ sub candelabro supponendæ, viridi pictæ[b] colore.

Canon unus et mensa parva ad latus altaris, vel abacus.

Lebetes duo: pro aqua lustrali diebus dominicis conservanda, 2dus baptismalis.

Pecuniæ flor. 50 de corbona, Ecclesiæ relictæ pro cruce comparanda, quam pecuniam dixit esse modernus Commendarius apud D. Piotrowicz, modernum Factorem Illustrissimi Pac in Szaukiany.

RES, QUÆ CREVERUNT PER R. D. MODERNUM COMMENDARIUM JOANNEM OLENCKY, PARTIM EX CORBONÆ PECUNIA, PARTIM EIUS INDUSTRIA

Pixis argentea, intus deaurata, in summitate Passio seu crux parva deaurata, pro eadem vellum rubri serici. Item theca pro servanda, si id[c] aliquando accideret.

Pacificale stanneum cum reliquiis.

Mappa reticulata nova *z korunkami*.

Mappa etiam pro maiori altari, auro et filo rubro florizata et depicta.

Tovanium unum ex tella tenui, vulgo *rąbek*, nigro filo serico pictum.

Velum ex *atlas* rubro, auro florizatum, in medio Nomen Iesus, in extremitatibus quatuor florizatum.

Velum nigrum ex *kitayka* cum crucibus *s*[d] *białey blaszki*.

// Velum pro Quadragesima ex tella nigra, quod ex corbona comparatum. *fol. 21v*

Alba nova, in extremitatibus *koronki*, habens humeralia duo.

Corporalia 3. Purificatoria 4.

Strophiola duo: unum ex illis serico violaceo et viridi pictum, secundum autem nigro serico.

Item duo strophiola filo rubri serici cum mixtura auri.

Secundum item simile huic.

Instrumenta duo, maius et minus, pro circumcidendis[e] hostiis maioribus et minoribus.

---

[a] *subnot*

[b] *ms* supponenda…, picta

[c] *ins sup lin*

[d] *cor*

[e] *ms* circumcedendis

Cingulus ruber, gr. 6 emptus ex corbonæ pecunia emendicata[a].

Pro Crucifixo, qui in medio Ecclesiæ apparet, strophiolum novum, depictum[b] filo.

Tovanium pictum filo, pro decore communicantium.

Calix stanneus, comparatus pecunia[c] corbonæ flor. uno et medio.

Velens seu stragulum rubrum in locum baldachini, flor. 4.

Velum album ex *kitayka* dupli [?], auro depictum, in medio Nomen dulcissimum Iesus, in partibus extremis flores varii, item auro picti acu.

Pro altari Magnifici D. Życzki mappa reticulata *z korunkami*.

Candelabra duo ex aurichalco.

Antependium damasceni rubri.

Pars parva panni rubri in locum baldachini.

Item aliquot panni eiusdem coloris ex *kyr*.

Antependium pro eodem altari reticulatum.

Cassula ex tella argentea, vulgo *zlotoglow białe z zielonym*[d], cum stolla et manipulo, quæ Commendarius dixit esse commendata a Magnifico D.no Christophoro Lwowicz; censuit R.mus supplicandum Benefactori, ut hæc in perpetuum Ecclesiæ Szaukianensi applicare et donare dignetur.[e]

Campanille[f] bonum, in quo tres campanæ: una magna, duæ parvæ; dicuntur benedictæ.

DECRETA IN HAC VISITATIONE GENERALI ECCLESIÆ SZAUKIANENSIS LATA ET RELICTA IN SCRIPTO

[g]Indulgentia trecentorum quinquaginta dierum commitantibus [!] SS.[mum] Sacramentum quotidie, festis nempe diebus, diligentissime inculcanda, et ut quilibet Parochus apud se descriptam habeat, ut ex processu; supra quam processum et litteras Nuntii Apostolici per Diecesim [!] misimus; dignus enim est Dominus, qui a suis subditis omni devotione et honore suscipiatur et colatur.[h]

Item populus doceatur, quomodo se gerere debeat in sumptione SS. Sacramenti, nimirum deducto ore et aperto, lingua erecta parum ultra labia,

---

[a] *ms* pecuniæ emendicatæ

[b] um *cor*

[c] *ms* pecuniæ

[d] z zielonym *ins sup lin*

[e] D. *mg sin*

[f] e *fort cor*

[g] *fort inc manus B*

[h] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

sic decenter et reverenter recipiant; crines vero tam barbæ, quam mistacum oblongiores curent abscindi.

// Populus et plebs Christi fidelium, rudis et ignara præceptorum et *fol. 22r*
misteriorum divinorum, saluti animæ perquam utilissimorum, cathechistice singulis diebus festis tam dominicarum, quam festivitatum a prandiis et ante Sacrum matutino tempore, si id commode evenerit, instruatur et doceatur.

Baldachinum supra altare a benefactoribus humiliter postulandum iniunxit.

Cum Olea annis singulis renoventur, statuit R.mus, et ita fieri debere, ut toties quoties accipiuntur, testimonium a Sacristiano Cathedralis Ecclesiæ habeatur.

Licet Fons Baptismi decenter sit clausus et munitus, tamen pro meliori curandum iniunxit, ut mapula [!] aqua ipsa in lebbete tegatur.

Tempore Confirmationis numerus saltem certus confirmatorum in libro vel ad hoc deputato, vel in metrica baptisatorum aut matrimonia contrahentium inscribatur.

Obstetrices formam Baptismi præ [!] necessitate occurrenti doceantur, et a se baptisatos pro suplendys[a] [!] cæremoniis et benedictionibus Ecclesiæ Parocho præsentent.

Moneantur parentes, ne saltem per annum pennes [!] se in lectis habeant vel ponant [infantes][b] ob periculum subfocationis [!], quod sepissime [!] evenire didicimus.

Antequam per divinam gratiam Synodum nostram Diæcesanam celebraverimus, festorum celebrationem, observationem ieiuniorum propter uniformitatem Ecclesiæ, omnia secundum Synodum Diæcesanam et rubricellam Ecclesiæ Vilnensis fiant et diligentissime observentur.

SS. Eucharistiæ Sacramentum nimirum intra spatium quatuordecim [?] dierum, toties quoties celebrabitur, renovandum omnino vult Illustrissimus.

Matrimonia extra Ecclesiam in domibus privatis sine speciali licentia R.mi vel eius Officii omnino vetuit, eamque prius in scripto obtineat. Item cavet R.mus, ne sacramentum Baptismi extra Ecclesiam infantibus conferatur, dempta necessitate extrema, morbi scilicet aut obitus, aut etiam intensi frigoris.

Vox ferme communis inter simpliciores auditur et a sacramento Extremæ Unctionis[c] vel maxime abhorere [!]. Quod statuit Ill.mus, ut sæpe illis tam in concionibus, exhortationibus chathechisticis [!] sedulo explicet usum, valorem et utilitatem huius Sacramenti tantum habet [?][d] [!!], ut illud conferat animæ

---

[a] *cor*

[b] *ms om*

[c] Extremæ Unctionis *cor*

[d] *fort* habere

multa commoda, et etiam plurima in corpus ipsum devenire et defendere faciat.

Huic simile et tantæ inculcationi dignum iudicavit R.mus sacramentum Confirmationis, quod quid sit, quid conferat, quam sit utile, præsertim insignitis veris stigmatibus verissimi Salvatoris Jesu Christi – hoc enim contra omnes insultus et tentationes [?] potestatum tenebrarum redimur et efficimur stabilles [!] et robusti.

fol. 22v // In hoc etiam monet R.mus, ne ab administratione sacramentorum vel a pulsu campanarum plus extorqueant quam necesse sit, sed pro discretione et personarum valore, citra scandalum tamen, quod fuerit oblatum, serena fronte recipiant.

Plurimum expediri omnibus notum esse, videlicet præsentiam Pastoris cuiusvis gregi suo, itaque non audebit se absentare a Parochia et Ecclesia sua, nisi facultate[a] a R.mo vel Officio in scriptis obtenta.

Lampas ante SS. Sacramentum, si non continuo ardens, saltim certis temporibus et solemnitatibus, a Benefactore et aliis parochianis rogandum decrevit.

Præterea Ecclesiæ parietes aseribus [!] finaliter muniendos ab iniuriis cæli, ut curet, censuit.

Porticum, alias *babiniec*, diligenter solicitabit [!], maior[b] ut extruatur ante Ecclesiam, nimis enim indecens et corpus imperfectum oculis omnium subiicitur.

Crux supra Ecclesiam eiusdem curæ et solicitudinis [!] erit, ut quam citissime fiat et extruatur.

Cæmeterium, quod in partibus deesse videtur, curabit sepiendum totaliter et complanandum, fossuras nimirum sepulchrorum. Ac[c] diligenter attendet, dum fodiuntur foveæ, ut staturæ unius viri parentur et effodiantur; et si quæ tum temporis ossa defunctorum invenientur, in eadem fovea diligenter collecta paulo inferius sepelliantur [!].

Portam versus oppidum perficiendam et totaliter extruendam monet.

Cum domus Parochi multa et ferme totali indigeat reparatione, idcirco solicitabit [!] Præfectum Aulæ, ut eam reparare et resarcire quamprimum curet.

Item ab eodem curandum vult R.mus, ut Gymnasium vel novum extruatur, vel hoc ruinam minans reparetur, ob[d] utilitatem tam Ecclesiæ Ministri, quam

---

[a] *ms* facultatem

[b] *ms* maiores

[c] Ac *cor*

[d] *cor*

ob honestam instructionem[a] ingenuorum puerorum tam in præceptis artium liberalium, quam fidei doctrinæ verissimis.

Quantum vero attinet de [!] executionis difficultate horum Decretorum (multa enim sunt ex illis, quæ haud parva[b] expensa egent), supplicandum ergo R.mus censuit Ill.mum ac R.mum Pac, uti Benefactorem et Dominum Ecclesiæ ordinarium ipsiusque loci, multa de pietate et religione eiusdem pr[æ]-mittendo [?], ut D.[c] Factor Szaukianensis in executione illorum impenssam [!] subministrare vellit [!], quod si vero nolluerit [!] Reverendissimus Pac in executione illorum // succurrere, neque eam in rationibus a Factore Szaukianensi *fol. 23r* recipere, grata mente Ill.mus ac Reverendissimus D.nus D. Stanislaus Kisska, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Samogitiæ, Dominum Adamum Piotrowicz, Factorem Szaukianensem, assecurat et certum ponit restituturum impensas et in totum, quot pro Domo Dei expenderit, persoluturum, quod D.nus Factor acceptando cura[d] et impensis, in quo R. D. Commendarius exequendo illa indiguerit, non defuturum, et pecuniam flor. 50[e], quam[f] ex corbona eiusdem Ecclesiæ Szaukianensis relictam sibi a R. D. Augustino Juchniewicz, Commendario olim Szaukianensi, fideliter se in manus moderni R. D. Commendarii redditurum pollicitus est pro iisdem necessitatibus præsentibus Ecclesiæ, præsente R. D. Commendario et me, notario publico, astantibus coram Ill.mo ac R.mo D.no D. suo tempore huius Visitationis.

Denique turibullum, cappa seu pluviale, tectum Ecclesiæ stillans his tegulis quercinis, quæ in cemiterio apparent, reficiendum omnino decrevit et comparare iussit.

Maxime autem et cum summa instantia procuranda est ab Ill.mo Pac solida fundatio Ecclesiæ Szaukianensis.

VISITATIO PERSONALIS

Comparens personaliter R. D. Ioannes Bartholomei Oleczki ostendit literas in primis dimissorias ex Diæcesi Vilnensi, datas ab Ill.mo ac R. Benedicto Woyna, Episcopo Vilnensi, datas Vilnæ 20 mensis Iulii A. D. 1609. Postmodum testimoniales minorum Ordinum suorum, datas Vilnæ Iulii 15[a] anno 1609, cum subscriptione Archidiaconi Vilnensis defuncti Gregorii Swięcicki et publici notarii Andreæ Ossowski. Tertio, literas pro maioribus Ordinibus ab Ill.mo et R.mo Abrahamo Woyna, Suffraganeo Vilnensi, datas Vilnæ 1 Octobris

---

[a] *cor*

[b] *cor*

[c] *prob ins*

[d] *cor ex* curam

[e] flor. 50 *ins sup lin*

[f] pecuniam, quam *cor ex* quam pecuniam

anno 1618, quibus ad omnes maiores Ordines, usque Præsbyteratus inclusive, promotus esse testatur. Et quidem ad sacrum ordinem Subdiaconatus die 14[a] Aprilis, Sabbato Sancto, in Ecclesia Cathedrali Vilnensi anno 1618; ad ordinem Diaconatus anno eodem quo supra, die 9[a] Iunii, sabbato ante Dominicam SS.[mæ] et Individuæ Trinitatis, tandem anno quo supra, die 22 Septembris, sabbato Quatuor Temporum, ad sacrum Præsbyteratus[a] ordinem promotus est. Quarto, exibuit [!] literas Commendæ in Ecclesiam Szaukianensem, datas ab Ill.mo ac R.mo Episcopo moderno Vorniæ Martis[b] 26 Anno a Partu Virgineo 1621.
fol. 23v Idem quæsitus, quam condonationem [?] // seu provisionem haberet in eadem Ecclesia, et quid pendatur in annum ex aula R.mi Pac secundum ordinationem eiusdem, quam autentice non probavit nec exhibuit, verum eiusmodi idem R. D. Commendarius et cum Factore ipso Szaukianensi tempore Visitationis instructionem dederunt Anno D. 1621 12 Iulii vulgari sermone, ut patet infra:

Samemu Xiędzu Plebanowi kop - 40[c] lith.
Osobno na Bakalarza kop - 4.
Zytha - [?] 12.
Ieczmienia - 10.
Owsa - 12.
Grochu - 2.
Pszenice - 1.
Gryki - 2.
Soli - 1.
Masła miednic - 2.
Syrow okrąglych - 40.
Baranow - 8.
Woł karmny - 1.
Gęsi - 15.
Kurow - 40.
Wieprzow karmnych - 2.
Siana wozow - 15.
Drew wozow - 45.
Ryb tez Urzędnik w postne dni, gdy Pan Bog zaszle [?], dodawac ma, a X. Pleban biorąc to powinien będzie Bakalarza przy sobie chowac.

Hæc omnia et singula Decreta Visitationis Generalis in Ecclesia Szaukianensi a R.mo Præsule Samogitiæ, præsentibus coassumptis[d] meque,

---

[a] Præsby *subnot*
[b] r *prob cor*
[c] *signum incognitum post numerum hic et ubique*
[d] coa *cor*

notario publico infra videndo, sunt sancita et publicata. Anno D.ni 1621, 12 die Iulii.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria.[a]

ANNO D.NI 1621 IULII MENSIS 13 DIE. *fol. 24r*
VISITATIO ECCLESIÆ KURSZANENSIS[b]

Quæ quondam fuerit synagoga Calvinistica, prout retro altare sepulchrum muratum eminens, in quo cadavera Hærethicorum sepulta sunt, apparet. Nunc tamen cum indulto Ill.mi Loci Ordinarii propter devotionem et consolationem fidelium Christi necnon ob primordia veræ Catholicæ fidei Reverendissimus in hoc [?] condescendendum [!] duxit. Ecclesia vero ipsa antiqua, tectum postulat novum. Dicitur, quod sit patrocinium et titulus S. Ioannis Baptistæ ex antiquo, prout nunc idem patrocinium fit post recuperationem ab Hærethicis.

RES IN EA INVENTÆ ECCLESIASTICÆ

Imago una magna, icona Passio Domini Nostri, hac utitur R. D. Commendarius loco altaris; circa eam aliquot papiraceæ imagines simplices, affixæ parieti; infra imaginem dictam duæ imagiunculæ [!] parvæ: una[c] cum vitro instar reliquiarii, in quo SS. Reliquiæ dixit R. D.[d] Commendarius esse [?], 2[a] simplicior, item tenui vitro desuper tecta, imago B. M. V. Duæ Moscoviticæ parvæ simplices.

Altare ligneum, tribus mappis – una simplici alba et duobus tovaniis – tectum repertum est. Portatile consecratum, bonum et novum, ab Illmo et R.[mo] D. Suffraganeo Vilnensi Abrahamo Woyna dicatum, prout dictat inscriptio talis: „Anno D. 1617 d. 21[a] Aprilis consecratum est hoc altare portatile per Ill.mum ac R.[mum] D. D. Abrahamum Woynam, Episcopum Methonensem, Suffraganeum Vilnensem, cui sunt inclusæ reliquiæ SS. Undecim milia [?] Virginum MM., S. Luciæ V. et M. cum Patre Garvario M.“ Quod cum sit mobile, statutum est firmiter stabiliendum et firmandum.

Cancelli simplicis operis ante altare pro communic[antibus].

---

[a] Christophorus... propria *manu notarii Woitkiewicz*

[b] *subnot rec*

[c] *subnot*

[d] *cor*

Calix deargentatus [?][a] totus, cum patina, novus.

Purificatoria duo. Corporalia item duo. Palla 3. Bursa seu theca una.

1. Casula rubra ex *axamit*, cum stolla et manipulo.

2. Casula viridis ex *muchaiar*, cum stolla et manipulo.

3. Casula nigra ex *muchaiar*, stolla et manipulum ex *axamit* nigro.

Humerale unum. Alba una et cingulus unus.

1. Antependium rubri *axamit*, in medio columna de brucatela.

2. Reticulatum, acu pictum et elaboratum.

1. Vellum tellæ Turcicæ, vario serico florisatum, in medio Nomen Iesus.

fol. 24v // 2. Item ex tella, vulgo *rąbek*, filo aureo et argenteo una [!!], filo simplici albo elaboratum per partes, et in medio Nomen Iesus.

3. Similis materiæ vario serico pictum, in medio Nomen Iesus.

Mappæ 2 tellæ albæ simplicis.

1. Tovanium, cuius margines nigro serico acu picti.

2. Ex alba tella simplici *z koronkami*.

3. Reticulatum.

4. Simplex, cuius margines *dziurkowane*.

5. Acu pictum filo sericeo et aureo in partibus.

6. Argenteo seu *blaszką*, et vario serici filo.

7. Duo sunt simplicia, pro usu communicantium ad cancellos, quorum margines reticulati.

1. Strofiolum, alias *szerzynka*, vario serici filo, auri et argenti, itidem florizatum.

2. Strofiola duo: filo argenteo et serici rubri unum, aliud serico et filo aureo, depicta, in medio Nomen Iesus.

1. Crux lignea, vulgo pacificale.

2. Crux argentea.

Missale novum cum Patronis.

Agenda parva.

Crismale stanneum, cuius operculum fractum.

Ferrum pro coquendis hostiis, satis bonum et novum.

Scyphus stanneus pro ablutione communicantium.

Ampullæ duæ stanneæ.

Stragullum [!] rubrum, alias *vellens*, ad pedem altaris.

Supositoriæ [!] tabellæ duæ simplices sub candelabra.

Manutersorium unum simplex.

Pro condendis et servandis dictis rebus ecclesiasticis armarium ad cornu Evangelii collocatum in deffectu [!] Sakristiæ [!], cum intrinseca firma clausura servatur.

---

[a] *cor, fort ex* deauratus

DECRETA IN HAC VISITATIONE ECCLESIÆ KURSZANENSIS LATA ET DESCRIPTA

Quando SS. Sacramentum Eucharistiæ defertur, cum debita reverentia deferatur, et populus de eadem admoneatur, qui vero in opera erunt[a], „Pater Noster“, „Ave Maria“ unum dicent, si commitari [!] non poterunt; idque in delatione ad infirmos; et cavebit, ne patinæ nudæ et soli SS. Sacramentum adhæreat, sed corporali implicetur, et patina extra apponatur[b] ad latus bursæ.[c]

// Item indulgentia trecentorum quinquaginta dierum commitantibus [!] SS. *fol. 25r* Sacramentum tam diebus dominicis, quam festis diligentissime in concionibus populo, præsertim in hac parte, quæ noviter e tenebris Hæreseos lucem novam aspexit.

Doceatur populus, qualiter accedere debeat ad sumptionem SS. Sacramenti et qualiter se gerere eo tempore debeat.

Plebs Christi fidelis, inscia præceptorum et misteriorum Gloriosissimæ[d] et Individuæ Trinitatis, Incarnationis, Resurrectionis Iesu Christi aliorumque saluti animæ utilissimorum, aliquando loco concionis diebus statutis cathechistice doceatur.

Cum Olea singulis annis renoventur in Cæna Domini, vult R.[mus], ut accipiendo illa testimonium ab eo, qui distribuit, habeatur, quod possit visitatoribus exibere [!]; et operculum vasis ipsius reparetur.

Confirmatorum[e] in libro certo, si non personarum, saltim numerus certus describatur. Parvulorum[f] autem etiam nomina et patrini, ut in Baptismo[g].

Metrica baptisatorum, matrimonio iunctorum diligenter et ordine scribatur.

Obstetrices[h] formam Baptismi propter necessitatem occurrentem instruantur, et a se baptisatos, ut Ecclesiæ præsentent, moneantur, propter supplendas cæremonias.

Diligenter R. D. Commendarius in hoc invigilabit, ne parentes infantes suos penes se dormiendo habeant.

Festa, ieiunia et alia iuxta Synodum Diæcesanam et rubricellam Ecclesiæ Vilnensis observentur [?]. In necessitate quoad festa potest dispensari.[i]

---

[a] *fort cor ex* erant

[b] a- *cor*

[c] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

[d] æ *cor*

e *finis verbi cor*

[f] r *inter* a *et* v *cor*

[g] Parvulorum… Baptismo *ins inf lin*

[h] *ms* Ostetrices

[i] In necessitate… dispensari *ins inf lin*

Matrimonia seu Baptismus extra Ecclesiam administrari non præsumatur, nisi tempore frigoris intensi aut morbi parvuli.

Ne abhoreant [!] a sacramento Extremæ Unctionis[a], statuit nunc R.[mus], ut in concionibus et exhortationibus cathechisticis valor eius et utilitas explicetur. Huic simile tantæ commendationi [?] iustum sacramentum Confirmationis commendatur.

In pulsu campanarum, præsertim pro defunctis, quod offertur, boni[b] consulatur.

Statuit R.[mus], ne se[c] absentet a Parochia seu Ecclesia sua, nisi licentia obtenta ab Ill.mo Loci Ordinario vel eius Officio.

Cemeterium complanandum; fossuræ dum fodiuntur, ut staturæ viri unius parentur, monuit. Ossaque, quæ tunc effodientur, in eandem foveam paulo profundius infodiantur.

Maximis cum precibus et diligenter curandum necnon supplicandum erit R. D. Commendario, ut provisionem, fundationem huius loci in literis a Patrono obtineat, certamque omnibus modis iuris reddat, præsertim cum a subditis Kurszanensibus 30 flo. et frumenta varii grani 12 tunæ [!] sibi
fol. 25v penduntur, neque hoc authentice constat. Ex Novo Mias- // -teczko vero, ad quam Ecclesiam tertia hebdomada solet excurrere, totidem floreni 30 solvantur, nec hi constant in litteris.

VISITATIO PERSONALIS

Comparuit R. D. Iacobus Poginski, Commendarius Kurszanensis[d], et suæ ordinationis literas exhibuit; et quamvis[e] minorum Ordinum quatuor, quos ab Illmo Pac accepit, non habet[f], neque ordinis Subdiaconatus, quem Ill.[mus] Episcopus Vilnensis modernus ordinaverat extra Cathedralem in Rukoinie sabbatho ante festum S.[æ] Trinitatis, testimonio illud probavit. Pro ordine Diaconatus et Præsbyteratus ordinatus est ab Illmo D. Suffraganeo Vilnensi Anno 1618 die 17[a] Aprilis. Idem[g] exhibuit indultum, ab Illmo Loci Ordinario 1[a] Ianuarii Worniæ datum anno 1621. Et cum sit Commendarius, litteras Commendæ non[h] exhibuit, quia non habet.

---

[a] Extremæ unctionis *cor, fort ex* Confirmationis

[b] *cor, fort ex* bene

[c] *ins*

[d] *cor*

[e] *cor*

[f] *cor ex* habeat

[g] *ita ms, fort legendum* item*?*

[h] commendæ non *cor*

Quæ Decreta ab Illustrissimo ac Reverendissimo Episcopo lata in præsentia coassumptorum per me, notarium publicum, recensita et publicata[a] sunt, omni diligentiæ mandando.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria.[b]

VISITATIO ECCLESIÆ OKMIANENSIS PAROCHIALIS. ANNO D.NI 1621 MENSIS IULII 14A DIE

Ecclesia lignea bona, adhuc eget tamen tecto et cura meliori. Fundata a Serenissima Anna Iagielonia, Regina Poloniæ, cuius fundatio sive privilegium in Archivo Ecclesiæ Cathedralis Mednicensis asservatur; atque in titulum et patrocinium S.æ Annæ obtulit [!!]. Post oblationem Hostiæ S.æ et Immaculatæ[c] in Sacrificio Missarum Deo Præpotenti Ill.mus ac R.mus visitare inchoavit. Ac primum SS. Sacramentum Eucharistiæ. Ciborium intra ipsum altare, inferius clausura[d] serę [?][e] debile[f] firmata. Clavis in aperto servatur. Adoratione autem humili et supplici[g] facta SS. Sacramento in calice stanneo, minus tantæ potestatis [?] Domino, cuius gloria pleni sunt cæli et terra, decenti, [reperit][h] particulas tres[i], consecratas hodie, scilicet die 14a Iulii, in festo Bonaventuræ, Doctoris Ecclesiæ. Renovatur intra spatium quatuordecim dierum, ad infirmos autem in calice defertur, tecto velo seu corporali; sic et in processionibus Corporis Christi.

// Altare totum muratum, insuper gradus habet. Portatile pulchrum et *fol. 26r*
consecratum, licet scriptura eius, a quo et quo tempore sit consecratum, propter non apparentiam scripturæ [!!][j]; mobile neque loco suo fixum, tribus mappis tectum – una simplici textoriæ artis, 2da sericeo filo nigro elaborata, 3a toviannium [!], vario sericeo, argenteo et aureo in marginibus florizatum et in finibus.

Imago altaris – imago S. Annæ cum Gloriosissima Maria et Jesu Salvatore parvulo; a dextris et sinistris Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli imagines, superius Assumptio B. M. V.; super eandem imago S. Stanislai Episcopi.

---

[a] *ms* publicatæ
[b] Quæ decreta… propria *manu notarii Woittkiewicz*
[c] æ *prob cor*
[d] *fort* inferius, clausura
[e] *cor*
[f] *fort* debiliter
[g] *cor*
[h] *ms om*
[i] *subnot*
[j] *hic aliquid om*

Ante altare cancelli simplices destructi emendandi.

Fons ligneus antiquus, fero [!] q[ui]dem oblongo per medium clauditur cum sera, debili tamen clausura. In eo lebes aquæ baptismalis, benedictæ [?] Sabbatho Magno Paschatis. Nam pro Sabbatho Pentecostes in alia Ecclesia, nempe Wieksznis, fuit, ad quam tertia quaque septimana excurrere dixit, ex qua pensionem capit flo. 20.

Libri baptisatorum et contrahentium inordinati et mixti.

Chori duo pro musica: unus infra [!!] portam Ecclesiæ, 2dus supra portam Sacristiæ, et hic simplici colore rubro pictus.

Sacrarium situm a parte Evangelii, in latere Ecclesiæ versus occidentem.

RES INVENTÆ IN EA SECUNDUM FACTAM VISITATIONEM AB ILL.MO PAC IN ANNO D.NI 1611 DECEMBRIS 8 DIE

Candelabra cornatilia duo, tertium simile pro Rorate.

Candelabra duo parva ex aurichalco.

Cereus Paschalis.

Canon antiquissimus, nil valet.

Campanullæ tres parvæ: una maior, adhærens parieti ad altare, 2da minor, soluta penes altare ipsum, tertia minima, saculo [!] aligata [!], qua tempore concionis utuntur in petendo eleemosinam.

Mappa una textoria. Item mappa reticulata cum forbotis.

Item duæ mappæ ex tella alba.

Superpeliceum unum tellæ bonæ et novum; 2dum antiquum deest, sed R. D. Parochus manicas ad albam ex illo fieri curavit.

Duo vero superpelicea ipsius Parochi, antiquum et novum.

Albæ duæ: ex tella bona una, una[a] antiquior.

Humerale unum. Corporale unum.

Purificatoria tria. Cinguli duo, ex filo albo texti.

fol. 26v // Tovanium unum ex tella *rąbek*, quod R. D. Parochus, quia fuit antiquum, in parte suit[b] et strofiola ad manus ex illo paravit.

Tovanium 2dum ex tella simpliciori, antiquum, reticulatum.

Strofiolum unum, alias *bawiałwianka*.

Vellum pro calice unum, filo aureo et sericeo pictum, in medio Nomen Iesus.

2. Vellum ex tella *rąbek*, filo sericeo viridi et rubro acu elaboratum, in medio Nomen Iesus.

---

[a] u *cor*

[b] *ms* sudit

3. Vella reticulata tria: 1. filo rubri serici et albo simplici pictum[a], 2. simplici filo elaboratum, 3. simile huic[b]; habentia in medio Nomen Iesus.

Item vellum *colenskie* cum forbotis, filo sericeo florisatum, in medio Nomen Iesus.

1. Calix unus, cuius sedes argentea, orificium[c] ipsum et intus deauratus, cum coralis; patina eius deaurata.

2. Calix totus argenteus deauratus, *z coralamy, z dubletami*, cum patina deaurata, cuius sedes destructa, eget reparatione, et reparari curabit.[d]

Urceolli argentei, unius operculum destructum et alterius mox destruetur. Item reparabit sine mora.[e]

Turibulum aurichalcinum.

Bursa ex una parte *kitaika* rubra, ex altera reticulata, picta filo albo, antiqua. Alias procurabit quantocius.[f]

Antependia 4: unum ex damasceno albo, 2dum viridis damasceni, 3. rubri damasceni, 4. violacei damasceni, non habentia *kutasi*, curet fieri, et subducta omnia tella.[g]

Cassulæ[h]

Casula ex viridi[i] damasceno. Crux ex brucatella.

Casula ex rubro damasceno. Columna sive crux ex brucatella.

Casula ex albo damasceno, columnam habens de materia [?] brucatella.

Casula violacei[j] damasceni cum cruce de brucatella; hæc etiam utitur pro [k] Sacro defunctorum sive Requiem[l]. Separatim talis coloris curabit.[m]

Hæ[n] omnes casulæ habent stollas et manipullos.

Lagena stannea, mensura unius videlicet *ztoff* [?], pro vino.

Armarium [?] novum et pictum cum intrinseca clausura pro casulis servandis, quæ tamen non servantur, sed extra ad parietem pendentes sunt repertæ. Armarium 2dum parvum pro calicibus et aliis rebus preciosioribus.

---

[a] um *cor*

[b] c *cor*

[c] o *cor*

[d] D. *mg sin;* et reparari curabit *adscr*

[e] Item... mora *cum abbreviatione* D. *ins inf lin*

[f] Alias... quantocius *cum abbreviatione* D. *ins inf lin*

[g] D. *mg sin*

[h] *cor*

[i] ri *ins sup lin*

[j] cei *fort cor*

[k] Sanctorum *del*

[l] q *cor ex* i

[m] Separatim.... curabit *cum abbreviatione* D. *adscr*

[n] *cor ex* Hæc

Scrinia duo: unum habens clausuram intrinsecam, 2dum non; primum pro aservandis [!] rebus altaris, videlicet mappis, tovaniis etc. [?], 2dum pro recondendis antependiis.

Vellum pro altari in Quadragesima.

Crux[a] in navi Ecclesiæ cum imaginibus sculptis B. M. V. et S. Joannis.

fol. 27r // Vexilla varia: unum par ex *kitaika*, 2dum ex muchaiero rubro antiquo.

Crismale stanneum sine clausura; super Olea Sacra non produxit attestationem, quod sunt anni huius.

Libri Ecclesiæ. Missale unum Romanum sine Patronis, datum ab Anna Regina anno 1595.

Duo vero Cracoviensia nil valent, lacera. Agenda bona.

Gradualis vix chartæ manent, et illud dicitur [?] ex templo Vorn[ensi] S. Alexandri.

Biblia nova *Wuikowa*.

Menssula [!] in Sacristia est quidem, sed destructa, neque[b] alteram curavit parare, pro qua erat tabulla [!], sed super Sacrarium et nunc manet.

Pixides ligneæ sive *słoiki* 2: una pro thuri conservando, 2da ad hostias.

Ferrum pro coquendis hostiis datum Łuknikis, quod tamen R. D. Parochus dixit propria pecunia, videlicet kop. 6, curasse.

RES, QUÆ ACCESSERUNT POST HANC VISITATIONEM R.[MI] PAC

Pluviale unum ex materia *buracik* flavi; columnæ incircum ex eiusdem materia *buracik* albi, quod constat 30 flo. [?]

Alba nova. Humeralia[c] duo.

Casula ex *axamit* rubro, nova et pulchra, cuius columna de brucatela rubri et albi coloris, cum stola et manipulo; ex[d] eadem materia bursa.

Strofiolum seu *szerzynka*, filo[e] argenteo, sive *blaszka*, et vario serico acu pictum.

Strofiolum seu *szerzynka*, ad Crucifixum in medio Ecclesiæ supra[f] trabem, filo sericeo et aureo pictum.

Vellum pro calice, paratum acu serici viridis et rubri filo necnon *blaszka* argentea.

---

[a] *cor*

[b] *cor*

[c] *cor; ms* humerale

[d] *cor*

[e] *cor*

[f] *fort cor*

Campanille in frontispicio Ecclesiæ, in eo campanæ duæ, maior et minor; dixit Parochus esse benedictas a R.mo Giedroic.

DECRETA IN HAC VISITATIONE LATA

Cum pro conservanda SS. Eucharistia non sit pixis argentea, nec decentior, quam nunc reperta sit, et digna mansio pro Domino cæli et terræ, vult et statuit R.mus, ut quamprimum pixidem argenteam curet.[a]

// Quod tamen acciderit ad infirmum defferi [!] SS. Sacramentum, doceat *fol. 27v* populum rudem, ut comittentur [!] et devote adorent; si nequunt [?][b] commitari [!] propter operas, dicant saltem „Pater Noster“ et „Ave Maria“, et magis animandi sunt et aliædi[c] [?!] indulgentiis, quot [!!] hi comittantes [!], sive obviam facti, sive dum in templo præsentes sunt, trecentorum quinquaginta dierum; quas quia non descripsit, ut in processu erat annotatum, omnino sub pæna arbitraria describet; neque modum recitendarum [?] lith. ostendit[d].

Et cum periculose deferatur ad infirmos, videlicet in calice, ubi particulæ possunt manere, statuit, [ut][e] implicato corporali in bursam imponatur ex [f] patina,[g] ipsa lateri adhæreat bursæ.

Plebs Christi fidelium diebus dominicis et festivis in oratione dominica, in signo Crucis faciendo, in misterio SS. Trinitatis, Incarnationis cathechistice aliquando loco concionis instruatur, ante ipsam Missam et post prandium.

Statuit Ill.mus et R.mus, ut doceatur populus, qualiter se gerere debeant in templo circa divina ante[h] Communionem et confessionem, quid in confessione et quid in sumptione SS.mæ Eucharistiæ sit necessarium.

Libri ordinate baptisatorum et contrahentium in alium compactum et separatim describantur.

Si potest fieri commode libri[i] etiam pro Confirmatione, quorum si non nomina, saltim numerus certus describatur, et si parvuli aliqu[i][j] confirmabuntur, eorum parentes prius, et locus, tum patrina [!!] et ipse infans confirmatus scribatur.

---

[a] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

[b] *ms* nequuntur [?]

[c] *cor; fort legendum et intelligendum* alliciendi

[d] neque... ostendit *prob adscr*

[e] *ms om*

[f] pa *del*

[g] *interpunctio dubia*

[h] *prob cor*

[i] l *cor*

[j] *vel* aliq[uando]

Ill.mus ac R.mus serio monuit, ut populum ad confessiones frequentes et Communionem adducat, et ad infirmos se vocari doceat.

Inducat etiam, [a] sacramentum Extremæ Unctionis et Confirmationis ne abhoreant [!].

Quoniam pecuniam legatam in testamentis pro Ecclesia a Nobilibus non totam recuperavit, ad manus notarii mei publici viginti sexque numerabit pro pixide, post a debitoribus Ecclesiæ sibi[b] recuperaturus, quod tunc negligenter se gesserit circa decorem Domus Dei.

Cæmiterium sepiendum omnino sub pænis arbitrariis in hoc autumno, et ad portam fores sive janua aplicetur [!]; non sit liber omnibus, etiam animalibus ingressus, et ipsam planiciem mundari et complanari curabit.

fol. 28r // Avocabit mentes et voluntates eorum, qui se in campis, non ad Ecclesiam curant sepeliri. In qua sepultura attendet diligenter, ut foveæ in staturam unius viri fodiantur, et si quæ[c] tum tempus ossa reperientur, in eadem fovea paulo inferius sepeliantur.

Cum res omnes ecclesiasticæ immunde et inordinate serventur, statuit, ut mundissime serventur et tractentur.

Tectum Ecclesiæ, maxime ad Sacristiam versus occidentem inferior pars tecti, omnino tegatur in hoc autumno, aliaque foramina tum ipsius corporis Ecclesiæ tecti, necnon etiam Sacrarii bene muniri iussit.

Censuit R.mus solicitandos [!] Tenutarios et D.nos loci huius, quatenus parietes templi ab[d] extra asseribus muniantur propter iniurias cæli.

Lebbes in fonte baptismali propter pulveres tegatur mappula aliqua, et clausuram serio roborandam et firmandam decrevit.

Corporalia, cum a tot annis duo tantum sint, plura curanda iussit.

Parentes, ne in lectis pennes [!] se propter suffocationis[e] periculum per annum integrum saltim non teneant neque locent pueros[f], serio inculcari vult.

Extra Ecclesiam sacramentum Baptismi, nisi tempore hiemis, aut infantis periculum aut morbum postulet, item sacramentum Matrimonii administrari omnino vetuit.

Festa, ieiunia aliaque, ut secundum Synodum Vilnensem et rubricellam eius omnia diligenter fiant et observentur. In festis dispensare concessit Reverendissimus facultatem.

Sine licentia Loci Ordinarii vel eius Officii absentare se ab Ecclesia et extra Diæcesim proficisci, quam nisi scripto probaverit et habuerit, non licebit.

---

[a] *aliquid del*

[b] *ins sup lin*

[c] æ *fort cor*

[d] *prob cor*

[e] *cor*

[f] *ins sup lin*

Mensæ in Sacrario, serio monuit, ut parentur, præsertim cum materia sit ab annis tot parata.

Libri pro usu Ecclesiæ ad cantum servientes, serio monuit Reverendissimus curandos per Parochum.

Baldachinum supra altare procurandum est.

Olea Sacra singulis annis recentia currentur [!], et eorum attestatio ab eo, qui distribuit, [accipiatur][a]; et melius observentur quam nunc[b].

Formam Baptismi obstetrices doceantur pro tempore necessitatis et periculi infantis, et a se baptisatos pro supplendis cæremoniis ad Ecclesiam remittant.

// Non plus extorqueat ab administratione sacramentorum, nisi quod gratis offertur. *fol. 28v*

Lampas ante SS. Sacramentum, si non continuo ardens, certis tamen festivitatibus curetur.

Quoniam die dominico forum celebrari hic solitum est, et ante ipsam [c] Summam Missam sepissime inebrientur ac ebrii ad Ecclesiam venient, vetuit R.[mus], ne id faciant, et omnino ut R. Parochus id prohibeat, decrevit.

Gymnasium novum omnino reędificari mandavit.

In aliquibus decretis etiam Tenutarium et D. Loci exequendis et iuvandis sollicitabit.

VISITATIO PERSONALIS

Comparens coram Illmo R. D. Ioannes Orzechowski, Parochus Okmianensis, Pol[onus] [?], exibuit [!] literas dimisorias [!] ab Illmo Ioanne Tarnowski, Episcopo Posnaniensi, suo[d] Loci Ordinario, datas Ciązymie [?] d. 18 mensis Iulii A[o] MDXC nono. 2[o]. Ostendit literas suæ ordinationis iustæ ab Ecclesia[e] statutis temporibus, procuratas a R.[mo] Giedroic Episcopo (in iisdem[f] testatur minoribus quatuor Ordinibus et prima tonsura necnon ordine Subdiaconatus ab alio Antistite eundem insignitum). A[o] post Christum natum 1599, sabbatho Quatuor Temporum, 18 nimirum die mensis Decembris, ad ordinem Diaconatus in Ecclesia Cathedrali Mednicensi sub sacra Missarum solemnia promotus est. Dat[æ] [?] dicto A[o] in vigilia S. Thomæ Apostoli. 3[o]. Tandem literas Præsbyteratus, datas A[o] 1601, sabbato Quatuor Temporum ante Reminiscere in Quadragesima, d. 19 Marci [!], Vilnæ in Ecclesia Cathedrali Vilnensi eiusdemque Ecclesiæ Sacello Divi Casimiri ad provisionem suam

---

[a] *ms om*

[b] qui distribuit... nunc *adscr et ins inf lin*

[c] *aliquid del*

[d] *ms* sui

[e] *ms* Ecclesiæ

[f] in iisdem *cor al atram*

promovit. Dat[æ] [?] Resze, in aula sua, 21 die Marci [!] anno quo supra.
fol. 29r Denique provisionis seu investituræ // pro Ecclesia Okmianensi, datas Wirzowiany 1 Iulii die Anno D. 1603 ab Ill.mo Giedroic, cum exequtione [!] et introductione R. D. Iozephi Gardyszki, Canonici defuncti Mednicensis, anno 1603, 12[a] mensis Julii[a].

DOMUS PAROCHIALIS[b]

Hypocaustum cum camera, et aliud itidem cum camera, stramineum tectum. *Wieza*, *Kleć*, promptuarium pro feno, pistrinum, balneum, horeum [!] cum omnibus pertinentibus.

CONSTITUTIO CUM SUBDITIS PAROCHIÆ OKMIANENSIS. PAGUS DICTUS POKIEMPIE

Ex visitatione et constitutione Ill.mi ac Reverendissimi Pac, facta[c] anno 1611, solvebantur ex quolibet manso sexagenæ 3 numeri lith., galus [!] unus, ansser [!] 1, ova 10. Tempore hyemis orgiam[d] unam lignorum convehere, et æstivo fænum defalcare. Quod illis videbatur grave, nimirum cum census creverit, in hac Visitatione Generali petierunt aleviationem [!] et constitutionem cum R. Parocho. Constitutum est igitur cum illis, ut ex singulis mansis possessionatis solvatur *kop* una[e] g. 30. Reliqua omnia fiant[f], ut supra dictum. Quod utraque pars acceptavit et approbavit. Evectiones seu *podwody*, prope[g] toties quoties opus fuerit, Rigam, Kłoipiadam vero maiori[h] necessitate postulante tenebuntur facere.

Hac Visitatione Generali Ecclesiæ Okmianensis peracta Illustrissimus ac Reverendissimus super eandem Decreta tulit et per me, notarium publicum dicendum, coram coassumptis publicari fecit, et ut omni executioni per R. D.num Parochum tradantur, mandavit.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria[i].

---

[a] *cor ex* Iunii
[b] c *prob cor*
[c] *ms* factæ
[d] *subnot*
[e] kop una *subnot*
[f] *ins sup lin*
[g] *ins sup lin*
[h] vero maiori *cor*
[i] Hac Visitatione... manu propria *manu notarii Woittkiewicz*

VISITATIO ECCLESIÆ PAROCHIALIS ŻAGORIENSIS. ANNO D. 1621 IULII 16 *fol. 29v*

Ecclesia ipsa lignea, antiqua, prope ruinam, non habens certam provisionem neque fundationem. Benedicta et dicata ab Ill.mo Pac Episcopo, ut inauratio et descriptio in tabella, supra portam Sacrarii imposita, firmiter paventi [?!], advenientibus indicat in hunc sensum: „Ad laudem et gloriam Dei Omnipotentis Templum hoc consecratum ab Ill.mo ac R.mo D.no D. Nicolao Pac, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopo Mednicensi, A° 1611, ipso die S. Nicolai, mense Decembri, sub patrocinio[a] eiusdem S. et Michaelis Archangeli, qui dies anniversarius celebrari et indulgentiæ quadraginta dierum quottannis [!] denunciari debent. Hæc tabulla comparata est per me, Albertum Czerniewski, Parochum Żagorensem, Anno D.ni 1612 mense Junio".

Altare ligneum simplex. In eo portatile consecratum ab R.mo Pac, ut inscriptio dicit: „Hoc altare consecratum est ab Ill.mo ac R.mo D.no Nicolao Pac, Episcopo Mednicensi, reliquiæque sunt inclusæ S. Apollinaris Mart. cum tribus granis. Die 14 Octobris A° 1611 dicatum [?] Templo Poswitin[ensi]." Quod periculose impositum altari manet. Erat tectum mappis tribus: una artis erat textoriæ, et duo tovania ex tella bona alba, quorum unum habebat fines seu extremitates *korunki*, et 2dum in iisdem marginibus acu filo albo super tellam elaboratum, marginibus additæ latiores *korunki*.

Tabernaculum SS.mi Corporis Christi decens et bonum, eminens[b], clauditur una sera extrinseca. In eo pixis argentea, vello reticulato simplici tecta, supra corporale locata. Ill.mus ac R.mus debita ac solita reverentia, flectione genuum[c] facta et thurificata visitavit, invenitque particulas consecratas septem intus[d] die 15 Iulii in Divisione Apostolorum; quæsitus R. D. Parochus, quando renovetur, respondit aliquando intra duas hebdomadas, aliquando [e] tardius.

// Ad infirmos defertur[f] cum reverentia debita et solita: in eadem pixide, si *fol. 30r*
necessitas evenerit, ad oppidum; extra oppidum in bursa corporali involutum et in sinu posito [!] defertur. Reddita supplici adoratione, per R.mum reconditum est SS. Sacramentum.

Altare non est quidem ipsum altare, prout deberet esse, sed tantum imagines aliquot parieti reclinatæ. 1. B. M. V. imago figuræ Czenstocoviensis, in medio collocata, a parte imago Corona[tionis] B. M. V., a 2a parte Depositio

---

[a] *ms* patricinio
[b] *ms* emines
[c] *ms* genium
[d] t *cor al atram*
[e] et *ins sup lin et del;* plus *del*
[f] *ms* deferi

de Cruce Iesu Christi; super imaginem alia imago, Crucifixi Domini figura, ex parte Salvatoris et B. M. V. imagines, sup[er] quamlibet harum ex una parte imago S. Casimiri, ex altera Crucifixi. Supra has imago B. M. V. cum Iesu Infantulo, per S. Ioannem visitantem [!].

His peractis ad Fontem progressum est. Fons ligneus, simplex, sed fortiter clausus, in eo lebbes seu vas pro aqua Baptismi, consecrata in Sabbatho Pentecostes. Idem lebbes habens opperculum [!] cupulatum æreum.

Olea Sacra anni huius cum attestatione servantur in Sacristia decenter.

Chori duo supra maiorem et minorem portam simplices.

Sacrarium situm a parte dextra Evangelii, in quo res inventæ post Visitationem, factam a Decano Rurali R. D. Szwiechowski, qui visitaverat et conscripserat Anno D.ni 1619 7 [?] Iunii.

Casulæ

1. Ex *altembas* rubro.
2. Damasceni albi. Omnes cum stollis et manipulis.
3. Damasceni viridis.
4. Ex materia nigra, videlicet *atłas cynkovaty*, seu tessaratæ[a] materiæ.

Pluviale damasceni albi, cuius margines ex brucatella rubra.

Antependia

1. Antependium ex brucatella, flores albi in eo apparent.
2. Antiquum antependium damasceni rubri.
3. Antependium ex corio, florisatum et pictum auro et vario colore, in medio B. M. V.
4. Antependium nigrum ex *pułaxamicis* [?][b].
5. Antependium nigrum damascenum, flore parvo.
6. Antependium ex *atlas* albo, margines incircum damasceni violacei.

fol. 30v // Superpelliceum unum.

Mappæ: una cum forbotis, 2ª reticulata, filo albo picta, et 3ª similis, 4º operis textorii. Tovania 2º longa ad cancellos tegendos tempore communican[di]. Vesticullæ [!] duæ rubræ ex *kir*, et superpellicea duo parva pro ministrantibus.

Ostensorium aurichalcinum cum pertinentiis omnibus, luna eius argentea; pro eodem ostensorio vella[c] duo: unum Turcikum [!], album et longum, in marginibus auro intertextum, 2º rubrum ex *kitaika*.

---

[a] t *cor*

[b] *fort* pułaxamicie

[c] *fort* argentea pro eodem ostensorio, vella

Vella pro calice

1. Vellum nigrum simplex de *pułaxamit*, in medio crux alba.

2. Vellum ex *kitaika* simplici viridi, in medio crux rubra.

3. Vellum ex *kitaika* vermigulata [!] in columnis [a] parvis coloris flavi, albi, rubri et violacei ex eadem materia, et 2. tale [?], et quartum [!!].

5. Ex *kitaika* violacea, in marginibus *pasaman* rubri.

6. Ex tella *rąbek*, pictum et florisatum filo sericeo rubro, flavo, violaceo per partes, in medio Passio Domini, infra verba hæc: „Livore eius sanati sumus“[b].

7. Vellum Turcikum [!] breve, filo sericeo et aureo in extremitatibus pictum.

8. Ex eadem tella pictum rubro filo sericeo, aureo et argenteo mixtim per partes et in marginibus. In medio Nomen Iesus radiatum.

9. et 10. Reticulatum, pictum albo simplici filo, et sericeo rubro et viridi, in medio Nomen Iesus; 2. simplici filo albo.

11. Strofiolum, alias *szerzynka*, ex tella tenui *rąbek*, pictum filo sericeo, mixtim *blaszką* auri et argenti; 2. ex tella alba, serico pictum, in medio Nomen Iesus.

Calix argenteus deauratus cum patina; 2. stanneus pro communicantibus.

1. Theca seu burssa [!] ex *altembas* rubro.

2. Ex damasceno albo. Hæc omnia cum corporalibus mundis.

3. Rubra florisata, ex cuius parte altera viridis *kitaika*.

Purificatoria 4. Crux argentea. Urceolli cum patina stannei, par unum novum[c], 2. antiquum, 3. argenteum.

Candelabrorum paria 2: unum stanneum, 2. aurichalcinum.

Figura Resurrectionis Christi pro Paschate.

Passiones seu Crucifixi duo.

// 1. Candelabrum pensile in medio Ecclesiæ cum 14 candellis, destructum. *fol. 31r*

2. Aliud cum candellis novem, in Sacrario servatur.

3. Candelabrum supra portam Sacristiæ affixum.

Thuribulum ex aurichalco cum navicula.

Par 1 candelabrorum pro ministrantibus.

Missale unum antiquum. Agenda antiqua. Graduale, psalterium et antiphonarium bonum in corio nigro. Partesi [??] seu cantiones scriptæ, et in Phypo [??].

Pannus ruber ad pedem altaris.

Pannus niger ad deferendos defunctos.

---

[a] *del* albi

[b] *Is 53:5*

[c] *subnot*

Tegumentum tellæ nigræ 3 ex *kir* nigro.
Mappa, vulgo *igowska pstra*, ad tegendum baptisterium.
Mappulæ duæ pro Crucifixo, qui in medio Ecclesiæ collocatus est.
Pannus incircum altaris, flavus et niger[a].
Cortinæ tres: in una 12 Apostoli picti, in 2. Salvator mundi, in 3[a] Pelicanus.
Coronæ duæ pro ministrantibus. Biretum antiquum.
Instrumenta duo ferrea pro circumcidendis[b] hostiis maioribus et minoribus.
Crux ferrea supra campanile, quod novo paratur.
Vexilla: unum par ex muchaiero albo antiquum, 2. ex *muchaier* rubro Turcico bonum.
Campanullæ parvæ 5.
Cancelli in longum ducti ante altare.
Manuterssoria [!] 3. Albæ 2, una antiquior. Humeralia 3, unum antiquius.
Tormentum parvum explosorium pro festo Paschatis in matutino.

CAMPANILLE

Nondum perfectum. In eo campanæ 2, maior et minor; 3. supra Ecclesiam ad signandum; an sint benedictæ, dubitatur.

Xenodochium, quod dum oppidum ante annos paucos conflagrasset[c], simul cum eodem consumptum esse apparet. Unum tantum hypocaustum instar balnei, situm extra cæmeterium venientibus ex oppido a sinistris, in quo reperimus personas 6 fæmini [!] sexus et unum seniculum. Hic[d] extra non procul a dicta mansione ex virgultis septam habitationem incolit. Eleemosyna fidelium sustentantur, rarissime confitentur, et in hoc iubileo aliquot non confessas reperimus[e].

fol. 31v

DECRETA IN HAC VISITATIONE LATA

Cum Ecclesia Żagorensis non habet certam fundationem, quantotius fieri omni lapide[f] admoto curabit, et ipsam Ecclesiam, quæ in dies ruinam minatur, a Tenutario loci huius[g] precibus suis diligentissimis ædificari novam studeat.[h]

---

[a] *cor ex* ruber
[b] *ms* circumdendis
[c] paucos conflagrasset *subnot rec*
[d] *cor*
[e] Xenodochium... reperimus *prob adscr manu notarii Woittkiewicz*
[f] *ms* omnem lapidem
[g] a Tenutario... huius *subnot rec*
[h] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

Pixis ex partibus acciculis [!] argenteis firmanda, ne facili, nisi manuum vi aperiatur.

Vetuit R.mus, nisi intra duas septimanas, imo aliquando citius renovari SS. Sacramentum.

Cum ad infirmos defertur, omni honore et debito cultu prosequitur, verum eo magis animi fidelium alliciendi et inflamandi [!], ut illud in defferendo [!], si per otium licet, committentur [!]; si nequeunt [!] et in laboribus sunt, recitent saltim „Pater Noster“, „Ave Maria“; ac illam indulgentiam 350 dierum asociantium [!] et commitantium [!] diligentissime illis inculcandam duxit.

Non expedit, imo dedecet in sinu SS. Sacramentum deferri ad infirmos propter narium periculum iminens [!], quin implicato corporali mundo impositoque in bursam ad latus, patina adhibita, stolla de collo pendente, ad quam insuatur hæc bursa, portetur.

Diebus dominicis et festis populus in oratione dominica, in signo S. Crucis faciendo, in misteriis præcipuis veræ fidei nostræ, scilicet Trinitatis, Incarnationis aliorumque cathechistice loco concionis instruatur tam ante Missam, quam post prandium, vel quandocunque opportunitas id postulaverit.[a]

Humana fert consuetudo, ut se modeste, composite subditi gerant coram dominis suis; quomodo non magis debebunt coram Domino Dominantium, Creatore ac Redemptore suo, in suscipiendo eum in hospitium animæ suæ? Diligenter statuit Reverendissimus, ut in Communione populus ordinatus exhibeat [!!], et reverenter suscipiat Sanctissimum Sacramentum Eucharistiæ.

In confessionibus faciendis, et qualiter confiteri debeant, doceatur.

Libros baptisatorum et contrahentium non protulit, sed dixit Vilnam transumpto et ordinate descripto ad compingendum dedisse, neque huc[b] hucusque missos esse retulit, tamen ut ordinate tam baptisantes [!], quam contrahentes separatim scribantur et notentur. Præterea annotetur numerus confirmatorum, si non ipsæ personæ, vel maxime infantes, nec qui se usu rationis iuvare aut regere queunt, ne bis confirmentur.

// Animet mentes fidelium, præsertim quæ ignorantia vinciuntur, ad SS. *fol. 32r*
Sacramentum, Extreme [!] Unctionis, Confirmationis et aliorum sacramentorum frequentationem, in quo serio monet R.mus.

Res ecclesiasticæ, v. g. casulæ, antependia, mappæ, corporalia, purificatoria et aliæ, quam mundissime et serventur, et tractentur.

Quærulosas voces accepimus, q[uo]d iuventutem suam ac liberos, quos[c] in

---

[a] Diebur dominicis ... postula verit *mg adnotatum linea*

[b] *ms* hunc

[c] *ms* qui

honestissimis artibus liberalibus instruat, non habeant, nec Baccalaureum[a], qui in Templo et in Sacrario curam et iuvamen [?] præbeat, propter inpatientiam [!] R. D. Parochi; omnino curandum vult Reverendissimus.

Non plus ab administratione divinorum sacramentorum [extorqueat][b], nisi q[ui]d a fidelibus libere offertur.

Cum omnium et singularum[c] ovium sibi commissarum curam et vigilantiam maxime gerere debeat in instruendis in via mandatorum Dei, in qua S.[d] decurant [!] et comprehendant bravium immortalitatis, statuit serio Reverendissimus, ut Parochus subditos suos in fide instruat, preces orationis dominicæ et in misteriis Dei fideliter doceat[e].

Casula violacei coloris procuranda erit.

Vult Reverendissimus, ut supra ipsum lebbetem aquæ baptismalis aliqua mappula ponatur ad arcendum pulveres, sed ne attingat aquam ipsam, per[f] medium aliquod [?][g] ferum [!] in modum[h] crucis ponatur.

Parentes dum cubitum se conferunt, et vel maxime ebrii, ne infantes propter oppressionem saltem per annum integrum secum ponant.

Prohibet R.mus, ne baptiset extra Ecclesiam pueros, nisi tempore frigoris aut [in periculo][i] obitus eiusdem [!!], neque sacramentum Matrimonii conferatur et administretur.

Altaris planum omnino complanandum; aseresque [!] pariter combinandos ob omne periculum, et ipsum portatile ut firmiter et bene roboretur, vult Reverendissimus.

Festa, ieiunia ab Ecclesia[j] perhibita et perhibenda populo, donec Synodus Diæcesis Samog[itiæ] per divinam gratiam celebretur, secundum Vilnensem Synodum et rubricellam eiusdem omnia quam diligentissime observari statuit. Quanquam in festis propter rationabilem et evidentem causam licentiari Ill.-mus vult.

Extra Diæcesim hanc ab Ecclesia et ovibus suis non se absentabit, quod si voluerit, licentia a Loci Ordinario seu eius Vicario ac Officio petenda est.

Obstetrices et alii, qui astant, seu aliæ personæ, exceptis parentibus, ut formam Baptismi propter necessitates frequenter convenientes doceantur, et

---

[a] re *cor*

[b] *ms om*

[c] *ms* singulorum

[d] *fort* 1

[e] Parochus subditos...doceat *subnot rec*

[f] r *cor*

[g] *cor*

[h] in modum *fort cor*

[i] *ms om*

[j] *ms* Ecclesiæ

hos, quos baptisaverint, ut Ecclesiæ præsentant pro supplendis cæremoniis iuxta normam S. Ecclesiæ Romanæ Catholicæ.

// In diebus dominicis et festis præsertim rudioribus inculcabit diligenter, *fol. 32v* ne antequam divina officia finiantur, sive mercentur, sive bibant.

In concionibus, exortationibus [!] quam modestissime se gerat, neve exprobret illis eo tempore, cum eloquium [a] sit castum et purgatum ob varia scandala et contemptum personæ.

Feretrum pro deferendis mortuis curet omnino.

Cæmeterium quo adusque novo ædificetur, tamen pro meliori et decentia advenientium sepiatur.

Cæmiterium complanet; et quando sepeliuntur, profundæ sint foveæ, et ossa, si quæ reperiuntur, tunc in eadem [!] inferius sepeliantur.

DOMUS PAROCHIALIS

Hypocaustum intus, argilla munitum. Ex eodem hypocausto camera parva, in ea fenestræ papiraceæ[b]; atrium; camera ex oposito [!] atrii. Antiqua omnia tecta straminea et stillantia, ad finem cameræ stabullum [!] et promptuarium, alias *odryna*, pro fæno. Aliud promptuarium novum pro leguminibus, frumento et carnibus. Schola antiqua, sine fenestris[c], tectum stramineum. Plebania sine sepibus et porta.

VISITATIO PERSONALIS

Personaliter constitutus R. D. Stanislaus Mittan, Parochus Żagorensis, dimissorias ex Diæcesi sua Vilnensi non obtulit, nisi Commendam, datam anno 1616 Martii 26 in Rosienie ab Admodum R. D. Melchiore Heliaszewicz, pro tunc Administratore Episcopatus Samog[itiæ], scriptam hidiomate[d] [!] nativo.

// Postmodum legitimæ suæ promotionis ad [minores][e] Ordines sacros, *fol. 33r* datas[f] a R.[mo] Episcopo Vilnensi Benedicto Woyna Anno Domini 1608 die 22 Martii, sabbatho ante Dominicam Passionis in Ecclesia Cathedrali Vilnensi. Eodem anno d. 19[g] Septembris, sabbato 4 Temporum Autum[nalium], in eadem Ecclesia ad ordinem Subdiac[onatus] consecratus est. Quod attinet ad sacrum ordinem Diaconatus, hunc a R.[mo] Giedroic, Episcopo Mednicensi, Worniæ d.

---

[a] *iter*

[b] fenestræ papiraceæ *subnot rec*

[c] Schola... fenestris *subnot rec*

[d] *cor*

[e] *ms om*

[f] d *cor*

[g] 1 *prob cor*

14 Martii, sabbato 4 Temporum Vernalium, A. D. 1609, cum scriptione Adm. R. D. Joannis Wyszymierski, Canonici et Officialis pro tunc Mednicensis, cum scriptione notarii Iozephi Nieszokoć. Demum A° quo paulo supra, scilicet 1609, d. 13 Junii, sabbato ante Dominicam SS.mæ Trinitatis, ad provisionem sui Loci Ordinarii in Ecclesia Cathedrali ad ordinem Præsbiteratus promotus est et consecratus. His visis produxit investituræ suæ legitimæ pro Parochia Żagor[ensi] literas, datas a Nobis Anno D. 1619 Octobris 11 die in Wornie, in Residentia ordinaria. Introductus per R. D. Paulum Symonowicz, Parochum tunc Triscensem et Raudzianensem, d. 21 Novembris A° D. 1619[a].

Idem obtulit indultum pro Ecclesia Żagor[ensi], quæ est in bonis D. Ioannis Umiastowski rectis [?][b]. Ex qua nullam pensionem accipere retulit.[c]

Tandem quæsitus, quales habeat rixas cum civibus, respondit[d] scripto puncta aliquot[e] dando[f], et in primis, quod Ecclesiæ[g] fundum (aliquot[h] dimensiones, alias *pręty* 50) cives Żagorenses et cum piscinis tenent, nominatim autem D. Christophorus Piersicki fundum et piscinam habet, D. Andreas Pasiulewicz pomarium, quod antecessores nostri[i] possidebant et in usu habebant, datum a D.no[j] Luca Mickuno. Quasi[k] etiam dixit se cum[l] scitu R.di D. Parochi Janiscensis abivisse et iubente illo[m] registrum omnium rerum Ecclesiæ Żagorensis necnon Parochiæ literas D. Pasiulewicz dedisse, illi autem ambo nominati literas unas magis utiliores inter se occultarunt et dilaceraverunt. Et obtulit pro meliori probatione literas R.mi Pac, scriptas Żagoriis A. D. 1611 Decembris[n] die 2a idiomate[o] nativo, quarum hic tenor:

Mikołai Pac, z łaski Bozey Biskup Żmoicki.

Oznaimuię tym moim listem, iz przyszedszy przed nami mieszczanin K. I. M. Żagorski Mikołai Lidnic z zoną swoią Magrętą, y Magreta Ossemborowska
fol. 33v [?] // wdowa, sami dobrowolnie, niechcąc na sumnieniach swoich ponosic, z

---

[a] datas a R.mo Episcopo Vilnensi Benedicto Woyna... 1619 *fort al manu*

[b] *fort* recta *vel* recenter

[c] Ioannis Umiastowski... retulit *subnot rec*

[d] *cor*

[e] *cor ex* aliquod

[f] o *cor, fort ex* a

[g] *subnot*

[h] *cor ex* aliquod

[i] *cor*

[j] no *prob adscr*

[k] Q *cor ex* q

[l] *ins sup lin*

[m] iubente illo *ins, fort al manu*

[n] *cor*

[o] id *cor*

pewney wiadomosci grunt koscielny prętow 50 y sadzawki trzy do Koscioła przywrocili y do uzywania iędzu Woyciechowi Czerniewskiemu, plebanowi teraznieiszemu Żagorskiemu, podali. Ktorych oni prętow y sadzawek pierwey w niewiadomosci zazywali. O czym teraz wiedząc, y PP. Ponamiestnicy s tych gruntow, iako koscielnych, od tych mieszczan czynszow zadnych wybierac nie maią, gdyz te pręty y sadzawki w regestrach revisorskich na Koscioł są zostawione, a do tego y niewiele przychodzi za to do skarbu. Na com dał ten moy list. Pisan w Żagorach 1611 Decembr[is] 2[a] die.

Mikołai Pac
własną ręką, manu propria.

De iisdem etiam ipse Dux Radziwil in literis suis mentionem facit, ut Ecclesiæ per D. Waszlewski [?] reddantur et Parocho, qui tunc erat R. D. Czerniewski, secundum nominationem lustratorum, factam A[o] 1572 a D. Iacobo Kiełbowski et D. Valentino Brzezinski. Dattæ Nesvisi 2[a] die Augusti A. D. 1614.

Constituti vero cives D. Piersicki et D. Pasiulewicz responderunt, quod hi 50 *pręty* et piscinæ, pro Ecclesia semel adscripti et donati, etiam nunc inveniuntur et sunt, et quibus nec D. Parochus, nec Ecclesia gaudet[a], sed sic manere et vacare [!!]. Et quod nobis imponit R. D. Parochus, quasi nos Ecclesiæ bonis gauderemus et uteremur, absit, imo adderemus pro posse nostro quam eam uti matrem[b] et genitricem[c] nostram[d] spoliaremus; inaniter coram Sua R.ma Dominatione accusamur ab illo. 1mus[e] dixit D.[f] Piersicki, quod ego neque fundum, neque piscinam Ecclesiæ habeo, quod mihi imponitur, sed casu infelici meo, qui mihi evenit, aliud refugium cum non haberem, sub tutellam me et fundum meum, in quo nunc domus mea exstat, R. D. Parochi Żagorensis posui, [g] prætendendo [?][h] securitatem meam[i], et literas R. D. Parocho Żagorensi, quas R. D. Parochus modernus requirit, dederam pro meliori assecuratione, ne quidquam in hanc domum adversarius meus, [j] quasi ego eam et cum fundo Ecclesiæ applicassem, haberet. Sopito hoc casu recuperavi et domum meam, et literas laceravi.

---

[a] g *cor*
[b] *cor*
[c] *cor*
[d] *ins sup lin*
[e] *ins;* 1mus iter *mg sin*
[f] dixit D. *subnot*
[g] *verbum aliquod del*
[h] *cor*
[i] *ins*
[j] *verbum aliquod del (fort* cum*)*

2dus[a] D. Pasiulewicz. Ego pomarium. Respondit: non habeo neque possideo quidquam Ecclesiæ; verum est, quod etiam literis [b] emptionis evidenter probabo me integram aream, alias *plac*, etiam cum hoc pomario
fol. 34r emisse a Luca Mickuno. Quod pomarium // oppignoratum ab eodem fuit tribus kopis apud R. D. Parochum Żagorensem D. Czerniewski, quas ego restitui et reddidi, imo plus, etiam D. Advocato Żagorensi Ioanni Witorto, et redemi hoc pomarium, et ita videtur R. D. Parocho moderno Ecclesiæ illud esse.

Interrogatus R. D. Parochus Janiscensis, uti Decanus Ruralis[c], num[d] inventarium dedisset cum scituque eius R. D. Stanislaus Mittan, Parochus Żagorensis, [e] abivisset. Respondit nec inventarium [f] dedisse, neque scivisse, quando abiverit Żagoris. Quod est actum die 19[a] Iulii in Janiszki.

Econtra cives accusarunt R. D.[g] Parochum, quod sine confessione tam in oppido, quam extra homines decedant, quod registro probarunt. Nec etiam libenter rogatus discedat. Ab administratione sacramentorum plus quam necesse sit exigit. Processum neque processiones ipsas exequatur. Bacalaureum, qui pueros doceat, non curat[h], imo qui ad Sacrum serviat, non habet[i].

Ill.mus ac R.mus visis et auditis supradictis pro meliori instructione sua R. D. Parochum Janiscensem, uti Decanum, cum eodem notarium publicum destinavit, qui lustrationem seu revisionem horum omnium facient, et fundum Ecclesiæ dimensum in toto cum piscinis recuperabunt et in certo ponent Ecclesiæ.

Cives vero mensorem, alias *miernika*, bonum, peritum et fidelem curabunt. Dies ipse autem huic [?][j] negotio destinabitur 26 Iulii.

Subditi vero conquesti sunt[k], quod cara solutione censum solvant, et fundum ipsum malum, arenosum et paludosum sit[l], tum quod duo custodes ex uno manso pellantur, unus qui Parochiam custodiat, alter qui equos pascat. Quod statim R.mus abstulit et prohibuit, ut unus tantum ex manso ordine consueto custodiam expediat; alia onera consueta exequantur iuxta exigentiam Parochi necessitatisque[m].

---

[a] *mg sin*
[b] *verbum aliquod del (fort* mei*)*
[c] u *cor*
[d] *del* illi
[e] dedisset et *del*
[f] nec *del*
[g] Econtra... R. D. *subnot rec*
[h] Bacalaureum... curat *subnot rec*
[i] imo qui... habet *subnot rec*
[j] *ms* hoc
[k] Subditi... sunt *subnot rec*
[l] *ins*
[m] iuxta... necessitatisque *adscr manu notarii*

De solutione nil certi modo statuit, sed iisdem dictis supra Lustratoribus prius videndum fundum statuit, postmodum decisurus[a].

CORBONA ECCLESIÆ ŻAGORENSIS

Ex hac pecunia corbonæ Ecclesiæ Żagorensis reddidit[b] rationem, ex quo factus est corbonarius, alias *witrikusz*, D. Pasiulewicz, ab anno 1619 die 25 Octobris usque in annum 1621 Julii 11 diem. Restat apud eundem kopæ 6 et g. 46.

Ex pecunia, quam solvunt, qui in Ecclesia sepeliuntur, ab eodem anno supradicto[c] restant kope 15 g. 30 lith. apud R. D. Parochum; ex eadem pecunia kope 7, // quas recuperabit a R. D. Parocho D. Pasiulewicz. De annis *fol. 34v* vero præteritis idem R. D. Parochus reddet rationem notario nostro; prout sufficientem eum reddisse intelleximus[d].

Anno Domini 1621 d. Iulii 16 in Visitatione Ecclesiæ Żagorensis hæc tulit Decreta Illustrissimus ac Reverendissimus in præsentia coassumptorum, ac per me, notarium, publicari fecit.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria[e].

VISITATIO ECCLESIÆ JANISCENSIS.
ANNO 1621 DIE DECIMA NONA MENSIS IULII

Ecclesia ipsa Ianiscensis e fundamentis tota murata ad laudem et gloriam SS.[mæ] et Individuæ Trinitatis necnon B. M. V. et Sanctorum honorem, ad perpetuam rei memoriam per R. D. Benedictum Swiechowski, Parochum Janiscensem, Decanum Ruralem, et subsidio eleæmosynæ [!] fidelium Christi, amantium et promoventium cultum divinum. Cui Ecclesiæ una [cum][f] parochianis suis ab annis triginta laudabiliter servivit et operam navavit. Expedita fidelium processione defunctorum pontificaliter Ill.mus ac Reverendissimus iuxta ritum pontificalis visitavit SS. Sacramentum Ecclesiæ, cui præstita solita suplici [!] reverentia et adoratione aperuit pixidem, quæ tota argentea instar calicis, deaurata pulcherime [!] (imo quasi duplicata pixis, cum

---

[a] postmodum decisurus *adscr manu notarii*
[b] *cor*
[c] su *cor*
[d] prout... intelleximus *adscr manu notarii*
[e] Anno Domini... propria *manu notarii*
[f] *ms om*

intus aliud vas decentissimum inventum sit); ipsum[a] operculum cum columnis quatuor, intus operculi Nomen Iesu radiatum, deauratum, summitatem crux exornat parva, item deaurata. Intus particulæ circiter 20 repertæ. Renovatur
fol. 35r SS. Sacramentum intra duas septimanas et citius, clauditur quidem bene, // tamen clausulis firmioribus roborandam pixidem statuit R.mus, et nisi manibus admotis aperiatur[b]. Ad infirmos deffertur [!], præsertim oppidanos, in ipsa pixide, si ulterius, in alio vasculo parvo argenteo, in bursa cum corporali. Item in processionibus Corporis Christi cum devotione plebis ardentissima portatur exhibeturque.

Supra altare ipsum reclinatorium pro SS.[a] Hostia eminens et altum, extra a partibus columnæ albæ, supra cupulam thuricula [!] cum fenestris parva, in qua crux parva; opus ipsum totum coloratum, a partibus ad ostium[c] tabernaculi duo sculpti Angeli excubantes.

Altare seu arha[d] [?!] murata, tribus mappis mundissimis et decentissimis tectum. Portatile ipsum valde parvum et arctum, vix in longum unius spitæ [?], idque ab extremitatibus altaris remotum valde.

Icona altaris Assumptionis Reginæ et Dominæ nostræ V. M., infra mirantium Apostolorum chorus ad sepulchrum; a lateribus S. Nicolai et S. Erasmi, Episcoporum et Confessorum, imagines, ex altera parte earundem S. Barbaræ et S. Catharinæ, VV. et MM. Supra iconam maiorem imago SS.[mæ] Trinitatis, Patris, Filii et Spiritus S.; a partibus 2 Angeli sculpti. In pede altaris annus comparationis scriptus „Anno D. 1607“. Candelabrorum ex aurichalco duo paria cum candelis viridi coloratis. Ad cornu Evangelii cereus Paschalis. Pes altaris panno rubro tectus. Ante altare cancelli breves, cornua altaris attingentes[e], vario colore ornati. Extra cancellos duo candelabra aurichalcina staturæ unius viri cum tribus candelis, super scabellum suum quodque collocatum. Curata per R. D. Parochum et cum Benefactoribus Ecclesiæ suæ kop. 57 Noromberga. In medio horum lampas argentea ardens ante SS. Sacramentum.

Afixa [!] candelabra muro ex utraque parte, ab altari incipiendo ex qualibet parte quinque, cum candelis. Quorum curam gerunt singuli Benefactores. Unum par ex his cum tribus candellis lucens.

Imagines in corpore Ecclesiæ

1. A cornu Evangelii imago Salvatoris antiqua.
2. Imago Ruthenica, item antiqua[f].

---

[a] *cor*

[b] *cor;* D. *mg sin*

[c] o *cor*

[d] *cor*

[e] *cor*

[f] Imago Ruthenica, item antiqua *subnot rec*

3. Imago S. Petri, in qua scriptum est articulus fidei: „Credo in Deum Patrem etc. [?]“; data a Petro Golmin Anno D. 1612.

4. S. Laurentii imago, et S. Georgii militis.

5. S. Augustini, Episcopi et Doctoris, antiqua, infra quam imaginem B. M. V. imago[a] Częstochov[iensis].

// 6. In una tabella et tella Evangelistæ 2, S. Mathæus et S. Marcus, picti *fol. 35v*
cum insignibus suis.

7. Ad chorum imago nova magna B. M. V. Infantulum ad pectus tenentis.

A Cornu Epistolæ ex opposito: 1. S. Gregorii, Episcopi et Doctoris; 2° S. Ambrosii, Episcopi et Doctoris.

3. Duorum Evangelistarum, S. Lucæ et S. Joannis, in una tella cum suis stematibus [!] depictorum.

4. D. Hieronimi, Doctoris Ecclesiæ.

5. Supra portam maiorem Ecclesiæ chorus pulcherimus [!] pro musica cum cancellis pictis. Supra chorum ad eosdem cancellos imago magna S. David, Regis et Prophetæ.

Ab Evangelii parte Sacrarium parvum clausum, in quo est imago antiqua instar altaris et scrinia pro asservandis rebus preciosioribus Ecclesiæ.

In eadem parte infra brachium Ecclesiæ altare seu Capella, a DD. Benefactoribus et R. D. Parocho moderno exstructa. Imago ipsa Baptisatio Iesu Christi a S. Ioanne, cui astant Angeli, infra Decolatio [!] S. Ioannis, a lateribus S. Ioannes et S. Bernardus sculpti. Supra iconam imago Dei Patris in nube cum Angelorum choris.

Ad idem altare reclinata imaguncula Salvatoris effigiei cum his verbis: „Effigies Christi, quæ ad Abagarum Regem missa, et Romæ in Cænobio monialium S. Sylvestri asservatur“. Altare ipsum ligneum, decenter ornatum. Candel[abrorum] par 1 stanneor[um]. Mappis tribus aut satius tovaniis albis contectum, quarto strophiolo seu *szerzynka* antiqua, in marginibus filo sericeo rubro depicto, in medio Nomen Iesu radiatum; scriptum [?] „Sit Nomen Domini benedictum“[b].

Portatile ipsum lapidis nigri parvum, ast intra lignum ipsum, cui est inclusum, movetur lapis. Consecratum in Widukle a R.mo Giedroic, ut loquitur scriptura: „Hoc altare consecratum est in templo Widukl[ensi] Anno D. 1606 Septembris 22, cum reliquiis S. Georgii et S. Laurentii MM., et S. Lucæ.“ Pes altaris panno rubro de *kir* tectus. Non procul ab eodem altari confessionale bonum, viridi pictum.

In corpore Ecclesiæ ipso, plane in medio, suggestum satis decens, pulchrum et novum, quod cupula tam in sumitate [!], quam inferius exornat.

---

[a] a *cor*

[b] *Iob 1:21*

A cornu Epistolæ Sacrarium situm secundum, supra cuius portam, quæ clauditur firmiter, duæ tabellæ pendent scriptæ. 1. Annum et diem dedicationis et SS. Reliquiarum Patronos continet, cuius hæc sunt verba[a]:

„Hoc Templum ad perpetuam SS.[mæ] et Individuæ Trinitatis laudem et gloriam, et honorem debitum Deiparæ in Cælos Assumptæ necnon SS., D. Ioannis, Christi Præcursoris, S. Nicolai, Confessoris et Pontificis, S. Erasmi,
fol. 36r S. Catharinæ, S.[æ] Barbaræ Tutelaribus [!!], a R.mo D. et Mecenate // D.no Melchiore Giedroić, Antistite Samogitiæ[b], anno Salutis nostræ 1606 VIII Idus Octobris, dominica 2da eiusdem, dedicatum; singulis Christi fidelibus ipso die consecrationis annum unum, sequentibus autem eiusdem consecrationis diem recolentibus visitantibusque quadraginta dies de v[er]a [?] indulgentia in forma consueta Ecclesiæ conceduntur. Eiusdem pro Templi altaribus Patronorum, primo, in Assumptionis B. M. V. reliquiæ inclusæ S. Nicolai, Undecem Millia Virginum, S. Giertrudæ [!], S. Constantiæ; 2[o] S. Ioannis, Christi Præcursoris – S. Lucæ, S. Elisabettis [!], S. Clementis; 3[o] S. Georgii, una cum eiusdem Patroni reliquiis, S. Laurentii M., S. Lucæ continentur."

Secunda tabella primi lapidis et fundamentorum Ecclesiæ Ianiscensis muratæ positionis[c] continet memoriam, tali scripta sensu:

„Anno reparatæ Salutis humanæ CICICCI mense Aprili die decima quarta, pridie Dominicæ Palmarum, fælix structuræ Templi initium positum est. Sequentibus duobus annis propter temporum iniuriam rerumque inopiam labor cæpti operis interruptus[d], anno M.D.C.IV [e] strenue item repetitus, tandem CICICCV mense Octobri die prima ad finem feliciter perductus Dei Optimi Maximi ad gloriam, Virginis Deiparæ ad honorem, Divorum Joannis Baptistæ, Nicolai, Erasmi, Stanislai, Georgii necnon Catharinæ, Barbaræ cultum."

In eadem parte, paulo inferius, altare ligneum, bonum, tectum mappis duabus, una plicata bis et facit tertiam, quarta *szerzynka*, incircum filo sericeo picta, in medio circulus, in quo Nomen Iesu radiatum; habens portatile simile oppositi altaris, cuius inscriptio videri non potuit, quia immissum plano altaris firmiter erat. Lapis novus, sed parvus. Reliquias inclusas SS. explicat tabella prima supradicta.

Icona altaris nova et pulcherima [!] Deiparæ V., planum seu facies tabellæ tota aurea, columnæ a lateribus eminentes albæ. In sumitate [!] Nomen Iesu excissum [!] cum radiis, ultra columnas parvæ imagines in tabellis altaris pictæ: a dextris S. Nicolai, S. Ioachimi, ibidem reclinata imaguncula B. M. V.

---

[a] Cuius… verba *litteris maioribus scripta sunt*

[b] D. et Mecenate... Samogitiæ *subnot rec*

[c] *ms* positionem

[d] *cor ex* interrumptus

[e] anno *iter*

in radiis et in corona florum antiqua; a sinistris S. Casimiri, S. Thimothæi [!]. Item apposita Salvatoris antiqua infra tabullam Ruthenicæ reclinatæ, et 3[a] figura S. Georgii equitantis. Extra tabullam sedes altaris, Depositio Domini de Cruce. Canon antiquus. Panno nigro altaris pes tegatur. A cornu Epistolæ in muro pictæ imagines colore simplici S. Petri, Pauli et aliorum Apostolorum usque ad portam maiorem templi incircum, quas in honorem Patroni sui quique depingi ex civibus curasse; similiter etiam intra ipsum corpus quæ exstant imagines.

Vexilla bina: 1[um] ex damasceno albo parvum, 2. par ex damasceno rubro, pulchrum et novum. Duo paria autem antiqua, rubra et alba, ex *muchaier* Turcico, quibus non utuntur[a].

// His visis pervenit Ill.mus ac R.mus visitare Fontem Baptismi. Fons *fol. 36v*
ipse ligneus, pictus, quasi supra unum pedem stans, clausus sera fortiter. Operculum cupulatum. Intus tovanium mundissimum transpositum. Lebbes æreus cum aqua benedicta Sabbatho Pentecostes, coopertus tegumento ex assere, parum in usu, a partibus. Ibidemque servantur Olea Sacra munde anni præsentis cum attestatione distributionis [?][b] Cathedralis Ecclesiæ Vicarii, nn. [?][c] R. D.ni Pollaski[d].

Libri ornatissime et pulcherrime scripti et compositi in corio rubro, margines viridi colorati. Tam baptisatorum, quam contrahentium ab anno 1599 mense Augusto usque in annum 1621 Iulii mensem, similiter contrahentium ab A[o] dicto 1599 et mense Augusto ordinatissime notata.

REGISTRUM RERUM INVENTARUM IN SACRARIO SECUNDO,
SITO A CORNU EPISTOLÆ, TAM TRADITARUM SIBI TEMPORE
INTRODUCTIONIS PER R. D. MELCHIOREM HELIASZEWICZ,
TUNC DIACONUM ADHUC ET CAPELLANUM REVERENDISSIMI GIEDROIĆ,
QUÆ HOC SIGNO NOTABUNTUR *, QUAM ETIAM QUÆ [ADAUCTA SUNT][e]
POST INTRODUCTIONEM PRO PAROCHIA IANISCENSI AB ANNO
1595 USQUE IN ANNUM 1619 ET IN ANNUM 1621.
HÆ NULLUM SIGNUM HABENT. IN PRIMIS

Vasa aurea et argentea

* Monstrantia sive ostensorium argenteum cum omnibus particulis. Luna deaurata.

---

[a] quibus non utuntur *fort adscr*

[b] *fort* distributoris

[c] *fort intelligatur* nempe

[d] Vicarii... Pollaski *fort adscr manu notarii*

[e] *ms om*

* Crux parva argentea cum reliquiis.
Crux argentea magna cum reliquiis.
Item crux argentea cum reliquiis.

fol. 37r

Calices

* 1. Calix deauratus cum patina.
* 2. Calix staneus [!], alias *contrifałowi*, antiquus.
3. Calix argenteus et in partibus deauratus cum patina.
4. Calix argenteus cum patina.
5. Calix argenteus deauratus cum patina deaurata.
6. Calix argenteus deauratus cum patina deaurata.
7. Calix deauratus cum patina deaurata.
8. Calix deauratus cum patina deaurata.
9. Calix argenteus, deauratus totus, cum patina deaurata.
Turribullum[a] argenteum cum navicula.

Ampullæ sive Urceolli

1. Par argenteum.
2. Par argenteum deauratum.
3. Par argenteum deauratum.
4. Par argenteum.

Pluvialia

* 1. Pluviale rubri damasceni, subductum bagasia, antiquum.

2. Pluviale nigrum ex brucatella, margines sive *wyłogi* violacei, qui margines subducti serico, ipsum autem tella violacea, cum globo argenteo et floco [!] a tergo.

3. Pluviale ex brucatella mixti coloris cum rubro, cuius margines ex tella argentea, alias *złotogłow*, subductum serico rubro, id est duplex; globus argenteus deauratus, circulus argenteus circa globum, cum flocco.

Casulae

* 1. Casula chamczana antiqua.
* 2. Casula albi damasceni, columna seu crux rubri damasceni.
* 3. Casula ex brucatella *zołtogorącey*. Crux sive columna ex *altembas* albo.
* 4. Casula nigræ materiæ, alias *bękartowy*, qua non utuntur.

fol. 37v // 5. Casula ex tella aurea, alias *złotogłowu tureckiego*, floris quasi violacei; columna sive crux alba.

---

[a] Turr *cor*

6. Casula ex tella aurea sive *złotogłow*, floris quasi rubri; crux sive columna viridis tellæ aureæ sive *złotogłowu*.

7. Casula ex tella aurea, alias *złotogłowu weneckiego*, cuius columnæ rubræ tellæ aureæ sive *złotogłowu weneckiego*.

8. Casula albi damasceni, floris magni.

9. Casula rubri damasceni, floris magni, subducta bagasia.

10. Casula damasceni violacei, floris item magni, columna ex aurea brucatella.

11. Casula violacea ex *atłas*, crux item violacea.

12. Casula viridis damasceni cum magno flore, crux eius ex brucatella viridi.

13. Casula nigra ex *axamit*, iam antiqua.

14. Casula albi damasceni. Omnes cum stollis et manipulis[a].

Albæ, Humeralia et Superpellicea

1. Alba ex tella tenui cum humerali, ornata forbotis.
2. Alba similis huic.
3. Alba ex tella tenui sine forbotis.
4. Alba nova tellæ textoriæ, cuius manicæ acu et filo elaboratæ.
5. Alba eiusdem tellæ sine forbotis.

* 6. Albæ tres antiquæ et resarcitæ.

* 7. Alba item antiqua textoriæ tellæ, manicæ depictæ filo.

1. Superpeliceum ex[b] tenui tella[c], forbotis incircum ornatum.
2. Superpeliceum simile primo.
3. Superpeliceum antiquum.
4. Superpeliceum simplicis tellæ.

// 1. Parva superpellicea pro ministrantibus ad Sacrum. *fol. 38r*

1. Par ex tenui tella, incircum habens *forboty*.
2. Par simile.
3. Par simplicis tellæ.

Cinguli

Cingulus ruber ex karmasino [!].

Antependia

1. Antependium ex damasceno albo.
2. Antependium ex damasceno rubro.

---

[a] Omnes... manipulis *fort adscr paulo maioribus litteris*

[b] *ins sup lin*

[c] *cor ex* tellæ

3. Antependium ex damasceno rubro *karmazinowe*.
4. Antependium ex tella aurea sive *złotogłowowe*.
5. Antependium ex brucatella viridi et varii coloris.
6. Antependium ex brucatella, parvo flore, alias *wzorem drobnym, cieliste* [?].
7. Antependium mixtum damasceni albi cum viridi, antiquum.

Mappæ pro altari

1. Mappa tenuis, incircum vario depicta serico, etiam filo argenteo, cum forbotis.
2. Item vario florizata serico, et picti leones ac *gryfi* in ea apparent.
3. Mappa ex tella *rąbek*, margines serico acu depicti, et forbotis [!!].
4. Mappa textoria, incircum *lisztwa* et *forboty*.
5. Mappa similis tellæ textoriæ, *lisztwa* et *forboty* incircum.
6. Mappa item talis tellæ textoriæ. Etiam 7[a], 8[a], 9[a] et 10[a] similis tellæ et operis.
fol. 38v // 11. Ex simplici tella, simplex.
12. Æqualis huic.

Tovannia

1. Depictum vario serico.
2. Depictum towanium [!] et florisatum rubro serico.
3. Item acu pictum filo sericeo nigro.
4. Eodem flore sericeo nigro florisatum.
5. Tovania 5 ex tella tenui, *rąbek* dicta, et 5 ex tella artis textoriæ, acu depicta.

Corporalia[a] 12, pulchra et nova.

Subcorporalia

1. Vario florisatum serico, incircum *lisztwa*, in medio autem Nomen Iesu.
2. Simile huic dicto, incircum funiculo aureo intextum.
3. Ex tella *rąbek*, aureo filo incircum deductum habensque margines latos, alias *lisztwa szeroka*.
4. Serico nigro et albo filo simplici pictum et florisatum.
5. Vetus rubro serico acu depictum.
6. Albo filo picta; eodem eiusdemque tellæ 2.
7. Ex tella *rąbek*, argenteo filo pictum.
8. Aureo incircum deductum filo.
9. *Forbotami* latioribus circulatum et simplici filo albo florisatum.
10. Vario filo sericeo et cum aureo pictum.
11. *Lisztwą* aurea et funiculo circumcirca deductum.

---

[a] *litteris maioribus*

12. Item antiquum, vario serico florisatum, in medio Nomen Iesu.
13. Serico rubro pictum, in medio Nomen Iesu. 14. Simile huic.
15. Vario serico florisatum antiquum. 16. Simile huic dicto.

Pallæ seu Custodiæ

1. Ex tella aurea, alias *złotogłowowa*; 2 ex *axamit* nigro.
4. Vario serico ornata[a] et incircum *złotą forbotą* deducta.
5. Serico nigro filo florisata; 5 autem simplicis tellæ albæ.

Purificatoria *fol. 39r*

1, 2 Purificatoria filo aureo et nigri serici colorata[b].
4. Aureo filo pictum. 5. 2 [i. e. duo] nigro serico et 3 [i. e. tertium] incircum deductum.
6., 7. autem ex tella tenui simplicia.

Vella

1. Album, vario serico et filo aureo ornatum et pictum, in medio Nomen Iesu.
2. Simile huic dicto, eodem serico et auro.
3. Vario item serico ornatum, in medio Nomen Iesu.
4. Album, rubro et flavo serico florisatum.
5. Album, filo albo pictum, figuram Passionis portans.
6. Variis floribus ornatum et pictum.
7. Vellum reticulatum, violaceo ac viridi serico et argenteo filo intertextum, in medio Nomen Iesu[c].
8. Vellum rubri et violacei ac cum albo serico supra reticulatum.
9. Vellum rubri *atłas*, figura Crucifixi ex unionibus, et incircum coralibus ornatum.
10. Reticulatum rubrum, albo filo simplici et serico florisatum.
11. Vellum ex Turcica materia.
12. Vellum ex nigro *axamit*.
13. Vellum ex nigro serico.
14. Vellum reticulatum ex filis; simile huic 15[m] et 16[m] vellum.

Vella ad ostensorium

1. Album antiquum, in partibus violaceo filo sericeo intertextum.
2. Flavum in columnis, Turcicum.
3. Item album ex *srebrogłow*.

---

[a] *ms* ornatum
[b] *ms* coloratum
[c] in medio... Iesu *sup lin, fort adscr*

Burssæ [!] seu thecæ

1. Ex tella aurea, alias *złotogłowowa*; et 2 [i. e. duo] ex damasceno albo.
4. Ex damasceno rubro; 2 [i. e. duo?] ex *axamit* nigro.

Manuterssoria [!]

fol. 39v 1. Vario florisatum serico. 2[um] pictum nigro serico. 3. Etiam vario serico, // et in partibus filum aureum intertextum; hæc antiquiora.

3 autem acu depicta et filo, *z listwami*.

CAMPANILLE

In frontispicio Ecclesiæ muratum eminens, instar thuris [!], cum fenestris propter sonum et vocem liberiorem campanarum. Campanæ 4 satis pulchræ et iucundæ: una magna, quæ constat flo[renis] 1000, et aliæ minores, non benedictæ. Hostium [!] illius clauditur intrinseca sera.

Cæmeterium[a] incircum muratum, nisi eundo versus Parochiam; e fundamentis tantum eductum et erectum supra unam ulnam aut duas patet.

VISITATIO PERSONALIS

Comparens coram Ill.mo ac Reverendissimo R. D. Benedictus Swiechowski, Parochus Janiscensis et Decanus Ruralis, obtulit literas suæ legitimæ ordinationis, datas a Reverendissimo Giedroić Anno D. 1591 Wornie [?] Iunii 22 die. Ac primum anno dicto die 30 Marcii, sabbato ante Dominicam Passionis, in ordine Acolitatus constitutus[b] ordinem Subdiaconatus sortitus est. Diaconatus 13 Aprilis eiusdem anni, Sabbato Magno. Præsbyteratus ordo Vilnæ 8 die mensis Iunii eodem anno, a Reverendissimo Cypriano, Episcopo Methenonensi [!], Suffraganeo Vilnensi, sabbato 4 Temporum, proximo festo SS.[mæ] Trinitatis, cum licentia et facultate Loci Ordinarii.

2[o]. Posuit literas investituræ et promotionis in Parochiam Ianiscensem (cuius quondam collatio ad Reges pertinebat, nunc ad Loci Ordinarium devenit), datas Anno D. 1594 Worniæ 22 men[sis] Jan[uarii]. Introductus et *fol. 40r* investitus a R. D. Melchiore Heliaszewicz, tunc Capellano R.mi Giedroic[c], // dum diaconus adhuc fuit, A[o] dicto mens[is] Febr[uarii] die 2[a].

3[o]. Ostendit extractum privilegii sui, datum a Joanne ex Ducibus Lithuaniæ[d], Episcopo Vilnensi[e], in quo octo servitia pro Ecclesia Janiscensi

---

[a] *litteris maioribus*

[b] *ms* constituto

[c] tunc Capellano... Giedroic *subnot rec*

[d] a Joanne... Lithuaniæ *subnot rec*

[e] *ms* Vilnense*, cor ex* Samogitiense

fundantur. Datum Vilnæ in curia eiusdem, die 23 Men[sis] Febr[uarii] Anno a Christo nato 1526.

Quæsitus oretenus, num cum subditis sibi aliquid interveniat aut in quo contraeant, respondit et fassus est nihil, prout etiam nemo contra eum deposuit querelam coram Ill.mo ac R.mo. Quapropter nulla decisio et constitutio cum subditis facta est in hac Visitatione.

Domus Parochialis[a]. Prima mansio nova et decens, habens duo hypocausta e regione sua; unum cum camera, atrium. 2[a] mansio minor et antiquior, in qua[b] unum hypocaustum parvum cum atrio. Subtus celaria [!] duo; ultra eundo antiquum hypocaustum, quod R. D. Parochus modernus invenisse dixit, dum Parochus Janiscensis factus fuisset. Triclinium parvum. Stabullum [!]. Columbaria duo. Promptuarium[c], alias *kleć*. In medio areæ piscina. Pomarium bonum.

Domus[d] pro Vicario, a dextris eundo ad Parochiam e regione Templi ad meridiem[e], in qua hypocaustum cum atrio et camera ex opposito; apta et commoda mansio. Tectum stramineum cum camino murato. Statim a cornu cameræ stabulum ex virgultis; a qua domo Gymnasium, habens duo hypocausta cum atrio [f]et cum camera, situm est. Et docentur tam in honestissimis artibus[g] liberalibus, quam in moribus et[h] pietate Catholica iuvenilia pectora imbuuntur per Magistrum Jacobum, in habitu clericali, provectæ ætatis et sedatum in moribus, quin aliquot classes ex minoribus repertæ per eum doceri. Pensionem a Parocho certam accipit.

Xenodochium[i]. Versus orientem ad latus sinistrum Ecclesiæ, muratum, tectum ex tegulis quercinis[j] levigatis, habens commodas mansiones pro pauperibus sexus utriusque[k] et pro servandis leguminibus et victualibus. Personæ sex in eo degunt; nullam certam eleemosynam habere[l] R. D. Parochus asseruit, etsi per [!!] Revisores ante paucos annos assignarunt

---

[a] Domus Parochialis *maioribus litteris*

[b] *ms prob* quo

[c] u *prob cor*

[d] *maioribus litteris*

[e] ad meridiem *ins sup lin*

[f] *hic inc al manus, prob notarii Woittkiewicz*

[g] *ms iter*

[h] *ms iter*

[i] *litteris maioribus, subnot*

[j] Xenodochium... quercinis *prob manu B; hic denuo inc manus notarii Woittkiewicz*

[k] *ms* sexu utroque

[l] re *cor*

pensionem centum flor., quos nunc eorumque fundationem per Magnificum Dominum Brolnicki retineri dictum. In quo supplicavit Reverendissimum R. D. Parochus, ut operam et petitionem ad eundem pro pauperibus Christi interponat.[a]

fol. 40v DECRETA IN HAC VISITATIONE AB ILL.MO AC REVERENDISSIMO D.NO D. EPISCOPO LATA ANNO ET DIE, QUIBUS SUPRA

Etsi in hac Visitatione Ecclesiæ Ianiscensis paucioribus eget decretis, cum propter bene ordinatam Domum Dei, tum propter bonam administrationem in sacramentis divinis necnon officio, tamen ob meliorem rei essentiam et integritatem Visitationis aliquot brevissime [?] annotanda Ill.mus ac Reverendissimus æquum duxit.

Pixis cum sit decentissima et duplicata, pro meliori eius [!!] a partibus aciculis argenteis[b] firmandam vult Reverendissimus.[c]

In defferendo [!] ad remotiores infirmos stollæ applicandam et insuendam burssam [!] in medio, ut sit tute, de collo defferentis [!] dependeat.

Quando ad infirmos in alio vasculo defertur, ob periculum mansionis particulæ, siquidem nunc in nudo vase portetur, statuit, ut parvo implicetur corporali aut saculo apto pro hoc vase desuper concludatur et involvatur.

Baldachinum supra altare omnino curandum mandavit R.mus.

Crux in medio Ecclesiæ deest[d]; curandam iussit R.mus, si commode fieri potest.

Cum operculum ligneum supra lebbetem nimis sit incisum et attingit aquam, quam ne attingat, dolandum [?] parum et tella subducendum, sive ea libera suponatur [!], statuit.

Vas Oleorum Sacrorum claudendum et ipsum vas melius curandum vult Reverendissimus.

In processionibus et delationibus et ostentationibus[e] SS.mæ Eucharistiæ plebs Christi fidelis in adoratione et reverentia illi exhibenda diligenter instruenda erit, idque tam in concionibus et exhortationibus[f] cathechisticis, præsertim cum ab Ill.mo Nuncio Apostolico concessæ sint indulgentiæ 350 dierum exhibentibus reverentiam Sacramento, et illa similiter radicitus in animis fidelium omni occasione data inseratur.

---

[a] D. *mg sin; des manus Woittkiewicz, inc manus B*

[b] *ms* argentis

[c] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

[d] Crux... deest *subnot rec*

[e] expositionibus *adscr sup al manu et al atram*

[f] h *ins sup lin*

Ad Communionem ut ordinatissime et modestissime accedant et recedant, monendus populus erit, et idem in misteriis fidei præcipuis fidelissime edoceatur.

Inculcet fidelibus et animet ad sacramentum Extremæ Unctionis, ut illud in usu frequentissimo, cum necessitas postulaverit, habeatur; item ad sacramentum Confirmationis.

Numerus confirmatorum in aliquo libello describatur, vel maxime puerorum, qui si confirmabuntur.

Quando parentes componunt se ad quietem, ne secum in uno eodemque lecto infantes ponant, vel maxime ebrii, propter periculum suffocationis.

// Obstetrices propter necessitates[a], quæ sæpius obveniunt, formam *fol. 41r*
Baptismi doceantur[b], et quod Ecclesia intendit et facit, intendere et facere tum temporis curent, atque sic baptisatos Ecclesiæ pro supplendis cæremoniis præsentabunt.

Ieiunia et festa iuxta Synodum Diæcesis Vilnensis observentur, licet in festis poterit dispensari.

Cæmeterium perficiendum et complanandum statuit. Et quando eveniet sepeliri aliquem in cæmeterio, fodiantur foveæ profundæ ad instar staturæ unius viri, tumque ossa, si quę[c] invenientur, in eadem fovea sepeliantur.

Portæ ad cæmeterium claudendum omnino curandæ erunt.

Extra Diæcesim sine licentia R.mi aut eius Officii non discedet.

Caveat administrare sacramenta Baptismi et Matrimonii, per se vel per alium, extra Ecclesiam, nisi postulaverit necessitas, [d]v. g. frigus aut mors pueri.

Portatile cum sit nimis strictum, breve, neque tute in eo celebrari possit, imo pro omnibus tribus altaribus nova procuranda quantocius statuit R.mus.

Corbonam Ecclesiæ non visitavimus neque eius expensam et obventionem interrogavimus propter probitatem et veritatem expensoris; scimus n[empe] verissime omnia ad laudem et gloriam Dei eiusque Sanctorum honorem dispensari.

Coram coassumptis solitis Illustrissimus ac Reverendissimus D.nus Episcopus Decreta præfata in Visitatione[e] Ecclesiæ Janiscensis A[o] D.ni 1621 Iulii 19 die tulit et per me, notarium infrascriptum, publicari fecit.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria[f].

---

[a] *ms* necessitatem

[b] n *ins sup lin*

[c] *cor*

[d] *hic inc prob manus notarii Woittkiewicz*

[e] *prob cor*

[f] *des manus notarii Woittkiewicz, inc manus B*

VISITATIO ECCLESIÆ POSWITINENSIS ANNO AB INCARNATIONE CHRISTI SUPRA 1621 IULII 22. QUÆ ECCLESIA FUNDATA EST IN BONIS MENSÆ EPISCOPALIS A REVERENDISSIMO GIEDROIC

Ecclesia ipsa lignea, parva, non adeo bona, dedicata per R.mum Pac, cuius dedicationis servatur tabella in Sacristia cum huiusmodi charactere:

„Anno D.ni 1612 Templum hoc Poswitinense dedicatum est ab Ill.mo ac Reverendissimo D.no Nicolao Pacio, Episcopo Samog[itiæ], ad Honorem SS.mæ Trinitatis et S. Michaelis Archangeli ad cultum, mense Septemb[ri] 26“.

fol. 41v // Ciborium[a] parvum, sine supremitate seu cupula, novum, clausum intrinseca clausura, sed valde debili. Intus supra corporale invenit Reverendissimus[b] pixidem stanneam cum particulis consecratis circiter 20, renovantur post duas septimanas; deffertur [!] ad infirmos cum solita reverentia et adoratione secundum doctrinam S. Matris Ecclesiæ Catholicæ, implicato corporali, in bursa seu theca, sine patina.

Icona altaris

Altare ligneum, icona ex una imagine seu tabulla, figuram habet Deiparæ Gloriosissimæ M. V., a lateribus Angeli. Supra iconam Nomen Iesu sculptum.

Mensa altaris tecta mappis tribus benedictis, prima bona et duabus simplicioribus. Portatile bonum et novum, consecratum a R.mo Pac [!!][c] in Widukle, inscribitur: „Hoc altare consecratum est in Templo Widuklensi A° D. 1606 Sept[embris] 22[d], cum reliquiis SS. 40 MM., S. Nycephori M. et S. Maximi M.“

Cancelli ante altaris pedem simplices. Pes sive gradus ante altare panno rubro contecti [!].

Ad parietem a cornu Evangelii pannus niger affixus, cui panno insuta crux stellata incircum supra *axamit* nigrum, stellæ autem laboratæ et paratæ ex filo argenteo sive *z blaszki*.

Ibidem ad eundem parietem imago magna et nova S. Bartholomei Apostoli.

Confessionale novum, viridi colore depictum.

Vexilla alba ex damasceno, nova et pulchra; comparavit R. D. Nicolaus Modzelewski, Parochus modernus Poswitinensis, propria pecunia ad laudem Dei.

In navi Ecclesiæ crux magna cum Passione, ad quam crucem Fons pulcher lavacrumque Baptismi, viridi coloratum cum operculo, clauditur extrinseca

---

[a] *litteris maioribus*

[b] invenit Reverendissimus *cor*

[c] *deberet esse* Giedroic

[d] *prob cor ex* 26

sera ex una parte, ex alteraque debilis clausura ferri; quod non sit cancellatum bene.

In Fonte pelvis aurichalcina magna nova, habens aquam benedictam in Sabbato Pentecostes. Olea Sacra ibidem servantur in vase stanneo, licet non clauso, munde tamen, attestationem anni huius accepisse illa [?] protulit [?].

Visitato Fonte abivit Reverendissimus ad Sacristiam, quæ est sita a dextris; super porta imago S. Casimiri.

Index rerum, in Sacrario repertarum[a] et descriptarum per Reverendissimum Pac Anno D. 1613 die Octobris 8 necnon traditarum moderno Parocho R. D. Nicolao Modzelewski

Apparamenta altaris. Casulæ

1. Casula ex *axamit* viridi, columna sive crux damasceni violacei.

2. Casula de materia brucatellæ nova, [b] subducta tella colorata sive *bagazia*, incircum *fręzle*.

// 3. Casula albi damasceni, floris maioris. *fol. 42r*

4. Casula nigra ex semi*axamith* nova, tella colorata subducta seu tincta, alias[c] *bagazia*.

Hæ omnes cum stollis et manipulis secundum colorem.

Cappa sive pluviale ex brucatella, subductum *bagazia*, incircum *fręzle*.

Antependia 2: unum ex brucatella sine fręzlis, 2d^{um} de *buracik*, cuius flores albi supra materiam rubram, similiter caret fręzlis.

Calix unus argenteus cum stemate [!] R.mi Pac, intus deauratus, cum patina et cum vagina sive *olstro*.

Corporalia 2 ex tella tenuissima, videlicet *flamska*, et 3um ex simplici tella. Purificatoria 2.

Custodiæ duæ. 1. Vellum pro calice reticulatum, ex sericeis filis acu depictum, in medio Nomen Iesu. 2. Vellum reticulatum viride. 3. Ex tella *rąbek*, vario serico per partes florisatum.

Bursæ sive thecæ 2^{æ}: nova una et 2da antiquior.

Albæ duæ: nova et antiqua. Humerale unum. Cingulus unus.

Mappæ 2^{æ} pro altari, quibus nunc tectum altare.

Tovania 3: duo ex tella bona acu depicta, 3um tellæ textorii operis, incircum acu elaboratum.

1. Vellum sive *szerzynka* ex *atłas* rubro, in medio Nomen Iesu radiatum, incircum aureo filo florizatum, quo nunc tegitur ciborium.

---

[a] arum *cor, fort ex* atum

[b] *aliquod verbum del*

[c] *ms* alia

2. Item *szerzynek* 2 ex tella alba, incircum sericeo filo depictæ.
3. Parva ex tella simplici, nigro serico pictum. 4. Ex simplici tella.
Strophiolum breve pro manibus tergendis, albo filo pictum.
Candelabra 2 magna ex aurichalco, comparata flo[renis] 20.
Item 2 candelabra parva ex aurichalco.
Pacificale Italicum, intus Agnus Dei, colore inductus.
Ampullarum 2 paria: unum novum cum patina parva, 2dum antiquum.
Calix stanneus pro usu communicantium.
Lebbes ex aurichalco pro benedicta aqua ad aspergendum populum.
Canon unus antiquus.
Ferrum unum antiquum pro coquendis hostiis, malum.
Cereus Paschalis.
Scrinium ad servandum res preciosiores et sacras.
Campanulla parva ad altare.

INDEX RERUM, QUÆ POST DISCESSUM R.MI PAC PER MODERNUM PAROCHUM ACCESSERUNT

fol. 42v // Candelabrum aurichalcinum, *sztuki odlewane*.
Armarium, quod [in][a] Sacristia est, in quo servantur casulæ et alia.
Graduale antiquum, sed de novo alio tectum corio et compactum.
Pelvis iam visa in Fonte.
Antependium, dictum iam, de brucatella.
Cusinum [!] ex eadem materia.
Vellum Quadragesimale.
Parva duo superpelicea pro ministrantibus ad Sacrum.
Cardines ad Ecclesiæ portam.
Item ad ciborium cardines parvi, et cum seratura intrinseca.
Tovanium unum tellæ textoriæ, sericeo filo rubro incircum depictum.
Psalterium novum donatum est a D. Blinstrup, in folio, corio albo desuper tectum.
Pulpitum viridi coloratum cum scamno pro Baccalaureo.

Libri Ecclesiæ

A R.mo Pac relicti. Postylla Lithuanica[b].
Missale bonum et novum, in quarto, cum ęneis figuris.
Agenda parva Romana cum inscriptione.
Missale Romanum antiquum.
Sacrarii ianua clauditur intrinseca sera fortiter.

---

[a] *ms om*
[b] Postylla Lithuanica *subnot rec*

Porta Ecclesiæ sera magna forti clauditur.

Atriolum, alias *babiniec*, adiunctum corpori ipsius Ecclesiæ; clauditur sera minori.

CAMPANILLE

Illud simplex antiquum, in eo campannæ [!]: una maior, quæ vecta est de predio [!] Girtokole; 2[a], quæ comparata est Rigæ flo[renis] 20; 3[ia] minima, ad signandum pro Divinis supra Ecclesiam posita; an benedictæ sint, nescitur.

Cæmeterium sepibus ex virgultis septum. Patet ingressus animalibus.

VISITATIO PERSONALIS

Constitutus[a] personaliter R. D. Nicolaus Modzelewski coram Ill.mo ac R.mo ostendit promotionis suæ ad sacerdotium literas sive formatas. Quæ testantur, alias iam in minoribus Ordinibus quattuor et in prima tonsura constitutus suscepit ordinem Subdiaconatus A° D. 1611 d. 28 Mai. Et d. 25 Sept[embris] anni eiusdem Diaconatum. Præsbyteratum nominato anno, 26 eiusdem mensis, quæ[b] dies erat dominicus, extra tempora accepit a R.mo Pac, qui // ab Ill.mo Nuncio Apostolico Symoneta licentiam habuerat conferendi et *fol. 43r* ordinandi. Datæ sunt literæ Medniki d. 26 Sept[embris] anno 1611.

Investitus pro Parochia anno hoc currenti recenter, A° 1621 Mar[tii] 23, ab Ill.mo moderno Vor[niæ] in Residentia ordinaria. Introductus per R. D. Benedictum Swiechowski, Parochum Ianiscensem et Decanum Ruralem, A° 1621 die 28 Marcii.

[c]In corbona Ecclesiæ (a qua clavis apud Præfectum Aulæ servatur) invenimus monetæ variæ, bonæ et malæ, ab anno 1619 Novembris 12 non numeratam [!!] neque apertam [!!] flor[enos] tredecem / 13 / 2. Et numeratæ in A° 1619 dicta die a D.no Wyswienski et R. D. Symonowicz de mandato Reverendissimi flor. 8 sine g. 3 poloni[calibus] [!]; hanc resztam, sicut et primam, Ill.mus ac R.mus donavit Parocho. Aliis annis accepta summa concordat cum sua expensione.[d]

DOMUS PAROCHIALIS

Longe distat ab Ecclesia ipsa et posita intra sylvas, ubi quondam habitabat Posvitin[ensis] [?] Boiarzyn. Habet hypocaustum unum cum camera laterali,

---

[a] *ms* constitus

[b] *ms* quiæ

[c] *inc manus notarii Woittkiewicz*

[d] *des manus notarii Woittkiewicz*; In corbona... expensione *prob ins*

atrium cum camera; vilis habitatio[a]. 2[m] hypocaustum parvum[b] e regione maioris, pro hospitibus; tecta eorum straminea. Promptuaria sive *kleci* 3. Pistrinum unum. Stabulum unum. Horreum cum ædificiis necessariis.

2da[c] Domus Parochialis novo ædificatur ab eodem R. D. Parocho moderno non procul ab Ecclesia, e regione dextræ partis, versus occidentem; eget cura et subsidio.

Baccalaureus Valerianus Kleczkowski pro loco hoc et pro pueris instruendis sufficiens, nisi quia Schola deest, nam nunc pueri apud quendam civem docentur; pensio[d] ex aula et legumina seu victualia subministrantur[e].

DECRETA IN HAC VISITATIONE LATA

Successu temporis pixidem, quæ cum sit stannea, procurandam in hoc anno R.mus p[ro]misit.[f]

Baldachinum decens supra altare statuatur et comparetur, necesse est.

Casula solemnior materiæ rubræ cum desit, et hanc curare quamprimum vult R.mus.

Sera ciborii etsi sit intrinseca, verumtamen quia [?][g] periculose ob debilitatem claudatur, robustius firmanda erit.

Fons[h] Baptismalis ex altera parte clausura ferrea tantum afixa [!] apparebat et facile, licet ex altera parte sera clausus fuerit, aperiebatur, quæ clausura cancelanda [!] et comprimenda omnimode[i] erit[j]. Tellaque seu strophiolo[k] albo pelvis cum aqua[l] tegatur.

Hæc casula albi damasceni cum sit antiquior, alia[m] pro solemnitatibus procurabitur.

fol. 43v // Petiit R. D. Parochus modernus ab Ill.mo ac R.mo Loci Ordinario monstrantiam pro Ecclesia hac, licet pro sequenti anno procurandam, et promissa est.

---

[a] vilis habitatio *ins sup lin*
[b] *ins sup lin*
[c] *prob ins mg sin*
[d] *cor ex* pensionem
[e] pensio… subministrantur *prob adscr manu notarii Woittkiewicz*
[f] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*
[g] *fort* quod
[h] *cor*
[i] *ins sup lin*
[j] *cor*
[k] *ms* strophilo
[l] cum aqua *ins sup lin*
[m] *cor ex* aliam

Quotiescunque SS. Sacramentum processionaliter portabitur, populus, ut omnem reverentiam mente et corpore exhibeat, monebitur, cui[a] indulgentia 350 dierum ab Ill.mo Nuncio Apostolico pro Diæcesi hac missa inculcabitur, atque illla in concionibus sæpius memoriæ mandabitur. Item ad infirmos eundo ut committetur [!] populus et reverentiam faciat; qui autem ob labores et occupationes suas nequibunt comitari, facta tamen adoratione recitabunt „Pater Noster“ et „Ave Maria“, et consequentur dictam indulgentiam.

Quando portatur per modum Viatici, curabit illud implicari mundissimo corporali et in burssam [!] poni, et sique [!!] erit libera stolla, insuta bursæ de collo dependeat[b].

Res ecclesiasticas ob illarum benedictionem et consecrationem mundissime et tractari ac servari curabit[c].

Ad sacramentum Extremæ Unctionis, ut in usu illud habeant, excitari populum statuit R.mus.

In misteriis divinis Fidei S. grex fidelium tam diebus dominicis, quam festis tempore concionis seu etiam exhortationis, vel quoties sermocinandi[d] occasio se tulerit, instituatur cathechistice[e].

Etsi nomina[f] confirmatorum difficulter notari possunt, tamen numerus, annus et tempus in aliquo libello speciali annotetur. Si infantes – eorum parentes et patrini[g].

Dicitur adhuc quasdam superstitiones in hac[h] parte inveniri et colli [!]; omnem curam adhibebit[i], ut e mentibus talium evellat radicitus, ac illas Deo et fidei nostræ contrariari [?!] ostendat[j].

Monebit parentes ob periculum, quod frequenter evenire non dubitamus, ne infantulos, nisi elapso anno, in lecto secum ponant, propter periculum suffocationis, præsertim dum sunt ebrii.

Festa et ieiunia cum Synodo Vilnensi celebrari et observari, donec nostra celebrabitur, mandavit R.mus.

Si autem abeundi extra Diæcesim necessitatem habuerit, petet licentiam a Loci Ordinario vel eius Officio, et alias negatur.

Tempore necessitatis, quæ evenit infantibus ob intempestivam mortem,

---

[a] *cor ex* qui
[b] *cor*
[c] *sup lin*
[d] *ins sup lin*
[e] *inf lin*
[f] *cor*
[g] Si infantes... patrini *adscr manu notarii Woittkiewicz*
[h] *cor*
[i] *cor*
[j] *adscr manu notarii Woittkiewicz*

formam Baptismi p[ro]ferendi[a] eiusque intentionem[b] obstetrices docendæ erunt; et propter cęremonias in Ecclesia adhiberi pueris solitas et supplendas præsentabunt, si supervixerint[c].

fol. 44r // Extra Ecclesiam administrari sacramentum Matrimonii aut Baptismi, nisi id suaderet mors iminens [!] pueri aut hyems, vetat R.mus.

Cæmeterium curabit ab ingressu bestiarum claudi et diligenter attendet, dum fodientur[d] foveæ pro sepeliendis corporibus, ut iustæ foveæ fodiantur et profundæ, trium vel plus ulnarum scilicet [?]. Et si tum temporis ossa aliqua reperientur in eadem fovea, infra defodiantur.

[e]DECISIO CUM SUBDITIS EIUSDEM PAROCHIÆ

Suplicantibus [!] subditis Paroch[iæ] Posswitiniensis Ill.mus ac R.mus hanc illis reliquit regulam, ad quam dirigerent et præstarent R.ndo D.no Parocho operam.

Stanisław Kisska, z llaski Bozey Biskup Żmodzki. Czyniemi iawno tym listem naszym, yz my ziachawszy na Visitatią Generalną Kosciolla naszego Posswitynskiego w dobrach y maiętnosci biskupiey y sporządziwszy w nim, iako się ssluzba y chwałła P. B[og]u odprawowac y oddawac ma, y tosmy tesz na teyze Visitatii miedzy Xiędzem Plebanem y poddanemi iego z obupolney obu stron woley y przestania na tym zastanowilismy y takowę ustawę napisalismy. Naprzod cynszu [!] groszowego jako z dawna płaciwali z włoki osiadley po kopie iedney, maią oddawac, owsa s. [?] 1 [?] wilenską, kurow 2, gęs 1, jaiec 10. Za co przedtym na odmianę pieniędzmy dawali, teraz zas lubo to się wszytko zwozic [?], lubo nie samem owsem, kurami, gęsmi oddawac powinni będą, a nie pieniędzmy. A co przedtym robiwali latem dni osm w tydzien, to iest y s zonami swoiemi, przycięszka [?] się zdallo, z obu stron zgodziwszy się, krom zwykłych[f] y powinnych dni trzech w tydzien tak latem, jako zymą robic, teraz na gwalt, gdy się im znac da, trzy razy robic dobrowolnie podzieli się: raz na zyto kraiac [?] y na insze zboze, drugie raz siano koszyc y grabic, trzeci raz zboza zące. Gdzieby iescze potrzeba na co z tych byłła gwałtowna, powinni będą posluzyc X. Plebanowi. Na stroze, ze się samym cięszko zda teraz w plebanii odprawowac, tedy dobrowolnie na nay...ta [?], ktoryby straz za nich ochodził, podięli się na rok kop 5 [?][g] lith. [?] zkladac y oddac do X.

---

[a] *ins supra lin*

[b] *cor*

[c] si supervixerint *prob adscr, fort manu notarii Woittkiewicz*

[d] *cor*

[e] *inc manus notarii Woittkiewicz*

[f] *prob cor.*

[g] *vel* 50

Plebana, a X. Pleban ma go naymowac sobie, placic mu y odziewac, ktoremu z laski swey X. Pleban strawę darmo postąpił. W podwody do Rygi raz w rok w potrzebie swoiey; maią nakoniec latem, skoro wzwidzie [?] słonce, u robothy iuz byc, a skoro się tesz zapusczac będzie, od roboty odchodzic. Zimą ... [?], gdy młocic trzeba, według zwyczaiu ludzkiego, gdy nie [?] trzeba [?], jako słonce w spodzie, z powinosci [!] do robothy stawic; y na tho radzi [?] zezwolili. Dat. Pos. A° et die quibus supra[a].

Lata Decreta ab Illustrissmo ac R.ndissimo in Visitatione Ecclesiæ Posswytiniensis Anno D.ni 1621 Julii 22 coram coassumptis consuetis, et per me, notarium dicendum, publicata sunt.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria[b].

VISITATIO ECCLESIÆ PAROCHIALIS LINKOVIENSIS ANNO D. 1621 27 IULII

Ecclesia murata, sine fornice, tamen dedicata, cuius dedicationis inscriptio supra tabullam talis reperta:

„Hoc Templum dedicatum est A. D. 1611 die Augusti 14 in honorem Dei Optimi Maximi Deiqueparæ [!] Virginis Mariæ per R.mum D. Nicolaum Pac, Dei et Apostolicæ Sedis gratia // Antistitem Samog[itiæ], habetque Patronos *fol. 44v* B.[c] Georgium Mart., M. D. Lit. Patronum, B. Ioannem Baptistam, B. Iacobum Apostolum[d], sub quorum titulo aniversarius [!] dedicationis dies quotannis celebrare debet et indulgentia 40 dierum conceditur. Administrante Parochiam R. D. Adamo Durnikiewicio."

Altare magnum. Icona Crucifixi, vetus et ex parte corrasum; novum errigi [!] asseruit R. Rector Ecclesiæ[e]. Portatile est in quadam parte ruptum, sed quia scissura non est per totum, ad tempus, donec aliud provideatur, R.mus concessit in eo posse celebrari.

Ciborium licet sit amovibile, tamen satis est bene munitum et bene clauditur.

Pixis stannea argentea successu temporis procuranda; repertæ sunt hostiæ numero 7, quas intra 14 dies renovari dixit R. Parochus.

Mappæ tres consecratæ, ut creditur. A lateribus altaris 2 imagines Moschoviticæ.

---

[a] Decisio cum Subditis... quibus supra *ins*

[b] *des manus notarii Woittkiewicz*

[c] *fort cor*

[d] *ms* Apostolos

[e] *ins sup lin*

Candelabra 4 ex aurichalco.

Candelabrum pensile ex aurichalco cum 12 candellis, ex quibus una rupta.

Candelabrum instar pelvis cum 3 candellis.

Cancelli simplices, inter eos pavimentum complanandum asseribus, et ulterius amovendi cancelli.

Vexilla 2 ex *muchaier* violaceo simplicia.

Vexilla alia 2 ex *muchaier* albo et viridi.

In navi Ecclesiæ imago Crucifixi vetusta.

Fons Baptismalis prope ambonam ex parte Sacristiæ, lebbes ærea, aqua Sab[batho] Pentecostes sacrata [?].

Olea recentia[a] huius anni cum attestatione R. D. Andreæ Polaski, Vicarii nostri Ecclesiæ Cathedralis; quorum vas melius claudatur.

Sacristia sita ad dextram [?] altaris, id est versus cornu Evang[elii], lignea, in qua repertæ sunt apparatus et aliæ res secundum indicem, ut sequitur:

Calix argenteus cum patina, intus deauratus, cum vagina, alias *olstro*.

Casula rubri *axamit* cum stolla et manipullo.

Casula ex damasceno antiqua cum stola et manipulo.

Antependium ex semi*axamith*, columnæ 2 in illo rubræ, 2 virides.

Pannus sericeus, alias *kamka*, in medio crux ex *atlas*.

Missale novum cum Patronis, Et aliud antiquum parvum.

Agenda bona. Graduale novum. Breviarium antiquum.

Albæ 3 et humeralia.

Superpellicea 2 parva pro ministrantibus.

fol. 45r // Mappæ pro altari 4: una serico et auro elaborata, 2[a] textorii operis, 3[a] filo albo picta, 4. antiqua reticulata.

Vella, alias *szerzynki* 3: 2 serico cum auro elaborata, 3. reticulatum sericeum.

Tovanium reticulatum unum.

Strofiolum in Fonte, reticulatum in marginibus, simplex.

Corporalia 3. Pallæ 2. Purificatoria 2.

Thuribulum unum, et hoc antiquum.

Sera ad portam Ecclesiæ.

Ampularum [!] par unum stanneum, et hoc malum.

Instrumenta pro coquendis hostiis duo antiqua.

Pacificale æreum antiquum.

Ambona vario colore picta ad cornu Evangelii.

Scabella simplicia pro populo.

Scrinium antiquum ad servandas candellas.

---

[a] R *cor*

HÆ RES A MODERNO R. D. PAROCHO PROCURATÆ

Pacificale argenteum cum vagina, quod constat 70 flo[renis].

Casula ex nigro *axamit*, a D. Wiekowicz, cum stolla et manipulo.

Tunicellæ ex rubro panno pro ministrantibus.

Mappa cum forbotis, filo albo elaborata.

Listwa rubro serico picta ad altare. Purificatoria 4.

Vellum, alias *rąbek*, ad Crucifixum cum argentea *blaszka*.

1. Strofiolum, alias *szerzynka*, ex tenui tella, serico rubro picta, in medio Nomen Iesu.

2. Strofiolum cum argentea *blaszka*, in medio Nomen Iesu.

3 [!]. Strofiolum, aurea et argentea *blaszka* filoque vario sericeo elaboratum[a], in medio Nomen Iesu.

3. Tella tenuis, alias *rąbek*.

Pannus niger ad defferendos [!] mortuos ad sepulturam.

Pannus ruber pro pede altaris.

Vellum, alias *szerzynka*, vario sericeo [!] picta, in medio Nomen Iesu.

Annullus [!] aureus pro calice intus deaurando.

Cappa, alias pluviale, ex viridi damasceno, columnæ incircum ex rubro *atlas*.

Casula ex albo *atlas* cum stolla et manipulo, nova.

Burssa [!] seu theca, ex parte una viridis, ex altera albi *atlas*.

Psalterium, antiphonarium novum.

// Mappa textorii operis, filo sericeo rubro picta. Crux lignea parva. *fol. 45v*

In frontispicio Ecclesiæ thuris [!] seu campanille, noviter tectum asseribus; expensam R. D. Parochus ostendit kop[as][b] lith. 15. In illoque campanæ 3: una maior, 2. minor, 3. minima, mutata cum additione 100 g. lith. Campanullæ 2 parvæ.

DOMUS PAROCHIALIS

Sita prope Ecclesiam in loco commodo. Tres domus habitabiles cum 4 hypocaustis albis. Promptuarium pro fæno, horreum, balneum. Promptuarium pro servandis leguminibus.

VISITATIO PERSONALIS

Comparens coram Ill.mo ac R.mo D. D. Episcopo R. D. Nicolaus Ioannis Iołczyć ostendit in primis literas sacrorum Ord[inum] a R.mo D. Nicolao Pac,

---

[a] *ms* elaborata

[b] *subnot*

Episcopo Samog[itiæ], sibi datas Worniæ A° 1613, 16 Calend[is] Ianuarii. Cuius sequitur tenor et est talis:

Nicolaus Pac, Dei et Apostolicæ
Sedis gratia Episcopus Samog[itiæ].

Universis et singulis præsentes inspecturis salutem in Domino. Notum facimus, quia Nobis[a] dilectum Nicolaum Ioannis Iołczyc, Diæcesis Vilnensis, cum dimissoriis R.mi Loci eius Ordinarii decimoquinto Kal[endis] Aprilis, videlicet sabbatho 4 Temporum ante Dominicam secundam Quadragesimæ anni 1602 post decimum, clericum in minoribus constituimus. Octavo deinde Aprilis Idium [!], scilicet Sabbato S., A° 1613 ad provisionem nostram cum onere serviendi in Diæcesi nostra Samog[itiæ] ad sacros [!!] Subdiaconatus, et 11 Calend[is][b] Maii, quæ inciderat in Dominicam 2dam post Pascha, ad Diaconatus, habita speciali facultate conferendi Ordines extra tempora ab Ill.mo Nuncio Apostolico Francisco Simoneta; tandem ad Præsbyteratus gradum Kal[endis] ipsis Iulii, videlicet sabbato 4 Temporum ante Dominicam S. Trinitatis, anno prædicto in Ecclesia nostra Cathedrali Mednicensi, per examen in primis dignum et idoneum repertum, infra [Missarum][c] solemnia
fol. 46r // divino adiuncti auxilio promovimus et ordinavimus. In cuius rei fidem præsentes manu nostra subscripsimus et sigillo nostro communiri iussimus. Datum Vor[nis] [?] A° 1613, 6 Cal[endis] Ianuarii.

Nicolaus Pac, manu propria. (Locus sigilli) Subscriptio et sigillum R.mi Pac; tum demum [d] sequuntur literæ investituræ, quarum tenor talis:

Melchior Heliaszewicz Giesz, Custos Vilnensis, Parochus Krozensis, Episcopatus Samog[itiæ] eiusque Diæcesis Administrator. Venerabilibus et Venerandis Parochis et aliis Beneficiatis Ecclesiarum in Ianiszki, Poswitinie et Szadowo seu illi vel illis, ad quos[e] Ecclesiæ et Parochiæ Lincoviensis admissio, introductio et receptio de iure et consuetudine pertinet, tenore præsentium requirendis salutem in Domino. Noveritis quia Nos ad Parochiam Ecclesiæ Lincoviensis, post cessum R. D. Adami Durnikiewicz, ultimi eiusdem Parochiæ possessoris, vacantem, Venerabilem Nicolaum Iołczyć, actu presbyterum, de plenitudine iuris Loci Ordinarii instituendum et investiendum duximus, prout per manus nostræ capiti ipsius impositionem (recepto in primis ab ipso iuxta Sacri Concilii Tridentini decreta professionis fidei, tam de obedientia et reverentia Loci Ordinarii pro tempore existentis

---

[a] *cor*
[b] l *cor*
[c] *ms om*
[d] tum demum *iter*
[e] *ms prob* quas

præstanda, quam de non alienandis dictæ Ecclesiæ bonis, imo alienatis pro posse recuperandis solito corporali iuramento, super Dei Evangelia per ipsum in manibus nostris præstito) instituimus ac in Dei nomine investivimus, curam animarum, administrationem spiritualium ac regimen temporalium ipsi in Ecclesia eadem ac Parochia committentes. Quocirca vobis, executoribus suprascriptis, in virtute sanctæ Ob[edientiæ] et sub excommunicationis pæna mandamus, quatenus postquam pro parte suprascripti Venerabilis Nicolai Iołczyc, instituti nostri, requisiti fueritis, seu alter vestrum requisitus fuerit, ipsum ad realem actualemque dictæ Ecclesiæ cum sua Parochia possessionem recipiatis, ponatis et inducatis, facientes ipsi de omnibus fructibus proventibus, censibus, et generaliter universis et singulis obventionibus per eos, ad quos pertinet, plenarie et integre responderi. In quorum omnium fidem et evidentius testimonium præsentes manu nostra subscripsimus et sigillo nostro comuniri [!] fecimus. Datum in Curia Episcopali Posvit[inensi] die 10 Februarii an. 1617.

Melchior Heliaszewicz Giesz, manu propria. (Sigillum)

Executio harum literarum a parte exteriori scripta in hunc modum:

Ego, Nicolaus Modzelewski, Posvitinensis Parochus, executor in tenore præsentium Venerabilis Nicolai Iołczyc contentus, ab ipso requisitus convocato populo per pulsum campanarum // ipsum in realem actualemque *fol. 46v* possessionem Ecclesiæ Parochiæque Lincoviensis introduxi, omnibusque, ut in eius obventionibus, fructibus, censibus ac pertinentiis sibi plenarie ac integre respondeant, auctoritate Ill.mi ac R.mi D.ni Loci Ordinarii[a] necnon Vicarii Generalis in absentia eius, utpote Illustris Admodumque R. D. Melchioris Heliaszewicz Geysz. Actum 12 Februarii A. D. 1617. Idem, qui supra, manu propria.

DECRETA IN HAC GENERALI VISITATIONE LATA

Ecclesia murata, quæ ab extra circumcirca indiget reparatione seu incrustatione.[b]

Portatile est in quadam parte ruptum, sed quia scissura non est per totum, ad tempus, donec aliud provideatur, R.mus concessit in eo posse celebrari.

Pixidem argenteam successu temporis procurandam mandavit R.mus. [c]

Intra crates ad altare pavimentum complanandum asseribus, et cancellos amovendos ulterius statuit.

Metrica baptisatorum et contrahentium matrimonia in uno libro describitur et soluto, ideo Reverendissimus decrevit, ut sint libri separati et ligati, in quibus et præterita omnia describantur.

---

[a] *ms* Ordinario

[b] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

[c] *littera aliqua (fort* P*) del*

Calix inauratione indiget, pro qua est annullus [!], et curabitur inaurari.

Fenestræ omnes in Ecclesia reparatione indigent, quas reparari quamprimum studeat.

Urceollos vel novos, vel hos emendandos iussit R.mus.

Monuit R.mus, quando S. Eucharistia publice processionaliter deffertur [!], omni honore ut Deus speciebus Panis tectus prosequatur; ad eundem honorem necnon reverentiam fidelium mentes excitandæ et inflamandæ [!] erunt; tum etiam quando ad infirmos per modum Viatici deducitur, ut comittentur [!] et associentur eam, maxime de indulgentiis 350 dierum narrando, qui committantur [!] et faciunt SS. Sacramento reverentiam.

In delatione ad infirmos corporali mundo prius implicetur et in burssam [!] imponatur, ad latus extra corporale, patina adhibita; quam burssam [!], si fieri potest, insuat inter stollam, et sic de collo dependeat cum SS. Sacramento.

Diebus festis atque dominicis rudis populus ignarusque misteriorum divinorum, quibus animæ salus posita est, scilicet SS. Trinitatis, Incarnationis, Resurectionis [!] et aliorum, tam matutino tempore, quam pomeridiano per se *fol. 47r* vel per alios // edocebitur, præsertim in hac parte, ubi superstitiones gentiles inveniuntur.

Ad sacramenta Confirmationis et Extremæ Unctionis, ab hoc enim maxime populus abhoret [!], animandus eri[t], et ut in usu habeatur, eorum valorem interpretando, statuit R.mus.

Parentes, quamdiu infantes annum integrum vel plus habeant, nunquam secum in lectis, præsertim potulenti, propter suffocationem ponent.

Obstetrices formam Baptismi ob necessitatem doceantur, atque sic baptisatos tempore necessitatis ad Ecclesiam pro supplendis cæremoniis remittant.

Diligenter curabit, ne sacramentum Baptismi et Matrimonii extra Ecclesiam celebret, nisi primum necessitas pueri morientis aut hyemis vis id iuberet.

Dies festos et ieiunia ad normam Synodalis Constitutionis in Diæcesi Vilnensi eiusdemque rubricellam populum observari iubebit, quamvis petente necessitate in festis dispensari licentia... [?] R.mus.

Maxime præsentia oves Pastoris gaudent, ergo cavebit extra Diæcesim sine licentia Loci Ordinarii aut eius Officii discedere, sub p[ænis] a[rbitrariis].

Ab administratione divinorum officiorum non plus extorqueatur, nisi quod gratis datur.

Baccalaureum sufficientem et eruditum pro instruendis pueris in doctrina ac moribus Christianis necnon pietate, tum pro cantu et ornamento Ecclesiæ curari serio mandavit R.mus.

Cæmeterium cum sit male munitum, propterea sepiendum melius, et portæ providendæ, ne pateat incursibus bestiarum, illudque complanandum iussit

R.mus. Et quando sepeliuntur mortui, curet foveas profundas ad staturam viri unius fodi, et ossa, quæ tunc invenientur, ne sparsim per cæmeterium iaceant, paulo inferius in eadem fovea sepelientur.

Res S. ecclesiasticæ quam decentissime tractentur et quam mundissime serventur.

Numerus, si non nomina confirmatorum in libellum aliquem, annus præterea et tempus, præsertim si fuerint infantes nec usum rationis actificent, eorum nomina, parentes et patrini seu matrinæ illorum scribantur.

CONSTITUTIO CUM OPPIDANIS LINCOVIENSIBUS

In eadem Visitatione Ecclesiæ Lincoviensis hanc constitutionem, ex utraque parte acceptam, ut infra patet, inter Parochum et oppidanos posuit. Cuius tenor hic est:

Stanisław Kisska, z łaski *fol. 46v*
Bozey Biskup Zmoicki.

Oznaymuiemy tym naszym listem, iz my ziachawszy na Visitatią koscioła Linkowskiego dla sporządzenia y opatrzenia a odprawowaniu chwały Bozey miedzy innemi rzeczami sporządzonemi y te mieszczany X. Plebana Linkowskiego, ktorzi ustawy na powinnosc swoią nie mieli, dostatecznie teraz wszytko zvisitovawszy, a bacząc z obu stron dobrowolne przestanie, tak Xiędza Plebana, yako y mieszczan, dalismy taką ustawę. Z kazdego placu kapczyzny g. 50 lith., w podwody do Rygi abo do Kieidan z placu do roku razy dwa, a iesliby z ktorego iedney podwody gdziekolwiek nie zasłuzył, ma g. 20 lith. płacic, a iesliby obu, tedy g. 40 lith. Kolendowac na przemiany o swym koniu z zakiem. Z listy iachac, gdzie potrzeba, coleią. Na robotę latem chodzic 6 dni o swym chlebie, a iesliby potrzeba było więcey potrzeby, zwłaszcza na tłokę, tedy ma X. Pleban swym chlebem tłokę odprawicz, mianowicie przez dwa dni. Co mi dla lepszey ich wiadomosci dalismy ten nasz list z podpisem y pod pieczęcią naszą. W Poswit[iniu] 29 Iulii 1621.

(Sigillum)

Hæc Decreta ab Illustrissimo ac R.ndissimo Episcopo in Visitatione Generali Ecclesiæ Lincoviensis facta sunt et lata A° Salutis humanæ reparatæ 1621 Iulii 27[a], præsentibus solitis coassumptis et me, notario infrascripto.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria[b].

---

[a] *cor*

[b] Hæc decreta... manu propria *manu notarii Woittkiewicz; abhinc scribitur manu A*

ANNO DOMINI SUPRA MILLESIMUM SEXCENTESIMUM
VIGESIMO PRIMO MENSIS AUGUSTI DIE PRIMA.
VISITATIO
ECCLESIÆ PAROCHIALIS SZAULENSIS[a] GENERALIS

fol. 48r // Ecclesia lignea antiqua minatur in dies ruinam certam, quæ an sit dedicata, dubitatur, tamen ex apparentibus signis et crucibus probabile esse benedictam, ob cuius periculum nova murata Serenissimi Sigismundi Regis III Regni Poloniæ necnon Ill.ris ac Magnifici D.ni Hieronymi Wołłowicz, Capitanei Generalis Samogitiæ, Tenutarii Szaulensis, liberali eleemosyna, cura R. D.ni Petri Tarwoyn ædificatur ad latus ligneæ sinistrum. Portatile bonum altaris, etsi loco mobile, involucro tellæ simplicis tectum, et ipsum altare ligneum, mappis benedictis tribus consignat[um] [?] repertum est. Icona altaris in prima facie tabellæ – Cænantis Domini cum Discipulis figura, a lateribus SS. Apostolorum Petri et Pauli; in secunda – Annunciatio Mysteriosæ Incarnationis Nostri Domini Iesu Christi; in 3tia – Trinitatis Sacrosanctæ ac Individuæ imago antiquæ picturæ. Portatile consecratum per Reverendissimum Woynam, Episcopum Vilnensem, A° D. 1612 Decembris 1 [?]; reliq[uiæ] SS. Maur[i] [?] et Sociorum MM.[b]

SS. Sacramentum

In altari ciborium parvum, antiquum, rotundum, sera intrinseca clauditur; pixidem argenteam instar calicis cum SS. Sacramento conservat. Pixis argentea instar calicis, decens et congrua, bene clauditur, et nisi manibus admotis aperitur operculum; habet 4 columnas argenteas, in medio Nomen Iesu radiatum, desuper crux parva deerat, quæ non potest ob loci et tabernaculi depressionem tute ibidem asservari. Aperta pixide inventæ sunt particulæ consecratæ 13. Renovari ad summum 14 dies statuit R.mus, prout fieri didicimus.

In processionibus et cum ad infirmos per modum Viatici cum omni solemnitate et adoratione debita exhibetur et portatur, iuxta modum SS.[æ] Matris Ecclesiæ Romanæ Catholicæ.

Et quidem ad infirmos per modum Viatici in bursa, quæ est [c] insuta stollæ, in corporali mundo involvitur, extra patina ad latus corporalis adhibita ad remotiores deffertur [!], ad oppidanos[d] in ipsa[e] pixide.

---

[a] *subnot rec*

[b] Portatile consecratum… Sociorum MM. *prob ins;* 1612… Sociorum MM. *inf lin*

[c] *aliquod verbum del*

[d] *ms fort* oppidanis

[e] *ms* ipa

Cancelli ante altare simplices, pannus ruber antiquus, altaris gradus contegri [??][a].

Clavis a ciborio et a Fonte apud Parochum sub clausura asservatur.

In choro Ecclesiæ candelabra novem pensilia instar pelvium; curam eorum externi habent ex devotione sua.

Ad cornu Evangelii altare simplex antiquum cum baldachino ligneo valde demisso; habet portatile consecratum a R.mo Giedrojc, ut ex annotatione claret [?]: „Hoc altare portatile est consecratum a R.mo in Christo Patre Melchiore Duce[b] Giedroycio, Dei gratia Episcopo Samog[itiæ], A° 1601 d. 16 men[sis] Aprilis". Subscript[io]: „Ex mandato R.mi Stanislaus Moscicki Golas [?], manu propria". // Simile huic in Sacrario propter necessitatem reconditur; *fol. 48v* ambo insuta tellæ bonæ decenter. Quartum in altari repertum est, quod est ultra Sacrarium ad ambonam, cuius inscriptionem nullam reperimus, ex altera parte scilicet tabulæ fissum notabiliter. Altare ipsum mappis benedictis tribus contectum. Icona altaris vetus.

Ex opposito dicitur [?] quondam fuisse altare, modo non exstat, neque illud R. D.nus Parochus reperit. In quo loco

Fons Baptismalis, in eminenti loco collocatus et cancellis circumdatus, habens operimentum viridi depictum. Intus lebes æneus, aqua Sabbatho Penthecostes benedicta anni currentis. Quæ munde asservatur, nam os vasis propter pulveres et alias sordes strophio albo et mundo contectum manet; clauditur ferro oblongo per medium, in fine sera simplex.

Olea Sacra anni huius cum attestatione R. D.ni Polaski, Vicarii nostri Cathedralis Mednicensis, quorum vas stanneum unum, unum argenteum, decens cum clausura; in utroque Olea SS. huius anni; servantur in Sacrario partim et ad Fontem.

Res quædam hic non notantur, quæ in corpore Ecclesiæ repertæ, cum in registro suppellectilis Ecclesiæ in Sacrario repertæ nominabuntur.

Sacrarium situm a cornu Evangelii, supra idem aliud Sacrarium parvum, per quod ad organa et ad chorum ascenditur.

Supra portam Sacristiæ organa nova duodecim vocum et chorus pro musica.

Ad valvas Sacrarii repertæ sunt indulgentiæ, datæ a Congregatione Cardinalium sub Alexandro Pontifice, quas R. D.nus Parochus non esse in usu dixit, sed sic reperisse, sed nunquam publicasse. In Sacrario dicto non servantur res Ecclesiæ, sed in murato, iam perfecto, quod situm invenimus a cornu Evangelii, Deo favente [?] postquam opus ipsum perficietur, satis pulchrum et excellens; sera intrinseca fortissima magna, janua quercina, dolata bene.

---

[a] *fort intelligendum* contecti

[b] *ms* Duci

Intus armaria pro omni suppellectili Ecclesiæ decentissima servanda. Mensam longam habet cum armariis intus pro casulis et aliis paramentis sacerdotalibus. Fornax in eodem satis elegans, cacabi [!] picti.

Quarum rerum ibidem repertarum hoc sequens registrum est. Et quidem res, quæ notabuntur signo hoc *IHS*, noviter comparatæ; quæ vero tali, *MARIA*, reformatæ et renovatæ cura moderni R. D.ni Rectoris Ecclesiæ; quæ nullo signo notatur [?], repertæ sunt[a].

Argentum

Monstrancia seu ostensorium pulchrum argenteum cum omnibus particulis. Luna deaurata et firmiter hæret et tenet SS. Hostiam.

1. Calix argenteus deauratus cum patina.
2. Item argenteus deauratus cum patina.
3. Calix argenteus cum patina. IHS

fol. 49r // 4. Calix argenteus cum patina.

5. Calix argenteus sine patina, pro ablutione communicantium. IHS

Pixis superius iam nominata, hoc tamen signo notatur. IHS

Pro ablutione infirmi quasi cochlear argenteum. IHS

Turribulum argenteum. IHS

Navicula pro conservando thurre [!] cum cochleari argenteo. IHS

Vasculum argenteum pro conservandis unctionibus baptisandorum et infirmorum. IHS

Urceoli[b] seu ampullæ argenteæ, par 1. MARIA

1. Crux argentea inaurata, indiget reformatione.

Crux item argentea.

Pacificale parvum rotundum.

Patina argentea, ad urceolos donata. IHS

Libri

Missale novum, desuper axamito rubro et argento ornatum, cum Patronis. IHS

Missale 2dm bonum, cum Patronis et clausuris.

Tertium missale antiquum, sine clausuris et Patronis.

Liber agendorum antiquus.

Graduale.

Psalterium. Editionis Cracoviensis, laceri iam.

Antiphonarium.

Passionum[c] liber. IHS

---

[a] cura moderni… sunt *prob adscr eadem manu*

[b] *cor*

[c] u *cor*

Canon pro Missa. IHS

Liber metricæ baptisatorum et matrimonio contrahentium, ordinatissime scribuntur.

Pulpity seu instrumenta subpositoria [!] librorum[a].

1[m] *axamith* rubro tectum et munitum, 2dm viridi *kyr*. IHS

Duo vero ante maius altare. Item pro cantoribus cum armario clauditur.

Casulæ

1. Casula ex *axamit* nigro florizato. IHS
2. Ex *atłas* nigro, columna seu crux ex *atlas* albo.
3. Ex *axamit* viridi florizato, columna *haftowana*[b]. MARIA
4. Ex *axamit* rubro florizato.[c] MARIA

// 5. Ex *atlas* diversi coloris supra flavum. Columna ex brucatela. IHS *49v*

6. Ex *atlas* rubro antiqua, cum columna alba.
7. Damasceni violacei, crux rubra. IHS
8. Damasceni viridis, cuius columna ex tella aurea, alias *zllotogllowa*.
9. Damasceni albi, habet columnam de brucatella.
10. Damasceni coloris albi, crux ipsa *atlasu cielistego*. MARIA
11. Damasceni *ciellistego*, actus [?]. MARIA
12. Ex tella aurea sive *zlotogllowu*. IHS

Albæ

Albæ quattuor, cum humerali quæque: tres quasi attritæ, quarta nova. IHS

Superpellicea

Duo superpellicea magna: unum pecunia Ecclesiæ comparatum, 2dm donatum per Reverendum D.num Parochum. IHS

Pluvialia

Pluviale ex brucatella, flores rubri supra flavum.

Pluviale violaceum ex *atlas*, antiquum.

Pluviale ex damasceno flavi quasi coloris, antiquum.

Pallia seu Antependia

1. Ex *atlas* diversi coloris supra rubrum. IHS
2. Damascenum varii coloris, compositum damasceni.
3. Ex nigro *atlas*, in medio Nomen Iesu. IHS

---

[a] seu… librorum *prob adscr, fort eadem manu*

[b] a *in initio verbi cor*

[c] *ad casulas N° 1–4 adscr*: Hæ omnes cum stollis et manipulis.

4. Damasceni viridis, antiquum.
5. Damasceni pariter antiquum.
6. Ex *kitayka* rubra, attritum.
7. Ex *atlas*[a] rubri quasi coloris, actus.
8. Ex aurea tella, sive *zllotogllowowe*, sup[er] rubram materiam. IHS

Donatum [?] Anno D.ni 1619 ab Illustri ac Magnifica D.na D.na Wołłowiczowa, uxore Ill.ris ac Magnifici D.ni Capitanei Samogitiæ Generalis et Tenutarii Szaulensis.

fol. 50r

Ampullæ et Stannum

Ampullarum par unum argenteum[b], paulo superius dictarum. IHS
Duo paria stannea cum patina una.
Vitreum par unum.
Lavacrum stanneum. IHS
Crismalia sive vasa duo pro Oleis Sacris.
Vas stanneum pro servando sale.
Pacificale stanneum.
Lagena stannea propter vinum asportandum.

Mappæ

Mappæ duæ cum marginibus rubris, sive *z lisztwami czerwonemi*. IHS
Item duæ mappæ cum marginibus albis, *z listwami biallemi*.
Duæ mappæ *z koronkami białłemi*. Item duæ simplices.
Mappæ reticulatæ duæ.
Nigro serico depicta una mappa. IHS

Candelabra

Stannea candelabra quattuor.
Ex aurichalco item quattuor, Noromberga procurata. IHS
Item aurichalcina alterius operis, par unum.
Unum par antiquum ex aurichalco; unum ex his destructum.

Towania

Rubro serico depictum et *blaszką zllotą* mixtim. IHS
Duo autem acu picta, alias *dziurkowane*.
Tria autem cum reticulis: unum antiquum, alia donata. IHS
Tria *z korunkami* et quattuor simplices.
Manutersorium acu laboratum totum, alias *dziurkowany*. IHS

---

[a] *ms* altas
[b] *ms* argentum

Vella

1. Velum album vanengatum [??], *blaszką srebrną*, pro monstrancia. IHS

2. Velum pro calice ex tella tenui sive *rąbek*, sericeo filo et *szychem* elaboratum. IHS

// 3. Similiter ex *rąbek*, serico et *blaszką* pictum, in medio habens Nomen Iesu. IHS *fol. 50v*

4. De *kitayka* nigra, subductum serico, depictum sericeo filo, *blaszką y szychem*; in medio Nomen Iesu. IHS

5. *Atlas* nigri, filo serico et argenteo pictum; in medio Nomen Iesu. IHS

6. Ex brucatella super flavum, florizatum albo et violaceo filo et frężlis. IHS

7. Ex violaceo *atlas*, incircum *frężlle*; in medio Nomen Iesu. IHS

8. Viride de brucatella, florizatum albo, *z frężlami*. IHS

9. De brucatella sup[er] flavum, albo filo pictum, cum frężlis.

10. Reticulatum, sericeo filo et albo pictum, *z frężllami*; in medio Nomen Iesu. IHS

11. Rubrum reticulatum, vario filo serici elaboratum, cum frężlis; in medio Nomen Iesu.

12. Ex tella vario serico florizatum, in medio Nomen Iesus.

Particulæ, quondam Vela

Tria de viridi *kitayka*, unum de *kitayka* nigra, rubri damasceni unum.

Reticulatum viride, acu pictum, cum frężlis.

Reticulatum violacei serici filo, incircum sericum viride.

De tella *rąbek* antiquum, in quo apparent litteræ acu pictæ; similiter tellæ particulæ quattuor antiquæ, quibus vix utuntur.

Corporalia

Corporalia 12, ex his duo donata, tria comparata, et quattuor G. [?] D.nus Stęgowski [?] pro Ecclesia dedit.

Subcorporalia, alias *Szyrynki*

1. Subcorporale sive *szyrynka*, antiquum, acu pictum.

2. Antiqua, similiter acu picta[a], in medio Nomen Iesus.

3. Similiter vetus, acu laboratum, in medio Agnus Dei; quartum huic simile.

5. Ex tella, incircum serico rubro obductum.

6. Similiter ex tella ac rubro filo sericeo pictum; in medio Crucifixus.

7. Filo sericeo rubro laboratum, in medio Nomen Iesus. IHS

Octavum vero, novum, decimum, undecimum serico rubro pictum. IHS

---

[a] *ms* Antiquæ... pictæ

12. Nigro serico pictum et *blaszką*, iam foraminosum. 13. In omnibus æquale huic.

14. Antiquum strophium, incircum rubro serico pictum.

15. Similiter vetustum et circum viridi filo sericeo [a] deductum.

fol. 51r

Custodiæ seu Pallæ

Albæ tellæ simplicis parva; 2da maior, incircum *koronki*; 3tia similiter de tella, albo filo simplici picta, *z koronkami*; quarta serico picta.

Quinta ex tella serico rubro laborata. IHS

Sexta *axamit* nigri, incircum *passamany*. IHS

Septima diversi coloris, sericea. IHS

Bursæ seu Thecæ

1. Theca ex parte una nigræ materiæ, ex 2da albæ, incircum *frężlle*.
2. Bursa ex una facie nigra, ex 2da [b] de brucatella, *z frężllami*. IHS
3. Ex parte una viridis materiæ, ex 2da violacei coloris, *z frężllami*. IHS
4. Ex una parte de *atlas* varii coloris, ex 2da *zllotogllowowa*, *z frężllami*. IHS
5. Ex utraque materiæ de brucatella, incircum *frężlle*. IHS
6. Coloris albi et rubri, materiæ damascenæ, cum frężllis. IHS
7. Ex una parte viridis damasceni, ex 2da de *axamit* rubro. IHS

Purifficatoria [!]

Tria incircum rubro serico picta, et tria nigro serico, quattuor autem incircum albo filo ornata, quattuor simplicia.

Vexilla

Par unum damasceni albi pulchrum.

2dm par rubræ materiæ, scilicet serici rubri.

Aes et ferrum

Lebes unus æneus ad Fontem Baptismi.

2dus ad aspergendum populum.

3tius ferreus pro carbonibus[c] afferendis et conservandis.

Quartum ferrum sive instrumentum pro coquendis hostiis.

Pannus

Pannus ruber ad gradus altaris, similiter tapete antiquum.

---

[a] f *del*

[b] materiæ *del*

[c] b *onter* r *et* o *fort cor*

Panni duo, alias *kamchy*, pro deferendis mortuis ad sepulturam; habent cruces duas albas.

Thunicellæ [!] duæ pro ministrantibus. IHS

// Item pro iisdem ministrantibus ad Sacrum duæ tunicellæ ex tella [a] *czwylikowe*, iam antiquæ. MARIA *fol. 51v*

Birethum [!] unum. IHS

Portatilia Ecclesiæ tria; quartum R. D.nus Parochus donavit.

Confessionalia duo: unum antiquum, adhuc firmum et bonum, 2dm novum. IHS

CAMPANILLE

Quod est versus Ecclesiam muratam, incircum asseribus munitum; in eo campannæ [!] duæ minores sunt repertæ. Tertia maxima, quæ pendet extra campanille ad Ecclesiam muratam, constat flor. 1000, in qua pondera seu *kamieni* 130. Comparata in A° 1619 per Illustrem ac Magnificum D.num D. Hieronymowicz [!!][b], Tenutarium Szaulensem, ut ex inscriptione apparet. Quæ est talis:

„Tibi, Deus Ter Maxime, Pater Hominum, ad gloriam, tibi, Virgo Deipara, Mater Humanæ Salutis, ad honorem, vobis, Petre et Paule, Principibus Terræ, Tutelaribus Ecclesiæ et Paræciæ Szaulensis, ad cultum, pontificante Paulo V, regnante Sigismundo III, regente Mednicensem Episcopatum Nicolao Pac, tenutante Oeconomiam Szaulensem Hieronymo Wołłowicz, Thesaurario et Notario M. D. Lith., Capitaneo Upitensi, Tiavuno [?] Poiurensi, Tenutario Rudnicensi, curante Szaulensem Paræciam Petro Tarwojn, auspicio rato divisque felicitantibus hæc campana consecratur A° D. MDCXVIII.“ Quam [?] Ill.mus ac R.mus in hac Visitatione benedixit d. 2 Augusti A° 1621, in honorem SS. Apostolorum Petri et Pauli nominando[c].

VISITATIO PERSONALIS

Constitutus personaliter coram Ill.mo ac R.ndissimo D. D. R.ndus D.nus Petrus Tarwojn, Curatus Szawlensis, exhibuit primo literas Ordinum minorum quattuor et primæ tonsuræ, datas Vilnæ Februarii 24 A° 1607 a R.mo Pac, protunc Suffraganeo Vilnensi, cum licentia sui Ordinarii, cum fuerit Diæcesis Samogitiæ.

---

[a] *aliquid (fort* viol*) del*

[b] *deberet esse* Hieronymum Wołłowicz

[c] „Tibi, Deus... nominando *ins, prob al manu (notarii Woittkiewicz?)*

2do. Sup[er] pargamenum Ordinum maiorum usque ad Præsbyteratum inclusive, datas a R.mo Woyna, Episcopo Vilnensi, quarum tenor hic est:

Benedictus Woyna, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Vilnensis. Universis et singulis, quorum interest, significamus Nos Anno Domini 1607 omnes sacros maiores Ordines dilecto Nobis in Christo Petro Tarwojn, Diæcesis Samogitiensis, una cum licentia eiusdem Ordinarii, ut a quocunque Antistite Catholico ordinetur, ad id expressa, contulisse. Et quidem sabbatho Quattuor Temporum, die videlicet decima mensis Martii, ad ordinem Subdiaconatus, die vero ultima eiusdem, quæ fuit 31, ad ordinem Diaconatus, ipso autem Sabbatho Sancto, 14 Aprilis, ad ordinem Præsbyteratus in Ecclesia nostra Cathedrali Vilnensi, S. Stanislai nuncupata, ad maius altare intra Missarum solemnia rite, prius examinatum et idoneum repertum, ad provisionem R.ndi
fol. 52r D.ni Gregorii Swięcicki, Archi- // diaconi Vilnensis, divina ad id Nobis suffragante gratia, promovisse, ipsumque promotum et ordinatum hisce nostris literis manu subscriptis sigilloque nostro communitis comprobamus. Datum Vilnæ men[sis] Aprilis d. 14, Anno D. 1607.

Benedictus Woyna,
Episcopus Vilnensis, manu propria. Sigillum pensile.

Tertio produxit licentiam abeundi ex Diæcesi Vilnensi, in qua aliquot annos laudabiliter Commendarium egerit Poimonie[nsem] [?], et commendationem in iisdem Loci Ordinarii. Datæ sunt Vilnæ XV mensis Maii Anno D.ni MDCXIII.

Tandem provisionis suæ literas, datas a R.mo Pac A° 1614 d. 30 Ianuarii; talem habent tenorem:

Nicolaus Pac, Dei et Apostolicæ Sedia gratia Episcopus Samogit[iæ]. Dilecto Nobis Petro Tarwoyn, actu presbytero Diæcesis nostræ, salutem in Domino. Vitæ ac morum honestas aliaque probitatis merita, quibus commendaris, inducunt Nos, ut te opportuno favore prosequamur. Quocirca Parochialem Ecclesiam Szaulensem tituli SS. Petri et Pauli, cuius collatio, provisio ad Nos pleno iure pertinet, per liberam resignationem Admodum R.ndi Patris Josephi Gardyszky[a], Canonici nostri, nuper ipsius Ecclesiæ Rectoris, de illa, quam tunc obtinebat, libere et simpliciter in manibus nostris factam et per Nos admissam, ad nostram collationem spectantem, meritorum tuorum intuitu cum omnibus iuribus, pertinentiis suis omni meliori modo via, iure, forma tibi conferimus et assignamus auctoritate nostra, ac providemus etiam de eadem. Teque coram Nobis personaliter constitutum in corporalem possessionem dictæ Ecclesiæ iuriumque et pertinentium per manuum nostrarum capiti tuo impositionem (recepto a te corporali iuramento, iuxta formam SS. Concilii Tridentini) ponimus et inducimus investimusque. Spiritualium curam et regimen

[a] resignationem Admodum *et* Josephi Gardyszky *subnot rec*

temporalium committimus, obligatumque facimus, quod nil a dicta Parochiali alienabis, sed alienata recuperabis, atque in eadem laudabiliter deservies. Ideoque omnibus personis ecclesiasticis in Diæcesi nostra existentibus tenore præsentium præcipimus, ut dictum R. Patrem Petrum Tarwoin in realem et actualem possessionem dictæ Parochiæ inducatis. In cuius rei fidem hasce manu nostra subscripsimus et sigillo communiri iussimus. Dat[um] Szaukiany A° 1614 Ianuarii d. 30.

Nicolaus Pac, Locus sigilli.
manu propria.

Attestatio Notarii

Anno D. 1614 d. 30 Ianuarii in præsentia mea Matthæi Babinowski, notarii, tunc et testium Patris Stephani Bogdanowicz, præsbyteri, Joannis Bienkowski [?], subdiaconi, ad id vocatorum, R.ndus Petrus Tarrwoin [!], Parochus Szaulensis, tenens in manibus præsentationem, investituram, manu Illustrissimi Loci Ordinarii subscriptam et sigillo communitam, coram Illustrissimo ac R.mo D. D. Nicolao Pac, Dei gratia Episcopo Mednicensi, Szaukiany iuxta formam Concilii Tridentini ad Sancta Dei Evangelia corporale iuramentum præstitit, curam et administrationem Parochiæ Szaulensis in Dei nomine acceptavit. Ego a[utem] [?], notarius præsens, do testimonium A°, loco, die, quibus supra, manu propria.

Introductio eiusdem *fol. 52v*

Ego, Christophorus Szukszta, Parochus Szaulanensis, A. 1615 d. 25 Martii, q[ua] [?!] fuit celebrata [?!] Annunciationis B. V. M., ex mandato Illustrissimi ac R.ndissimi D.ni D.ni Nicolai Pac, Dei gratia Episcopi Mednicensis, Requisitus, præsentibus actu præsbyteris, Venerabili Georgio Anuszkowski, religioso S. Francisci, ac Stephano Bogdanowicz, Vicario Ecclesiæ Szawlensis, compluribusque adstantibus, clavibus Ecclesiæ ad manus porrectis Honorabilem Petrum Tarwoyn, Parochum Szawlensem, iuxta præsentem investituram, R.ndissimi Loci Ordinarii manu subscriptam ac sigillo munitam, attestatione publici notarii ex parte iuramenti corporalis præstiti roboratam, in Ecclesiam Szawlensem Parochialem, in regimen temporalium et spiritualium introduxi voceque sonora et intelligibili publice ac solenniter omnibus commendavi ac promulgavi A°, die, mense, quibus supra.

Idem qui supra, manu propria.

PAROCHIA

Domus Parochialis sita versus orientem supra collum; prospectus ex ea ad omnes partes delectabilis et iucundus. Mansionabiles domus novæ et

elegantes. Primum hypocaustum magnum, alias refectorium, cum atrio, ex eodem triclinium muratum cum camino; ex opposito aliud hypocaustum, habens duas cameras, ad [!!][a] aliud hypocaustum, quod est sup[er] 2dm, dictum alias *salla*, incircum curritorium. Area per medium segregata: in altera hortus olerum et florum, in altera parte planum, et promptuarium frumentarium et victualeum [!], sive *klec*, asseribus tectum. Stabulum unum, modo aliud paratur. Hypocaustum pro familia cum camera simplici pro familia domestica. Balneum. Braxatorium cum pistrino. Prædium habuerat, ast ob importunitatem subditorum subdito proprio Ecclesiæ tradidit excolendum.

Mansio pro Vicario decens ad Parochiam eundo a[b] dextris, stramineum tectum cum camino; habet cameram pro servandis leguminibus et necessariis.

Hæ mansioni contigua Schola; sub eodem tecto Bacalaureus Venceslaus Biezanowski, adolescens moratus et doctrinæ sufficientis, pro loco et [c] instruendis juvenibus aptus. Cantor pro Ecclesiæ cantu Mathias Zołkowski, sedatus vir. [d] Pensionem his solvit R. D. Parochus Szaulensis.

fol. 53r DECRETA IN HAC VISITATIONE GENERALI LATA

Indulgentias[e] 350 dierum commitantium [!] SS. Sacramentum in concionibus et exhortationibus publicis et privatis frequentissime inculcandas vult R.mus, ad illasque fidelium mentes animandæ, pro labore itineris tanto stipendio et mercede onusti redeundo[f].[g]

Instruendum populum in fidei mysteriis præcipuis, extra q[uæ] nemo salvus[h] esse poterit, necnon in præcipuis divinis præceptis Reverendissimus censuit.

Lampadem ante SS. Sacramentum, si non continuo ardentem, statutis saltem diebus et præcipuis solemnitatibus curandam vult R.mus.

Numerus confirmatorum, si non nomina, in libro metricæ baptisatorum aut etiam matrimonio iunctorum sub finem annotabitur.

Obstetrices proferendi formam Baptismi propter necessitatem frequentem doceantur, et a se baptisatos Ecclesiæ præsentandos pro supplendis ceremoniis Sanctæ Matris Ecclesiæ consuetis omnino monet R.mus.

---

[a] *fort intelligendum* ac
[b] *cor*
[c] *del* propter
[d] *aliquod verbum et* adolescens *del*
[e] *ms* Indulgentiæ
[f] n *cor*
[g] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*
[h] *ms* salus

Donec pueri attingant annum integrum, serio monendi[a] parentes: secum in uno eodemque lecto non ponant ob oppressionem et suffocationem.

Festa et ieiunia iuxta Synodum Diæcesis Vilnensis eiusque rubricellam observanda constituit R.mus, etsi in festis dispensari licentiam dederit.

Extra Ecclesiam sacramentum Baptismi non administretur, nisi tempus id vel mors, aut denique frigus id postularet, monet R.mus.

Sine facultate in scripto obtenta aut a Loci Ordinario, aut eius Officio, extra Diæcesim discessus prohibetur.

Ad sacramentum Extremæ Unctionis et Confirmationis inducendus et alliciendus erit populus, a quibus auditur vel maxime abhorere [!] nec in usu producere.

[b]Cum subditis mitius ipse et factores eius agant[c], neque tam violentas manus invasionis cum lesione [!] exerceri permittat[d].

CONSTITUTIO CUM SUBDITIS

Roku 1621 Aug[usta] 2 dnia. Oznaimuiemy tym listem naszym, iz my, będąc na wisytacy Koscioła Sawelskiego[e], z urzędu y powinnosci naszey pasterskiey oglądawszy y sporządzywszy w Kosciele Bozym, co by się do chwały iego S. zciągało y do pozyskania Bogu dusz ludzkich przynalezało dostatecznie, supplicowali y prosili nas nisko poddani z sioła Leparow, nowo[f] w odmianie rowney Kosciołowi Szawelskiemu danego przed lat kilką, prosząc nas o ustawę powinnosci swoiey, ktorą by Panu // swemu oddawac mieli. A tak my, *fol. 53v* wysłuchawszy obudwu stron y chęci a wolie ich przyiąwszy, zniesząc [!] niezgody między niemi, takąsmy ustawę im zostawili, porownawszy to sioło z drugiemi dawnieiszemi poddanemi Koscioła Szawelskiego. A naprzod, iz przedtym z kozdey włoki czynszu na S. Marcin po trzy kopy lith. placili, takze z włoki kazdey dziakła przy czynszu zyta solankę iednę, drugą ieczmieniu dawali, na robotę latem dni sześć, kiedy roskazano, ze wszytkiemi narzędami [!] swemi gotowemi, s czym potrzeba było, wychodzili, teraz wzglendem dniowych [!] szesciu, na robotę ustawionych, ktore X. Pleban odpuscza, a to z tey miary, iz ma teraz zabawy y starania na sobie muruiąc koscioł, ktemu tez folwarek, ktory miał, dla narzekania ichze samych na czyns [!] poddanemu swemu puscił, chcąc po nich tego, aby mu płacili po 3 kop y po g. 24, odpusciwszy im złoty stacizny według ustawy revisorskiey, zyta czystego

---

[a] Donec... monendi *subnot rec*
[b] *inc al manus*
[c] *cor*
[d] at *cor*
[e] S *cor*
[f] *ms* nowno

solankę, drugą ieczmienia z włoki, grochu pondel, gryki pondel, gęs, kur, lnu 10[tek] ieden, plebanią y ogrod opatrzic, łąkę zkosic, drew na opał, ile potrzeba, podwoda coleino oddawac powinni będą. Na ktorym postanowieniu sam X. Pleban y poddani sioła mianowanego Leparow dobrowolnie przyiąwszy przestali. Na cosmy etc. [?] Dat[um] Radziwilski [!].

[a]Hæc Decreta lata sunt ab Ill.mo ac Reverendissimo coram testibus coassumptis et me, notario publico, q[ui] publicari[b] et executioni mandari feci.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria.[c]

VISITATIO ECCLESIÆ RADZIWILISCENSIS
A[O] 1621 AUGUSTI 4TA

Templum ligneum antiquum, non consecratum, cum facultate et indulto Officii, in Martio accepto 20 d. anni præsentis a Notario Consistorii[d], tectum tegulis levigatis, in modum squamæ combinatis, cum atriolo parvo pro pauperibus. Cuius fundationem et dotationem[e] ante unum [f] annum a Sacra Regia Maiestate procurarunt. In corpore Ecclesiæ ipso incircum curritorium pulchrum. Patrocinium dictum est pro Nativitate B. M. V. celebrari.

Altare ligneum, non consecratum, tectum mappis tribus benedictis, habens portatile mobile bonum et novum, donatum ex Ecclesia Cathedrali Mednicensi mediante mandato R.mi; cuius inscriptio hæc est: „Hoc altare consecratum est in Ecclesia Cathedrali Samogi[tiæ] seu Mednicensi ab Ill.mo ac R.mo in Christo Patre D. D. Stanislao Kisska, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopo eiusdem Ecclesiæ, A. D. MDCXIX, 22 Septembris, inclusis in eo SS. reliquiis Secundini, Pontiani, Viviani, Benigni et Sanctæ Ursulæ Sociarum MM.“ Et candelabra duo aurichalcina nova. Necnon antependium rubri damasceni sine frężlis. Reclinatorium pro SS. Sacramento Eucharistiæ pulchrum et novum, intrinsece clauditur; ob periculum duæ sunt claves: unam ibidem servat ad ciborium, sed ocultatam [!], 2dam in cista domi.

Pixis argentea nova, cum operculo, in summitate Passio parva, velo viridi materiæ sericeæ cooperta. Supra corporale servatur. In ea particulæ
fol. 54r septem // repertæ sunt, consecratæ feria 6ta proxima; intra spatium dierum quattuordecem renovari solent. Ad infirmos cum reverentia et honore debito

---

[a] *des alia manus, inc manus notarii Woittkiewicz*
[b] *prob cor*
[c] *des manus notarii, inc manus A*
[d] o *in initio verbi prob cor*
[e] et dotationem *ins sup lin*
[f] puto *prob del*

in eadem pixide deffertur [!]; ad remotiores in bursa cum corporali involuto et plicato. Clauditur pixis bene et firmiter.

Icona altaris noviter comparata cura et studio R. D.ni Parochi moderni A° præterito. In prima tabella figura seu imago B. M. V. Częstochoviensis pulchra, a parte eiusdem sculpti S. Georgius et S. Casimirus, Patroni Lithuaniæ et Samogitiæ Ducatus; in secunda Assumptio Gloriosissimæ eiusdem Dominæ, superius Nomen Iesu sculptum. Ad cornu Evangelii cereus Paschalis. In medio Ecclesiæ unum par vexillorum mixtæ materiæ, scilicet viridis et rubri *muchaier*, noviter comparatum.

Lavacrum Baptismi deest, nisi tamen lebes unus cum aqua, benedicta Sabbatho Sancto Penthecosten [!]; qui in Sacrario servatur, bene clausus[a] per modum ferro oblongo et sera; strophiolum album transpositum repertum. Olea Sacra in vase stanneo antiquo anni huius cum attestatione R. D.ni Polaski ex Cathedrali Ecclesia.

REGISTRUM IN SACRARIO REPERTARUM RERUM

Sacrarium parvum a cornu Evangelii, clausum bene.

Calix unus argenteus, in medio seu intus inauratus, similiter cum patina inaurata.

Crux argentea, in partibus inaurationem habet, ex altera Passio inaurata et per partes ipsius crucis; hanc, prout et calicem, R. D.nus modernus Rector Ecclesiæ Radziwiliscensis invenit [?], sed apud Parochum Szawlensem redemit, quia ab [?][b] aurifabro Vilnæ exemerat. Ampullarum duo paria: unum argenteum, 2dm stanneum par.[c] Corporalia tria nova et pulchra ex tella *rąbek*, valde sunt tenuia [!]. Purificatoria octo munda: simplicis tellæ 6, duo autem rubro serico picta.

Custodiæ 2 ex tella paratæ: in una Nomen Iesu in radiis, viridi serico *z blaszką* pictum; in 2da Nomen Iesu, item in radiis, rubro sericeo filo necnon aureo paratum.

Tertia varii coloris, pingitur filo sericeo, in medio Nomen Iesu in radiis; nondum perfectam exhibuit.

Bursæ

Duæ bursæ; ex una parte unius damascenum rubrum, ex 2da album, in medio crux, incircum *frężlle*.

Alterius una facies ex brucatella diversi coloris, secunda albi damasceni, in medio cruces cum frężlis.

---

[a] *ms* clauso

[b] *difficile lectu, fort* a*; cor ex* apud

[c] Ampullarum... par *ins mg sin*

Vella

1m velum reticulatum, simplici filo pictum, in medio Nomen Iesu.

2dm ex tella tenui, in marginibus *blaszką srebrną* pictum.

3tium ex *rąbek* viridi, rubro et violaceo, serico pictum; in medio Nomen Iesu in radiis.

4tum ex eadem tella, albo filo pulchro elaboratum; in medio Nomen Iesu in radiis.

Hæc omnia nova et mundissima.

Tovania duo: unum simplex tellæ simplicis, 2dm habet margines in partibus reticulatos. 3tium manutersorium simplex.

Mappæ quattuor: una reticulata[a] in partibus, 2da albæ tellæ cum forbotis, 3tia simplex, et quarta similiter. Alba una cum humerali, novva [!].

fol. 54v

Casulæ. Antependia

1. Casula rubri damasceni, crux albi damasceni, cum stolla et manipulo.

2. Casula albi damasceni, columna eius ex rubro damasceno, cum stolla et manipulo.

3tia et quarta simplices ex violaceo *muchaier*, unius crux rubra, cum stollis et manipulis.

1 antependium ex rubro damasceno, 2dm ex damasceno albo, 3tium vero ex *muchaier* violaceo, simplex; hæc omnia sine fręzllis.

Pluviale novum viridis *axamit* florizati; margines, alias *lisztwa*, ex flava brucatella.

Libri

Missale unum Romanum, novum et pulchrum, cum Patronis.

Agenda parvva [!]. Canon ad Sacrum unus.

Vexilla ex *muchaier* rubro et viridi mixtim, nova.

Vellum ex tella, vulgo *kraszelyna*, Quadragesimale, antiquum.

Biretum unum.

Ferrum sive instrumentum pro coquendis hostiis novum.

Hæc omnia noviter comparata cura et eleemosyna per R.ndum D.num Adamum Durnikowicz, Parochum Radziwiliscensem, cum olim nullam suppellectilem Ecclesia Radziwiliscensis habuerit.

Tintinabula quattuor: duo sub tecto Ecclesiæ – maius, quod 300 flor. constat, 2dum minus, supra janua Ecclesiæ altius situm; duo parva ad altare.

---

[a] *ms* reticula

VISITATIO PERSONALIS

Personaliter constitutus Rector Ecclesiæ Radziwiliscensis R.ndus D.nus Adamus Durnikowicz, diæcesanus, protulit primas literas, vulgo formatas, Ordinum suorum clericalium maiorum et minorum, datas per R.ndissimum Giedroic A° 1605 d. 9 Aprilis. Quarum hæc sunt verba[a]:

Melchior, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Samog[itiæ][b], Dux Giedroicius. Universis et singulis harum notitiam habituris salutem in Domino sempiternam. Notum testatumque præsentium tenore facimus, quod Nos A° 1604, d. vero 31 Decembris, in vigilia Circumcisionis Domini, dilectum Nobis in Domino nobilem Adamum Durnikowicz, natione et parentibus Samogitam[c], rite examinatum et idoneum ad id munus compertum, ad quattuor minores Ordines, divina Nobis suffragante clementia, Łukniki in Ecclesia Diæcesis nostræ Parochiali ad provisionem R.ndi Patris Joannis Sorocæ, Parochi Szadoviensis, promovimus. Tum vero A° 1605 die Martii 5ta, sabbatho Quattuor Temporum ante Reminiscere, Olsiady in Ecclesia nostra Parochiali eundem ad SS. Subdiaconatus ordinem, dum divinum fieret officium. Postea eodem anno sabbatho Quattuor Temporum, quod fuit 26 Martii, in Diaconatum legitimum // *fol. 55r* sub sacra Missarum solemnia Vorniæ in Ecclesia nostra Cathedrali Mednicensi ordinavimus. Tandem anno eodem, quo supra, die 9 Aprilis, Sabbatho Magno, eundem Adamum in eadem Ecclesia Cathedrali Mednicensi ad SS. Præsbyteratus dignitatem adhibitis[d] adhibendis ex ritu Sanctæ Matris Ecclesiæ habilitavimus, creavimus, consecravimus. In quarum fidem et evidentius testimonium hasce manu nostra subscriptas sigilli nostri compressione confirmari fecimus. Dabantur Vorn[is], in aula Residentiæ nostræ A° 1605 die 9 Aprilis.

Melchior, Episcopus Samogitiæ, propria manu. (Sigillum) Gaspar Razmussowicz, Notarius Consistorii Mednicensis, propria manu.

Quibus visis 2do exhibuit investituram, datam ab Ill.mo ac R.ndissimo D. D. Stanislao Kisska, Episcopo Samog[itiæ], Poszwytinie, in bonis episcopalibus, A° D.ni 1619 mens[is] [?] Novemb[ris] [?] 13 die, cuius talis tenor:

Stanislaus Kisska, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Samo[gitiæ] seu Mednicensis. Honorabili viro Petro Tarwoyn, Parocho Szawlensi, cæterisque quibusvis Parochis, Commendariis, Vicariis, tenore præsentium requirendis, Nobis in Christo dilectis salutem a Domino. Noveritis, quod

---

[a] b *fort cor*

[b] Melchior... Samog[itiæ] *subnot rec*

[c] natione... Samogitam *subnot rec*

[d] *ms* adhitis

Nos ad Ecclesiam Radziwiliscensem R.ndum Patrem Adamum Durnikowicz, actu præsbyterum, instituendum duximus, prout in Dei nomine per præsentes authoritate nostra ordinaria per manus nostræ capitis ipsius impositionem instituimus ac investivimus, curam animarum, administrationem spiritualium et regimen temporalium eidem Patri Adamo Durnikowicz in eadem Ecclesia Radziwiliscensi comittendo [!], recepto tamen in primis ab ipso professionis fidei Catholicę[a], tam de observantia et reverentia R.mo D.no Loci Ordinario præstanda, quam de non alienandis dictæ Ecclesiæ Parochiæque bonis, imo alienatis pro posse recuperandis solito corporali iuramento, per ipsum in manibus nostris super Dei Evangelia præstito. Quocirca vobis executoribus sup[ra]scriptis in virtute sanctæ Obedientiæ et sub excommunicationis pæna mandamus, quatenus ubi pro parte dicti Reverendi Patris Adami Durnikiewicz requisiti fueritis, seu alter vestrum requisitus fuerit, ipsum in et ad realem actualemque dictæ Parochiæ possessionem ponatis et inducatis, inductumque defendatis, facientes ipsi de omnibus fructibus, reditibus, emolumentis et quibusvis obventionibus responderi, et vos ipsi, quantum in vobis est, respondeatis. Datum ex bonis nostris Poszwytinie A° et die quibus [!!].

Stanislaus Kisska, (Sigillum) Joannes Alphonsus Rukiewicz,
Episcopus Samogitiæ. notarius publicus, manu propria.

In 2da parte literarum introductio talis: Ego, Petrus Tarwoyn, Parochus Szaulensis, personaliter a R.ndo D.no Adamo Durnikowicz, Parocho Radziwiliscensi, requisitus, et inspecta investitura, Illustrissimi ac R.ndissimi D. D. Stanislai Kisska, Dei gratia Episcopi Mednicensis, manu subscripta, sigillo corroborata, Venerabilem Dominum Adamum Durnikowicz, Parochum Radziwiliscensem præsentatum ac investitum, ex mandato Suæ Illustrissimæ ac R.ndissimæ Dominationis in Ecclesiam Radziwiliscensem introduxi, introductum populo publicavi realemque possessionem bonorum prædictæ Ecclesiæ concessi. A° D.ni 1620 d. 28 Aprilis. Idem qui supra, manu propria.

fol. 55v

PAROCHIÆ ÆDIFICIA

Mansio Parochialis nova, per eundem[b] Reverendum D.num Parochum ædificata, ab Ecclesia non procul ad occidentem[c]. Habet duo hypocausta nova cum uno atrio, [d] tectum ex asseribus. Unum promptuarium pro frumento et leguminibus, subtus celarium [!] muratum ex lapidibus, per medium area

---

[a] ę *prob cor*
[b] *ms* eundum
[c] *initium verbi cor*
[d] prom *del*

divisa sæpibus. Pro familia domestica pistrinum, bonum et novum, cum atrio et opposita mansione; duo pro fæno promptuaria.

DECRETA AB ILLUSTRISSIMO AC R.NDISSIMO D.NO IN HAC VISITATIONE FACTA ET RELICTA

Res magis necessarias pro Ecclesia, videlicet casulam viridem et nigram, fontem, libros pro cantore (antiphonale, graduale, psalterium etc. [?]) et cætera, quibus maxime indigere videbitur Ecclesia, cum omni diligentia procurandas [a] cupit R.mus, sollicitando Tenutarium loci et alios Ecclesiæ Benefactores.[b]

Crux ferrea subtilis per lebetem ponenda[c], ne tella seu strophiolum aquam attingat baptismalem, cui inhæreret tegumentum.

Indulgentiæ commitantium [!], [d] associantium et præstantium SS.mo Sacramento Eucharistiæ reverentiam et cultum debitum 350 dierum inserantur[e] pectoribus et animis populi fidelis[f] per frequentes conciones, exhortationes et alias instructiones tam festorum, quam dominicarum diebus. [g] Qui autem ob labores domesticos atque occupationes personaliter adesse non poterunt, dicant „Pater Noster“ et „Ave Maria“, reddita humili reverentia, in primis dictam assequantur indulgentiam, et assecutos esse dicetur.

Quando ad infirmum pro Viatico[h] defertur, in bursa, implicato mundo corporali, [i] extra ad latus bursæ patina posita, quam insuet stollæ, atque sic dependentem tutissime ferrat [!].

Populus Christi in fidei præcipuis mysteriis et præceptis Domini [?] atque Ecclesiæ in festis et dominicis instruatur.

Mandat R.mus fideles instruendos[j], qualiter se in confessionibus et in Communione SS. Sacramenti gerant, accedant et recedant.

Numerus confirmatorum, si non nomina, in libro baptisatorum aut contrahentium, anno, die et tempore posito, annotabitur, et ipse liber baptisatorum et matrimonia ineuntium mundius et ordinatius scribatur[k].

---

[a] *aliquod verbum (fort* maxime*) del*

[b] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

[c] a *cor*

[d] et *del*

[e] *ms* inseratur

[f] s *prob cor*

[g] frequentissime *del*

[h] pro Viatico *prob cor*

[i] et *del*

[j] *ins sup lin*

[k] a *cor*

Baldachinum supra altare comparandum iussit R.mus, et lampadem ante SS. Sacramentum, q[uæ] arderet [?] certis saltem diebus et temporibus, si non continuo [?].

Ad antependia statuit Illustrissimus, ut assuantur et adhibeantur *fręzlle*.

Ieiunia et festorum observatio secundum Synodum Vilnensem Diæcesanam eiusdemque rubricellam fiat, licet in festis necessitate petente dispensandum ad labores, si petatur, et concedend[um] duxit.

fol. 56r // Extra Diæcesim[a] sine facultate Illustrissimi in scripto obtenta, aut illius Officii, et ab Ecclesia se absentari vetat R.mus.

Parentes, eundo cubitum ne ponant secum in iisdem lectis pueros propter oppressionem et suffocationem, serio monendos statuit.

Formam Baptismi ob necessitatem frequentem obstetrices docendæ erunt, atque sic baptisatos a se quantocius, si supervixerint, Ecclesiæ pro supplendis[b] ceremoniis remittant.

Baptismum caveat administrari extra Ecclesiam, nisi rationabilis causa sit vel necessitas morientis pueri, aut etiam hyems intensa. Item neque sacramentum Matrimonii.

Ad sacramentum Extremæ Unctionis inducat populum, a quo præsertim alienantur neque in usum frequentem producunt.

Cemeterium, quantum fieri potest, sepiendum et claudendum vult R.mus; non pateat bestiis immundis facilis ingressus. Cuius planitiem curabit omnino æqualem, et dum foveas pro sepeliendis corporibus defunctorum parant et sepeliunt, colles et eminentiæ maneant. Tum in fodiendis et præparandis foveis pro defunctis indicat, ut unius staturæ viri parent et effodiant, atque ossa, quæ tum temporis invenientur, in eadem fovea paulo inferius sepeliantur et condantur.

Crucem seu Passionem in navi Ecclesiæ ponendam censuit R.mus.

Expedita hac Visitatione supplicarunt subditi Parochiæ Radziwiliscensis [c] novo[d] fundatæ constitutionem servitii sui præstandi Parocho D.noque suo; qua acceptata R.mus hanc [e] cum illis fecit et reliquit. Valor talis[f]:

Stanislaw Kisska, z llaski Bozey Biskup Żmodzki[g].

Oznaymuiemy tym naszem listem, yz my, przyiachawszy na Visitatią

---

[a] d *cor*

[b] *ms* seplendis

[c] *aliquod verbum (fort* Parochiæ*) del*

[d] *ms* novæ

[e] *aliquod verbum del*

[f] Valor talis *subnot; post* talis *vid del duo verba:* et ...

[g] Stanislaw... Żmodzki *subnot*

Kosciolla Radziwilisskiego, zastanowilismi z X.dzem Plebanem y poddanemi iego posllugę y powinnosc, ktorą powinni będą placic y oddawac X.dzu Plebanowi. Naprzod cynszu [!] gotowego grosze kop 3 / 24 / , solanka zyta czystego, ieczmienia solanka 1, owsa solanka iedna, ktora sie wllozyla dla tego, zesce im folgą uczynilla w tym, yz kurow, gęsi, baranow, grochu, gryki oddawac nie będą. Dni szesc na robotę ze wszelakiem naczyniem, jako sie im roskaze[a], drew na opałł, ile potrzeba, takze [?] plebanią opatrzyć, lnu z wlloki po dziesiątku iednym, podwode koleyną z wlloki trzy razy poblizu, a raz porownawszy to bliskie za mil 20 albo więcey. Na ktorey ustawie obie strony zobopolnie przestali. I [?] natosmy [?] dali etc. [?]

Illustrissimus ac R.ndissimus D.nus D.nus Episcopus in præsentia coassumptorum et mea, notarii publici, lata hæc omnia decreta promulgari fecit, et relinqui [!] R. D.no Parocho Ecclesiæ Radziwiliscensis. A° et die, quibus supra.

Christophorus Woittkiewicz,
notarius publicus, manu propria.[b]

VISITATIO ECCLESIÆ SZADOVIENSIS[c] MENSIS AUGUSTI DIE QUINTA ANNO CURRENTI 1621 *fol. 56v*

Ecclesia nunc lignea tota cum tecto bono brevi, per medium lignea et per medium murata, et amplior futura, nam cuiusdam viri boni et pii D.ni Christophori Markurcii [?] eleemosyna chorus muratus Ecclesiæ totaliter, etiam cum tecto, exstruitur et additur. Patrocinium in illa expletur Nativitatis, Assumptionis Gloriosissimæ D.næ Nostræ V. M.; consecrata per R.ndissimum Pac, ut dictant verba: „Illustrissimus ac R.ndissimus D. D. Nicolaus Pac, Episcopus Mednicensis, sub honore Beatæ M. V. Nativitatis, Assumptionis et aliorum festorum eiusdem Genitricis ac S. Michaelis Archangeli hanc Ecclesiam dedicavit et consecravit A° MDCXIII° d. 22 Septembris, Parochiam tunc curante Josepho Nieszokoc“, in cuius rei memoriam hæc inscriptio appensa exstat Ecclesiæ Szadovien. [?]. In qua primo visitavit R.mus SS. Sacramentum[d].

Altare ligneum, non consecratum, cum portatili mobili, bono, consecrato a R.mo Suffraganeo Vilnensi, patet: „A° D.ni 1617 die 21 mensis Martii

---

[a] *cor*

[b] Illustrissimus ac R.ndissimus... manu propria *manu notarii Woittkiewicz*

[c] *subnot rec*

[d] SS. Sacramentum *subnot*

consecratum est hoc portatile per Illustrissimum ac R.ndissimum D. D. Abrahamum Woynam, Episcopum Mothonensem [!] et Suffraganeum Vilnensem, cui sunt inclusæ reliquiæ SS. Undecim Millia VV. et S. Luciæ."

In altari tabernaculum SS. Eucharistiæ, sed mobile, et loco suo facile eximitur, clausum intrinsece firmiter. Pixis stannea, parva adeo[a], crux in operculo, super corporale collocata, et facile aperitur. Intus particulæ consecratæ 13 in corporali parvo instar saculi. Renovatur intra duas septimanas. Ad infirmos propiores in eodem vasculo deffertur [!], ad ulteriores extra oppidum in bursa corporali implicato.

Altare ipsum tribus mappis tectum benedictis. Candelabrorum duo paria: stanneum unum par, et aurichalcinum aliud. Icona altaris – Depositio de Cruce Salvatoris Nostri; a partibus S. Nicolaus et S. Stanislaus Episcopi. In 2da tabella Assumptio Advocatæ Nostræ SS. Mariæ. Baldachinum antiquum, ex imagine Salvatoris antiqua paratum. Ex utraque parte altaris pannus viridis; infra ad parietes 2[æ] cortinæ: in una 12 Apostoli picti, in 2da figura Abraham. Cancelli ante altare simplices, in longum extensi. Pes altaris panno rubro contegitur.

Tria candelabra pensilia in pelvibus. Quartum candelabrum pensile cum candelis 6, destructum.

Fons Baptismi in medio Ecclesiæ collocatus, simplex. Aqua in lebete æneo[b], consecrata Sabbatho Penthecostes. Clausa[c] oblongo ferro per medium
fol. 57r et sera, cooperta // tabula circulari dolata, tandem mappa munda, transponitur. Olea Sacra anni huius cum attestatione R. Patris Pollaski, Vicarii nostri Ecclesiæ Mednicensis Cathedralis. Vas stanneum sine clausura.

Altare seu Capella a dextra parte, scilicet Evangelii, novo ad Ecclesiam applicatum per Generosum D.num Łopaczynski, qui ibidem cum coniuge sepultus est. Morientes legarunt kopas centum et unum mansum terræ. Terra [?] utitur R. D. Parochus. Pro pecunia est chyrographum apud R. D. Parochum; licet toties instantias fecerit solutionis, nolunt filii solvere, sed loco pecuniæ dederunt has dictas [?] literas; quoad solverint, sit tuta Ecclesia. In hac Capella altare, duabus mappis bonis et mundis contectum, tertiam strophiollum seu *szerynka* supplebat. Candelabra aurichalcina[d] parva, sed pulchra. Gradus tapete simplici contecti. Icona altaris – parva imago Beatissimæ M. V., a lateribus cum variis imaginibus Sanctorum, quæ clauditur tempore necessitatis. Portatile antiquum et malum[e].

---

[a] parva adeo *cor*

[b] *cor*

[c] *ms* clausum

[d] a *cor*

[e] Portatile... malum *prob adscr manu eadem, nam* -quum et malum *ins inf lin*

Sacrarium a parte dextra, non ligneum, sed ex dicto superius muro novum et satis aptum, et spatiosum, paratum a dicto superius D.no Markuski. Clauditur fortiter; fores novæ quercinæ, firmiter combinatæ.

In quo hic ordo conscriptus rerum repertus tam novo auctarum, quam ex antiquo relictarum et repertarum.
Ac primo inventarum

Calix argenteus cum patina argentea.
Calix stanneus cum patina.
Crux aurichalcina inaurata cum Crucifixo inaurato.
Pacificale stanneum parvum.
Lavacrum parvum.
Par unum ampullarum stannearum destructarum.
Tintinabula parva duo ad altaris obsequium.
Candelabrorum par unum stanneum.
Pensile ex[a] aurichalco antiquum.
Thurribulum ex aurichalco[b] antiquum.
Casula ex tella argentea, alias *zllotogllowowy*, cum stolla et manipulo.
Casula ex damasceno rubro, columna alba, lacera.
Casula ex griseo damasceno cum stolla, manipulo.
Casula viridis ex *altembas* cum stolla et manipulo, jam lacera.
Antependium rubri damasceni, sine fręzlis.
Antependium ex viridi *axamit*, sine fręzlis.
Pluviale ex viridi *axamit*, incircum [?] columna rubri damasceni; subductum in tella, vulgo *bagazya*.
Albæ duæ antiquæ cum humerali lacero.
Superpelliceum ex simplici[c] tella, operis simplicis.
Mappa in partibus reticulata, antiqua.
// Item mappa simplex et longa. *fol. 57v*
1. Tovanium reticulatum unum.
2. Tovanium reticulatum in partibus, pro communicantibus ad cancellos.
3. Tovanium reticulatum antiquum.
Strophiolum, alias *szyrynka*, filo nigro serico depictum, habet crucem et imaginem B. M. V.
Involucrum calicis[d] servandi.

---

[a] *ins sup lin*
[b] ri *ins sup lin*
[c] *ms* simpli
[d] s *prob cor*

Corporalia duo.
Bursa seu theca una.
Cingulus unus.
Crismale.
Tovanium parvum ad Crucifixum in navi Ecclesiæ.
Ferrum circulare pro exscindendis hostiis.
Scrinium longum cum seratura intrinseca, pro servandis rebus ecclesiasticis.
Lebbes ex aurichalco pro[a] aqua aspersoria.
Pelvis aurichalcina.
Vexillorum duo paria.
Graduale antiquum.
Antiphonarium item.
Psalterium lacerum.
Breviaria duo antiqua.
Agenda una antiqui seculi [!].
Missalia duo, antiquum et novum.
Candelabrum item cum 6 vel plus candelis, pensile.
Cussinum antiquum.
Pannus pro ferethro contegendo, alias *czallun*; alter minor, ex *kir*.
Instrumentum coquendarum hostiarum.

2DO. INDEX RERUM AUCTARUM SUB MODERNO PAROCHO

Templum et campanile tectum noviter; Capella accessit a Generoso D.no Łopaczynski.

1. Calix antiquus reparatus[b], intus deauratus.
2. Calix argenteus cum patina, emptus kop[is] 10.
3. Calix argenteus cum patina, a D.na Łopaczynska.

Ampullarum unum par; 2dm par a dicta D.na.
Campanullæ duæ parvę ad Missam.
fol. 58r // Candelabrorum duo paria ex aurichalco, et duo paria lignea.

1. Casula ex brucatella, crux albi damasceni, cum stolla et manipulo.
2. Casula de materia brucatellæ dicta, albi coloris.
3. Casula sericea, collumna [!] ex brucatella, diversi coloris, cum stolla et manipulo.
4. Ex *atlas*[c] rubro casula, crux flava, habet stollam et manipulum.

1. Antependium diversi coloris ex brucatela, subductum tella colorata rubra.

---

[a] p *prob cor*
[b] *ms* reperatus
[c] *ms* altas

2. Antependium nigri serici sive *axamit*.
3. Antependium pro altari in Capella materiæ bracatellæ [?][a] rubræ, sine fręzllis.
Albæ quinque cum humeralibus.
Superpelliceum novum cum forbotis.
1. Mappa nova cum aureo reticulo.
2. Mappa filo serici rubri florizata[b].
3. Mappa nigro serico picta[c].
4. Mappa reticulata, et quinta similis huic.
Monstrancia ex aurichalco, luna deaurata.
Vellum pro eadem ex aurea tella, alias *zllotoglowowa*.
Strophiola, alias *szerynki*, varii coloris serici picta 13.
Corporalia 3 bona. Purificatoria 4. Palla seu custodia una.
1. Vella pro calice; primum sericeum nigrum.
2. Vellum reticulatum.
3. Item reticulatum, intertextum filum aureum.
Præcinctoria seu cinguli tres.
Crismale stanneum.
Velum pro Crucifixo ex tella, sericeo et filo aureo pictum.
Lebes æneus ad Fontem.
Duæ imagines Salvatoris, una B. M. V., novæ et magnæ.
Cussinum novum simplicis materiæ.
Velum Quadragesimale.
Trypos [!] pro carbonibus asportandis.
Thuribulum aurichalcinum.
Missale novum cum Patronis.

3tio. Res quæ pro Parochia accesserunt a R. D. Rectore dicto

Equus ad labores, emptus kopis 4.
Boum iugum, emptum kop. 6 / 16.
Vaccæ quattuor, duabus[d] et media sexagine [?] emebantur.
Oves emptæ octo.
Hypocaustum novum cum camera, emptum 12 sexagenis.
// Duæ cameræ et cum atriolo, ad hypocaustum antiquum ædificatæ. *fol. 58v*
Promptuarium sive *klec*, cum duplici recondimento.

---

[a] *cor*
[b] *ms* florizatum
[c] *ms* pictum
[d] *ms* duæ

Balneum, supra quod [a] paratur[b] brasium[c] [!].

Pistrinum et atrium cum hypocausto appito [?][d].

Pro pecoribus ædificium unum, vulgo *wieza*. Stabulum pro equis parvum.

Item tria[e] promptuaria pro congregando feno.

Domus ipsa Parochialis ad orientem sita, ab Ecclesia haud procul, euntibus ad eam a dextris[f].

Et hæc est descriptio domus mansionisque Parochialis.

VISITATIO PERSONALIS

In Visitatione Personali coram Illustrissimo ac R.mo constitutus R.ndus D.nus Josephus Nieszokoic, Commendarius Ecclesiæ Szadoviensis, ostendit literas Ordinum pro primo, datas a R.mo Woyna, Episcopo Vilnensi, anno et die, ut patebit ex literis. Et quia non servatis debitis temporum interstitiis ordinabatur, licentiam Nuncii Apostolici Francisci Simonetæ, datam Vilnæ, tunc in ædibus Residentiæ, d. 26 Februarii A° 1610.

Benedictus Woyna, Dei[g] et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Vilnensis.

Universis et singulis præsentes literas inspecturis notum facimus, quod Nos Anno D.ni 1610 die 6ta mensis Martii, sabbatho Quattuor Temporum Quad[ragesimæ] [?], sacros Ordines minores et maiores, divina Nobis suffragante gratia, sub Missæ Sacrificio in Ecclesia nostra Cathedrali Vilnensi ... [?][h] dilecto Nobis in Christo Josepho Stanislai Nieszokoc[i], Diæcesis Samog[itiæ] filio, de licentia Nuncii Apostolici, tum temporis Vilnæ præsentis, omnes quattuor minores Ordines cum prima tonsura contulimus; deinde anno eodem et mense, quibus supra, die septima, dominica 2da Quadragesimæ, extra[j] tempora sacris Ordinibus conferendis destinata, cum licentia eiusdem Illustrissimi et R.mi D.ni Nuncii in eadem Ecclesia nostra Cathedrali Vilnensi prædictum Josephum ad Subdiaconatus ordinem promovimus; demum A° et mense etiam eiisdem [!], quibus supra, die duodecima, ipso die festo Divi Gregorii, Confessoris et Pontificis, sacros Ordines extra tempora cum licentia eiusdem Illustrissimi ac R.mi D.ni Nuncii in eadem Ecclesia Cathedrali

---

[a] *aliquid (*præ*?* pro*?) del*

[b] tur *cor*

[c] um *cor*

[d] *fort* apposito

[e] *cor*

[f] *subnot*

[g] Benedictus... Dei *subnot*

[h] *cor, non lectum*

[i] *subnot rec*

[j] *cor*

conferendo, præfatum Josephum Nieszokoc, ex præmisso sufficienti examine idoneum repertum, in provisionem Venerabilis Capituli Samogitiæ ad Diaconatus ordinem promovimus et ordinavimus. Tandem A° eodem, quo supra, die vigesima 7ma eiusdem mensis, sabbatho ante Dominicam Passionis, in Ecclesia nostra Cathedrali sacros Ordines conferendo, divina Sacrificia peragendo, sæpedictum Josephum Nieszokoc de facultate eiusdem R.mi D.ni Nuncii ad sacrum Præsbyteratus ordinem promovimus, ordinavimus. Dat[um] Vilnæ 3 Aprilis 1610.

Benedictus Woyna,
Episcopus Vilnensis, Sigillum.
manu propria.

Decreta in hac Visitatione ab Illustrissimo sancita *fol. 59r*

Commitantibus [!] SS. Sacramentum in processionibus et in delatione ad ægrotos indulgentiam 350 dierum, prout literæ super id Illustrissimi Nuncii loquuntur et sonant, in concionibus festivis et dominicis diebus populo fideli ex ambona aliisque exhortationibus denunciabit diligenterque inculcabit, ut quotiescunque Creatori et Redemptori suo hunc honorem et reverentiam præstiterint, toties indulgentiam consequi se intelligant. Præter hanc Illustrissimus ac R.ndissimus de ordinaria sua auctoritate iisdem 40 dierum indulgentiam concedit. Qui vero tum temporis laboribus occupabuntur, saltem unum „Pater Noster“ et „Ave Maria“ etc. [?] cum demissione corporis et animi dicant et debitam reddant devotionem, eandem consequentur. E... [?][a] utramque populo Christi serio inculcabit, et ut descriptam in literis penes se habeat, mandat R.ndissimus.[b]

Ad pixidem pro meliori securitate, quantum spatium intrinsecum pixidis postulat, saculum, ut desuper possit funiculis stringi et rigari [?!][c], curandum Illustrissimus vult.

Bursam insuat in medio stollæ ad pectus, in qua honestissime et tutissime defferatur [!] ad ægrotum; ac in corporali mundo, prius plicato SS. Sacramento, patina vero ad latus corporalis extra, in eandem bursam ponendum mandavit R.mus.

Posthabita omni mora primum argenteam pixidem procurandam serio iussit R.ndissimus Episcopus.

Pecuniam legatam pro Ecclesia recuperari non intermittat, ne post ab iisdem in recuperando aliqua difficultas habeatur.

---

[a] *fort* etiam

[b] D. *mg sin hic et abhinc ad quodcunque sequens decretum*

[c] *fort legendum* ligari

Lampas ante SS. Corporis Christi Sacramentum, licet ex aurichalco, si non continuo ardeat, attamen certis spatiis, curetur.

Baldachinum aliud decens ponendum statuit R.ndissimus.

Metricam Baptismo initiatorum et copulatorum compingi et ligari de integro vult Illustrissimus, atque ut pulchre et ordine imposterum scribantur [!]. In iisdem etiam, quoties evenerit confirmari, numerus, si non personæ, notabitur, maxime autem infantium, qui non possunt recordari se esse confirmatos; quorum nomina, nomina parentum et nomina patrinorum[a] necnon matrinarum inserendum censet R.mus.

Circa Baptismum, quoties evenerit baptisari, inquirat, num non sit iam alias baptisatus ab aliquo vel aliqua.

fol. 59v // Non admittat ita rudes et simplices, et qui non sint confessi pro Paschate saltem, aut excommunicatos ad sacramentum Baptismi; illud etiam R.mus diligenter cavet, ne extra Ecclesiam Baptismum administret, nisi id necessitas frigoris intensi aut periculum obitus infantis infirmi postularet.

Non permittat ad Sacristiam fęminas aut alios laicos, præsertim circa Divina.

Hostiæ ex munda farina et recentes semper sint.

Olea Sacra nova et recentia singulis annis habenda et procuranda mandavit R.mus; hæc antiqua quottannis [!] comburenda.

Formam Baptismi feminæ obstetrices et alii ob casum necessitatis doceantur.

Sepissime in eo laborandum erit, ut parentes in concionibus, exhortationibus quibuscunque moneat, ne secum ponant in lectis infantes ob periculum oppressionis.

Festa celebranda et ieiunia observanda iuxta Synodum Vilnensem et rubricellam eiusdem, donec nostra Deo auxiliante et a negotiis pastoralibus[b] expediti [!!] et libera [!!] celebrabitur, omnino et serio mandat R.mus, quamvis in festis, si id necessitas rationabilis postulaverit, datur facultas dispensandi.

Præterea extra Diæcesim non se absentabit et discedet, nisi prius licentiam habeat a Loci Ordinario vel eius Vicario Generali, sub pæn[is] arbit[rariis] iniungitur.

Matrimonium extra similiter, ut Baptismum, non administrabit, nisi tantum in Ecclesia.

Populum fidelem ad sacramenta Extremæ Unctionis, quoniam non adeo curant, item ad Confirmationis, alliciet [?] et instruet, in illis [?] valores et necessitates necnon effectum illorum explicando, mandandum censuit R.mus.

---

[a] trin *cor*

[b] past *cor*

Pro fine cæmeterium statim sine mora sepiet, et portas pro illo curabit ad arcendum patentem gressum bestiis et aliis aliquando petulantibus tempore periculi vel occasionis infaustæ. Item foveas sepeliendorum et sepultorum iustas faciet, et complanabit colles et eminentes vertices, atque adeo fovea sit [?] unius staturæ viri, et ossa reperta tum temporis in eadem fovea paulo inferius sepeliantur.

Quod vero attinet de subditis, quoniam in hac Visitatione commode et cum fructu R.ndi[a] D.ni Parochi responderi non possumus, quod subditi Parochiæ Szadoviensis et sint inobedientes, et nolunt [!] debitam præstare D.no operam, tum quod plus agrorum et mansorum possideant, // ...

(...)

[a] *cor*

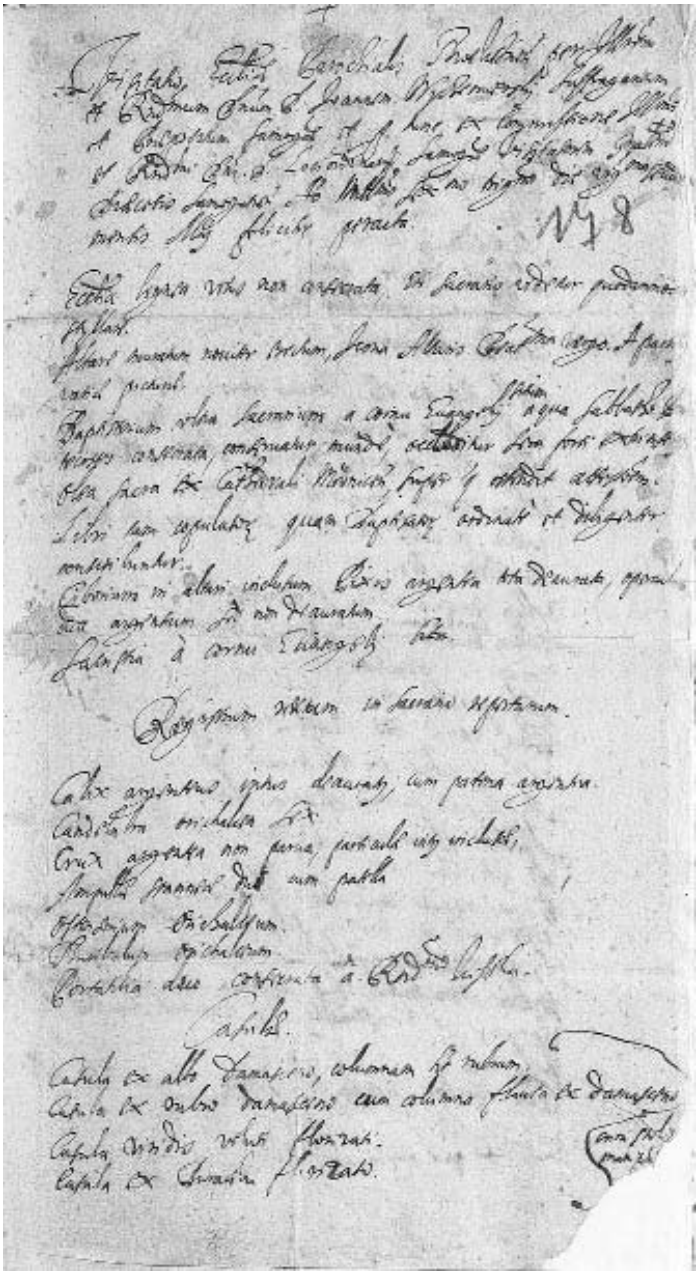

Actus visitationis generalis ecclesiae Švėkšnensis A. D. 1630
(LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 456, fol. 178r)

ACTA VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIÆ (A. D. 1630)

Orig.: LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, ff. 72r–73v;
LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 456, ff. 178r–179r.

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, fol. 72r

VISITATIO GENERALIS
PER ILL.REM[a] [?] ET REVERENDISSIMUM D.NUM JOANNEM
WYSZEMIERSKI, SUFFRAGANEUM ET PRÆPOSITUM SAMOGITIÆ,
ET ADM. R.NDUM D.NUM PAULUM RADZIMINOWICZ
ANNO MDCXXX DIE QUARTA MAJ ECCLESIÆ PAROCHIALIS KŁAVANENSIS,
EX MANDATO ILL.MI LOCI ORDINARII SAMOGITIÆ FELICITER PERACTA[b]

Naprzod

Kosciołł w rynku stoiący krzyżowy z dwiema kaplicami zbudowany, ze wszytkiemi potrzebami gotowy, gontami pobity, krzyz na spicy [?] kosciola mosiądzowy[c] złocisty wielki; dłużyny tego kosciola sązni dwadziescia ieden, a szyrzyny sazni siedm. Ołtarze w tym kośćiele trzy, ieden wielki murowany, a dwa mnieysze w kaplicach z drzewa robione, ktore postawione y zaczęte malowac.

Kazalnica, pulpit y chrzcilnica stolarskiey roboty, w niey fontana miedziana.

Okien sklannych w kosciele dwadziescia dwie, a w zakrystii okien dwie, wszytkie całe.

Crucifix w kosciele na balce z obrazem Naszwiętszey Panny y S° Jana.

Apparaty

Ornatow z stułami y z manipularzami trzy, to iest buratowe ferialne dwa, a trzeci żałobny czarny atłasowy wzorzysty. Antependii takichże trzy. Obrusow kolenskiego płotna na ołtarze cztyry. Alby tegoż płotna z umerałami [!] trzy. Komza kolenskiego płotna iedna. Ręcznikow do ołtarzow tegoz płotna dwa. Ręcznik prosty ieden.

Kielich y z puszką srebrny biały, wewnątrz złocisty, y patyna z iedney strony złocista.

Lichtarzow drewnianych malowanych par trzy.

---

[a] *cor*

[b] *caput actorum visitationis manu notarii Milkont*

[c] o *in intio verbi cor ex* a

Ampulek cynowych dwie parze. Miseczki dwie cynowe.

Koneweczka cynowa kwartowa iedna. Turibularz[a] mosiądzowy ieden.

Chorągwie czyrwone kitayczane dwie.

Żielaza [!] do pieczenia hostii z herbem Je[o] M.sci Pana Starosty Żmuydzkiego na dwie hostii.

fol. 72v // Dzwonkow małych przy ołtarzu dwa. Towalnia iedwabiem czerwonym wyszywana iedna.

Krzyz kontryfałowy z reliquiami ieden.

Mszał rzymski z Patronami ieden.

Psalterz wielki *in folio* ieden. Agenda mała iedna.

Na kosciele dzwonek do sygnowania ieden.

Na dzwonnicy dzwon ieden.

Fornices tres procurati ac altare magnum desuper muratum.

Altaria depicta tria, item ambona et Baptisterium.

Crux argentea sive pacificale procuratum pondo marcarum sex cum dimidia.

Pannus niger, constans sexagenis lith. sex gr. 4, pro feretro et pede altaris.

Carbona in trabe pavimenti[b] excavata, duabus serris [!] intestinis et tertia pensili obfirmata.

Fores chori procuratæ serraque intestina obfirmatæ.

Regale procuratum.

Velamina telæ violaceæ ad cooperiendas altarium omnium trium iccones [!], item ambonæ[c] et Baptisterii.

Malleus cum forcipe pro usu Ecclesiæ.

Imagines duæ Crucifixi: una pro cæremoniis[d] ecclesiasticis expediendis, altera in altari Beatissimæ Virginis.

Sacci ad disciplinam faciendam[e] 16 procurati, et totidem ipsæ disciplinæ pelliceæ.

Metricæ baptizatorum una, altera contrahentium, bene ordinatæ.

Lapis excavatus in vestibulo[f] Ecclesiæ pro aqua lustrali.

Casula violacei damasceni florizati cum stola et manipulari.

Antependia duo violacea ex *anszkot*.

Tobaleæ duæ ad cooperiendum altare[g]: reticulata una alba, alia parva simplex.

---

[a] T *cor*

[b] pavi *cor*

[c] æ *prob cor ex* a

[d] æ *prob cor ex* e

[e] facienda *ms*

[f] v *cor*

[g] *cor*

Mantilia sive manutergia quinque: tria operis textorii, duo simplicia.

Tovanium unum, albo filo florizatum circumquaque.

Subcorporale unum, rubro serico florizatum circumquaque.

// Vela pro imagine Crucifixi tria. *fol. 73r*

Candelabra duo stannea.

Vela pro calice tria, florizata serico rubro; reticulatum album quartum, bombiceum varium quintum.

Vas ad manus lavandas ex aurichalco.

Cinguli duo simplices, tertius sericeus ruber.

Pannus ruber ex *kir* vetere pro pede altaris in Sacello Beatissimæ Virginis.

Pannus niger ex gausapi [?] (vulgo *welens*) pro pede altaris in Sacello Divi Hieronymi.

Candelabrum ex aurichalco, infixum parieti penes fores Ecclesiæ.

Partes multetorum [?] a vocibus quinque, [a] donatæ[b] Ecclesiæ a D.no Suchocki.

Tovanium novum, acu pictum filo albo, oblatum noviter a D.no Moczulski.

Tovanium serico nigro acu pictum, ab ipsa D.na Moczulska [c] florizatum et oblatum.

Imago B. Virginis cum Puero una. Alia imago Crucifixi cum B. V. M. et S. Joanne Evangelista super ambonam affixa.

Superpellicia parva pro ministrantibus pueris duo. Item serta duo pro iisdem.

Lebes æreus pro aspersione.

Ferrum ex utraque parte ianuæ Ecclesiæ pro puniendis excessivis.

Subsellia opere fabrili: unum a latere Evangelii et duo a latere Epistolæ, facta contigue cum cancellis ante maius altare. Item penes fores Ecclesiæ subsellia utrinque quatuor.

Armarium pro rebus ecclesiasticis, serra [!] intestina clausum.

Cista (alias *olstro*) cum lagenis tribus vitreis, pro quarta vacuum locum habens, pro vino ad usus Ecclesiæ, serra intestina clausa.

Imago Resurrectionis Christi Domini, sculpta et depicta.

Pannus Londineus niger, latitudine cubitorum quinque Lithuanicæ sive Vilnensis mensuræ, longitudine item quinque cum dimidia, affixus parieti super tumulum D.næ Elizabeth Kolleciæ in Sacello Beatæ Virginis Mariæ.

Alius pannus ex *kir* ulnarum decem, tignis sive trabibus super sumum[d]

---

[a] *aliqua litera vel signum del*

[b] æ *vid cor ex* a

[c] sive *del*

[d] *cor ex* summum

[!] altare affixus, cum insigniis D.ni Lucæ Szylanski, cuius tanquam zelosi
fol. 73v promotoris fundationis et erectionis Ecclesiæ Kława- // -nensis, corpus sub prædicto altari conditum requiescit.

Portæ cæmeterii duæ, magna una in via ad forum, altera parva versus plateam Szadoviensem procuratæ, ipsumque cæmeterium ab incursu bestiarum circumseptum virgultis[a].

Cista magna pro conservandis apparamentis, serra [!] intestina obfirmata.[b]

Viderunt Visitatores superius expressi res Ecclesiæ Kłławanensis, in quorum maiorem fidem per notarium subscribi mandarunt. Actum in oppido Kłławani anno et die, quibus supra.

David Milkonth,
notarius, manu propria[c].

* * *

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 456, fol. 178r

VISITATIO ECCLESIÆ PAROCHIALIS SZWEKSZNENSIS,
PER ILL.REM ET REVERENDISSIMUM D.NUM D. JOANNEM WYSZEMIERSKI,
SUFFRAGANEUM ET PRÆPOSITUM SAMOGITIÆ, ET PRO TUNC EX
COMMISSIONE ILL.MI ET REVERENDISSIMI D.NI D. LOCI.ORDINARII
VISITATOREM GENERALEM DIÆCESIS SAMOGITIENSIS,
ANNO MILLESIMO SEXCENTESIMO TRIGESIMO DIE VIGESIMA SECUNDA
MENSIS MAIJ FELICITER PERACTA

Ecclesia lignea vetus, non consecrata, in Sacrario videtur quodammodo styllare [!].

Altare muratum, noviter erectum; icona altaris – Beatissima Virgo, a partibus variæ picturæ.

Baptisterium ultra Sacrarium a cornu Evangelii positum[d] [?]; aqua Sabbatho Pentecostes consecrata, conservatur munde, occluditur[e] [?] sera forti extrinsecus.

Olea Sacra ex Cathedrali Mednicensi, super quæ ostendit attestationem.

Libri tam copulatorum, quam baptisatorum ordinate et diligenter conscribuntur.

---

[a] *adscr al manu*

[b] Cista... obfirmata *manu eadem principali, sed atram nigro*

[c] Viderunt... manu propria *manu notarii Milkont scriptum; ibidem sigillum episcopi Wyszemierski cum stemmate Trąby in papyro impressum*

[d] *ins sup lin*

[e] *cor*

Ciborium in altari inclusum. Pixis argentea, tota deaurata, operculum eius [?] argenteum, sed non deauratum.

Sacristia a cornu Evangelii sita[a].

REGISTRUM RERUM IN SACRARIO REPERTARUM

Calix argenteus, intus deauratus, cum patena argentea.

Candelabra orichalcea sex.

Crux argentea non parva, particulæ intus inclusæ.

Ampullæ stanneæ duæ cum patella [!].

Ostensorium orichalceum.

Portatilia duo consecrata a Reverendissimo Kisska.

Casulæ

Casula ex albo damasceno, columnam habet rubram.

Casula ex rubro damasceno cum columna flavea ex damasceno.

Casula viridis veluti [?] florizati.

Casula ex *buraciku* [?] florizato[b].[c]

// Casula ex veluto nigro, cuius columna ex *atłas* albo. *fol. 178v*

Casula ex *atłas* albo.

Antependium reticulatum ex filis lineis.

Pluviale ex *buracik* violacei coloris.

Pluviale vetus ex albo damasceno.

Antependium nigrum.

Mappæ numero quinque.

Albæ tres. Humeralia duo.

Vexilla quatuor.

Vella tria ex tella florizata sericeis filis, pro calice.

Vella duo ex damasceno viridi, quorum unum[d] habet in medio IHS filis argenteis depictum, aliud Maria[e] Nomen.

Vellum longum bombyceum florizatum.

Vellum pro calice ex tella subtili, aureis filis depictum, in medio IHS.

Vellum sericeum rubrum pro ostensorio.

Vellum bombiceum[f] longum album pro ostensorio.

---

[a] *fort del*

[b] z *prob cor*

[c] *ad has quatuor casulas in mg lacerato scriptum:* cum stolis [et?] manipulis [...?]

[d] u *in initio verbi cor*

[e] *cor*

[f] sericeum *del*; bombiceum *sup lin*

Corporalia quatuor.

Subcorporalia tria.

Thecæ variæ tres. Custodiæ quinque[a].

Vella pro calice ex tella tenuiori duo.

Antependium rubrum [?] sericeum, alias *kitayczane*.

Missale Romanum, graduale, psalterium, antiphonarium; omnes isti libri novi.

Mappa noviter comparata, filis sericeis florizata.

Eiusdem telæ, similiter etiam filis sericeis florizatum subcorporale unum.

In cęmeterio campanile, ubi repertæ sunt campanæ duæ[b]: una maior, altera minor. Super Templum campanula parva, quæ rupta est[c], ad dandum signum. Pro ministrantibus, qui [?] serviunt Sacrificio Missæ, campanula una.

fol. 179r Ex carbona pecunia numero sexag. viginta lith. apud Reverendum // Parochum propter periculum ablationis ex carbona conservantur.

Supra expressas res Reverendissimus anno et die quibus supra lustravit.

David Milkonth,
Notarius Consistorii Mednicensis,
manu propria.

Inventarium Visitationis a Reverendissimo D.no Suffraganeo Samogitiæ exhibitum, præsertim rerum ecclesiasticarum, subscripsi.

Joannes Woytkiewicz, Parochus Plongianensis et Vicedecanus Retoviensis, manu propria[d].

---

[a] qui *prob cor*

[b] æ *prob cor*

[c] quæ rupta est *adscr inf textum in parte inferiori paginæ*

[d] Inventarium... propria *manu vicedecani Woytkiewicz*

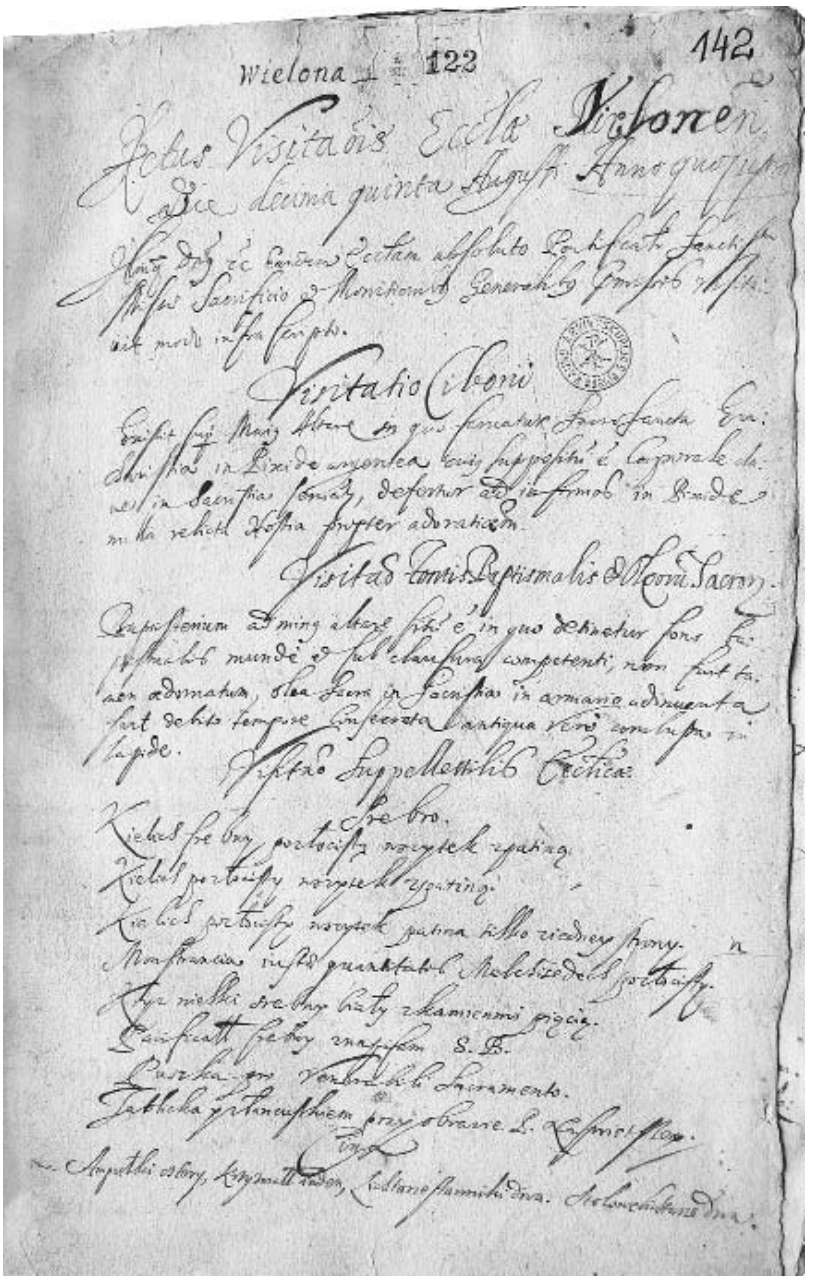

Actus visitationis generalis ecclesiae Veliuonensis A. D. 1635
(KAKA, b. 137, fol. 122r)

ACTA VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIÆ (A. D. 1635)

Orig.: KAKA, b. 137, ff. 94r–99v, 122r–130v (A);
LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, ff. 51r–52v (B).
Apogr.: LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 300, ff. 33r–34r.

[VISITATIO ECCLESIÆ OLSIADENSIS]

Decreta Reformationis

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 300, fol. 33r

Dominus Parochus quoties ad infirmos defert Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, semper hostiam relinquat in tabernaculo, ne inane adoretur ab ingredientibus Ecclesiam.

Coram Sanctissimo Sacramento candela seu lampas die noctuque ardeat, vel ad minus quando Ecclesia aperta et populus est frequens.

Quotiescunque exponitur Venerabile Sacramentum, ad minus 6 in altari candelę ardeant.

Dum solennes processiones fiunt, curet, si ex alia materia fieri non potest, saltem ex tela depicta baldachinum, tum ad minus quattuor candelæ præferantur; quæ processiones præter festum Corporis Christi conceduntur pro Dedicatione Ecclesiæ, pro festo S. Annæ, S. Bartholomęi, Patronorum Ecclesiæ, et prima dominica post quælibet 4 Tempora ratione Confraternitatis S. Annæ.

Candelabra procuret lignea duo, in quibus tempore elevationis Venerabilis Sacramenti ad minimum una candela accendatur.

Claves tabernaculi Sanctissimæ Eucharistiæ et Fontis baptismalis a Parocho deferri debet; si vero ipsemet discesserit, in loco tuto sub clausura deponat.

Sacrificium Missæ dum peragit in solennioribus festis, thurificationem adhibeat, tum etiam in primis et secundis Vesperis, secundum præscriptum Ecclesiæ.

Siquidem hactenus hic intermissus usus fuit sacramenti Extremę Unctionis, populum inducat ad suscipiendum huiusmodi sacramentum.

Olea Sacra sub clausura servet; in Capellis vero existentibus in Lepławki et Gordy servet Olea Sacra in seorsivis et specialibus vasis stanneis. Sacramenta in Domo sua Parochiali non administret, nisi in casu evidentissimæ necessitatis, videlicet sacramentum Baptismi, Matrimonii et Poenitentiæ.

Confessiones Christi fidelium non excipiat, nisi in confessionali, cuius fenestella habeat craticulas; et aliud confessionale procuret ad altare S. Annæ vel ibi, ubi ante baptisterium fuit.

Confessiones infirmorum ianuis apertis, quoties excurrit ad eorum domos, excipiat.

Infirmos ex charitate etiam non vocatus visitet.

Non exigat pro pulsu campanarum a civibus et subditis Tenutæ huius, præter 6 gr. litt., siquidem eorum sumptibus comparatæ sunt campanæ, vel certe in præmissis receptam usu servet consuetudinem.

Tectum Templi anno currenti renovari curet, etiam invocato auxilio populi huius Ecclesiæ, ne ob iniurias cęli corruat.

Anno quoque præsenti curet laquear Sacristiæ frequentibus stillicidiis putrefactum reformari.

Vestes sacras [a] in armariis, præsertim casulas in armario maiori, decentius et ordinatius incontinenti servet.

Pavimentum Ecclesiæ procuret adæquari anno præsenti.

Cemeterii portæ sub clausura teneantur, ne incursibus bestiarum pateant.

Tabulas ex voto factas, ad imaginem S. Annæ oblatas in speciali registro constet [?], tum etiam gratias impetrant [??].

fol. 33v // Admoneat parentes pro contione et circa administrationem Baptismi, ne in eodem lecto teneant infantem per unum annum.

Nidos avium tollat ex arboribus circa Ecclesiam existentium, ne successive arescant, cum sint utiles et necessarie [?] ad arcendas iniurias coeli.

Cęra, quæ a Christi fidelibus offertur, non vendatur.

Claves carbonæ sint tres: una a Parocho, duæ a duobus vitricis, videlicet [?] Iosepho Bułat et Marco Bałtromieiewicz, deferantur.

Baptisterium firmius locari curet et ordinatius Fontem conservet.

Librum baptisatorum, matrimonium contrahentium iuxta formam in Epistola Pastorali præscriptam connotet. Hunc librum sine ulla mora comparet, in quo describantur nomina omnium animarum, quoad fieri poterit, quæ sunt in præsenti Parochia. Item librum piorum legatorum habeat.

Matutinum diebus dominicis et festis solennioribus decantet, videlicet unum nocturnum cum lectionibus ultimis et oratione.

Populum instruat in iis, quæ ad salutem necessaria sunt.

Vestem decentem talarem deferat.

Sarta tecta suæ Parochiæ conservet.

Baccalaureum pro erudiendis pueris in literis et doctrina christiana in continentia [!] servet.

Scholam, ne desolatione corruat, restaurari invigilet.

Feria quinta Maioris Hebdomadæ bullam Cęnæ Domini promulget, tum etiam indulgentias pro festo Corporis Christi, descriptas in Epistola Pastorali.

---

[a] præsertim *del*

Excurrat frequenter in pagos, et ipse strenam exigat, eoque tempore doceat populum rudem necessaria salutis.

Subditos Ecclesiæ circa ordinationem a Nobis iisdem traditam conservet [?] eosdemque paternæ [!] tractet.

Constituantur inter subditos Tenutæ Olsiadensis decuriones, qui attendere debent, an diebus dominicis et pro festo Paschatis, Nativitatis, Pentecostes aliisque festis solennioribus Ecclesiæ ex singulis domibus soleant interesse, ad quem effectum contra negligentes poena statuatur, super quo communicet cum Præfecto Curiæ Olsiadensis.

Extracta ex actis Visitationis de Anno D. 1635 die 27 Iulii.

Concordat cum ipsis actis.

Nicolaus Blaszkowski, Custos et Officialis Mednicensis, manu propria.[a]

DECRETA OCCASIONE CONFRATERNITATIS SANCTÆ ANNÆ *fol. 34r*

Regens Confraternitatis debita a quibusvis detentoribus recuperet, quæ ad eandem Confraternitatem pertinent.

Processiones a Confraternitate absolventur abhinc pro festo S. Annæ, Dedicationis die anniversario huius Ecclesiæ, et post quælibet Quattuor Tempora prima dominica.

In processione faces ante Venerabile Sacramentum a fratribus deferantur.

Quoties defertur Venerabile Sacramentum ad infirmos, eidem faces præferantur.

Inscriptio in album Confraternitatis non nisi a Patre Spirituali fiat.

Cista pro porrectionibus piis comparari debet, cuius claves sint quattuor et a Senioribus asserventur.

Liber, in quo scribentur nomina fratrum et sororum, servetur sub clausura.

Insignia Confraternitatis comparentur, videlicet sigillum, vexillum, crux[b] etc.

Acta Confraternitatis uniuscuiusque congregationis connotent, congregationes vero non nisi in Ecclesia fiant.

In quolibet Sacro pro defunctis animæ mortuorum fratrum et sororum a Patre Spirituali orationibus confratrum commendentur.

Visitatores infirmorum inter se constituant.

Mortuum fratrem pauperem pecunia carbonæ sepeliant.

Extractum ex actis Visitationis Generalis de Anno D. 1635 die 27 Iulii.

---

[a] Concordat… propria *manu officialis Blaszkowski*

[b] *ms* crucem

Ex actis Visitationum Generalium transumpta sub tempus Visitationis Generalis. Nicolaus Blaszkowski, Custos et Officialis Mednicensis, manu propria.[a]

* * *

KAKA, b. 137, fol. 122r

ACTUS VISITATIONIS ECCLESIÆ VIELONENSIS[b] DIE DECIMA QUINTA AUGUSTI ANNO QUO SUPRA[c]

Illustrissimus Dominus etc. eandem Ecclesiam absoluto pontificaliter Sanctissimo Missæ Sacrificio et monitionibus generalibus præmissis visitavit modo infrascripto.

VISITATIO CIBORII

Existit super maius altare, in quo servatur Sacrosancta Eucharistia in pixide argentea, cui[d] suppositum est corporale; claves in Sacristia servantur; defertur ad infirmos in pixide, nulla relicta hostia propter adorationem.

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS ET OLEORUM SACRORUM

Baptisterium ad minus altare situm est, in quo detinetur Fons Baptismalis munde et sub clausura competenti, non fuit tamen adornatum. Olea Sacra in Sacristia in armario adinventa sunt, debito tempore consecrata, antiqua vero combusta in lapide.

VISITATIO SUPPELLECTILIS ECCLESIASTICÆ

Srebro

Kielich srebrny, pozłocisty wszytek, z patiną.
Kielich pozłocisty wszytek, z patiną.
Kielich pozłocisty wszytek, patina tilko z iedney strony.
Monstrancia *iustæ quantitatis*, melchisedech pozłocisty.
Kryz [!] wielki srebrny biały, z kamienmi piącią.
Pacifikałł srebrny z napisem S. B.

---

[a] sub tempus… propria *manu officialis Blaszkowski*
[b] *cor*
[c] anno quo supra *subnot rec*
[d] *ms* cuius

Puszka *pro Venerabili Sacramento*.
Tablicka [!] y z łancuszkiem przy obrazie P. Naswiętszey.

Cina

Ampułki cztery. Krzyzmałł ieden. Lichtarze stawniki dwa. Stolowe lichtarze dwa.

Mosiądz, Miedz, Zelazo, Spiza *fol. 122v*

Monstrancia mosiądzowa in toto, cała.
Lichtarze mosiądzowe wielki [!] dwa, mnieysze dwa.
Kociolek miedziany *pro Fonte Baptismali*. Kociolek *pro aqua benedicta*.
Zelazo do hostii wielkich y cirkularz. Klotki [!] koscielne trzy.
Dzwonki do ołtarza trzy. Dzwony na dzwonici [!] trzy.[a]
Lichtarze wyszące z łancuszkami zelaznemi miedziane trzy.
Dzwon wielki na dzwonicy, nabity od Pana Somoroka[b].

Ornaty

Ornat złotogłowowy zielony, *cum toto*.
Ornat zielony adamaszkowy z columną atlasową czerwoną, *cum toto*.
Ornat biały z brukateli wzorzisty, *cum toto*.
Ornat biały kitayczany ponoszony, *cum toto*.
Ornat adamaszkowy wiszniowy z columną białą wzorzistą, *cum toto*.[c]
Ornat axamitny szkarlatny ponoszony, z columną czerwoną z wyszywaniem moskiewskim, *cum toto*.
Ornat połatlasia zoltego na kształt złotogłowu, *sine stola et manipulo*.
Ornat adamaszkowy czarny z columną kitayczaną białą, *cum toto*.
Ornat anskotowy czarny z columną popielastą anskotową, *cum toto*.
Ornat kitayczany czarny z columną blękitną kitayczaną, *cum toto*.

Alby

Alba rąbkowa, wyszywana z koronkami wkolo, y z humerałem.
Alba prostego plotna tkackiego, wyszywana białem, z humerałem.
Alby trzy szrzednego [!] płotna z humerałami. Passy trzy.
Alba z płotna tkackiego.[d]
Kappa z połatlasia na zołtym połu, florizowana.
Kappa buracikowa na czerwonym polu, florizowana z kwiatami łazurowemi.
Komzy dwie, iedna z tych stara, *vix ad usum valet*.

---

[a] N. 1. [?] *mg sin*
[b] Dzwon wielki… Somoroka *ins atram nigro*
[c] N. *mg sin*
[d] Alba z płotna tkackiego *prob ins*

Antependia

Antependium z połatlasia na zołtym polu, florizowane czarne.

fol. 123r // Antependium z połatlasia na polu czerwonym, florizowane biało.

Antependium czerwone z połatlasia, florizowane zołto, staroswieckie, stare, z moskiewskim haftowaniem.

Antependium [!] muchaierowe dwoie [?] zielone na poł z czerwonym.

Antependium szyte z plocienka tureckiego.

Antependium adamaszkowe czarne, nowe.

Bursy

Bursa z polatlasia na białym polu, florizowana.

Bursa złotogłowowa biała, stara, *cum Nomine Maria*.

Bursa adamaszkowa zielona.

Bursa czerwona adamaszkowa.

Bursa atlasowa biała z stulą atlasową bialą, do chorych[a].

Korporały cztery. Purificatoria pięć. Palle trzy; wyszywana iedna iedwabiem.

Vella

Vellum do monstrancii zasciane srebrne stare.

Vellum do kielicha atlasowe białe, wyszywane ze złotem y iedwabiem roznym, *cum Nomine Maria*.

Vellum plocienne rąbkowe, wyszywane iedwabiem y blaszką, *cum Nomine Iesus*.

Vellum plocienne, wyszywane ze złotem y srebrem, *cum Nomine Maria*.

Vellum kitayczane zielone *cum cruce in medio*.

Vellum kitayczane szkarlatne *cum cruce in medio*.

Vellum kitayczane czerwone z koronkami wkoło złotemi.

Vellum kitayczane czerwone, stare, *cum cruce*.

Vellum kitayczane zołtogorące *cum Passione in medio*.

Vellum plocienne, wyszywane ze złotem y blaszką białą, *cum Nomine Iesus*.

Vellum czamletowe czarne wodniste, *in medio cruce* [!!], z koronkami[b] iedwabnemi wkolo.

Vellum kitayczane czarne *sine cruce*, y koronek zadnich wkolo.

fol. 123v // Vellum białe atlasowe, wkolo sznurkiem iedwabnym czerwonym.

Vellum czarne anskotowe *cum toto*.

Vellum plocienne małowane, *cum imagine Annunciationis B. M. V.*

---

[a] do chorych *prob adscr*

[b] o *inter* r *et* n *cor*

Vellum plocienne małowane, *cum imagine Annunciationis B. M. V.* drugie.

Vellum plocienne, wyszywane iedwabiem czerwonym z błękitnym y zołtym, *in medio Nomen Iesus*.

Vellum plocienne, wyszywane iedwabiem zołtym na pol czerwonym, *cum Nomine Iesus in medio*.

Subcorporały

Subcorporałł plocienny z wyszywaniem wkolo złocistym y iedwabiem zołtym y zielonym.

Subcorporałł plocienny z wyszywaniem złocistym na poł z iedwabiem zielonym y błękitnym.

Subcorporałł plocienny, wyszywany iedwabiem prostego plotna.

Subcorporałł wyszywany[a] bielem y bantaierem.

Subcorporałł plocienny, iedwabiem czerwonym[b] wyszywany.

Subcorporałł plocienny, z bielem y iedwabiem czerwonym wyszywany.

Subcorporałł plocienny, po brzegach siatkowaty y blaszką zołtą wyszywany.

Fartuszkow do Crucifixa plociennych pięć roznych.

Obrusy

Obrus wyszywany iedwabiem czerwonym y zołtym z iedney strony, a z drugiey koronkami, plocienny.

Obrus plocienny z koronkami szerokiemy [!] z iednego brzegu y konca.

Obrus plocienny, wkolo siatczany, z wyszywaniem na poł z iedwabiem czarnym.

Obrus prostego plotna z koronkami wkoło.

Obrus prostego płotna dziurkowany. Obrus po brzegach siatczany.

Obrus stary, prostego plotna, podziurawiony. Obrus plocienny z brzegami siatczanemy [!].

// Obrus iedwabiem czerwonym y bielem wyszywany. *fol. 124r*

Obrusy dwa plocienne siatkowate, z koronkami z brzegow.

Obrus wyszywany bialem z brzegow y koncow. Obrusy plocienne stare trzy.

Towalnie

Towalnia stara plotna tkackiego bez zadnego wyszywania.

Towalnia plotna kolęckiego, nowa, z wyszywaniem roznego iedwabiu.

Towalnia do rąk ucierania, czarnym iedwabiem wyszywana.

---

[a] *ms* wyszywana

[b] m *fort adscr*

Towalnia siatkowata ze wszytkich brzegow.
Ręczniki do rąk ucierania cztery proste.

Chorągwi adamaszkowe białe dwie. Chorągwi muchaierowe czerwone z zielonym dwie. Sukno czarne *pro [fer]etro sepeliendorum*.

Xięgi

Msałł [!] wenecky staroswieckiego druku. Mszałł wenecky nowy. Mszałł stary, *Parisiis* drukowany. Agenda wielka, starey editii, dobra. Gradałł. Psalterz. Antiphonarz. Portatilia duo consecrata. Kilim turecki na czerwonym polu, pstry po brzegach. Kobiercyk prosty do nakrywania positiwa.

Obrazy

Obraz P. Naswiętszey *ante fores Sacristiæ* w ramach wielki.
Obraz P. Naswiętszey wedle oltarza wielkiego w ramach.
Obraz wedle oltarza *Passionis Christi*.
Obraz S. Kazimierza w ramach z napisem M. Z.
Obraz S. Jerzego w ramach.
Obraz S. Stanisława y Kazimierza wespołł w ramach.
Obraz P. Jezusa w sercu y S. Franciszka wespołł.
Obraz P. Naswiętszey *Assumptionis* wedle oltarza B. M. V.
Obrazy P. Jezusa, P. Naswiętszey, S. Bołtromieia, S. Franciszka w ramach prostego małowania wedle ołtarza małego.
Poduszeczki do mszała dwie.
Crucifix *in medio Ecclesiæ* z obrazami P. Naswiętszey y S. Jana.

fol. 124v VISITATIO FUNDATIONIS ECCLESIÆ ET FABRICÆ

Ecclesia tituli S. Petri consecrata, sed iam ruinæ proxima ob antiquitatem; sita est prope Curiam Regiam ad fluvium Niemen, in loco eminenti et sublimi, ubi altaria sunt tria cum portatilibus duobus consecratis. Anno præsenti in eodem loco sumptibus Ill.mi Principis Alberti Radzivilii, Cancellarii Magni Ducatus Lituaniæ et huiusmodi bonorum Vielona Capitanei, cæpit e lateribus ædificari, et infra tempus breve illius fabrica continuabitur, cum materia praesto sit sufficiens. Pro eadem Ecclesia ædificanda primum lapidem posuit R.mus Wisiemierski Suffraganeus ex mandato Ill.mæ Dominationis. Literæ fundationis originales extat in Archivo; quarum authoritate Ecclesia possidet in primis Domum Parochialem cum sufficientibus ædificiis, contiguis cæmeterio Templi, item inter agros oppidanorum[a] possidet septem mansos, quos ipse

[a] item inter agros oppidanorum *subnot; mg sin* NB. 7 włok

Parochus excolit, item in oppido Vielona[a] possidet quatuor areas possessionatas, quarum incolæ tenentur tempore festivo in hebdomada diem unum præstare labores, item [b] tres hortulanos, prope Parochiam in quatuordecim circiter morgis[c] residentes[d], qui duobus diebus tenentur in hebdomada laborare; item possidet villam Popiszki, in qua mansi numerantur quinque possessionati, duo vero deserti; item villam Kowa[le], in qua sunt mansi possessionati undecim; item villam Klangie seu Romanowo, in qua mansi quatuor possessionati existunt; item villam Gudele et Girdzie, in qua mansi quatuor possessionati, quorum subditorum onera et obligationes descriptæ sunt in his ordinationibus iisdem subditis traditis.

VISITATIO CARBONÆ TEMPLI

A quindecim et pluribus annis victrici huius Ecclesiæ rationem dati et accepti facere neglexerunt, prout et tempore præsentis Visitationis registra inordinata produxerunt, ex quibus non potuit // certa cognitio haberi de *fol. 125r* eleemosynis receptis et expensis; dicti tamen oppidani, qui officio victrici fungebantur, confessi sunt libere deberi Ecclesiæ pecuniam infrascriptam; et in primis famatus Valentinus Woyczun recognovit, quia carbonæ pecuniam florenos septuaginta tres detinet, quos incontinenti numeravit; item Joannes Bartkun florenos quadraginta duos, quos similiter numeravit Joannes Zypla.

Krugier Stolarz non solutis Ecclesiæ florenis triginta septem et grossis octodecim mortuus est, reliquit tamen domum et prolem, cuius tutorem agit Valentinus Voyciun; item Joannes Rudaitis florenos quinque reddidit; item Sebastianus Grzizys [?] florenos quinque redditurus; et item Stanislaus Piotrowic [!] florenos quadraginta novem grossos quinque redditurus est pro festo [e] Sancti Martini[f] in anno praesenti; item Thomas Heidukaytis florenos tres grossos decem reddidit. Item Venerabilis Augustinus Iugurowski, Parochus Velonensis, pecuniæ pro divendita cera a parochianis in Ecclesia oblata; tamen etiam pecuniæ a loco sepulturæ receptæ debet Ecclesiæ florenos centum septuaginta quatuor grossos septem et mediantem [!]. Item Parochus recepit a victricis circiter centum quinquaginta florenos anno praeterito, de qua rationem non reddidit.

---

[a] item in oppido Vielona *subnot; mg sin* NB. In opido [!] 4 areas, to iest na dole.

[b] quatuor *del*

[c] item tres hortulanos… morgis *subnot; mg sin* na gurże 14 morgow

[d] Parochialem cum sufficientibus… morgis residentes *notatum rec linea et* NB. *mg sin*

[e] S. *ms*

[f] Sancti Martini *prob cor*

VISITATIO ADMINISTRATIONIS SACRAMENTORUM ET TITULI PAROCHI

Venerabilis Augustinus Iugurowski, actu presbyter, literas formatas super susceptis Ordinibus non exhibuit ex eo, quod, prout ipse re... [?], sint
fol. 125v combustæ. Idem exhibuit literas suæ provisionis de Ecclesia // Vielonensi, a duobus annis obtentas[a]. Sacramenta ecclesiastica administrat non gratis, similiter et a loco sepulturæ multum exigit, in pagos non excurrit ad officium docendi rudem populum necessaria salutis, subditos suæ Ecclesiæ gravat[b] laboribus et exactionibus, Matutina diebus dominicis non decantat et in exercitio spiritualium demissus est. Hospitale[c] non extat; Scholæ domus prope Ecclesiam; Bacalaureus et Cantor non extant[d]; retulit tamen Parochus prope diem expectare adventum Bacalaurei [!] Vilna ad requisitiam sui. Organarius[e] in dicta Ecclesia, Zepla nuncupatus, procuratur ab Ill.mo Duce, qui eo nomine possidet mansum ab omnibus oneribus exemptum.

VISITATIO STATUS ANIMARUM

Parochus retulit extare unum solum parochianum Hereticum, videlicet Nobilem Skirmont, et aliquot oppidanos scandalose cohabitantes mulieribus, videlicet in concubinatu; librum non exhibuit status animarum.

DECRETA REFORMATIONIS

Venerabilis Augustinus Iugorowski, Parochus Vielonensis, literas formatas super susceptis Ordinibus exhibeat coram Officio suæ Ill.mæ Dominationis, vel testimonium suæ ordinationis infra duos menses.

Idem invigilet Ecclesiam antiquam sartam tectamque conservari, usquequo Ecclesia in loco nuper destinato de novo ad mentem Ill.mi Principis D.ni Radziwiłł, Cancellarii Magni Ducatus Lithuaniæ, extructa fuerit.

Sacrosanctum Missæ Sacrificium et[f] conciones diebus dominicis et festivis non intermittat.

fol. 126r Matutina diebus dominicis et festivis solennioribus decantet, // præmissis Vesperis, et secundas iisdem diebus non negligat.

Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, quoties defert ad infirmos, reli[n]-quat in tabernaculo hostiam, ne inane adoretur ab ingredientibus Ecclesiam.

---

[a] t *inter* b *et* e *cor*
[b] *prob cor*
[c] *mg* Hospitale
[d] *mg* Schola
[e] *mg* Organarius
[f] *cor, fort ex* pro

Claves eiusdem tabernaculi et Fontis Baptismalis ipse deferat statimque baptisterium competenter adornet.

Matrimoniis assistat præmissis bannis; in privatis ædibus, videlicet domi suæ, sine necessitate non administret sacramenta.

Quoties vocatur ad infirmos, sine ulla retardatione descendat ad eos. [a]

Ab administratione sacramentorum non nisi ultro oblata recipiat, nullosque faciat contractus de quota sibi persolvenda, sub pœna excommunicationis.

Processiones peragat pro festo Corporis Christi, et indulgentias publicet iis concessas, qui intersunt huiusmodi devotioni; dictæ autem indulgentiæ continentur in Epistola Pastorali, quæ habetur in Constitutionibus Provincialibus; quam ediscat et iuxta ipsius præscriptum administret Ecclesiam.

Feria quinta Cænæ Domini bullam Cænæ Domini publicet.

Singulis diebus vesperi pro defunctis maiorem campanam pulsari curet, præmonito ante omnia populo ex ambona super eo.

Quo commodius possit cognoscere statum Parochiæ suæ et de regimine animarum suæ Ecclesiæ reddere rationem Deo Omnipotenti, librum comparet, in quo connotet nomina omnium parochianorum viventium, quicunque habent usum sacramentorum in Ecclesia Vielonensi, sub pæna arbitrio Ill.mæ Dominationis irremissibiliter extendenda.

Excessivos concubinarios et alios publicos delinquentes invigilet reduci ad recte vivendum, super eoque imploret brachium sæculare.

Excurrat frequenter in pagos doceatque rudem populum necessaria salutis.

// Bacalaureum, qui possit docere parochianorum filios doctrinam *fol. 126v*
cathechisticam et alias honestas literas, incontinenti detineat ad Ecclesiam, sub pæna suspensionis a beneficio.

Sub eadem pæna subditos suæ Parochiæ laboribus et exactionibus non gravet, sed iuxta ordinationem ab Ill.ma Dominatione iisdem traditam ipsos conservet.

Tempore nocturno, quando nemo possit operari, ne compellat subditos ad laborandum.

Hospitalitatis sit amans, ut cæteri ab ipso summat [!] exemplum huiusmodi virtutis.

Qui ministerium[b] tractant reconciliationis, nihil ab iis magis alienum esse debet quam odia et rancores ac simultates; ob id cum[c] parochianis suæ Ecclesiæ in charitate vivat nullique imposterum det occasionem litium, sub pæna quingentorum florenorum pro fabrica Ecclesiæ applicandorum.

---

[a] ab ad *del*

[b] ni *ins sup lin*

[c] *cor*

DECRETA OCCASIONE CARBONÆ

Quandoquidem tempore præsentis Visitationis victrici non exhibuerunt registra ordinata, tenebuntur infra semestre describere huiusmodi rationes, ut eas exacte possint reddere coram delegato ab Ill.ma sua Dominatione.

Eiusdem carbonæ abhinc sint tres claves: prima penes Parochum, duæ vero distinctæ penes victricos, qui singulis annis pro festo Circumcisionis debent eligi; nunc autem constituuntur victrici, videlicet honesti Petrus Alexiewicz et Sebestianus Surginaitis, quorum officium durabit ad festum Circumcisionis, in anno proxime futuro imminens.

Dictus Parochus et victrici infra duas hebdomadas comparent carbonam maiorem cum tribus seraturis, cum præsens sit satis parva.

Iidem victrici deferant claves a trunco, alias *słupek*, cuius seratura incontinenti procuretur.

In huiusmodi carbonam reponatur pecunia e sacco, a loco sepulturæ, a piis testatoribus oblata et quæ a vivis parochianis ultro offerretur, similiter et pecunia in *słupek*.

Iuxta modum tempore Visitationis præscriptum connotent eleemosynas
fol. 127r receptas // et expensas, idemque liber servetur sub clausura vel in eadem carbona.

Rationem vero dati et accepti dicti victrici una cum Parocho tenebuntur facere singulis annis coram Commissario visitante Ecclesiam.

Tempore eiusdem Visitationis cum nonnulli oppidani detinentes pecuniam carbonæ eandem incontinenti reddiderunt ad manus victricorum huius anni, prout in libris seu registris huius carbonæ continetur, sub tempus dictæ visitationis comparatis, nonnulli vero detentores submiserunt se et obligarunt quamprimum persoluturos, propterea [a] invigilet D.nus Parochus una cum victricis, ut huiusmodi pecunia vindicetur et in carbona reponatur.

Cum pannum nigrum, alias *całun*, D.nus Parochus comparaverit ex pecunia ex carbona recepta, quoties tempore sepulturæ ab huiusmodi panno in pheretro existenti contigerit eleemosinam offeri, eadem reponatur in carbona Templi.

Idem Parochus incontinenti pecuniam, quam ratione sepulturæ et pro cera Ecclesiæ divendita recepit, videlicet centum septuaginta quatuor florenos grossos septem et denarios tres, reponat in carbonam de scientia victricorum.

Item pecuniæ a victricis ex carbona perceptæ rationem reddere teneatur infra duos menses.

De huiusmodi autem pecunia in carbona existenti procuretur vinum, reparatio apparamentorum ecclesiasticorum tantum, non vero fabricæ Templi, cum ad hoc D.nus Parochus teneatur.

---

[a] in *del*

Cera tempore Divinorum a parochianis oblata sit in procuratione et custodia victricorum cum scientia [?] D.ni Parochi, ne in usus profanos distrahatur, sed pro cereis Ecclesiæ convertatur.

Campanam quæsitam a Nobili Somorok alienare ab Ecclesia Vielonensi non præsumat.[a]

ACTUS VISITATIONIS ECCLESIÆ SREDNICENSIS DIE DECIMA SEXTA AUGUSTI ANNO QUO SUPRA

fol. 127v

Per Ill.mum D.num absolutæ [?][b] a Missis [?][c], ut supra etc., celebratæ; quæ quidem Ecclesia est lignea, non consecrata, sita in medio fori oppidi versus Curiam Ill.mi D.ni Palatini Novogrodensis, tituli Nativitatis B. M. V.; eandem Ecclesiam a duobus circiter annis Religiosi Ordinis Eremitarum S. Augustini deserierunt.

[d]VISITATIO CIBORII

Hoc situm est super maius altare, ubi Sacrosancta Eucharistia servatur in pixide argentea sub clausura competenti.

Baptisterium decenter servatur, et Olea Sacra.

VISITATIO FUNDATIONIS

Anno præsenti Ill.mus D. Nicolaus Sapieha, Palatinus Novogrodensis, dictam Ecclesiam in bonis Srzedniki dotavit, cuius fundationis literæ originales adinventæ sunt penes Comendarium [!] eiusdem Ecclesiæ. Eiusdem fundationis authoritate possidet Ecclesia villam Steciuny, in qua mansi quinque, ex quibus tres et medius possessionati; item duos morgos prope oppidum; item mansos duos inter oppidanorum agros iacentes, [e] excolendos a Parocho; item hortum adiacentem Domui Parochiali; item ratione salarii[f] ex Curia ducenti floreni annuatim solvi debent. In iisdem literis assignata est provisio Bacalaureo, quam solvi debet ex eadem curia Srednicensi. Ius autem patronatus eiusdem Ecclesiæ fundatori et successoribus eius Catholicis competit.

---

[a] Campanam quæsitam... præsumat *adscr al atram*

[b] *fort del*

[c] *hic locus non clarus est*

[d] *des manus A, inc manus B*

[e] *aliquid (prob* pro*) del*

[f] *cor ex* salarium

VISITATIO TITULI PAROCHI

Venerabilis Matthias Wyzgayło, actu presbyter, exhibuit literas formatas, quem previo [!] examine Ill.mus D.nus presentatum ab Ill.mo D.no Fundatore ad eandem Ecclesiam instituit tempore eiusdem Visitationis.

fol. 128r ### VISITATIO SACRAMENTORUM ADMINISTRATIONIS

Sacramenta debite Parochus administrat; nuper occasione procurandæ fundationis discesserat ab Ecclesia, non relicto substituto.

VISITATIO STATUS ANIMARUM

Usum sacramentorum in dicta Ecclesia habent incolæ Tenutæ Srednicensis.

Item villæ Nobilium, Rusterkeynie [?], Nacuny, Witkuny, Ormiana, Poszyle, Kiawliszki, D.nus Mackiewicz, Połozdone.

Excessivi notorii sunt Vitkany [?], nobiles duo, cum complicibus, qui anno pręterito quendam militem, lapide ad colum [!] appenso, in profluentem deiecerunt et enormiter concussum occiderunt. Hærethicus intra fines huius Parochiæ unus duntaxat, videlicet Monstwiłł.

VISITATIO SUPELLECTILIS ECCLESIASTICÆ

1. Kielich wielki srebrny złocisty z patyną.

2. Kielich srebrny biały, na niektorych mieyscach pozlocisty, z patyną pozlocistą srebrną.

3. Kielich srebrny biały staroswiecki, na niektorych mieyscach stara pozłota, patyna do niego biała srebrna, ze srodku zlocista.

Krzyz wielki srebrny, mieyscami złocisty.

Krzyz mały srebrny biały.

Monstrancia srebrna biała, melchisedech zlocisty.

Krzyzyk na niey zlocisty.

Puszka srebrna biała.

Votum srebrnę [!] przy obrazie N. Panny od Iey M.ci P. Wojewodziney Nowogrodzkiey.

Mosiądz, Cyna, Miedz

Monstrancia mosiądzowa stara, dobra.

Lichtarzow pare [!] mosiądzowych.

Lichtarzow pare [!] cynowych małych.

fol. 128v // Ampułek dwie pare [!] cynowych,

Kielich cynowy do ablucii. Krzyzmał cynowy.
Dzwonkow małych przy oltarzach trzy, czwarty przy zakrystii wiszący.
Dzwony na zwonicy [!] trzy małych, czwarty sredni.
Zegar na kosciele biiący, z wagami wiszący.
Kociołek miedziany. Zelazo do pieczyna [?!] opłatkow.

Ornaty

1. Ornat zielony adamaszkowy, kryż na nim czerwony adamaszkowy, zlotem hawtowany [!], *cum toto*.
2. Ornat biały buracikowy wzorzysty, pasaman złoty przezen, bez stuły.
3. Ornat brukatelowy pstry z herbem wyszywania smuklerskiego, *cum toto*.
4. Ornat atlasowy biały, kolumna atlasowa czerwona, z haslem perłowym Sapiezynskim, *cum toto*.
5. Ornat zielony buracikowy, kolumna lazurowa buracikowa, *cum toto*.
6. Ornat czarny aksamitny wzorzysty, kolumna na nim kitayczana czerwona, z herbem wytartym białym, *cum toto*.
7. Ornat czarny tabinowy, kolumna na nim z blaszki białey, *cum toto*.
8. Ornat muchaiarowy łazurowy wszytek, pasaman zielony prezen, *cum toto*.
9. Ornat pstro czerwony atlasowy z kolumną zoltą atłasową wzorzystą, herb na nim gwiazda. Kapa pstro czerwona materii włoskiey.

Antependia

1. Antependium adamaszkowę [!] zielonę [!][a].
2. Zlotoglowowe pstre zołte, staroswieckie.
Antependium wzorzyste na ksztalt [b] aksamitu wzorzystego, na skurze.
// Antependium lazurowę muchaiarowę. *fol. 129r*
Antependium białe muchaiarowę, na nim *Nomen Jezu* [?].
Antependium kitayczane czerwonę.
Antependium siatczane białey blaszki.
Antependium adamaszkowę szare wzoru staroswieckiego.
Antependium muchaiarowę zielonę.

Szyrzynki, Kitayki

Szyrzynka płocienna, na ktorey *Nomen Iesu*, iedwabiem czerwonym szyta. Szyrzynka płocienna.
Rąbek biały cienki iedwabny długi.

---

[a] *hic et infra saepe* ę *in loco* e *scribitur*
[b] na ksztalt *iter et del*

Kitayka czerwona.
Kitayka czerwona długa do monstrancii.
Kitayka długa brunatna.

Vela, Corporały

Velum atlasowę łazurowę, złotem przeszywanę.
Velum atlasowę czerwonę, na nim *Nomen Jezu* [?].
Velum pstre. Czwarte lazurowę muchaiarowę.
Velum kitayczanę dupli czerwoney.
Velum siatczanę, zlotem y iedwabiem wyszywane.
Korporalow *in numero* cztery.
Purifikatoria *in numero* szesć.
Pale na kielichi szesć.
Tuwalnia iedwabiem czerwonym szyta.
Humerał ieden. Passow trzy do alb.

Alby, Obrussy, Lisztwy

Alb *in numero* trzy płotna ciękiego, a czwarta rąbkowa.
Obrussow do ołtarzow wedlug reiestru siedm.
fol. 129v // Komzy dwie z korunkami wkoło.
Płotno malowanę do zakrywania oltarza.
Plotno drugie, na nim *Flagellatio*.
Lisztwa czerwona, zlotem przeszywana, wzor na ksztalt ielenkow [?].
Lisztwa rąbkowa, iedwabiem czerwonym szyta.
Lisztwa[a] rąbkowa, blaszką srebrną, iedwabiem czarnym szyta.
Lisztwa czerwona na kształt malowania [?].
Poduszek dwie do mszałow.
Komeszek sukiennych pare [!].
Chorągwi dwie.

Ksiegi [!] koscielne

Gradał. Antifonarz. Psalterz. Agenda stara.
Mszały dwa stare. *Opera S. Augustini, Thom. Septem.* [?].
Postyla Polska.

Obrazy, Lichtarze

Oltarz wielki, na nim srzednia tablica *Nativitatis B. M. V.*, po stronach *S. Nicolai*, z drugiey strony *S. Reginæ*.
Oltarz drugi N. Panny, trzeci S. Kazimierza.

---

[a] *ms* Liszta

Obraz Częstochowski *B. M. V.* na płotnie.
Obraz srzedni[a] na płotnie *B. M. V.*
Obraz moskiewski stary na tablici *Salvatoris*.
Krucifix do processii.
Opony malowanę przy scienie na płotnie.
Lichtarzow[b] drewnianych, bielo [?] posrebrzanych parę [!].
// Lichtarzow drzewianych, malowanych zielono para. *fol. 130r*
Rece [!] drewniane dwie na oltarzach pozloconę.

[c]DECRETA REFORMATIONIS

Venerabilis Wiżgayło[d], Parochus Szrednicensis, literas fundationis suæ Ecclesiæ originales curet quamprimum ingrossari actis terrestribus in Rosienie, tum etiam inventarium iuxta fundationem super bonis et proventibus suæ Parochiæ invigilet conscribi illudque acticari, quas quidem litteras fundationis et inventarii deferat ad Archivum Ecclesiæ Cathedralis.

Idem Parochus infra annum omnino curet Ecclesiam transferri illamque exstrui in loco eminentiori, tempore præsentis Visitationis assignato, ne frequens inundatio fluminis Niemen impediat sepulturas corporum defunctorum, de scientia et consensu Ill.mi D.ni Fundatoris.

Ecclesiam suam nunquam relinquat non substituto loco sui aliquo presbytero approbato, sub pæna suspensionis.

In pagos suæ Parochiæ frequenter excurrat doceatque populum rudem præcepta fidei.

Librum comparet et anno præsenti connotet nomina parochianorum suæ Ecclesiæ, ut possit commodius cognoscere vultum gregis sui.

Vesperi singulis diebus pro defunctis iubeat pulsari campanam, præmonito super ea re populo ex ambona.

Carbonam templi comparet, et infra unum mensem // huius tres sint claves: *fol. 130v*
una penes Parochum, duæ vero penes victricos duos, qui constituantur ex oppidanis.

Insimul autem et librum comparet, in quo describetur accepta eleemosyna et expensa, ut singulis annis Officio Ill.mæ Dominationis suæ ratio dati reddi possit.

In dicta[e] autem carbona reponatur pecunia e sacco, a loco sepulturæ ultro oblata et legata a piis testatoribus.

---

[a] z *prob ins*
[b] z *fort cor*
[c] *des manus B, inc al manus (fort manus A)*
[d] *subnot rec*
[e] *cor ex* Indicta

In procuratione eorundem victricorum sit cera a devotis parochianis oblata, quæ convertatur cum scientia Parochi in usus Ecclesiæ.

Bullam Cænæ Domini feria quinta Cænæ Domini promulget eiusque contenta populo declaret.

Epistolam Pastoralem, quæ habetur in Constitutionibus Provincialibus Synodalibus, ediscat et iuxta illius præscriptum Ecclesiam administret.

Ut autem huiusmodi Decreta debitæ executioni mandentur, Ill.mus D.nus decrevit, ut Decanus huius tractus Foraneus circa Visitationem suam Decanalem diligenter inspiciat, an Parochus sit diligens in executione eorundem, quem si deprehenderit remissum, incontinenti eundem deferat ad Officium suæ Ill.mæ Dominationis, sub pæna etiam contra Decanum negligentem in præmissis, arbitrio Ill.mæ Dominationis suæ extendenda[a].

* * *

KAKA, b. 137, fol. 94r

[b]ACTUS VISITATIONIS ECCLESIÆ KŁAWANENSIS ANNO QUO SUPRA, DIE VERO VIGESIMA QUARTA

Illustrissimus Dominus etc., pridie expedita consecratione eiusdem Ecclesiæ sub titulo et invocatione Sanctissimæ Trinitatis et festivitatum Beatissimæ Mariæ Virginis, dictam Ecclesiam visitandam decrevit, præmissis, ut supra, literis intimationis; et in primis pontificaliter Sacrosanctum Missæ Sacrificium absolvit, et adhibita exortatione [!] expositisque causis sui adventus, monitiones generales publicandas mandavit; processione quoque pro defunctis absoluta, ad visitationem ciborii descendit, sic prout sequitur.

VISITATIO TABERNACULI

Quod situm est super maius altare, decenter ornatum et competenti seratura munitum. Clavis tabernaculi in Sacristia sub clausura servatur; quoties defertur ad infirmos in pixide, non relinquitur hostia propter adorationem; decenter ad infirmos [portatur][c]; renovatur ordinarie intra quindecim dies, interdum frequentius. Processiones pro festo Corporis fiunt, Sacraque Eucharistia defertur sub baldachino, adhibitis solitis ceremoniis.

---

[a] Ut autem… extendenda *al manu*

[b] *inc manus B*

[c] *ms om*

Visitatio Fontis Baptismalis

Baptisterium in medio Templi situm est decens, in quo aqua baptismalis per cola... [?] solita munda servatur sub // clausura competenti; circa Baptismum *fol. 94v* docentur tenentes, quam contraxerint ex Baptismo cognationem spiritualem.

Visitatio Oleorum Sacrorum

Olea Sacra servantur in armario, debito tempore[a] renovata; vetera vero servantur in cubiculo D.ni Parochi, quæ, dum excurrit in pagos, assummit [!]; ibidemque in ædibus privatis circa Baptismum iisdem unget infantes; deferuntur ad infirmos decenter; nomina baptisatorum connotantur.

Visitatio Tituli Parochi

Venerabilis Nicolaus Jolczyc, actu presbyter, exhibuit literas formatas super susceptis omnibus minoribus et sacris omnibus Ordinibus, de data Vorniæ anno 1613 decimosexto Kalen[dis] Januarii. Idem ad dictam Ecclesiam investitus est per D.num Wiszemierski, Canonicum et Officialem pro tunc Generalem Samogitiæ, prout deductum est literis investituræ originalibus, tempore præsentis Visitationis reproductis, de data Vornie duodecima Julii anno 1624.

Visitatio Fundationis Ecclesiæ

In oppido Kławany nuncupato, bonis S. R. Maiestatis, per Serenissimum olim Sigismundum Tertium Regem Ecclesia de nova radice fundata est, cuius fundationis authoritate eadem Ecclesia possidet villam Lepaszki, in qua numerantur mansi in universum viginti, possessionati vero duodecem extant. Reliquos mansos iidem subditi excolunt, pensionem solventes. Ex singulis mansis possessionatis solvunt // sexagenas tres et grossos duodecem. Item ex *fol. 95r* manso singulis hebdomadis labores obeunt per duos dies. Item percipit sex grossos lithuanicos a subditis sex advocatiarum, quæ in literis fundationis sunt specificatæ. Item possidet tres mansos, quos ipse Parochus excolit, adiacentes Ecclesiæ Klavanensi in uno campo, et inter mansos oppidanorum. Item possidet hortos Paszkun, Domui Plebanali adiacentes.

Visitatio Fabricæ Templi

Templum in dicto oppido Kławany noviter extructum[b] situm est in circulo, cuius fabrica est firma et decens, cum omnibus pertinentiis. Pavimentum

---

[a] *ms* debite temporæ [?]

[b] u *in fine verbi prob cor*

eiusdem Ecclesiæ lateribus stratum est, ibidem existunt altaria tria; primum maius, continens imaginem mediam Assumptionis B. M. V., desuper vero SS. TRINITATIS[a] est decenter sculptum et depictum, simulque circa dedicationem Ecclesiæ consecratum. Item ad parietem templi prope suggestum existit altare B. M. V., similiter consecratum et adornatum; tertium vero ex opposito ad aliam partem situm est S. Ihieronimi [!] altare consecratum. Porticus extat, tum etiam campanile; ossorium non habetur. Cemeterium Templi est bene septum, dicta autem Ecclesia ædificata est sumptibus Illustrissimi D.ni Iheronimi [!] Wołłowicz, Capitanei Generalis Samogitiæ, existente eiusdem Ecclesiæ Parocho dicto Domino Iholczyc, ad cuius instantiam Ill.mus D.nus, ut præmissum est, eandem Ecclesiam consecravit diemque dedicationis vigesimam tertiam mensis Septembris singulis annis celebrandam statuit.

VISITATIO DOMUS PLEBANALIS

fol. 95v Prope cemeterium Templi sita est Domus Plebanalis decens, // in qua sunt duo hipocausta cum suis cameris; ibidem extant ædificia alia æconomica sufficientia. Eadem domus est circumsepta competenter.

VISITATIO SUPPELLECTILIS ECCLESIÆ

In armario competenti munde servatur suppellex ecclesiastica, cuius inventarium descriptum est modo.[b]

Srebro

Kielich srebrny, *ab extra* po czesci, *et ab intra* pozłocisty, z patyną z iedney strony pozłocistą, z Aniolkami trzema.

Kielich *ab intra* pozłocisty, *et ab extra* Apostołow trzech pozłocistych, z patyną z iedney strony pozłocistą.

Kielich *ab extra, cuppa et ab intra* pozłocista, z patyną z iedney strony pozłocistą.

Krzyz *iustæ quantitatis*, sztuki niektore na wierzchu, pozłocisty.

Monstrancia srebrna biała[c].

Puszka biała srebrna[d], *ab intra cuppa deaurata*.

---

[a] SS. TRINITATIS *cor, prob ex* BVM

[b] *alteram versionem (B) huius inventarii (a* Srebro *usque ad* Obrazy*) sub titulo* Inventarium Suppellectilis Ecclesiasticæ Ecclesiæ Klavanensis tempore Visitationis per Ill.mum et R.mum D.num Georgium Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopum Samogitiæ, die 24 7bris Anno 1635 conscriptum *vide LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, ff. 51r–52v*

[c] Monstrancia biała. Melchisedech pozłoczisty. *B*, X. Plebanowa *adscr B*

[d] *deest in B*

Cina, Miedz, Mosiądz, Spiza, Zelazo

Krzyżmał ieden.

Pacifikałł cynowy. Kubek do ablucii. Lichtarze stołowę dwa. Navicella z liszką [!], koneweczka kwartowa. Ampułek par trzy. Miseczki dwie. Flaszeczka kwartowa do wina. Kociołek miedziany *pro Fonte Baptismatis*. Kociołek miedziany *pro aqua benedicta*. Miednica[a] mosiądzowa do umywania rąk. Lichtarzykow mosiądzowych na obręczu zelaznym wposrod koscioła siedm. Turybularz mosiądzowy. // Dzwonki do ołtarza trzy. Sygnans na kosciele. *fol. 96r* Dzwonek na dzwonicy ieden. Zelazo[b] do hostii y cyrkularz. Kłotki koscielnę trzy.

Ornaty

Adamaszkowy wisniowy *cum toto*, kolumna iednaka. Adamazkowy biały z kolumną czerwoną adamaszkową, *cum toto*. Adamaszkowy czerwony z kolumną białą adamaszkową, *cum toto*. Atlasowy czarny florizowany, *cum toto*. Buracikowy na dnie zielonym, florizowany rozno, *cum toto*. Buracikowy skarłatny z blaszką zołtą, *cum toto*. Kapa adamaszkowa zielona[c], lisztwa biała adamaszkowa. Komza dla kaplana iedna stara, komzeczki dla ministrantow trzy. [d] Pas czerwony iedwabny ieden, passy trzy proste.[e]

Bursy

Bursa adamaszkowa biała, z drugiey strony adamaszkowa zielona. Adamaszkowa czerwona, z drugiey strony adamaszkowa lazurowa. Atlasowa czarna floryzowana, z drugiey strony buracikowa szkarłatna.

Korporały prostego płotna cztery. Subkorporały takiegoz płotna trzy. Purifikatoria prostego płotna dziewięc. Pallę atlasowę trzy: czerwona, zielona, łazurowa.

Vella

Vellum plotna prostego, wyszywane czerwonym y zielonym iedwabiem, *in medio Nomen Iezus*. Rąbkowę, czerwonym iedwabiem wyszywanę, *in medio Nomen Iezus*. Prostego płotna, czerwonym iedwabiem kwiatami drobnemi wyszywanę. Tureckie z bawełny, // czerwono y czarno pstrę. Siatkowatę *fol. 96v* nicianę, na ksztalt gwiazd robionę. Prostego płotna starę, roznym iedwabiem wyszywanę. Czarnę iedwabnice [!][f], z blaszką białą wyszywanę. Płotna rąbkowego, czarnym iedwabiem wyszywanę.

---

[a] nica *cor A*

[b] Ze *cor A*

[c] z *fort cor A*

[d] Alby trzy prostego plotna z Humerałamy *B*

[e] Kappa adamaszkowa... Passy trzy proste. *B del,* X. Plebana, cætera sunt Ecclesiæ *adscr mg B*

[f] z iedwabnicy *B*

Vellum do monstrancii z iedwabnicy czerwonę, drugie kytayczanę [!] zielonę. Fartuszki kitayczanę czerwonę dwa do Krucifixa.

Towalnie

Towalnia rąbkowa, czarnym iedwabiem wyszywana, nowa. Srzedniego płotna, czarnym iedwabiem y blaszką białą wyszywana. Takiegoz płotna, czerwonym y inszym iedwabiem wyszywana, stara. Ręczniki cztery[a].

Obrussy

Obrus srzedniego płotna, wkoło z farbotami, z iedney strony siatkowaty. Obrussy cztery iednakiego płotna, stare. Obrusy [!] trzy prostego płotna tuzowego [?].

Antependia

Antependium buracikowę, floryzowanę roznemi kwiatamy. Buracikowę[b] szkarłatnę, floryzowanę białemi kwiatami. Anskotowę lazurowę dwoie bez frezlow. Antependium czarnę z perpetuamy [?][c], z frezlami zuczkowemi [!][d] roznemi.

Chorągwi dwie kitayczanę[e] czerwonę.

Księgi

Mszał nowy [f] ieden weneckiego druku.

fol. 97r Mszał drugi stary. Agenda mała. Psałterz. // Responsionarz. *Liber baptisatorum et matrimonia contrahentium unus.* Poduszeczki sukiennę do mszała łazurowę trzy[g] lundiszowę.

Obrazy

Obraz P. Naswietszey, malowany ze złotem, w ramach. Obraz S. Mikołaia bez ramow. Obraz S. Kazimierza bez ramow. Pozytyw dobry, nowo sprawiony.[h]

---

[a] Ręczniki do ucierania rąk cztery *B*

[b] ę *prob cor A*

[c] perpetuany *B*

[d] zyczkowemi *B*

[e] *cor ex* adamaszkowe *B*

[f] nowy *iter A*

[g] *deest in B*

[h] *in B subscriptio al manu:* Ex Actis Visitationis desumptum*, et subscriptio manu episcopi:* Georgius, Episcopus Samogitiæ, manu propria*; item sigillum eius in papyro*

VISITATIO ADMINISTRATIONIS SACRAMENTORUM

D.nus Parochus debite sacramenta administrat parochianis suæ Ecclesiæ. Matutina diebus dominicis non decantat, in pagos non excurrit ad effectum docendi populum rudem necessaria salutis. Sacramenta ecclesiastica in ædibus privatis peragit[a], potissimum matrimoniis assistit Nobilium, et alia sacramenta administrat.

VISITATIO LIMITUM ECCLESIÆ

D.nus Parochus retulit in sua Ecclesia percipere sacramenta parochianos infrascriptos, videlicet advocatiam Deglanensem cum septem pagis, item advocatiam Klavanensem cum pagis tribus, item domus Nobilium, videlicet D.ni Łopaczynski, D.ni Sieniawski, D.ni Drobysz, D.ni Szymonowicz, D.næ Narzkowska [?], D.ni Karp, D.ni Czarnecki, D.ni Moczulski, DD.rum Piekincy domus sex, D.ni Chirosz, D.næ Chabowska, D.ni Olinski, D.ni Pietraszewicz, D.ni Fronckiewicz, D.ni Janczewski.

VISITATIO STATUS ANIMARUM *fol. 97v*

Intra limites recensitos huius Parochiæ existunt Hærethici: D. Jaugiel, qui in bonis suis habet Synagogam et alit Prædicantem; item Nobilis Naszkowski. Item villæ Illustrissimi Principis Radziwiłł, exercituum M. D. L. Ducis, ad oppidum Nowe Miasteczko pertinentes, quarum incolis a Predicante et Factoribus interdictum est, ne Ecclesias Catholicas frequentent. Item Domeykowie, filii numero quatuor Prędicantis Lutherani. Item DD. Pawlowskich domus duæ, D. Radziszewskich domus duæ, D. Minwid et frater eius Prædicans. Excessivos notorios retulit D. Parochus non extare in sua Parochia, præter D.num Sieniewski [?] concubinarium.

VISITATIO SCHOLÆ

Domus Scholæ contigua est Parochiæ, in qua docentur pueri in præsenti numero quatuor, plures vero tempore hyemis. Baccalaureum D. Parochus fovet, qui et officio Cantoris fungitur, qui quidem Bacalaureus [!] Stephanus Semialkowski vocatur.

VISITATIO HOSPITALIS

Hospitale existit prope cemeterium ad viam publicam, cui adimet [?!] hortus. Pauperes in illo quinque aluntur ex [?] elemosinis.

---

[a] *ins sup lin*

VISITATIO CARBONÆ TEMPLI

fol. 98r // Tempore visitationis præsentis non est adinventa pecunia, cuius peccuniæ rationem ab anno 1630 usque ad diem vigesimam quartam Septembris[a] anni 1635 computan[do] D.nus Parochus reddidit. Deductum autem est ex regestris, per D.num Parochum exhibitis, ultra perceptam pecuniam a piis parochianis expendisse in ornamentum et utilitatem eiusdem Ecclesiæ florenos ducentos nonaginta novem grossos octodecem. Victrici huius carbonæ sunt constituti ex oppidanis Klavensibus[b] [!], videlicet Brazis Muszkalaytis et Stanislaus Rawaytis.

DECRETA REFORMATIONIS CIRCA VISITATIONEM EADEM DIE SANCITA

Venerabilis Nicolaus Iholczyc, Parochus Kłavenensis [!], dum Sanctam Eucharistiam defert ad infirmos, relinquat hostiam in tabernaculo, ne cultum latriæ in Ecclesia exercentes errorem committant. Olea Sacra servet sub clausura in loco speciali vel ad eum effectum locum accomodet in baptisterio. Quoties[c] tempore debito renovata Olea Sacra assumit, vetera comburat nec illis utatur in administratione sacramentorum. Ossorium in cæmeterio comparari curet. Matutina diebus dominicis decantet et festivis solemnioribus, videlicet unum nocturnum cum tribus lectionibus ultimis, adhibita oratione. In pagos frequenter excurrat doceatque populum rudem necessaria salutis. Librum comparet, in quo describantur nomina parochianorum, qui habent
fol. 98v usum sacramentorum in sua Ecclesia. // Quod ut commodius expedire valeat, ipse D. Parochus columbationes peragat. Item librum comparet, in quo connotabitur elemosina, ut facilius possit reddere rationem dati et accepti. In carbonam Templi reponatur pecunia e sacco, ratione sepulturæ et alias quomodocunque in ornamentum Ecclesiæ oblata, cuius rationem D. Parochus cum victricis teneatur reddere [d]. Subditos paterne tractet et iuxta ordinationem ipsos conservet, tempore Visitationis præsentis illis traditam. Cum idem D.nus Parochus, mutuaverit pecuniam D.no Lepaczynski eo contractu, qui sapit usuram, curabit idem quamprimum eundem contractum commutari in licitum, videlicet reemptionalem.

---

[a] Sept *fort cor*
[b] Kl *fort cor*
[c] Q *prob cor*
[d] rationem *ms iter*

[a]ACTUS VISITATIONIS ECCLESIÆ POKROWIENSIS[b] DIE 26 SEPTEMBRIS ANNO QUO SUPRA

Ill.mus D.nus descendit ad oppidum Pokroie nuncupatum, bona olim Generosi Alexandri Kolecki, cuius derelictæ prolis, simul et bonorum tutores et curatores constituti sunt dictus Ill.mus Dominus Episcopus et Magnifici[c] D.ni Casimirus Tyszkiewicz, Subdapifer Magni D. L., et Christophorus Białłozor, Marsalcus Upitensis, idque vi testamenti eiusdem defuncti Domini Kolecki.

In quibus bonis adinventa est Cappella, recens per Generosum Dominum Marszalcum [!] exstructa rudi opere, usquequo Ecclesia de novo exędificetur, quam tempore præsentis Visitationis, communicato consilio cum dicto Generoso D.no Marsalco, // decrevit ędificandam, simulque locum cæmeterii *fol. 99r* benedixit, in quo corpora defunctorum sepeliri debebunt.

Quia vero fama circumfertur in dictis bonis ex antiquo fuisse Ecclesiam, nec in praesenti extent literæ fundationis, quæ antequam adinvenientur[d], ne populus in administratione spiritualium defraudetur, decrevit Ill.mus D.nus authoritate ordinaria in iisdem bonis presbyterum alendum, statimque iure tutorio una cum dicto Generoso D.no Marsalco ordinavit eidem presbytero de bonis Pokroie salarium singulis annis solvendum et legumina extradenda, sic prout sequitur:

Pieniedzy gotowych flor. sto. Zyta wilenskiey miary beczek osm, jeczmienia na słod beczek cztery, owsa na słod beczek szesć. Krup grzyczanych czwierc, owsianych krup puł czwierci, jeczmiennych beczki czwierc. Wieprza karmnego całego, masła miednica iedna, syrow okrągłych czterdziesci, baranow cztery; jałowica albo na mięso *flor.* dziesiec. Grochu beczka iedna, soli beczka iedna, drew co potrzeba na opał, kury z włosci z kozdego domu po iednemu, straz z miasteczka koleyno, na mleko krowę iedną. *Item* na organiste na rok złotych dwadziescia, zyta parę beczek, słodu beczek parę, masła miednicę, baranow parę.

Presbyter autem circa huiusmodi Ecclesiam parochianis sacramenta ecclesiastica diligenter administrare tenebitur, potissimum vero subditis Tenutæ Pokroiensis.

---

[a] *hinc scribitur atram nigro*

[b] *subnot rec*

[c] *ms* Magnici

[d] ie *prob cor*

[a]SUPPELEX EIUSDEM ECCLESIÆ

Srebro

Kielich srebrny z patyną *ab intra* pozłocistą.

Cyna, Miedz, Mosiądz, Spiza, Zelazo

Ampułki dwie cynowe z miseczką.

Kadzielnica niewielka.

Kociołek miedziany do wody swięconey.

Dzwonki dwa na dzwonnicy, sygnans *in copula*, dzwonek mały *ad obsequium altaris*.

fol. 99v // Pacificalik drzewiany z reliquiami, sedes srebrna; wzięto do Grynkiszek.

Ornaty

Ornat buracikowy, na polu czerwonym floresy białe, columna na nim biała buracikowa, *cum requisitis*.

Ornat buracikowy, na zielonym dnie floresy czerwone, columna biała, z stułą y manipularzem.

Antependium buracikowe czerwone florizowane.

Alby, Komzy, Vela, Bursy, Pale

Alba prostego płotna z humerałem; druga stara, dziurawa, *nullius valoris*.

Passy dwa białe niciane.

Komza dla kapłana z koronkami farbotnemi wkoło.

Velum zielone jedwabnice [!], *in medio Nomen Iesus*.

Bursa z iedney [strony][b] axamitu czerwonego, z drugiey białego altembasu.

Pale dwie białe adamaszkowe nowe, *in medio crux*, podszyte płotnem białym, pasamany pstre po brzegach.

Corporały cztyry.

Purificatoria dwa.

Obrusy

Obrus dziurkowany koło brzegow, z koronkami farbotnemi.

Obrus drugi, stary, takze dziurkowany.

Towalnia prostego płotna, druga bilem [!] wyszywana.

---

[a] *fort inc al manus*

[b] *ms om*

Obrazy

Obraz Przemienienia Pańskiego w ramach, przed ktorym Naswiętsza Ofiara odprawuie się.

Krucifix w kamienney tablicy. Crucifix do procesii.

Xięgi

Mszał nowy druku weneckiego bez Patronow Polskich.

Agenda stara, *carens fine et principio*.

Pułagendy nowe w białey oprawie.

Xięga Synodalna Biskupstwa Zmudzkiego.

Chorągwie

Chorągwie dwie białe adamaszkowe.

Xięgi *baptizatii [!] et contractorum* rosproszone.

Iuxta hoc inventarium descriptum [a] tradita est ecclesiastica supellex[b] Venerabili Patri et D.no D.no Stanislao Wirszyłowicz, Commendario Pokrowiensi [?], Anno D.ni 1631 [?] die 27 Januarii. [c]

Item velum czerwonym szyciem na płotnie ze złotem.

Obrus prosty do fonty nakrywania.

Towalnia rąbkowa białym szyciem.

Crucifix mosiądzowy, sedes marmorowe [?].

---

[a] a me die et anno superius præfato *del*

[b] *cor ex* tradidi [?] ecclesiasticam supellectilem

[c] Idem qui supra, manu propria *del*

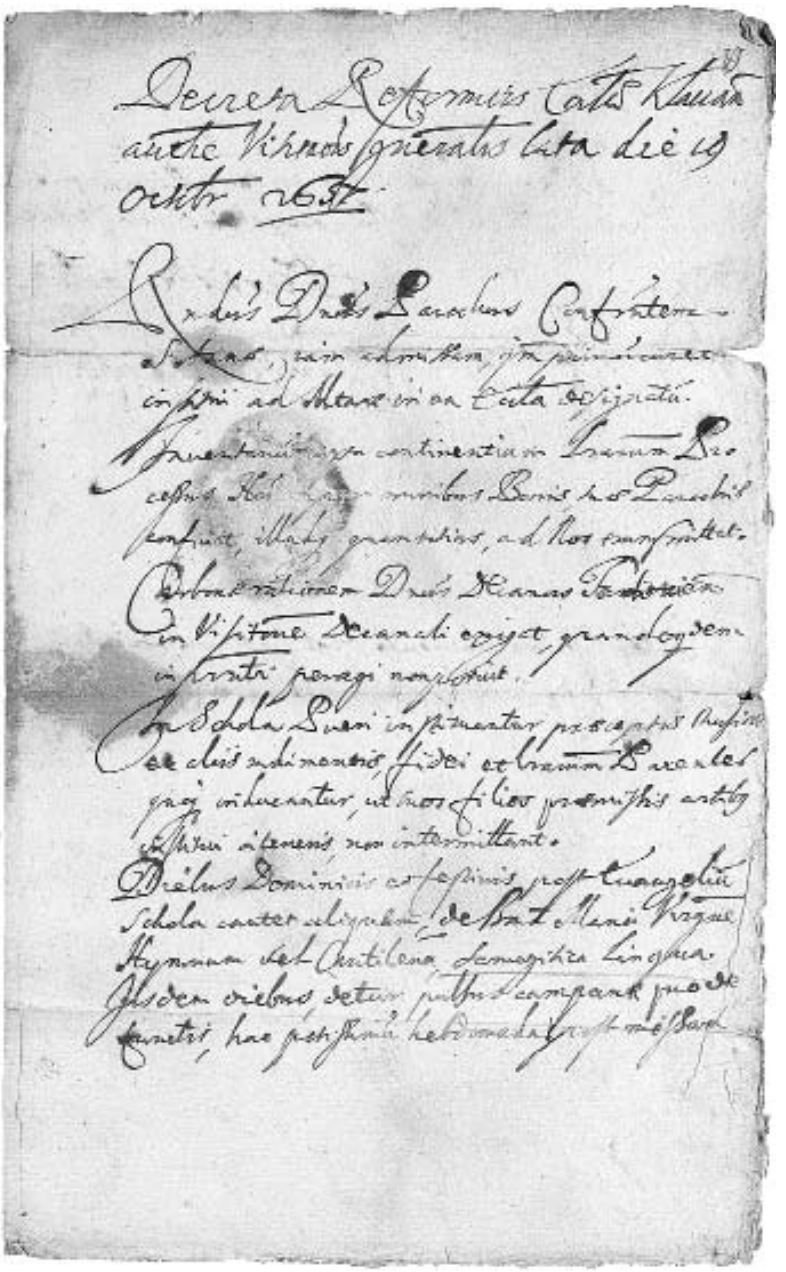

Decreta reformationis ecclesiae Klovainensis A. D. 1637
(LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, fol. 89r)

ACTA VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIAE (A. D. 1637–1638)

Orig.: LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, ff. 89r-v.
Apogr.: KAKA, b. 136, ff. 31r–32r;
LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 80.

[VISITATIO ECCLESIÆ KŁAVANENSIS]

Decreta Reformationis Ecclesiæ Kłavanensis, authoritate Visitationis Generalis lata die 19 Octobris 1637

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, fol. 89r

R.ndus D.nus Parochus Confraternitatem S. Annæ iam admissam quamprimum curet introduci ad altare in ea Ecclesia designatum.

Inventarium iuxta continentiam literarum processus nostri super omnibus bonis suæ Parochiæ conficiat, illudque quamtotius [!] ad Nos transmittat.

Carbonæ rationem Dominus Decanus Szadoviensis[a] in Visitatione Decanali exigat, quandoquidem in præsenti [?] peragi non potuit.

In Schola pueri instituantur præceptis musicæ et aliis rudimentis fidei et literarum. Parentes quoque inducantur, ut suos filios præmissis artibus institui a teneris non intermittant.

Diebus dominicis et festivis post Evangelium Schola cantet aliquem[b] de B.ma Maria Virgine hymnum vel cantilenam Samogitica lingua[c].

Iisdem diebus detur pulsus campanæ pro defunctis, hac potissimum hebdomada post Missam.

// Iisdem diebus orationem seu collectam pro Serenissimo Rege in Missa adiungat[d], ipsiusque consorte Cecilia[e]. *fol. 89v*

Ex actis desumptum.

Georgius, Episcopus Samogitiæ, manu propria.[f]

Inter suffragia comemoratio [!] de S. Casimiro non intermittatur.[g]

---

[a] *cor, prob ex* Janiscensis

[b] e *prob cor*

[c] Samogitica lingua *subnot rec*

[d] *cor ex* adiungatur

[e] ipsiusque... Cecilia *adscr*

[f] Georgius... propria *manu episcopi Tyszkiewicz; ibidem sigillum eius in papyro impressum, nunc iam invisibile tamen*

[g] Inter... intermittatur *adscr*

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ SZADOVIENSIS]

(...)

KAKA, b. 136, fol. 31r // Sukienek dla ministransow dwie parze czerwonych.

Sukno czerwone dla nakrywania *gradus altaris*, stare.

Antependia

Antependium srebrogłowowe czerwone z frężlami iedwabnemi zielonemi.

Czerwone adamaszkowe z pasamanami srebrnemi.

Antependium skurzane pozłociste.

Buracikowe białe z frężlami zyczkowemi rozney farby.

Wiszniowe z muchaiaru tureckiego z frężlami zyczkowemi.

Zielone axamitne, stare, bez pasamanow y frężlow.

Axamitne czarne z pasamanami pstremi iedwabnemi.

Obrusy

Obrus czerwonym iedwabiem wyszywany.

Czarnym iedwabiem wyszywany płotna prostego.

Obrusow prostych siatkowych wielkich y małych dwanaśćie.

Towalnie

Towalnie dwie płotna tkackiego, czerwonym iedwabiem wyszywane, iednakie.

Czarnym iedwabiem wyszywana płotna rąbkowego, stara.

Siatkowych prostych starych sześć.

Alby

Alba czerwonym y roznym iedwabiem wyszywana rąbkowego pło[tna], z humerałem. Płotna rąbkowego z korunkami wkoło, z humerałem.

Starych podleyszego płotna pięć z humerałami trzema.

Pasy niciane dwa.

Vela

Velum do monstrancyi z taffty czerwoney, z taffty obłoczystey ... ... [?].

fol. 31v // Velum do kielicha płotna rąbkowego, czerwonym iedwabiem y bielem wyszywane.

Rąbkowego, roznym iedwabiem y bielą wyszywane, *in medio Nomen Iesus*.

Płotna srzedniego, bielą wyszywane.

Roznym iedwabiem y bielą wyszywanych cztery.
Czerwone kitayczane iedno, stare.
Siatkowe czerwonego y łazurowego iedwabiu, *in radiis Nomen Iesus*.

Bursy

Bursa srebrogłowowa łazurowa, a z drugiey strony atłasowa biała, stara [?].
Buracikowa zołta, floryzowana, a z drugiey strony muchaiarowa wyszniowa [!].
Buracikowa zielono floryzowana, a z drugiey strony adamaszkowa biała.
Korporały dwa nowe. Korporały dwa stare, *non valent ad usum*.
Purificatoria cztery wyszywane bielą, dwa proste.
Pallæ rozney materyi cztery, stare.

Księgi

Mszał nowy weneckiego druku. Drugi stary wenecki. Trzeći staroświecki.
Agenda wielka stara. *Rituale novum*.
Gradał nowy Rzymski. Antyphonarze dwa, nowy y stary staroświecki.
Psałterze dwa, nowy y stary. *Processionale novum*. Breviarze dwa stare.
Liber baptizatorum et matrimonia contrahentium

Chorągwie

Czerwona adamaszkowa *Confraternitatis Angelicæ*.
Adamaszkowe nowe białe dwie.
Dwie kitayczane nowe, nićі zołtey y łazurowey.
Fartuszki do Crucifixa, iedwabiem czarnym wyszywane cztery.
Skrzyni dwie do chowania rzeczy kośćielnych.
Pozytyw o piąciu głosach.
// Baldachin adamaszkowy czerwony, srzodek zielony. *fol. 32r*
Sukno czarne, alias całun, *pro feretro tegendo*.

Obrazy

Obraz Panny Naświętszey bez ramow.
Obraz drugi mnieyszy Panny Naświętszey w ramach.
Obraz Swiętego Ignacego bez ramow.

DECRETA REFORMATIONIS
IN VISITATIONE GENERALI ECCLESIÆ SZADOVIENSIS LATA ANNO 1638 DIE 14 MENSIS SEPTEMBRIS

Diebus dominicis et festivis cathechisticas conciones Vicarius instituat et absolvat.

Quandoquidem huius Parochiæ fines late extenduntur, concessum est authoritate ordinaria, ut Parochus quoties suos parochianos ostiatim visitabit, in

villa ædificium competens designet, ibidemque Missam celebret et sacramenta administret.

Diebus dominicis et festivis celebrata Missa curet pulsari campanam maiorem pro animabus in purgatorio detentis, præmonito super ea populo.

Iisdem diebus adiiciat collectam in Missa pro Rege et Regina.

Immediate post concionem orationibus Christi fidelium commendet præcipuos huius Ecclesiæ Benefactores.

Hostias populo communicandas maiores mandet procurari, ut possint commode teneri et porrigi.

Vicarius huius Ecclesiæ V. Casimirus legat frequenter Constitutiones Synodi Dyæcesanæ, tum etiam Casus Toleti et „Scrutinium Sacerdotale".

Ex actis Visit[ationis] desumpt[um]. Cum subscriptione manus Illustrissimi et cum sigillo.

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ KROKOVIENSIS]

LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 80

DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ KROKOVIENSIS DIE DECIMA 6TA OCTOBRIS 1638

Altare maius cum sit incommodum, mensam eius novam Parochus extruat prope ipsum parietem.

Capella Generosi D.ni Wołotkiewicz, Subiudicis Samogitiæ, cum sit deserta, invigilet, ut reformetur, ibidemque Divina peragantur.

Rituale novum comparetur infra decursum sex mensium.

Pulsus pro defunctis animabus fiat statim post Missam diebus dominicis et festivis.

Iisdem diebus in Missa adiiciat collectam pro Rege.

Processus ex Officio emanatos metricis suæ Ecclesiæ inscribat ad eum usum comparatis.

Victrici duo constituantur carbonæ Templi iuxta præscriptum Constitutionum Provincialium.

Confraternitas Doctrinæ Christianæ iuxta Const[itutiones] Synodus Diæcesanæ ut in hac Ecclesia[a] instituatur, invigilet, idque infra decursum quatuor mensium spatium.

Ex actis Visitationis desumptum.

Georgius, Episcopus Samogitiæ.

---

[a] a *prob cor ex* æ

Actus visitationis generalis ecclesiae Šiaulensis A. D. 1643
(KAKA, b. 137, fol. 103r)

ACTA VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIAE (A. D. 1643–1644)

Orig.: KAKA, b. 136, ff. 51r–52v, 54r–73v;
LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 456, ff. 163r–163ar.
Apogr.: LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, pp. 34–36, 40–41, 80–82;
LVIA, f. 696, ap. 2, b. 798, ff. 10r–11v;
BNW, IV 6649, ff. 85r–86v, 93r–95r.

[INDICTIO FUTURÆ VISITATIONIS A. D. 1642][a]

LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 34

Georgius Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Mednicensis seu Samogitiæ, Sanctissimi Domini Nostri Prælatus Domesticus ac eiusdem Pontificiæ Capellæ Assistens.

Universis et singulis Reverendissimo, Perillustribus et Admodum RR. DD. Prælatis et Canonicis, Venerabilibus Præpositis Regularibus, Plebanis et Ecclesiarum Parochialium Rectoribus, Commendariis, Altaristis, Vicariis et cæteris quibusvis Clericis seu alias omnibus spiritualibus et sæcularibus personis, de iure, privilegio vel consuetudine iurisdictioni nostræ subiectis, per et intra Diæcesim Samogit[iæ] existentibus, Nobis in Christo dilectis, salutem in Domino. Munus Visitationis, quod Episcopis de iure incumbit, exigit a Nobis, ut illud sequenti anno, videlicet millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio, immediate mensis Junii diebus ad fidelium solicitudini [!] nostræ desuper nobis commissorum salutem exerceamus. Proinde Generalem Diæcesis nostræ Visitationem ad Dei in primis gloriam, ad Religionis Catholicæ commodum et propagationem, ad omnium Hæreticorum et infidelium ad gremium Sanctæ Matris Ecclesiæ conversionem, cleri populique morum reformationem authoritate nostra Ordinaria in Dei nomine indicimus, mandantes omnibus et singulis, qui de iure vel consuetudine, ut præmissum est, Visitationi nostræ interesse solent ac debent, ut (anno proxime futuro millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio et successivis post Calendas mensis Junii diebus Visitationem, quam Nos primo in Decanatu Crozensi et deinceps in aliis Decanatibus peragendum decrevimus) adsint, curentque omnino, sub pænis a Sacris Canonibus decretis, adesse ad reddendam Nobis plenam, sufficientem et congruam rationem, in primis // de vitæ honestate et morum suorum probitate, de suis Ecclesiis, *p. 35*

[a] *ms al manu adscr* Pro Visitatione

Capellis, Hospitalibus, Confraternitatibus earumque fundationibus, redditibus, expensis, similiter et inventariis, ædificiorum videlicet plebanalium, librorum et supellectilis Ecclesiæ aliorumque bonorum mobilium et immobilium, agrorum, pratorum, sylvarum, lacuum, molendinorum, stagnorum, non eorum solum, quæ ipsi possident vel excolunt, sed pariter quoque numeri subditorum Ecclesiæ illorumque oneribus seu obligationibus, num sufficienter et probe confecta sint et in Archivo reponantur. Tum et decimis aliisque obventionibus ecclesiasticis, ut sunt collectæ carbonæ, pia legata, quos in usus conversa, insuper de auctionibus seu meliorationibus eorundem bonorum Ecclesiæ, post proximam præteritam Diæcesanam Synodum factis, vel eorum alienatione, suppressione aut alienatorum non recuperatione seu vindicatione, vel sine scitu et licentia Officii nostri in beneficio vel in aliqua pia fundatione seu legatione transactione aut commutatione. Tum et Decretorum præteritæ Visitationis nostræ Generalis aut Decanalium, legitime et opportune sancitorum, illorumque debitæ executionis. Ad hæc status vitæ et morum animarum seu plebis sibi commissæ, quot et quales sint, num inter eos aliqui superstitiosi, malefici vel incantatores, vel sagæ aut striges, usurarii manifesti, hæretici obstinati seu pertinaces, blasphemi, periuri, incestuosi, concubinarii, adulteri, notorii clericorum percussores. Tum et libellorum famosorum contra viros nobiles aut quascunque personas honestas sive spirituales, sive sæculares (quod malum maxime exoriri in tractu Rosenensi præsumimus) autores vel alios publice quomodolibet delinq[ue]ntes, scandalosi et impænitentes Ecclesiæque autoritatem et præcepta negligentes reperiantur, horum omnium et singulorum commodam et exactam promptamque coram Nobis, ut præmissum est, rationem reddituri modo et ordine in Sacris Canonibus præscripto et in Synodis Provincialibus nostrisque Diæcesanis sancito. Volumus autem, ut iidem Beneficiati tempestive populo diebus dominicis et festis ad Divina audienda congregato ex ambona Visitationem huiusmodi a
p. 36 Nobis indictam // denuncient, ad Sacrosanctum Confirmationis Sacramentum debite suscipiendum singulari doctrina sæpius instruant, tum ad pænitentiam aliosque devotionis et religionis actus eundem hortentur et salutaribus monitis inducant. Literasque præsentis processus, prius metricis Ecclesiarum suarum inscriptas seu ingrossatas, more solitæ cursoriæ exequantur et sic debite executas ad Officium nostrum sub pænis contra retardatores processuum sancitis transmittant. Quorum in fidem præsentes manu nostra subscripsimus et sigillo nostro communiri mandavimus. Datum Olsiadis in curia Residentiæ nostræ die octava mensis Decembris millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo anno.

Georgius Tyszkiewicz, Episcopus Samogitiæ, manu propria.
Joannes Czerniewski, publicus notarius.

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ PLONGIANENSIS]

DECRETA REFORMATIONIS PRO ECCLESIA PAROCHIALI PLONGIANENSI IPSIUSQUE PAROCHO PRO TEMPORE EXISTENTI

LVIA, f. 696, ap. 2, b. 798, fol. 10r

Etsi in literis fundationis huius Ecclesiæ non sit expressum, quod R.dus Parochus pro tempore existens teneatur fovere et alere Vicarium, tamen consulendo multitudini parochianorum, tum et Capellæ Kulensi noviter erectæ, eundem semper ab Officio nostro approbatum fovere tenebitur, cum quo de salario quantotius [?] conventione facta, eandem coram actis Consistorii nostri præsentes recognoscant et inscribi curent.

Baccalaureus sive Rector Scholæ, pro tempore existens, ita se gerat, prout in Constitutionibus nostris Synodalibus et Provincialibus continetur, præcipue autem veste talari[a] honesta et decenti tempore divinorum officiorum, similiter et … … [?] superpelliceo utatur. Ad quod eundem Perillustris [?] D.nus Parochus compellat, idque sub pæna decem koparum lith., Xenodochio Plongianensi per Instigatorem Officii nostri applicandarum[b], in casu contraventionis irremissibiliter extendenda[c].

Metricæ Ecclesiæ, præcipue matrimonia contrahentium, cum minus ordinate conscriptæ reperiantur, ideo in posterum in iisdem duo testes specificentur et conscribantur, tum et banna præmissa, simulque locus contracti matrimonii, et si in ædibus privatis, etiam inter Nobiles contractum fuerit, facultas Officii nostri, si est concessa[d], ibidem connotetur. In metricis vero baptisatorum etiam illegitime nati matris[e] nomen et cognomen, parens autem ignotus, cum nominibus patrinorum inscribatur. Liber autem cum fuerit comple[tus] [?], diligenter in Ecclesia asservetur, et alter novus et sufficiens comparetur.

Hospitale seu Xenodochium pro pauperibus, cum penes Ecclesiam non extet, ideo illud [?] R.dus D.nus Parochus sua industria extrui et ædificari curabit, // invocato subsidio Magnifici D.ni Tenutarii Płongianensis et *fol. 10v* parochianorum, idque intra spatium unius anni, sub pænis nostris arbitrariis, contra negligentem extendendis.

---

[a] *ms* vestelari

[b] *ms* applicandorum

[c] *ms* extenda

[d] *ms* conessa

[e] *cor*

Occasione autem vitricorum Ecclesiæ, cum sufficienter in Constitutionibus nostris Synodi expressum sit, quod duo debeant constitui, et hactenus unus tantum fuit constitutus, ideo R.dus D.nus Parochus duos vitricos, eosdemque viros probos et fideles, exnunc constituat, qui carbonam Ecclesiæ sub duabus[a] clavibus separatis custodiant, tertia[b] vero clavis penes Parochum asservetur. Iidem vitrici Ecclesiæ perceptam pecuniam diligenter conscribant in suis registris, et cum opus fuerit, pro usibus Ecclesiæ in præsentia Parochi extradant, a quo schedulam receptæ pecuniæ et in quos usus conversæ accipiant, demum facilius rationes reddituri. Ad eandem quoque carbonam legata pia, si quæ [?] fuerint, tum et kopam lith., pro loco in Ecclesia sepeliendorum ex consuetudine recepta dari solitam, pertinere declaramus. Quorum omnium et singulorum, videlicet [?] legatorum piorum et sepultorum in Ecclesia, registra sint, et per eosdem vitricos fideliter conscribantur. Legata vero[c] pia, nondum realiter persoluta, præcipue a Nobilibus Adamo et Timotheo Szuksztys, iuxta eorum obligationis litteras iudicialiter vindicet et ad carbonam reponatque [!], expensis pro iudicialibus processibus factis sibi ex eadem summa retentis. Tum a Generosa D.na Walkanowska septingentos florenos repetat, et si opus fuerit, iudicialiter vindicet, eosdemque ad carbonam Confraternitatis SS. Angelorum in eadem Ecclesia erectæ cum scitu officialis eiusdem Confraternitatis reponat, a quibus schedulam huiusmodi pecuniæ repositæ accipiat. Similiter et pecuniam pro campana collectam in carbonam Ecclesiæ reponat, et si opus fuerit amplius colligere, per eosdem curabit, et tempore opportuno eandem campanam comparabit, idque intra spatium unius anni a data præsentium.

fol. 11r // Pecora et pecudes, quæ legantur pro Ecclesia, si coniunctim legantur pro Ecclesia et Parocho, ex iisdem partem recipiat sibi, partem ad vitricos reddat. Cum autem pro Ecclesia tantum, eadem pecora in præsentia vitricorum sive per eosdem divendat et pecuniam ad carbonam Ecclesiæ applicet[d]. Oppidani Plongianenses, qui decimam in grano, alias *przełazne*[e], iuxta literas fundationis forte ex conniventia Parochi, ita ut par est, in grano non pendunt, ne Ecclesiæ et Successori obsit huiusmodi conniventia, curabit, ut cum aliis subditis, qui in grano decimare solent, iidem[f] oppidani similiter deciment.

Confraternitas SS. Angelorum, præcipue in processionibus, quæ fiunt cum Venerabili Sacramento, sex intorticiniis [?] accensis, alias[g] *wachlow*, utatur[h].

---

[a] *ms* duobus
[b] *ms* tertius
[c] *ms* vera
[d] *ms* applicat
[e] *cor, fort* przetacze
[f] *ms* iisdem
[g] *ms* alios
[h] u *in fine verbi prob cor*

Ipse vero D.nus Parochus, et[a] alius eius loco substitutus, in prædicatione Verbi Dei diebus dominicis[b] lecto Evangelio Epistolam quoque de die lingua vulgari legat et confessione generali similiter concionem finiat.

Pro Capella autem Kulensi consensum erectionis a S. R. Maiestate sua industria obtinere curabit. Cuius quidem Capellæ mundus [!] et suppelex [!] ecclesiastica, consulendo indemnitati rerum Ecclesiæ Parochialis et eiusdem Capellæ, ibidem asservetur.

Vicarius R.di Parochi modernus otium, quod est radix omnium malorum, vitando[c] Epistolam Pastoralem Macieiovianam, quæ continetur in Constitutionibus Provincialibus, de verbo ad verbum discat[d] et iuxta eandem sacramenta administret. Rubra videlicet missalis, breviarii Romani et agendarum[e] legat, quorum omnium et singulorum rationem coram Decano Rurali visitante reddere teneatur.

// Volumus autem, ut Decreta nostra præsentia debitæ exequutioni *fol. 11v*
mandentur, sub pænis in iisdem contentis et nostris arbitrariis sanciendis. Plongianis, die octava mensis Martii anno millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio.

Laquear Templi, tum et tecta una cum porticu reparentur tempestive, tum et parietes ex pulveribus ad minimum bis in anno mundentur[f]. Reparatio hæc laquearis[g], tectorum et porticus debet fieri ad minimum intra spatium sex mensium, sub pænis per Officium nostrum in casu negligentiæ contra R.ndum Parochum extendendis.

Georgius Tyszkiewicz, (Locus
Episcopus Samogitiæ. sigilli)

Transumptum Decretorum Visitationis Generalis Illustrissimi ac Reverendissimi D.ni D.ni Georgii Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopi Samogitiæ seu Mednicensis, Deo auspice ad effectum deductorum, obtuli Perillustri ac Adm. R.ndo D.no D.no Officiali Episcopatus Samogitiæ feliciter moderno Anno Domini 1647 die 20 Septembris.

Joannes Woytkiewicz,
Parochus Płungianensis [?] et

---

[a] *ms* ut
[b] *ms* dominis
[c] *cor ex* vitanto
[d] *ms* distat
[e] *ms* agendorum
[f] *ms* mundetur
[g] *ms* laqueariis

Vicedecanus Retoviensis,
manu propria.[a]

* * *

BNW, IV 6649, fol. 85v

INDICTIO FUTURÆ VISITATIONIS (A. D. 1643)

[…]

[…] Munus Visitationis, quod est de iure, exigit a Nobis, ut illam præsenti anno, videlicet 1643, immediate mensis Aprilis diebus […] salubriter exerceamus. Proinde Generalem Visitationem ad Dei gloriam in primis, ad Religionis Catholicæ commodum et propagationem et omnium Hæreticorum et infidelium ad gremium S. Matris Ecclesiæ conversionem, cleri populique morum reformationem authoritate nostra Ordinaria indicimus, mandantes omnibus […], qui de jure, consuetudine […] Visitationi nostræ interesse solent ac debent, ut anno præsenti 1643 et successivis post Calendas […] Aprilis diebus Visitationem, quam Nos primo in Decanatu Krozensi, videlicet in Ecclesia Cathedrali Mednicensi, et denique in aliis Decanatibus peragendam decrevimus, adsint […] sub pænis […] ad reddendam Nobis plenam sufficientemque et congruam rationem, in primis de vitæ honestate et morum probitate, tam *fol. 86r* de suis Ecclesiis, // Capellis, Hospitalibus, Confraternitatibus earumque fundationibus, reditibus [?] et expensis, similiter et inventariis, ædificiorum videlicet plebanalium, librorum et supellectilium Ecclesiæ aliorumque bonorum mobilium et immobilium, agrorum, pratorum, sylvarum, lacuum, molendinorum, stagnorum, non eorum solum, quæ ipsi possident vel excolunt, sed pariter quoque numeri subditorum Ecclesiæ cum illorumque oneribus seu obligationibus, num sufficienter et probe confecta sint et in scriptorio reponantur. Tum et decimis aliisque obventionibus ecclesiasticis, ut sint collectæ carbonæ, pia legata, quos in usus conversa, insuper et de auctionibus seu meliorationibus eorundem bonorum ecclesiasticorum, per hoc trigennium [!] post proximam præteritam Diæcesanam Synodum factis, vel eorum alienatione, supressione [!] vel alienatorum non recuperatione seu vindicatione, vel sine scitu et licentia Officii nostri in beneficio vel in aliqua pia fundatione aut commutatione [!!]. Tum et Decretorum præteritæ Visitationis nostræ Generalis aut Decanalium […] debitæ executionis. Ad hoc status vitæ et morum animarum seu plebis sibi commissæ, quot et quales sint, num inter eosdem [?] aliqui superstitiosi, malefici vel incantatores, vel sagæ aut striges, usurarii manifesti, hæretici

[a] Georgius Tyszkiewicz... Vicedecanus Retoviensis, manu propria *al atram et manu Joannis Woytkiewicz*

obstinati seu pertinaces, blasphemi, periuri, incestuosi, concubinarii, adulteri, notorii clericorum percussores. Tum et libellorum famosorum contra viros nobiles aut quascunque personas honestas sive spirituales, sive sæculares (quod malum maxime exoriri in tractu Krozensi præscivimus [?]) auctores vel alios, quomodolibet publice delinquentes, scandalosi et impenitentes Ecclesiæque præcepta negligentes reperiantur, horum omnium et singulorum omnimodam [?] et exactam promptamque // coram Nobis, ut[a] præmissum *fol. 86v* est, rationem reddituri modo et ordine in Sacris Canonibus præscripto et in Synodis Provincialibus nostrisque Diæcesanis sancito. Volumus autem, ut iidem Beneficiati tempestive populo diebus dominicis et festis […] ex ambona Visitationem huiusmodi […] denuncient ad Sacramentumque Confirmationis debite suscipiendum singulari doctrina sæpius instruant, tum ad pænitentiam aliasque devotiones et religionis cultus eosdem hortentur, salutaribus monitis indicant, literasque præteriti processus, prius metricis suarum Ecclesiarum inscriptas […], more solito exequantur et sic [?] debite exequutas ad Officium nostrum [sub] pænis contra retardatores processuum sancitis transmittant. Datum Olsiadis, in curia Residentiæ nostræ anno 1643.

(Locus sigilli) (Subscriptio manu propria Episcopi)

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ CATHEDRALIS MEDNICENSIS SEU SAMOGITIÆ]

DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ CATHEDRALIS, ANNO 1643 MENSE APRILI DIEBUS 6 ET SUCCESSIVIS […] CIRCA VISITATIONEM GENERALEM LATA ET SANCITA […]

BNW, IV 6649, fol. 93r

De Horis B. Virginis Mariæ

fol. 93v

Ex antiqua et laudabili consuetudine Horæ Parvæ seu Officium B. Virginis Mariæ per Vicarios eiusdem Ecclesiæ […] solebatur decantari immediate post Horas Canonicas; accedente vero nova fundatione seu pensione annuatim et quolibet semestri eo intuitu persolvenda, statuimus, ut Vicarii nostri Cathedrales non tantum diebus ferialibus, sed etiam dominicis et festivis per totum annum, exceptis Nativitatis et Resurrectionis Christi, item Pentecostes et Majoris Hebdomadæ, huiusmodi horas B. Virginis Mariæ una cum Sacro de eadem B. Virgine decantent, diligentiæ ipsorum D. Canonico Hebdomadario attendente.

---

[a] *ms* et

De Hebdomadario Canonico divinis officiis assistenti

Nonnumquam Vicarii Divinum Officium non ita, ut par est. solebant decantare, multique abusus in legendo et cantando irrepserant; ne igitur deinceps talia vel similia contingent, statuimus, quatenus unus ex D.nis Canonicis, idemque Hebdomadarius, semper divinis officiis nocturnis et diuturnis in Ecclesia præsens intersit Vicariorumque errores, si aliqui contigerint, paterne corrigat.

De missalibus [...] Canonicorum

Plerumque contingit, quod D.ni Canonici, in negotiis Ecclesiæ Cathedralis vel aliarum [...] Ecclesiarum et nostris alicubi commorantes vel alios [?!] absentes, intuitu huiusmodi absentiæ obventiones, vulgo missalia, percipere non soleant; idcirco statuimus in posterum, quatenus liberum sit eis vices suas
fol. 94r alicui ex D.nis Confratribus // committere absentiamque[a] suam in celebratione Missarum [?] per eundem supplere, atque extunc ut et præsentes debent de missalibus participare.

De sigillo Venerabilis Capituli

Sigillum Venerabilis Capituli hactenus conservabatur penes Procuratorem eiusdem, cuius majori securitati consulendo statuimus illud in loco Capitulari sub duabus clavibus, una penes Procuratorem, altera penes Cancellarium eiusdem Capituli manentibus, conservari debere.

De actis Venerabilis Capituli

Notarius Venerabilis Capituli sentit[b] commodum, sentire debet et onus, ob idque diligenter, feliciter et ita, ut par est, acta Venerabilis Capituli describat et nobis intra annum a data præsentium cum scitu Venerabilis Capituli Procuratoris præsentet, sub pæna Officii sui Procuratoris.

De oblationibus

Oblationes et aliæ eleemosynæ, quæ per totum annum offeruntur a Christi fidelibus in Ecclesia Cathedrali, tam in Capellis eiusdem, etiam die Commemorationis Fidelium Defunctorum, Vicarii Cathedrales æqualiter inter se dividant, confessarii vero et alii concionatores ordinarii que [?!] ab oblationibus huiusmodi eleemozynarium populum fidelem nullo modo directe vel indirecte [!!], sub pæna privationis officii eorundem et aliis nostris arbitrariis.

---

[a] *ms* absentamque

[b] *ms prob* sentiat

De anniversario Regis Vitoldi

Piam gratitudinem piis manibus Serenissimi olim Regis Vitoldi rependentes statuimus, quatenus […] Canonici diem decimam 9nam mensis Martii, in crastinum videlicet Sancti Alexandri, cum Sacro pro anima ipsius celebrent futuris et perpetuis temporibus.

De tabella anniversariorum *fol. 94v*

Tabella anniversariorum et aliarum Missarum canonicalium, per eosdem vigore statutorum vel consuetudinis celebrandorum, ordinate descripta appendatur ad portam[a] Sacristiæ, quo facilius aliis ad hoc pertinentibus anniversarium innotescat celebrandum.

De curiis seu domibus canonicalibus

In meliorationibus bonorum Ecclesiæ non postremum locum obtinent domus reparandæ tectaque ipsorum sarta conservanda, nimirum ne post cessum vel decessum alterius successor aliquod detrimentum in hoc passu patiatur, imo ad similia et maiora excitetur; igitur inhærendo Decretis anterioris Visitationis statuimus sub pæna sequestrationis fructuum, quatenus domus et curiæ canonicales reformentur et competenter secundum capacitatem locorum reparentur.

De Sacristiano Cathedrali

Ne aliquid immundi contingat circa Venerabile Sacramentum, serio monemus Sacristianum Cathedralem, ut circa conservationem Venerabilis Sacramenti omnia et singula in ciborio et extra ita, ut par est, faciat et exequatur, insuper hostias conservandas per seipsum et non per pauperes pinset [?] et munde recentes conservet.

De Confraternitate et aliis

Cum Confraternitas B. Virginis Mariæ habeat suam carbonam, collectasque statis temporibus facere soleat, statuimus [?], ut in posterum cæram [!], candelas, hostias, vinum pro Sacro et ablutione communicantium aliaque utensibilia et necessaria pro usu sui Sacelli habeat et procuret.

// Pauperes in Xenodochio degentes, tum et Schola, Cantor, Vicarii, *fol. 95r* itemque Devotæ seu Moniales Virgines Decreta in anteriori Visitatione nostra Generali lata et sancita sedulo exequantur et observent.

---

[a] *ms prob* portes [!]

* * *

[NOMINATIO VISITATORIS]

LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 40

Georgius Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Mednicensis seu Samogitiæ, Sanctissimi Domini Nostri Prælatus Domesticus ac eiusdem Pontificiæ Capellæ Assistens.

Ecclesiarum infrascriptarum Beneficiatis, Populo et aliis quibusvis de iure et consuetudine Visitationi ordinarię obnoxiis salutem in Domino. Exoptavimus anno præsenti munus Visitationis Generalis omnium Ecclesiarum Diæcesis nostræ pro debito Officii nostri[a] per Nos ipsos adimplere. Quia vero ob alia graviora negotia noviter emergentia Nos ipsi idem officium exequi non potuimus, propterea ob instantem Synodum Provincialem, quam nostra Diæcesana præcedere debet, reservatis nonnullis nostræ Episcopali, tum etiam Archidiaconali Visitationi Ecclesiis, huiusmodi Visitationis munus certarum Ecclesiarum commendandum decrevimus Illustri et Admodum R.ndo D.no Nicolao Blaszkowski, Sacræ Theologiæ Doctori, Ecclesiæ nostræ Cathedralis[b] Custodi, quatenus iuxta dispositionem Sacrorum Canonum, præscriptum Synodi nostræ Diæcesanæ Secundæ et literarum processus, non ita pridem occasione Visitationis Generalis per nos celebrandæ emanatarum, dictam Visitationem peragat. Proinde omnibus et singulis [!!], quæ Visitationem Ecclesiarum concernunt, præfato Commissario nostro rationem reddant, ipsique
p. 41 ita prout nobis ipsis reverentiam et obedientiam præstent et de victu seu // sustentatione competenti durante Visitatione provideant. Huiusmodi autem Ecclesiarum, quarum Visitationem dicto Commissario nostro demandavimus, numerum et ordinem hic adiiciendum decrevimus, videlicet: 1. Telszensis, 2. Wiekszننensis, 3. Rawdzianensis, 4. Tryscensis, 5. Kurszanensis, 6. Popielanensis, 7. Okmianensis, 8. Kurtowianensis, 9. Szawkianensis, 10. Oppidi Nowo Miasteczko, 11. Zamuszensis, 12. Żagorensis, 13. Janiscensis, 14. Poszvitinensis, 15. Kławanensis, 16. Ligumensis, 17. Prokroiensis [!], 18. Szawlensis, 19. Radwiliscensis, 20. Szawlanensis, 21. Grynkiscensis, 22. Surwiliscensis, 23. Datnoviensis, 24. Krokinensis, 25. Jaswonensis. Demum volumus, ut præsentes literæ processus iuxta scriptum ordinem Ecclesiarum, incipiendo ab Ecclesia Telszensi, de una Ecclesia ad aliam transmittantur, et publicentur coram populo ad Divina audienda congregato die dominico vel festivo, ad quem effectum quisque Beneficiatus easdem literas processus teneatur inscribere metricis suæ Ecclesiæ et huiusmodi ingrossationem tempore Visitationis deducere. Ultimus autem Parochus,

---

[a] *cor*

[b] *ms* Cathedrali

videlicet Jaswonensis, eundem processum reddere sit adstrictus eidem Commissario nostro, sub pæna contra suppressores processuum sancita irremissibiliter extendenda. In cuius rei fidem etc. Olsiadis 20 Maii 1643.

Georgius Tyszkiewicz, Episcopus Samogitiæ.

* * *

[VISITATIO ECCLESIAE RAWDZIANENSIS]

[DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ RAWDZIANENSIS]

(...)

// [a] In Baptismo infantibus seorsivum vasculum vel scutella supponatur, et vasculo aliquo parvo vel cochleari fiat ablutio, quæ aqua propter infectionem ad piscinam fundatur. Mantile vero seorsivum pro tergendo capite infantis et manibus sacerdotis habeatur. Sacristiæ[b] tectum vetus stillicidiis patet; ne structura ipsa aut suppellex Ecclesiæ corrumpatur, restauretur. Similiter et fenestræ in Ecclesia. Mantilia duo in Sacristia, aliud pro accedentibus ad Missam, aliud pro recedentibus ab ea habeantur. *KAKA, b. 136, fol. 54r*

Carbonæ Ecclesiæ sint tres seræ; quarum claves sint apud victricos Ecclesiæ duæ, tertia apud R. Dominum Parochum. Foramen vero eiusdem carbonæ in lamina minus sit, ne pecunia eximatur. Ad eam pia legata[c] reponi debent, et pecunia a loco sepulturæ intra Ecclesiam persoluta. Liber vero piorum legatorum atque aliarum eleemosynarum ordinatus habeatur, in quo ea fideliter connotentur[d], et victrici Ecclesiæ possessionati ex oppido[e] Regali bonæ fidei duo constituantur.

Confessionale sit seratum[f], ubi sedes est confessarii, in quo aliquæ piæ sint imagines pro pęnitentibus atque ipso confessario, qui dum confessiones excip..., ... aliquo seu nigra tela, confessionali desuper applicata[g], sese velabit. ... vero, quibus confessio excipitur, sint ex lamina[h] cum minoribus forami[nibus][i]. Mulierum vero confessio tempore nocturno et post occasum

---

[a] 1643 m. *adscr rec sup textum*

[b] *subnot*

[c] Ad eam… legata *subnot rec*

[d] in quo ea… connotentur *subnot rec*

[e] *ms* oppodito

[f] Confessionale sit seratum *subnot rec*

[g] aliquo seu… applicata *subnot rec*

[h] vero, quibus… lamina *subnot rec*

[i] *lacer hic atque in aliis locis*

solis non [exci]piatur, nisi gravis necessitas aut infirmitas urgeat, sed interdiu confitea[ntur].

Cęmiterium foribus seu valvis propter incursum bestiarum claudatur[a], et in eo infant[ium] baptisatorum sepultura[b] sit seorsiva; similiter et in Ecclesia pro clero[c].

Pauperes vero, qui in Hospitali manent, singulis mensibus confiteantur et [com]municent, et festis diebus post Sacrum, ubi pro eleemosyna[d] in atrio Ecc[le]siæ sedent, aliquam piam canciunculam[e] decantent, neque in uno hypocaus[to] permixtim cum mulieribus maneant[f]. Qui dum stipem extra oppid[um] quæsituri sunt, de scitu et licentia Rectoris Ecclesiæ id faciant in[tra] limites Parochiæ; vagi vero, qui frequenter per nundinas vag[ant], examinentur de imbecillitate, de misteriis orthodoxæ fidei et conve[rsationis] suæ testimonio, nec facile oppidanis et parochianis pauperibus ... se [?] eleemosynam permittantur.

Areæ pro Hospitali et Schola a Serenissimo Rege fundatæ recuperentur.

Similiter et pia legata, quæ hucusque non sunt Ecclesiæ restituta, una cum fundo legato quamprimum vindicentur.

Schola quamprimum perficiatur, et pueri in ea cum literis mysteria fidei edoceantur.

Ipsemet Bacalaureus[g] professionem fidei faciat, vestem oblongam deferat
fol. 54v // et in Ecclesia superpeliciatus incedat, pueris vero Evangelia cum Epistola explicet, quos faciat semper Sacrum audire et pro maioribus solemnita[tibus] confiteri; et dum ex Schola vesperi dimittuntur, prius faciat ad Ecclesiam descendere et „Salve Regina“ vel aliam devotam canciunculam pro tempore decantare[h].

A vino Petersemen pro sacrificio Missæ, quantum fieri potest, abstineat, quia frequenter mulso miscetur ab Hæreticis in contemptum Religionis; ipsumque vinum clausum servetur.

Imago S. Patroni Ecclesiæ dedicatæ sit supra valvas Ecclesiæ picta aut sculpta.

Fiant anniversaria pro Fundatoribus et Benefactoribus Ecclesiæ, quorum nomina pr[æ]legantur publice[i]. Similiter et pro Episcopis atque antecessoribus

---

[a] Cęmiterium… claudatur *subnot rec*

[b] baptisatorum sepultura *subnot rec*

[c] similiter... clero *subnot rec*

[d] ubi pro eleemosyna *subnot rec*

[e] Ecclesiæ sedent… canciunculam *subnot rec*

[f] permixtim… maneant *subnot rec*

[g] Ipsemet Bacalaureus *subnot rec*

[h] *subnot rec*

[i] quorum nomina…publice *subnot rec*

suis[a] Parochis intra octiduum post Generalem fidelium defunctorum Commemorationem eadem anniversaria fiant; festis vero diebus pro mortuis post Sacrum campanæ pulsentur[b].

Ante concionem post cantionem devotam dicatur „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“. Post concionem recitentur decem præcepta cum confessione generali.

Inventarium bonorum subditorum necnon rerum Ecclesiæ proventuumque ordina[te] descriptum atque transsumptum iuxta statuta 1mæ Synodi Illustrissimi Loci Ordinarii intra spatium duorum mensium sub pęna excommunicationis transmittat ad Officium Illustrissimi, alio simili inventario ad suam Ecclesiam reservato; et si quas authenticas super fundis aut debitis Ecclesiæ ha[bet] scripturas[c], similiter ad idem Illustrissimi Officium transmittat, quæ si ad ius sibi necessaria erunt, de iisdem significet.

Graduale iuxta 1ma[d] Decreta procuret, ceteraque in iis atque modernis contenta studiose exequi curet.

VISITATIO GENERALIS ECCLESIÆ PAROCHIALIS TRISCENSIS[e] ANNO 1643

Ecclesia lignea, firmiter fundata, bene vestita, nondum consecrata, sup[er] [?] atrium eiusdem Ecclesiæ campanile, in quo campana una mediocris, item sup[er] [?] tectum Ecclesiæ cupula cum cruce ferrea, continens in se campanulam pensilem p[ar]vam. Ecclesia ipsa cura et impensis Generosi Domini olim Paulis Sapieha, Vicecancelarii M. D. Lithuaniae, anno 1618 dotata, vero prior Ecclesia et antiquior, quæ p[rope] [?] Domum Parochialem posita exstabat, post eam vero, collapsam vetustate, hæc præsens noviter exstructa in alio loco, penes Curiam Regiam, quæ eadem dotatione gaudet, qua antiquior Ecclesia gaudebat. Hæc dotatio facta a Serenissimo Sigismundo III, Rege Poloniæ, curante Generoso Domino Andrea Wołłowicz, Iudice Terræ Samogitiæ, in anno 1611.

// Intrando Ecclesiam vestibulum exstat firmum, habens portas duas; una *fol. 55r*
tantum c[lau]ditur maior, altera a latere sine clausura.

Janua ipsius Ecclesiæ cum foribus, clauditur sera pensili, a qua claves Parochus apud se conservat; post ingressum in Ecclesiam sedilia ex utraque

---

[a] *cor*

[b] festis vero... pulsentur *subnot rec*

[c] a *cor*

[d] a *cor*

[e] *subnot rec*

parte pro popu[lo] exstant, ulterius ad chorum procedendo parietes eminentes ex utraque parte; ibi pos[sunt] erigi altaria duo; in medio Ecclesiæ imagines pictæ tres Salvatoris Crucifixi, B. Virginis Mariæ et S. Joannis. Suggestus ab ingressu a latere sinistro situs est. [Sa]cristia in eodem latere existit; ulterius procedendo ad maius altare confession[ale]. Patrocinium huius Ecclesiæ Assumptio B. Virginis Mariæ.

ALTARE MAIUS

Non muratum, sed ligneum, habens portatile consecratum ab Illustrissimo et Reverendissimo Domino Georgio Tyszkiewicz, Episcopo Samogitiæ; imagines huius altaris exstant satis honestæ et devotæ, ab inferiori parte Assumptionis Beatissimæ Virginis Mariæ, in parte superiori imago Coronationis eiusdem; a lateribus imagines sculptæ S. Pauli Apostoli et S. Catharinæ, in summitate altaris sculpta imago Salvatoris. Baldachinum supra altare bene locatum.

CIBORIUM

Illud exstat in medio altaris, bene coopertum et clausum, in quo servatur V[enera]bile Sacramentum, et claves servantur in scrinio bene clauso, sito[a] in Sacrario. ... pixis argentea cum operculo et velo violaceo contectum, in ea hostiæ 11 [?] [con]secratæ repertæ; renovationem Venerabilis Sacramenti Eucharistiæ octa[vo] die se facere dixit R. D. Parochus.

FONS BAPTISMALIS

Fons exstat ab ingressu in Ecclesiam a sinistro latere, penes ambonam, si[ne can]cellis, clausus bene, aqua consecrata in vigilia Pentecostes in vase ære[o] consistit, cum operculo ligneo plano, et desuper mantili tegitur.

OLEA SACRA

Ea accepta ex Ecclesia Cathedrali Mednicensi in anno præsenti 1643, die vero [mensis] Aprilis 2. Servantur in armariolo[b] speciali, affixo parieti in Sacristia, inv[olu]ta [?] stollæ, vetera vero combusta sunt.

---

[a] o *cor, fort ex* ae

[b] o *inter* i *et* l *prob cor*

VISITATIO SACRISTIÆ

Apparamenta Ecclesiæ in Sacrario

Ea sunt reperta integra iuxta inventarium, confectum per Admodum R. Dominum Decanum Janiscensem; piorum apparamentorum seu suppellectilis Ecclesiæ registrum hic [in]seritur, cuius tenor talis est:

Index Suppellectilis Ecclesiæ Triscensis, anno 1635 conscriptus, et transumptus ex Visitatione R. Domini Decani anno 1622 die Junii 15. *fol. 55v*

Pixis argentea cum tegumento decenti, habens substratum corporale.

Mappæ quinque pro altari, consecratæ, ut infra sunt descriptæ.

Candelabra quatuor lignea cum candellis totidem.

Crux argentea. Portatile. Fons Baptismalis et cæreus Paschalis. Vas pro Oleis Sacris. Calix argenteus, intus auratus, cum patina desuper inaurata. Casula alba ex *atlas* cum stola et manipulari. Casula coloris rubei ex *kitayka* cum cruce ex *pasaman*, cum stola et manipulari. Casula coloris viridacei [!] damascena cum columna viridi ex *burat*, cum omnibus. Casula coloris violacei ex *burat*, cum columna etiam ex *burat*, cum omnibus. Casula coloris rubei damascena cum columna viridi ex *atlas*, cum omnibus. Casula nigri coloris ex *kitayka* cum cruce alba ex *kitayka*, cum omnibus. Pluviale ex *burat* diversi *coloris*.

Alba una et humerale. Superpelliceum unum magnum, duo parva pro pueris. Antependium nigrum ex *kitayka*. 2dum ex *thafta*. 3tium de *kamcha*, rubeum, permixtum flavo colore et *pasaman*. 4tum reticulatum per quadrangulos, inter quos margines de *rąbek*, serico pictum, antiquum. 5tum album cum quateris telæ reticulatæ et depictæ.

1 mappa cum marginibus albis, serico diversi coloris florizata. 2da cum marginibus de *rąbek*, serico diversi coloris florizata. 3tia cum marginibus albis, reticulata simplex. 4ta cum marginibus, rubeo serico picta tenui [!]. 5ta de *rąbek* cum marginibus, filo aureo depicta.

Bursa unica ex holoserico rubeo. Corporalia tria. Purificatoria tria. Pallæ duæ. Vellum pro calicibus de tela, diverso serico florizatum.

2dum album de *kitayka*. 3tium per quadrangulos depictum auro. 4tum rubeum reticulatum sericum. 5tum reticulatum viride. 6tum nigrum florizatum.

Ampullæ duæ staneæ [!]. Cingulus unus. Thuribulum unum. Velum pro[a] vasis [?!] ostensorio prolongatum, florizatum et intextum auro. Manutergium ad altare.

Strophiolum unum supra altare rubei coloris, serico intertextum, aliud

---

[a] o *fort cor*

simili modo pictum. Lebes pro aqua aspersionis. Vexilla duo damascena rubei
fol. 56r coloris. Missale unum. Liber agendorum parvus. Campanæ // manuales tres.

Aucta ad eandem Ecclesiam ab anno 1635 cura Reverendi D. Georgii Wizgayło, moderni Parochi Triscensis

Vela duo nigra ex tela, ad velandum altare tempore Quadragesimæ.
Strophiola duo ad usum altaris, vario serico in tenui tela florizata.
Mappæ duæ cum marginibus et finibus reticulatis. Alba una nova.
Casula nigra ex semi*atlas*, florizata, cum toto.
Ecclesia circumcirca vestita denuo. Antependium in tela pictum coloribus.

Anno vero 1640 die 20 Augusti in Visitatione Decanali repertum est auctum strophiolum, serico rubro florizatum.

Auctum in Ecclesia anno 1641 cura R. Domini Georgii Wizgayło[a], Parochi huius loci, tobalium serico rubeo florizatum.

Libri Ecclesiæ

Missale unum Romanum est. Graduale, antifonarium, ps[alterium], rituale, Cathechismus Concilii Tridentini desunt.

Libri manuscripti baptisatorum et contrahentium matrimonia e..., minus ordinate scripti, Liber defunctorum non scribitur sepultor[um] in Ecclesia et in cæmeterio.

Aucta post ultimam Visitationem R. Domini Decani

Velum sericeum album ulnarum trium, vulgo *kitayki prostey*, pr[o] Venerabili Sacramento deferendo solemniter.

Mappa pro altari cum marginibus acu pictis, aureis et sericeis ... florisata[b].

Corporalia duo margines habentia, albis filis desuta.

Purificatoria item duo, rubeis filis sericeis circumcirca desuta.

Arcula nova[c] affixa parieti in Sacrario, in qua crux argentea servatur et aliæ reculæ [!].

Reparata et reformata post Visitationem Decanalem

fol. 56v // Crux antiqua argentea fracta, valoris florenorum quadraginta, reparata, pro cuius reparatione, additione argenti et pro labore aurifabro Magnificus

---

[a] R. Domini… Wizgayło *subnot*

[b] a *in fine verbi fort cor*

[c] v *cor*

D. Albertus Wazynski, Tivunus Dyrwianensis, solvit florenorum sexaginta quinque; qua utitur etiam pro gestatorio Venerabilis Sacramenti.

Fenestræ Ecclesiæ reparatæ, quæ erant destructæ.

Turris seu potius campanile supra vestibulum Ecclesiæ intus noviter fortificatum et tectum reformatum, item tectum Sacristiæ reparatum cura Magnifici Domini Tivuni.

VISITATIO CARBONÆ

Carbona nulla exstat nec victrici sunt, ipse Parochus pecuniam collectam tempore concionis a fidelibus ad sacculum ad se ex eo sacculo recipit[a]. Item pia legata, oblata et a sepulturis intra Ecclesiam accipit, sine ulla connotatione in registro debito.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc deest, tamen Bacalaureus est, senex Nicolaus Zabielski, uxoratus, domum habet in oppido, et ut Ecclesiæ serviat, liber ab obligationibus curiæ debitis manet; qui cum sit senex et officio suo satisfacere nequit, alter iunior susceptus est, et pueros instruit in Domo Parochiali.

Cęmiterium ex terra valo [!] circumdatum, sed iam dissipatur, et a meridie nec valatum [!], nec septum.

VISITATIO HOSPITALIS

Hospitale non procul distat a cæmiterio, in quo unus pauper manet uxoratus, ex eleemosyna vivit et Ecclesiæ deservit.

DECRETA REFORMATIONIS HUIUS ECCLESIÆ

Tabernaculum intus velo albo vestiatur, desuper vero conopæo. Eucharistia singulis octo diebus renovetur, quæ dum ad infirmos defertur, cum cantu, luminibus et vexillis deferat; extra vero oppidum cum bursa pensili ad stolam, idque in superpeliceo ad portam cæmiterii deferat et cum campanula pensili in itinere propter obvios; et in loco infirmis cum superpeliceo administretur. Pacificale vero novum, ad usum tabernaculi gestatorii, vulgo *monstrantia*, comparatum non porigatur [!] populo pro pacificali, sed aliquod aliud // *fol. 57r* pacificale seu crux cum reliquiis sacris aut Agno Dei habeatur.

Baptisterium intra cancellos situetur propter periculum eversionis in concurs[u] hominum; operculum convexum procuretur, ut interius mantile

[a] *prob cor ex* recepit

seorsivum pro extergendo capite loto infantis, et linteola munda habeatur pro extergendis Sacris Oleis. Sal ibidem ad usum Baptismi benedict[um] [?] asservetur in aliquo parvo vasculo, pro ablutione vero habeatur aliqua pe[lvis], supra quam ablutio fiat, vel scutella ad eum usum deputata, et cochlear vel simile aliquod parvum vasculum, quo aqua infanti infundatur; quæ a[qua]-non ad Fontem Baptismalem, sed ad piscinam propter periculum infectionis eff[un]datur. Baptismus vero ultra tres dies non differatur.

Olea Sacra in armario clauso, ad cornu Evangelii parieti affixo, velo c[æ]-ruleo involuta serventur cum inscriptione desuper „Olea Sacra"; q[uæ] manibus laicorum non tractentur, ipsa vero vascula, ne effluant Olea, [re]staurentur.

Confessionale pro confessario sit seratum, intus vero aliquæ piæ im[agines] [tam] pro pęnitentibus, quam pro confessario habeantur. Fenestellæ, per quas[a] ... confitentur, lamina cum minoribus foraminibus obducantur; veloque ... aliquo nigro vel tela, confessionali[b] desuper applicata, dum c[onfessionem] excipiet, se velet; et casus Episcopo atque Papæ reservatos ante se [?] ... cum aliquo brevi interrogatorio propter nunquam confessos aut raro. [Con]fessio mulierum antelucano tempore et post occasum solis non excip[iatur].

Lapis portatilis in altari firmetur, ne facile moveatur; hostiæ pridie p... tempestive propter commodiorem fractionem, et in vasculo, ne curventur, aliquo [?] ... pondere deprimantur; calix vero mundetur, præsertim circa labium. Alta[ris] vero servitores non in rusticano habitu inserviant, prout et Baccalau[reus][c] vestem oblongam et intra Ecclesiam superpeliceum deferat, et fidei [pro]fessionem emittat.

Sacristiæ tabulatum desuper claudatur, ne ventus pro suggestu impetat conciona[torem].

Parochus ante concionem ex suggestu lecto Evangelio legat Epistolam ling[ua] vernacula eiusdem diei dominicæ et festi; post[d] devotam canciunculam [prae]mittatur „Pater Noster", „Ave Maria", „Credo", post concionem vero decalog[um] cum generali confessione atque ut plurimum rudimenta fidei plebem doceat.

Carbona Ecclesiæ intra mensem unum comparetur cum tribus seris et
fol. 57v clavibus, // quarum una sit apud Dominum Parochum, et duæ aliæ apud victricos Ecclesiæ, qui statim constituantur; et iis præsentibus eleemosynæ ac pia oblata Ecclesiæ reponantur numerata et pro necessitatibus Ecclesiæ extradantur, ad quam carbonam e sacculo pia legata et quæcunque intuitu Ecclesiæ pecunia

---

[a] s *cor*

[b] on *cor, fort ex* um

[c] *altera* c *ins sup lin*

[d] *cor, prob ex* postea

oblata atque pro rebus oblatis divenditis accepta necnon a loco sepulturæ intra Ecclesiam in speciali registro ordinato connotata reparetur [!!].

Supra Ecclesiæ portam imago S. Patroni picta aut sculpta affigatur.

Cęmiterium a plaga meridionali sepiatur, et portæ claudantur propter bestiarum incursum, in quo seorsiva sit sepultura pro infantibus baptisatis, prout etiam intra Ecclesiam pro presbyteris.

Ossorium sit in eodem cæmiterio, distinctum a fabrica Ecclesiæ.

Pro antecessoribus suis[a] Parochis defunctis et pro Episcopis imediate [!] post Generalem Commemorationem fidelium defunctorum, similiter pro Fundatoribus et Benefactoribus Ecclesiæ, quorum nomina prę legantur, anniversaria fiant. Festis autem diebus Sacro maiori finito pro defunctis campanæ pulsentur.

Schola procuretur, et pueri scholares rudimenta fidei et cantum edoceantur, qui pro maioribus solemnitatibus, modum confitendi edocti, confiteantur, iisdemque Evangelia et Epistola explicentur a Baccalaureo; qui d[um] vesperi domum dimittuntur, prius ad Ecclesiam descendant et „Salve Regina“ vel aliam piam canciunculam decantent.

Comparentur libri necessarii, uti graduale, anthiphonarium, psalterium, processionale, rituale Romanum.

Metricæ vero baptisatorum et matrimonio copulatorum per ipsum Rectorem Ecclesiæ ordinatius connotentur, e quibus metricis nulla publica testimonia sine Officii licentia extradantur.

Pauperes vagi per nundinas de testimonio conversationis suæ, fidei rudimentis et defectu valetudinis examinentur, nec facile ad stipem conquirendam admittantur.

Religiosi vagi sine obedientia Superiorum suorum ad eleemosynam quærendam non permittantur, imo ex aliena Diæcesi suspecti de Hæresi detineantur et Officio deferantur, neque illis quicunque [!!] sine speciali licentia Officii Divina peragendi concedatur [!].

Vinum in Sacrario clausum servet, et a Petersemen, quantum fieri potest, abstineatur, quia sæpe ab Hæreticis in odium religionis Catholicæ mulso miscetur.

// Inventarium bonorum atque subditorum Ecclesiæ necnon proventuum *fol. 58r*
ordin[ate] descriptum intra spatium duorum mensium sub pæna excommunicationis transmi[ttat] ad Officium[b] Illustrissimi D.ni Loci Ordinarii, alio simili ad suam Ecclesiam reten[to].

Vesperæ pridie[c] festorum 4ta hora, ipso vero die 3tia canantur; Matutina

---

[a] is *prob cor*

[b] off *prob cor*

[c] *ms* priedie

vero æstate 4ta hora, hyeme 5ta ordinarie fiant. Pręsentibus tamen[a] Magnificis Dominis, dum interesse voluerint, sese accommodet, tempus prorogando.

Mantilia duo pendeant in Sacrario, unum pro accedentibus, alterum pro recedenti[bus] a Missa.

Agros avulsos per Nobiles a villa Woyniacie, videlicet, ut vulgo dicitur, tres *z[a]sciankos*, inscriptos literis fundationis Ecclesiæ Triscensi, vindicet.

Baccalaureus pręteritus Nicolaus Zabielski, qui Ecclesiæ huic diu deservi[vit], conservetur penes libertatem, in fundo Regio indultam a Magnificis Dominis Tivunis, et tamen ratione huius gratiæ præstitæ adiuvet diebus festis cantum in Ecclesia, in quantum poterit; quod si speciale servitium præst[et] [?] Ecclesiæ huic, præter nominatum specialiter illi ex accidentibus Ecclesiæ pensetur, ratione vero huius servitii duarum personarum ex pulsu [cam]panarum in compensam proventus relinquitur.

VISITATIO ECCLESIÆ OKMIANENSIS[b], ACTA DIE[BUS] [4TA] ET 5TA JUNII ANNO 1643

Ecclesia hæc in Tivunatu Dirwianensi Maiore, ad oppidum Okmia[ny] sita, fundata est a Regina Poloniæ Anna in anno 1596 die ... Julii. Pro dote habet assignatos mansos tres agri et villam manso[rum] duodecim Pokempin, alias Knistowicie dictam, quas Rector Ecclesiæ dicit esse in possessione Ecclesiæ, probabiliter præsumendo sesqui[c] tres [man]sos deesse, eo quod aggeres seu limites inter fundos subditorum Rega[lium] inveniantur, qui Parochiæ pręsumuntur, nec alii in eodem loco habeantur, ... quod agros sitos inter parochianos, et eosdem limites excolantur[d] a Regiis [sub]ditis, neque tamen [?] id certo affirmat, cum sibi de emensuratione non constet. Hæc Ecclesia non est hucusque consecrata, sed habet indultum, quod in Decembri e[xs]pirabit; erecta seu exstructa est sumptibus eiusdem Reginæ in titulum S. Annæ. Rector huius Ecclesiæ ad pręsens est Venerabilis Stanislau[s] Stanut, per modum
fol. 58v Commendæ ab annis quinque; petit ad eandem Ecclesiam insti[tui]. // Solvunt autem subditi Ecclesiæ ex uno quoque laneo tres sexagenas[e] lituanicas et tunnam unam avenæ, qui in universum sunt decem patres familias cum noviter possessionatis; duobus diebus singulis hebdomadis laborare Parochiæ tenentur et vecturam Rigam vel Mittoviam expedire, insuper et servitorem pro

[a] *cor*
[b] *subnot rec*
[c] *cor ex* sequi
[d] c *cor*
[e] *ms* sexegenas

Parochia pręstare. His quia de labore una dies intra hebdomadam subtracta est, de censu solvendo sexagena 4ta addita est, nam Regii subditi 5 sexagenas ex laneo solvunt cum aliis oneribus maioribus.

Visitatio Fabricæ Ecclesiæ[a]

Hæc vetus est, non habens atrium ullum ante Ecclesiam, sed brevi hoc ipsum ædificabitur; iam a pluviis est aliquantum ab ingressu putrefacta, habens fundamentum muratum, quod a facie Parochiæ in uno cornu dissolutum est, et idcirco et fabrica ipsa solvi cepit, veloci subsidio indiget. Similiter et trabs ad cornu Epistolæ ab extra computruit, loco cuius alia brevi tempore debet imponi. Habet tres fenestras mediocres circa maius altare tantum, idcirco[b] est tenebrosa Ecclesia, et novum altare ad latus non sufficienter illuminatur, unde debebit adhuc una[c] fenestra[d] excindi, opposita altari huic. Turriculam habet in medio Ecclesiæ, in qua duæ sunt minores campanæ, neque plures habentur; campanile tamen sumptibus D.ni Marcinkiewicz debet ædificari, Tivuni moderni, supra atrium Ecclesiæ ab ingressu. Unam habet portam, pavimentum latericeum[e] et tabulatum, atque tectum non adeo vetustum; minus tamen tectum sup[er] naves Ecclesiæ putridum exstat et stillat ad Ecclesiam, imo[f] ex una parte a vento deiectum est, unde complura[g] sunt[h] foramina[i] transparentia, desuper et in angulis, et ipso pariete supra maius altare. Chori sunt duo: unus supra portam, alter minor supra Sacristiam intra Ecclesiam, cuius cancelli in uno cornu cedunt a pariete. Scamna intus ab utroque latere tam pro viris, quam pro fęminis sita sunt, eaque vetusta. Ambonam ad parietem Sacristiæ decentem habet, et confessionale novum, similiter decens, a quodam cive noviter comparatum, nondum sera clausum, sub choro situm ad Sacristiam. Structura Sepulchri pro Feria 6ta Maiori et tegulæ novæ pro restaurando tecto intra ipsam Ecclesiam depositæ sunt.

Visitatio Ciborii

// Hoc in maiori altari situm est, non distinctum a basi structuræ altaris, *fol. 59r*
cuius clavis asservatur in maiori cista a Parocho cum clave baptisterii; in quo

---

[a] *subnot*
[b] *cor*
[c] a *cor*
[d] a *cor*
[e] c *prob cor*
[f] o *cor*
[g] com *ins sup lin*
[h] *fort cor*
[i] ora *cor*

pixis argentea super corporali cum operculo reposita est; ipsum tabernacul[um] ab intus pictum, non vestitum velo nisi desuper. Hostiæ consecratæ plures su[nt] repertæ intra[a] pixidem, quas consecravit ante aliquot dies, soletque eas Curatu[s] post septimanam, intra duodecim quandoque dies renovare. Ad infirmos [so]lemniter cum luminibus et cantu defertur in pixide, pro adoratione relicta h[o]stia; lampas nulla habetur ante illud. Ad infirmos remotius in bursa s[tol]læ applicata defertur. Communionem Paschalem antea octoginta circiter per[ci]pere solebant, modo vero duo millia et plures, cum Parochia sit prope fines Curlandiæ.

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS

Hic situs est ad dextrum latus circa medium Ecclesiæ ab ingressu Ecclesi[æ], sine cancellis, clausus sera et assere, desuper velo seu tela alba circumdatus. Hic consecratus est pro Penthecoste cum recentibus Oleis Sacris impositis. S[al] ibidem ad usum Baptismi consecratum non reperi, nisi Olea Sacra ad latus Fontis ab intra.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Hæc non habent arculam propriam, in baptisterio servantur, recentia s[unt?] [cum?] attestatione istius anni, vetera combusta Feria 5ta Magna; ad infirmo[s] [cum] luminibus deferuntur a superpeliciatis.

VISITATIO ALTARIUM

Maioris altaris basis[b] ex muro est, habens a cornu Evangelii convexitatem fo[r]nicis cum maiori foramine prope terram. Hoc tribus mappis stratum supra lap[i]dem portatilem integrum et[c] non violatum. Imago altaris est[d] [?] S.[e] Annæ cum Beatissi[ma] Virgine et Puero Iesu inferior, superior vero minor, Assumptio Beatissimæ [Vir]ginis. Minus altare novum est et elegans, a D. Gintowski defuncto co[m]paratum, similiter non consecratum, inferius habens imaginem Crucifixi, in 2[da] contignatione Baiulationem Crucis, in 3tia imago Dei Patris. Hoc altar[e] fundavit idem D.nus Gintowski quatuor florenorum millia legando, e quibu[s] solvitur census a D.no Marcinkiewicz annuus Altaristæ. Baldachinum[f] unum est supra maius altare, quod non pridem est

---

[a] tra *cor*

[b] s *in fine verbi cor*

[c] e *cor*

[d] *prob cor*

[e] *ins sup lin*

[f] *ms* Baldachium

renovatum. Duæ imagines Crucifixi sculptæ sunt positæ in maiori altari, non adeo parvæ; in med[io] vero Ecclesiæ magna est posita.

VISITATIO SACRISTIÆ *fol. 59v*

Hæc a cornu Evangelii ad chorum sita est, non adeo magna, sufficiens tamen est. Mensam unam habet stratam pro induendis presbyteris, aliud vero [a]armarium maius, in quo servantur apparamenta, quæ diversi sunt coloris, uti cassulæ 5 sericeæ, antependia similiter tria. Altaristæ vero cista maior intra cancellos maioris altaris sita est. Ex tabulato huius unus asser ab extra deesse [?!]. Reiestrum suppellectilis ecclesiasticæ subscriptum est ab Illustrissimo Loci Ordinario in Generali Visitatione posterius.

Adaucta hæc sunt

Monstrantia argentea formæ Italicæ, cum radiis, tota deaurata, comparata sumptibus D.næ Gintowska post obitum ipsius, nimirum sexagenis lituanicis centum. Cassula ex albo *atlas*, variorum colorum floribus in ea sparsis, cum rubea columna, stola et manipulo. Alba nova cum humerali. Vexilla nova rubri adamasceni[b] ex legatis D.ni Gintowski mediocria. Vesticulæ duæ rubei panni[c] simplicis pro ministrantibus. Confessionale novum, recenter comparatum, nec pictum, nec feramentis [!] munitum. Rituale novum Romanum, flore[nis] 15 emptum. Carbona noviter comparata cum tribus seris et clavibus. Mappa a D.na Wilkiewiczowa ex simplici tela cum forbotis.

Altariæ Suppellex est

Tapetia tria vetusta simpliciora; vestis ex *saia* nigra pro antependio; cassula nigra cum stola et manipulo ex florizato *axamit*; tobaleæ duæ, serico albo pictæ. Calix argenteus, ab intus deauratus. Ampullæ duæ argenteæ; lapis portatilis, nondum consecratus. Cista insuper pro rebus esse debet, de qua[d] adhuc controversia est. Fornix sub eodem altari Gintowsciorum.

VISITATIO CARBONÆ

In hac tam ex piis legatis, quam sepulturis reperti sunt floreni undecim et gr. 20 absque nummis duobus polonici. Victrici nulli extant; duabus tantum seris clauditur, quæ extant apud Parochum, qui perhibuit se eosdem voluisse instituere, sed a Tenutario denegatum fuisse, allegante sequelam imposterum futuram servitium Ecclesiæ pręstandum; hos duos constitui, Maszkowski

---

[a] ar *del*

[b] *fort cor*

[c] ni *cor*

[d] de qua *cor ex* quæ

et Simkiewicz, cives. Sepulturæ raræ fiunt[a], eo quod consueverunt sese in campis sepelire; qui vero in cęmiterio sepeliuntur, aut gratis, aut grossis 4 vel
fol. 60r 5 persolutis. Bovem unum legatum // fuisse et eundem floren[is] 9 venditum asseruit, vaccam vero a Szablowski suæ personæ testamento inscriptam esse, seorsive a loco carbonæ unam sexagenam esse persolutam. Huius carbonæ percepta habentur a tempore administrationis Ecclesiæ, susceptæ a præsenti Rectore, floreni videlicet 62 gr. 7; expensa vero maior comparata, videlicet floreni 83 gr. 7; et hæc in Visitatione Decanali subscripta habentur.

VISITATIO CĘMITERII

Hoc septum est, iustæ capacitatis, sepes tamen reparatione indigent; portam habet sine foribus[b], nec est consecratum, et sine ossorio.

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

Hæc prope Ecclesiam sita est, cum sua area et hortis, via[c] communi intermediante inter cęmeterium et ipsam. Domus antiquas ac putrescentes habet duas: una, in qua manet, constat hyppocausto cum cameris duabus putridis, foraminosis et collabentibus, et atrio ab ingressu; alia, non procul ab hac sita, constat uno hyppocausto cum atrio ruinoso. Ex opposito primæ domus modernus Rector posuit unum hyppocaustum novum cum camera, quod nondum est perfectum. In eadem area est et aliud ædificium, vulgo *numa* dictum. Huic ex[d] opposito aliud vetustum hyppocaustum pro familia cum atrio, ubi pecudes[e] stabulantur. In eadem area[f] sepibus bene cincta[g] ad portam maiorem supplex penu, vulgo *swiren*, situm est pro victualibus. Est et in eadem area situm quoddam receptaculum ad instar turriculæ cum 2da contignatione pro caseis parandis, inferiori vero pro esculentis servandis. Parochiæ contiguum est horreum cum horto maiore.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc infra montem sita est, scholares pueri sunt numero octodecimo, qui a Ludi Rectore in cantu ecclesiastico instruuntur. Schola in fundo Regio post communem viam sita est, cui a Tenutario contradicitur. Baccalaureus, qui alibi diu Ecclesiis deservivit, septuagenarius est, coadiutorem habens

---

[a] fiu *cor*
[b] habet sine foribus *cor ex* non habet
[c] a *cor*
[d] x *prob cor*
[e] c *cor*
[f] a *in fine verbi cor*
[g] a *cor*

adolescentem, qui in Ecclesia deservit. Ex his pueris unus diebus festis ante Sacrum maius et post Vesperas cum aliis pueris et plebe orationem[a] dominicam etc.[b], decalogum, præcepta Ecclesiæ et[c] Charitatis recitat loco doctrinæ cathechisticæ. Ludi Rector oblongam quandam[d] defert vestem, non tamen talarem; fidei professionem non fecit.

VISITATIO HOSPITALIS *fol. 60v*

Hoc nullum extat; fuit domuncula prope Ecclesiam Hospitalis, quæ conflagravit, nec remotior locus pro illo habetur ab Ecclesia propter periculum incendii. Unus tantum pauper ad Ecclesiam est, qui ipsi deservit. Altarista domum similiter non habet. Ad Altariam, quam D.nus Gintowski fundavit, institutus est Venerabilis Andreas Wroblewski, qui præsentationem et institutionem ad eandem exhibuit, similiter formatas literas cum approbatione ad confessiones. Reverendus Parochus formatas nullas habet, allegans quod defunctus Suffraganeus easdem sibi non extradiderit, Sacristianum tamen [?] diutius in Cathedra egit presbyter. Commendæ suæ quoque literas invenire non potuit. Metricas tamen baptisatorum et matrimonio iunctorum, regestra quoque perceptarum et expensarum carbonæ ordinata habet. In finibus Curlandiæ tribus miliaribus, ubi multi sunt Luterani, fidei mysteria docet, et orationem dominicam, per se et per scholares; superstitiones antiquas tollit, unde in Domo Parochiali veneficiis illum infestant, et in Sacristia confessiones excipit.

DECRETA REFORMATIONIS HUIUS ECCLESIÆ

Curet verificari fundos Ecclesiæ suæ, an integros in possessione habeat eosdem, et qui occupati sunt a subditis Regalibus, vindicet. Census subditorum Ecclesiæ una sexagena lituanica augetur, ita ut ex manso solvant florenos 10 cum duobus diebus laboris singulis septimanis et tunna avenæ cum aliis minutioribus additamentis, specificatis in ipsis subditorum literis pensionis annuæ, quia laboris persolvendi iuxta consuetudinem antiquam una dies ipsis remissa est, et minora onera Regalibus subditis sustinent, et censum duabus sexagenis minorem ex laneo solvunt, agrum bonum possidentes.

Fabrica Ecclesiæ, uti tegulæ avulsæ sunt aut putridæ, similiter et foramina supra Sacristiam tegantur; et fundamentum fabricæ Ecclesiæ notabiliter

---

[a] nem *fort cor*
[b] *fort cor*
[c] *cor*
[d] *ms prob* quidem

solvitur, restauretur sine dilatione. Fenestra adhuc una propter maiorem lucem fiat in opposito pariete. Non serventur imposterum in ipsa Ecclesia structuræ ligneæ Sepulchri et tegulæ seu alia huiusmodi.

De Decretis prioribus Generalis Visitationis, quæ sibi post Antecessorem
fol. 61r suum non restituta, inquirat et vindicet; similiter si quæ alia munimenta // Ecclesiam concernentia apud Defunctum fuerunt.

Ciborium ab intus velo albo exornetur, desuper vero conopæo seu alteri coloris velo; Sacramentum singulis octo diebus renovetur. Dum ad infirmos remotius defertur, cum campanula propter obvios in bursa stollæ applicata deferatur, idque in superpelliceo usque ad portam cęmiterii.

Olea Sacra velo ceruleo involuta in armariolo, ad cornu Evangelii parieti applicato, penes maius altare occlusa serventur, desuper cum inscriptione „Olea Sacra"; nec manibus laicorum tractentur.

Baptisterium sit intra cancellos suos; pro baptisandis vero habeatur pelvis vel simile vasculum, quod illis supponatur, et cochlear, quo aqua ipsis infundatur; ipsa vero ablutio non refundatur ad Fontem, sed ad piscinam. Mantile seorsivum habeatur, quo infantes loti abstergantur, et munda linteola pro extergendis Sacris Oleis, atque sal benedictum[a] ad usum Baptismi in aliquo parvo vasculo. Nec Baptismus ultra tres dies differatur, nec in domibus conferatur, nisi ex summa necessitate.

Sub altari maiori minus sit foramen, ne res ibi serventur aut pueri illuc intrent, et circa altare carbonæ non p[ræ]iiciantur [?], neque laici in veste rusticana circa altare versentur eidem inserviendo.

Altarista suam suppellectilem sacram habeat segregatam, et cum ... ... cistam intra cancellos sitam Altariæ deberi, eidem ad res serva[ndas] …

In Sacristia duo mantilia sint pro accedentibus ad Missam et recedentibus ... ... cum inscriptione. Item vasculum ab usu profano segregatum pro abluend[is] [cor]poralibus, purificatoriis, calice purgando, vasculis Sacrorum Oleorum etc. [?]. Vinum sit pro Sacrificio Missæ in Sacrario clausum, et a vino Peterseme[n], quod Hęretici in odium Religionis Catholicæ mulso miscere consueverunt, quan[tum] fieri potest, abstineat.

Confessionale sit clausum sera, ne rustici intrent, in quo desuper sit velum nigræ telæ vel aliud, quo se audientes confessionem velent; fenestellæ, per quas confitentur, lamina cum minoribus foraminibus occludantur; intus ... bullam Cænæ Domini cum Episcopalibus et Papalibus casibus reservatis habea[t], ibidemque sit aliqua imago Dominicæ Passionis et pro pęnitentibus atque confessariis.

Mulierum confessiones antelucano tempore et post occasum solis non excipiantur, nisi sit urgens necessitas.

---

[a] *prob cor ex* benedictus

Carbonæ sint tres claves: duæ apud vitricos modo constitutos, tertia apud Rectorem Ecclesiæ; ad quam reponantur pia legata, a loco sepulturæ intra Ecclesiam et alia, quæcunque intuitu Ecclesiæ offerentur, et e sacculo; et // *fol. 61v* tam perceptæ, quam expensæ in seorsivo victricorum regestro, quam Rectoris Ecclesiæ connotentur.

Ante concionem (quæ ut plurimum doctrinæ Christianæ cathechesim contineat) recitetur ante canciunculam piam „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“. Tum prelegatur Evangelium cum Epistola, in fine concionis decem praecepta cum confessione generali recitentur, ut ea simplices ediscant.

Imago S. Patroni Ecclesiæ supra portam Ecclesiæ picta aut sculpta habeatur, et crux maior super Ecclesiam aut atrium Ecclesiæ.

Cęmiterium sit ianuis clausum ob bestiarum incursum, et sepes, ubi labantur [?], restaurentur. Sitque in eo ossorium ab Ecclesia segregatum et locus pro baptisatis infantibus seorsivus, prout et pro presbyteris intra ipsam Ecclesiam.

Scholæ Rector oblonga veste utatur et intra Ecclesiam superpelliceo, qui professionem fidei emittat, pueris Evangelia et Epistolam explicet, fidei misteria doceat et cantum; quos dum vesperi domum dimittet, ad Ecclesiam prius ire et „Salve Regina“ decantare vel piam cantiunculam faciat, quos et solemnioribus festis confiteri faciat, prius edoctos, præsertim maturiores[a].

Hospitale cum non sit, sedulo procuretur.

Pro defunctis festis diebus post finitum Sacrum pulsetur.

Anniversaria pro Fundatoribus et Benefactoribus fiant, quorum nomina p[er]legantur; similiter et pro defunctis Episcopis et Antecessoribus immediate post Generalem omnium fidelium defunctorum Commemorationem, prout et pro suis parochianis vivis atque defunctis offerant Sacrificia.

Ex metricis Ecclesiæ publica testimonia non extradantur sine scitu Officii.

Domus nova perficiatur, eaque, quæ collabuntur, ne aliquem opprimant, diruantur.

Libri necessarii ad usum Ecclesiæ, uti graduale, antiphonarium, processionale collecto et invocato benefactorum subsidio comparentur.

Rusticorum *pogyri*, uti cępit, cum aliis superstitionibus ipsorum aboleat, doctrinam cum misteriis fidei per se et per scholares suos, dum illos invisit, edoceat.

Fimbriis in manicis reverendæ non consuetis, et imposterum nigri coloris utatur.

Non confitentes pro Paschate usque ad Ascensionem Domini Officio deferantur.

---

[a] *ms* muturiores

VISITATIO ECCLESIÆ POPIELANENSIS[a], ANNO 1643 DIE 7 JUNII ACTA

Ecclesia hæc filia est Præposituræ Luknicensis, consecrata ab Illustrissimo D.no Loci Ordinario feliciter moderno anno 1636 die 27 Januarii in honorem
fol. 62r // Sancti Spiritus, Purificationis Beatissimæ Mariæ Virginis, S. Michaelis Archang[eli] et S. Joannis Baptistæ, cum reliquiis Sanctorum Martyrum aræ maiori inclusis S. Hyacinthi, Martiniani, Macarii et Æmilianæ Virginis. Cuius consecrationis anniversaria[b] dies recolitur dominica prima post Epiphaniam. Indulgentias plenarias habet ab Urbano VIII anno 1639 die 4 Octobris concessas pro festis Visitationis Beatissimæ Virginis et Nativitate S. Joannis Baptistæ, necnon pro festo S. Caroli Boromei annorum septem cum totidem quadragenis, ad annos viginti d[u]raturas. Prædictarum consecrationis et indulgentiarum literæ apud Commendarium modernum extant, qui ab uno anno institutus est ad eam; Commendam prorogatam ad annum sequentem, primam videlicet Martii diem, indultum a casibus Sedi Ordinariæ reservatis absolvendi obtinet.

VISITATIO FABRICÆ ECCLESIÆ

Hæc lignea est, non procul ab ipso oppido atque ædibus Commendarii sita, cum vestibulo simplici, ab extra in toto asseribus vestita, cum turricula supra mediam Ecclesiam vestita lamina, tecto cum pluribus foraminibus et supra Sacristiam pervio pluviis, ex quibus et suppellex eiusdem madescit, et cassula rubra, sericeo aureo filo intexta, colorem mutavit; ipsa vero structura[c] cum Sacristia bona est, quæ fenestras in se continet sex, chorum unum maiorem super valvas Ecclesiæ ab intus, alium maiorem [!!] ad parietem Sacristiæ. Scamna intra Ecclesiam pro utroque sexu homin[ibus] habentur, pavimentum lateribus stratum est.

VISITATIO CIBORII

Hoc in[d] medio maiori altari est obseratum, cuius clavis et insimul a Fonte servatur in Sacristiæ cista clausa. In hoc asservatam pixidem argenteam cum operculo velata[m] super parvum portatilem lapidem corporali instratum reperi[e], in qua sex vel septe[m] hostiæ ante dies aliquot consecratæ continentur, quas Rector huius Ecclesiæ [re]novare consuevit intra unam vel duas septimanas.

---

[a] *subnot rec*

[b] a *in fine verbi cor*

[c] *ms* stuctura

[d] *cor*

[e] re *fort cor*

Ipsum vero taber[naculum] ab intus velo non est ornatum. Intra oppidum ad infirmos Eucharistiam cum luminibus et cantu defert in bursa; extra in bursa stollæ [?] applicata. Loco [mon]strantiæ est crux argentea maior sine radiis.

Visitatio Fontis Baptismalis

Hic renovatus est pro Pentecoste, impositis Sacris Oleis recentibus; desuper crassiori assere clauditur et obseratur, nullo vello integitur nec ab intus, nec ab extra; ferramento ad parietem firmatus est ad angulum circa medium Ecclesiæ a latere Epistolæ, cuius basis notabilem habet fissuram, ut etiam digiti imponi possint. Piscina non extat, ad quam vetus aqua effundatur, sed fundit illam ad latus maioris altaris penes parietes intra lateres pavimenti, quo facile pueri incedunt. Cancelli nulli circa hunc sunt.

Visitatio Sacrorum Oleorum *fol. 62v*

Hæc recentia habentur cum attestatione intra stanneum vasculum cum quinque camerulis seu receptaculis minoribus, in quo et sal ad usum Baptismi asservatur, et linteolum pro Oleis extergendis. Hæc in baptisterio asservantur, frusto telæ vetustæ ex stolla involuta.

Visitatio Altarium

Unum solum est altare maius, cuius structura sculpta est affabre atque picta, habens inferiorem imaginem Coronationis Beatissimæ Virginis Mariæ, superiorem vero S. Joannis Baptistæ, cum umbella seu baldachino[a] desuper. Hoc altare firmum habet lapidem et sepulchrum integrum in basi, q[uod] [?] non habet convexitatem per totum aut cavitatem, sed tantum a cornibus Evangelii et Epistolæ ad instar fenestrarum, paulo tamen oblongiorum. Hoc infra gradus more consueto cancellis cinctum est et tribus mappis stratum.

Visitatio Sacristiæ

Hæc sita est ad chorum a cornu Evangelii, sera pensili clauditur. In qua mensa pro paramentis strata habetur cum cista subtus serata; alia cista magna ibidem sita, distincta cellis, in quibus paramenta servantur, sine sera[b].

Huius suppellectilis regestrum in Visitatione Generali subscriptum ab Antecessore moderno Rectori non est exhibitum, neque inventarium librorum, subscriptum a Venerabili D. Joanne Niewiardowski, Altarista Luknicensi,

---

[a] *ms* baldachio

[b] se *cor*

relictorum Ecclesiæ Popielanensi a Valentino Wenckiewicz, Commendario olim eiusdem Ecclesiæ. Suppellex tamen inventata per Venerabilem Georgium Wizgayło, Parochum Triscensem, et moderno Commendario tradita hæc est tenoris sequentis:

Roku 1643 miesiąca Julii dnia 17.

Kielichy srebrne dwa z patynami srebrnemi[a]: ieden cały, drugi *in sede* natrącony; olstro do kielicha iednego.

Krzyz srebrny, po kątach pozłocisty.

Pixis srebrna, intus pozłocona, melchisedech ze srebra.

Corporały dwa. Bursy trzy.

Vela na kielichy biale, iedwabiem wyszywane rozmaitym: pięc płociennych, szoste siadczane, siodme czarne[b] iedwabne.

Szerzynek do ołtarza dwie, obie stare. Kapa burata białego.

Ornat czerwony teletowy, *cum stolla et manipulo*.

Ornat biały buracikowy, *cum toto*. Ornat na dnie czarnym buracikowy, z kolumną teletową nadszarpaną. *Item* ornat *cum toto*.

Ornat grubrynowy czarny stary, kolumny nowey potrzebuie, *cum stolla*, bez manipularza.

fol. 63r // Portatylow trzy. Mszały dwa. Obrusow 4 (czwarty barzo stary).

Komza iedna. Alby trzy. Humerały do nich dwa, wszytko stare ...

Kociołki dwa miedziane. Dzwonek u zakrystii ieden, drugi u worka mały, trzeci do signowania. Czwarty dzwon we dzwonicy.

Towalnie dwie u koncow siatczane, stare, poszarpane, w niwecz obro[cone]. Ręcznik ieden stary. Crucifix w zakrystii ryty. Crucifix wie[lki] *in medio Ecclesiæ* ryty. Ołtarz ieden. Ambona. Confession[ał] [?]. Antependia dwoie, oboie stare. Navikuła cynowa złamana ... … Krzyz mały. Lichtarzow drzewianych 4, cynowych dwa. C... … Chorągwie muchaiarowe dwie. Zelazo do opłatkow y cyrkularz do kommunikantow. Sukno czerwone przed ołtarzem stare, wytarte. Obraz na ołtarzu Ruski Salvatoris.

Graduał. Antiphonarz. Psałłterz. Pacyfikalik[c] stary.

Krzyz zelazny wielki, ze dzwonicy spadły. Obraz *Crucifixi Salvatoris* na scienie wielki. Kobierczykow na płotnie u sciany wedle ołtarza pięc wiszą.

Ad mandatum Illustrissimi et Clementissimi D.ni revisi [!] et ordinate [R.] Domino Commendario supranominato tradidi. Georgius Wizgayło, Parochus [Triscensis].

Iuxta hoc inventarium omnia revisa et reperta sunt.

---

[a] r *inter* b *et* n *ins sup lin*

[b] ne *fort cor*

[c] k *in fine verbi cor*

Visitatio Carbonæ

Hæc non extat, sed ex sacculo oblata connotata servantur a Commendario, q[uo] in beneficio existente tantum [?] in cęmiterio aliquot homines sepulti sunt, et parum a sepultura penditur, aliquot grossi; ex pagis rarus in cęmiterio sepelitur, suas habent sepulturas, et multi pro Paschate non confitentur. Pecuniæ collectæ [nu]merati, ipso Rectore, floreni 14 / 2 / 4, ex quibus expensi sunt 14 / 1 ...; remanet carbonæ florenus 1 gr. 1. Victrici nulli sunt. Pia legata p[ost] decessum R. [?] D.ni Wenckiewicz non sunt a R. D.no Grimza restituta, v... libri de integro, quorum cathalogus apud ipsum remansit, similiter Decreta priora Generalis Visitationis.

Visitatio Cęmiterii

Hoc non habetur consecratum in diplomate[a] consecrationis Ecclesiæ; cinctum est sepibus, sed in pluribus locis collapsis; portam unam habet maiorem, valvis eiusdem distinctis non clauditur; aliam minorem, sine foribus, Parochialem Domum versus. In hoc situm est campanile cum campana non adeo magna; cuius campanilis crux, ante aliquot annos deiecta a vento, nondum reposita est.

Visitatio Scholæ *fol. 63v*

Hæc non extat neque Baccalaureus. Schola Rectore R. D. Grimza conflagravit; pro Baccalaureo ager bonus erat saturæ tunnarum 10, quę a Revisoribus sunt ademptę [?], et pro tribus circiter tunnis[b] saturæ relictis; cui et antea pridem insuper floreni 20 solvebantur. Modo civis unus cum puero Parochi et Nobili D.no Zaleski communia, uti „Kirie“ [!], „Patrem“ etc. decantant.

Visitatio Hospitalis

Hoc similiter non extat; quondam fuit, sed conflagravit; neque pauperes ex oppido sunt, qui Ecclesiæ inserviant, sed quandoque ex pagis ad Ecclesiam adventant.

Visitatio Domus Parochialis

Hæc habet duo vetusta hyppocausta ex opposito sibi, intermediante atrio, sub uno tecto. Area ipsa sepibus cincta est cum porta maiori. In eadem area

---

[a] di *(vel* dy*) cor*

[b] u *cor*

situm est vetustum hyppocaustum parvum, quod non habitatur; contiguum vero pistrinum anno præterito culpa ipsius Commendarii conflagravit. Pręterea horti pro oleribus in eadem habentur area, et in vicinia cęmeterii noviter spacium [!] vacuum[a] pro horto septum et aratum est. Similiter circa septa Parochiæ hortus septus spaciosus [!] habetur, in cuius area Schola sita erat. Intra eadem septa Parochiæ habetur stabulum atque horreum ex virgultis, q[uæ][b] [?] hortus ab ædificiis intermedius distinguit.

VISITATIO PERSONÆ COMMENDARII

Commendarius huius Ecclesiæ est Venerabilis Christophorus Iankiewicz ab uno anno, et Commendam habens prorogatam ad annum sequentem. Hic sufficiens est ad curam animarum et in Visitatione Generali moderna examinatus; cantum tamen [?] scit ex usu, non ex arte, rituali antiquo utitur, alii vero libri requisiti in Ecclesia habentur; literas omnium Ordinum exhibuit separatas et approbationem a casibus reservatis præsentavit[c]. Cathalogum confessorum pro Paschate habet, non vero non confessorum, quorum multi sunt; ex quibus alii nunquam confitentur, contra quos auxilio indiget. Ex familia unam vetulam alit gibbosam pro pecoribus, quæ pauca habet, servum 1, duos pueros, ex quibus unus frater ipsius parvus. Ipse bonum habet testimonium, et hæc Visitatio finita est 8va Julii.

DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ POPIELANENSIS[d] 8 JUNII ANNO UT SUPRA

fol. 64r // Tectum fabricæ Ecclesiæ, potissimum vero supra Sacristiam, ne suppellex [cor]rumpatur stillicidiis, reparetur. Imago S. Patroni sculpta vel picta sup[er] portam Ecclesiæ ponatur.

Ciborium ab intus albo velo vestiatur, desuper vero aliquo alio velo vel serico.

Eucharistia singulis octo diebus renovetur, quæ dum intra oppidum ad infirmos defertur, in superpelliceo cum stola, ministris, cum cantu et luminib[us] atque vexillis intra pixidem cum vesticula sua deferatur, relicta pro ado[ra]tione in tabernaculo intra corporale aliqua particula vel hostia. Remotius vero extra oppidum si administranda sit, in bursa stolæ annexa cum superpelliceo efferatur ad portam usque cęmiterii, et cum campanula in itinere propter obvios.

---

[a] um *prob cor*

[b] *aliquid del sup lin*

[c] *cor*

[d] *subnot rec*

Basis Fontis Baptismalis fissura occludatur, et ipse Fons aliquo velo vel mappa tegatur et cingatur, cuius aqua ad piscinam effundatur; quæ in angulo Ecclesiæ ad latus dextrum fiat cum foramine minori, ne aliæ res ibi asserventur et ne pueri intrare possint. Ipse Fons cancellis circumdetur, ad quem pro ablutione sit pelvis vel simile vasculum, quod baptisando infanti supponatur, et cochlear, quo aqua eiusdem capiti infundatur, quæ aqua propter infectionem in piscinam fundatur. Mantile vero sit seorsivum pro abstergendo capite loto infantis, et munda linteola pro extergendis [Sa]cris Oleis. Baptismus vero ultra tres dies non differatur, et in privatis domibus nonnisi in gravi necessitate conferatur.

Olea Sacra serventur in armariolo, ad cornu Evangelii parieti applicato et obserato, cum inscriptione desuper „Olea Sacra"; quæ involvantur velo ceruleo, si haberi p[ossit], vel alterius coloris decentis; neque in eo armario quidqu[am] præter ipsa servetur. Ipsa vero vascula consueta successive cum tribus latioribus cellulis consuetis procurentur, et hæc manibus laicorum non tractentur.

In Sacristia paramenta caute serventur, ne stillicidiis corrumpantur. Et ... sint mantilia cum inscriptione pro accedentibus ad Missam et recedentibus ... . Vinum pro Missa, ut plurimum Petersemen, evitetur.

Confessionale sit seratum, in quo dum confessiones excipiet, habeat bullam Cænæ Domini ante se cum casibus Papalibus et Episcopalibus reservatis et brevi interrogatorio propter nunquam aut raro confitentes; et sese velet desuper applicato velo confessionali vel tela nigra; in quo aliquæ piæ imagines, præsertim Passionis Dominicæ [!!]; crates vero seu fenestellæ, quibus confitentur, lamine cum paucis foraminibus obducantur. Fæminarum confessio antelucano tempore et post occasum solis non audiatur, nisi gravis necessitas [aut] [?] // infirmitas id postulet. Non confessorum tempore Paschali *fol. 64v*
cathalogus ad Officium mittatur.

Carbona procuretur cum tribus seris, quarum duæ sint[a] claves apud victricos Ecclesiæ, una apud Rectorem eiusdem; qui victrici exnunc duo constituantur, quibus præsentibus pecunia numerata ad carbonam ponatur et eximatur pro usu Ecclesiæ. Pia legata a R. D.no Grimza Ecclesiæ non restituta cum Decretis praeteritis, aliis Ecclesiæ debitis recuperentur. Ad carbonam pia legata reponantur a loco sepulturæ intra Ecclesiam, ex sacculo, et alia intuitu Ecclesiæ oblata.

Cęmiterium curet reparari et foribus propter bestiarum incursum claudi. Similiter et ponticulum ante portam cęmiterii collapsum. Ossorium [seiunctum][b] a structura Ecclesiæ procuretur, et pro infantibus baptisatis locus seorsivus sepulturæ designetur, prout et intra Ecclesiam pro defunctis presbyteris.

---

[a] n *cor*

[b] *ms om*

Pistrinum intra Curiam Parochialem culpa familiæ combustum iterum procuret.

Schola deest cum Baccalaureo, similiter et Hospitale; pro cantu, pulsu, et servitiis Ecclesiæ non habentur servitores; Illustrissimo D.no supplicet, ut de his consulatur.

Post Evangelium pro concione legatur Epistola diei, tandem præmissa devota cantione dicatur „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“. Post concionem dicantur decem præcepta cum generali confessione; fidei articulos explicet et cathechismum edoceat.

Festis diebus post Sacrum pulsentur campanæ pro defunctis. Pro Benefactoribus, Fundatoribus sacra anniversaria fiant, et nomina ipsorum p[ræ]legantur. Fiant et anniversaria pro Episcopis et antecessoribus suis Rectoribus Ecclesiæ huius imediate [!] post Commemorationem omnium fidelium defunctorum. Vesperæ pridie festorum 4ta hora canantur, ipsis vero diebus festis 3tia; Matutina autem hieme 5ta hora, æstate 4ta decantentur. Numerus defunctorum ad Ecclesiam sepultorum in libro seorsivo connotetur.

VISITATIO ECCLESIÆ KURSZANENSIS[a]

Ecclesia hæc quondam ab Hęreticis per conversionem Magnifici D.ni Nicolai Boguslai Zenowicz, Capitanei Minscensis, Catholicæ Religioni restituta est, quæ cum præter quandam ordinationem pensionis, fieri consuetæ Ministris Hęreticis, fundationem non haberet, a Magnifico D.no Stephano Pac, Notario M. D. Lit[uaniae], cessione et instantia facta apud Serenissimum Sigismundum III, Poloniæ Regem, ab eodem fundata; et dotata est villa Trawlany in bonis Regiis districtus Kurszanensis, videlicet habens laneos possessionatos pro
fol. 65r tunc decem et dimidium, // non possessionatos novem cum dimidio, et duobus situsentis, vulgo *zascian[ki]*; insuper ex quovis laneo Tenutæ Kurszanensis grossos 6 lith. Est modern[us Eccles]iæ Rector in possessione laneorum trium absque dimidio circiter cum uno cive, quo...[?] Tenutariorum literis fuerunt duo lanei in oppido cum duobus civibus, et una tu[nna] siliginis ex mansis decem singulis, quæ per Dominum Gruzewski, præsentem Te[nu]tarium Hæreticum, est adempta, quod non sit in literis fundationis specifica[ta]. Hæc ecclesia conflagraverat iam restituta insimul cum oppido, sed ab a[nnis] circiter quatuor cura præsentis Rectoris et insimul Benefactoris auxilio ... extructa est cum vestibulo et turricula in medio tecti Ecclesiæ et cum fene[stris] 4, Sacristiæ ex opposito habens Sacellum, et chorum supra portam; crux ... in medio Ecclesiæ supra trabem interius; nondum hucusque consecrata est. A[d] hanc Ecclesiam

[a] *subnot rec*

institutus est Venerabilis Jacobus Poginski anno 1632 Martii 6, presbyter factus 1618, qui ad minores Ordines et Subdiaconatum literas formatas non habet, testimonium tamen horum susceptorum in Diæcesi acceptatum esse constat ex Decretis defuncti Illustrissimi D.ni Kiscæ. Indulgentiam plenariam habet ab Urbano 8vo pro annis 20 concessam pro festo S. Joannis Baptistæ et Georgii.

VISITATIO CYBORII

Hoc in maiori altari situm et seratum est, ab intus non vestitum velo, cuius cla[vis] servatur a Parocho. In hoc inveni pixidem argenteam cum operculo et vesticul[a] alba sericea[a] desuper, in qua ultra decem noviter consecratas hostias reperi, q[uas] [?] post unam et alteram septimanam renovare consuevit. Ad infirmos Sacrame[ntum] in bursa solet deferre intra oppidum. Tabernaculum gestatorium satis magnum habetur deauratum.

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS

Huius basis decens est, cum operculo eminenti noviter comparata, intra cance[llos] sita ad latus dextrum ab ingressu, circa medium Ecclesiæ; sera clauditur, c[an]celli tamen illius foribus non clauduntur. Fons ipse lebetem cum clausura de[centi] [?] habens consecratus est pro Pentecoste cum admixtione Sacrorum Oleorum; aqu[a] vetus ad piscinam effunditur, quæ sub altari est.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Hæc recentia cum attestatione habentur, quæ attestatio bene eisdem Oleis tincta erat; Rector perhibuit, quod per latorem eorundem incaute delata fuerint et effusa. Hæc servantur intus ad Fontem Baptismalem, ubi et vetera non combusta sunt reperta, perhibente Rectore, quod in casum serventur propter infirmos; quæ incaute per laicum combusta sunt tempore Visitationis.

VISITATIO ALTARIS *fol. 65v*

Hoc nondum est comparatum, sed est lignea basis, supra quam ciborium situm est; desuper vero imago S. Mariæ Maioris; lapis portatilis integer repertus, tribus mappis et subcorporali desuper stratus atque altaris immissus est tabulæ. Hoc nimis a pariete posteriore remotum est et infra gradus cancellis cinctum. Ecclesia ipsa in titulum S. Joannis Baptistæ exstructa est.

---

[a] ric *prob cor*

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc sita a cornu Evangelii ad chorum, quæ sera clauditur, in qua mensa ad parietem posita est, cista vero magna sine clausura post ianuam in eadem posita, in qua servantur res Sacrarii sive paramenta, quorum inventarium in Visitatione Generali ab Illustrissimo subscriptum habetur; quæ vero successive accreverunt, hæc sunt usque ad diem Junii 11 anni 1643.

Pixis argentea, ab intus deaurata, comparata sumptibus R. D.ni Parochi. Alba nova, a D.na Białkowska oblata, cum humerali. Cingula duo ex filis albis. Corporalia tria. Purificatoria 5. Tobalium unum, acu pictum varii coloris, serico et aureis filis intertextum. Rituale Romanum novæ editionis. Strophiolum ex tela domestica, desutum filis sericeis, a D.na Białkowska.

Antependium ex *burat*[a] duarum materiarum: una ex viridi et rubro colore florizato, cuius quatuor lineæ sunt; altera ex albo et nigro florizata colore. Tabella argentea, a Joanne Sinciło [?] in imagine B. Virginis Mariæ in altari oblata.

Tobalium unum in tela alba, sericeis filis viridibus, rubris argentoque florizatum. Velum rubris cum auro floribus, in medio Nomen Jesus, florizatum et acu depictum.

Tobalium unum ex tela, habens florizationem ex rubro serico, et filo argenteo circumcirca acu pictum.

Campanula sub cruce in pinnaculo templi noviter comparata est posita.

Ampullæ duæ stanneæ. Sera fortis et potens ad fores Ecclesiæ claudendas est in Sacrario. Scrinium in Sacrario pro Ecclesiæ suppellectili conservanda datum est a R. Domino Parocho.

Fenestella ferramento in Sacristia non est munita, per quam puer potest intrare; periculo est exposita.

VISITATIO CARBONÆ

Hæc tantum duas habet claves: una apud victricum, altera apud Parochum, quæ in Parochia asservatur; neque singula ad eam spectantia semper in præsentia victrici reponantur, connotata tantum percepta habetur; ad eam a pulsu campanarum pro defunctis non reponebatur, sed Baccalaureo cedebat,
fol. 66r neque, iuxta victrici de- // -positionem, a loco sepulturæ intra Ecclesiam. Victricus secundus est a...tus senex, negligens, idcirco alter substituendus est. In carbona floren[i] tres inventi; ab anno 1637, videlicet Visitatione Generali, percepti sunt floreni centum undecim gr. 40 usque undecimum diem Junii ann[i] 1643, expensi vero floreni 112 gr. 8; et quia superat expensa perceptam ..., cum ea, quæ in carbona remanet, floreni 4, patet non semper fuisse ...tam.

---

[a] *cor*

VISITATIO CĘMITERII

Hoc satis amplum et septum est, habens fores binas, portam cum ianuis, unam tamen minorem, e Parochia; hoc non constat adhuc esse consecratum. Paroch[ia]ni in pagis aliquando sepeliuntur in campis, iuxta antiquum suum morem, licet a loco cęmiterii nil solvunt; pulsari tantum solent curare.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc post viam prope cęmiterium sita est, unum videlicet hyppocaustum sine atrio. Baccalaureus, qui pluribus annis iam ad Ecclesiam fuit, bibo est nec instruit pueros, et quandoque a Rectore Ecclesiæ missus ad subditos, illis facit molestiam, et raro pueros instruit; pueri pauci sunt seupte... [??], qui Rosarium diebus festis solent recitare, et decalogum ante Sacrum et post Vesperas; et quia Baccalaureus scandalosus est et in processionibus publicis, amovetur [!] a servitio Ecclesiæ.

VISITATIO HOSPITALIS

Hoc non constat [!], domuncula[a] tamen est pauperum propria penes cęmiterium; quorum duo sunt, uxorati cæci, qui Ecclesiæ deserviunt.

VISITATIO SUBDITORUM ECCLESIÆ

Hi quia ratione quærelarum Commissionem habuerunt recentius, et aliqui [eo]rum [?] castigati uti tumultuosi, nihil onerum proposuerunt a Parocho, [se]creto [?] tamen delatum Baccalaureum illis esse molestum, cum illuc mitti[tu]r; [b]de vita et moribus Parochi bonum testimonium perhibuerunt, uti et familia ipsius, et cives atque Nobiles[c] D.ni Damaracki.

VISITATIO PAROCHIÆ

Hæc sub uno tecto habet duo hyppocausta vetusta tenebricosa cum cameris[d] et atrio, in quorum uno Rector ipse habitat, in alio diversæ reculæ asservantur; cui contiguum est stabulum ad instar cameræ cum alio minori, eiusdem parieti // contiguo. Ad portam ex utraque parte domunculæ sunt duæ cum hyppocaustis *fol. 66v* et atriis pro familia.

---

[a] Visitatio Hospitalis… domuncula *superscriptum atram nigro*

[b] *hinc scribitur al atram nigro*

[c] e *cor ex* i

[d] me *prob cor*

Area satis capax[a] habetur, a qua imediate [!] trahuntur ad horreum et aream alteram eiusdem horrei. Cui horrei, areæ et Domui Parochiali hortus contiguus est pro oleribus. In area Parochiali duo *sviren* sita sunt, et quoddam receptaculum ad instar *swiren* parvum fere in media area, ibidem vetustum balneum cum receptaculis pro pecudibus; et hæc septa est[b].

DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ KURSZANENSIS[c]

Ciborium ab intus velo albo vestiatur, ab extra vero conopæo alterius coloris. Eucharistia renovetur in singulis octo diebus; ad infirmos in pixide cum cantu, luminibus etc. deferatur, et pro adoratione aliqua hostia consecrata in ciborio propter adorationem [!!] relinquatur; et in monstrantia per Octavam Corporis Christi super altare non relinquatur, sed post Divina in Ecclesia persoluta in Sacristiam ad tabernaculum ibidem pręparatum deferatur. Claves a ciborio, a baptisterio et Sacris Oleis servitoribus laicis non committantur [!], sed a Rectore Ecclesiæ obseratæ serventur. Eucharistia extra oppidum deferenda cum superpelliceo extra Ecclesiam ad portam cęmiterii; et in bursa a collo ad stollam[d] pensili deferat cum campanula in via propter obviorum adorationem.

In Fonte habeatur aliquod vasculum vel pelvis, supra quam fiat baptisandi infantis ablutio, et cochlear, quo aqua baptismalis infundatur; ablutionis vero aqua in piscinam effundatur, non ad Fontem propter infectionem. Ibidem sit mantile mundum pro extergendo capite loto infantis, et linteola munda pro extersione Sacrorum Oleorum. Baptismus ultra tres dies non differatur, populus moneatur. Et sacramenta in privatis domibus, nisi in gravi necessitate, non administrentur.

Pro Oleis Sacris sit armarium seorsivum obseratum ad cornu Evangelii cum inscriptione ab extra „Olea Sacra"; quæ velo ceruleo involvantur, et vetera imposterum non serventur, sed iuxta ordinationem Ecclesiæ comburantur Feria 5ta Magna nec manibus laicorum tractentur; pro quibus dum ad Cathedram mittatur, in scrinio aut vasculo obvoluta deferantur.

Confessionale comparetur cum sera, ne rustici intrent, cuius fenestellæ ex lamina sint cum foraminibus parvis; desuper velum sit aliquod eidem confessionali applicatum, ut dum confessionem excipiet, se velet; in quo aliquæ piæ sint imagines, præsertim Passionis Dominicæ, tam pro confessario, quam pænitentibus. Casus vero bullæ Cænæ Domini, Papæ reservati et Sedi Ordinariæ, cum aliquo brevi interrogatorio propter raro aut nunquam

---

[a] a *in initio verbi cor*

[b] et hæc septa est *fort adscr*

[c] *subnot rec*

[d] *fort cor*

confitentes in confessionali pręsto habeantur. Fæminarum // vero confessiones *fol. 67r*
antelucano tempore et post solis occasum non excipi[antur], nisi id gravis necessitas aut infirmitas postulet.

Ambona ad parietem circa medium Ecclesiæ transponatur.

Ante concionem post Evangelium legatur Epistola diei, deinde post devotam cantiunculam dicatur „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“. Post concionem recitentur decem præcepta cum confessione generali.

Baccalaureus sedatus et sobrius, qui pueros Christianam doctrinam cum lit[eris?] ... cantum edoceat, procuretur. Is professionem fidei emittat et vestem tala[rem] [de]ferat [?] atque in Ecclesia tempore Divinorum superpelliceatus incedat; qui pueros [ad] [?] Ecclesiam, dum vesperi dimittuntur, prius ire faciat et „Salve Regina“ v[el] aliam piam cantiunculam decantare.

Hospitale nullum est; cum eleemosinæ suppetent, etiam pia legata, procuretur.

In Sacristia duo mantilia sint: unum pro accedentibus ad Missam, aliud pro recedentibus[a], cum inscriptione; munietur ferramento fenestra Sacristiæ.

Ecclesiam, quam magna ex parte sumptibus suis procuravit, ab intus invocato parochianorum subsidio, ut perficiatur, præsertim altare et pavimentum, sedulo invigil[et]; successive et Domum Parochialem melioret.

Ex metricis Ecclesiæ publica non extradantur testimonia sine Officii scitu, præ[ser]tim ad ius.

Imago S. Patroni Ecclesiæ picta vel sculpta supra valvas Eccles[iæ] affigatur.

Anniversaria fiant pro Benefactoribus, Fundatoribus Ecclesiæ, quorum nomina p[ræ]legantur. Similiter et pro Episcopis defunctis, immediate post Generalem Commemoratione[m] fidelium defunctorum.

Columbi ne supra tabulatum Ecclesiæ nidificent, foramina occludantur, et inc[on]tinenti nidi illorum deiiciantur.

Inventarium bonorum Ecclesiæ et subditorum cum pensione et obligatione eorunde[m] atque suppellectilis Ecclesiasticæ intra spatium duorum mensium ad Officium su[b] pæna excommunicationis transmittatur. Similiter et literas Dominorum Tenutariorum, [quæ] vim fundationis habent, postquam illis ad ius non indiguerit, ad Officium sim[iliter] mittantur [!].

Famulo prudenti, non iniurioso circa regimen subditorum Ecclesiæ utatur, non passim diversis ex familia.

Matutinum festis diebus hieme 5ta hora canatur, æstate 4ta; Vesperæ vero[b] pridie 4ta hora, ipso die festo consueta hora, tertia vel media anticipata.

Vestitu convenienti statui suo, nigro atque talari, præsertim in oppido et in publico utatur. Ecclesiam vero superpelliceatus ingrediatur et egrediatur.

---

[a] *cor*

[b] v *cor*

Carbona Ecclesiæ intra Ecclesiam servetur bene firmata, ad quam reponantur pia legata et alia, quæcunque intuitu Ecclesiæ offerentur, a loco
fol. 67v sepulturæ intra Ecclesiam, // a pulsu campanarum pro defunctis et sacculo. Victricus secundus sit, et clavem similiter a sera tertiam habeat; proventus et expensæ ipsis præsentibus ex carbona eximantur, et tam ab ipsis, quam a Rectore Ecclesiæ in seorsivo regestro connotentur.

Non confessi Paschali tempore, usque ad Ascensionem Domini, notentur et Officio deferantur. Parochianorum suorum conscribatur cathalogus, aut ad minus domorum in quovis pago contentorum; tum et defunctorum, qui ad Ecclesiam sepeliuntur. Pro infantibus vero baptisatis locus sepulturæ sit seorsivus in cemiterio, prout et pro presbyteris intra Ecclesiam.

VISITATIO ECCLESIÆ ZAMUSCENSIS[a] IN OPPIDO GRUZDZIE DIE JUNII 15

Ecclesia hæc sita est in ipso foro oppidi Gruzdzie, ab annis quinque per Illustrissimum D.num modernum Loci Ordinarium in titulum SS. Apostolorum Andreæ, Joannis, Jacobi utriusque, Bartholomei et Barnabæ Apostolorum consecrata in anno 1637 die 21 Junii. Affabre constructa est sumptibus Illustrissimi D.ni Capitanei Samogitiæ et subditorum: non adeo magna, cum choro tamen maiori supra atrium templi atque alio minori supra Sacristiam, iustæ capacitatis, circumcirca asseribus vestita noviter, non tamen in toto; supra atrium turrim habet, aliam turriculam in medio templi lamina vestitam. Altaria tria continet: maius cum imagine Cænæ Domini, secundum ad latus cum imagine[b] Assumptionis Beatissimæ Virginis Mariæ, tertium ad latus dexterum cum antiqua imagine Quatuor Evangelistarum; omnia sunt consecrata. Fundata est hæc Ecclesia ab annis circiter 16 a Serenissimo Rege Sigismundo defuncto, cessione facta ab Illustrissimo Domino Capitaneo Samogitiæ pro dote Ecclesiæ mansorum quindecim, quorum ad præsens decem et medius sunt possessionati, reliqui deserti; insuper ex unoquoque manso in duabus advocaturis habet grossum unum. Rector huius Ecclesiæ ad pręsens est Venerabilis Albertus Grimza, ab uno anno de hoc Beneficio provisus.

VISITATIO CIBORII

Hoc situm est in maiori altari, clausum quidem, sed sera non adeo est firma, cuius clavis in Sacristia asservatur; ab intus velis acu pictis exornatum.

---

[a] *subnot rec*

[b] secundum ad latus cum imagine *cor*

Supra corporale reperi pixidem cum Venerabili Sacramento, hostiæ 5 vel 6 in ea contentæ cum micis copiosis; ipsa pixis ab intus pridem non purgata; renovavit hebdomada præterita Sacramentum, et perhibuit singulis septimanis se illud renovare.

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS *fol. 68r*

Incommode est situatus in media Ecclesia ad parietem a cornu Epistolæ ad minus altare; is renovatus est pro Pentecoste cum Oleis Sacris recentioribus; is sera clauditur, intra quem Fontem supra telam sal benedictum Curatus servat supra orbem ligneum non purgatum. Intra Ecclesiam tempore hiemis aqua baptismali resoluta baptisantur.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Hæc in vasculo stanneo intra Fontem clausa servantur, q[uæ] sunt rece[ntia], cum attestatione.

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc sita a cornu Epistolæ ad chorum, clauditur sera ab intus. In ea habetur arma[rium] maius seratum cum apparamentis, et mensam stratam pro iisdem ad Missam dispo[nendis?], fenestellam unam obtinet cum ferramentis, et gradus ab intus ad chorum in Ecclesia supra fores Sacristiæ. Cuius Sacristiæ suppellex hæc est, i[n] [?] ... Visitatione conscripta cum adaucta suppellectili.

Srebro

Monstrantia srebrna maluczka *et* melchisedech. Puszka srebrna[a]. ... srebny [!]. Kielich z patyną złocisty. Tabliczka srebna [!] na obraz[ie]. Melchisedech drugi. Kubek cynowy szmalcowany złocisty dla ablucii[b]. Ornatow dwa: ieden biały adamaszkowy z kolumną czerwoną, d[rugi] czarny czamletowy. Kapa adamaszkowa biała z lisztwą czerwo[ną]. Stuczka [!] buraciku pstrego łokci z pultora [?]. Velum, *alias* iedwabnica, na m[on]strantią. Velum błękitne na iedwabnice, aftowane [!] blaszką złotą y sr[ebrną]. Velum pomaranczowe kitayczane, stare. Drugie [ta]kze kitayczane, ... złotem wyszywane. Vela na rąbką wyszywane i[edw]abiem cze[rwonym]. Bawelnice dwie pstre. Towalnia stara, bielem wyszywana. [Towalnia] nowa, czarnym iedwabiem wyszywana. Towalnia siadczana. To[walnia] z koronkami. Obrus płotna kolęnskiego,

[a] r *inter* b *et* n *ins*

[b] cii *prob cor*

wyszywany iedwabiem c[zarnym]. Obrusow z siadką y s koronkami 4, piąty stary. Ręcznikow płocien[nych] ....

Obrazy

1. Obraz Panny Naswiętszey Częstochowskiey. 2. *Flag[ellationis]. Assumptionis* 3.

Dzwony

Dzwonow dwa wielkich, a trzeci signant. Małych dzwonkow osm.
fol. 68v Lichtarzow mosiądzowych dwa wielkich, a stolowych małych dwa. // Złocistych drzewianych 2. Farbowanych takze 2. Kociołek miedziany – fontana do chrztu. Turibularz stary. Spizowy trzynozek bez nogi iedney. Szyszak dla noszenia ognia. Gozdzi łatnych wielkich czwierc dobra. Kortin płociennych malowanych 6. Krzizmałow 2. Corporałow 3. Komza wielka, małych dwie. Humerałow 3, czwarty z płatem. Chorągiewek 4. Purificatoria 12. Alby 2. Agenda wielka, druga mała. Postila Litewska. Ewangeliki małe. Brzewiarz [!] stary koscielny. Ampulek dwie parze z miską cynową. Pozytiw ieden. Kłotka u koscioła wielka. Bębnow 2 koscielnych. Skrzynka zelazem okowana. Skura wołowa wyprawna dla okrycia ołtarza. Crucifix ieden mosiądzowy, a drugi drzewiany. Skrzypice basowe. Agnuszek drzewiany. Laternia szkłana.

Aucta Suppellex hoc anno 1643 cura R.di D.ni Parochi,
usque ad 12 Junii anni 1643.

Naprzod

1. Kapa saiowa załobna, columna wkoło buraciku z blaszką srebną [!].
2. Ornat saiowy czarny, z[a] stułą y manipularzem.
3. Antependium teyze saie czarney z pasamanem pstrym szerokim.
4. Kielich z pateną złocisty.
5. Turybularz mosiądzowy.
6. Ampułki cynowe z miseczką.
7. G[ra]duał do choru z psalterzem.
8. [K]apa na atlasie czerwonym; kwiaty po niey rozmaitego iedwabiu. Kolumna wkoło biała z kwiatami rozmaitego iedwabiu florizowana[b].
9. Ornat teyze materiey, *cum stola et manipulo*.
10. Bursa y palla tabinu białego, złotem y srebrem wyszywana.
11. Antependium takze czerwoney materiey, columna na atlasie biała, takieyze materii, frężle iedwabne, passaman ze srebrem.

---

[a] *cor*

[b] *ms* frorizowana

12. Kap do disciplin 14. Disciplin rzemiennych 14.
Buraciku czerwonego pstrego na baldachin łokci 15.
13. Alba z humeralem.
// Baldachin buracikowy pomaranczowy florizowany; z teyze materii na *fol. 69r*
ciborium *conopæum*. Bursa *pro sacramentis* do chorych z stułą, wyszywana iedwabna brunatna.

Hoc inventarium in Visitatione Decanali ab ipso Decano et illius Notario subscriptum est.

VISITATIO CARBONÆ ECCLESIÆ

Hæc triplici est sera serata, quarum claves duæ sunt apud victricos …, tertia apud Rectorem. Reiestrum victricis perierat perceptorum, et ad p[ræsens] [?] tantum in chartis scriptum est exhibitum; ex hac puer Parochi fugitiv[us] florenos novem circiter abstulerat, quorum per medium restituit. In eadem carbona est recognitio Parochi supra aliquot denos florenos, a se mutuo acceptos.

VISITATIO CÆMITERII

Hoc est consecratum, asseribus septum et bene clausum, iustæ capacitatis; in eo versus oppidum situm est campanile, in quo duæ[a] campanæ, maior e[t] minor; ossorium, quod debuit[b] esse, non est.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc intra Parochiam ædificata exstat[c], sed Rector eius est Orga[narius]; aliquot obtinet pueros; habet in se fenestras tres: duas vitreas [ex]cussas [?], tertia occlusa; fornace caret, habet atrium.

DOMUS HOSPITALIS

Hæc est vendita sexagenis 26 lituanicis, pauperes vero in Hospi[tali] [?] eiusdem oppidi manent[d].

VISITATIO PAROCHIÆ

In hac ædificium unum est maius, stramine tectum, contin[ens] duo [hyppocau]sta, atrio cum culina intermedio, et cameras tres contiguas

---

[a] æ *fort cor*
[b] i *fort cor*
[c] s *fort ins*
[d] n *in fine verbi fort cor*

eidem ...; porro exteriori adiacet cellarium. In hoc ædificio manet Paro[chus] [cum] [?] sua familia aliqua, cantores vero manent in Schola, conte[nta] [?] [intra] [?] Parochiam. Huic domui ex opposito a porta maiori duo ... sita sunt, stabulum vero ab his aliquanto remotius. In eadem area Parochiali ad latus versus pomarium situm est balneum cum braxato[rio] insimul, ad instar albi
fol. 69v hyppocausti, per modernum Rectorem exstructum. // Promptuarium vero noviter ex lignis pro Ecclesia vestienda ab extra convectis construxit cum superiori hyppocausto atque camera maiori, circumcirca habens curritorium cum loco secreto versus Ecclesiam et forum insimul, ex quo parochiani scandalizantur.

Intra eadem septa Parochiæ contiguum est pomarium spaciosum [!], non pridem plantatum per defunctum Antecessorem, in quo piscina recenter effossa habetur; in eo quoque conseruntur olera.

Extra Parochiam alia domus est Regia, pro Ecclesia donata a pluribus annis; a nullo emitur, deserta stat, putrescit et furto ab intus distrahitur; quam ad Parochiam transferri mandavi.

VISITATIO FAMILIÆ

Hanc satis copiosam alit, e qua aliqui sunt cantores; contra quam, uti et contra Dominum, quærelæ fuerunt, q[uæ] recenter in inquisitione acta atque Officio praesentata continentur.

DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ ZAMUSCENSIS[a]

Ciborium ab intus velo albo vestiatur, a quo, uti et a Fonte atque Sacris Oleis, claves clausæ serventur a Rectore Ecclesiæ.

Fons Baptismalis cancellis circumdetur[b], in quo vasculum habeatur vel pelvis, super quam fiat cochleari ad eum usum deputato baptisandi ablutio; quæ aqua vergatur[c] in piscinam; ibidem sit mantile pro extergenda ablutione, uti et linteola munda pro Oleis Sacris extergendis. Baptismus ultra tres dies non differatur, moneantur; neque is in privatis domibus, uti et matrimonia, conferantur, nisi in gravi necessitate. Testimonia vero publica ex metricis sine scitu Officii non extradantur. Metricæ ordinate consutæ et conscriptæ habeantur, in quibus aliquæ philuræ [?] denuo describantur, quæ maculatæ et inæquales sunt.

fol. 70r // Olea Sacra velo ceruleo involuta in armario seorsivo[d], parieti applicato

---

[a] *subnot rec*

[b] *ms* circundetur

[c] *ms* vergat

[d] o *in medio verbi prob cor*

et obserato, ad cornu ... serventur, desuper cum inscriptione „Olea Sacra“[a], quæ manibus laicorum non tractentur, et dum ex Cathedra ... ..., clausa in aliquo scrinio deferantur.

Confessionalia sera claudantur, quarum fenestellæ ex lamina sint cum foraminibus minoribus ... ..., velo illis applicato, quo confessarii, dum confessiones audient, se velent. Ibidem habeantur a[liquæ piæ] imagines, præsertim Passionis Dominicæ, pro confitentibus et confessariis; ibidem in promp[tu] [bul]la Cænæ Domini cum casibus Papalibus atque Episcopalibus necnon brevi interrogatorio, descripto p[ro] raro aut nunquam confitentes. Paschali tempore non confessi ad Officium notati defe[rantur]; mulierum confessio antelucano tempore et post occasum solis, nisi in infirmitate aut gra[vi ne]cessitate, non excipiatur.

A vino Petersemen ad Sacrificium Missæ ut plurimum abstineat, quia Hæretici frequenter [in odi]um Religionis Catholicæ mulso illud miscent; ipsum vero vinum in Sacristia clausum servetur, in qua duo sint mantilia appensa cum inscriptione pro accedentibus et recedentibus a Missa.

Sacristia asseribus vestiatur, et atrii residuum, cum ligna ad eum usum fuerint convecta a parochianis: habeatur aliquod vasculum, in quo corporalia, purificatoria, et alia sacra vasa laventur, ad [eum] [?] usum deputatum.

A carbona Ecclesiæ tertia clavis[b] sit seorsiva apud Rectorem eiusdem cum regestro seorsivo, ad qu[am] reponentur pia legata et quæcumque intuitu Ecclesiæ offeruntur, ex sacculo, a loco sepulturæ intra Ecclesiam et pulsu campanarum pro defunctis.

In cęmeterio sepultura pro infantibus baptizatis sit seorsiva, prout et intra Ecclesiam pro [presbyteris]. Ossorium a fabrica Ecclesiæ in cęmeterio fiat seiunctum.

Baccalaureus vestem talarem deferat et in Ecclesia superpelliceatus incedat, fideique professionem emi[ttat], scholaribus Evangelium cum Epistola explicet, quos confiteri faciat pro præcipuis solemnitatibu[s], præsertim Paschali tempore; eosdem Christianæ doctrinæ rudimentis imbuat et cantum edoceat, q[uos] dum vesperi[c] e schola dimittet, in Ecclesia prius „Salve Regina“ vel aliam piam cantiunculam decan[ta]ri faciat.

Hospitale quoniam ante Ecclesiam situm venditum et in tabernam conve[rsum], [proc]uret ... ... eam tabernam inde amoveri et ædificium hoc ipsum recuperari et ad [us]um Hospital[is] ..., vel et aliud huic æquivalens; in quod Hospitale pauperes morum probitate commenda[ti] et [qui] deservire possint, recipiantur; nec facile vagi per nundinas, ignorantes fidei rudimenta,

---

[a] Olea Sacra *subnot*

[b] v *fort cor*

[c] es *cor*

sine conversationis suæ testimonio stipem quærere, et præsertim ad Ecclesiam, permittantur; iidem [ad] Ecclesiam eleemosynam petent diebus festis, post Sacrum aliquam piam cantiunculam de[cantando] [?].

Religiosi vagi sine obedientia suorum Superiorum, atque de fuga Hæresique suspecti, ... aliis Diæcesibus, detineantur, et Officio Illustrissimi Loci Ordinarii de ipsis significet[ur].

Domus Regiæ donationis pro Ecclesia, quoniam a nullo emittur et ex illa furtive ... ... distrahantur, transferatur ad Parochiam.

Post Evangelium pro concione legatur Epistola diei, deinde præmissa devota cantione dicatur „Pater Noster“, [„Ave Maria“], „Credo“, qua finita recitentur decem præcepta cum confessione generali.

fol. 70v // Anniversaria pro Fundatoribus Ecclesiæ et Benefactoribus, quorum nomina p[ræ]legantur populo[a], etiam pro defunctis Episcopis atque antecessoribus Parochis statim post Generalem omnium fidelium defunctorum Commemorationem fiant.

Defunctorum parochianorum ad Ecclesiam sepeliendorum habeatur regestrum, pro quibus festis diebus post Sacrum finitum pulsentur campanæ. Animarum quoque suæ Parochiæ in strenatione conscribatur cathalogus, aut ad minus domorum, si id commode fieri non poterit.

Similiter processus ab Officio missi in seorsivo libro describantur cum Ecclesiæ Decretis, qui in Sacristia clausus servetur, quia de his nulla notitia habetur.

Columna, ad quam rei castigantur et torquentur, non sit in forma crucis, de qua tollenda cum Advocato agatur.

Rector ad præsens Ecclesiæ iuxta sancita Sacrorum Canonum a clamorosis et damnosis venationibus abstineat, superpelliceatus Ecclesiam ingrediatur et egrediatur ad Divina peragenda et iis peractis; habitu convenienti nigri coloris neque sericeo utatur, familiam non iniuriosam, eamque necessariam alat et a vindicta subditorum occasione factæ inquisitionis sub pæna in decreto causæ specificata abstineat. Strenationem cum modica familia iuxta synodalem præscriptum cum ædificatione fidelium peragat. In nuptiis post primas sponsorum choreas abscedat. In Domo Parochiali sub eodem tecto mulieres non permittat noctare atque familiaritatem earum[b], præsertim antea inculpatarum, devitet.

Transumptum fundationis Ecclesiæ cum inventario subditorum et obligatione eorundem necnon suppellectilis ecclesiasticæ intra spatium duorum mensium sub pæna excommunicationis ad Officium transmittatur.

Locus secretus in novo ædificio a facie Ecclesiæ transferatur. De cætero decorem Domus Dei, uti cæpit, animarumque salutem sedulo procuret.

---

[a] u *fort cor*

[b] *fort cor*

VISITATIO ECCLESIÆ NOVOMESTENSIS[a]

Anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio die Junii 14 accessi ad Parochiam Novomestensem, in oppido sitam, hactenus nondum in bonis Regalibus fundatam, sed certam quandam ex subditis pensionem per Revisores Commissarios Regios habet assignatam, videlicet ex centum mansorum unoquoque grossos duos et frumenti diversi cribrum seu mensuram, ita ut absque strenatione faciat tunnas octoginta et ultra, quas R.ndus Grymza, Commendarius præteritus, percipiebat, modernus vero omisit Rector, sed pondera ... minori quantitate percipit, pundelos, præter strenam, asserens non habere se speciale ...a hoc scriptum, quod subditi in literis Regiis revisionis expressum habent. Rector huius Ecclesiæ est Venerabilis Augustinus Tugrowski ab annis duobus.

FABRICA ECCLESIÆ

Hæc nondum consecrata, cum turricula desuper in medio, satis angusta est, supra funda- // -mentum lapideum, inferioribus trabibus in toto putridis, ita *fol. 71r*
[ut] ruinam minetur[b] Ecclesia ... similiter in toto putrido, sed pariete utrinque[c] adhuc ...urabili, nisi ... Sacristia notabili ... matura restauratione indiget, et sufficientes habet parochianos et complures Nobi[les] ... ... indiget. Pauperes sunt subditi propter Factorum frequentem visitationem, ...; ... ad præsens est istorum bonorum D. Osinski, Tribunus militum Aulæ Regiæ. ... ...ca sunt ordinata.

VISITATIO CIBORII

Hoc in medio altari situm est, affabre sculptum, depictum, cum secu... ... ... tabernaculo gestatorio; ciborium ipsum clausum sera interiore, cuiu[s] ... ... asservatur in Parochia et in discessu eandem secum vehit. Hos[tiæ] ... ... corporali[d] super aliud corporale involutæ quatuor repertæ sunt, quas de... ... ... perhibuit renovare; pixis nulla exstat, nec velo ipsum est ab intus ornatum n... ... ...

BAPTIZMALIS [?] ET OLEA SACRA

Hic non habetur in Ecclesia, sed in Sacristia servatur[e], desuper operculo ... ... lebete et linteo tectus, renovatus pro Pentecoste, cum Oleis Sacris, nu... ...

---

[a] *subnot rec*
[b] e *cor*
[c] rin *cor*
[d] o *in medio verbi cor*
[e] s *cor*

... serato Sacrario, quin imo pariete ruinoso et foraminoso servantur, non ... ..., sed Cauna insimul cum vasculis novis sibi missa et a Decano approb[ata] ... ... nota asseruit, uti et hyeme domi se baptizare confessus est.

SACRISTIA

Hæc ruinosa et foraminosa, nil in illa servatur ex suppellectili ... ... pro [a] ea posita est penes altare intra cancellos, cuius suppe[llex] ... ...

Cassula [!] de *burat* florizato variis flosculis, cum toto. Alb[a] ... ... Antependium ex simplici tela, pictum vetustum. Mappa nova ex tela bona, ab [?!] parte in longum habens marginem reticulatam, latam[b] ex filis albis sericis [?]. Duæ mappæ unius formæ et mensuræ[c], antiquiores. Pro marginibus mappæ ... ...ticulatum, desutum albis filis lineis, separatim pendet altari applicatum. ... duo, purificatoria item duo, velum ex tela serico rubro desutum. Toba[lea] ... ...culata et desuta albis filis lineis. Crux stannea antiqua d... ... A° 1595. Ampulæ [!] duæ stanneæ. Crux in medio Ecclesiæ pi... ... ... [su]pra trabem. Vas pro aqua æreum [d] pro baptizandis infantibus cu... ... ... clauditur sera. Turibulum[e] orichalceum novum. Candelabra ligne[a] ...

fol. 71v // Candelabrum ex vitro, penes fores Ecclesiæ pendens.

Ambona ad latus Sacristiæ in fine chori posita est. Confessionale[f] non habetur; scamna sunt ex utroque pariete sita pro sexu utroque. Chorus vero supra valvas Ecclesiæ, atrium huic est recentius applicatum.

VISITATIO ALTARIS

... unum est, in quo supra ciborium eminentius imago Coronationis B. Mariæ Virginis, ...tur clausibilis cum alia desuper imagine Crucifixi in contignatione secunda, de[super] contecta, sine baldachino; hoc cinctum est cancellis angustis, nec aliud exstat.

VISITATIO CĘMITERII[g]

... ...um quidem, tamen septum ab oppido et sufficiens est, a Parochia sepibus ... ...tis, in quo campanile campanis duobus minoribus, fulcitum, sed ligna pro ... ...m in cemeterio convecta iacent.

---

[a] ipsa *del*
[b] a *in fine verbi cor*
[c] æ *prob cor*
[d] in *del*
[e] u *in initio verbi cor*
[f] o *inter* i *et* n *cor*
[g] i *in medio verbi cor ex* e

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

... penes Ecclesiam iuxta communem viam sita, domum tantum unam habet cum uno albo hyp[pocausto], atrio et camera ab opposito; nec plura habet ædificia, tantum exilem sepem. ... ...ibus recenter cinctum est hyppocaustum, circa cameram areolam continens quasi ... ...lo. Hæc debuit ædificari a subditis Regalibus cum ædificiis requisitis ex decisio[ne] ... ...rum.

Carbona deest.

... nec Baccalaureus, nec Hospitale, pauperes tantum ad Ecclesiæ atrium....

Libri

... ...er missale Romanum, nec quidem calicem proprium hæc Ecclesia habet, sed mutuato utitur.

Parochus huius Ecclesiæ seu potius Commendarius Augustinus Tugrowski literas formatas [?] promotionis ad Ordines nullas exhibuit, præter literas [a] Commendæ, datas [b] ab Adm. R.ndo D.no Georgio Lepaczynski, Administratore [pro tu]nc Episcopatus Samogitiæ, in anno 1641 [?][c] pro administrandis legitime sacra[mentis]. [Fam]iliam paucam habet, puerulum unum, idque non assiduum, alium adultum, quoti[dianum] [?] [fa]mul[um] [?], ...is illi servit.

...t quidam oppidani, quod plus iusto exigat a campanis, a sepulturis, a Baptismo, a benedictione matrimonii etc.

DECRETA REFORMATIONIS [ECCLESIÆ] NOVOMESTENSIS[d] *fol. 72r*

Fabrica Ecclesiæ invocato parochianorum auxilio nec (...)[e] trabes inferiores computruerunt et ruinam minentur (...) curetur atque Sacristiæ reparatio, quod tectum pridem (...) Revisoris novum poni debuit.

Ciborium ab intus albo velo vestiatur, successive vero (...) Sacramento stannea cum operculo sit, cum non possit (...) -va, dum intra oppidum ad infirmos defertur, solemniter defer- (...) applicata a collo dependente et cum campanula propter (...) portam cemeterii deferatur, relicta tamen aliqua particula in c[iborio] (...), et renovetur Eucharistia octavo die. Pro Paschate non confes[si] (...) [Officio] deferantur.

---

[a] pro *del*

[b] sibi *del*

[c] *ultimus numerus non potest legi*

[d] *subnot rec*

[e] *hinc quasi medium folii deest; talis lacuna signo* (...) *designabitur*

Fons intra Ecclesiam ponatur et cancellis circumdetur (...) vasculum pro ablutione infantis, quod supponatur (...) piscinam effundatur, mantile similiter habeatur pro (...) munda pro Oleis Sacris extergendis. Sacra Olea ex (...) sine testimonio ex aliena Diæcesi intra spatium triu[m] (...) quoniam non constat, an et a quo Antistite sit con[secratus] (...), [de]nuo consecrandus est. Baldachinum supra altare (...)

Suppellex Ecclesiæ clausa servetur, ne furto p- (...)

Olea Sacra in armario seorsivo, parieti a cornu Evangelii (...) [ce]ruleo vel alterius coloris involuta serventur, nec manib[us] (...) repetita clausa deferantur; desuper ubi servabuntur, sit (...) clavis, uti a ciborio et Fonte Baptismali, servetur apud (...)

Carbona tribus seris clausa comparetur, et duo victrici (...) Milvidz et Andreas Piotrowicz oppidani, apud quos duæ (...) expensæ pecuniæ serventur, et tertia similiter apud Rectorem (...) a loco sepulturæ intra Ecclesiam, e sacculo et pia legata qu- (...)

A pulsu campanarum, cum tertia parte accidentium cedat pro Baccalaureo (...) aliquo[a] salario eidem speciali, ne perpetuum in Ecclesia et sepulturis sit (...) fuerit, oblonga veste[b] utatur et professionem fidei emittat, pueros (...) [doctri]-næ rudimentis et cantu instruat, per quos et populus festis diebu[s] (...)

Confessionale, quod successive curabitur, seratum cum fenestellis ex (...) applicato, quo se[c] in confessione confessarius velet, ibidemque habe- (...) cum Papalibus atque Episcopalibus casibus, necnon brevi interrogat[orio] (...) confitentes.

fol. 72v // (...) etiam si simplex fiat, quæ processioni proferatur.

(...) -tæ propter florenos[d] duos ex quovis manso teneantur frumentorum cribra (...) tunnas octoginta (absque strena) singulis annis transcendant, iuxta (...) Rector in minore quantitate percipit in damnum Ecclesiæ et Successo[rum] (...) consuetam pensionem subditorum non negligat imposterum; (...) -atibus providendis sufficiet. Qui subditi similiter tenentur (...) -tis ædificiis procurare, quæ successive non negligat.

(...) incursum claudi faciat, et eidem vicinos aggeres p[ro] [?] mini- [?] (...) sepultura infantium baptizatorum sit seorsiva, et ossorium ab Ecclesia (...)

(...) quod Rector Ecclesiæ a sepulturis et sacramentorum administra[tione] (...) aliis solvendo non sufficientes in campis sepeliantur, imposterum (...) -rio nil exigatur, a pulsu campanarum grossos decem poloni[cales] (...) sacramentorum administratione quidquam exigatur, nisi quod (...) -tus ad

---

[a] o *cor*

[b] e *in fine verbi prob cor*

[c] *cor*

[d] *ms* floreno

infirmos de solutione[a] atque legato antecipate paciscatur [?] (...) proventus annui, similiter a maledicendo populo (...) ...at neque cuipiam defectus, specifice personas exprimendo, (...) arguat [?], et cathechisticam doctrinam populum doceat, ad (...) [sacra]mentis populus decedat, et ecclesiastica sepultura careat, (...) cum cruce recordatum eundo cesset, et hoc Baccalaureo fu- (...) [scan]dalizentur.

(...) [matr]imonio iunctorum ordinate et seorsive seribantur, processus (...) -tationum in seorsivo libro transumpta habeantur, et ad Ecclesiam (...) et cathalogus animarum suæ Parochiæ vivorum et ad Ecclesiam (...)

(...) Ecclesiæ usui pertinente accepit florenos octodecim, tenebit[ur] (...) -tia victricorum reponere, pro qua comparetur superpelliceum (...) –ia necessaria Ecclesiæ.

[VISITA]TIO ECCLESIÆ ZAGORIENSIS[b], ANNO 1643 DIE 16. JUNII CELEBRATA

(...) huius structura lignea antiqua ruinosa, tectum inculte stramine an- (...) desuper sine turricula, habens campanulam pro signatura, stra- (...) -iecto, et supra tabulatum intra Ecclesiam non est strata, fenestras (...) -ras, sine atrio exteriore, cum duabus ianuis, quæ pensilibus // seris clauduntur; intro sita *fol. 73r* sunt duo conf[essionalia] (...) picta a latere Sacristiæ, ibidem pulpitu[m] (...) utroque sexu a parietibus utrinque, sed- (...)

Fundata et dotata a Sigismundo III. (...)

Pro Domo Parochiali area ampla cun- (...) iustæ mensuræ, pro domo ædificanda v- (...) [se]paratim area assignata. Villæ duæ, prima (...) *zascianek* trium mansorum inutilium, et [c] 20 iuger[um] (...) secunda villa vocatur Narwoyszaycie[d], mansos habet (...) in Zamusze; per unum grossum ex quolibet manso p- (...) Ea fundatione obligatur Parochus servare Vicarium et (...)

VISITATIO CIBORII

Hoc non est a structura seu pede altaris distinctum (...) [de]super pictis dignoscitur; in hoc super corporale pixid- (...) aliquot hostiæ inventæ, recenter consecratæ, desu[per] (...) sita, solet intra quatuordecim [?] dies consecrari se- (...) -re Ecclesiæ.

---

[a] *cor*

[b] *subnot rec*

[c] duo iugera *del*

[d] a *in fine verbi cor*

VISITATIO ALTARIS

Hoc maius novum est, more Italico[a] in plano depictum (...) affabre, cum imagine[b] Crucifixi et sub ea B. Virginis Mariae (...) [porta]tilem integrum continet a Reverendissimo Stanislao Kiska con[secratum] (...) -rali ornatum. Aliud altare ante cancellos, similiter no- (...) Virgine Maria, a cornu Evangelii inter Sacristiam cu[m] (...) -dus circa murales.

VISITATIO FONTIS BAP[TISM]AL[IS]

Hic simplex truncus, terræ infixus et aliq... declivis (...) [Pente]coste debite renovata habens, tectus desuper operculeo [!] æneo, per q- (...) et insimul unum ferramentum basis, altero non exstante, tra- (...) asser cum foraminibus positus sine tegumento.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Hæc sunt in ciborio antiquo reposita intra Sacristiam, (...) ligneo excavato contenta, sine involucro, recentia cum attesta[tione] (...) -mul reperitur cum aliis minutis [??].

fol. 73v

[VISITATIO SAC]RISTIÆ

(...) habet mensam pro paramentis et arma[rium] (...) a Sacristia non adeo capax, fenestram (...) suppellex ecclesiastica[c] conscripta in Generali Visitatione (...) exstat integra et salva, et pro præsenti (...)

[VISITA]TIO CARBONÆ

(...) a trunco et parieti, cum tribus seris, ab intus una, et (...) de qua R.ndus D. Joannes Pamowski, Parochus (...) Kryksztynayć et Valentinus Gibayć, cives Za[gorienses], (...) expensæ pecuniæ ex sacculo et piorum legatorum (...) 16[3]7 Februarii 27 die usque ad annum 1643 Junii 19 diem (...) in hac præsenti Generali Visitatione, post redditam vero (...) gr. 5 / 4, apud Blasium autem Kryksztynayć vi- (...) Ecclesiam sepultorum ante institutionem R.ndi D. Pa[rochi] (...) gr. triginta[d] lith., quas quamprimum in ea (...) Parochi et alterius victrici reponere tenebitur.

---

[a] c *fort cor*

[b] e *cor*

[c] *ins sup lin*

[d] *ms* trigiginta

[VISITA]TIO CÆMITERII

(...) quidem, sed non in toto, in quo campanile stramine vestitum (...) [ca]-mpanis, una mediocri, altera minori demisse pendentibus (...) -ngesti iacent in cæmiterio et aliquot millia laterum (...) -um [?] stramine contectorum pro structura novæ Ecclesiæ muratæ.

[VISITATIO] PAROCHIÆ

(...) prope cæmet[erium] post Ecclesiam, aream habens sufficientem cum (...) -sitis pro oleribus; ædificia Domus Parochialis pro tunc hæc exstant. (...) [in]gressu ab Ecclesia porta nova, foribus novis clauditur, ab ingressu a parte sinistra, iusto spacio [!] a porta in occidentem, ædificium novum (...) -tum capax cum duabus cameris, atrium competens, in quo culina (...) ex opposito cum conclavi seu dormitorio R.ndi D.ni Parochi (...) -tulus viridarius septus decenter. In parte orientali ex opposito (...) aliud ædificium, alias *świren*, cum atriolo stramine contecto, novum et (...) -æ ædificia noviter exstructa per modernum Parochum, alia autem ædificia (...) Antecessoribus exstructa ruinosa et foraminosa exstant (...) //

(...)

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ CROCENSIS]

DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ CROCENSIS CIRCA GENERALEM VISITATIONEM, EX ACTIS DESUMPTA, PUBLICATA ET RELICTA ANNO 1643 DIE 15 JULII

LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 80

Tabernaculum ab intus velo albo exornetur, ab extra alterius coloris velo. Eucharistia dum ad infirmos in pixide defertur, semper aliqua hostia pro adoratione in corporali relinquatur.

Pro baptisandis habeatur aliqua pelvis, supra quam, et cochlear, quo fiat infantis ablutio; quæ aqua non in Fontem refundatur, sed in piscinam Fonti viciniorem. Ibidem habeatur mantile subtile pro extorsione // capitis abluti, uti *p. 81* et linteola munda pro extergendis Sacris Oleis, et Baptismus ne ultra tres dies differatur, populus moneatur.

Olea Sacra serico involuta in armario intra Ecclesiam seorsivo a cornu Evangelii serata [?] parieti affixo cum inscriptione ab extra „Olea Sacra“[a]

[a] Olea Sacra *subnot*

serventur, quæ e Cathedra, ne manibus laicorum tractentur, caute et occlusa deferantur.

Mantilia duo appendantur in Sacristia cum inscriptione pro accedentibus ad Missam et recedentibus.

Confessionale sit seratum, habens fenestellas ex lamina foraminata necnon pias aliquas imagines Passionis Dominicæ pro confessario et confitentibus; desuper vero velum applicatum, quo sese confessarii, dum confessiones excipient, velent. Quo tempore etiam præsto habeatur bulla Cænæ Domini, casus Episcopo et Papæ reservati, et breve interrogatorium propter raro aut nunquam confitentes.

Pro Paschate non confessi Officio deferantur. Mulierum vero confessio post occasum solis et ante lucem non excipiatur, nisi in infirmitate aut gravi necessitate.

Victrici carbonæ sint duo, qui expensas et perceptam in speciali annotent regestro; uti et Rector Ecclesiæ distincte et specifice utrumque in suo registro scribat seorsive, videlicet pia legata et Ecclesiæ oblata, a quo et quantum, a loco sepulturæ intra Ecclesiam, e sacculo; similiter et expensæ seorsive, in quem usum et quando; quæ in privatos usus expendit, Ecclesiæ restituat.

Ante concionem post Evangelium legatur Epistola diei, post quam canciuncula cum „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“ dicatur; qua finita recitentur præcepta decalogi cum confessione generali.

Anniversaria fiant pro Fundatoribus et Benefactoribus defunctis necnon pro Episcopis et antecessoribus Parochis defunctis statim post Fidelium omnium defunctorum Commemorationem.

Imago S. Patroni Petri aut Matthæi picta aut sculpta ponatur supra valvas Ecclesiæ.

Pro infantibus baptisatis sit locus sepulturæ seorsivus, uti et pro presbyteris defunctis intra Ecclesiam.

Beneficiati Ecclesiam superpelliceati ad Divina ingrediantur et egrediantur.

Baccalaureus fidei professionem faciat in Ecclesia tempore Divinorum, superpelliceum deferat, et pueros vesperi domum dum dimittit, prius in vel ad Ecclesiam „Salve Regina“ vel aliam piam canciunculam decantari faciat.

p. 82 // Hospitale successive procuretur. Atrium in Parochia reformetur, et fores eiusdem eleventur. Similiter successive postquam Ecclesiam contexerit, et ipsa Parochia melioretur.

Fæminæ intra Ecclesiam altaria non ornent atque Sepulchrum; neque in Ecclesia solus cum ipsis solitariis maneat Venerabilis Rector Ecclesiæ atque Altarista.

Item[a] expensas Rector ex carbona pro Ecclesia, quæ sex florenos excedant,

---

[a] *cor ex* Idem

in posterum nullas faciat, nisi de consensu Officii vel Decani, in Visitationibus de ipsis expensis docebit. Res similiter Ecclesiæ non immutet sine consensu dicto.

Ill.mum Loci Ordinarium atque Præfectos et Officiales ipsius publice et privatim sub pæna excommunicationis non taxet. Cum rusticis insimul labores rusticanos statum suum dehonestando non exerceat. Publicas pænitentias, ne peccata revelentur, nulli iniungat, neque pænitentes nimium gravet pænitentiis, nam in hoc passim [?] conqueruntur.

Oblata Ecclesiæ, quando non est [?] notorius usurarius et qui inde vivat, aut per Officium non processionatus, non respuat.

Munimenta Ecclesiæ, uti fundationis parochialis autentica, similiter inventarium subditorum Parochiæ cum pensionibus eorundem, atque ecclesiasticæ supellectilis transumptum ad Archivum restituat et extractum illorum recipiat.

Altarista domunculam prope Ecclesiam procuret. Cum prædium nonnisi post obitum Fundatricis habiturus sit, similiter ipse festis diebus primis et secundis Vesperis, Sacro cantato et processionibus superpelliceatus intersit.

Nicolaus Blaszkowski,
Custos Mednicensis, Commissarius Visitator, manu propria.

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ GRINKISCENSIS]

[a]DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ GRINKISCENSIS

KAKA, b. 136, fol. 106r

Tabernaculum Eucharistiæ ab intus velo albo vestiatur, ab extra vero eiusdem vel alterius coloris conopæo. Eucharistia singulis octo diebus renovetur.

Fons Baptismalis velatur ab extra; ne moveatur, firmetur, asseres subtus solidando, et cancellis validioribus cingatur; ad quem habeatur pelvis seu simile vasculum, supra quod fiat cochleari ad eum usum destinato infantium ablutio; quæ aqua in viciniorem piscinam semper effundatur. Ibidem habeatur aliquod subtile mantile pro abstergendo capite abluto et munda linteola pro extergendis Sacris Oleis. Baptismus autem ne ultra tres dies differatur, populus moneatur.

Olea Sacra serico ceruleo involuta serventur in suo armariolo, desuper cum inscriptione „Olea Sacra“, sub quo aliquod velum appendatur.

---

[a] *hæc pars originalium actorum visitationis (ab ecclesia Grinkiškensi usque ad ecclesiam Šaukėnensem) scripta alia manu quam prima pars actorum (ab ecclesia Raudėnensi usque ad ecclesiam Žagarensem)*

Carbona Ecclesiæ iuxta priora Decreta habeat tres seras, quarum duæ claves sint apud victricos Ecclesiæ, tertia apud Rectorem; et in seorsivo regestro percepta atque expensa pecunia utrinque connotetur. Confraternii vero carbona exponatur, quoties conventus Confraternii celebrabitur aut Missa eiusdem, ne continua ipsius expositio in medio fere Ecclesiæ damnificet Ecclesiæ carbonam. Metricæ baptizatorum et matrimonio iunctorum postmodum seorsive scribantur.

Confessionalia sint serata, desuper habentia velum, quo sese confessarii tempore confessionis velent; fenestellæ vero in iisdem sint ex lamina cum minoribus foraminibus; habeantur ibidem aliquæ piæ Passionis Dominicæ imagines pro pænitentibus et confessariis. Ibidem præsto sit bulla Cænæ Domini cum casibus reservatis et brevi interrogatorio propter raro aut nunquam confitentes; et Paschali tempore confiteri negligentes prius moneantur, tandem obdurati ad Officium deferantur. Mulierum vero confessio ante lucem et post solis occasum, nisi id infirmitas aut gravis postulet necessitas, non audiatur.

Duo in Sacristia appendantur mantilia cum inscriptione pro accedentibus ad Missam et recedentibus.

Imago S. Patroni Ecclesiæ, in cuius titulum dedicata est, picta vel sculpta affigatur supra valvas Ecclesiæ. Tabula quoque consecrationis Ecclesiæ intra Ecclesiam in loco patenti affixa habeatur.

Ante concionem post Evangelium legatur Epistola diei, quam subsequatur pia cantiuncula cum „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“. Post concionem recitentur decalogi praecepta cum generali confessione.

Anniversaria fiant pro defunctis Episcopis Diæcesis huius, statim post Omnium fidelium defunctorum Commemorationem.

Clerus huius Ecclesiæ ad Divina Ecclesiam superpelliceatus ingrediatur et egrediatur.

Pro baptizatis infantibus sit locus seorsivus sepulturæ in cæmeterio, uti et pro clero intra Ecclesiam.

Altarista atque Confraternium Sacratissimi Rosarii usui altarium suorum convenientia apparamenta in seorsivis armariis aut cistis seratis asservent atque iisdem necessaria procurent.

Baccalaureus procuretur, cuius ad præsens Organarius vices supplet, tum [!] iuxta statuta Synodi Diæcesanæ professionem fidei præmittat, vestem longam deferat et intra Ecclesiam tempore Divinorum atque in processionibus superpelliceum; pueris Evangelia cum Epistolis explicet, quos dum vesperi e schola dimittet, prius ad Ecclesiam descendere et „Salve Regina“ vel aliam piam cantiunculam decantare faciat.

fol. 106v // Pauperes vagabundi, ignorantes fidei mysteria et sine suæ conversationis testimonio, stipem ad Ecclesiam petere non permittantur. Eleemosynæ vero, si quæ pro pauperibus offerentur, aut pia legata pro iisdem, in illorum cedant

sustentationem, qui in Hospitali manserint; suamque carbonam habeant, quam ante Hospitale et in Ecclesiæ atrio, ubi ipsi sedebunt, exponent, ut in Hospitali promptius maneant et Ecclesiæ deserviant, cum ad præsens nullus in eo maneat.

Limites Parochiæ huius per D.num Decanum statuantur, præsertim circa villas Skurnaycie et Balsie, quæ ultro ratione vicinitatis huc confugiunt.

R.ndus D. Witkiewicz, Commendarius quondam Grinkiscensis, modo vero Krocensis, post obitum Magnifici Domini Białozor, Succamerarii Upitensis, stemmata octo in holoserico, Ecclesiæ Grinkiscensi relicta, hinc asportavit cum centum ulnis telæ ex eiusdem sepultura, usui Ecclesiæ relictæ; deducta consueta contentatione pro labore suo funerali, residuum cum stemmatibus restituat Ecclesiæ Grinkiscensi. Similiter telam funeralem, per plures annos, etiam ante illius Commendam, collectam atque huic Ecclesiæ debitam, quam alio secum asportavit, intra spatium duorum mensium sub pæna duplici Ecclesiæ huic Grinkiscensi restituat, quam et Patronus Ecclesiæ serio vindicat.

Nobilem delatum, qui in incæstu manet, moneat, ut desistat et exnunc consanguineam suam incæstuosam ableget, quodsi is inobediens non destiterit, excommunicatione ab Officio D.ni Loci Ordinarii obtenta feriatur [?]. Adulteri vero delati superstite primo marito exnunc separentur, quod si non paruerint, similiter Officio, uti priores, deferantur.

Venerabilis ad præsens Rector Ecclesiæ subditos Parochiæ huius in pensionibus et oneribus persolvendis conservet iuxta statutum Magnifici D.ni Marschalci Upitensis, confirmatum ab Illustrissimo D.no Loci Ordinario post Commissionem ipsi demandatam; neque in posterum anticipata census solutione eosdem subditos gravet aut affligat, et iniuriatis satisfaciat. Eosdem subditos non permittat fundos Ecclesiæ locare Nobilibus atque subditis illorum, ne diuturniore usu ipsorum ab[a] Ecclesia alienentur aut controversias facessant. Fundum vero laneorum non possessionatorum subditi ipsi conserere non sufficiunt; aliis Ecclesiæ subditis alterius villæ locet vel subditos in iisdem collocet aut ipse conserat. Stanislaum Benaytis, subditum villæ Iudupiow, in fundo conservet, et intelligat, qua ratione antea a D.no Dziewiałtowski vindicatus fuerit; et utrumque absque solutione defendi possit, ius commune atque iuristam consulat, ne iam in quinquaginta persolutis sexagenis indebite damnificetur.

VISITATIO GENERALIS ECCLESIÆ RADZIVILISCENSIS, ANNO 1643 DIE 23 JULII PERACTA

Ecclesia lignea modo noviter exstruitur, cuius parietes iam perficiuntur, quantitatis et capacitatis iustæ. Missæ celebrantur in hyppocausto Domus

[a] *ins sup lin*

Parochialis super mensam, lapide portatili consecrato posito, mappis tribus ornatam, et aliis requisitis ad Missam concernentibus; et alia sacramenta ibidem cum indulto, ab Illustrissimo D.no Loci Ordinario sibi tradito in
fol. 107r anno 1642 die 11 Junii, quousque Templum perficietur, administrantur. // Fundationem huius Ecclesiæ asseruit esse Regalem Rector Ecclesiæ; literas tamen fundationis nec copias earum tam pro Ecclesia, quam pro Parochia et prædio eius exhibuit; dixit se reddidisse ad Archivum. Indulgentiæ plenariæ concessæ a Sede Apostolica in anno 1639 die 19 Octobris ad annos 20 pro festo Purificationis et S. Andreæ, pro festo vero S. Philippi Nerii ad annos septem et totidem quadragenas.

VISITATIO CIBORII

Hoc in Domo Parochiali, in hyppocausto supra mensam positum est depictum, ab intus sine velo, nec ab extra conopęum habet; in eo pixis argentea cum operculo argenteo, tecta vesticula de *burat*; hostiæ in ea consecratæ septem repertæ sunt, quæ renovantur intra unam hebdomadam in æstate, hyeme[a] autem intra duas; clauditur sera interiori, clavis apud Rectorem.

VISITATIO FONTIS

Hic non est, sed aqua baptismalis in lebete, aliqua ex parte immunda, consecrata pro Sabbatho Pentecost[es]. In hyppocausto supra scamnum posita conservatur, tela contecta.

Olea Sacra in duobus vasculis stanneis continentur, accepta ex Cathedra anno præsenti 1643 die 2 Aprilis, et ea nunc in hyppocausto nullo velo involuta, posita supra mensam, supra quam Missa celebratur, servantur.

SUPPELLEX ECCLESIASTICA

Hæc pro præsenti Visitatione Generali visa et[b] verificata est, et iuxta inventarium, in Visitatione Generali, ab Illustrissimo D.no Loci Ordinario[c] fęliciter moderno celebrata, in anno 1635 die 29 Augusti confectum, inventa est integra; conservatur in Domo Parochiali, in hyppocausto, composita in unum scrinium clausum. Aucta vero hæc est, ab ipso Parocho conscripta et pro præsenti Visitatione porrecta, cuius tenor talis est:

---

[a] e *in fine verbi fort cor*

[b] *ins sup lin*

[c] r *inter* a *et* i *prob cor*

Rzeczy kośćielne, co przybyło.

Alba iedwabiem czarnym wyszywana płotna kolenskiego, z humerałem.

Druga alba płotna domowego, z humerałem.

Komzyczek para grubego płotna.

Płotno grube, co nakrywaią wodę chrzczoną.

Szerzynka płotna kolenskiego, iedwabiem czarnym wyszywana.

Druga szerzynka płotna kolinskiego [?], biała.

Kielich pozłoćisty wszystek z pateną złocistą; obtulit Jerzy Juknowicz.

Antependya buraćiku światlego.

Baldachium [!] buraćikowe zielone *pro Venerabili Sacramento*, wkoło frezla zielone, na pułł z czyrwonym.

ALTARE MAIUS

Huius altaris tota structura et imagines omnes, item et altaris minoris, pro nunc exstant compositæ in hyppocausto Domus Parochialis; conservantur et clauduntur sera interiori.

VISITATIO CARBONÆ *fol. 107v*

Hæc pro tunc non exstat, sed pecunia percepta a Parocho in librum ad eum usum comparatum scribitur, et eam pecuniam Parochus ad se recipit, cuius perceptæ ab anno 1635 usque ad anni 1643 diem 24 Julii suma [!] facit florenos 87 / 4 / 4. Expensæ vero ab eodem anno 1635 die 29 Augusti usque ad præsentem annum 1643 diem 24 Julii suma [!] facit florenos 159 / 10.

VISITATIO CÆMETERII

Hoc est vastum et lacerum, apparet quondam lapidibus septum fuisse, sed nunc lapides disiecti et distracti. Ossorium non[a] est. Campanile bonum est, in quo campanæ tres pendent.

Schola antiqua, stramine vestita, tectum foraminosum; habet unum hyppocaustum cum camerula et atrio, fenestræ foraminosæ. Baccalaureus est uxoratus, scholares tantum quatuor habet, ipse manet in oppido.

Hospitale prope Scholam; in eo pauperes mulierculæ tres manent, ex eleemosyna vivunt et campanas pulsant.

---

[a] *ms* no

PERSONA PAROCHI

Hic est Josephus Nieszokoć, ætatis annorum plus quam 60; præest huic Ecclesiæ annis septemdecim. Literas promotionis[a] suæ ad omnes Ordines minores et maiores Illustrissimi D.ni Benedicti Woyna, Episcopi Vilnensis, exhibuit in uno anno 1610 variis mensium diebus festis de facultate et licentia Nuncii Apostolici. Præsentatus a Hieronimo Wołowicz, Generali Capitaneo Samogitiæ, in anno 1625 die 12 Septembris. Investitus a Joanne Wyszemirski, Canonico et pro tunc Administratore Episcopatus Samogitiæ, anno 1625 die 8 Octobris, introductus autem per R. D. Petrum Tarwoyn, Parochum Szaulensem, anno 1626 die 2 Januarii. Tandem exhibuit literas traditionis in possessionem sibi fundi mansorum 6 pro prædio, inscripti a Sigismundo 3., Rege Poloniæ, in anno 1629 die 20 Februarii, per Dominum Valerianum Jaugel, Præfectum Szaulensem[b], in anno 1630 die 5 Januarii. Fundus prædii huius dictus Eybaryski.

FAMILIA PAROCHI

Hæc est in prædio, assidue deserviens: vir unus arator, pro hoc primo anno conductus, mater familias cum puela [!] a tribus annis deservit conducta, pastor pecudum et puer Parochi, ibidem manens. In Domo vero Parochiali familia pauca.

Decreta Visitationis Generalis, per ipsum Illustrissimum anno 1635 et 1638 celebratæ, relicta sibi non omnia adimplevit.

Reverendus D. Martinus Jaworowski, Altarista Szadoviensis, comparens in præsenti Visitatione conquæstus est contra R. D. Parochum de non persoluta sibi mercede florenorum 13 pro uno quartuali. Subditi etiam quæsti sunt contra Parochum de iniuriis, de exactionibus, de laboribus indebitis et de mensura, qua frumenta ab illis recipit, iniuriata etc.

fol. 108r

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ RADZIWILISCENSIS[c]

Venerabilis Eucharistia octavo quoque die renovetur, clavis a ciborio in loco patenti non relinquatur, sed clausa a Rectore Ecclesiæ servetur; ipsum tabernaculum exornetur albo velo ab intus, ab extra vero eiusdem aut alterius coloris vestiatur conopæo.

---

[a] *ms* promotiones

[b] u *fort cor*

[c] *subnot rec*

Quoniam singula in Domo Parochiali visitata sunt, quæ sacramentorum administrationem concernunt, eo quod Ecclesia a fundamento exstruatur, idcirco ad præsens Ecclesiæ ordinem ad intra requirentia reformari non potuerunt, perfecta tamen ea sequentia statuantur.

Fons Baptismalis apto loco statuatur bene seratus cum operculo convexo, cancellis cinctus, cuius clavis a Rectore Ecclesiæ servetur, nec a laicis aperiatur aut aqua baptismalis atque Sacra Olea deferantur; ad eundem Fontem requirentia habeantur, videlicet pelvis, supra quam fiat ablutio infantum cochleari ad eum usum deputato; quæ aqua non refundatur ad baptisterium, sed ad piscinam Fonti viciniorem, ne aqua ab infantulis morbidis infecta sanos morbis inficiat. Ibidem habeatur mantile aliquod subtile mundum pro abstergendis ablutis capitibus, et linteola munda pro extergendis Sacris Oleis. Baptismus autem ultra tres dies ne differatur, populus moneatur.

Metricæ vero baptizatorum et matrimonio copulatorum sint distinctæ; metricæ defunctorum parochianorum ad Ecclesiam sepultorum habeantur.

Olea Sacra serventur in armario a cornu Evangelii ad parietem serata, ceruleo serico involuta, cum inscriptione ab extra „Olea Sacra“; quæ manibus laicorum non tractentur et e Cathedrali Ecclesia accepta occlusa deferantur, neque ad præsens in altari reponantur, nullo involuta velo, sed clausa serventur.

Confessionale sit seratum cum fenestellis ex lamina et cum minoribus foraminibus, habens desuper velum applicatum, quo sese confesarius confessionis tempore velet; ubi etiam præsto habeatur bulla Cænæ Domini cum casibus reservatis et brevi interrogatorio propter raro aut nunquam confitentes; ibidem etiam sint aliquæ piæ Passionis Dominicæ imagines tam pro pænitentibus, quam confessariis. Non confessi tempore Paschali, prius moniti, ad Officium deferantur. Mulierum confessio, excepta infirmitate aut gravi necessitate, post solis occasum et ante lucem non audiatur.

Carbonæ Ecclesiæ foramen minus fiat; proventus de scitu victricorum ad eam reponatur hucusque perceptus, insuper et pia legata, et Ecclesiæ oblata, e sacculo, a loco sepulturæ intra Ecclesiam, a pulsu campanarum.

Ante contionem post Evangelium legetur Epistola diei, quam subsequatur pia cantiuncula cum „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“. Finita concione recitentur decem præcepta cum generali confessione.

In Sacristia duo appendentur mantilia penes lavacrum pro accedentibus ad Missam et pro recedentibus, cum inscriptione.

Anniversaria fiant pro Fundatoribus et Benefactoribus Ecclesiæ defunctis, p[ræ]lectis eorum // nominibus. Eadem quoque fiant pro defunctis Episcopis *fol. 108v*
Diæcesanis et antecessoribus Parochis istius Ecclesiæ post fidelium defunctorum Generalem Commemorationem.

Sepultura sit pro infantibus baptizatis in cæmeterio vel intra Ecclesiam, intra quam pro clero similiter sit seorsiva sepultura.

Metricæ baptizatorum distinctæ sint a metricis matrimonio copulatorum.

Baccalaureus fidei professionem faciat, longam vestem deferat, et tempore Divinorum in Ecclesia et processionibus superpelliceum; Evangelia cum Epistolis pueris explicet, quos dum vesperi domum dimittet, ad Ecclesiam „Salve Regina“ vel aliam piam cantiunculam decantare faciat.

Imago Patroni Sancti Ecclesiæ ponatur picta vel sculpta supra valvas Ecclesiæ.

Rector Ecclesiæ superpelliceatus ingrediatur Ecclesiam Divina peracturus et egrediatur; similiter Decreta præterita exequatur. Subditos Ecclesiæ non gravet indebitis laboribus et pensionibus, eosdem ab iniuriis protegat, agros ipsorum emensurari faciat et additamentum a Revisoribus datum, ubinam sit, inquirat et iisdem in possessionem tribuat, eorundem causas iudicet et iniuriatis satisfieri curet. Qui æqualia onera ex manso integro et medio non persolvant, sed tantum [?] proportionate agris, quos tenent. Illis, a[a] quibus plus de censu, frumentis et aliis laboribus atque pensionibus indebitis exegit, satisfaciat. Nominatim[b] vero subdito Ecclesiæ Paulo Bernataytis, cui mutilata manu de famulo requisitus iustitiam non administravit, iuxta taxam Statuti Lithuanici pecuniam persolvat. Stanislao Tumułaytis, vulnerato ab alio suo famulo oppidario [!] (qui, uti iniuriatus subditis, expediatur), iustitiam administret, alias intra unum mensem ipsi vulnus compenset. Bartholomæo Balciunos [!] indebite post incendium accepta et ante illud restituat, deducto suo proprio debito.

Mensura pro recipiendis frumentis a subditis in Visitatione signata; iuxta Illustrissimi ordinationem factam eadem frumenta recipiat.

Visitationis sustentationem durante Visitatione non subditi, sed ipsemet Parochus debet procurare, idcirco ab illis nihil pro ea accipiatur, et si quæ accepta sunt, illis reddantur, qui occasione suarum quærelarum sub gravi animadversione ne puniantur.

Structura Ecclesiæ perfecta, coram D.no Decano pecuniæ et frumentorum [c] pro ea perceptorum rationem reddat, quam manu illius subscriptam cum revisione facta agrorum et pensionibus atque obligationibus subditorum, seu inventario ipsorum, ad Officium transmittat; similiter et suppellectilis Ecclesiæ transumptum, altero exemplari ad Ecclesiam relicto.

Gasparum Bilonaytis, fugitivum, recipiat et fundum ipsi tradat, ne simili præsumptione libertatis subditi Ecclesiæ alii profugiant et agros desertent.

Dominus Decanus præsentia Decreta atque anteriora, executioni ut mandentur, serio intendat et negligentem ea exequi ad Officium deferat.

---

[a] *ins sup lin*

[b] *ms* nominatum

[c] et frumentorum *iter*

R.ndo Domino Martino Javor, Altaristæ Szadoviensi, pro ultimo quartuali non soluto persolvat intra unum mensem a Visitatione præsenti.

VISITATIO GENERALIS ECCLESIÆ SZAULENSIS[a], PERACTA ANNO 1643 DIE 26 JULII *fol. 103r*

Ecclesiæ structura murata modello crucis, tegulis bis sole ac igne coctis vestita ac situata conspicitur, tectum foraminosum, in frontispicio a facie adventus oppidani turris murata, superne elata, cum campanis quatuor. Inferius vero vestibulum ipsimet Ecclesiæ contigue adhæret, quod vestibulum quatuor portis quercuanis, cardinibus ferreis versalibus et partim perticis quercuanis, partim sera ferrea ab intra pensili claudentibus fortificatur. Collaterales portæ duæ, nimirum a meridie sera intrinseca ferrea, a septemtrione vero pertica quercuana et sera pensili muniuntur; apud omnes tres portas, introitum Ecclesiæ patentes, aqua lustralis cum suis lebetibus appensa est. Fundatio prior meliorata a Rege Poloniæ Sigismundo III in anno 1618 die 10 Martii. Prioris fundationis villa Viole dicta, continens mansos 12, villa Verdule, mansos possidens 10, villa Geguże, mansos 5. Interea pro subsidio Parochiæ mansos duos sylvarum pro sepibus in districtu seu potius tractu Gruzdensi et Zamuscensi advocatio [?] Pauperonie penes villam Strozdy. Villa meliorationis Lepary, in ea mansi 30 sunt; extralimitia, vulgo *zaśćianki*, quæ continent mansos 6 iugera 24; pro Parocho etiam eodem per unum grossum ex quolibet manso in tractu Szaulensi, ex eodem grosso pro Organario Parochus solvit sexagenas decem.

Hæc Ecclesia consecrata est ab Illustrissimo D.no Georgio Tyszkiewicz, Episcopo Samogitiæ fæliciter moderno, sub titulo Patronorum SS. Petri et Pauli Apostolorum in anno 1634, ut in diplomate sonat.

VISITATIO ALTARIS MAIORIS

Ad hoc altare ascenditur tribus gradibus, primum gradum circumcingunt cancelli murati et clausi; omnes tres gradus sustentantur cum suo altari fornicibus quinque muratis; cui altari intropositæ sunt reliquiæ SS., ut in diplomate sonat, sub portatili lapideo, sup[er] quod ciborium rotundum exstat. Icona dicti altaris in prima facie – imago SS.mæ Trinitatis cum Missione Spiritus Sancti supra Apostolos, in tela depicta et tabellæ ligneæ claviculis affixa[b]; ab utroque latere eiusdem imagines SS. Petri et Pauli, S. Casimiri et S. Ignatii sculptæ ac depictæ, auro desuper vestitæ et florizatæ prospiciunt.

---

[a] *subnot rec*

[b] *ms* affixæ

Supra hanc faciem, priorem dictam, secunda facies, nimirum Baiulatio Beatæ Mariæ Virginis, mæstæ circa depositum de Cruce Christum; ab utroque vero latere imagines S. Nicolai, S. Ambrosii, S. Augustini, S. Basilii, Confessorum et Doctorum, sculptæ et deauratæ. Supra hac facies tertia, nimirum imago Veronicæ cum SS. imaginibus sculptis et depictis S. Gregorii et Hieronimi collateralibus intra columnas et intra candelabra ferrea deaurata, Angelis alatis duobus a lateribus assistentibus cernitur; supremum verticem dicti altaris imago Crucifixi cum Angelis pendulis, B. Virginis Mariæ [!!] ac S. Joannis Evangelistæ [!!] sculptis et depictis concludit. Intra dictum altare et columnas undequaque Angeli sculpti et depicti conspiciuntur.

fol. 103v // Altare secundum ad latus dextrum ab ingressu in Ecclesiam, cum suo portatili ac[a] reliquiis introsertis consecratum tempore consecrationis Ecclesiæ per Illustrissimum ac R.ndissimum D.num Loci Ordinarium sub titulo Nativitatis Beatæ M. Virginis, 15 mysteriis Rosarii eiusdem; ad hoc altare Confraternitas eiusdem B. M. Virginis, luna argentea sub pedibus. Illa autem imago B. Virginis Mariæ, quæ exstabat primo in prima facie altaris, modo amota ad latus eius quindecim mysteriis Rosarii, circumcirca in circulis depictis, sita est; in meditulio ipsamet Regina Cæli, picturis coronata monilibus, margaritanis ac rubeis corrolanis [!] et Agno Dei argenteo in collo ornata, Salvatorem corona aurea interplexis margaritis supra caput redimitum et in collo monilibus rubeis corrolanis ornatum gestans conspicitur. Huic altari applicatæ pendent tabellæ argenteæ; numerus earum insertus inventario ecclesiastico. Sub pedibus eius duæ semilunæ argenteæ appositæ, digitti [!] sinistræ et dexteræ duobus annulis aureis adornati. Confraternitas dicta gaudet privilegiis datis et in diplomate expressis, altero in perpetuum Roma ab Urbano Octavo sub data anni 1639 diei 19 Aprilis, altero pro eliberanda ex purgatorio anima certis diebus, ad decennium valituro, inchoando ab anno 1639.

Altare tertium S. Francisci, insignitum imagine Seraphici Angeli cum impressione Stigmatum; ad meridiem hoc altare p[ro]spicit, gaudens portatili cum reliquiis intersertis.

Altare quartum ad latus sinistrum ab ingressu Ecclesiæ S. Annæ Semettertiæ; in prima facie depictum intra columnas utriusque partis, post columnas a lateribus S. Thomas Apostolus et S. Apollonia [!]. Superius in secunda facie SS.[ma] Trinitas, a lateribus vero S. Joannes et S. Casimirus, superime [!] Iustitia cum statera et collateralibus S. Catharina et Cæcilia; omnes imagines sculptæ et depictæ locum destinatum illustrant; cum portatili ac reliquiis Sanctorum inclusis ad contiguitatem sedis muratæ; in altari inscriptio benefactoris; supra inscriptionem Cæna Domini cum Apostolis declaratur.

---

[a] *cor*

Altare quintum ad septentrionem; imago in eo S. Ignatii Loiolæ, Fundatoris Societatis Iesu, una manu cor ardens, altera Nomen Iesu gestans, cum duabus tabellis argenteis, huic imagini appositis; portatilem lapidem cum reliquiis introsertis continens.

In hac Ecclesia ab intus ex inferiori parte, pavimento lateribus florizato ac variegato, circumcirca fenestris diversi modis sexdecim pellucentibus, quinque altaria, cum sua Ecclesia simul et semel dedicata, suis privilegiis in tabellis conscriptis et expressis comparent. In superiori vero eius contiguitate Ecclesiæ organum positivum 12 vocibus consonans et 18 fenestræ vitrales circulares illustrant, porticus circulare curritorium patens ambit; a lateribus vero dextro et sinistro eiusdem porticus duæ Capellæ cum sedibus muratis pro futuris altaribus sunt ædificatæ et locatæ. Hæc omnia praemissa, quarum personarum sumptibus et laboribus, quibus anno, mense, die Ecclesia dicta est ædificata et dedicata, ac quibus privilegiis quam ipsa Ecclesia, tam et altaria gaudeant, expressum est latissime in diplomate dedicationis eiusdem Ecclesiæ Szaulensis.

Visitatio Ciborii

Hoc situm est in medio altaris maioris, intrinsece clausum cum sua argentea pixide vesticu[la]...ta[a], continente hostias proxime diebus aliquot elapsis consecratas; ipsius ciborii structura rotunda lignea, Salvatore[b] atque quatuor Evangelistis sculptis auroque depictis cingentibus, cum Agno Dei sculpto intra columnas, et supra Nomen Iesus radiatum comparet.

Visitatio Fontis *fol. 104r*

Hic situs est in medio Ecclesiæ, stanneus, cum lebete stanneo, intus linteo lineo vestiente, cum suis requisitis; bina sera pensili clauditur, intra craticulam circularem; in vertice Fontis S. Joannes Baptista Christum baptizans cum supra volitante Spiritus S. imagine sculpta et depicta prominet; a fronte huius Fontis imago Crucifixi Iesu sculpta et depicta erecta est, sub cuius pedibus aqua lustralis ad aspergendos baptizandos in lebete stanneo, candela cærea, aspersorium; et in armariolo clauso intrinsece liber agendorum, sal, pulvis, stola, Olea Sacra munde conservantur; sub pede Fontis cistulæ quatuor pro conservandis strophiolis sunt appensæ; ad quem Fontem metrica baptizatorum, confirmatorum, ac matrimonio iunctorum prolata, apud clausuram sp[irit]ualis [?] reservatur.

---

[a] *prob* cooperta

[b] v *fort cor*

Olea Sacra hoc anno accepta, pro quibus testimonium non est exhibitum, quod a latore in via amissum R.ndus D. Coadiutor asseruit; servantur intra cancellos penes Fontem in armariolo clauso.

VISITATIO SACRISTIÆ

Sacristiæ duæ cum binis fenestris vitreis et craticulis ferreis: una a cornu Epistolæ sera pensili, altera a cornu Evangelii intrinseca ferrea sera forti clauditur; cum armariis, mensa, cistulis, Crucifix[ionis] ac Resurrectionis Dominicæ cæremonialibus, sculptis ac depictis imaginibus, cum argento et apparamentis, in inventario seorsim conscriptis; et pro præsenti Visitatione omnia visa, verificata et reperta integra, quorum omnium inventarium ad Archivum iam missum esse asseruit; clausuris firmatis fortificantur. Aucta et reformata iam conscripta, item reddita sunt ad Archivum.

VISITATIO CÆMETERII

Hoc exstat cinctum parietibus ligneis, sed notabiliter ruunt; in eo fornax pro calce noviter prope parietem cæmeterii exstructus. Ossorium non habet, neque locum pro sepeliendis parvulis baptizatis.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc est vetus, stramine vestita; Baccalaureus iuvenis est, quo cives non sunt contenti; scholares pro tunc viginti numerantur.

VISITATIO HOSPITALIS

Hoc exstat extra cæmeterium, prope parietes eius ad septentrionem, iam vetus, asseribus vestitum; pauperes[a] in eo manent sex, separatim viri[b] et mulieres. Provisionem habent ex Curia Szaulensi, assignatam per Serenissimum Regem Poloniæ Sigismundum Tertium, pro quolibet anno per 20 sexagenas ex censibus Tractus Szaulensis, qui ad Parochum redduntur, et Parochus pauperibus, qui in Hospitali manent, distribuit et alia necessaria providet ex eadem pecunia.

VISITATIO CARBONÆ ECCLESIÆ

In hac carbona Ecclesiæ huius repertum est pecuniæ paratæ flor. 115 / 9; clauditur tribus seris, claves duæ apud victricos, tertia modo apud Coadiutorem

---

[a] s *fort cor*

[b] v *fort cor*

servatur; perceptæ et expensæ ratio reddita est; apud D.num Parochum ex eadem carbona restant sexa- // -genæ 25, et a sepultura intra Ecclesiam apud *fol. 104v* eundem restat una sexagena reponenda. Item apud eundem Parochum Petrum Mieczewicz restant sexagenæ 52 / 21 pecuniæ contributæ pro reformatione structuræ Ecclesiæ, ad eandem carbonam reponendæ. Item sexagenæ quinque a loco sepulturæ intra Ecclesiam.

PAROCHUS PETRUS MIECZEWICZ

Hic a septem annis huic Ecclesiæ præest, institutus ab Illustrissimo D.no Loci Ordinario feliciter moderno in anno 1637 die 15 Junii. Introductus a R. Nicolao Kinczewicz. Ordinatus anno 1620 die 18 Aprilis in Cathedrali Ecclesia[a] Mednicensi ad primam tonsuram et ad minores ab Illustrissimo D. Stanislao Kiska, Episcopo Samogitiæ; anno vero 1622 die 12 Martii ad Subdiaconatum, eodem anno die 26 Martii ad Diaconatum, item anno eodem die 4 Aprilis ad Presbyteratum a Reverendissimo D.no Abrahamo Woyna, Suffraganeo Vilnensi.

COADIUTOR ECCLESIÆ PAROCHIALIS SZAULENSIS

Hic est Solomon Niewardowski, institutus ab Illustrissimo D.no Loci Ordinario Georgio Tyszkiewicz, Episcopo Samogitiæ, in anno præsenti 1643 die 16 Maii. Introductus per R.ndum D. Gasparum Rasmussowicz, Decanum Janiscensem, anno eodem, die vero vigesima quinta Maii. Et in superabundanti exhibuit litteras traditionis in possessionem realem tam spiritualium, quam temporalium notarii publici Joannis Czerniewski sub data eiusdem anni, die vero 26 Maii. Ordinatus Vilnę[b] a Reverendissimo D. Stanislao Nieborski, Suffraganeo Vilnensi, ad omnes minores Ordines in anno 1638 die 7 Martii; ab eodem Suffraganeo anno 1640 die 12 Martii [c] Subdiaconatus ordinem, eodem anno Diaconatus die 24 Martii, tandem eodem anno die 7 Aprilis Presbyteratus ordinem suscepit; huius promotionis formatas, eiusdem Suffraganei Vilnensis sigillo munitas et manu eius subscriptas præsentavit. Exhibuit item literas approbationis pro administrandis sacramentis, iisdemque facultas bis in uno die Missam celebrandi, sed non in eodem loco, et a casibus reservatis, datas sibi ab Illustrissimo D.no Loci Ordinario, ad beneplacitum valituras, in anno præsenti 1643[d] die 16 Maii. Præsentavit etiam literas a Sede Apostolica

---

[a] a *fort cor*
[b] ę *cor*
[c] *aliquid del*
[d] 4 *fort cor*

indulgentiarum, pro festo SS. Petri et Pauli Apostolorum, Conceptionis B. Virginis Mariæ concessarum, admissarum celebrari anno 1642 die 29 Junii; pro festo vero S. Ignatii et S. Francisci Confessorum eodem anno publicatæ sunt cum indulgentiis 7 annorum et totidem quadragenis; valituræ ad 20 annos a die publicationis.

VICARIUS HUIUS ECCLESIÆ

Antonius Urniazewicz ad hanc Ecclesiam per Reverendissimum D.num Loci Ordinarium deputatus et ab eodem approbatus ad administranda sacramenta et alia divina officia obeunda.

Ordinatus ab[a] Illustrissimo D.no Petro Parcewski [!], Episcopo Smolenscensi: primo ad omnes minores Ordines anno 1641 die 25 Maii, ad Subdiaconatum vero anno 1642 die prima Maii, ad Diaconatum eodem anno et mense, pro festo Inventionis S. Crucis, ad Presbyteratum item eodem anno, die 14 Junii; huius ordinationis formatas exhibuit eiusdem Episcopi Smolenscensis.

CONFRATERNIUM ECCLESIÆ SZAULENSIS

Huius Confraternii[b] Visitatio ex parte altaris et suppellectilis insimul cum suppellectili ecclesiastica in Sacristia facta est tantum; ex parte autem cistæ pecuniariæ Confraternii nulla fuit ob absentiam unius officialis, qui clavem tertiam tenet, tamen quidam officiales comparentes deduxerunt apud Parochum esse pecuniæ debitæ Confraternio sexagenas lithuanicas sexaginta.

Hic sunt præsentatæ literæ R.ndi D. Coadiutoris, quibus concedit discreto Bartolomæo Stephanowicz, fabriferario [!] Szaulensi, aream plebanalem desolatam, in Civitate Szaulensi locatam, in qua ut pacifice ædificia erigat et ipse habitet; quarum tenor talis sequitur: In Nomi[ne] // ...

(...)[c]

fol. 105r

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ SZAULENSIS[d]

Ciborium ab intus velo albo exornetur, ab extra vero coloris similis vel alterius conopęo veletur.

---

[a] a *fort cor*

[b] a *cor*

[c] *hic unum vel plura folia desunt*

[d] *subnot rec*

Eucharistia Venerabilis intra oppidum in pixide cum sua vesticula deferatur, relicta aliqua particula in corporali aut calice pro adoratione interea. Extra oppidum vero administranda in superpelliceo usque ad portam cæmeterii deferatur, et in itinere cum campanula propter adorationem ab obviis hominibus. Quia vero Sacris Canonibus inhibetur, ne Christus Dominus in specie Agni pingatur, in qua supra tabernaculum figuratur, loco istius sculpturæ in propria specie expressa imago ponatur. Claves vero a ciborio, Fonte atque Sacris Oleis laicis non concredantur.

Attestatio recentium Sacrorum Oleorum nulla exstat, quæ a latore eorundem perdita esse asseritur, idcirco de hoc coram Domino Decano doceat [?]; supra armariolum vero eorundem ab extra sit inscriptio „Olea Sacra", quæ ceruleo involata serventur serico.

Ad Fontem Baptismalem habeatur aliqua pelvis, supra quam fiat infantium baptizandorum cochleari ad eum usum deputato ablutio; quæ aqua in piscinam effundatur propter infectionem aquæ morbidis[a] infantibus. Ibidem habeatur mantile subtilius pro abstergendo capite abluto, similiter et linteola munda pro extergendis Sacris Oleis. Baptismus parvulorum ne ultra tres dies differatur, populus moneatur.

Confessionalia sint cum clausura, habeantque fenestellas ex lamina cum minoribus foraminibus, desuper vero vela, quibus confessionis tempore confessarii se velent. In iisdem confessionalibus habeantur aliquæ piæ Passionis Dominicæ imagines pro pænitentibus atque confessariis. Similiter ibidem præsto habeatur bulla Cænæ Domini cum casibus reservatis et brevi interrogatorio propter ignorantes confiteri et raro aut nunquam confitentes; negligentes confiteri Paschali tempore prius moneantur, et non resipiscentes Officio Illustrissimi Loci Ordinarii denuncientur. Mulierum vero confessio ante lucem et post solis occasum non audiatur, nisi in gravi necessitate aut infirmitate.

Ampullæ de non puro argento vinum alterant, quæ ab intus deaurentur et interea usui altaris non adhibeantur.

Laici in[b] veste rusticana altari non deserviant.

Pia legata et oblata Confraternii imposterum in seorsivo regestro connotentur; et a D.no Gruszewski legatum D.ni Berdowski repetetur[c].

Sedulo curam adhibeat Venerabilis Coadiutor, ut fabrica Ecclesiæ, præsertim tectum, reparetur, ne stillicidiis pateat. Cæmeterii vero septa, antequam parochianorum subsidio nova procurentur, moderna ruinosa reparentur aut fulciantur. Ossorium a fabrica Ecclesiæ distinctum procuretur.

---

[a] r *ins sup lin*

[b] *ins sup lin*

[c] *ms* repetur

Infantium baptizatorum in cæmeterio sepultura sit seorsiva, uti et pro clero intra Ecclesiam.

Fornax pro calce periculose in cæmeterio exstructa et prope structuram ligneam, idcirco provideat Venerabilis D. Coadiutor, ne damnum ullum inde eveniat.

Anniversaria fiant pro Fundatoribus et Benefactoribus Ecclesiæ p[ræ]lectis eorum nominibus. Similiter et pro defunctis Episcopis atque antecessoribus Parochis, statim post omnium fidelium defunctorum Generalem Commemorationem.

Ante concionem post Evangelium legatur Epistola diei, quam sequatur
fol. 105v cantiuncula // cum „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“; finita concione recitentur decalogi præcepta cum confessione generali.

Mantilia duo in Sacristia penes lavacrum appendantur cum inscriptione pro accedentibus ad Missam et pro recedentibus a Missa.

Metricæ baptizatorum et matrimonio iunctorum, cum modernæ scriptura impletæ fuerint, seorsivæ habeantur; similiter processus omnes ab Officio Illustrissimi Loci Ordinarii missi metricis inscribantur seorsivis.

Baldachinum appendatur supra maius altare et, si commode fieri poterit, etiam super minora.

Baccalaureus fidei faciat professionem, vestem longam deferat et tempore Divinorum in Ecclesia atque publicis processionibus superpelliceum; qui in musica pueros instruat et fidei articulis, Evangelia cum Epistolis illis explicando; quos vesperi dum domum e Schola dimittet, prius ad Ecclesiam „Salve Regina“ vel aliam piam canciunculam decantari faciat. Idem Baccalaureus sufficientior procuretur, quo non sunt oppidani contenti.

Organarius exactiones a sepulturis et pulsu campanarum nullas faciat, quia parochiani multoties ab eo se gravari quæruntur; neque idem subditis Ecclesiæ præficiatur, sed suo officio sit contentus, iuxta Fundatorum provisionem. Occurendo vero quærimoniis sequentia circa sepulturas statuuntur. Quoniam campanæ vix non in toto ex contributionibus parochianorum comparatæ sunt, modicum pro pulsu earum accipiatur, videlicet a quovis campanarum pulsu, si maiori insimul campana pulsetur, ultra medium florenum non exigatur; si vero minoribus tantum, ultra decem similiter polonicos non exigat. Pauperes, qui pulsabunt, modicum per D. Coadiutorem accipient pro eo labore, videlicet pro quavis vice grossos tres polonicos; a loco sepulturæ intra Ecclesiam ultra florenos tres, a sepulturæ vero intra fornicem ultra florenos quatuor non exigatur; a loco in cæmeterio nihil accipiatur.

A sacramentorum administratione nihil poscatur[a], nisi quod sponte offertur, accipiatur.

---

[a] c *fort cor*

R.ndus D. Parochus memor sit vocationis suæ et provisionis ecclesiasticæ[a] [?]: dominicis et festis diebus Sacrum audiat, et cum celebrare non poterit, communicet ad minus bis intra mensem ex manibus Coadiutoris vel Vicarii; interdum lectione sacrorum librorum se occupet, a multo cremato et tabaca[b], quod valetudini officit, abstineat; in domo nova prope Ecclesiam habitet, iuxta submissionem suam factam, vel etiam in domo intra aream Parochialem sita, ut R.ndus D. Coadiutor de temporalibus et spiritualibus liberius disponere possit. Familiam non inquietet domesticam, atque parochianos et Benefactores Ecclesiæ in Parochia verbis offensivis non impetat. Et apud eundem R. D.num Parochum Mieczewicz complura pia legata atque Ecclesiæ oblata remanent, insuper et exactiones indebitæ et extraordinariæ a subditis Parochiæ plures factæ sunt per eum; eadem in hac Visitatione iuxta factam debitam deductionem Ecclesiæ atque subditis restituet.

In primis ex contributione pro Ecclesiæ restauratione a subditis Regalibus apud eundem remanserunt, iuxta deductionem Advocatorum, ipsomet præsente, sexagenæ 52 lith. gross. 21.

Item carbonæ Ecclesiæ a loco sepulturæ intra Ecclesiam remanserunt apud eundem sexagenæ 5. Item ex legato D.ni Iachimowicz remanserunt apud eundem[c] sexagenæ 25. Item e carbona Confraternii mutuo accepit sexagenas decem, quæ nondum restituit; ex eadem altera vice accepit sexagenas quinquaginta pro Organ[ario], uti deductum est, mutuo, et expendit has; eidem restituet. A D.no Grużewski // ...

(...)

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ KURTOWIANENSIS]

(...)

// [d] Altare secundum situm est ad latus sinistrum ab ingressu Ecclesiæ, *fol. 52r*
basim habens ligneam, sine lapide portatili, ornatam tamen tribus mappis. Supra hanc basim imago B. Virginis Mariæ Czestochoviensis; supra hanc imaginem imago S. Marini Martiris, picta cum omni passione eius; circumcirca imagines variæ pictæ octo, iuncturis inclusæ cura Parochi moderni.

Suggestus inter hoc altare et Sacristiam, situs ad parietem. In medio

---

[a] c *in fine verbi prob cor*

[b] multo cremato et tabaca *subnot rec*

[c] *ms* eumdem

[d] Kurtuvėnų b. *adscr rec sup textum*

Ecclesiæ crux lignea, ad quam imago picta Passionis Dominicæ in papiro[a], applicata cruci.

VISITATIO CARBONÆ

Hæc sita est penes minus altare in cornu Epistolæ, affixa trunco; clauditur duabus seris, claves ab ea apud Rectorem Ecclesiæ, cum victrici non sint; nec pecunia ex sacculo in eam reponitur; quamvis in parvo numero recipitur ad sacculum a populo, tamen repertum est in ea pecuniæ paratæ grossi 23 polon., et repositi ibidem. Percepta et expensa non connotatur[b] in librum, sed ipse Parochus recipit et expendit.

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc sita est a cornu Evangelii extra cancellos altaris maioris, fores firmatas ferro fortiter habet; clauditur sera interiori minus cauta, facile potest sine clave aperiri; fenestellæ parvæ duæ sine vitro, arctæ satis. In eo mensa una, mappa contecta, scrinium unum, clausum sera pensili, in quo tota suppellex ecclesiastica conservatur; cuius regestrum, in Generali Visitatione Illustrissimi D. Loci Ordinarii fęliciter moderni, peracta in anno 1635, confectum, exhibuit cum subscriptione manus Suæ Celsitudinis. Hæc suppellex pro præsenti Visitatione visa, verificata, integra reperta est. Aucta vero post Illustrissimi Visitationem in charta conscripta ab ipsomet Parocho porrecta est, et præsenti Visitationi inserta, cuius tenor talis[c]:

Regestr rzeczy odemnie, Xiędza Bartłomieia Sawicza, plebana Kurtowianskiego[d], sprawionych do Kośćioła

Naprzod dwa dzwony y dzwonica. Cmentarz ogrodzony ze dwiema fortkami, przy nich w gurę wschody, wrota wielkie zamczyste. Sadzawka pod kośćiołem. Turybularz w kośćiele za złotych 5. W plebanii izba nowa z sienią y z przeciwną komorą, kleć ze wszytkim, staynia, wozownia, odryna y druga, wieża z przysiąkiem[e] [?], osieć, przepłoty, łaznia z słodownią. Plebania zewsząd ogrodzona. W koscielie okna wszytkie poprawione. Obrazy trzy. Towaln trzy. Ławki wszytkie w kośćielie poprawione. Karbona, ktorą wykradli. Zakrystia poprawiona. Trzynaśćie włok prawnie odyskałem gruntu. Canon

[a] ro *cor*
[b] *ms* connatur
[c] cuius tenor talis *subnot rec*
[d] *subnot rec*
[e] *cor*

nowy kupiłem. Ołtarz moiemi obrazami przybrałem. A do wielkiego ołtarza lilie y roże kupiłem za złotych pięć. Chłopa koscielnego Michała Szymełaycia zabiłł Giedgowć.

Kłodka do koscioła z łancuszkiem.

VISITATIO CÆMETERII

Hoc est satis vastum, cinctum sepibus, cum tribus portis circa montem. (…) maiorem portam cum curru potest intrare, quæ clauditur foribus. Ossorium exstat, // sed tectum[a] lacerum habet. Campanile in eodem cæmeterio in monte *fol. 52v* noviter asseribus vestitum ex piis legatis, campanulæ duæ pendent in eo.

Schola et Baccalaureus deest. Item et Hospitale non est. Pauperes ad Ecclesiam stipem petentes et eidem[b] deservientes in oppido[c] manent.

COMMENDARIUS HUIUS ECCLESIÆ

Hic est Bartholomæus Sawicz, regit Ecclesiam hanc per Commendam ab annis ferme octo, et Commendæ literas exhibuit, datas in anno 1635 die 9 Novembris ad administranda sacramenta in eadem Ecclesia. Missas celebrat ab uno [d] anno sine indulto, cui in præsenti Visitatione ad duos menses indultum est. Ordinationis[e] suæ literas ostendit ab Illustrissimo Abrahamo Woyna ad omnes Ordines se promotum in uno anno 1630, variis diebus festis mensium.

Querelę contra eundem D.num Commendarium multæ depositæ sunt in præsenti Visitatione tam a subditis Parochiæ, quod sit eis gravis in regimine eorum et iniuriosus, quam ab externis, quod eis molestus, verbis offensivis eos impetendo, moribus, vitæ conversatione sęcularis, crapulæ deditus, unde immodestus et percussor etc.

Decreta Reformationis Ecclesiæ huius, in Generali Visitatione Illustrissimi D.ni Loci Ordinarii relicta, non est in omnibus executus.

Pecora Ecclesiæ, ab Antecessore successori relicta, hæc recensuit: vaccam unam, anseres quinque, galum [!] unum cum quatuor galinis [!].

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ KURTOWIANENSIS

Venerabilis Eucharistia octavo die renovetur. Pixis, etiamsi stannea, pro asservanda Venerabili Eucharistia et ad infirmos intra oppidum deferenda[f]

---

[a] sed tectum *subnot rec*

[b] i *fort cor*

[c] o *in initio verbi cor*

[d] *iter et del* ab uno

[e] d *fort cor*

[f] *ins sup lin*

cum sua vesticula ab extra procuretur. Quæ extra oppidum longius deferenda in bursa ad stolam pensili a collo et cum campanula propter exhibendam adorationem ab obviis, et in superpelliceo usque ad cæmeterii portam ex Ecclesia deferatur. Clavis ciborii, Fontis Baptismalis atque Sacrorum Oleorum laicis non concredatur; ipsa vero sera ciborii propter rubiginem, ne in occlusum maneat, purgetur et oleo iniungatur.

Fons Baptismalis etiamsi simplicibus [!!] cingatur, ad quem habeatur aliqua pelvicula, supra quam fiat baptizandorum infantium, cochleari ad eum usum deputato, ablutio; quæ aqua post ablutionem non in Fontem, sed in piscinam vergatur[a] viciniorem Fonti, quo etiam vetus aqua ante renovationem Fontis effundatur. Baptismum ne populus diu et ultra tres dies differat, moneatur.

Olea Sacra in seorsivo armariolo a cornu Evangelii, iuxta maius altare, serico involuta, serata serventur, cum inscriptione ab extra „Olea Sacra". Quæ tamen intra Ecclesiam, quam extra, etiam dum e Cathedrali Ecclesia deferentur, manibus laicorum non tractentur, sed occlusa deferantur.

Confessionale procuretur seratum cum fenestellis ex lamina et minoribus foraminibus pro confitentibus, in quo aliquæ piæ sint Dominicæ Passionis imagines tam pro iisdem confitentibus, quam pro confessario; qui dum confessiones excipit, in promptu bullam Cænæ Domini cum casibus Ordinario
fol. 51v reservatis habeat. Desuper // [b] vero confessionali sit velum ex tela nigra vel alterius materiæ atque coloris applicatum, quo sese confessionis tempore velent. Mulierum confessio ante lucem et post solis occasum, nisi in infirmitate aut gravi necessitate, non audiatur. Pro Paschate Catholici confiteri negligentes prius moneantur, tandem Officio spirituali deferantur.

Carbona Ecclesiæ iuxta priora Decreta cum duobus victricis serata habeatur; ad quam ponatur[c] pecunia e saculo, a loco sepulturæ intra Ecclesiam, pia legata et Ecclesiæ oblata; et de scitu eorundem victricorum pro Ecclesiæ necessariis expendatur.

Tectum fabricæ ecclesiasticæ reparetur. Sera Sacristiæ, quæ sine clave facile aperitur, fir[metur].

Iuxta rituale novum sacramenta administrentur, et parva agenda vetus, uti excommunicata, non sit in usu.

Cæmeterium debite claudatur, ne bestiarum incursibus pateat. In eodem sit locus seorsivus sepulturæ defunctorum baptizatorum infantium. Et defunctorum ad Ecclesiam sepultorum cathalogus scribatur deinceps.

Schola deest; ea subsidio parochianorum et Domini loci invocato exstruatur, atque [?] in ea pueri doceantur literas, cantum et rudimenta fidei. Baccalaureus

---

[a] *ms* vergat

[b] ? Kurtuvėnų b. *rec adscr sup textum*

[c] *cor ex* reponatur

procuretur, qui fidei professionem iuxta Statuta Diæcesana faciat et longam vestem deferat, et in Ecclesia tempore Divinorum atque in processionibus superpelliceum.

Ante concionem post Evangelium Epistola diei legatur, quam post piam canciunculam sequatur „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“; qua finita dicantur decem præcepta cum generali confessione. Quæ concio e suggestu fiat, non ad altare.

Anniversaria fiant pro Fundatoribus et Benefactoribus huius Ecclesiæ defunctis, similiter et pro defunctis[a] Episcopis atque Parochis antecessoribus.

Antecessori R.ndo D. Christophoro Strzałkowski pro apparamentis comparandis huius Ecclesiæ datæ sunt sexagenæ centum lith. et novem ulnæ ex rubro *atlas*; quod non constat esse comparata, eandem pecuniam ac materiam requirat, cum ea non pro expensis litis, sed pro comparandis apparamentis Ecclesiæ data [b] sit; seorsive vero dati fuerunt ratione expensarum li[tis] [?] floreni quingenti.

Cum decimæ in fundatione ex diversis prædiis Ecclesiæ huic debeantur, de decimis Curtovianensium bonorum dumtaxat transactum sit; de iisdem inquiratur, et vindicentur decimæ. Similiter et pagus pro hac Ecclesia vindicatus dicitur ante vindicatam ab Hæreticis Ecclesiam per Reverendissimum defunctum Heliaszewicz, pro tunc Canonicum Vilnensem et Parochum Krozensem[c]; repetatur.

Cum subditi Ecclesiæ nullos census pendant, sed tantum iuxta antiquam obligationem tribus diebus persolvant laborem alternis septimanis, Admodum R.ndus D. Decanus eorum fundos revideat ac pensionem proportionatam statuat. Isti vero, qui in fundo prædii recenter consederunt, iuxta auctionem in præsenti Visitatione factam conserventur nec ultra eam in quoquam graventur. Neque iidem subditi occasione recursus ad Visitatorem et supplicationes eorum nullatenus, sub gravi pæna, arbitrio Illustrissimi D. Loci Ordinarii impon[en]-da [?], affligantur aut molestentur.

Diebus festis canatur Matutinum hora quinta hyeme, æstate vero quarta hora; // Vesperæ primæ hora quarta, secundæ tertia hora. Sacrum vero cantatum *fol. 51r* ordinarie post octavam horam inchoëtur.

A sacramentorum administratione nil exigatur, nisi quod sponte offertur, accipiatur.

Pulsetur pro defunctis statim post Sacrum festis et dominicis diebus.

Pia legata, quæ Ecclesiæ hucusque sunt oblata, et pecunia a loco sepulturæ, e sacculo percepta, quæ hucusque non est connotata, iuxta anteriora Decreta

---

[a] u *prob cor*

[b] *del* sunt [?]

[c] *subnot rec*

intra spatium sex hebdomadarum Venerabilis Rector Ecclesiæ conscribat ac eorundem rationem coram D.no Decano reddat.

Venerabilis Rector Ecclesiæ modestiam in et extra Ecclesiam servet in moribus, neminem impetat verbis aut verberibus, vestitu[a] iuxta præscriptum Statutorum Provincialium et Diæcesanorum, videlicet nigro, pilleo similiter non villoso ab extra utatur. Matrem familias non alat in Parochia, nisi senem et honestam; moderna vero, quæ in Visitatione disparuit, sub pæna excommunicationis et aliis arbitrariis ab Officio infligendis in Parochia non compareat, neque cum illa præsumat conversari. Nulla fæmina subdita loco viri servitoratum in Parochia manendo peragat.

Anteriora Decreta Visitationum, nondum executa, exequatur. Gertrudi, Marci uxori, subditæ, illatam iniuriam debite compenset. Confessionis sigillum stricte servet. A potatione atque tabacca abstineat. Stanislao Iankiewicz satisfaciat, exnunc restituendo sibi tradita iumenta, utensilia et frumenta. Cum Mingielewicz [?] componat, et cum aliis iniuriatis. Christophorum Wenskiewicz, recepta pro ipso pecunia[b] expensa et deducta pro servitio ipsius solutione, ultra unam septimanam invitum non detineat et absque iniuria expediat[c].

VISITATIO GENERALIS ECCLESIÆ SZAUKIANENSIS[d], PERACTA ANNO 1643 DIE 14 AUGUSTI

Ecclesiæ huius structura vetusta, lignea, tectum habens foraminosum, ex parte una utcunque resarcitum; parietes integri, asseribus latera eorum iam pridem vestita ab extra. Consecrata ab Illustrissimo D.no Nicolao Pac, Episcopo Samogitiæ, anno 1614 die 12 Ianuarii ad laudem et gloriam Dei Omnipotentis, ad honorem Beatissimæ Virginis Mariæ in titulum S. Nicolai. Dotata est hæc Ecclesia quinque millibus florenorum a D.no Pac; sic asseruit D. Commendarius, et eam summam dixit esse apud Illustrissimum D.num Loci Ordinarium, et[e] salarium pro tunc sibi non esse persolutum, sed brevi accepturum; supra quam fundationem et dotationem nullas autenticas nec copias earum exhibuit etc. Pro Domo Parochiali area cum hortis, in qua modo Domus Parochi existit, cum necessariis ædificiis; huius areæ limites certi, quæ quantum fundi in se continent, nescitur. Fenestræ huius Ecclesiæ 5 vitreæ

---

[a] *aliquid in fine verbi del*

[b] e *cor*

[c] x *ins sup lin*

[d] *subnot rec*

[e] *cor*

integræ. In medio Ecclesiæ supra trabem imago Passionis Dominicæ sculpta, in cruce affixa, cum imaginibus B. Mariæ Virginis et S. Ioannis Evangelistæ sculptis et depictis, situatis supra trabem. Hæc Ecclesia vestibulum nullum habet. Ianua tamen Ecclesiæ clauditur sera interiori, aliquando et pensili insimul.

Visitatio Altaris Maioris //

(…)

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ SZVEKSZNENSIS]

Decreta Reformationis
Ecclesiæ Szvekszenensis, in Visitatione
Generali lata, publicata et relicta
Anno D.ni 1644 die 8 Martii

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 456, fol. 163r

Altare maius, ne desuper corruat, firmetur; a pulveribus et aranearum telis necnon parietes circumcirca purgentur, ac propter eosdem pulveres tabernaculum Venerabilis Eucharistiæ suo conopęo veletur ab extra. Crucifixus penes Fontem dissolutus, partibus ab invicem segregatis, reparetur vel conglutinetur, atque exnunc inde tollatur. Altare vero aliud, ad latus ex opposito Fontis, minus, etiamsi simplex, imagine aliqua supra mensam posita et mappa stratum[a] fiat.

Fons Baptismalis, ne in concursu populi evertatur, suis cingatur cancellis, atque ipse Fons velo, quo ad præsens tegitur, ab extra cingatur, et aliqua munda mappula tegatur desuper. Ad eundem Fontem habeatur aliqua pelvis, supra quam fiat infantium baptizandorum[b] ablutio cochleari, quod iam de facto in usu est; quæ aqua ablutionis post lotionem vergatur[c] non in Fontem, sed in piscinam vicinam Fonti, quæ ad eum usum in ipso angulo fiat.

Olea Sacra serico aliquo involuta serventur in armariolo suo penes maius altare a cornu Evangelii, sera clausa, cum inscriptione desuper ab extra „Olea Sacra“, cum quibus uti nec in ciborio aliquid aliud asservetur[d], neque

[a] positum *del*, stratum *ins sup lin*
[b] *prob cor*
[c] *ms* vergat
[d] as *adscr*

indulgentiæ aut munimenta ecclesiastica. Quæ Olea Sacra dum e Cathedrali Ecclesia deferentur, in aliquo scrinio serato deferantur, si per laicum deferentur, ne aliquid inconveniens circa ea eveniat.

Cum bona D.ni Krispini ad D.nam Hæreticam devenerint, moneantur parochiani frequentius, ut memores sint vocationis suæ, ne a fide Catholica pestiferis suasionibus abducantur. Quodsi etiam aliqui violenter ad eam sectam cogentur, pastorali vigilantia adhibita eiusmodi malo occurratur et ad memoriam insuper Illustrissimi D.ni Loci Ordinarii aut Officii ipsius deducatur.

Decreta anteriorum Visitationum, quæ nondum sunt deducta ad executionem, uti de cæmeterio extra oppidum consecrando, cum istius angustiæ sint propter lapides ibidem ad structuram Ecclesiæ compositos etc., executioni mandentur. In eodem vero cæmeterio sepultura infantium baptizatorum[a] sit seorsiva.

Albæ ad usum Sacrificii sunt lacere [!] omnes; comparentur ad minus aliæ duæ, et quæ desunt requisita.

Armarium, in quo res Sacrarii intra Ecclesiam servantur, secunda sera ab extra pensili claudatur.

Subsellia fracta atque scamna collapsa reparentur, gradus ante cancellos
fol. 163v altaris, // in terram depressi, erigantur. Ipsa vero structura Ecclesiæ desolata, stillicidiis plena, putredini amica, ruinæ vicina quantocius iuvetur ac reparetur futura æstate, ne collabatur. Ad cuius reparationem pecuniæ in carbona sunt reperti floreni octoginta duo et gr. sexdecim, cum alia in futurum colligenda usque ad dictam reparationem; assignati[b] subditi etiam parochiales operam suam offerunt pro dicta reparatione. De cętero etiam auxilium atque subsidium parochianorum imploretur, et ipsemet quoque Venerabilis Rector Ecclesiæ memor sit Sponsæ suæ, et ipsius necessitati succurrat, bonum et decorem ipsius promoveat, cui obstrictus est.

Schola putrefacta reparetur. Hospitale deest; cum opportune poterit, procuretur.

Sacra ex obligatione seu ex vi fundationis tria intra hebdomadam persolvenda requiruntur, scilicet feria secunda de SS.[a] Trinitate, feria sexta pro defunctis, sabbatho de Beatissima Virgine Maria; cum vero proventus ecclesiastici dictæ obligationi respondeant, Venerabilis Rector Ecclesiæ invigilet, ut imposterum, in quantum fieri poterit, piæ intentioni Fundatoris satisfiat.

Metricæ baptizatorum et matrimonio iunctorum deinceps iuxta præscriptum Ritualis Romani recentioris expresse atque distincte connotentur.

---

[a] *cor*

[b] ti *cor*

Mortuorum quoque metricæ ad Ecclesiam, præsertim eorum, qui ad eam sepeliuntur, habeantur; vivorum vero parochianorum in[a] unum cathalogum conscribantur. Carbonæ autem perceptæ atque expensæ pecuniæ reiestrum conficiatur imposterum, in quo singula notentur seorsive.

Quoniam hoc Paschali tempore Venerabilis Vicarius non sufficit confessionibus audiendis, aliquis Religiosus in subsidium eidem vocetur, cum hi[b] eleemosynas apud parochianos, etiam strenationis tempore conquirant, quas et in Parochia asservant.

Puteus in area Parochiæ penes semitam in transitu ad Ecclesiam, glacie adæquatus, quia periculosus est transeuntibus, præsertim ignotis, desuper operculo tuto claudatur, aut etiam structura ipsius lignea competenter elevetur.

Subditi parochiales multum gravati reperiuntur tam indebitis censuum exactionibus supra ordinationem Illustrissimi D.ni Loci Ordinarii, in Generali Visitatione anni 1635 ipsis relictam, quam aliis pensionibus, servitiis, castigationibus, oneribus insuetis, idcirco imposterum sub gravi animadversione ab iniuriis ipsorum abstineat Venerabilis Rector Ecclesiæ, atque dictos subditos Ecclesiæ paterne tractet atque regat. Et quia supradicta indebite exacta autoritate privata, contempta ordinatione facta, eisdem subditis restituenda erant, ipsi vero ea Illustrissimo D.no Loci Ordinario insimul congregati obtulerunt, ut ipse tam dictos census per duos annos sic exactos, quam alia indebite a se persoluta, recepta quo velit convertat, idcirco Venerabilis Dominus Rector supradicta tam in pecunia accepta, quam rebus, deducto valore rerum acceptarum, // *fol. 163ar*
Illustrissimo D.no Loci Ordinario intra spatium duorum mensium sub pæna dubli [!] restituat, ut ipse de his disponat. Quia vero Venerabilis D.nus Rector allegavit se commensurationem fundorum parochialium dictorum subditorum idcirco fecisse, quod antiqua servitiorum pensio cum iniuria esset Ecclesiæ, idcirco mandatur Venerabili D.no Decano Retoviensi, ut sive per se, sive per suum substitutum verno seu æstivali tempore ad subditos parochiales Szvekszننenses atque oppidanos discedat ibique dictam commensurationem[c] et qualitatem agrorum consideret, simulque an auctionem, ultra ordinationem factam, mereantur, et in quo; eamque sic connotatam ad Officium Illustrissimi D.ni Loci Ordinarii transmittat. Interea vero quousque ab Officio aliquid statuatur novi, dicti parochiales subditi in toto iuxta ordinationem Illustrissimi D.ni Loci Ordinarii in Visitatione anteriore Generali factam conservantur.[d]

---

[a] *adscr sup lin*

[b] *ms* hic

[c] surationem *mg*

[d] *hic signum transportationis positum et* iisdem etc. *scriptum, propter quod pars decretorum (*Iisdem subditis… privatione regiminis ipsorum*) in editione textus translata e fine (originaliter scriptum inter* Venerabilis Bomszewicz… *et* Advocatus villanus…*) in hunc locum*

Iisdem subditis quia per vices singulis brasium parandum, etiam imperitis, ultra obligationem imponitur, et propter id, si non succedat, funibus castigantur, imposterum ab eo onere liberi sint, sed uni vel alteri perito hoc munus committatur, cui labor compensetur. A coemptione rerum ad usum D.ni et solutione telonii pro iisdem, quia in hoc damnificantur[a] [?], resque emptæ ipsis solvendæ passim adiiciuntur, liberi sint; neque quisquam imposterum castigetur absque alterius Presbyteri iudicio. Neque post discessum Visitatoris vindicet de ipsis occasione recursus eorundem iniuriatorum ad Visitatorem, sub pæna privationis census unius anni et privatione regiminis ipsorum.

Cavetur [!] præterea, ne imposterum subditi glebæ adscripti sine scitu Officii ad aliorum ditionem dimittantur.

Venerabilis Bomszewicz, ad præsens Vicarius huius Ecclesiæ, invigilet, ut onera istius Ecclesiæ in infirmitate et senili ætate Venerabilis D.ni Parochi debite suppleat, Epistolam Pastoralem, Concilium Tridentinum, Statuta Provincialia atque Synodalia procuret et legat, necnon eos libros, quibus in cura animarum iuvari possit.

Advocatus villanus in Visitatione, uti inobediens, depositus est; exnunc alter statuatur.

Utque prædicta Decreta deducantur ad executionem, Venerabilis Vicarius eadem transumpta habeat ac de iisdem Venerabilem D.num Rectorem Ecclesiæ frequentius commoneat.

Nicolaus Blaszkowski, Custos et Officialis Mednicensis,
Commissarius Visitator, manu propria.[b]

---

[a] can *cor*

[b] Nicolaus... propria *manu visitatoris Blaszkowski; eius sigillum impressum in papyro*

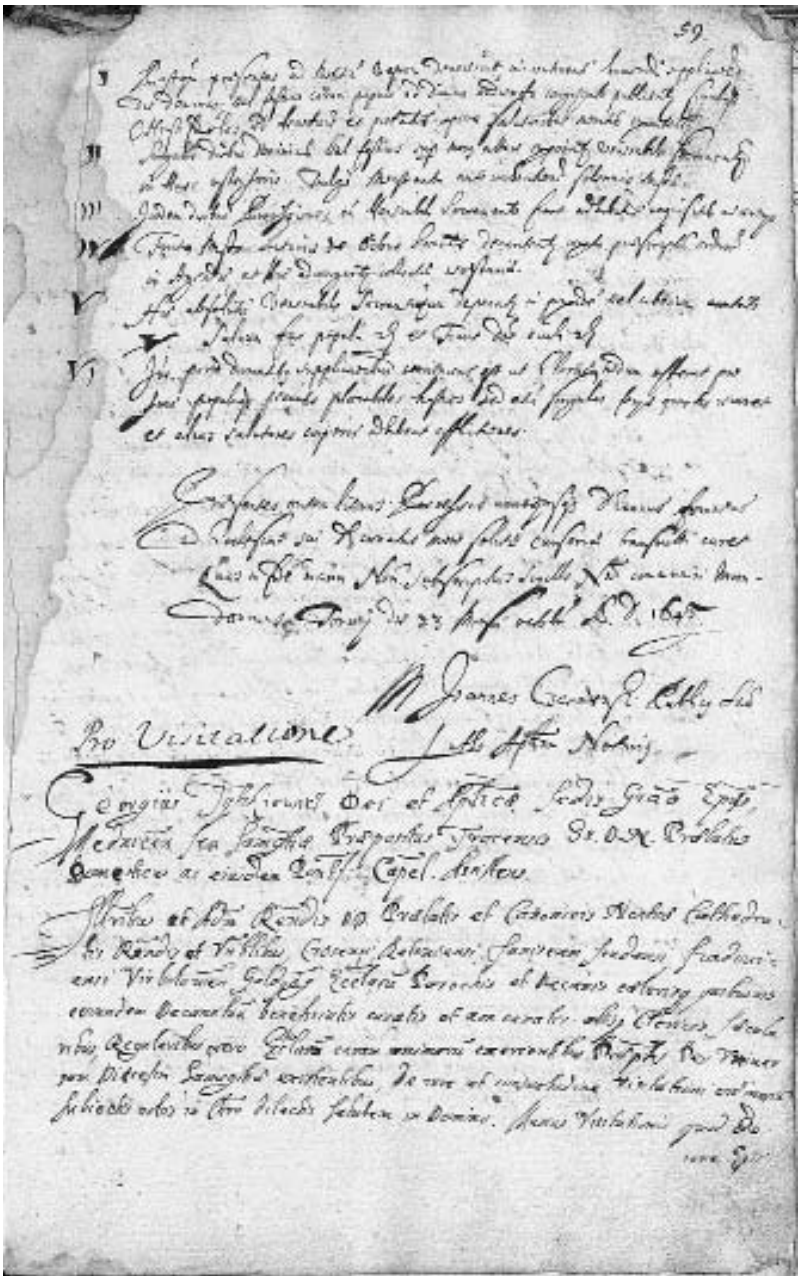

Indictio visitationis generalis A. D. 1646
(LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 60)

INDICTIO VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIÆ (A. D. 1646)

Apogr.: LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 59–61.

[INDICTIO VISITATIONIS FUTURÆ][a]

Georgius Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Mednicensis seu Samogitiæ, Præpositus Trocensis, Sanctissimi Domini Nostri Prælatus Domesticus ac eiusdem Pontificiæ Capellæ Assistens. *LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 59*

Ill.ribus et Adm. Reverendis DD. Prælatis et Canonicis Nostræ Cathedralis, R.ndis[b] et Venerabilibus Crosensi, Retoviensi, Janiscensi, Scudensi, Szadoviensi, Virboloviensi, Goldingensi Ecclesiarum Parochis et Decanis cæterisque quibusvis eorundem Decanatuum Beneficiatis curatis et non curatis, aliisque Clericis Sæcularibus, Regularibus vero Ecclesiarum[c] curam animarum exercentibus Præpositis, per universam[d] Diæcesim Samogitiæ existentibus, de iure et consuetudine Visitationi Ordinariæ subiectis, Nobis in Christo dilectis, salutem in Domino. Munus Visitationis, quod de // iure *p. 60* Episcopis incumbit, exigit a Nobis, ut illud hoc anno ad fidelium salutem in persona nostra exerceamus, proinde Generalem Diæcesis nostræ Visitationem ad Dei imprimis gloriam, Ecclesiæ et Religionis Catholicæ commodum et propagationem, Hæreticorum et infidelium ad gremium Sanctæ Matris conversionem, cleri populique morum reformationem de communi Ordinis Ecclesiastici [?] consilio authoritate Ordinaria in Dei nomine indicimus, mandantes omnibus et singulis, qui de iure et consuetudine nostræ Visitationi interesse solent ac debent, ut anno præsenti proxime post festa Paschalia[e] et successivis[f] dehinc[g] diebus huiusmodi Visitationi (quam Nos primo in Ecclesia[h] Cathedrali Mednicensi ipsiusque membris ad eandem pertinentibus et deinceps in aliis Decanatibus peragendam decrevimus) adsint, curentque omnino sub poenis a Sacris Canonibus decretis adesse personaliter ad reddendam Nobis promptam et congruam rationem de Ecclesiis, Capellis,

---

[a] *adscr al manu* Pro Visitatione
[b] cor
[c] *prob cor*
[d] n *cor*
[e] cor
[f] *ms* succensivis
[g] *cor*
[h] *cor*

Hospitalibus, Confraternitatibus, administratione Sacramentorum aliisque obligationibus et officiis ecclesiasticis, tum etiam de statu animarum suo regimini[a] concreditarum[b], vita quoque et moribus suis aliisque requisitis iuxta formam Visitationis et Sacrorum Canonum præscripta. Monemus præterea, ut singuli Beneficiati eodem tempore Visitationis Decreta anteactorum Visitationum præsto habeant illorumque exequutionem coram Nobis deponant, inventaria quoque super ædificiis Plebanalibus et suppellectili sacra, et aliis bonis mobilibus ad Parochiam pertinentibus, tum et meliorationis eorundem, et num aliquid ad Ecclesiam de nova radice[c] seu fundatione accesserit[d], et quo titulo seu intuitu; tum etiam super bonis immobilibus, agris, pratis, sylvis, decimis, subditis eorumque obligationibus, tum et gravaminibus ab exteris [!] ipsis illatis seu inflictis iniuriis et aliis quibusvis bonis et obventionibus Ecclesiæ. Porro quæstores eleemosinarum pro Ecclesiis ædificandis, quicunque ex Officio Nostro vel a Nobis literas eo intuitu impetrarunt, vitrici Ecclesiarum carbonæ et piorum legatorum, pariter et provisores Hospitalium registra[e] perceptarum et expensarum quam ordinatissima præsto habeant, huiusmodi inventaria et registra munde descripta Nobis circa Visitationem exhibeant et omni meliori modo ad præmissam reddendam rationem parati inveniantur. Volumus autem, ut iidem Beneficiati tempestive populo ex ambona ad Divina audienda congregato a Nobis Visitationem[f] indictam, tum et Ecclesiarum, si quæ dedicandæ venerint, consecrationem denuncient, ad Sacramentum[g] Confirmationis suscipiendum, ad penitentiam [!] aliosque devotionis actus eundem inducant et hortentur. Præsentes vero literas more solitæ cursoriæ transmittentes per Decanatus suos, debite exequutas ad Nos vel Officium
p. 61 curant[h] [!] deferri, sub poenis contra remissos seu huiusmodi literas // processus subprimentes [!], irremissibiliter[i] iuxta arbitrium nostrum extendendis. In cuius rei fidem etc. Masiadis d. 4 Martii anno 1646.

Georgius, Episcopus Samogitiæ, manu propria.
M.[j] Joannes Czerniewski, publicus sacra[k]
authoritate apostolica notarius, manu propria.

---

[a] *ms* regimine
[b] *cor ex* congreditarum
[c] r *cor*
[d] *ms* accenserit
[e] i *prob cor*
[f] s *prob cor*
[g] c *prob cor*
[h] u *prob cor*
[i] *ms* irremissiliter
[j] *cor*
[k] *cor*

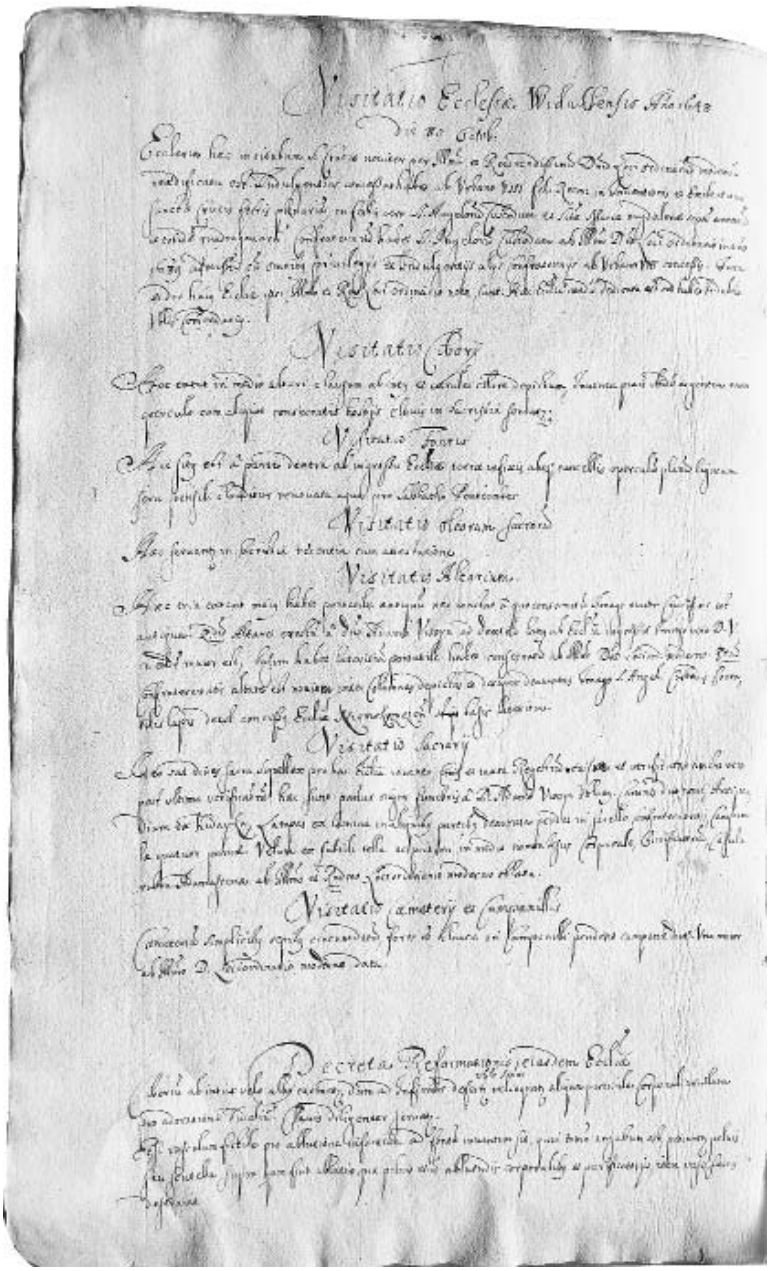

Actus visitationis generalis ecclesiae Viduklensis A. D. 1648
(KAKA, b. 137, fol. 82v)

ACTA VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIÆ (A. D. 1648–1649)

Orig.: KAKA, b. 137, ff. 73r–93v (A);
KAKA, b. 136, ff. 91r–v;
LMAVBRS, f. 122 – 41, ff. 1r–6v.
Apogr.: LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 87–88, 89–90, 91–93 (B).

[NOMINATIO VISITATORIS][a]

Georgius Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Mednicensis seu Samogitiæ, Sanctissimi Domini Nostri Prælatus Domesticus ac eiusdem Pontificiæ Capellæ Assistens, Præpositus Trocensis necnon Episcopatus Piltinensis in Curlandia et Semigallia perpetuus Administrator. *LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 87*

Universis et singulis Ecclesiarum Parochialium Rectoribus, Commendariis, Altaristis, Clericis quibusvis Beneficia ecclesiastica possidentibus et omnium Regularium Ecclesiarum respective curam habentibus animarum Præpositis, et aliis omnibus et singulis, qui de iure et consuetudine Visitationi nostræ subsunt, fratribus Nobis in Christo dilectis, salutem in Domino. Munus Visitationis, quod Episcopis de iure incumbit, cum Nos ipsi in persona nostra ob imminentem futuri Regis electionem, cui pro officio Senatoris et bono Ecclesiarum nostræ Diæcesis interesse tenemur, nec Reverendissimus noster Archidiaconus ob negotia certa sibi tum [?] a Nobis, tum [?] a Venerabili Capitulo demandata hoc anno expedire non valeamus, cupientes tamen disciplinam ecclesiasticam in suo vigore conservare, cleri populique mores reformare et abusus, qui si [?] hisce temporibus in populo // Ecclesiarum nostræ Diæcesis irrepserunt, tollere, ad eiusmodi munus *p. 88* censuimus deputandum Illustrem et Admodum Reverendum Dominum Nicolaum Blaszkowski, Custodem Cathedralem, Vicarium in spiritualibus seu Officialem nostrum, deputamus prout præsentibus, quatenus in partem istius muneris pro Notario actorum Reverendum Dominum Sebastianum Pikiel, Parochum Nitaviensem, Decanum et Altaristam, pro Secretario vero Visitatoris Reverendum Dominum Jacobum Stancikiewicz, Sacræ Theologiæ Doctorem, Parochum Janiscensem, designamus, dantes eidem Illustri Domino Officiali, Visitatori Nostro, plenariam facultatem Ecclesias

[a] *adscr al manu* Pro Visitatione

omnes Parochiales, Capellas, Fraternitates, Scholas, Xenodochia tam in capite, quam in membris earum iuxta modum in Synodo Nostra Diæcesana, tum Provincialibus Constitutionibus, et præcipue SS. Concilii Tridentini, et aliis Sacris Canonibus præscriptum visitandi, clericorum mores corrigendi, abusus tollendi et omni meliori modo ipsorum mores et populi sibi commisi [!] reformandi, lites et discordias inter spirituales et sæculares, quæcunque [?] venerint, dirimendi, decernendi et definiendi, mandantes eisdem suprascriptis Beneficiatis, ut præfato Illustri Visitatori[a] Nostro, una et personis ipsi adiunctis, reverentiam, obedientiam et submissionem, ac si Nobis[b] ipsis vel Visitatori Nostro ordinario præstent et exhibeant. Volumus demum literas præsentes processus more solitæ cursoriæ per Decanatus publicari et debite exequutas ad Officium nostrum transmitti. Quorum in fidem etc. Datum Olsiadis die 11 Augusti anno 1648.

Provisionem quoque debitam familiæ ipsorum et equis durante Visitatione procurent, sub pæna excommunicationis, et in[c] contrarium [?!] rebelles et contumaces irremissibiliter per eundem Dominum Visitatorem a Nobis assignatum exhibenda, et aliis pęnis iuxta exigentiam facti infligi [!!].

Georgius Tyszkiewicz, Episcopus Samogitiæ.

* * *

KAKA, b. 137, fol. 73r

ORDO[d]
VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIÆ,
AB ILLUSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO D.NO
D.NO LOCI ORDINARIO MODERNO DELEGATÆ
ET PER PERILLUSTREM ET ADM. R.NDUM
D.NUM D. NICOLAUM BLASZKOWSKI,
S. T. D., CUSTODEM ET OFFICIALEM
MEDNICENSEM, SCHOLASTICUM
VENDENSEM,
AB ECCLESIA LUKNICENSI IN ANNO 1648 DIE 18 OCTOBRIS
INCHOATÆ.

---

[a] *ms* Visitator
[b] N *prob cor*
[c] *cor*
[d] sub N° 4to *adscr al manu mg sin;* in Ano [!] 1648 18 8bris *adscr mg dx al manu*

VISITATIO PAROCHIALIS ECCLESIÆ LUKNICENSIS

Ecclesia hæc erecta est in Præposituram, noviter vero ab Ill.mo et Reverendissimo D. Loci Ordinario moderno exstructa et in honorem Dei Omnipotentis, Sacratissimi Corporis Christi et aliorum Sanctorum dedicata. Confraternium in eadem Ecclesia eiusdem Sacratissimi Corporis ad altare majus floret. Dos et iura Ecclesiæ huius ipsi Illustrissimo et Reverendissimo D.no Loci Ordinario, uti possessori, melius nota sunt. Dupplex [!] Altaria in hac Ecclesia extat; ambas a longo iam tempore Venerabilis Ioannes Niewiardowski obtinet. Unum altare Nobilis Iodowicz Fundatoris in dotem habet quinque mansos possessionatos, quos et obtinet prædictus Venerabilis Dominus. Subditi vero certam ordinationem non habent, sed ad placitum duntaxat suum ordinavit Possessor eiusdem, qui petit, ut agri ordinentur; et quidem ordinati fuissent, si agri commode hoc autumnali tempore in eorundem resolutione revideri potuissent, quocirca singulari Revisori committendum censuimus, q[uod] agrorum qualitate verno tempore considerata certi aliquid de iisdem statuat. Præterea eadem Altaria habet pro dote ex quinque curiis ex omni grano a oleribus decimam, quae decima hactenus non est in possessione, idcirco tria Sacra, quæ ratione huius fundationis imponuntur persolvenda quavis septimana, non persolvuntur, sed unum duntaxat. Altaria vero 2da ad D. Annam pro dote habet mansos octo, quorum septem a defuncto D. Wolotkiewicz non possessionati mandati sunt in testamento reddi Ecclesiæ Luknicensi uti ecclesiastici, octavus vero a D.no Węckiewicz additus, qui prædii loco conseritur a Venerabili Altarista, alii vero 7 civibus locantur. Adhuc idem D.nus Węckiewicz pro 2nda hac Altaria summam 500 sexagenarum ad censum tribuendarum fundavit, onus vero duo Sacra intra septimanam persolvenda eidem Altaristæ imposuit, sed et ratione huius fundationis seu Altariæ unum duntaxat Sacrum.

VISITATIO FABRICÆ ECCLESIÆ

Illa lignea est, non adeo vetus, tabulatura in choro præsertim non adeo bona, scamna pauca, et ea collabentia; fornix DD. Wolotkiewiciorum subtus Ecclesiam exstat, habens deforis ingens foramen, per quod periculum est, ne fures vel certe canes intrent.

VISITATIO CIBORII

Hoc situm est ad latus dexterum altaris, velis albis exornatum ab intus; reperta ibidem pixis argentea, intus deaurata, cum operculo, sine palliolo, cum hostiis plus vel minus decem consecratis. Ad infirmos defertur intra oppidum

fol. 73v cum cantu et a superpelliceato; // ad longius vero degentes in theca cum stolla pensili. Consecratur decimoquarto plus vel minus die. Clavis in Sacristia servatur.

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS

Hic situs est ad altare D. Annæ ad dexterum latus ab ingressu Ecclesiæ, nulla tella tectus, pensili sera clausus. Clavis servatur in aperto Sacristiæ loco; is pro Pentecosten [!] est renovatus infusis eidem Sacris Oleis; ibidemque servatur sal benedictum ad eundem usum. Infantes hyeme baptizantur in hypocausto.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Hæc recentia habentur cum attestatione e Cathedrali Ecclesia. Servantur simul cum Fonte et sub eadem clausura in antiquo vasculo, serico involuto. Ad infirmos intra oppidum deferuntur[a] cum luminibus et Crucifixo præcedente.

VISITATIO ALTARIUM

Altare maius habet imaginem Divæ Virginis Assumptæ; structura eius circumcirca solummodo picta; consecratum est insimul cum Ecclesia. Alia duo altaria collateralia; unum habet imaginem D. Annæ, quod et consecratum est, sed lapis exiguus est, calicis et hostiæ incapax, idque usque ad oram altaris collateralis positus et desuper limo infectus. 2dum altare imaginem similiter [habet][b] D. Virginis cum aliis mysteriorum[c] Nativitatis Christi etc. Gradus ad hoc altare destructi; singula autem tribus mundis mappis tecta.

VISITATIO SACRARII

Hoc satis capax est, mensam pro indumentis altare versus habens aptatam, item armariolum velis variis exornatum pro depositione Venerabilis Sacramenti in monstrantia. Sacra vero supellex sat copiosa inventa, interim tandem inordinate disposita nec bene inventata et inscripta libro, unde ea regestra non subscripta manserunt ad meliorem eiusdem supellectilis connotationem et descriptionem.

---

[a] *ms fort* deferunt

[b] *ms om*

[c] *ms* mynisteriorum

VISITATIO DUPLICIS CARBONÆ

Carbona Confraternii Sacratissimi Corporis Christi satis dives est, sed quia nulla ratione ob eandem non bene conscriptam et computatam certum quid de expensa et percepta haberi potuit, ideo[a] ad certum tempus, quousque ea computatur, relicta est incomputata et non subscripta[b]. Similiter factum cum Ecclesiæ carbona, quia inordinata inven[ta] illa.

VISITATIO CÆMETERII

Illud non septum inventum est, patens undique porcorum aliorumque pecorum incursibus.

VISITATIO DOMUS COMMENDARII

Domus illa satis antiqua est, indigens reparatione, præsertim melioribus ianuis.

VISITATIO SCHOLÆ

Ob mortem Rectoris illius Scholæ præteriti eadem deserta manet. Instituuntur nihilominus decem circiter pueri ab Organario Ecclesiæ domi suæ.

DECRETA REFORMATIONIS HUIUS ECCLESIÆ

Ciborii uti et Fontis Sacri claves non in aperto Sacristiæ loco serventur, sed ab ipsis huius loci Presbyteris ad usum Sacrosancti Sacrificii pertinentia a mensa ciborii amoveantur, uti et oblationes ponantur supra abuceum [?], ad ea [?] in synistro latere extructum. Pro pixide procuretur palliolum.

Fons Baptismalis cancellis cingatur[c] [?], tegatur tella alba, Olea Sacra amoveantur. Ad perfundendos infantes cochle[ar] argenteum seu stanneum cum pelvi, supra quam fiat ablutio, procuretur; eadem postea aqua in piscinam // vergatur[d], quæ piscina claudatur asserculo mundeturque. Infantes nonnisi *fol. 74r*
ob gravem necessitatem vel frigus in calido hypocausto baptizantur, quæ supradicta pelvis serviat etiam abluendis corporalibus, purificatoriiis et aliis sacris vasis, ut calicibus.

---

[a] ideo *cor,* est inc [?] *del*

[b] incomputata… subscripta *sup lin*

[c] *cor, fort* cingetur

[d] *ms* vergat

Olea Sacra involuta aliquo serico in armariolo seorsivo, idque ad latus Evangelii penes maius altare extructo firmatoque serventur, cum inscriptione „Olea Sacra"; nequaliter ad infirmos deferantur, nisi a superpelliceato, præeunte lumine. Lapis, in quo comburuntur vetera Olea Sacra, in piscina servetur. Alia quoque sacramenta non aliter, nisi a superpelliceatis administranda erunt.

Altare D. Annæ consecratum quidem; cum tamen lapis exiguus sit, qui ad ipsam oram altaris eminet, idque collateraliter positus, ita ut celebrantes fallantur, ut sub tempus Visitationis contigit, neque calicem cum hostia debite capiat, procuretur, ut in apto loco ponatur et de novo consecretur. Interea, dum amovebitur, portatilis lapis consecratus ponetur. Umbella etsi ex tella simplici picta supra altare maius ob aranea et pulveres suspendetur, similiter ob eosdem[a] pulveres alia altaria simplici licet tella extra Divina tegantur cum suspensis similiter desursum umbellis.

Inventarium sacræ supellectilis Ecclesiæ, uti et Confraternii Sacratissimi Corporis Christi, conscribi curabit diligentius et exactius, ut sic ordinate a vitricis res conservari possint. Superpellicea mundentur frequentius, uti et alia indumenta. Candelabra, lampades et his similia neglecta non iaceant, sed ad Ecclesiæ ornamentum reparentur. Aucta vero huius sacræ supellectilis post hanc Generalem Visitationem accurate connotabuntur.

Metricæ baptizatorum, matrimonia contrahentium, hactenus sat neglecte conscripta, imposterum scribantur iuxta formulam in rituali expressam ab ipso Venerabili Vicario. Item status animarum, anniversariorum pro defunctis, item cathalogus sepultorum ad seu intra Ecclesiam, literarum processus, excommunicationum etc., hactenus neglecti, conscribantur. Quæ vero indebito libro inscripta sunt, extrahantur et debitis ad idque deputatis libris inserantur.

Cum nulla ratione carbonæ[b] Ecclesiæ et Confraternitatis ob aliqua excisa folia, quæ vitricos reddunt suspectos, inordinate conscriptam expensam et perceptam, ob aliqua ad eandem carbonam pertinentia, ob pia legata eidem regestro carbonæ inscripta certus computus a prima Generali Visitatione inire queat, cum neque computus Decanalis quicquam certi statuat, a quo nempe tempore computaverint Decani, R.ndus D.nus VicePræpositus[c] eandem intra spatium unius mensis diligenter computari conscribique curabit, ut sic actis Visitationis Generalis incrossari [!] possit. Idem prædictus R. D. Vicepræpositus cum sub suo nomine e carbona Confraternitatis variis, uti illorum extant syngraphæ, a longo iam tempore mutuo dederit pecuniam, ne illa omnino depereat, omni cum diligentia, etiam strepitu iuris, quamprimum

---

[a] *ms prob* easdem

[b] *cor, fort ex* carbonam*; lectio dubia*

[c] Vice *ins*

ab huiusmodi debitoribus carbonæ Confraternitatis persolvi curabit, ut ista pecunia debito contractu fructificare possit.

Confessionale, quod nullum extat, seratum, ne laici intrent, cum fenestella ex lamina perforata, cum affixa aliqua pia imagine, ex Ecclesiæ carbona successive et implorato ad id Benefactorum auxilio procuretur. Quod ut confratres Sacratissimi Corporis Christi e sua sat divite carbona idem faciant, diligenter R. D. Vicepræpositus eosdem hortabitur. Confessiones sine superpelliceo et stolla non audiantur, et extra [!!] Sacristiam, excepta [!] Clericorum. Confessiones mulierum vero antelucano et post occasum tempore (nisi in necessitate) non excipiantur. Claves Ecclesiæ apud sacerdotes huius Ecclesiæ, non in Hospitali asserventur.

Ut D.nus Kownacki fornicem, ad quam deforis ingens est foramen, facile aditus furibus pateat, qui hoc medio Ecclesiam spoliare, et canibus, qui nocere corporibus sepultorum possint, idem foramen qualiquali ratione occludere studeat, quam diligentissime a R. D. Vicepræposito monebitur.

Quæritur huius Parochiæ fidelium cætus super nimiam a pulsu campanarum tempore funerum exactionem, // cum tamen per ipsos comparatæ, ita ut *fol. 74v* aliquando etiam ea exactio sexagenam excedat; ne ergo ab antiqua consuetudine [a] discedatur, florenus polonicalis (si tamen conditio defuncti tulerit) exigendus, qui et ad carbonam Ecclesiæ reponatur; similiter et pecunia a sepulturis seu loco sepulturæ intra Ecclesiam a pauperibus Hospitalis, item qui Ecclesiæ deserviunt, nihil prorsus exigatur.

Legata pia seorsivo inscribantur libro. Cum[b] vero quædam pia legata traditione hominum extent, quæ non consignata, uti famuli D.næ Daugielowa et cuiusdam alterius, cuius nomen ignotum propter oblivionem, Hospitali huius loci assignata neglecta sint, eadem omnino investigentur et inquirantur a R. D. Vicepræposito.

Servetur in Ecclesia hac solemnitatum et aliorum simplicium festorum distinctio, adhibeaturque in solemnitatibus thurificatio tam in primis Vesperis, quam infra Missarum solemnia.

Duo Nobiles Dirvianenses, qui publica fama concubinarii innotuerunt, monebuntur resipiscere, recusantes denuncientur, ut excommunicentur. Item Nobiles, qui suos subditos a frequentatione Ecclesiæ diebus festis impediunt servilesque labores illis iisdem diebus imponunt.

Cum plurimum utilitatis reliquæ ætati bona iuventutis institutio conferat, Baccalaureus (ne privatis in domibus a domesticis occupationibus discentis [!!] iuventus imposterum instituatur) Scholæ huius oppidi procurandus erit. Quare instandum quoque, ut oppidani Scholam, cæmeterium item reparent.

---

[a] ne *iter*

[b] u *cor*

Commendarii vero domus et fores ad eandem, ut reparentur, Aulæ Præfecto vel R. D. Revisori supplicandum erit. Pia consuetudo alibi viget, et ut eadem hic floreat, optandum, quare pueri scholares „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“ et decem præcepta sedulo edoceantur, ut eadem[a] in Ecclesia ante Summum Sacrum publice cum populo recitent diebus dominicis et festis.

Vicarius lucida imposterum cavebit uti veste. Equus ad infirmos illi procuretur a R. D. Vicepræposito.

Vicarius item Missas sibi pro Episcopis, Antecessoribus et Fundatoribus sibi iniunctas non negligat. Vicepræpositus vero diligentiorem se in his, quæ per processus mandantur, exequendis præbebit. Unius occupati in administrandis sacramentis, præcipue vero Missis absolvendis, alter vices supplere teneatur.

Hospitale regatur melius. Anus infirmæ ad campanarum pulsum ne pellantur, neque ut substituant[b] in suum locum alios, sed verrent solummodo Ecclesiam. Seditiosus, rixosus, aliis iniuriosus furax et morsus pauper Nicolaus Gaylaytis Hospitali privetur, et alter subrogetur in locum illius. Christophorus vero Wysgayło, uti debilis et claudus, et qui suo pio legato bene meritus est de Ecclesia, a pulsu campanarum liber erit, aliis tamen campanatoribus attendat. Pauperes tres ad minus robustiores serventur, qui et pulsare, et Ecclesiæ deservire valeant. Confitebuntur hi pauperes Hospitalis saltim in mense semel.

Pro concione post lectum Sacrum Epistola quoque legatur, post hanc lectam sequatur pro tempore canciuncula, quam statim sequatur recitatio „Pater Noster“, „Ave Maria“ et „Credo“. Post concionem recitabuntur a concionatore decem præcepta et confessio generalis.

Quoniam duplex Altaria in hac Ecclesia extet, quævis sua obligationum onera sustinens, ratione quarum non satisfit, quia non omnes sibi fructus assignatos habet. Ratione quorum fructuum primæ huius Altariæ ex intentione Fundatoris[c] duo Sacra dici deberent adhuc, sed omittuntur. Alterius vero fundationis originalis quia obligationes ignorantur, et solummodo ex redditis testamento septem mansis a D. Wolotkiewicz (quo iure possessis, ignoratur), uti ecclesiasticis specificatis, quibus octavus a D.no Węckiewicz accessit, necnon census a 500 sexagenis provenit, quæ obligatio similiter duo Sacra requirit, et unum tantum persolvitur. Cum huius posterioris fundationis seu additamenti onus acceptatum sit, illud videlicet duobus Sacris intra septimanam absolvatur. Ratione vero prioris fundationis, cuius bona non obtinet, cum non habeat authoritate[m] Ill.mi Loci Ordinarii, Sacra reducta quantocyus procuret apud eundem Ill.mum Loci Ordinarium, ut eædem Missæ reducantur ad pauciores.

---

[a] *ms* eandem

[b] *ms* sustituant

[c] i *fort cor*

Sanctimoniales Crosenses ratione detenti pii legati neque [!] census, ab eodem pro legato Hospitali Luknicensi assignati [?], per annos 1644, 1645, 1646, item pro anno 1648 seu moderno, excepto 1647, extraditi redditique eidem Hospitali, ut coram // Ill.mi Loci Ordinarii Officio conveniantur, R. D. *fol. 75r* Vicepræposito incumbat.

Prætendit Venerabilis D. Vicarius in cura animarum se gravari. Quare ut in eadem cura et ratione Commendæ nuper sibi datæ, et ratione Confraternitatis, quam administrat, prædictum Vicarium R. D. Vicepræpositus adiuvet, monetur.

Venerabilis Vicarius noverit se directioni R. D. Vicepræpositi subiectum usque ad ulteriorem dispositionem Ill.mi Loci Ordinarii. Idem R. D. Vicepræpositus ordinationem in frumento et pecunia Vicario factam ab Ill.mo non ipse recipiat, sed Venerabilis Vicarius cum scitu solummodo R. D. Vicepræpositi de Curia recipiat, cum et in hac parte prædictus Venerabilis Vicarius se gravari conqueratur.

Confraternia cum non sint in detrimentum Ecclesiarum Parochialium, sed ornamentum maioremque in animis fidelium excitandam pietatem erecta, memores erunt confratres huius Ecclesiæ sua apparamenta non gravatim devotioni Parochiali et Sacris peragendis communicare, præcipue vero cum non aliud, nisi maius in hac Ecclesia habeant altare.

Decreta Generalium Visitationum, quæ nulla habentur (cum primæ Visitationis Generalis omnibus Ecclesiis certo sint relicta), curabit ex actis Visitationum, ut debite executioni, si impleta non sint, mandentur, primo opportuno tempore transumi.

VISITATIO ECCLESIÆ UZVENTENSIS[a], ANNO 1648 DIE 20 OCTOBRIS PERACTA

Templum hoc ad titulum Dei Omnipotentis, B. V. Assumptæ, S. Matthæi, Apostoli et Evangelistæ, satis recenter, nempe[b] anno 1637, reædificatum est. Indulgentias plenarias pro festis B. V. Purificationis, S. Matthæi, Apostoli et Evangelistæ, ad viginti annos duraturas habet; pro festo vero S. Vladislai Regis septem annorum et totidem quadragenarum. Dos huius Ecclesiæ – ab Ill.mo Capitaneo Samogitiæ Wolowicz in bonis Regalibus assignata est villa, Sumtis [?] dicta, in qua decem mansi possessionati. Literæ originales huius fundationis morte Venerabilis Belle perierunt. Rector Ecclesiæ huius est Venerabilis Casimirus Kuasewicz, a medio circiter anno. Reliqua huius

[a] *subnot rec*

[b] e *in fine verbi cor*

Ecclesiæ dos conscripta est in regestro, quod in Archivo servatur, cuius extractum habet prædictus Venerabilis Rector.

VISITATIO FABRICÆ ECCLESIÆ[a]

Structura Ecclesiæ lignea est, iustæ pro eo loco capacitatis, cum turricula rotunda supra medium Ecclesiæ tectum, ab intus habens unicum chorum. Altaria tria obtinet. Primum cum imagine B. V. Puerum Iesum in ulnis tenentis, ibidemque lapis portatilis inventus cum reliquiis D. Emerentianæ V. M. Duo collateralia altaria[b] imagines habent simplici colore pictas carentque lapide portatili.

VISITATIO CIBORII

Hoc affabre factum, depictum, in maiori altari situm est; in eo pixis argentea inventa est, ab intus deaurata inventa. Item in illa hostiæ decem circiter consecratæ; octavo die Eucharistia renovari solet, ad infirmos intra oppidum cum lumine defertur. Clavis in Sacrario servatur.

VISITATIO FONTIS

Hic situs est retro ambonam, clausus sera pensili, operculum planum est, non bene firmatus; ex simplici[c] ligno baptisterium factum, lebetem ab intus habens, in quo sufficiens quidem aqua, sed quibusdam vermiculis infecta est. Sub eadem clausura servantur Olea Sacra.

VISITATIO SACRORUM OLEORUM

fol. 75v // Hæc Fonti inclusa sunt reperta, vasculo stanneo infusa, attestatio habetur, nullo velo serico involuta.

VISITATIO CARBONÆ

Hæc nulla existit, sed quæ ex sacculo colligitur pecunia, cedit pro vino. Vitrici duo sunt constituti in præsenti Visitatione, Christophorus Minaytis, Stanislaus Szerpis, oppidani possessionati. Legata pia nulla extant.

---

[a] iæ *cor*

[b] *ms* altarias

[c] *ms* simpli

Visitatio Sacristiæ

Hæc sita est a cornu Evangelii, serata sera pensili, habens mensam cum cistis. Sacra suppellex fideliter connotata, et uti in regestro fideliter conscripta, inventa et verificata est. Aucta est ab anno 1641 duobus vexillis viridibus, altari uno, tobaliis tribus; periit vero una campanula parva.

Visitatio Cæmeterii

Hoc iustæ est capacitatis, septum circumcirca, sed in pluribus locis sepibus collapsum, bestiarum incursibus patet, in quo nuper posita est crux nova a militibus. Versus Domum Parochialem[a] situm est campanille, in quo duæ campanæ habentur, non constat, a quibus oblatæ.

Visitatio Domus Parochialis

Hæc sita est penes ipsas sepes cemeterii, sepes habet circumcirca, ædificia vero hæc sunt: domus una maior, sub uno tecto continens duo hypocausta cum camera una; domus minor, in eadem area sita, ab[b] moderno Venerabili D.no Kuasewicz ædificata, unum solummodo cum parvo atrio continens; penu unum atque stabulum cum culina et domo pro familia intra eandem aream.

Decreta Reformationis eiusdem Ecclesiæ

In ciborio plures quam una consecratæ hostiæ serventur. Clavem servet ipse Venerabilis Rector.

Fons cum obscuro loco, nempe retro suggestum, positus sit, procurabit baptisterium in parenti loco, cum vero quidem in eo Fonte appareant vermiculi.

Olea Sacra involuta albo velo serico in pariete ad cornu Evangelii maioris altaris suum armariolum habeant fixum et firmatum, depictum cum inscriptione „Olea Sacra“. Vasculum eorundem Sacrorum Oleorum reparetur; ad infirmos nonnisi a superpelliceato [deferantur][c]; vetera supra lapidem, qui in piscina servari debet, comburantur.

Imagines in altaribus, quæ potius ad risum quam devotionem fideles excitant, eorundem Benefactorum, qui eas dedere, implorato auxilio successive emendari curabit Venerabilis Rector. Imago vero D. Mariæ Magdalenæ, quæ

---

[a] Paro *cor*

[b] *cor*

[c] *ms om*

in vertice altaris collateralis posita est, incontinenti amoveatur locoque illius ex pariete accepta ponatur altera. Lapides portatiles pro iisdem altaribus collateralibus procurabit idem Venerabilis Rector Ecclesiæ.

Monstrantia cum facile in aliquibus partibus frangi possit, successive procuret.

Metricæ baptizatorum, matrimonia contrahentium imposterum ab ipsomet Venerabili D.no Parocho iuxta formulam in rituali expressam conscribantur. Item status animarum suæ Parochiæ, negligentium confiteri et communicare tempore Paschatis, Visitationis Decretorum, anniversariorum pro defunctis, literarum processus e Cancellaria emanatarum, excommunicationum, sepultorum in seu extra Ecclesiam in cæmeterio, publice peccantium cathalogos diligenter conscribat.

Carbonæ ab antecessore Venerabili Belle neglectæ regestrum scribatur, computeturque percepta et expensa in Ecclesiæ necessitates, ut[a] in sequenti Visitatione facilius ratio iniri possit; ad hanc melius perficiendam ab institutis vitricis pecunia in carbonam imponi debet, qui rationem dati et accepti coram Visitatore[b] facere debebunt; ad quam carbonam tres sint claves: una sit apud Venerabilem Rectorem Ecclesiæ, duæ vero apud vitricos. In hanc
fol. 76r quoque carbonam imponatur pecunia // e sepulturis in Ecclesia, item a pulsu campanarum.

Confessionale sit seratum, ne laici intrent, ad quod in promptu habeatur bulla Cænæ Domini cum Papalibus et Episcopalibus casibus. Affigatur[c] item imago aliqua pia; fenestella item sit ex lamina perforata.

Ossorium sit remotius a parietibus Ecclesiæ.

Cæmeterium ob pecorum incursum sepi curabit Venerabilis D.nus.

Literæ originalis fundationis, cum morte Venerabilis Bellæ interierint, easdem transumat ex originali, quod in Archivo Ecclesiæ Cathedralis asservatur.

Hospitale ut sit, frequentibus exhortationibus ad populum, quantum nimirum sit fovere Christi membra etc., fidelium mentes ad misericordiam flectet.

Schola successive procuretur, emendeturque ædificium pro Schola erectum prope cæmeterium, ut sic a viro probo, maturo, sobrio, qui saltem cantum choralem calleat, iuventus instituatur. Qui pueri[d] postea cum populo diebus dominicis et festis ad Sacra audienda congregato ante Maius Sacrum „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“ et decem præcepta recitabunt.

---

[a] t *cor*

[b] to *cor*

[c] *ms fort* afligatur

[d] er *fort cor*

Cum Visitationum Generalium [Decreta][a] omnibus Ecclesiis per totam Diæcesim relicta sint atque hic non extent, requirat eadem Venerabilis Rector ex actis Ill.mi Loci Ordinarii, ut sic quæ sunt statuta impleantur, præsentia vero decreto libro processuum inserantur.

Venerabilis Wirszyło cum in cæremoniis circa Missam erret, mandatur, ut legat cæremonias easdem atque observet, secus si intra duos menses non observaverit, a Missæ Sacrificio suspendetur. Et quia non fuit in examine iuxta Synodalia sancita, antequam annus terminetur, examinabitur. Et quia fideles Christi, quos exemplo et doctrina ædificare debet, tabernarum frequentatione atque potationibus scandalizat, ob eandemque ebrietatem, reperitam tempore etiam Visitationis, præsertim summo mane, post unam abhinc septimanam ad carceres duarum septimanarum deputatur Wornos, et monetur, ut confiteatur frequentius, cum a longo tempore constet non esse confessum.

Cum Venerabilis Miczewicz, Parochus Szaulensis, quædam pia legata, quæ implent summam 50 sexagenarum[b] et ultra, a diversis pro Ecclesia Uzwentensi oblata, retinuisse de certa scientia fertur, Venerabilis Rector huius Ecclesiæ eadem quamprimum vindicabit; alia vero pia legata in futurum, quæ Ecclesiæ accreverint, ad carbonam de scientia vitricorum imponantur, idque in libro proventuum ecclesiasticorum seorsivo connotentur.

Venerabilis Commendarius Szaukanensis proprio motu citra dispositionem Officii tres tunnas salinarias frumenti diversis distribuit necnon in lugubri prandio post defunctum Venerabilem Belle sumptus minus æquos fecit, quare officiose, ut damnum Ecclesiæ refundatur, conveniatur.

De tenui Venerabilis Belle relicta substantia, quæ Ecclesiæ et Parochiæ assignavi, Ecclesiæ videlicet tapete simplex et vetus, authorem Busæus[c] in octavo, Parochiæ lebetes tres, securim, incisorium, falx [!], vaccam unam, duos iuvencos, tres oves, inventario inscribantur.

Cum subditi Regales parochiani segnes sint ad Dei scrutinium, ut festis diebus pauci Ecclesiam frequentent, eosdem moneat, ut frequentiores sint sacramentaque frequentent, et contra negligentes cum D. Tenutario agat, ut ad mulctam aliamque pænam cum iisdem procedat. De cætero Paschali tempore non confitentes iuxta Diæcesanam Synodum eodem tempore præfixo excommunicatos denunciabit necnon eosdem iuxta eadem statuta visitabit atque salutaria monita eisdem dabit, connotando in speciali regestro animas suæ Parochiæ; uti et defunctorum, intra et ad Ecclesiam sepultorum, specialem cathalogum conficiat.

Ut vero stimulum maiorem ad devotionem habeant parochiani, instabit

---

[a] *ms om*

[b] s *cor, prob ex* f

[c] *cor, prob ex* Busæum, *vel vice versa*

Venerabilis Rector huius Ecclesiæ apud Ill.um et Reverendissimum D. Loci Ordinarium, ut Confraternium aliquod in hac Ecclesia erigi possit.

Cum Venerabilis Guasiewicz in tertiis mensibus post obitum sui
fol. 76v Antecessoris sit institutus ad hanc Parochiam, atque de // iure medietas ipsi tantummodo debeatur proventuum huius Beneficii, ad Ill.mum D.num Loci Ordinarium dispositionem alterius medietatis remitto, cum defunctus Venerabilis Belle intra quaterna triennia uti Ecclesiæ, ita et Parochiæ conditiones in nullo melioravit.

Cum sancta non nisi sancte tractanda sint, Fontem Baptismalem, Olea Sacra hinc et inde portando nullus laicorum, neque Baccalaureus, attrectare audeat, cum iis laici ad suas superstitiones facile abutantur.

Subditi huius Parochiæ, quia ab annis tredecim obtinuerunt ordinationem Ill.mi D.ni Loci Ordinarii moderni, in qua non sunt specificati omnes lanei, et prædium Parochiale posterius est sublatum, laboresque decreverunt, neque nullum ordinarium præter extraordinarium laborem habeant, quam [?] circa restaurationem Curiæ Parochialis, et modici fæni aliquot currum collectionis nec non *podvodam* in antiquo inventario consignatam; atque comparative cum subditis Regalibus medietatem vix onerum et pensionum sustinent, necque in grano aliisque solitis pensionibus quicquam tribuunt; una adhuc sexagena a quovis laneo pendenda iniungitur et unus gallus, e duobus vero laneis unus anser, in cæteris eadem supradicta ordinatio in suo robore permanet [!!]. Et quia defunctus Antecessor prędiolum Parochiale subdito Casparo Gudz cum ædificiis dimisit et circiter uno laneo agri culti, et cum præiudicio Successoris unam tantum sexagenam census solvendi statuit, citra omnem aliam obligationem atque laborem, idcirco curabit Venerabilis Parochus dimensurare dicti prædii agrum et in pensione aliisque obligationibus[a] cæteris agris coæquare; alteri vero subdito Waiculaitis[b] [?], quia idem defunctus Parochus laneum cultum alteri ademptum subdito (e quo censum aliis obligationibus persolvebatur) in possessionem dimisit ad eundem, a censu ad [?] triennium aliisque obligationibus eliberavit concessa eidem sylva Parochiæ pro ædificiis, quam cum damno Parochi notabiliter excidit; sine omni pensione aliis duobus annis sequentibus censum medium persolvit absque obligatione ulla alia, post decursum autem horum duorum annorum ad communia aliis onera et pensionem tenebitur. Alii vero intra oppidum subditi iuxta antiquam obligationem remaneant. Cuius ordinationis tenor sequitur talis:

Na generalney wizycie w roku 1648 oktobra 22 w plebanii Uzwenckiey, a po ordinacii poddanych do kosciola Uzweckiego przynalezących w roku trzynastym, uwazywszy częscią, iz folwarek do plebanii Uzweckiey nalezący

---

[a] obl *prob cor*

[b] *cor*

przez X.dza Bełe, plebana Uzwęckiego, zniesiony iest, a zatym od roboty, ktorą podeimowali koło zasiewania, zbierania y siana koszenia wolnemi zostali, częscią iz przez połowe nie płacili, co płaci włosc Uzwęcka krolewska y inne powinnosci czyni, chociaz iednakowe grunty maią y od włosci Uzwęckiey krolewskiey na koscioł Uzwęcki oddzieleni są, postanowilismy, aby poddani koscioła Uzwęckiego sioła Monkayciow z włoki płacili czynsza x.dzu plebanowi Uzwęckiemu po kop 5 g. litewskich, po kuru iednym y po puł gęsi, a podwoda, straz, robota około samei plebanii y ogrodow iey podłług dawnego inventarza y zwyczaiu. Marcin Wayciułłaytys, iz sie poczoł budowac na włoce wyprawioney y nagnoioney z małym swym kosztem, a lasu plebanskiego znacznym uszczerbkiem, dla ktorego budynku był mu nieboszczyk Bełła, pleban Uzwęcki, na trzy lata czynszu odpuscił ze szkodą y zamnieiszeniem dochodow sukcessora swego, będzie płaciłł czynsz przez dwie lecie przez pułowę, kontentuiąc się przeszłym rokiem wolnym, a po dwuch leciech tak iako y inni powinnosc wszelką będzie pełnił; takze y ten, ktory folwarek bywszy plebanski z budynkiem y z gruntami dobrymi obioł, z drugiemi rowno według wielkosci ziemi, gdy się pomierzy, płacic będzie. Ogrodnicy w miescie mieszkaiący, a do kosciołła Uzwęckiego przynalezący, przy starych ustawach swych y zwyczaiu dawnym zostaią. Pisano w roku y dnia zwysz mianowanych, *manu propria*.[a]

VISITATIO ECCLESIÆ PAROCHIALIS CROSENSIS *fol. 77r*

Ecclesia hæc in titulum S. Michaelis Archangeli ædificata est anno 1648. Fundatio huius Ecclesiæ non extat ab antiquo, sed constat super certos fundos particularibus, item ex privilegio Regali super bonis ex … … …[b] fuisse ab [?] … Witoldo Principe fundatam; item a Stanislao Kieyżgaylo[c], Capitaneo Samogitiæ, … fundationem et aliis Nobilibus. Comprobatur item, cum originales literæ vetustate interierint [?], … præscriptione necnon authoritate Strikowski, Canonici Mednicensis, qui inter … … … Samogitiæ Ecclesias hanc numerat quoque. Accesserunt præterea et alia tam Hospitalis, quam … …iæ fundationes, quæ suis titulis describentur.

Dotem autem hæc Ecclesia ex omnibus fundis habet sex[agena]s 321 / 59 [?][d]. Ex vario grano siliginis tunnarum 23, hordei tunnarum solarium [?]

---

[a] Na generalney… manu propria *al manu (B)*

[b] *hic et in aliis locis folium hoc laceratum et haud legibile*

[c] K *cor*

[d] 59 *cor;* NB: ex prædiolo vero Boiuren[si] [?] ad eandem Ecclesiam pertinent f. 180 [?] *adscr mg dx*

21, avenæ 34, anseres[a] 16, gallorum 64, ovorum[b] sexagenas 5 et 40. Hac in Ecclesia solemnitates præcipuæ … pro festo Pentecostes, S. Laurentii ratione reliquiarum, S. Michaelis Archangeli, S. Faustinæ V. M. necnon pro Dominica Palmarum. Cæterum Confraternium B. V.[c] participat de indulgentiis Sacratissimi Rosarii, prout supra hoc diploma extat.

VISITATIO FABRICÆ ECCLESIÆ

Ea post binas conflagratas cura et sollicitudine Ill.is Adm. R.ndi D. Michaelis Borkowski ædificata noviter per annos 1646, 1647, tandem anno 1648 perfecta est, supra fundamentum lateritium. Cuius iusta est altitudo et latitudo, et in formam crucis erecta, cum copula supra tectum Ecclesiæ affabre facta et depicta, super cum globo æreo deaurato et cruce deaurata[d].

VISITATIO CIBORII

Illud in medio altaris maioris extat, ab extra cæruleo colore depictum; pixis argentea in eadem reperta cum operculo, in qua aliquot repertæ consecratæ hostiæ, singulis hebdomadis renovari solitæ[e]; ad infirmos defertur cum cantu et lumine. Clavis ad ciborium conservatur ab ipso Ill.ri et Adm. R.ndo D.no.

VISITATIO SACRI FONTIS

Is in Cappella[f] D. Faustinæ asservatur, tectus tella alba; renovatus pro festo Pentecostes, satis decenter erectus mundeque iuxta Canones conservatus.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Ea hoc anno accepta sunt ex Cathedra, servantur in Sacristia, deferuntur intra oppidum ad infirmos præeunte lumine et a superpelliceato; infusa vasculo[g] argenteo.

VISITATIO SACRARUM RELIQUIARUM

In hac Ecclesia reliquiæ DD. Laurentii et Faustinæ[h] V. M. extant, recognitæ et

---

[a] es *cor*
[b] o *in medio verbi cor*
[c] B. V. *ins sup lin*
[d] cum copula supra tectum… cruce deaurata *adscr*
[e] *ms* solitis
[f] *prob cor*
[g] ulo *fort adscr*
[h] cor

approbatæ ab Ill.mo et Reverendissimo Loci Ordinario, in loco decenti, nempe super altare ipsiusmet D. Faustinæ[a], et tuto servantur. Cuius approbationis extant litteræ, subscriptæ ipsiusmet Ill.mi Loci Ordinarii manu.[b]

VISITATIO ALTARIUM

Quinque in universum sunt altaria. Maius in honorem D. Michaelis Archangeli erectum, stipes illius lateritia est, infra piscina extat sufficientissima et profunda. Secundum altare Sodalitatis B. V. M. in Capella, a parte synistra ab ingressu. Tertium S. Faustinæ V. M. in Capella, a dextra ab ingressu parte. Quartum altare in eadem Capella, S. Annæ dicatum; quintum altare ab ingressu a dextra B. M. V. Czestochoviensis, fundatum et erectum ab Ill.ri et Adm. R.ndo D.no D.no Michaele Borkowski, Canonico Mednicensi et Parocho Ecclesiæ. Imagines in illo duæ: ipsius // B. M. V. Czestochoviensis inter columnas *fol. 77v* deauratas et argentatas, a partibus et supra habens artificiosas sculpturas deauratas; inferius in ipso altari posita imago Salvatoris Nostri Crucifixi tota. Umbellæ super quatuor altaria minora non sunt.

VISITATIO CAPELLÆ SODALITATIS B. M. V.

Carbona, supellex, argenteæ tabellæ votivæ, item imagines munde servantur, diligenterque omnia in seorsivo libro connotantur, uti et subscripta sunt.

Altaria[c], quam hactenus [tenuerunt][d] Venerabiles Patres Soc. Iesu, et ipsius obligatio ab uno iam et medio anno non satisfit.

Altaria[e] vero Iszlinska dicta [f] …is fit[g], quam tenet ipse Ill.is D. Canonicus; eius dos est 76 / 7 / 4, uti ipsius super pluralitate beneficiorum dispensatoriæ litteræ denunciant.

VISIT[ATIO] CAMPANILLIS

Illud sat affabre et noviter extruct[um es]t; pendent in eodem quatuor campanæ satis magnæ: prima, maior, in laudem Sancti Michaelis Archangeli fusa et benedicta; 2da ad honorem Virginis Sanctissimæ; 3[tia] sub Patrocinio D. Casimiri; [4ta] sub titulo SS. Georgii et Ioannis. 1ma ponderis 170 plus minus

---

[a] *cor*

[b] Cuius approbationis... manu *fort adscr*

[c] *ms* Altariæ

[d] *ms om*

[e] *ms* Altariæ

[f] *iter*

[g] *hic folium lacer, uti et in aliis locis, usque ad „Visitationem Sacristiae“*

lapidum, 2da ponderis lapidum 90 plus min[us]; 3tia ponderis lapidum 40 plus minus; 4ta [a] ponderis 22 plus minus lapidum.

VISITATIO SACRISTIÆ

Ea lateritia est, iustæ capacitatis, in ea sacra supellex ordinatissime per scrinia disposita reperta: unaquæque res proprium locum occupans, singulæque suis sub titulis in libro ad id deputato munde descriptæ. Uti et metricæ baptizatorum, matrimonia contrahentium, sepultorum ad Ecclesiam, sicut et baptizatorum infantium morte abreptorum, processuum e Cancellaria emanatorum, Benefactorum huius Ecclesiæ, anniversariorum pro defunctis, similiter limitum Parochiarum Decanatus Crosensis, item carbonæ seu perceptæ et expensæ tam Ecclesiæ, quam Sodalitatis B. V. catalogos diligentissime descriptos et computatos invenimus.

VISITATIO HOSPITALIS

Hoc in isto oppido nullam prorsus habet fundationem, in quo sex pauperes e pura eleemosyna victitant.

VISITATIO ALIORUM BONORUM ECCLESIÆ ET PAROCHIÆ

Legatum pium est a R.ndo D. Alexio Szymkun in anno 1643 supra certum fundum, dictum Posile, cum duobus subditis, inscriptum testamentaliter et iuridice pro Altari B. V., sed adhuc causa pendet in lite, tamen pro nunc in possessione fundi et subditorum est Ill.is et Adm. R.ndus D.nus Parochus. Cætera legata non sunt.

Fundatio lampadis argenteæ ab Ill.mo D. Melchiore Heliaszewicz pro oleo fovendo super certum fundum, dictum Brukuntiszki[b] [?], non extat in scripto, sed ex ipsius lampadis inscriptione constat.

Fundatio nova obventionis certæ seu vectigalis super ponte fluvii, dicti Kolnicze, in fundis plebanalibus, pro Hospitali Crosensi, cura et sollicitudine atque impensis Venerabilis D. Parochi moderni; super qua fundatione est in Archivo privilegium seu diploma Serenissimi Regis Vladislai.

Fundatio nova ipsius Ill.is D. Parochi moderni cum consensu et subscriptione Ill.mi et R.mi Loci Ordinarii ex obventionibus a pulsu campanarum, ex impensis prædicti Ill.is D.ni Parochi fusarum, quatenus post mortem pro ipsius anima Sacrum celebretur per Vicarium Crosensem[c] ad altare

---

[a] 4 *cor, fort ex* 3

[b] u *in initio verbi cor*

[c] *prob cor*

D. Faustinæ V. M. seu B.[mæ] Virginis Czestochoviensis. Fundatio Bursæ novæ Plebanalis pro studentibus ab eodem Ill.i D. Parocho moderno facta super mille florenis locandis contractu redemptionali, ut ex censu sustentari possint aliquot studentes. Inventarium[a] subditorum cum oneribus et suis officiis atque pensione censuum et dimensuratione certa agrorum, quos possident, item liber revisionis, commensurationis, limitationis bonorum, fundorum, agrorum, pratorum, sylvarum producta sunt et subscripta.

Cæterum quanquam huius fundationis authenticæ litteræ originales iniuria temporum non extent omnia, tamen et singula bona in variis dissitis et commixtis fundis huius fundationis assignata antiquissima et pacifica præscriptione possidebantur et possidentur.

VISITATIO SCHOLÆ *fol. 78r*

In eadem viginti pueri instituuntur a Rectore eiusdem Scholæ, iuvene sobrio et sedulo; ii pueri loco cathechismi in Templo diebus dominicis et festis mysteria Rosarii ante Summum Sacrum cum populo recitant. In eadem Schola docetur cantus choralis.

VISITATIO CARBONARUM HUIUS ECCLESIÆ ET SODALITATIS

Carbona Ecclesiæ servatur in Sacristia; duæ ad eam sunt seræ et claves: una clavis servatur a Venerabili Commendario Crosensi, altera a vitricis. In hac carbona ab anno 1635 usque ad annum modernum diem 18 Septembris percepta inventa est fl. 484 gr. 18 denarii 5[b]; expensa vero ab anno 1639 an annum 1648 diem 30 Septembris fl. 479 gr. 13. Sodalitatis carbonæ percepta ab 1639 ad annum 1648 diem 5 Augusti fl. 434 gr. 21; expensa vero eiusdem carbonæ ab anno 1638 ad annum 1648 diem 3 Augusti fl. 670 gr. 20. Quod vero expensa non concordet cum percepta, factum id ex aliis obventionibus, manu datis et carbona imponi non solitis.

Venerabilis Andreas Moizrym in eadem Visitatione Generali pro Commendario eiusdem Ecclesiæ est approbatus.

Musicam item decentem tam figuralem, quam instrumentalem Ill.is et Adm. R.ndus D. Canonicus fovet. Cætera, quæ extra prædicta (ut est positivum etc.) cura, sollicitudine et impensis Ill.is D. Canonici et piis eleemosinis fidelium comparata sunt, inventariis inscripta.

---

[a] *ms* inventarum

[b] *vel* 6

DECRETA REFOMATIONIS, CIRCA VISITATIONEM GENERALEM ECCLESIÆ CROSENSIS ANNO 1648 DIE 24 OCTOBRIS CONDITA ET PUBLICATA

Ciborium iuxta Constitutiones Synodales velo albo ab intus exornetur. Pixis altera et calix cum patena recupentur [?!], ut sic melius una vel plures particulæ, dum Venerabile Sacramentum ad infirmos defertur, in tabernaculo asservari possit.

Fons Sacer, quamvis omni ex parte decens sit, nihilominus procuretur cochlear seu scutellula pro abluendis infantibus; item pelvis, supra quam fiat ablutio; aqua vero illa effundatur in piscinam. Eadem pelvis deserviat abluendis corporalibus, purificatoriis, sacris vasis, ut calicibus etc.

Olea Sacra serventur in armariolo ad cornu Evangelii extruendo, firmato et depicto cum inscriptione „Olea Sacra".

Vasa sacra argentea, thecæ argenteæ Sacrarum Reliquiarum, ne ulterius frangantur, in armario ad id præparato, cum perfectum fuerit, asservabuntur, destructa reparabuntur.

Confessionalia habeant perforatas fenestellas ex lamina; serata sint, ne laici intrent; in quibus sit aliqua imago pia, et ad eadem in promptu habeatur bulla Cenæ Domini cum Papalibus et Episcopalibus casibus.

Pro sepultura baptizatorum infantium destinetur locus in cæmeterio separatus.

Causam ex occasione pii legati Venerabilis Alexii Szymkun, uti nocivam ratione conscientiæ [?] et multarum expensarum, pro ea iam factarum ab Ill.ri et Adm. R.ndo D.no Canonico et Parocho, dubiam vero p[rop]ter [?] incertum eventum, per amicabilem conventionem, quantum ipsi Ill.ri D.no bene visum fuerit, componat.

Quartam partem funeralium, si e parochianis Crosensibus in Ecclesia PP. Societatis seu in Ecclesia Sanctimonialium sepeliantur, iuxta Decreta anterioris Visitationis exigere et recipere non negligat, quam Ecclesiæ suæ necessitatibus applicet.

Et quia D. Parochiani, præsertim Nobiles, Ecclesiam Parochialem neglexerunt ita, ut Pastor vultum pecoris sui non agnoscat, et ne quidem tempore Paschali ab eodem sacramenta percipiant, cum tamen[a] Sacris Canonibus ad id stringantur, frequentiori populo ad Sacra audienda congregato monebuntur, ut etiam matricem Ecclesiam frequentent, in qua Fonte Baptismatis abluti sunt, ut sic facilius rationem Rector Ecclesiæ
fol. 78v curæ animarum // suarum reddere possit; quod si vero aliquis confessionem Paschalem et Communionem extra matricem Ecclesiam eo tempore absolvere voluerit, de licentia Parochi id faciat, quam facile obtinebit, cum decreto

[a] *ins sup lin*

Concilii Tridentini proprio Pastori tempore Paschatis confiteri teneantur et ab eodem percipere Sacram Communionem.

Et quia oppidani suscipere officium[a] vitrici nolunt sitque [!] magna vitricorum eligendorum difficultas, cum D.no Præfecto istius loci conferat, ut omnino hoc onus suscipiant.

Officiales Sodalitatis[b] B. V. in hac Ecclesia officia sua negligunt; moneantur, ut commissa sibi officia sua non detrectent, alias contumaces ex albo huius Sodalitatis deleantur.

Virgines Devotæ, quæ resident ad Ecclesiam Parochialem, iurisdictioni et regimini RR. DD. Rectorum Ecclesiæ Parochialis subiiciantur, ut tali ratione Superiorissa inter easdem, quæ illis attendat, eligi possit.

Venerabilis Vicarius et Commendarius huius Ecclesiæ Synodos Provinciales et Diæcesanas necnon rubrum missalis et ritualis diligenter legant, doctrinam Christianam populo pro concione prædicent, et modernus, uti incipiens, ne in errorem impingat, concionem scribat atque Ill.ri D.no Canonico communicet, cuius monitis pareat, eundem in dubiis circa animarum[c] cura atque ecclesiastica consulat, Sacrario, supellectili sacræ necnon mundiciei eiusdem ipsiusque ministris attendat, metricas iuxta Ritualis Romani præscriptum atque ordinationem Ill.mi D.ni Loci Ordinarii, item carbonarum obventiones diligenter connotet et aliis debitis officiis fungatur.

Inventaria bonorum, fundorum, subditorum, sacræ supellectilis et aliarum rerum huius Parochiæ iuxta Decreta superioris fundationis [!!] munde diligenterque descripta ad Archivum Cathedralis Ecclesiæ remittantur.

VISITATIO ECCLESIÆ KELMENSIS GENERALIS, ANNO 1648 DIE 25 PERACTA

Ecclesia hæc in titulum B. V. Assumptæ, DD. Stanislai, Georgii et Nicolai per Venerabilem D. Nicolaum Limont et ope piorum Christi fidelium reædificata est et perfecta anno 1641, nondum consecrata. Indulgentias concessas ab Urbano VIII fel. recor. plenarias habet in Nativitatis [!] et Assumptionis [!] B.tæ Mariæ Virginis, item in Conversione D. Pauli indulgentias 7 dierum et totidem quadragenarum. Dotem vero hæc Ecclesia[d] habet quinque laneorum possessorum. Ex duobus primis a rusticis, qui ad labores non eunt,

---

[a] *cor*

[b] a *in initio verbi prob cor*

[c] r *fort cor*

[d] *ms* Ecclesiæ

exsolvuntur[a] sexagenæ lith. duodecim, tunnæ siliginis 2, item avenæ 2, fæni currus duo, anseres duo, gallos quatuor, canabis[b] manipulos[c] viginti, sex dierum laborem, idque æstate, ad collectionem fruguum. Ex aliis vero tribus solvunt rustici unam et mediam sexagenam, siliginis tunnas tres, item avenæ, anseres tres, gallos sex, fæni unum et medium currum, pro collectione vero seu agricultura æstivali tempore dierum 12 laborem. Ex tabernis item septem intra oppidum sitis solvuntur in annum sexagenæ septem; pro area vero et hortis sex oppidani unusquisque solvit g. lith. 40; qui agris caret, quorum septem sunt, pendunt g. lith. 30. Super qua dote extant literæ revisionis Ill.mi Episcopi Samogitiæ, pie recordationis Stanislai Kiszka, item ex commissione D.ni Andreæ Wolowicz, Vexilliferi M. D. L.

VISITATIO FABRICÆ ECCLESIÆ

Ea sat nova est et capax, pavimentum non habens stratum; scamna inordinate disposita, tabulatura foraminosa, confessionale unum, idque non clausum aliqua ianua, chorus supra portam maiorem pro cantoribus.

fol. 79r

VISITATIO CIBORII

Illud non clausum inventum, ipsi altari incisum et inclusum, vectes ferrei, cardines debiles. In eodem reperta pixis argentea, ab intus deaurata, cum operculo, supra corporale; in qua hostiæ veteres inventæ, quia raro Venerabile Sacramentum renovatur. Ad infirmos defertur cum cantu et lumine.

VISITATIO SACRI FONTIS

Inclusus est vasi ligneo non decenti, item non bene occlusus, impurus; renovatur pro festo Pentecostes; ibidem inventus scyphus argenteus, ablutioni puerorum deserviens.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Inventa hæc sunt vasculo stanneo infusa, exsiccata, cum operculo desuper æneo impuro, uti et ipsum vasculum sat impurum repertum.

VISITATIO ALTARIUM

Duo habet hæc Ecclesia altaria: maius unum, in quo imago D. Virginis Assumptæ, a partibus depicti D. Stanislaus et Nicolaus Episcopi; minus item

---

[a] olv *cor*

[b] i *cor*

[c] pulos *ins sup lin*

altare D. Virginis, Puerum Iesum in ulnis tenentis[a], sine gradibus et fixo stipite. Portatilis lapis super maius altare destructus[b]. Piscina nulla inventa.

VISITATIO SACRISTIÆ

Ea satis capax et lata est, fenestella desuper non occlusa; scrinium ibidem repertum, in quo res Ecclesiæ asservantur, non clausum. Sacram supellectilem continet: monstrantiam, calices tres, sicut et casulas, et albas, tobalia, mappas, quæ omnia, uti in inventario descripta sunt, ita et reperta. Accessit non pridem legatum pium fl. 100 pro casulis coemendis. Aucta vero supellex hæc hisce: mappa acu picta rubro serico; mappa acu picta serico nigro, cum simili cinctorio Crucifixi[c] oblato; mappa reticulata, figuris intexta. Hæc eadem D.na Elisabetha Charlinska, quæ postremam mappam donavit[d], legavit Ecclesiæ fl. 100, qui dati sunt pro casulis comparandis Varsaviam; item fl. 20 a Woitecho Pruszinski, quos superiori pecuniæ pro apparamentis adiunxit R. D. Parochus. Item subcorporale acu pictum diversi coloris. Hæc aucta modo primum inventario supellectilis Ecclesiæ inscripta sunt.

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

Hæc prope Ecclesiam sita est cum sua area et hortis, hypocausta et cameras antiquas habens et putridas[e]; idem et de aliis ædificiis, quæ collabent, nisi reparari curabit R. D. Parochus.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc intra Parochialem Domum est putrida[f] et ruinosa, quare ibidem pueri non docentur, sed in civitate, ubi Rector Scholæ hospitium habet.

VISITATIO CÆMETERII[g]

Illud sepes competentes non habet, quare equi et alia pecora intrant.

---

[a] *ms* tenentem
[b] us *cor ex* um
[c] i *in fine verbi cor ex* o
[d] D.na Elisabetha… donavit *adscr mg dx*
[e] *ms* pudritas
[f] *ms* pudrita
[g] *ms* Cæmenterii

VISITATIO HOSPITALIS

Extat quidem domus pro fovendis pauperibus, sed et illa putrida[a]; nulla prorsus fundatio est, præter eleemosinam.

VISITATIO PERSONÆ VENERABILIS D. PAROCHI

Breviarium non integrum, idque conspurcatum habet, cæremonias ecclesiasticas non bene scit et observat, sine superpelliceo administrat sacramenta, tonum cantus ecclesiastici ignorat.

fol. 79v

DECRETA REFORMATIONIS, CIRCA VISITATIONEM GENERALEM EIUSDEM ECCLESIÆ KIELMENSIS ANNO 1648 DIE 26 OCTOBRIS CONDITA ET PUBLICATA

Cum ciborium debita careat clausura nec cardines ferreos competentes habeat, eadem intra spatium unius abhinc hebdomadæ curabit ob evidens hic inter Hæreticos periculum. Claves vero ad idem ciborium ipse Venerabilis Rector huius Ecclesiæ servabit, exornabitque illud ab intus velo aliquo albo, item renovabit seu consecrabit hostias recentes singulis hebdomadis, iuxta exigentiam populi, neque amplius consecratas hostias in pixide putrescere permittat; procuret item pro pixide palliolum seu vesticulam. Cæremonias et rubrum missalis diligenter legat et observet, item et aliorum sacramentorum, quæ cum magna observantia et attentione administret superpelliceatus.

Fontem ligneum affabre (uti in aliis Ecclesiis habetur) factum[b] procurabit; renovabit aquam baptismalem, cum hæc iam luto infecta sit, Sacris Oleis infusis iuxta rituale; nunquam extra grave frigus et necessitatem, ut infirmitatem infantum, eidem infantes domi baptisandi erunt. Item pelvis, supra quam fiat ablutio infantium, habeatur; quæ etiam deserviet abluendis corporalibus, purificatoriis, item sacris vasis, ut calicibus.

Olea Sacra, cum hæc exsiccata sint atque infecta macore, intra spatium duarum septimanarum eadem sibi e Cathedrali Ecclesia procurabit. Vasculum vero purgare faciat[c]; tollet æneum operculum, si novum vasculum mature habere non poterit. Serventur ad cornu Evangelii in armariolo ad id præparato, firmato et depicto, cum inscriptione desuper „Olea Sacra“.

Reliquias sibi pro fidelium veneratione ab Ill.mo Loci Ordinario impetrabit.

---

[a] *ms* pudrita

[b] *cor*

[c] *fort cor ex* faciet

Ab altari maiori[a], cum constet de violatione lapidis portatilis, eundem amovebit; ponet in loco ipsius alterum probatiorem, qui extat.

Iura Altariæ fundatæ per D. Orvid non negligat, sed ea omni possibili modo prosequatur.

Apparatum Ecclesiæ decentius et mundius servet in armario aliquo, dispositis in seorsivis locis singulis rebus.

Clausura pro fenestra Sacristiæ, per quam[b] facile fur intrare potest, procuret. Gradus ad altare minus collaterale B. V. successive procuret, stipitemque firmiorem pro eodem altari fieri faciat. Thuribulum habeat, ita ut distinctio sit solemnitatum a diebus festis simplicioribus, sicque in primis Vesperis et Sacro Maiori thurificet. Item ad maius altare asser contiguus, qui declinat sub pedibus, firmetur ac coæquetur.

Cæmeterium sepi quamprimum curabit ob pecorum, præsertim equorum incursum, quod et æquabitur, præsertim in illis locis, quibus processio peragi solet. Sic [?!] gradus in ingressu cæmeterii ob eadem pecora. Ossorium item ad latus cæmeterii, ubi et infantium baptizatorum sepulturæ locus designetur.

Cum vero exterior mundities interioris frequenter indicium sit, Domum suam Parochialem omni ab immundicitia liberabit, quare hypocausta erunt restauranda, purganda et reficienda; parem munditiam servabit in suo habitu.

Post Evangelium in concione lectum legat quoque Epistolam, quam sequatur canciuncula pro tempore; post hanc recitabit cum populo „Pater Noster“, „Ave Maria“ et „Credo“. Finita concione vero cum populo dicet decem præcepta et confessionem generalem.

Confessionale occludi aliqua ianua curabit, ne laici intrent. Ad idem in promptu habeat bullam Cænæ Domini cum casibus Papalibus et Episcopalibus, affiget quoque ad idem aliquam imaginem piam; habeat item fenestellam perforatam ex lamina.

Rector Scholæ professionem fidei faciat iuxta Epistolam Pastoralem in manibus Parochi; abstineat ob scandalum puerorum a nimio potu; quos pueros diligenter edoceat rudimenta fidei, „Pater Noster“, „Ave Maria“ et „Credo“, item et præcepta, // ut iidem pueri prædicta ante Summum Sacrum diebus *fol. 80r* festis et dominicis recitent in templo cum populo, præsertim illis diebus, quando Coronam B. V. non recitant.

Confraternium ad fidelium augendam pietatem, ut S. Isidori, S. Iosephi etc., pro suo templo ab Ill.mo Loci Ordinario procurabit.

Metricas baptizatorum, matrimonia contrahentium diligentius iuxta formulam præscriptam in rituali conscribat ipse Venerabilis D.nus Parochus. Item status animarum sibi commissarum, sepultorum ad seu intra Ecclesiam,

---

[a] *ms* maiore

[b] *cor*

processuum a Cancellaria emanatorum, Benefactorum huius Ecclesiæ catalogos conscribat.

Carbonam Ecclesiæ, hactenus neglectam, habeat, in quam non solum ex pecunia, quæ ex sacculo evenit, sed et a sepulturis mortuorum intra Ecclesiam dari solita imponatur, necnon alia pia legata, in speciali regestro connotanda.

Cum fundi huius Ecclesiæ sat fertiles sint, minus tamen æqua ex illis pensio persolvatur, ut idem fundi Ecclesiæ huius revideantur, certaque inter subditos fiat ordinatio, providebit Venerabilis Parochus, pro quo negotio Commissarios sibi ab Officio impetrabit.

Breviarium decens sibi procuret, cum hoc non sit integrum atque conspurcatum; et cum inter Hæreticos maneat, pro concione sese accurate paret.

Fundos seu prata Ecclesiæ, piscinas aquis perfusas et oppletas Curialibus vindicet, ne Ecclesia ulterius damnificetur. Et quia subditi Ecclesiæ querulantur se in illatis iniuriis a subditis D. Iudicis non defendi ac proinde sibi in segetibus damna inferri aliisque in rebus, idcirco in futurum damna illorum et iniurias illatas prosequatur seu vindicet.

VISITATIO GENERALIS ECCLESIÆ NIEMOKSZCZENSIS[a], ANNO 1648 DIE 27 OCTOBRIS PERACTA

VISITATIO ECCLESIÆ

Hæc Ecclesia nondum est consecrata, fundata vero a D.no Hieronymo Wołłowicz super certas villas, Poklevie [?], Kondracie[b] et Pepelki [?] nuncupatas, in tenuta Widuklewiensi [!] sitas, iure[c] suo advitali super easdem villas servienti, prout confirmatio Regia supra hoc accessit Varsaviæ anno 1638[d] die 18 mensis Iunii. Dotem vero habet eas nempe ipsas villas, cuius primæ sunt lanei 8 possessi, ad præsens vero duo ex his derelicti ob fugam subditorum; solvuntur sexagenę tres, ex acceptatis seu *z przyiętych* sexagenæ duæ, *a z*[e] *lesnych* una solvitur sexagena. Secundæ villæ lanei possessi sunt 3; solvuntur similiter sexagenæ tres, *a z przyiętych* sexagenæ 2. Ex villa Popelkie laneis 7[f] solvuntur sexagenę quatuor ob quatuor sylvanos laneos

[a] K *cor ex* G
[b] K *cor ex* C
[c] *ms prob* iuri
[d] 3 *cor*
[e] a z *cor*
[f] *prob cor ex* 17

adiacentes. Insuper ex quatuor possessis laneis tunna siliginis, hordei una tunna, ex quolibet vero manso possesso currus fæni unus, anser unus, galli duo, ova duodecim, canabis manus 20, straminis manipuli 20, ligni currus 6. Item loco arietis lardi g. lith. 22[a]. *Podvoda* et alii labores, prout in inventariis, quæ in Archivio [!] asservantur, pluribus describitur, quod his [?] transumptum habetur[b]. Est vero Ecclesia hæc in honorem SS. Trinitatis extructa, pro quo festo habet indulgentias plenarias, item pro festo Conceptionis B. V.; pro festo vero D. Iosephi septem annorum et totidem quadragenarum, prout super hoc extat diploma Urbani VIII. Eadem Ecclesia ex desertis agris dotem habet circiter 40 fl.

Visitatio Ciborii *fol. 80v*

Illud bene clausum est. Clavis servatur ab ipso Rectore Ecclesiæ; ibi inventa pixis argentea, ab intus deaurata, aliquot hostiæ consecratæ repertæ, renovari intra spatium duarum plus vel minus septimanarum [solitæ][c]. Dum ad infirmos defertur, non reliquitur particula aliqua pro adoratione; defertur autem cum cantu.

Visitatio Fontis Sacri

Ille servatur in Sacristia, in æneo vasculo non clauso, infectus, renovatus quidem pro festo Pentecostes.

Visitatio Sacrorum Oleorum

Testimonium est exhibitum, quod ea hoc anno ex Cathedrali Ecclesia accepta sint; in parvulo antiquo vasculo asservantur, nullo serico involuta, idque in Sacristia.

Visitatio Sacræ Supellectilis

Hæc revisa est, et sat immunda et lacera, præsertim in albis et humeralibus, subcorporalibus et purificatoriis inventa est, et verificata iuxta inventarium.

Visitatio Carbonæ

In ea ab uno anno cum resta præteriti anni, quæ resta fuit fl. 25, nunc sunt fl. 35 gr. 11 soli [?] et [?] carbonæ impositi. Regestrum eiusdem

---

[a] *cor*

[b] quod his [?] ... habetur *ins sup lin*

[c] *ms om*

carbonæ inordinate conscriptum inventum est; alia pia legata nulla facta asserit Venerabilis Parochus. Item deductum est symbolum parochianorum pro campana comparanda, quæ pecunia iacet apud Advocatum huius oppidi, suntque floreni 30.

VISITATIO STRUCTURÆ ECCLESIÆ ET CÆMETERII

Tectum huius Templi stillat, pavimentum non est stratum. Cæmeterium ex altera parte, versus agros, non est clausum.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc modo ædificatur, pueri tamen non instituuntur.

VISITATIO CAMPANILLIS

Hoc cum Templo contiguum est, in quo pendet unica campana; tectum est lamina.

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

Ad ingressum statim videntur asseres, quibus parietes Ecclesiæ vestiri debent; ex altera parte stat domus cum suo attrio, in monticulo vero ipse Rector Ecclesiæ manet, in [a] domo cum suis cameris et atriolis; ex opposito stat penu et stabulum stramine tectum.

fol. 81r

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ, ANNO 1648 DIE 30 OCTOBRIS CONDITA

Substernatur pixidi cum consecratis hostiis corporale mundum. Dum ad infirmos defertur, reliquatur in ciborio particula corporali involuta pro adoratione populi. Consecrabit recentes hostias singulis hebdomadis. Clavem ad tabernaculum diligenter servet.

Altare maius tegatur mappis tribus mundis et integris, ponatur subcorporale decentius et integrum.

Fontem Baptismalem non servet in Sacristia, sed habeat baptisterium firmatum bene, circumdatum cancellis et bene seratum; tegat eundem Fontem mappa alba; procuret pro abluendis infantibus cochlear argenteum vel stanneum cum pelvi, supra quam fiat ablutio; illa deinde aqua effundatur in

[a] sua *del*

piscinam; eadem pelvis deserviat abluendis corporalibus, purificatoriis, vasis sacris, ut calicibus.

Olea Sacra in seorsivo armariolo, ad cornu Evangelii maioris altaris pro illis conservandis præparando, servabuntur aliquo serico velo involuta; quod armariolum erit depictum, cum inscriptione desuper „Olea Sacra"; ad infirmos deferantur[a] a superpelliceato; procuretur vasculum pro iisdem decentius.

Reliquias pro fidelium veneratione impetrabit pro sua Ecclesia ab Ill.mo Loci Ordinario.

Post lectum in concione Evangelium legat quoque Epistolam, quam sequatur canciuncula pro tempore, post hanc recitet cum populo „Pater Noster", „Ave Maria" et „Credo"; finita vero concione recitabit item decem præcepta et confessionem generalem distincte et lente.

Ad augendam fidelium pietatem pro sua Ecclesia aliquod Confraternium, ut SS. Angelorum, DD. Iosephi vel Isidori, vel Coronæ D. V. procuret.

Formas et materias sacramentorum, sicut et alios casus conscientiæ, item rubrum missalis legat diligenter et addiscat, quæ examinatus ignoravit.

Metricæ baptizatorum, matrimonia contrahentium, sepultorum ad seu intra Ecclesiam, quæ commixtæ et inordinatæ, et conspurcatæ, ita ut vix legi possit, et distortæ habentur, conscribantur mundius, legibilius et distinctius.

Sacra anniversaria pro Benefactoribus, Episcopis, Antecessoribus, Fundatoribus frequentius absolvat.

Altaria collateralia mappis tribus tegantur, procurenturque pro illis lapides portatiles consecrati, ut pridem hoc per Decanalia monita faciendum erat.

Schola hactenus neglecta quamprimum reædificetur, in qua instituantur pueri in rudimentis fidei a viro probo, honesto et sobrio, qui cantum choralem saltem calleat, edoceantur [!!], præcipue „Pater Noster", „Ave Maria", „Credo" et decem præcepta, ut ea coram populo ad audienda Sacra diebus dominicis et festis congregato ante Summum Sacrum recitent; quod Sacrum ultra horam nonam non differendum, et de eodem tempore populum admoneat. Diebus dominicis, item et festis Matutinum et tam primas, quam secundas Vesperas decantet, quæ hactenus neglexit vel raro cecinit.

Catalogos manuscriptos status animarum sibi commissarum, negligentium confiteri et communicare tempore Paschatis, publice peccantium, anniversariorum pro defunctis, literarum processus e Cancellaria emanatarum non negligat, uti hactenus neglexit.

Pavimentum Ecclesiæ sterni curabit, ne pulveribus et excitata arena vento, dum Sacra peraguntur, altaria inficiantur.

// Asseribus parietes Ecclesiæ vestiri curet ad id a fidelibus collatis; mutuo *fol. 81v*
datos recuperet, damnum vero ex eorundem asserum concessione et restitutione

[a] *ms* deferatur

deteriorum, quod Ecclesia patitur, refundat, sub pæna taxæ[a] in duplo.

Regestrum carbonæ diligenter describat, ut sic perceptæ et expensæ ratio a vitricis reddi possit. In quam carbonam non illa duntaxat pecunia imponenda erit, quæ e sacculo evenit, sed et quæ a loco sepulturæ intra Ecclesiam. Pecuniam vero ex carbona datam Advocato huius oppidi, fl. 30, intra[b] biduum alterum sub pæna sex sexagenarum statuat, pro qua pecunia implorato fidelium auxilio ulteriori campanam secundam emat.

A loco sepulturæ in cæmeterio nihil accipiat, ut et ab aliorum sacramentorum administratione, nisi quod sponte offertur, exigere præsumat. Cæmeterium idem de integro sepiatur, uti monitus fuit per Visitationem Decanalem. Locus vero in eodem cæmeterio pro infantium baptizatorum sepultura seorsivus designetur. Ossorium separatum a parietibus Ecclesiæ procuret.

Cum Venerabilis Rector istius Ecclesiæ minus debita submissione Visitatores exceperit, contra mandatum Visitatoris subditos Ecclesiæ non statuerit, sed tantum duos a se instructos, qui pro sua parte deponerent, dos vero Ecclesiæ huius deteriorata[c] perhibeatur; idem familiæ nostræ panem rusticanum ex paleis hyspidum et insuetum ministraverit, cum meliore hospites suos sub tempus Visitationis a se invitatos tractaverit; idem fænum putridum pro equis subministraverit et nostram familiam, aliud fænum habile, in fænili depositum, de scitu ipsius sumere volentem, verberibus exceperit; idem deprehensus in suo officio negligens extitisse, ut infans sua culpa absque Baptismo decesserit, Garcarowa fæmina absque sacramentis mortua fuerit, ob quorum administrationem ordinarie de precio paciscitur, pecuniariam insuper pænitentiam ad altare reponendam assignando; proxime cum scandalo fidelium cadaver Nobilis e Maczaytis pago circiter per medium diem in foro inhumatum ob defectum pecuniæ [iacere?][d] permiserit; subditos Regales cum iniuriis ad nos recurrentes in nostro hospitio occurrendo depositionibus eorum tractaverit; per unum mensem ad carceres deputatur, videlicet per mensem Maium Vornis.

Et quia idem Venerabilis Rector cuiusdam fæminæ sibi familiaris, alias iudicialiter sibi inhibitæ sub gravi pæna, conversationem non deserit, utrinque mansiones suas frequentantes cum gravi fidelium scandalo, decisio ad acta anteriora revidenda Consistorii in ea causa differtur. Interea tam istius fæminæ, quam alterius, a viro suo desertæ, alias sibi notæ, omnem conversationem sub pæna suspensionis a Divinis ipso facto incurrenda interdico. Cuius absolutionem ipsi Ill.mo D. Loci Ordinario et eius Officio reservo.

---

[a] *ms* texæ

[b] *ms* itra

[c] r *inter* e *et* i *cor, fort ex* rr

[d] *ms om*

Licet apparatus Ecclesiæ sat pauper sit, nihilominus non negligatur, ne putrescant corporalia, purificatoria, casulæ, albæ vero laventur frequentius.

Florenos illos quinquaginta post obitum D.ni Gielbut non esse legatos Ecclesiæ, sed sibi datos deducat testibus.

Thuribulum, quod non habet, procuret, et sic diebus solemnioribus in primis Vesperis et Summo Sacro thurificet.

Crucem deferendam ante processionem et ante Olea Sacra, dum ad infirmos deferuntur, procuret.

Item crucem penes viam non procul a cæmeterio in campo dirutam iterum erigi curet.

Tectum Templi, quod stillat, resarciri et emendari faciat.

Buszaytis [a] *Podwoyski* seu *Lawnik*, quia mandatis Visitatoris non paruit, stricte sibi mandantis, quatenus subditos Ecclesiæ advocet, sed et die insequenti ex oppido pro subditis non discessit, exnunc ab eo officio deponitur; et alter ut statuatur intra biduum, Venerabili Rectori mandatur, sub pæna decem sexagenarum, ad pios usus persolvandarum in casu contraventionis.

// [b] *fol. 82r*

* * *

[INTIMATIO VISITATIONIS INSTANTIS]

Nicolaus Blaszkowski, Sacræ Theologiæ Doctor, Custos Cathedralis et Officialis in Civitate et universa[c] [Diæcesi][d] Mednicensi, et Ecclesiarum Diæcesis Samogitiæ Commissarius Delegatus Generalis. *LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 89*

Venerabilibus D.nis Parochis, Commendariis Ecclesiarum Parochialium aliarumque curam animarum sustinentium Rectoribus, Vicariis, Altaristis, Nobis in Christo dilectis, salutem in Domino. Notum facimus, quod Visitationem Generalem, Nobis ab Ill.mo D.no D.no Loci Ordinario, Domino Nostro Clementissimo, demandatam cæperimus. Cuius processum tametsi pridem iam præmiserimus, determinandum nihilo- // -minus *p. 90* ordinem visitandarum Ecclesiarum denunciandum et subiunctum cursoriæ transmittendæ censuimus, quas et denunciamus, et transmittimus. Quocirca omnes monemus, quatenus visis[e] atque lectis præsentibus easdem ad vicinas

---

[a] seu *del*

[b] *ms fol. 82r vacuum*

[c] a *prob cor*

[d] *ms om*

[e] *ms* visi

Ecclesias transmittant, ipsique interea temporis sese a suis Ecclesiis non absentent necnon imminentem actum Visitationis parochianis atque subditis suis ecclesiasticis festo aliquo die ex ambona innotescere faciant. Iura insuper et munimenta Ecclesiarum suarum, regestra et inventaria subditorum, supellectilis ecclesiasticæ, carbonæ piorumque legatorum, aliaque, quæ de iure veniunt Visitationis tempore requirenda, iuxta Synodales Constitutiones Diæcesanas occasione singulorum responsuri in promptu habeant, idque serio et sub gravi animadversione in casu contraventionis hortamur. Datum Niemoksztis die 28 Octobris anno 1648.

Ordo visitandarum Ecclesiarum, seu cursoria:

Niemokszty, Widukle, Rosienie, Girtokole, Betygoła, Eyragoła, Butkiszki, Czakiszki, Kroki, Surwiliszki, Jaswoynie, Sapiezyszki, Wilkiia, Srzednik, Wielona, Giełgudiszki, Skirstomonie, Jurbork, Poiurze, Tawrogi, Woynuta, Żwingie, Szylele, Bolsie, Ławkowo, Chweydany, Retowo, Gorzdy, Korciany, Kretinga, Połonga, Sołonty, Masiadi, Szkudi, Żydiki, Lackowo, Wieksznie, Łayzowo, Telsze etc. [?]

Nicolaus Blaszkowski, Custos et Officialis Mednicensis,
Commissarius Visitator.

* * *

KAKA, b. 137, fol. 82v

VISITATIO ECCLESIÆ WIDUKLENSIS
ANNO 1648 DIE 30 OCTOBRIS

Ecclesia hæc in titulum S. Crucis noviter per Ill.mum et Reverendissimum D.num Loci Ordinarium modernum reædificata est. Indulgentias concessas habet ab Urbano VIII felicis recordationis in Inventionis et Exaltationis Sanctæ Crucis festis plenariam, in festis vero SS. Angelorum Custodum et Sanctæ Mariæ Magdalenæ septem annorum et totidem quadragenarum. Confraternium habet SS. Angelorum Custodum, ab Ill.mo D.no Loci Ordinario in anno 1639 admissum cum omnibus privilegiis et indulgentiis, aliis confraterniis ab Urbano VIII concessis. Iura et dos huius Ecclesiæ ipsi Ill.mo et R.mo Loci Ordinario nota sunt. Hæc Ecclesia nondum dedicata est, sed habet indultum Venerabilis Commendarius.

VISITATIO CIBORII

Hoc extat in medio altari, clausum ab intus et cæruleo colore depictum; inventa pixis ibidem argentea cum operculo, cum aliquot consecratis hostiis. Clavis in Sacristia servatur.

VISITATIO FONTIS

Hic situs est a parte dextra ab ingressu Ecclesiæ, terræ infixus[a] absque cancellis, operculum planum ligneum, sera pensili clauditur; renovata aqua pro Sabbatho Pentecostes.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Hæc servantur in Sacristia recentia cum attestatione.

VISITATIO ALTARIUM

Hæc tria extant. Maius habet portatile antiquum, nec constat, a quo consecratum. Imago maior Crucifixi est antiqua. 2dum altare erectum a D.no Adamo Uwoyn ad dextrum latus ab Ecclesiæ ingressu; imago vero D. V. in eodem maior est, basim habet lateritiam; portatile habet consecratum ab Ill.mo D.no Loci Ordinario moderno. 3tium Confraternitatis altare est novum[b], inter columnas depictas et desuper deauratas imago S. Angeli Custodis. Portatilis lapis deest, concessus Ecclesiæ Niemokszczensi; [c] basis lateritia.

VISITATIO SACRARII

In eo sat dives sacra supellex pro hac Ecclesia inventa, [d] et iuxta regestrum revisa[e] et verificata; aucta vero post ultimam verificationem hæc sunt: pannus niger funebris, a D. Adamo Uwoyn oblatus; canones duo novi; antependium ex *kidayka* [!]; lampas ex lamina, in aliquibus partibus deaurata, pendet in Sacello Confraternitatis; campanulæ quatuor parvæ; velum ex subtili tella, ac pictum in medio Nomen Iesus; corporale; purificatorium; casula rubra adamastena [?], ab Ill.mo et Reverendissimo Loci Ordinario moderno oblata.

VISITATIO CÆMETERII ET CAMPANILLIS

Cæmeterium simplicibus sepibus circumdatum, fores non clausæ; in campanilli pendent campanæ duæ, una maior ab Ill.mo D. Loci Ordinario moderno data.

---

[a] *ms* infixis
[b] vum *cor*
[c] stip *del*
[d] cuius *del*
[e] a *cor ex* um

Decreta Reformationis eiusdem Ecclesiæ

Ciborium ab intus velo albo exornetur; dum ad infirmos defertur Venerabile Sacramentum[a], relinquatur aliqua particula corporali involuta pro adoratione fidelium. Clavis diligenter servetur.

Etsi vasculum fictile pro ablutione infantium ad Fontem inventum sit, quia tamen angustum est, procuretur pelvis seu scutella, supra quam fiat ablutio; quæ pelvis etiam abluendis corporalibus et purificatoriis, item vasis sacris deserviat.

fol. 83r // Pro Oleis Sacris firmetur ad parietes, idque ad cornu Evangelii maioris altaris, armariolum, in quo imposterum asserventur, cum inscriptione „Olea Sacra".

Apparamenta ecclesiastica, quæ putredinem redolent, ne corrumpantur, frequentius soli exponantur vel calido hypocausto inferantur, ut sic exsiccentur.

Carbona Ecclesiæ ad ingressum Templi quia facile abstrahi potest, firmetur melius.

Metricas baptizatorum, matrimonia contrahentium scribat iuxta formulam in rituali præscriptam et paulo expressius. Quia vero hoc anno catalogo sepultorum in cæmeterio vel intra Ecclesiam nulli inscripti sunt, quamvis fuerint aliquot sepulti, conscribat diligentius, et non tantum adultos sepultos, sed etiam infantes. Pro quorum infantium baptizatorum locum seorsivum in cæmeterio assignet.

Ioannes Bogdanowicz, qui ab aliquot annis alienam assumpsit sibi uxorem, cum scandalo publico cohabitando illi, vigore præsentis Visitationis moneatur [?][b], ut resipiscat, exnunc eandem a se ablegando, atque confiteatur, cum a longissimo tempore non sit confessus, et pæniteat; qui si non paruerit, exnunc eundem citet, ut intra spatium ab executione huius Decreti trium septimanarum coram Nobis compareat ad videndum se excommunicari.

Cum ob absentiam Nobilium, vitricorum et officialium Confraternii carbona revisa non sit, neque constet, quantum in ea repositum sit, notitia sumpta de proventibus atque expensis eiusdem Visitatorem certificet.

Baccalaureus cum huius Ecclesiæ sit, Schola vero non extet, in qua pueri doceri possint, invigilet atque parochianorum auxilium imploret, ut ea pro filiorum suorum eruditione extruatur. Qui Baccalaureus cum professionem fidei nondum fecerit, exnunc eandem coram Venerabili Commendario faciet.

Ordine visitanda venit hic Ecclesia Rosienensis, sed Venerabiles Religiosi postquam se ab eadem Visitatione literis Ill.mi et Reverendissimi Loci[c] Ordinarii moderni exceperunt, eandem Ecclesiam invisitatam reliquimus.

---

[a] Venerabile Sacramentum *ins sup lin*

[b] *ms vid* moneat

[c] L *cor*

VISITATIO ECCLESIÆ GIERTOKOLENSIS, ANNO 1648 DIE 2 NOVEMBRIS PERACTA

Ecclesiæ huius structura lignea est, antiqua, ruinæ proxima, parietes collabentes; in medio tecto turricula est, habens campanulam pro signatura; fenestras habet non omnes integras, scamna collabentia; in hac Ecclesia unicum est altare maius Divæ Virginis, in medio huius altaris extat ciborium, non bene et firmiter clausum; habet insuper lapidem portatilem. Indulgentiæ plenariæ concessæ sunt pro festis Nativitatis D. V. et S. Georgii. Dos et monumenta huius Ecclesiæ ipsi Ill.mo et Reverendissimo Loci Ordinario uti possessori melius nota sunt. Commendarius huius Ecclesiæ est Venerabilis Christophorus Goyzewski. Dedicatam esse hanc Ecclesiam non aliter constat, nisi traditione hominum.

VISITATIO CIBORII

Hoc non bene clausum est, in illo inventa pixis cum hostiis[a] aliquot consecratis; ad infirmos defertur præeunte lumine et cum cantu; solet vero post singulas[b] hebdomadas plus vel minus renovari.

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS

Hic simplex truncus, terrę infixus et aliquantum declivis, lebetem cum aqua pro Pentecoste renovata[c] habens; operculum [d] planum, idque per medium fractum et scissum; sera pensili clauditur. Illa vero aqua baptismalis // immunda *fol. 83v*
inventa.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Hæc in Sacristia asservantur, nullo[e] velo involuta; recentia habentur cum attestatione; vasculum vero, cui hæc Olea infusa sunt, vetus est et immundum.

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc a cornu Evangelii sita[f] est, proxima similiter ruinæ[g] et undique [?] foraminosa; habet mensam pro apparamentis et armarium seu cistam[h], in quo

---

[a] hos *cor*
[b] post singulas *cor ex* singulis
[c] *cor ex* renovatam
[d] hab *del*
[e] o *fort cor*
[f] *prob cor*
[g] *ms* ruina
[h] c *prob cor*

casulæ albæ, calix et alia servantur in hac Sacristia. Supellex[a] conscripta a D. Decanis et in hac Visitatione Generali verificata est.

VISITATIO CARBONÆ

Hæc nulla habetur in hac Ecclesia, sed quæ e sacculo eveniunt, pro vino et aliis Ecclesiæ necessitatibus impenduntur.

VISITATIO PIORUM LEGATORUM

Nulla prorsus esse legata pia testatur Venerabilis Commendarius, D. tamen Gynait [?] promisisse[b] fl. 150 pro structura novæ Ecclesiæ asseruit.

VISITATIO CÆMETERII

Hoc nullas prorsus sepes obtinet, area tamen sat ampla extat, in qua prope Ecclesiam aliquot sexagenæ trabium præparatarum et dolatarum pro structura novæ Ecclesiæ iacent non bene tectæ, e quibus D. Capitaneus Curiæ suæ Ill.-mæ Celsitudinis modernus D.næ Rukiewiczownæ viduæ mutuo dedit, idque motu proprio. Idem Capitaneus collectam pecuniam flo. 18 g. 28 a fidelibus pro eadem structura ab Advocato huius oppidi accepit.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc nulla extat, præterquam quod a Baccalaureo 20 circiter pueri in domo privata instituantur [!].

Hospitale similiter nullum.

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

Hæc non procul a cæmeterio mediante via publica sita est; ab ingressu per portam[c] ad dexteram penu extat, a synistra domus ipsa[d], unum solummodo hypocaustum continens, cum attrio.

Extat legatum nobilis virginis Susannæ Oszmeniszkowæ Ecclesiæ Girtokolensi, testamento [e] iuridice recognito et approbato, florenorum mille,

---

[a] S *cor*

[b] s *in medio verbi prob cor*

[c] *ms prob* portæ

[d] *ms* ipsum

[e] iudicialiter *del*

aliqua parva summa excepta, avunculo Davidi Mostwił ex prædicta pecunia persolvenda.

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ *fol. 84r*

Ciborium velo albo ab intus vestiatur, melius claudatur, seramque emendari procuret, clavem vero ad idem ciborium ipse Venerabilis Commendarius[a] asservet.

Fons Baptismalis operculo claudatur meliori serveturque mundius, cochlear et vasculum habeat [!], super quod vasculum fiat ablutio, quæ aqua sub maiori altari infundatur.

Olea Sacra in mundiori aliquo vasculo et serico aliquo involuta asservantur, ad infirmum nonnisi a superpelliceato deferantur, præeunte lumine.

Carbonam Ecclesiæ conficiat iuxta Statuta Synodalia, et vitrici statuantur, qui in suo regestro perceptam atque expensam pro necessitatibus Ecclesiæ pecuniam connotent.

Metricas tam baptizatorum, quam matrimonio iunctorum ipse Venerabilis Commendarius Latino idiomate iuxta præscriptum [b] conscribat. Processus item ab Officio emanatos transumat in libro seorsivo, ut obligationes in iis[c] expressæ ad executionem deducantur; atque catalogus parochianorum conficiatur, item vivorum et defunctorum, ad et intra Ecclesiam sepultorum.

Anniversaria pro Fundatoribus, Episcopis et suis Antecessoribus absolvantur.

Quia a Præfecto Curiæ Girtokolensis diversis vicibus pecuniæ pro fabrica Ecclesiæ contributæ sunt acceptæ[d], ne eædem in profanos usus aut privatos convertantur, Revisor bonorum Ill.mi D.ni Loci Ordinarii certificetur, tum etiam de trabibus ab Ecclesia Nobilibus ab eodem Præfecto distributis.

Cum ad aliam Ecclesiam sibi commissam discessurus erit, populum anticipate moneat[e], ut festo die ad viciniorem Ecclesiam recurrere possit.

Pacificale, in quo Agnum Dei habet, emendari faciat, ne eadem sacra cera excidat.

Structuram Ecclesiæ parochianis, ut suis eleemosinis succurrant, commendet[f] et inculcet, qua Deo dante perfecta ossorium ex fabrica veteri conficiatur et cæmeterium sepiatur.

---

[a] *ms* Commissarius

[b] Ritualis *del*

[c] *ins sup lin*

[d] t *cor*

[e] o *fort cor*

[f] com *cor*

Pueri scholares in cantu et fidei rudimentis a Baccalaureo instituantur.

Post Evangelium diei pro concione festis diebus et dominicis legatur Epistola, post quam pia pro tempore canciuncula subsequatur, tandem „Pater Noster“, „Ave Maria“ et „Credo“ dicatur, post concionem vero decem præcepta cum confessione generali recitentur.

Mantilia tam in altari, quam Sacristia habeantur, ne manus mappis abstergantur.

Campana, quæ ab hac Ecclesia Butkiscensi [?!] ad Ecclesiam Eyragolensem translata dicitur, repetatur.

Legatum cuiusdam Virginis, testamento iuridice recognito, quamprimum vindicet.

Decreta hæc Ecclesiæ Girtokolen[si].

fol. 84v

VISITATIO ECCLESIÆ BETIGOLENSIS, ANNO 1648 DIE 3 NOVEMBRIS PERACTA

Fabrica huius Ecclesiæ[a] lignea est antiqua, tegulis ligneis contecta, et parietes ab extra asseribus ex parte iam putridis vestiti; supra tectum Templi in medio copula cum cruce. Dedicata perhibetur, sed nulla super hoc extant monumenta, præter immemorabilem hominum traditionem[b], idque in honorem D. Nicolai Episcopi. Chorus intra Ecclesiam supra fores; porta huius Templi clauditur sera pensili.

Dos et monumenta huius Ecclesiæ exhibita non sunt, eo quod Ecclesia hæc Capitulo Samogitiæ[c] incorporata sit, ad quod Perillustris et Adm. R.ndus D.nus Rector se cum suis iuribus et monumentis revocavit.

VISITATIO ALTARIUM

Maius altare basim habet latericiam, in qua lapis portatilis muro inclusus; in medio altaris tabernaculum sculptum cum variis figuris extat, in quo Venerabile Sacramentum servatur sub clausura in pixide argentea cum operculo, cui non est substratum corporale. Altare hoc maius imaginem habet Crucifixi sculptam[d] cum imaginibus pariter sculptis B. V. M. et D. Ioannis. Hoc altare cinctum est cancellis decentibus.

Altare secundum in Sacello a latere dextro ab ingressu Ecclesiæ exstructo

---

[a] *cor*

[b] *ms* immemorabilis... traditio

[c] *ins sup lin*

[d] *ms* scultam

extat, imaginem habens D. V.; basis huius altaris lignea est cum lapide portatili consecrato.

Altare tertium cum imagine sculpta D. V. ad latus synistrum ab ingressu Ecclesiæ; lapidem habet portatilem consecratum, basim vero ligneam.

Et quia acta anterioris Visitationis ea, quæ Ecclesiam concernunt, sufficienter exprimunt, eadem iterare non est visum; quæ quidem acta Ecclesiam non consecratam docent, ignorantia Antecessoris id factum est, illam tamen consecratam in honorem S. Petri et Nicolai esse ipsa signa docent, et tota huius Pareciæ [!] vicinitas et immemorabilis traditio comprobat.

VISITATIO SACRARII

Illud iustæ est capacitatis. Inventarium sacræ supellectilis revisum et verificatum; ab ultima conscriptione huius inventarii, nempe ab anno 1644, ad annum modernum aucta est supellex hæc: tobalia una et unum strophium[a], candelabra duo.

VISITATIO ALTARIÆ

Obligationibus huius Altariæ non satisfit, eo quod Venerabilis Altarista[b] Urbanus oculis captus sit; Sacellum vero in dies minatur ruinam et computrescit.

VISITATIO CÆMETERII

Hoc est amplum, septum quidem, sed non in toto, ianuæ desunt; campanille tegulis ligneis tectum, in quo pendent campanæ tres.

VISITATIO PAROCHIÆ

Hæc sita[c] est prope Ecclesiam, mediante via publica, aream habens sufficientem cum hortis requisitis; ædificia hæc extant in primo ingressu ab Ecclesiæ [?] porta: ab ingressu a parte dextra domus, in qua hypocaustum cum sua camera; ex altera, synistra parte penu cum suis requisitis; item domus maior [d] cum duobus hypocaustis et suis cameris; culina cum hypocausto uno et camera; stabulum pro equis et pecoribus.

---

[a] *ms* uno strophio

[b] A *cor*

[c] *fort cor*

[d] in mo *del*

fol. 85r DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ BETYGOLENSIS ANNO ET DIE QUO SUPRA

Cum Perillustris D.nus Ecclesiæ huius Rector ad præsens sit Cathedrali dignitate insignitus, qui etsi pastorali officio respondeat, quia tamen Cathedralibus muniis quandoque avocabitur ab hac Ecclesia, ne eam debita cura frustrari contingat, Vicarium sibi habilem providebit, cui vices suas ad instar aliarum Cathedralium dignitatum committet. Is vero dependenter in regimine ecclesiastico a se uti Prælato suo non minus animarum curæ quam aliis divinis officiis, muniis et mynisteriis [!] ecclesiasticis ordinationibusque, præsertim[a] in absentia Perillustris D.ni, diligenter attendet.

Pixidi, in qua asservantur hostiæ consecratæ, supponatur corporale; exornetur velo albo ab intus ciborium, cuius ciborii clavis ob periculum obvie non ponatur in Sacrario seu altari, sed a futuro Venerabili Vicario diligenter servetur.

Cochlear ad Fontem Baptismalem habeatur pro infantium ablutione, item pelvis seu vasculum, supra quod fiat ablutio, aqua vero effundatur in piscinam; quæ piscina, eo quod aqua baptismalis commixta Oleis Sacris in eam effundatur, ne a pueris intretur, angustior reddatur, neque aliæ res in eam reponantur.

Calix fractus ne casu ab aliquo hospite presbytero ad Missæ Sacrificium accipiatur, quousque reparabitur, occludetur.

Pro Oleis Sacris ad cornu Evangelii maioris altaris armariolum firmetur, in quo eadem asserventur, cum inscriptione „Olea Sacra“.

Ordinationes Visitationis Ill.mi D.ni Loci Ordinarii, quæ extant in actis et quæ ad executionem non sunt deducta, ut de ossorio, de carbona etc., ex iisdem actis transumantur et ad executionem deducantur.

Confessionale habeatur seratum, ne laici intrent; illudque habeat ex lamina perforata fenestellas.

Ipsum incendium nuper docuit, quam periculosum fuerit asservare metricas baptizatorum, matrimonia contrahentium in privatis domibus, quare imposterum nullibi, nisi in Ecclesia, asservabuntur. Quas metricas futurus Venerabilis Vicarius ipse iuxta præscriptum Ritualis Romani conscribet.

Super maiores Ecclesiæ fores imago SS.[b] Patronorum huius Ecclesiæ picta seu sculpta appendatur.

Umbella pariter super maius altare ob pulveres et araneos appendatur.

Thuribulum, quod non extat, procuretur, et in processionibus Venerabile Sacramentum incensetur; item fiat thurificatio in solemnioribus festis.

---

[a] ræ *fort cor*

[b] *ins*

Schola cum absumpta sit incendio, ædificiorum vero conquirendorum ratio hic sit difficilis, quousque ea ædificetur, providebit Perill.is D.nus, ut pueri in literis, rudimentis fidei et cantu pro Ecclesiæ ornamento erudiantur.

In cæmeterio pro sepultura infantium baptizatorum seorsivus locus assignetur.

Foramina, per quæ columbæ in Ecclesiam involant altariaque inficiunt, occludantur.

Venerabilis Urbanus cum in suo Sacello duplicis Altariæ beneficio potiatur Saccellumque in hac Betygolensi Ecclesia speciale obtineat, a multo vero tempore obligationes cæcitate percussus non persolvat; cum fructus percipiat, substituat alterum presbyterum, qui dicta Sacra absolvat Sacellumque, quod notabiliter putrescit, restaurari procuret, cum hoc onus cuipiam alteri incumbere in Visitatione non deduxerit, idque sub pæna privationis Beneficii. Et quia de inhonesta conversatione fama publica arguitur serio, idque sub pæna supradicta monetur, uthonestati clericali suæque saluti consulat et deinceps abstineat. Altare suum mappis stratum mundumque a stercoribus columbarum servet.

VISITATIO ECCLESIÆ EIRAGOLENSIS, ANNO 1648 5 NOVEMBRIS PERACTA

// Ecclesia hæc cura et sollicitudine Venerabilis Hanusewicz, ope vero *fol. 85v* et piis fidelium parochianorum eleemosinis reædificata est in titulum D. Michaelis Archangeli. Indulgentias plenarias obtinuit pro festis Exaltationis Sanctæ Crucis et S. Stanislai, item pro festis S. Laurentii M. et S. Agathæ indulgentias septem annorum et totidem quadragenarum[a]; nondum consecrata, atrium habens iustæ capacitatis. In medio tecto extat turricula lamina tecta, in qua pendet campanula; nondum ab intus tabulatura perfecta nec chorus. Huius Ecclesiæ dos et monumenta sufficienter descripta habentur in Visitatione Generali, ab ipso Ill.mo et R.mo D.no Loci Ordinario peracta anno 1635; ea hic reiterare non est visum.

VISITATIO ALTARIUM

Maius altare antiquum extat, habens in medio depictam imaginem Christi[b] patientis, columnæ vero deargentatæ et deauratæ antiquæ parieti affixæ sunt; altare portatille [!] habet antiquum, sine inscriptione. Idem altare maius

[a] *ms* quadragenas

[b] *cor*

mappis tribus mundis tectum est, in cuius medio extat tabernaculum, affabre factum et depictum cum figuris sculptis, deauratis. 2dum altare a parte dextera ab ingressu Ecclesiæ Confraternii Sacratissimi Rosarii, imaginem habens D. V. cum votivis aliquot tabellis, annulis aureis et argenteis exornatam, lapidem portatilem habens consecratum. 3tium altare Christi morientis et de Cruce depositi, a D. [?][a] Abrahamo Iuszkiewicz erectum, tectum mappis tribus mundis.

VISITATIO CIBORII

Illud bene clausum inventum est, cuius clavis servatur in Sacrario, idque in armario bene clauso; in eodem ciborio pixis inventa argentea deaurata, in ea hostiæ aliquot inventæ; renovationem Venerabilis Sacramenti quatordecimo [!] plus vel minus [die][b] se facere[c] dixit R. Parochus. Venerabile vero Sacramentum intra oppidum cum luminibus, vexillis et cantu ad infirmos defertur.

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS

Fons extat in Sacello prædicto SS. Rosarii in vase æreo, aqua renovata et benedicta infusis Oleis Sacris pro sabbatho[d] Pentecostes, cum operculo ligneo plano, … [?][e] non bene firmatus facileque moveri[f] potest.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Ea cum Sacro Fonte sub una clausura inventa, accepta sunt hoc anno e Cathedrali Ecclesia.

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc iustæ est capacitatis; loco mensæ[g], in qua pro presbyteris apparamenta ponuntur, stat armarium oblongum, in quo supellex Ecclesiæ recenter extructa asservatur, unaquæque[h] res suum proprium armariolum obtinens.

---

[a] a D. *prob cor ex* ab
[b] *ms om*
[c] re *prob ins*
[d] s *et* o *fort cor*
[e] *verbum non lectum, fort* incesum *vel* intesum
[f] *cor, prob ex* movere
[g] *cor*
[h] una *cor, fort ex* unum

Quæ quidem sacra supellex post introductionem moderni Venerabilis Rectoris huius Ecclesiæ his aucta est: duobus circulis, uno aureo, altero argenteo, pro sertis parandis ad imaginem D. V.; annulo aureo, similiter ad imaginem D. V. Rosarii oblato; mappa acu picta sericis filis viridibus, auro intertextis[a]; tela pro Crucifixo velando; coronula pro statua Christi Domini Resurgentis; armarium cum aliis armariolis, ubi apparamenta asservantur in Sacristia; scamna nova duo; item sella ad confessiones excipiendas; scriniolum pro carbona; vellum varii[b] coloris pro calice; tabulatura Ecclesiæ superior vix non tota perfecta. De cætero sacra supellex revisa et iuxta regestrum verificata.

VISITATIO CARBONÆ

In hac inventi floreni 66 percepti, expensi vero sunt in varias necessitates huius Ecclesiæ ex eadem carbona fl. 61; quæ quidem carbona effracta est in Sacristia sub regimine Venerabilis[c] Ierzewicz et, ut fertur, 10 sexagenæ furto ablatæ. In carbona Confraternii[d] item inventi sunt 33 fl. cum syngrapha D. Sokolowski Nobilis ad fl. 100 reddendos in anno 1649[e] pro festo Purificationis B. V.

VISITATIO CÆMETERII

Hoc iustæ est capacitatis, ab una saltem parte versus Domum Parochialem septum; fovea ingens in ea [f] estosa [??], ut per eam aqua inundans in fornice effluat; quæ fovea obnoxia est fundamento Ecclesiæ, eo quod per illam debilitetur, // sicut et totum illud Ecclesiæ fundamentum, quod et lateritium *fol. 86r*
est, valde debiliter hæret facileque perforari potest. In hoc cæmeterio stat plateam civitatis versus campanille, tegulis ligneis contectum; pendent in eo duæ campanæ, non adeo magnæ. Ossorium deest.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc putrida et ruinam minitans penes cæmeterium extat; pueri in ea nulli docentur, licet sit Baccalaureus.

---

[a] x *fort cor*
[b] *fort cor ex* variis
[c] *ins sup lin*
[d] *cor*
[e] 4 *cor ex* 3
[f] parat *del?*

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

Illa similiter antiqua est et putrida, nihilominus Venerabilis Rector in eadem area mansionem sibi novam, nempe unicum hypocaustum, ædificat; in eadem area stat promptuarium seu penu a synistra ab ingressu per portam parte; in prædicta antiqua domo solummodo unicum extat hypocaustum cum camera.

Huius Ecclesiæ Rector est modernus Venerabilis Martinus [a] Paulowicz[b], investitus ad hoc Beneficium ab Ill.mo et R.mo D.no Loci Ordinario moderno in anno 1648 die 1 Martii.

DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ EYRAGOLENSIS[c], CIRCA VISITATIONEM GENERALEM ANNO 1648 DIE 6 NOVEMBRIS CONDITA ET PUBLICATA

Hostias recentes consecrabit, æstivo præsertim tempore, post singulas hebdomadas. Ciborium ab intus velo albo exornabit.

Baptisterium firmetur melius, ne in copioso populo evertatur. Vasculum seu cochlear pro ablutione habeatur; item pelvis, sup[er] quam fiat ablutio; ea aqua vero effundatur in piscinam, in qua nullæ res aliæ impertinentes asserventur.

Pro Oleis Sacris asservandis ciborium antiquum ad parietes in[d] cornu Evangelii maioris altaris firmetur; abrasa figura calicis sit inscriptio desuper „Olea Sacra“.

Super altare maius appendatur umbella; quod altare et duo alia collateralia extra Divina simplici licet tella, ne a passeribus inficiantur, tegi debent. Quoniam vero eiusdem altaris maioris superior pars ruinam minari videtur, ea bene firmetur.

Librum seorsivum conficiet, in quo processus Ill.mi Loci Ordinarii atque eius Officii emanati transumantur; item catalogos vivorum et mortuorum suæ Parochiæ, ad et intra Ecclesiam sepultorum conscribat.

Carbonam noviter erectam iuxta Statuta Diæcesana[e] ordinet, nempe ut duæ claves sint apud vitricos, tertia apud ipsum Venerabilem Rectorem. Debita vero carbonæ Confraternii cum officialibus eiusdem Confraternii re collata vindicentur.

---

[a] investitus *del*

[b] P *cor*

[c] *subnot rec*

[d] *cor*

[e] iæce *cor*

Ecclesiæ tabulatum, quod iam ex parte maiori est positum cura R. Rectoris moderni, ulteriori curæ et vigilantiæ, ut in toto perficiatur, implorato parochianorum auxilio committitur. Cum vero ob idem tabulatum nondum perfectum a passeribus altare Confraternii inficiatur necnon ventis et tempestatibus sit expositum, sumptus vero singulis necessitatibus minus sufficient e carbona Ecclesiæ, insimul etiam confratres occurrere velint, ut idem tabulatum quantocyus perficiatur.

Occasione vero cæmeterii non septi cum Mag.co D. Tivuno huius loci iuxta literas Regias conferat atque instet, ut idem sepiatur, cum lapides illi, qui cinxerant, pro ipsius Ecclesiæ fundamentis sint sumpti. Idem Venerabilis Rector implorabit subsidium a parochianis, ut fundamentum, quod successive sua ruina Ecclesiæ periculum minatur, reficiatur et debite incrustetur. E fornice vero propter decursum aquarum canalis ponatur et fossa occludatur.

Prædictos confratres Rosarii pro contione in solemnitatibus congregatos hortabitur, ut magis ferventes in servitio B. V. esse velint.

Reliquos vero subditos Regios huius Pareciæ, cum ad divinum servitium sacramentaque frequentanda segnes sint, similiter adhortabitur, et cum Mag.-co D. Tivuno contra negligentes festis diebus frequentare Ecclesiam de[a] [?] aliqua mulcta statuenda pro Ecclesia agat.

Decreta cum anteactæ Visitationis Generalis non habeat, eadem sibi transsumat ex actis eiusdem Visitationis.

Et quia dismembratio Parochiarum Butkiscensis et Eyragolensis facta est, intercessit item Capella Pernaroviensis, D. Decanus quovis opportuno tempore limitet easdem Parochias.

// Et quoniam Nobis expositum est tempore Visitationis ratione *Melickiego*, *fol. 86v*
transfugi cuiusdam subditi Ecclesiæ, qui carbonæ Ecclesiæ debuit 30 sexagenas, domus vero eiusdem transfugi 30 similiter sexagenis taxata sit, alter Valentinus Thomaszaytis, volens satisfacere carbonæ, diviso [?] termino solutionis eandem domum suscepit sic taxatam, quam susceptionem ratam habemus. De cætero census currens iuxta aliorum [?] obligationem annis subsequentibus per eundem solvendus erit.

Occasione fundorum huius Ecclesiæ devenimus tempore Visitationis in notitiam, ipsismet confitentibus subditis huius Ecclesiæ, quod unum laneum[b] possessionatum habeant, nempe quartum, ex quo solvere ex æquo renuunt, alii vero duo mansi deserti in unum congesti per Commissarios viciniores Parochos. Cum ex fundatione Regia distincti censeantur, ne damnificetur Ecclesia, commensuratio eorundem fundorum denuo[c] decernitur, vere futuro

---

[a] *cor*

[b] e *cor*

[c] *cor, fort* denue

tempore opportuno perficienda. Commissarii vero designantur Czakiscensis[a] et Wilkiensis Parochi.

ORDINATIO PRO SUBDITIS HUIUS ECCLESIÆ

Consideratis oneribus Regalium subditorum, superantibus pensionem Parochialium, item quod imminuti sint labores huius Ecclesiæ per dismembrationem prædictarum Ecclesiarum, item quod Venerabilis Rector modernus mansionem Parochialem ædificet nec ullum subsidium a subditis habeat, præsertim in his primordiis, neque ulla ligna pro hyeme obtineat, statuitur, ut ad perficiendum hoc ædificium suo labore nunc adiuvent et in futurum, cum id necessitas postulaverit, ita tamen, ut panem circa ædificium laborantibus R. Rector subministret; id vero[b] facere tenebuntur omnes subditi, ex æquo laneos possidentes. Item ex singulis mansis per unam lignorum struem unius orgiæ in latum et longum, vulgo *osz* dictam, tempore opportuno ex sylvis Regiis communibus pro necessitate Parochi ad Curiam Parochialem convehere tenebuntur.

Indultum pro Divinis celebrandis in hac nondum consecrata Ecclesia se non invenisse asseruit Venerabilis huius Ecclesiæ Rector, neque ipse sibi procuravit, quare ut in eadem Divina celebrare et sacramenta administrare possit, ad decursum unius anni indulgetur.

Schola reparetur, ne putredine corruat.

Quia vero Venerabilis Rector huius Ecclesiæ Capellam quoque Pernaroviensem[c] obtinet, prius una septimana, antequam ad illam Divina celebraturus discedet, populo ad Sacra audienda congregato denunciabit.

In discessu nostro Eyragola comparuit coram Nobis Iudæus, Eyragolensis tabernarius, qui eidem debitum a Melicki, subdito Ecclesiæ, persolvendum assignatur [?]; cum vero is subditus transfugus sit, qui iam in parte vel in toto post hoc Decretum ante suam fugam etiam per manus ipsius antecessoris Parochi Iudæo debitum exsolvisse dicitur, atque ipso Iudæo recognoscente, quod ædificium eiusdem debitoris posterius evexerit eidemque quatuor florenos dederit intuitu eiusdem ædificii, a debitore vero literæ productæ fuerint, quod diversis creditoribus rebus suis satisfacere volens, ante omnia debitum Ecclesiæ persolvere voluerit, idcirco cum domus tantummodo relicta sit in fundo Ecclesiæ a dicto transfugo, eadem domo vendenda precium Ecclesiæ prius persolvi statuimus; si quid vero ultra debitum ex venditione

---

[a] *ms* Scakiscensis

[b] *ins sup lin*

[c] Pernar *cor*

eiusdem domus residuum fuerit, Iudæo ex illo residuo solvendum erit, deducto[a] prius, quantum sibi residuum debeat; alias[b] [?] quod ad solutionem integram sibi defuerit, in rebus aliis apud quem easdem repeterit, sicut et iam in ipsa persona debitoris requirendum esse decrevimus. Eadem vero domus cum emptorem habeat Valentinum Thomaszaytis, oppidanum, eidem vendi posse declaramus.

Et quia taberna non modico sumptu ædificata in fundo Ecclesiæ neque adhuc perfecta ab iniuriis cæli putrescit ac collabitur, eandem commodo et bono Ecclesiæ consulendo Venerabilis Rector perfici curabit.

Idem Venerabilis Rector lucida veste iuxta Synodos Provinciales et Diæcesanas imposterum non utatur, sub pæna privationis eiusdem vestis in casu contraventionis.

Decreta hæc pro Ecclesia Eyragolensi relicta sunt.

VISITATIO GENERALIS ECCLESIÆ BUTKISCENSIS[c], ANNO 1648 DIE 7 NOVEMBRIS PERACTA *fol. 87r*

Pulchra hæc antiqua est, cuius iam parietes computruerunt[d], rimas ingentes habens; tabulatum ad medium usque Templi integrum, quanquam foraminosum, media pars præ vetustate decidit. Chorus extat super portas maiores, similiter antiquus, asseribus vestitus. In Templo ipso fenestræ duæ, maiori ex parte excussæ. Altare unicum est, habens[e] imaginem Divi Ioannis Baptistæ; columnæ ab utraque parte ligneæ, ad formam[f] marmoris depictæ, desuper vero imago D. Virginis, habitum D. Francisco imponentis[g]. Ciborium item inventum [h] antiquum, stans in medio altaris, sine pixide, sed Venerabile Sacramentum servatur involutum corporali. Bona huius Ecclesiæ per amicabilem compositionem dimissæ sunt Ecclesiæ a Nobilibus Surwilowa et Goyzowski, cuius transactionis extant literæ in Archivo. Imprimis ad Ecclesiam pertinent mansi[i] sex bonæ terræ et fertilis, Parochiæ adiacentes, ex quibus mansis possident duos mansos rustici sex[j] persolvuntque laborem intra

---

[a] *ms* dedicto
[b] *cor*
[c] *subnot rec*
[d] *ms* computuerunt
[e] ha *cor*
[f] for *cor*
[g] *ms* imponens
[h] scu *vel* sta *del*
[i] m *cor*
[j] *ins sup lin*

hebdomadam ex uno manso dies sex et gallos in annum duos. Item possidet mansum possessionatum, Skumbowie dictum, prope oppidum Wilkiense iacentem, in quo rustici duo resident persolvuntque ex eo manso sex sexagenas tantum. Hanc Ecclesiam[a] item sola traditione in honorem D. Ioannis Baptistæ consecratam esse constat. Indulgentias vero habet plenarias pro festis Nativitatis D. V. et B. Ioannis Baptistæ, pro festo D. Francisci vero septem annorum et totidem quadragenarum, admissas ab Officio Ill.mi Loci Ordinarii moderni. Portatille [!] item consecratum habet non huius, sed Ecclesiæ Eyragolensis [b].

VISITATIO CIBORII

In illo repertum est Venerabile Sacramentum, involutum turpi et conspurcato corporali [c].

VISITATIO FONTIS

Ille hic non extat, sed tantummodo truncus terræ infixus, idque in loco non competenti situs pro Fonte Baptismali.

VISITATIO SACRISTIÆ

Illa quoque perforata, ventis et tempestatibus obnoxia, foramen, qui loco[d] fenestræ est, non est occlusum; sacra supellex inventa nulla præter ea, quæ huic Ecclesiæ ex Eyragolensi Ecclesia assignata est vigore præsentis Visitationis, eo quod antehac Pareciæ hæ pro uno computabantur et[e] ab uno eodemque ab aliquot iam annis Rectore administrabantur, nimirum: ornaty dwa, ieden muchaierowy, fihałkowei [?] masci, drugi pstri buracikowy ze wszytkim; alba iedna z humerałem; komza iedna stara; obrusy na ołtarz cztery; szerynki dwie: iedna zielonym iedwabiem po brzegach wyszywana, a druga czerwonym y srebrem przeplatywana; antependium stare z kutasami czerwonemi; ampułki dwie; chorągiewki[f] dwie stare.[g] Missale vero et calix deargentatus ex Ecclesia Eiragolensi concedetur, quousque sibi Venerabilis Parochus comparabit. Accessit toballia filis albis picta.

---

[a] *ms* Hæc Ecclesia*;* Hæc *prob ins*

[b] *iter* Ecclesiæ

[c] *iter* involutuem [?!]

[d] l *fort cor ex* d

[e] *ins sup lin*

[f] *cor*

[g] ornaty dwa... dwie stare *manu C*

VISITATIO CÆMETERII

Illud iustæ capacitatis est, sepibus simplicibus circumdatum.

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

[a]Chodząc z kosciołka do plebanii fortka stara, od ktorei niedaleko izba nowa z komorami, wwyzbie [!] okien trzy nowych, w komorach po iednemu, ale całe, stoł w yzbie iedłowy, ław dwie, przy tei izbie sien y z kominem barzo starym opadłłym; na przeciw tei izby izba druga stara z komorą starą, w izbie okien // trzy, wszytkie polepione, w komorze iedne, y te płotnem zalepione; *fol. 87v* w obudwuch izbach piece nowe z kominkami, w przeciwnei izbie stołek do iedzenia barzo niewielki, ław trzy.

S tego budowania wychodząc *a parte sinistra* sad niemały, ale przez starosc drzewa nierodzące, ktorego koncu swiren niemały z przysienkiem, zamkiem wnętrznym zelaznym na zawiasach, *alias* biegunach zelaznych, takze izby, komory, okiennicy, wszytko na zawiasach y klamkach zelaznych; w tym swirnie zasiekow pięc, ale wszytkie ciscze [??], *per medium* tego swirna połap dla schowania na wierzchu.

A fine swirna tego staienka niewielka, przy tei staience swirenek dziurawy, stary, y z staienko z płotu grodzoną.

Od tego swirenka dalei idąc wieza stara, zgniła, upadaiąca.

Circumcirca idąc *Parochiæ a secundo latere* piekarnia z przysionkiem y przeciwno komorko do chowania iarzyny.

Niedaleko od teize piekarni ogrodek[b], w ktorym pszcioł ul ieden.

Gumna

Osiec iedna nowa ze wszytkim, na ktorei słodownia takze nowa.

Odryny trzy: dwie z bierwion, iuz stare, a trzecia z płotu grodzona; przy teize odrynie odrynka małła dla sypania plew.

Zasiewek w polu plebanskim

Zyta mogła byc solanka, pszenicy ozimnei pułłtory cwierci.

Obora[c]

Bos unus, vacca una, quæ tamen, uti perhibuit Venerabilis Ierzewicz, Ecclesiæ Eyragolensi legata est, anseres tres.

---

[a] *des manus A, inc manus C*

[b] g *cor ex* d

[c] *des manus C, inc manus A*

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ BUTKISCENSIS

Ciborium velo albo vestiatur ab intus, et in corporali mundo Venerabilis Eucharistia asservetur, quousque pixis comparetur quamprimum, etsi stannea.

Fons quia deest Baptismalis, stipes vero inclinatus circa medium Ecclesiæ, ad parietem alicubi commodius reponatur; et aqua iuxta rituale consecrata cum Oleis Sacris in eo occlusa servetur cum cochleari[a] et vasculo aliquo, supra quod fiat ablutio; quæ aqua in piscinam sub maiori altari refundatur, et foramen in latere seu stipite altaris excindatur ad eum finem.

Olea Sacra quoniam pro hac Ecclesia non habet, ea ex Cathedrali accipiat sub pæna quatuor sexagenarum, ad pios usus solvendarum, intra spatium duarum septimanarum.

Carbonam Ecclesiæ conficiat iuxta Statuta Synodalia, et vitrici statuantur, qui in suo regestro perceptam atque expensam pro necessitatibus Ecclesiæ connotent.

Metricæ tam baptizatorum, quam matrimonio iunctorum, quæ nullæ extant, conficiantur et iuxta præscriptum ritualis conscribantur.

Apparamenta Ecclesiæ quoniam nulla extant et in unione Butkiscensi et Eyragolensi Beneficiorum translata hinc præsumuntur, neque ab annis 40 ex perceptis fructibus ab uno eodemque Parocho quicquam pro Ecclesia Butkiscensi comparatum habetur, duas casulas, unam[b] de *buraczik*, punici [?] coloris, florizatam, alteram[c] ex *muchaier* simplici violatio [?] …[d] novam, cum lapide portatili, qui tertius est, et parvo calice, qui itidem tertius est, cum alba et humerali, mappas[e] quatuor, corporalia duo, campanulam parvam[f] medii valoris et vetustum antependium ex Ecclesia Eyragolensi, ad usum huius Ecclesiæ relicta, eidem Ecclesiæ applicavi. Campana vero, quæ tunc novissime est accepta et transfusa in maiorem campanam pro Ecclesia Eyragolensi ponderis lapidum 7 et librarum novem, cum maior recepta fuerit Eyragolam, alia ex minoribus æqui valoris inde recipietur.

fol. 88r // Subditus Ecclesiæ Butkiscensis Matthias Iawoyszaytis, qui agro suo pulsus nunc restitutus est, pacifice intra eundem fundum sub pæna 20[g] sexagenarum conservetur.

Ipsi fabricæ Ecclesiæ foraminibus transparenti et putrescenti Venerabilis

---

[a] c *in initio verbi cor*

[b] *ms cor in* duæ casulæ, una

[c] *ms cor in* altera

[d] *locus maculatus*

[e] *ms* mappæ

[f] *ms* campanula parva

[g] *fort* 10

Rector implorato parochianorum auxilio provideat, et ante omnia foramina occludi faciat; mundities in Ecclesia et Sacristia servetur.

Fundos Ecclesiæ huius commensuratos alias tuebitur, et per D.nos Commissarios, quos ab Ill.mo D.no Loci Ordinario assignatos habet, agros verificabit, ut sic qui a nonnullis direpti dicuntur, vindicentur. Commensurationem vero anteriorem ad Archivum remittat, transsumpto sibi relicto; alia vero instrumenta iuridica, quæ corrumpuntur, in loco sicco asservet.

Cum ad aliam Ecclesiam discessurus erit, populum anticipate moneat, ut festo die ad Ecclesiam viciniorem recurrere possit.

Neque ipse contra Synodalia sancita veste lucidi coloris utatur in publico, sub pæna privationis eiusdem vestis.

Synodos tam Provinciales, quam Diæcesanas, item Concilium Tridentinum sibi procuret diligenterque legat.

Transsumptum ex originali fundationis huius Ecclesiæ, quod in Archivo Cathedralis Ecclesiæ asservatur, itidem procuret.

Alia quoque monumenta, quæ Ecclesiam hanc concernunt et apud Venerabilem Hanuszewicz asservari dicuntur, recuperet.

Mantilia tam in altari, quam Sacristia habeantur, ne manus mappis abstergantur.

Post Evangelium diei pro concione diebus festis et dominicis legatur Epistola, post quam pia pro tempore canciuncula subsequatur, tandem „Pater Noster“, „Ave Maria“ et „Credo“ dicatur, post concionem vero[a] decem præcepta cum confessione generali recitetur.

Processus ab Officio emanatos transsumat in libro seorsivo, ut obligationes in iis expressæ ad executionem deducantur; atque catalogus parochianorum conficiatur vivorum et defunctorum, ad et intra Ecclesiam sepultorum.

Anniversaria pro Fundatoribus, Episcopis et suis Antecessoribus absolvat.

Baccalaureus, postquam proventus huius Ecclesiæ accreverint, procuretur.

Umbella super altare ob pulveres appendatur. Confessionale item procuretur.

VISITATIO GENERALIS ECCLESIÆ CZAKISCENSIS[b], ANNO 1648 DIE 9 NOVEMBRIS PERACTA

Structura Ecclesiæ huius ex muro est, eoque iam ex aliqua parte ruinoso; tectum stillans et stramineum, supra quod tectum crux lignea posita est. Ianua asseribus simpliciter compactis, facile aperiri potest, nulla sera clausa; scamna

[a] v prob cor

[b] *subnot rec*

collabentia. Loco altaris tres sunt imagines: D. Casimiri, Coronationis B. V. et Crucifixi. Dotem huius Ecclesiæ, cum nulla apud Venerabilem Commendarium extent monumenta huius fundationis, rescire non potuimus, præterquam quod prædictus Venerabilis Commendarius 200 florenos annuatim ab Ill.i D.no Capituli Provisore accipit. Fenestræ huius Ecclesiæ octo sunt foraminosæ vitreæ. Portatile fractum, nec constat de integritate sepulchri.

VISITATIO CIBORII

Ciborium in medio altaris ligneum et antiquum, sera pensili ab extra clauditur; in eo asservantur consecratæ hostiæ, post [?] singulas[a] septimanas plus vel minus renovari solitæ, et loco pixidis in calice confracto repositæ sunt.

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc a cornu Evangelii ædificata ex muro ruinoso, in ea supellex sacra hæc inventa: calix argenteus cum patena, fractus in medio; pixis pro Venerabili Sacramento asservando argentea cum operculo; crux una argentea cum lapidibus quatuor simplicibus, deaurata, in quatuor partibus, cum Agno Dei; bursæ duæ; corporalia quinque; purificatoria sex; vella duo; subcorporalia duo; pallæ tres; crux secunda parva stannea; toballeæ tres; mappæ quatuor; albæ duæ; humeralia duo; casula nigra ex *axamit* cum pasamanis albis; 2da casula cærulei coloris de *atlas*, columnæ ex *buraczik z blaszką*; 3tia casula damasceni
fol. 88v rubra, columnæ alba [?!]; antependia duo: // unum ex *adamaszk* flavi coloris, antiquum, 2dum de *buracik* vel *pukatella*; lebetes duo: unus pro aqua benedicta, alter pro Fonte Baptismali; thuribulum æneum parvum; vasculum cum Sacris Oleis; campanulæ parvæ pro ministrantibus duæ; et duæ maiores: appensa una penes Sacristiam, altera, paulo maior, penes fores Ecclesiæ; ampullæ duæ s… [?] cum scutella stannea; candelabra duo ex ligno; scamna duo penes altare, unum loco confessionalis positum.

Cæmeterium non septum, nec campanille extat.

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

Hæc sita est penes cæmeterium, foribus simplicibus clausa. Ædificia hæc extant: hypocaustum unum cum fornace et atrio antiquo; hypocaustum item sub eodem tecto nigrum cum clibano pro pane pinsendo; granaria duo antiqua; in horreo duo ædificia: unum pro triturando frumento, aliud pro fæno.

---

[a] post [?] singulas *cor ex* singulis

VISITATIO CARBONÆ

Regestrum expensæ[a] et perceptæ conscriptum nullum extat, tamen in hac Visitatione [in][b] carbona [c] vitricis præsentibus inventi sunt gr. pol. 50.

Huius Ecclesiæ Commendarius est Venerabilis Andreas Laluszewski, 27 Iulii anno præsenti 1648 ad hanc Ecclesiam missus ab Ill.mo et Reverendissimo D.no Loci Ordinario.

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ

Ciborium claudetur sera firmiori. Fons item, qui successive taliter ordinabitur, cum valvæ Ecclesiæ comparabuntur et ea [?] claudetur. Olea Sacra recentia accipiantur e Cathedra.

Calix firmetur et reparetur. Portatilis lapis[d], dissolutus et ex parte fractus, denuo firmetur, et quia præsumitur violatum, denuo consecretur.

Legata pia, recepta obligatione a suo Antecessore, cum DD. Vitricis vindicentur. Item metricas[e] et inventaria, et si quæ iura Ecclesiam hanc concernentia ab eodem detenta sunt, restituat.

Carbona iuxta Synodalia sancita ordinetur, sintque ad eam claves tres: duæ apud vitricos, tertia apud ipsum Venerabilem Commendarium.

Fabricam Ecclesiæ parochianis commendet, ut eadem saltem [?] tecto vestiatur, valvæque Ecclesiæ firmentur.

Status animarum connotetur, videlicet vivorum catalogus conscribatur et mortuorum, ad et intra Ecclesiam sepultorum.

Cathechesim[f] rudis præsertim populus pro concione vel extra doceatur; item post lectum Evangelium legat quoque Epistolam, post quam sequatur cantiuncula aliqua pia pro tempore, post hanc recitet cum populo „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“, finita vero concione recitet item decem præcepta et confessionem generalem.

Processus ab Officio emanatos transsumat in libro seorsivo, ut obligationes in iis expressæ ad executionem deduc[antur].

Synodos tam Provinciales, quam Diæcesanas sibi procuret diligenterque legat.

Mantilia tam in altari, quam in Sacristia habeat, ne manus mappis abstergantur.

---

[a] e *in initio verbi cor*

[b] *ms om*

[c] cum *del*

[d] s *cor*

[e] *ms* metricæ

[f] *ms* Cathechesis

Adulteri sub gravi pæna moneantur; item isti subditi, qui reperti sunt primo matrimonio reiecto sibi alias uxores …se, ut exnunc non cohabitent sibi, et D.ni eorum, ut sub pænis eosdem dissiungant et ad primas et legitimas uxores suas redeant.

fol. 89r VISITATIO CAPELLÆ PERNAROVIENSIS ANNO 1648 DIE 9 NOVENBRIS

Ea a Nobis in transitu visa est virgultis simplicibus contexta, tectum stramine vestitum; penes quam mansio pro adventante presbytero est collocata, statque eadem Capella[a] in patenti campo.

VISITATIO GENERALIS ECCLESIÆ KROCENSIS[b],
ANNO 1648 DIE 10 NOVEMBRIS PERACTA

Fabrica huius Ecclesiæ lignea est, tegulis ligneis contecta, parietes ab extra asseribus bene vestiti. Supra[c] vestibulum campanile, in quo pendent campanæ tres: una maior, duo minores. Ianua Ecclesiæ ipsius clauditur sera interiori firmiter. Ecclesia hæc noviter ab intus variis picturis exornata est. Dos Ecclesiæ hæc est, nempe lanei octo: quatuor possessionati, quatuor deserti in villis Vantanie[d] [?], Narkany, qui annuatim ex his laneis[e] cum oppidanis solvunt sexagenas lith. 25. Laborem a festo S. Georgii ad festum Sanctorum Omnium ex quolibet laneo dierum in septimanam octo præstant. Reliqua vero, quæ monumenta et iura huius Ecclesiæ concernunt, abunde expressa sunt in Visitatione Generali anni 1643 diei 14 Iulii peracta. Insuper loco decimarum e Curia Krokinensi solvuntur sexagenæ lit. 20. Ecclesiam[f] consecratam dicit Venerabilis Parochus, sed altare dirutum, in quo in sacculo quodam repertę Reliquiæ SS., inter quas ungulæ quoque cuiusdam, alias [?] repertæ ad instar talpæ, quæ acceptæ sunt, et in locum lapis consecratus portatilis impositus est. Indulgentias habet hæc Ecclesia pro festis SS. Matthiæ et Sigismundi Regis plenarias; admissæ ab Officio Ill.mi Loci Ordinarii.[g]

---

[a] *ms* campella
[b] *subnot rec*
[c] ra *fort cor*
[d] i *prob cor*
[e] *ms* lanis; a *prob cor*
[f] *ms* Ecclesia
[g] Ecclesiam consecratam… Loci Ordinarii *prob ins*

Visitatio Altarium

Maioris altaris basis lateritia, non consecrata, in qua lapis portatilis sine inscriptione, credibile tamen est eum consecratum esse. Imago Crucifixi in medio altaris collocata cum imaginibus pictis D. Virginis et S. Joannis, item D. Mariæ Magdalenæ; altare hoc cinctum est cancellis depictis decentibus, mappis tribus mundis tegitur; baldachinum desuper pendet.

Altare secundum in Sacello a latere dextero, per modum coronæ erectum, depictum et deauratum, habens imaginem D. Mariæ Magdalenæ, pedes Christi Domini lachrymis lavantis. Basis huius altaris lignea est, habens lapidem portatilem consecratum; mappis tribus mundis tegitur. In parietibus vero huius Sacelli vita eiusdem D. Mariæ Magdalenæ depicta est.

Altare tertium ad latus synistrum ab ingressu Ecclesiæ cum portatili consecrato, basis lignea, ornata [?][a] tribus mappis mundis, habet imaginem Divæ Virginis Puerulum Iesum gestantis, prout de iisdem altaribus plura conscripta sunt in prædicta Generali Visitatione.

Visitatio Ciborii

Hoc situm est in medio altaris maioris, tumbæ inclusum, ab extra velo exornatum; pixis argentea cum operculo, ab intus deaurata, ornata vesticula; intra oppidum defertur Venerabile Sacramentum cum lumine et cantu; renovatur post singulas hebdomadas.

Visitatio Fontis

Hic situs est intra cancellos, penes altare synistrum, bene munitus, cum operculo; in hoc vas æneum, in quo aqua continetur, renovata Sabbatho Pentecostes; ibidem pelvis, supra quod fit puerorum ablutio, cum cochleari inventa et mantili pro abstergendis baptizatis.

Visitatio Oleorum Sacrorum *fol. 89v*

Ea in armariolo, penes cornu Evangelii maioris altaris ad parietes firmato, asservantur in decenti vasculo et bene clauso; accepta sunt recentia ex Cathedra.

Visitatio Sacristiæ Ecclesiæ

Hæc ab ingressu Ecclesiæ a latere synistro, clauditur[b] ianua, duabus seris; intus mensa tecta mappa, cistæ et armaria competentia duo, in quibus

---

[a] *fort* ornatum *vel* ornatam*; cor*

[b] *cor*

conservatur sacra supellex, suo quælibet res in loco seorsive; quæ ab ultima Visitatione Generali anno 1643 die 14 Iulii his aucta[a] est, ut sequitur, tam in sacris vestibus, tabellis votivis et ædificiis.

Altare in toto novum apud Capellam S. Mariæ Magdalenæ Pænitentis, cum mensa, foribus, cancellis et scamno.

Cupula super Templi tectum lamina contecta cum cruce deaurata.

Nummus aureus valoris[b] fl. 12, a Generosa D.na Cristina Borowska oblatus et ad altare D. V. appensus.

Annuli argentei tres appensi eidem altari.

Mappæ duæ de tela mediocri [c] acu pictæ.

Sacci viginti de rudi tella, totidem flagella; pertinent ad Confraternium.

Scutella stannea pro manibus abluendis.

Ampullarum par unum stannearum. Strophiola acu picta duo filis sericeis. Gradus in campanilli bene muniti et clausi. Tapete rubrum vetus, a D. Chrzanowska oblatum. Canon novus. Velum ex *buracik*, appensum ad ciborium. Candelabra ex aurichalco sex, item candelabrum in medio Ecclesiæ pendens. Pelvis ex aurichalco ad columnam chori pro aqua lustrali. Stolla pro deferendo Venerabili Sacramento ad infirmos de *buracik* alba. Altera stolla de *buracik*. Lavacrum stanneum cum pelvi nova. Corporale de tella subtili, acu picta in marginibus filis sericeis. [d]Antypendium złote buracikowe, nowe, podszyte płotnem białym. Łychtarze cynowe stawniki. Zamek do drzwy bocznych kośćielnych zewnątrz, nowy. Rąbek prosty. Szufladka dębowa nowa. Antependium nowe atłasowe białe, floresy czerwone na nim gęste. Antependium czarne pułatłasowe nowe, y frędzlami pstremi iedwabnemi. Portatilek[e] mały. Antependium burackie, na czerwonym[f] polu kwiaty białe. Posytew o szesciu głosach, nowy. Kłodka na łancuszku u drzwi zakristii. Tuwaln trzy płotna przednego [!], po koncach z farbotami. Kaplica SS. [!] M. Magdaleny wszystka wymalowana. Kaplica nowa z fundamentu z boku kościołła od południa stanęła. Wałł wkoło cmętarza nowy. Kraty trzy drewniane. W fortach cmętarzowych fortka nowa, guntami nowemi pobita. Bursa czarna atłasowa z kwiatami, y palla. Humerałow nowych trzy płotna srzednego [!].[g]

---

[a] u *cor*

[b] *cor*

[c] act [?] *del*

[d] *des manus A, inc manus D*

[e] *cor*

[f] *ms* czewonym

[g] *des manus D, inc manus A*

VISITATIO CONFRATERNII

Congregatio Cathechistica sub titulo D. Iosephi et B. V. Puerum Iesum in Templum ducentium ad altare B. V. Mariæ determinata, quæ per Ill.mum et Reverendissimum Loci Ordinarium approbata est et admissa ad omnes gratias, privilegia et indulgentias, quibus Archiconfraternitas Cathechistica gaudet, anno 1644. Ad latus huius D. Virginis Sacristia eiusdem Confraternii extat cum mensa pro apparamentis mappa tecta et armario cum seorsivis cistis, depicta et affabre[a] facta, // in qua suppellex inventa, ut sequitur. *fol. 90r*

[b]Kielich srebrny pozłoczysty, z patyną z jedney strony pozłoczysta. Bursa z iedney strony axamitna czarna, z drugiey strony buracikowa czarwona [!]. Korporały piękne dwa. Palle dwoie. Purifficatoria cztery. Krzyż mośięzny z relikwiami. Antependium kitayczane lazurowe z herbami P. Krzysztofa Białłozora. Obrusow trzy z farbotami. Szerzynek rożnego płłotna, iedwabiem rożnym wyszywanych dwoie. Towalnia płotna prostego. Poduszka buracikowa pod mszałł. Skrzynka bracka z zamkiem. Druga skrzynka dla rożnych rzeczy z zamkiem. Baldachinum buracikowe czerwone. Xiążek brackich regestrowych pięc. Szufladki dwie. Dzwonek ieden. Vellum na Post dostatne białłe siatczane dla zakrycia tegoż ołtarza. Czerwonych złotych dwa: w iednym złotych dwanascie, a w drugim sześć. Łancuszek srebrny pozłoczysty. Relikwiarz ieden, materią sprawiony robotą piękną. Drugi takze z materii z floresami złotemi wkoło, w nim *Agnus Dei*. Tabliczka srebrna iedna. Kołko[c] od wienca srebrne. Pierscionkow[d] srebrnych trzy. Agnuskow rogowych trzy. Krzyżek srebrny ieden. Towalnia srzednego [!] płotna, strony z farbotkami prostemi. Towalnia także z floresami iedwabiu[e] czarnego. Na Post nowych obrusow[f] trzy iednakiego płotna. Płotna srzednego łokci trzy. Ręcznyk do nakrywania krat ieden, y drugi takiż na to. Towalnia prosta y z chusteczką. Komżeczka prosta iedna. Towalnia płotna prostego, mieyscami farboty proste do konca. Ręcznych [!] wzorysty [!] tkacki srzedni. Antependium buracikowe, blaszką złotą czerwone, płotnem białym podszyte. Sukienki dwoie do ministrowania czarne lądyszowe ponoszone. Kielich cynowy. Ampułki z przystawką, takze cynowe. Chorągiew bracka. Komża nowa z płotna tkackiego. Ręcznyk tkacky nowy. Xiąszka bracka ustaw brackich. Piersćionek srebrny pozłoczysty, srebrnych dwa. Ornat atłasowy, krzyzyki maiący białe y czarwone [!]. Skrzynia

---

[a] *ms* affrabre

[b] *des manus A, inc manus D*

[c] *ms* Kołk

[d] *ms* Pierscionek

[e] *ms* iedwabu

[f] *vel* czarnego na Post. Nowych obrusow

dębowa zmurowana w sklepie, okowana zamkiem. Antependium czarne puładamaszkowe, z pasamamy [!] y frężlami iedwabnemi pstremi. Obrus z płotna srzedniego. Vellum czarne, wkoło wyszywane złotym iedwabiem, *in medio Nomen Iesus*. Portatyl nowy. Kalamarz z szufladkami farbowany. [a] Skrzynia dębowa y [!] zamkiem zakrystii dla chowania rzeczy. Lichtarzow dwa mosiędznych pułowych. Agnusek ieden rogowy. Pierscionkow dwa srebrnych. Dzwonkow trzy w drzewie farbowanym oprawionych. Szafa z drzwiami, na zawiasach[b] zelaznych przybita, w zakristii koscielney dla schowania chorągwi brackiey. Tabliczka srebrna. Ornat biały adamaszkowy z kolumną, *cum toto*. Ornat czarny atłasowy z floresami czarnemi. Towalnia płotna tkackiego, wyszywana czarwonym [!] iedwabiem. Ręcznyczek płotna prostego zażywany. Rożaniec czarny kościany, maiący Pozdrowienia Anielskiego 150, piękny y kosztowny; drugi rożaniec stary z krzyzykiem. Przescieradło sowito szyte, po trzech stronach wyszywane, płotna srzedniego. Przytym y towalnia płotna prostego ziatczanego [!]. Koronka pstra[c] z aknuskiem [!]. Kapa pułatłasu tureckiego wsoristego [!]. Sukno czarnego lądyszu z krzyżem atłasu białego, sowito szyte, na pokrycie mar umarłemu; tego sukna kozda pułowa ma łokci sześc polskich. Vellum białe atłasowe, maiące krzyz złoty aftowany [!], a wkoło pasaman szeroki biały
fol. 90v srebrny, kwiaty czarwone [!]. // Koronki dwie szklane s kakatkami, przy iedney Agnusek. Płotna tkackiego de [?] potrzeba koło suknia. Humerał nowy.[d]

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc extat extra portam cæmeterii ad oppidum eundo; ob caritatem annonæ pueri desunt, qui erudientur, nisi exceptis circiter tribus.

VISITATIO HOSPITALIS

Ecclesiæ sumptibus in fundo ecclesiastico [?][e] penes rivum ex opposito Altariæ domus erectum est ædificium pro fovendis pauperibus; illud inhabitat Nobilis quidam Hieronymus Borowski cum ægrota sua uxore, qui suum patrimonium, quo pauperes sustentabuntur, Hospitali huic legare intendit. Extat et aliud ædificium in eodem Ecclesiæ fundo trans rivum et pontem, in

---

[a] *del* Vellum
[b] *ms* zawiasa
[c] *ms* prstra
[d] *des manus D, inc manus A*
[e] *cor, fort ex* eius *…; lectio dubia*

qua manent duæ virgines devotæ, de quo ædificio fusius[a] in præterita Generali Visitatione anni 1643[b].

VISITATIO PERSONÆ PAROCHI

Hic est Albertus Witkiewicz ab annis ferme decem. Ordinatus ad primam tonsuram a R.mo Suffraganeo Vilnensi Stanislao Nieborski anno 1636 Martii 2 die. In eodem anno ad Subdiaconatus ordinem die octava Martii; postmodum eodem anno die 12 Martii ad Diaconatus ordinem; tandem ad Præsbyteratus eodem anno. Commendam huius Ecclesiæ accepit in anno 1638, anno vero 1646 Parochus institutus et investitus eiusdem Ecclesiæ ab Ill.mo et Reverendissimo Loci Ordinario moderno die Iunii secunda.

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

Hæc omnia habet ædificia antiqua. Ab ingressu a latere dextro ædificium antiquum, stramine vestitum, habens hypocausta duo: unum cum fenestris quatuor et camera ad latus cum atrio, et ex opposito aliud hypocaustum parvum cum camera. Ex altera parte areæ pistrinum cum atrio, tectum stramineum, promptuarium, pomarium amplum et horreum.

Super quo fundo et area sunt literæ Ill.mi ac Reverendissimi Loci Ordinarii, datæ ad instantiam Venerabilis Parochi moderni, quibus concedit Ill.mus ac Reverendissimus D.nus Loci Ordinarius Barbaræ Zapolczance [!], virgini nobili eiusdem Parochiæ Krocensis, erigere ædificium in hac area et manere in eo ædificio, et aliis, si quæ virgines per eam susceptæ voluerint, simul habitare cum ea. Quarum literarum tenor est talis:

[c]Jerzy Tyszkiewicz, z łaski Bożey y Stollice Apostolskiey Biskup Żmuydźki, Proboszcz[d] Trocki.

Czyniemy wiadomo tym naszym listem, komu by wiedźieć należało, teraz y na potomne czasy służącym, iż według zwierzchnosci naszey pasterskiey trzodę Chrystusową pomnażaiąc, krwią Jego drogą odkupioną, w rożne stany wzywaiąc błogosławienstwem // i prawem, by stałe y w słuzbie Bożey *fol. 91r* nieodmienne były, stwierdzamy, iako za radą y pomocą Ducha SS. obieraiąc sobie stan panienskiey czystosci y długo w nim z pochwałą Kosciołła Bożego trwaiąc, prosily panny, imieniem Barbara y Anna, siostry rodzone y[e] Zapolszczanki, slachćianki paraphiey Krokowskiey, chcąc scisleyszy, z

---

[a] *orig* fuissius

[b] 3 *cor*

[c] *des manus A, inc manus D*

[d] *ms* Proborszcz

[e] -e y *fort cor*

poboznością zywot złączony wieść przy kosciele swoim farskim Krokowskim, przyłączone zostawały, dla ktorych samą słusznością y ichże nabozenstwem poruszeni naznaczylismy mieysce mieszkaniu ich na koncu miasteczka Krok nad rzeką Smilgią, na grunćie koscielnym plebanskim, ktory po te czasy pusty byłł y odłogiem leżałł, aby się tam budowaly według potrzeby swoiey one same, y inne po ich następuiące, takimze zyćiem obowiązane, czyniąc[a] dosyć kościelney powinnosci w praniu apparamentow koscielnych i oneż oprawuiąc, za dodaniem przez Xiędza domecznego mydła y krochmału, y drew. A ponieważ te panny My [?] słusznie y z pozytkiem Koscioła Bożego przymuiemy, chcemy tez mieć, aby naszemu prawu, zwierzchności podlegały, y wymuiemy one z kozdego prawa swieckiego y powinności, przyłączaiąc pod sąd nasz y wisytatorow naszych, do opatrzenia kosciołow wysłanych; y toteż mieć chcemy, aby sam pleban tameczny y iego sukcesorowie z innemi tam męszczyznami nie przybywały. Do czego dla pewności większey przy pieczęci naszey rękęśmy [!] podpisali. W Olsiadach 23 feb. 1645.[b]

Georgius Tyszkiewicz. (Locus sigilli)

Eisdem [?] litteris et concessione subscripsit Venerabile Capitulum, apposito sigillo eiusdem Capituli.

Extant item literæ eiusdem Ill.mi ac Reverendissimi D.ni Loci Ordinarii de data Krokis die 10 Septembris 1647 super concessione fundi pro horto, eisdem Virginibus facta.

In eadem Visitatione contra præfatam virginem devotam Barbaram Zapolszczankam corporaliter comparens nobilis vidua Stanislai Misiewiczowa ratione cuiusdam depositi ecclesiastici sexagenarum octuaginta, redditi ad manus virginis Barbaræ[c], qualiter prædicta virgo Barbara sine[d] ipsius scitu depositam hanc pecuniam in Templo aperto scrinio, cuius clavim ipsa vidua concredidit Virgini, acceperit dissipaveritque, recognoscendo interim se prius ab eadem Virgine diverso termino viginti sexagenas pro suis necessitatibus recepisse. Ad hæc respondit virgo Barbara se equidem pecuniam a Vidua Nobili accepisse, sed non ut in Templo deponeret, verum ut ea fructificet et inter Nobiles Virgo distribueret, mutuo dando eandem, quod et fecit; scriniolum vero se nec novisse, nec vidisse asseruit, similiter apud se nunquam ab eodem scriniolo
fol. 91v clavim extitisse. Eam tamen clavim et scrinium apud prædictam virginem // Barbaram se vidisse asseruit altera devota virgo, in eadem devotarum virginum

[a] *ms* czynią
[b] *des manus D, inc manus A*
[c] redditi... Barbaræ *adscr mg dx*
[d] *ins sup lin*

Krokiensium[a] [?] domo manens, nomine Nartowna [?] Marcinowiczowna.

Accusata item erat prædicta virgo Barbara a Venerabili Parocho Krokiensi de commisso sacrilegio, præsertim vero, quod ipsa votivum circulum argenteum, appensum altari D. V. a Generoso D.no Vladislao Pakosza, ab eodem altari[b] detraxerit; item rosaria duo, unum grisei coloris, nigri alterum, ab eodem altari; mappam item et duos annulos argenteos; item [c] duo[d] subcorporalia[e]. Sacrilegium hoc sufficienter quoad mappam et circulum argenteum deductum est, illa enim [?] duo oppignorata ab eadem Virgine apud Stanislaum Warnas, oppidanum Montvidoviensem, inventa sunt et in hac Visitatione Generali ab eodem oppidano allata et reddita sunt. Ad hæc accusationem respondit virgo Barbara ...esse[f] [?] illi circulum argenteum, similiter et mappam a Venerabili Parocho; ut ergo suspitionem sacrilegii, quam incurrerat per depositionem et replicationem Virginis, evaderet, prædictus Parochus iuramento se corporaliter per positionem super Evangelia digitorum præstito [g] canonice purgavit, qualiter nec de ipsius consensu Virgo circulum illum argenteum acceperit, multo minus se illi circulum præfatum dedisse. Quoad mappam vero, Venerabilis Parochus asseruit se equidem Virgini eam dedisse, ut eam reformaret, utpote inopiæ latitudinis et longitudinis, non tamen, ut eam oppignoraret. Quoad rosarium detractum nigri coloris, hoc fuit testimonium contra eandem virginem Barbaram, quod perhibuit virgo Elisabetha Mackiewiczowna ex pago Laudi, in eadem domo manens, quod eadem virgo Barbara Iacobo Campanatori, oppidano Krokiensi, die quodam dominico post Matutinum mandaverit, ex altari ut sibi detractum rosarium porrigeret imagini appensum, quod et ipse Iacobus fecit, illaque virgo Barbara rosarium illud apud se servavit; hoc se vidisse præfata[h] virgo Mackiewiczowna asseruit. Vocatus deinde præfatus Iacobus coram Nobis comparuit, de hoc quæsitus respondit sibi equidem, ut id faceret, a Virgine imperatum fuisse, utrum vero hoc fecerit vel non, se oblitum esse dixit, hoc saltim se recordari, quod Virgo dixerit: „Si tu mihi rosarium hoc non porrexeris, ego ipsa accipiam“. De annulis et subcorporalibus[i] nihil contra ipsam probatum neque deductum.

Suspecta deinde eadem virgo Barbara fuit de ebrietate frequenti, inhonesta conversatione, maleficiis, turpiloquiis, conversatione nimia contra privilegium

---

[a] *cor*
[b] *ins sup lin*
[c] *del* unum
[d] d *cor*
[e] *ms* scubcorporalia; u *cor*
[f] *cor*
[g] *del* qualiter
[h] *ms* præfacta
[i] *cor ex* mappis

et institutionem cum viris. Et quidem quoad ebrietatem, contra illam deposuit virgo Elisabetha Mackiewiczowna, qualiter ipsa in die crematum circiter mediam quartam [a], et quidem primæ distillationis ebibat. Iacobus Campanator ea retulit, quomodo virgo Barbara vendiderit[b] bovem, pro ea vero pecunia totum diem in potu consumpserit, circa mediam autem [?] noctem ad suam domum venisse dixit, ubi iterato pro potu misit; bene ergo pota recessit e domo, et nescitur, quorsum ea nocte divertit[c]. Petrus Boiarus, oppidanus Krokiensis, asseruit se singulis vesperis ad eum pro cremato mittere solitam. Virgo Nartowna [?] Marcinowiczowna asseruit, quod virgo Barbara a duobus annis iam ceperit bibere singulis diebus, a quo tempore vidua illa apud eandem deposuit pecuniam. In propria domo cum adolescentibus (uti asseruit virgo Elisabetha) tota nocte Magni Sabbathi bibit. De inhonesta conversatione eiusdem Barbaræ hæc relata sunt. Virgo Elisabetha, qualiter Barbara solita fuerit tota nocte, etiam in solo indusio, cum adolescentibus in horreo sedere[d] et compotare[e], qualiter amicitium cum Przeborowski, qui cum equis Ill.mi D.ni Vilna hic venerat, contraxerit, cum illo biberit, pulvinaria eidem donaverit, in eodem curru cum eodem ad pagos discesserit, qualiter vix non diebus singulis utrinque suas mansiones visitaverint; quod et altera Nartowna [?] asseruit, et alii. Quoad veneficia, testimonium perhibuit Iacobus Campanator, quod cum quodam venefico, qui milliari ab hoc oppido distat, commercium virgo Barbara habeat; idem asseruit Augustinus Szuraytis, qui in domo Petri Boiari sedentem in camera cum venefica Barbaram et coram se habentes scyphum cervisia plenum, e cuius spuma auguria[f] venefici sumere solent, vidisse verbali statim iuramento confirmavit, licet ut iuramentum deponeret, non fuerit requisitus. De turpiloquiis, quibus aliæ cohabitantes virgines scandalizantur, testimonium perhibuit virgo Mackiewiczowna. Quod vero cum viris in domo virginum devotarum contra privilegium et concessionem commertium habuerit et conversationem, facile patet ex supradictis.

fol. 92r

VISITATIO CARBONÆ

Hæc duas seras habet pensiles, ferro fortificatas; duo extant vitrici, qui pecuniam ex sacculo collectam in eam imponunt, in qua reperti sunt pecuniæ fl. 2 gr. pol. 27½. Perceptæ in carbonam missæ ab anno 1643 die 14 Iulii

---

[a] *del* in dies [?]
[b] *cor ex* vendidit
[c] *cor ex* diverterit
[d] re *cor*
[e] re *cor*
[f] *ms* aurguria

usque ad annum 1648 diem 12 Novembris summæ facit 225 sexag. gr. 40 lith., expensæ vero summæ sexag. 211 gr. 3 lit.

Carbona vero Confraternii ob absentiam victricorum non est inspecta. Expensa tamen summa est inventa ab anno et die 1644 Septembris 22[a] usque ad eundem annum et diem præsentem fl. 79 gr. 16 pol., perceptæ vero fl. 70 gr. 30 lit.

VISITATIO ALTARISTÆ

Hic pro nunc est Simon Słupski, introductus ab Venerabili[b] Alberto Rayski, institutus ad hanc Altariam ab Ill.mo et Reverendissimo D.no Loci Ordinario anno 1647 die 10 Augusti, præsentatus vero a Generosa D.na Christina Kurnicka, Generosi olim D. Adami Borowski consorte. Fundatio huius Altariæ per testamentum D. Borowski, nobilis parochiani Ecclesiæ Krocensis, facta in anno 1641 Aprilis die 24, summa septem millium florenorum; et quia non statim hæc summa dabitur, obligavit uxorem suam, ut Altaristæ persolvat seu prædium concedat in testamento nominatum; modo autem conventione facta cum Altarista de scitu Superiorum solvit D.na Borowska singulis annis sexagenas quinquaginta, siliginis tunnas quinque, hordei quinque, avenæ decem, pisorum tunnam unam.

Idem Venerabilis Simon Słupski exhibuit literas promotionis suæ ad Ordines Sacros per Ill.mum et Reverendissimum D.num Loci Ordinarium Georgium Tyszkiewicz in anno 1642: die 30 Martii ad primam tonsuram et quatuor minores; die vero quarto [c] anno eodem ad Subdiaconatum; in crastinum, die nempe quinta, anno eodem ad Diaconatum; anno et mense eisdem die 25 extra tempora ad sacrum Presbyteratus ordinem promotus est ab eodem Ill.mo et R.mo D.no Loci Ordinario moderno.

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ

Etsi Venerabilis Rector huius Ecclesiæ laudabiliter hanc Ecclesiam Krocensem administret, quia tamen nonnulla abusum redolent et scandalum movent, reformantur.

Historia depicta D. Mariæ Magdalenæ in Sacello collaterali, quia choreas et epulum continet, exnunc amoveatur, quia non devotionem, sed risum et scandalum mouet.

Subsellium sub choro et instar caveæ totaliter occlusum, pro virginibus devotis positum tollatur, atque prope chorum pro personis honoratioribus,

---

[a] 1644 Septembris 22 *ins sup lin*; supradicto *del*

[b] *ins sup lin*

[c] *hic indictio mensis abest*

velaminibus atque cancellis sublatis, reformetur; fæminæ vero devotæ in terra flectant vel intra simplex subsellium.

Deposita sæcularium, uti pecuniarum, vestium aliarumque rerum intra Ecclesiam, cum id vetet Synodus Provincialis, et iisdem fures insidiantes ipsismet Ecclesiis damna soleant inferre et suspiciones, ut plurimum, in servitores Ecclesiæ redundare, de facili non recipiantur, nisi instans periculum id urgeret vel confratres in suo fornice ad tempus sua deponerent, cum ad profanos usus deservientia Ecclesiam non habeant reconditorium.

Ad carbonam Ecclesiæ et Confraternii tertiam apud se habeat clavem.

fol. 92v // Catalogos vivorum et mortuorum suæ Parochiæ, item sepultorum ad vel intra Ecclesiam in fine libri processuum conscribat.

Pia legata non commixtim cum percepta et expensa, sed seorsive scribantur.

Transsumptum sibi procuret ex originali fundationis, quod in Archivo asservari asserit.

Ad confessionalia habeat in promptu bullam Cænæ Domini cum casibus Papalibus et Episcopalibus.

In cæmeterio sit seorsivus locus pro sepultura infantium baptizatorum.

Cum Visitationis tempore deductum sit Barbaram Zapolszczankam, quæ cura Venerabilis moderni Rectoris Ecclesiæ privilegium supra aream atque hortum obtinuerat ab Ill.mo D.no Nostro Loci Ordinario cum confirmatione Venerabilis Capituli, pro se suaque germana sorore conficta (cum solum sanguine sibi iuncta sit) impetraverat, scandalosa sua vita abusam esse gratia et beneficio sibi præstito, videlicet depositum nobilis viduæ Misewiczowæ[a] sesquicentorum[b] florenorum, intra Sacristiam Confraternii per ipsam depositum totum distraxisse, ex indeque quotidianis compotationibus vacasse, cum maribus, præsertim aulicis, intra et extra domum nimis familiariter conversatam esse et solam in pagos cum iisdem discessisse, in domo sibi concessa invitatos tractasse, solam quoque cum venefica in secreto cuiusdam oppidani cubiculo diutius consedisse atque ad eandem discessisse; eandem quoque Barbaram sacrilegium commisisse ablatione circuli argentei ab imagine altaris Confraternii necnon rosariorum duorum, e qua et annuli argentei duo, subcorporalia, vulgo *szerzinki*, duo, aliaque linea quamplura ex eadem Ecclesia perierint, uti præsumitur, per ipsam; quæ et linteamen Ecclesiæ, ad conficiendum mappas ex eo sibi datum, subdito D.ni Iudicis Terrestris oppignoraverat cum circulo sacrilege ablato; eandem quoque Barbaram a fidelibus pro communi usu oblatis eleemosynis et piis legatis abusam esse, aliasque inconvenientias plures et scandala admisisse, uti e testium depositionibus patuit; dicto Ill.-mi D.ni privilegio atque loco ad hanc Ecclesiam privatur, ultra ad hanc

---

[a] Miczewiczowa *B*

[b] sesqueducentorum [?] *B*

Ecclesiam atque domum cum horto concessam non admittenda. Damna vero illata Ecclesiæ per ipsam atque expensæ occasione illius damni factæ iuxta taxam discretorum virorum ex rebus ipsius, quæ modicæ sunt, incontinenti Confraternio atque ipsi Ecclesiæ compensentur, quibus compensatis, quod residuum fuerit, eidem restituatur. Supradicta vidua depositaria, quæ florenos 19, vindicatos a Venerabili Parocho, recepit, aliam residuam pecuniam, quam ad fideles manus dictæ Barbaræ dederat reponendam in Ecclesia irrequisito Parocho, ab eadem Barbara iure terrestri, uti et alii creditores, requirant.

Cum sumptibus Venerabilis Parochi domus in fundo Ecclesiæ atque subsidio parochianorum extructa sit, modico subsidio pro eadem ab ipsa habito, ipsa vero legatum pium pro communi bono 10 sexagenarum receperit et in suos privatos usus converterit, de ulteriori vero dispositione domus istius, cum altera persona in privilegio nominata ficta sit, Ill.mus D.nus Loci Ordinarius ordinabit; quam ne vacare contingat, Venerabilis Parochus apud eundem Ill.-mum D.num instantiam quamprimum faciet.

Idem Venerabilis Parochus deinceps caveat vota castitatis et obedientiæ atque alia, Religiosis præsertim consueta, a fæminis, idque publice, uti compertum eum fecisse, exigere atque recipere, cum authoritatem non habeat.

Hospitale, quod pro communi usu pauperum hactenus non extat, atque hypocaustum perhibeatur fuisse donatum pro iisdem et in domum virginum cessisse, Venerabilis Parochus provideat, cum recens a Nobili Borowski paupere ad suum et uxoris infirmæ privatum usum, idque in loco aquoso, minus habili extructum sit; et nonnisi aliorum pauperum usibus post decessum ipsorum ex hac vita cessurum sit.

Domus Parochialis indiget renovatione; hanc successive Venerabilis Parochus renovabit.

Venerabilis Altarista, quoniam ad præsens quandoque inserviendi Ecclesiæ Datnoviensi nondum consecratæ vacanti[a] onus suscepit, indultum ad decursum unius anni in ea Divina peragendi et sacramenta administrandi conceditur.

// Duo aurei, appensi imagini altaris Confraternii, cum periculum sit, ne furto auferantur, satius observentur vel de consensu Confratrum in pios usus convertantur. *LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 93*

Nicolaus Blaszkowski, Custos et Officialis Mednicensis,
Commissarius Generalis, Visitator.
Sebastianus Pikielius, S. T. D.,
Notarius eiusdem Visitationis.
Jacobus Stanczykiewicz,
S. T. D., Parochus Janiscensis,
Visitationis Generalis Secretarius.

[a] *ms* vacantis

Quandoquidem evidentibus argumentis Magdalenam Palukicia priore viro pulso vivere cum secundo, de nomine Matthęo Jurgaytis, deductum est, qui ne in[a] ultionem tanti sceleris ex adulterione [?] provenientis ira divina concitatur, omnino absque dilatione separetur.[b]

KAKA, b. 137, 93r

VISITATIO ECCLESIÆ IASVONENSIS[c], ANNO 1648 DIE 15 NOVEMBRIS PERACTA

Ecclesia hæc lignea, iustæ capacitatis est; tectum, uti et parietes, foraminosi. Consecrata est ab Ill.mo D.no Giedroyc, Episcopo Samogitiæ, in honorem Dei Omnipotentis et Deiparæ Virginis Mariæ Assumptæ, et Sancti Casimiri et Omnium Sanctorum anno 1607 die quarta mensis Novembris, prout tabula super fores Sacristiæ denunciat. Fundatio Ecclesiæ est Regalis in anno 1593 a Sigismundo Tertio, rege Poloniæ: tres areas in oppido Iasvonensi pro Pastorali Domo, pro prædio mansos tres agri et villam[d] Iodkaycie, mansos decem cultos habentem, Mackaymie [?] alteram, mansos duodecim possessionatos tenentem, sylvestres novem; ex his ambarum villarum mansis et ex areis oppidani, sicut et subditi, qui mansos possident, in parata pecunia omnibus computatis solvunt fl. 146 gr. 7½. Item ex singulis possessionatis mansis persolvunt siliginis 2 [?] tunnas salinarias [?], avenæ similiter, anserem unum, lini manipulos decem. Item decimam manipularem ex curia Iasvonensi de omni grano, ternos[e] etiam grossos lit. ex quolibet manso culto assignatos et inscriptos habet. Supra fores Ecclesiæ maiores chorus recenter cum cancellis exstructus.

VISITATIO CIBORII

Hoc situm est in maiori altari, affabre factum, cuius columnæ depictæ et deauratæ sunt, cum aliquibus imaginibus sculptis. Pixis in eo deaurata argentea parva cum operculo, in qua inventæ aliquot consecratæ hostiæ, post hebdomadas singulas renovari solitæ[f]. Defertur ad infirmum Venerabile Sacramentum cum cantu et vexillis, tum lumine præeuntibus intra oppidum. Ipsum ciborium nullo ab intus velo est exornatum.

---

[a] *ins sup lin*

[b] Quandoquidem… separetur *al atram, fort adscr*

[c] *subnot rec*

[d] vi *cor*

[e] e *cor*

[f] *ms* solitas

VISITATIO FONTIS

Hic situs est ad altare collaterale antiquum translatum B. Virginis, contentus intra eosdem cancellos cum altari, nulla mappa tectus. Renovatus Sabatho Pentecostes, clauditur sera pensili, ad usum ablutionis cochliari [!] utitur Venerabilis Parochus; pelvi carens.

VISITATIO OLEORUM SACRORUM

Hæc servantur in vetusto ciborio [a] altaris antiqui, translati ad latus dexterum ab ingressu Ecclesiæ; ea quod recentia accepta sint, testimonium non est exhibitum in scriptis, sed tantummodo oretenus asseruit Venerabilis Parochus se accepisse.

VISITATIO ALTARIS MAIORIS

Hoc altare habet basim muratam cum lapide portatili muro incluso, mappis tribus et aliis requisitis exornatum, præterito primum anno, nempe 1647, ex contributione tenutæ Iasvonensis facta depictum et deauratum, imaginem maiorem habens SS. Omnium, in secunda contignatione D. V. Czestachoviensis [!], in tertia et suprema D. V. Assumptæ. Collaterales deauratæ et depictæ statuæ DD. Petri et Pauli. Piscina murata subtus altare hoc extat, bene clausa. Fornix sub hoc altari extat putridis asseribus tectus desuper; periculum, ne illabatur.

Altare secundum minus, ad latus synistrum ab ingressu Ecclesiæ in Sacello, novis cancellis circumdatum; basim habet muratam, non consecratam, lapis tamen portatilis extat, mappis tribus tectum. Imaginem continet hoc altare Depositionem Christi Domini super sinum D. Virginis se reclinantis. Suggestus decens penes idem altare.

Tertium altare ad latus dexterum cum lapide consecrato portatili, mappis tribus ornatum, imaginem habens // D. Virginis antiquam, sicut et ipsum altare *fol. 93v*
vetus.

Sacristia ad latus synistrum extructa est, continens armarium novum, affabre et pulchre factum, loco mensæ, tectum panno rubro novo, alia intra se diversa armariola continens, in quibus sacra supellex[b] asservatur; item secundum armarium, in quo pendent casulæ et alia asservantur. Fenestellas habet duas ferreatas.

Supellex ecclesiastica conscripta est tempore Visitationis Generalis anno 1643 die 11 Iulii, visa et verificata in hac Generali Visitatione, quanquam plurima corrupta et lacera sint ob vetustatem. Aucta vero hic inseritur.

---

[a] *del* cum [?]

[b] *ms* supellectilis

Velum rubrum sericeum. Monstrantia argentea, affabre facta, [a] ad quam stipidis loco utitur[b] pede argenteo crucis argenteæ[c] maioris. Pannus ruber ulnarum aliquot pro tegendis gradibus altaris. Bursa rubra ex *adamaszek*. Antependium rubrum *pułaksamitne z zielonemi koncami pułaksamitnemi*. Armarium novum pro casulis asservandis. Item armarium novum loco mensæ pro alia[d] supellectili in propriis cistulis[e] deponendis. Carbonæ scriniolum duplex.

VISITATIO CARBONÆ

Hæc extat in ipsa Sacristia, duabus seris clausa, ad quam R. D. Parochus clavem habet secundam. Percepta ad hanc carbonam ab anno 1643 die 11 Iulii inventa, nempe ab ultima Visitatione præterita, fl. 635 gr. 49 [?], ex sacculo et sepu[lturis] intra Ecclesiam. Expensa vero ex eadem carbona ab anno, mense et die eodem in necessitates varias Ecclesiæ inventa est fl. 646 gr. 12½. Residua vero pecunia in carbona relicta et numerata est fl. 43.

VISITATIO CÆMETERII

Hoc satis est spatiosum, portam unam habens ab ingressu ex oppido. Altera porta parva ex Domo Parochiali. Septum equidem, sed non omni ex parte bene – ingrediuntur pecora, præsertim porci. Ossorium non extat. Campanille extat in eodem cæmeterio, coopertum asseribus; latera item asseribus vestita. Ianuam cum foribus ad claudendum, intra se campanas duas habet: una iustæ magnitudinis, minor altera, tertia in copula lamina tecta pro signatura super tectum Templi.

VISITATIO SCHOLÆ

Hæc modo primum prope Parochialem Domum oppidum versus ædificatur, pueri tamen sex circiter a Baccalaureo domi suæ instruuntur. Hospitale nullum extat.

VISITATIO DOMUS PAROCHIALIS

Huius structura vetus est, tegulis ligneis tecta. Hypocausta duo cum attrio intra medium. Cellaria duo ex muro. In eadem area oppidum versus est et altera

---

[a] *del* cuius

[b] *ms* utuntur

[c] æ *prob cor*

[d] a *in fine verbi fort cor*

[e] c *cor*

domus, continens unum hypocaustum, tectum lacerum habens. Promptuaria tria, stramine tecta; unum ad ipsas sepes cæmeterii stramine tectum extructum est. Item stabulum pro equis, stramine tectum, penes hortum.

VENERABILIS PAROCHUS

Hic est R. D. Martinus Burba, Decanus Wierzbolowiensis, institutus et investitus ad hoc Beneficium anno 164.. [?] a Perillustri et Adm. R.ndo D.no Nicolao Blaszkowski, Custode et Officiali Mednicensi, de speciali mandato Ill.mi et Reverendissimi Loci Ordinarii moderni. Familiam alit sat copiosam.

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ

Etsi in anterioribus Visitationibus complura, quæ bonum Ecclesiæ huius concernunt, decreta, sancita sine mutatione // ...

(…)

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ WILKIENSIS]

[DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ WILKIENSIS]

// [a]Per annum fl. 80 circiter persolvendi essent, frumentorum item ex singulis laneis tunnas duas, gallos et anseres pendere in novissima ordinatione teneantur oppidani, præter census, quæ Regales oppidani non pendunt; similiter qui ex ipsis oppidanis lanienam exercent, annuatim quivis pendet [?] sexagenam unam, et toties quoties iumentum[b] mactat assaturum, pendit seorsive. Iidem oppidani a pertica una fundi, vulgo *prent*, loco duorum solidorum, hactenus solutorum, nunc vero sex gr. lith. pendunt, et insuper *zapiszne* [?] ab iisdem sesqui duo gr. persolvuntur. Spectato insuper, quod Domum Parochialem ædificaverint artificesque conduxerint iidem Ecclesiæ subditi, tandem quod illis irrequisitis DD. Commissarii ordinationem talem fecerint, in quo singulare sibi gravamen prætendunt, pro ulteriori declaratione eadem ordinatio ad Ill.mum D.num Loci Ordinarium remittitur. *KAKA, b. 136, fol. 91r*

A fastigatione [!!] subditorum, quæ communiter eosdem dispellit, Venerabilis Ecclesiæ Rector abstineat imposterum, et modum delinquentes et inobedientes puniendi in anteriori Visitatione præscriptum teneat pro qualitate delicti.

---

[a] *folium hoc scriptum eadem manu A, ut supra*

[b] me *prob cor*

Oppidani huius Ecclesiæ ad labores extraordinarios et in ordinatione non expressos ne pellantur.

Expensa et percepta duplicis carbonæ Ecclesiæ et Confraternii scribantur ordinatius et in libro ad id deputando. Benefactores item, qui nondum libro inscripti sunt, inscribantur. Similiter catalogi vivorum et mortuorum huius Parochiæ ad vel intra Ecclesiam sepultorum conficiantur.

Pecunia e carbona Ecclesiæ, mutuo oppidanis ob instantes milites data, quamprimum recipiatur et carbonæ restituatur a Venerabili Rectore. Item centum floreni, illi carbonæ Confraternii mutuo dati, a quibus annua pensio datur; quæ quidem pensio usuram redoletur, ideo ipsa summa fl. 100 a debitoribus recipiatur per Venerabilem Parochum et vitricos Confraternii.

Canalis supra tectum Ecclesiæ, qui perfluit, ne parietes computrescant, emendetur.

Altaria extra Divina tegantur, licet simplici[a] tela.

Thuribulum procuret melius, thurificetque tam in primis Vesperis, quam Sacro Maiori diebus solemnioribus.

VISITATIO ECCLESIÆ SRZEDNICENSIS[b] GENERALIS, ANNO 1648 DIE 24 NOVEMBRIS PERACTA

Fabrica Ecclesiæ huius lignea est et antiqua, parietes iam ex maiori parte computrescunt. Derelictam hanc Ecclesiam a Religiosis D. Augustini dotavit in anno 1634 Nicolaus Sapieha, Palatinus Novogrodensis, et de novo erexit assignavitque pro eiusdem Ecclesiæ dote villam Steciuny quinque mansorum, ex quibus mansis tres[c] sunt possessionati, duo reliqui deserti ob [d] mortem subditorum. Ab hisce mansis possessionatis persolvuntur sexagenæ duæ gr. 20 lith. pro annua pensione; item persolvunt trium in hebdomada dierum laborem. Idem assignavit *morgos* vulgo dictos duos, prope oppidum Srzednicense existentes; præterea pro cultura mansos duos, hortum, qui est circa Parochiam, prope Templum, in longum et latum, tandem *Hostrow*, qui est extra civitatem, intra[e] fluvium Niemen, in longum et latum, et salarium ex Curia Srzednicensi ducentorum florenorum, qui quidem floreni per duos annos moderno Parocho non sunt exsoluti, nihilominus ab Ill.mo D.no Loci Ordinario iure idem
fol. 91v salarium prosequendi ab Possessoribus[f] præteritis // facultatem habet; huius

[a] *ms* simpli
[b] *subnot rec*
[c] t *cor*
[d] fug *del*
[e] *cor*
[f] ab Possessoribus *cor ex* contra Possessores

vero Ecclesiæ subditi nullam obtinent ordinationem, nisi quod prædicta longa consuetudine …[a].

Altaria hæc Ecclesia tria habet. In primo imago est Nativitatis D. Virginis antiquæ picturæ, stipes est murata, subtus non clausa, lapidem portatilem habet, sed in una parte fractum, mappis tribus tegitur, sed immundis. Collateralia altaria: unum[b] D. Virginis, a parte sinistra ab ingressu Ecclesiæ, lapidem habet portatilem, de cuius consecratione non constat; secundum[c] D. Casimiri, unica eaque immunda mappa tectum, picturæ antiquæ supra tabulam, stipes lignea et habens lapidem portatilem, qui prorsus non putatur consecratum, cum nullum signum sepulchri in eo existat. Ecclesiæ porta clauditur ab extra sera pensili, item et Sacristia; horologium in choro cum campana sonans exstat et cum indice. Tecta est hæc Ecclesia tegulis putrescentibus, supra quod tectum copula exstat cum campanula pro signatura.

VISITATIO CIBORII

Hoc situm est in maiori altari, clausum sera, ab intus nullo velo exornatum. Super corporale reperta pixis argentea, in ea hostiæ repertæ consecratæ aliquot, quæ renovantur post duas hebdomadas.

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS

Is situatus est prope Sacristiam ad parietem, loco non adeo apto, nullis cancellis circumdatus, clausus operculo plano et sera pensili; renovatur Sabatho Pentecostes, mappa desuper tegitur.

VISITATIO SACRORUM OLEORUM

Ea recentia, hoc anno ex Cathedra habentur, uti de hoc testimonium habetur; clauduntur insimul cum Fonte Baptismali.

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc sita est a cornu Evangelii, exiguæ capacitatis; mensa in eadem posita est pro ornamentis ad sacrificium Missæ disponendis. In hac Sacristia hæc sacra suppellex asservatur, in Decanali Visitatione descripta, cum adauctis suppellectilis. Calices tres; unus deauratus, læsus [?], cum patina. Cruces duæ

---

[a] *illeg*

[b] *ms* una

[c] *ms* secunda

argenteæ: una maior[a], altera minor. Monstrantia argentea; pixis item argentea; tabellæ votivæ duæ, ad maius altare appensæ. Candelabra ærea duo, stannea parva duo; item calix pro ablutione laicorum stanneus; ampullarum duo paria stannearum. Casulæ variæ materiæ novem; … variegata antependia. Tobalia duo, vulgo *szerinki*, tria [!!]. Vela quinque. Corporalia quinque. Humeralia tria. Purificatoria sex. Albæ quatuor. Mappæ sex. Superpellicea duo. Tela depicta pro altari velando tempore Quadragesimæ, item secunda cum imagine Flagellationis. Accesserunt super hoc anno 1639 ampullarum par unum cu[m] scutella, tobalia duo, mantilia duo. Anno 1644 antependium *kitayczane*, mappa, toballe [!] unum, item mappa una. Anno 1645 tela pro velando altari D. Virginis, toballe [?], velum *pstre na kielich*. Hæc omnia iuxta inventarium (cuius transsumptum extat in Archivo) revisa et verificata sunt sub tempus huius Visitationis.

VISITATIO CÆMETERII ET CAMPANILIS

Cæmeterium hoc sepibus circumdatum, sed non in toto, patet incursibus pecorum. Ossorium non habet, neque locum pro sepeliendis parvulis baptizatis. Campanile e trabibus erectum tectumque tegulis ligneis. In eo pendent campanæ duæ: maior una, quæ ad ipsam oram læsa est, frustumque materiæ decidit, sonum tamen debitum pro hoc non perdidit; minor altera. Tertia in dies speratur Regiomonto, ibidem fusa et fidelium eleemosynis comparata. //

(…)

* * *

[DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ SRZEDNICENSIS]

LMAVBRS, f. 122–41, fol. 1r

// [b]In præsenti Visitatione Generali huius Ecclesiæ Srzednicensis[c] intervenit Venerabilis Ierzewicz, olim eiusdem[d] Ecclesiæ Parochus, requirendo a Venerabili Rectore moderno certum debitum ratione anni gratiæ sibi exsolvendum; quod quidem debitum exsolvere modernus Rector recusavit[e], tum ob amicabilem compositionem in Beneficiorum commutatione inter illos factam, tum quod corporale iuramentum super hoc Venerabilis Ierzewicz præstare noluerit sibi

---

[a] *cor*

[b] *scribitur eadem manu A, ut supra*

[c] Visitatione… Srzednicensis *subnot rec*

[d] *cor, fort ex* huius

[e] re *cor*

quicquam deberi, tum quod regestra carbonæ Ecclesiæ, unde notabile damnum Ecclesiæ præsumitur, non [red]diderit [?], tum demum, quod plura damna eidem Ecclesiæ intulerit, uti ex parochianorum depositionibus patuit, quæ singula quidem in secretiori Visitatione connotata sunt. [a]

VISITATIO ECCLESIÆ WIELONENSIS[b], ANNO 1648 DIE 26[c] NOVEMBRIS PERACTA

Ecclesia hæc in muro est in toto et Sacristia, sumptibus Ill.mi Principis Alberti Radziwił, Cancellarii Magni Ducatus Lithuaniæ, exstructa[d], consecrata vero ab Ill.mo et Reverendissimo Episcopo Samogiti[æ] Georgio Tyszkiewicz anno 1644 die 10 Ianuarii in honorem Dei Omnipotentis sub titulo Assumptionis B. M., SS. Petri et Pauli, S. Adalberti, S. Sebastiani, S. Christinæ V. et Omnium Sanctorum. Altare porro maius tituli Assumptionis B. M. V., S. Adalberti et Omnium Sanctorum, quod quidem altare // maius [?] habet *fol. 1v* condignationes: prima in columnas duas maiores, per modum marmoris nigras, cont[inet imaginem Assum]ptionis B. V., superior vero condignatio imaginem Coronationis eiusdem D. V.; basis seu stipes murata … … piscina non clausa, habens lapidem portatilem inclusam. Eadem stipes mappis tribus tecta. Altare ad la[tus] dextrum existens similiter consecratum, tituli Annunciationis D. V., S. Laurentii, S. Barbaræ V. M., habet im[aginem] sculptam S. Sebastiani M. Stipes murata, tegitur tribus mappis mundis continetque inclusum lapidem consecratum. Tertium [e] altare ad latus synistrum consecratum, tituli Immaculatæ Conceptionis V. M., S. Sebastiani M., S. Cri[stinæ] Virginis, imaginem continens sculptam[f] B. V. Puerum Iesum tenentis. Cuius altaris stipes murata, habens … inclusum lapidem consecratum, tribus mappis tegitur; prout super his diploma habetur eiusdem prædicti Ill.mi [et] Reverendissimi Loci Ordinarii. Quanquam Ecclesia hæc ab antiquissimis temporibus Witoldi, Principis Lithuaniæ, exst[ructa] fuerit et fundata, eam nihilominus Serenissimus Sigismundus Tertius, Poloniæ Rex, dotavit, assignando eidem … in tenuta Wielonensi, pro prædiis imprimis tres mansos desertos, item villam, Kowale dictam, mansorum agri undecim …, in villa Romanowo mansos cultos quatuor cum omnibus agrorum attinentiis. Pro expellendis vero pecoribus

---

[a] *hic spat vac quasi medii folii; in eo rec scriptum:* Wizyty roznych Kościołow z lat 1648–49, miedzy innymi Wielonskiego

[b] Visitatio... Wielonensis *subnot rec*

[c] *cor, fort* 27

[d] *ins sup lin*

[e] ad *del*

[f] *ms* scultam

duos[a] [?] mansos … et iugera, alias *morgow*, decem. Item pratorum et agri iugera, alias *morgow*, quatuor. Ex prædictis mansis villarum [ex] unoquoque manso, præter labores, in [b] ordinationibus expressas [?], persolvunt sexagenas quatuor. Insuper [ex] antiquissima fundatione obtinet eadem Ecclesia villam, Papiszki dictam, in qua sunt mansi 5 ½, persolvu[ntur] ex iisdem 8 sexagenæ plus minus; et villam Gudele et Girdzian, in quibus sunt mansi iuxta antiquam com[men]surationem 5 ½, solvunt subditi harum villarum ex quolibet manso quatuor sexagenas[c] iuxta veterem ordinationem.

VISITATIO CIBORII

Illud in medio altaris maioris situm est, affabre factum et depictum, clauditur sera interiori bona[d]; in eo inventa[e] est pixis argentea, ab intus deaurata, supra corporale. Venerabile Sacramentum ad infirmos intra oppidum defertur in bursa ob montes, infra quos sita est civitas; renovatur vero singulis hebdomadis.

VISITATIO FONTIS

Ille situatus est penes altare D. Sebastiani, penes columnam, ad formam scrinii elaboratus, clauditur sera interiori, mappis tectus, aqua baptismalis renovata pro Sabbatho Pent[ecostes], cum omnibus aliis pertinentiis, quæ in Synodis præscripta sunt.

VISITATIO SACRISTIÆ

Ea ad cornu Evangelii maioris altaris extat e muro tota, iustæ et amplæ capacitatis, in ea loco mensæ extat [?] armarium longum cum separatis armariolis, in quibus sacra supellex iuxta ordinem disposita[f] asservatur, et super idem oblongum armarium ornamenta pro celebrantibus disponuntur[g]. In eadem Sacristia sacra supellex sub tempus Visitationis huius revisa et iuxta inventarium, a Generali Visitatione anno 1635 peracta ad hanc Ecclesiam relictum, verificata, a quo quidem tempore hæc aucta est:

---

[a] *cor*
[b] suis *prob del*
[c] *ins sup lin;* mansos *del*
[d] *ms prob* bono
[e] *ms prob* inventum*; cor*
[f] *ms* dispota
[g] *ms* disponitur

Baptisterium per modum scrinii, ab intra depictum et ab extra. Ferrum pro hostiis pinsendis. Corporalia tria. Subcorporale acu pictum. Mappa filo serico picta. [a]Alba tkackiego płotna y z humerałłem[b]. Ampułłki cynowe dwie. Canon na wielkim ołtarzu. Lichtarze cynowe dwa. Alba tkackiego płotna. Chorągwie adamaszku czerwonego dwie. Tuwalnia roznym iedwabiem y z blaszką złocistą srebrną wyszywana. Bawelnica biała. Lichtarze cynowe dwa mnieysze. Lampa srebrna niemałła. Obrusy dwa z farbotkami. Chustki dwie, wyszywane iedwabiem // czerwonym. Ręcznyk szeroki. Ornat *fol. 2r* axamitu wisniowego z kolumną atłasową zołtą; ornat z buraciku drobnym kwiatem, z columną kitączaną [?] blękitną; lameczka [?], *alias* całunek, z buraciku pstrego; rostruchanych [!] złocisty wewnątrz y z wierzchu; *vellum reticulatum*; ręcznyk na ołtarz Nass. Panny; fartuch z płotna domowego na obraz S. Sebastyana; ornat zielonego axamitu z columną atłasową; ampułki srebrne, złociste zewnątrz y z wierzchu po częsci niemałey, y z mietniczką wsporą, takze srebrną; szafy trzy nowe; tuwalnie płocienne, białym wkoło wyszywane; lichtarz mosiędzowy z esami o dwunastu swiecach; *missale pro Ecclesia novum*; kieliszek srebrny złocisty; lizek pięc; kwiatkow białych dętych srebrnych dwanascie.[c]

VISITATIO CARBONÆ

Regestrum carbonæ huius Ecclesiæ ab anno 1640 in præsenti Visitatione Generali tam proventuum, quam expensarum summa computata est, et quidem perceptæ summa facit fl. 1244 g. 12 d. 5, expensæ vero summa facit 1228 g. 5 d. 7. Repositi sunt et inventati[d] [?] in carbona [e] ad præsens fl. 70 g. 22 ½, idque ideo, quod suam pecuniam, oblatam post mortem Magnificæ D.næ Pr...dowska [?], R. D. Parochus carbonæ Ecclesiæ donavit.

VISITATIO DOMUS HOSPITALIS[f]

Ad usum pauperum[g] ampla domus in declivitate montis non procul a Domo Parochiali e lignis veteris Ecclesiæ[h] extructa est, tecta tegulis ligneis;

---

[a] *des manus A, inc manus E,*
[b] h *ins sup lin*
[c] *des manus E, inc manus A*
[d] *cor*
[e] nunc *del*
[f] *mg dx* Num: 1mo *al manu*
[g] Ad usum pauperum *subnot rec*
[h] veteris Ecclesiae *subnot rec*

continet[a] duo hypocausta cum fornacibus duabus, item cameras[b] unumquodque hypocaustum binas habet, sed fundatio nulla extat, nisi promissa ab Ill.mo Duce Cancellario quædam pro fundatione summa. Ad præsens nullus pauperum habitat in eadem domo, sed Religiosus, e Vladislaviensi Conventu pro Vicario ad hanc Ecclesiam a Venerabili Rectore vocatus.

VISITATIO CÆMETERII

Illud nullis sepibus cinctum est, quare per idem publica extat via. In eodem extat campanille, in quo pendent campanæ duæ; una non pridem Regiomonto advecta, piis elemosynis et e carbona Ecclesiæ comparata, iustæ quantitatis. Ossorium item ex asseribus, tectum ligneis tegulis.

VISITATIO SCHOLÆ

In ea viginti circiter erudiuntur pueri a iuvene quodam Ioanne Lubenowski, qui frequenter potationi indulget derelicta Schola.

VISITATIO PAROCHIALIS

Ædificium ipsum huius domus ligneum est, tectum ligneis tegulis, parietes [c] hortum versus argilla incrustati sunt; continet hypocausta duo cum attrio, cameris [d] duabus. In area huius domus versus cæmeterium stat altera domus cum pergulis, parva desuper stramine tecta[e], [f] subtus habens celarium. Item hypocaustum pro familia, culina, stabulum cum cæteris requisitis.

VISITATIO VENERABILIS PAROCHI

Hic ad pręsens est Petrus Legaczinski ab anno 1640. Ad sacros Ordines maiores promotus ab Ill.mo et R.mo D.no Abrahamo Woyna, Episcopo pro
fol. 2v tunc Samogitiæ, in anno 1627, institutus // vero et investitus ad hoc Beneficium ab Ill.mo[g] et R.mo D.no Georgio Lepaczinski, Suffraganeo et Arch[idiacono] Samogitiæ, in anno 1640, pro tunc Administratore eiusdem Episcopatus.

---

[a] *ms* continent
[b] as *fort cor*
[c] versus *del*
[d] trib *del*
[e] a *cor, prob ex* um
[f] inf *del*
[g] ab Ill.mo *prob cor*

In hac Visitatione supplex petiit, quatenus possit tam in hac Wielonensi Ecclesia, in qua ipsius antecessorum corpora iacent, Nobilis Petrus Iamunt, quam in Srzednicensi, uti ipsius Ecclesia Parochiali, possit [!!] sacram[enta][a] percipere, idque ob inundantiam aquarum; cuius postulationi, uti iustæ, satisfactum est, et licentia super hoc concessa.

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ

Ciborium ab intus velo albo exornetur, cuius clavis ab ipsomet Venerabili Rectore asservetur.

Pro asservandis Oleis Sacris firmetur in pariete ad cornu Evangelii armariolum cum inscriptione „Olea Sacra“.

Ad Fontem Baptismalem habeatur cochlear cum vasculo, supra quod fiat ablutio puerorum; illa vero aqua vergatur[b] in piscinam.

Pro concione post lectum diei festi Evangelium legatur Epistola, quam sequatur [?][c] canciuncula aliqua pia, post hanc recitetur cum populo „Pater Noster“, „Ave Maria“ et „Credo“; finita vero concione dicantur decem præcepta et confessio generalis.

Pueri scholares „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“ et decem præcepta diligenter edoceantur et eadem cum populo ad Divina audienda congregato ante Summum Sacrum dominicis et festis diebus in Templo recitabunt.

Baccalaureus vero fidei professionem iuxta Synodalia sancita intra spatium duarum septimanarum emittat, et Scholam cum pueris non desertet, atque a potatione abstineat, fidei rudimenta et pietatem pueros doceat, necnon cantum choralem.

Supra altaria appendantur umbellæ ob pulveres arcendos; quæ quidem altaria extra Divina licet simplici tela tegantur.

Anniversaria pro Episcopis, Antecessoribus, Fundatoribus, Benefactoribus huius Ecclesiæ, præcipue post Commemorationem omnium fidelium defunctorum, absolvat.

Cæmeterium, quamprimum poterit, sepibus cingi procuret; in quo sit seorsivus locus pro sepultura infantium baptizatorum.

Ad confessionale habeat in promptu bullam Cænæ Domini cum casibus Papalibus et Episcopalibus reservatis.

Supra valvas Ecclesiæ Imago S. Patroni huius Ecclesiæ sculpta vel picta appendatur.

Fenestræ a turbine excussæ reparentur in Ecclesia.

---

[a] *ms* sacrm[enta]

[b] *ms* vergat

[c] *fort* sequetur

Tabella consecrationis appendatur intra Ecclesiam supra Sacristiam vel alio in commodo et[a] patenti loco.

Hospitale quoniam vacat, pauperesque supplicant, ut mansionem prope Ecclesiam habeant, cum ad eum finem domus sit posita in declivi[b] montis fluvium versus, aliqui, qui Ecclesiæ deservire possint, bonæ commendationis admittantur, qui ex eleemosynis[c] vivant, quousque per aliquem Benefactorem Deus ipsis provideat; vel alia domuncula pro ipsis extruatur, si Venerabilis Rector eandem domum suis usibus deservire voluerit.

Venerabilis Rector Ecclesiæ, cum valetudinem suam affectam sentiat, ne minus muneri suo respondeat aut scandalum parcat, a calidiori potu, et præsertim in maiori quantitate, abstineat. Idem ad Ecclesiam Dominum Nepotem suum non foveat, ne propter alteratam ipsius valetudinem, uti iam accidit, ab Ecclesia populum absterreat.

Celarium stramine tectum, quod prope cæmeterium situm est, ob ignis periculum tegulis ligneis tegatur.

Subditi huius Ecclesiæ iuxta ordinationem sibi in moderna Visitatione Generali datam quoad pensionem solvendam conserventur.

Quoniam vero compertum est Venerabilem Rectorem nimia apprehensione
fol. 3r ob læsam phantasiam notabiliter laborare, ne maioris morbi // … … … … …

Banna cum idcirco fieri consueverunt, ut impedimenta innotescant contrahentium matrimonia, Venerabilis [?] … Rector anno præterito sponsam alterius cum altero [?], iam bannis præmissis, copulare fecerit atque sponso priore interveniente, quod sponsa per ipsummet Venerabilem Parochum, uti tutorem, atque consanguineos virginis sibi desponsata[d] fuerit, eadem sponsalia privata authoritate cum detrimento sponsi solverit, pænam carceris per unum mensem post Pascha subibit.

Contra eundem Venerabilem Rectorem huius Ecclesiæ deductum est ab eo Reverendum Commendarium Skirstomoniensem in funerali convivio apud D.num Brzostowski cum gravi scandalo notorie percussum esse atque iuxta canonem „Si quis suadente etc.“ ipso facto excommunicationem latæ sententiæ incurrisse, sicque ab Ill.mo D.no Loci Ordinario non absolutum Divina celebrando irregularitatem contraxisse; idem sexagenas 20, ad pios usus per Ill.mum D.num Loci Ordinarium applicandas[e], intra spatium duorum mensium persolvet, sub pæna duplici, et absolutionem quantocyus ab excommunicatione atque irregularitate obtinebit, sese interea Divinis non ingerendo.

---

[a] *cor, fort ex* vel

[b] *fort* declini

[c] *ms prob* elelemosynis

[d] s *in initio verbi prob ins*

[e] *ms* applicandos

Idem frequenti potationi indulgendo, alias sibi anterioribus Visitationis Decretis inhibitæ, diversa hominibus præbet scandala, status sui clericalis immemor, alios quoque importune inducendo ad compotationem, uti ante duos annos in nocte Paschali eidem vacando Resurrectionem Dominicam eadem nocte atque diei insequentis ceremonias et Sacrum peregerit; sicque potus homines verbis iniuriosis necnon turpiloquiis obscenissimis, etiam extra domum cum gravi fidelium scandalo, etiam Hæreticorum, atque quandoque etiam fæminarum attactibus atque amplexibus intervenientibus lædere consuevit, insuper talis sub tempus Visitationis apparuerit, minus reverenter ipsos Visitatores exceperit, aures honestas ipsorum et familiæ eorundem, præsente Vicario suo, uti et authoritatem[a] ipsorum, verbis foedissimis, vix lupanari dignis, læserit, idcirco Ill.mo D.no Loci Ordinario, cuius authoritas pariter læsa est, hanc iniuriam atque consuetos processos ac mores vindicandos relinquimus.

Quoniam Venerabilis Rector impensis parochianorum comparatum positivum pro Ecclesiæ usu diversis, etiam Iudæis, ad sua convivia et nuptias proprii lucri gratia e Templo, etiam cum notabili eiusdem deterrioratione [!], accomodare [!] consuevit, imposterum illud extradere caveat, et sine Ecclesiæ sumptu idem reparari faciet.

Secundo [?], duo paria vestium cum equa, per famulum D.ni Carewski[b] defunctum pauperibus Hospitalis Iurborcensis legata, inter suos familiares illas quidem vestes distribuit, equa vero ad suos proprios usus utatur; iisdem pauperibus exnunc tam vestes, quam equam restituat sub pæna duplici.

Cantor ad præsens Zawnicki [?], qui aliis servitoribus Ecclesiæ iniuriosus perhibetur, habito Baccalaureo expediatur.

Quandoquidem Venerabilis Vicarius alium sibi locum Ecclesiæ inserviendi obtinuit, post discessum eiusdem, cum fundatio pro Vicario facta sit certusque census e singulis mansis Tenutæ Iurborcensis pro eodem pendatur, mature alterum sibi procuret.

Vinum, carbonæ pecunia ad usum Sacrificii Missæ a vitricis emi consuetum, iuxta ordinationem Commissarii Venerabilis D. Iacobi Klopotowski, Decani Retoviensis, antea factam, sit in dispositione eorundem vitricorum, quoniam illud frequenter exhauritur.

Ioanni Ziplę hircum, quem ad suum usum Venerabilis Rector mactari fecit, compenset, neque eundem nomine hirci cognominet.

Apparatum pro Capellis ad Ecclesiam hanc spectantibus ex eleemosynis et proventu eorundem locorum procuret, ne toties huc illucque vehendo Ecclesiæ apparamenta absumantur.

---

[a] *ms* authoritate

[b] *vel* Caiewski

fol. 3v // A prædictis censuris, quibus Venerabilis Rector innodatus erat, quoniam humiliter petiit absolutionem ab iisdem, sub finem Visitation[is] Ecclesiæ per Perillustrem D.num Visitatorem eandem obtinuit, et absolutus est.

VISITATIO ECCLESIÆ POIURENSIS, ANNO 1648 DIE 8 DECEMBRIS PERACTA[a]

Ecclesia hæc titulo Oratorii olim ab Ill.mo et R.mo D.no Melchiore Heliaszewicz, Episcopo Samogitiæ, pro tunc Parocho Crosensi, ædificata est in oppido Poiurensi; quod quidem oppidum cum prædio, subditis et terris in dotem Ecclesiæ Crosensis assignatum est[b], prout ex litteris Serenissimæ Reginæ Bonæ (post conflagrationem priorum literarum originalium) datis anno 1534 constat; quæ quidem literæ Reginæ Bonæ super eadem dote et bonis Ecclesiæ Crosensis assignatis a Serenissimo Rege Stephano confirmatæ sunt anno 1582; idem deducitur ex literis Sereniss[imi] Regis Sigismundi Tertii, datis ad Ioan[nem] Chotkiewicz de …[c] eisdem bonis Poiurensibus Ecclesiæque Crosensi reddendis. In hac Ecclesia tam subditis Poiurensibus, quam aliis adiacentibus Christi fidelibus sacramenta administrantur per Venerabilem D.num Iucewicz, Commendarium Taurogensem.

VISITATIO ECCLESIÆ TAUROGENSIS ANNO ET DIE, QUIBUS[d] SUPRA

Structura huius Ecclesiæ nulla est, præter tugurium stramine tectum. Domus Parochialis nulla. Commendarius huius ad præsens Venerabilis prædictus Iucewicz est.

VISITATIO ECCLESIÆ BOTOCENSIS, ANNO 1648 DIE 9[e] DECEMBRIS PERACTA

Structura huius Ecclesiæ lignea est, clauditur sera pensili; pavimentum latere cocto stratum, inæquale; tabulatum, uti et tectum, foraminosum; supra quod tectum extat copula, in qua pendet campanula signans. Ecclesia hæc

---

[a] Visitatio… Decembris *subnot rec*; Pojurensis *rec iterum adscr sup lin*

[b] *ms* assignata sunt

[c] *verbum non legi; fort* vendiendis *vel* vendicandis

[d] Ecclesiae.. quibus *subnot rec*; Taurogensis *rec iterum adscr sup lin*

[e] Ecclesiae.. 9 *subnot rec*; Botocensis *rec iterum adscr sup lin*

nondum est consecrata, sed Venerabilis Rector indultum Divina peragendi in eadem habet. Ædificata est in anno 1614 [!!] per D. Stanislaum Ianowicz, Castellanum Trocensem et Capitaneum Samogitiæ. Pro dote assignavit idem huic Ecclesiæ decem homines, qui specificantur in literis fundationis cum prædio, ad quod adiunctæ sunt terræ Pilsudy et Niemoksti [??]; ad præsens octo poss[idet] mansos possessionatos et quartam partem mansi, ex quibus singulis annuus census penditur[a] sexagenæ tres lit., galli duo, anser unus; laborem duorum dierum æstivo tempore, hyemali vero unius diei persolvunt subditi. Ratione aliorum fundorum huius Ecclesiæ duo extant obtenta decreta: contra Curiam unum, aliud contra Nobiles, et primum quidem decretum nondum in toto satisfactum est a D. Tenutario huius Tenutæ, qui tamen in præsentia Visitatoris se in omnibus Ecclesiæ iuxta decretum (quod est Serenissimi Vladislai, Regis Poloniæ, de data Varsaviæ anno 1647 mense Iuni [!] die 1ma) velle satisfacere[b] [!!]. Duo insuper oppidani Botocenses possident Ecclesiæ mansos duos, ex quovis persolvunt gr. lith. quinquaginta. Item ex vi fundationis debetur ex Curia Botocensi de omni grano decima, ex tabernis … Botocensibus sexagenæ quatuor.

VISITATIO CIBORII

Hoc extat in medio altaris maioris, clauditur sera interiori; in eo reperta est pixis argentea cum operculo, non deaurata, supra corporale; in qua inventæ hostiæ consecratæ aliquot, quæ post singulas hebdomadas circiter renovantur; etiam int[ra] oppidum ob distantiam defertur Venerabile Sacramentum ad infirmos [!!][c].

VISITATIO FONTIS BAPTISMALIS ET SACRORUM OLEORUM

Hic penes suggestum situatus est, mappa munda tegitur et sera pensili cum operculo plano clauditur, renovatur infus[is] Sacris Oleis pro Sabbato Pentecostes. Sub eadem clausura inventa sunt Sacra Olea in vasculo stanneo, veteri et fracto.

VISITATIO ALTARIUM

Maius altare stipidem [!] habet ex latere cocto, supra quam lapis portatilis, ab Ill.mo D. Kiszka, Episcopo Samogitiæ, // … … mappis tribus tegitur. Imago *fol. 4r*

---

[a] *ms* penduntur

[b] velle satisfacere *ins sup lin*

[c] *aliquid om, fort* in bursa

ipsa huius altaris est D. Annæ et B. V., Puerulum Iesum tenentium, sculpta et picta[a] pictura veteri, in cuius quidem D. Annæ titulum ipsa Ecclesia ædificata est. 2dum altare a parte dextra ab ingressu … …[b]

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc iustæ est capacitatis, in qua extat mensa pro apparamentis disponendis cum armariolis, in quibus unaquæque res ordine disponitur. Duas habet fenestellas, cratibus ferreis clausas. In hac Sacristia tempore Visitationis huius sacra supellex iuxta regestrum in priori Visitatione Generali relictum verificata est. Aucta[c] vero [d] præsente moderno Rectore hæc est:

Ostensorium seu monstrantia argentea.
Velum sericeum album, vulgo *iedwabnica*.
Velum pro calice sericeum album, filo serico rubeo, viridi et violaceo auroque intertextum, in medio Nomen Iesus.
Tobalium.
Velum pro calice varii coloris.
Velum nigrum, vulgo *kitayczane*.
Velum cæruleum eiusdem materiæ.
Casula damasceni albi.
Mappæ reticulatæ duæ, receptæ ad Curiam, quia eo pertinebant.
Theca damascena alba.
Velum pro ostensorio reticulatum.
Imago B. V. Assumptæ.
Tabella votiva argentea parva in maiori altari.
Corona argentea sup[er] caput B.mæ Virginis.
Agnus Dei.
Imago Ruthena Salvatoris, altera D. V.
Alba ex tela textorii laboris.
Secunda ex tela simpliciori, cum fimbriis.
Tertia similis huic.
Superpellicea quatuor pro ministrantibus.
Velum sericeum varii coloris.

VISITATIO CARBONÆ

Regestra carbonæ huius tam [?] proventuum, quam expensarum inordinatissime conscripta et lacera cum omissione[e] duorum [?] annorum non inscriptorum inventa sunt[f], quare certus computus iniri non potuit.

VISITATIO SCHOLÆ ET HOSPITALIS

Ea non procul a cæmeterio ædificata est, in qua[g] ad præsens erudiuntur pueri quinque. Loco Hospitalis tuguriolum extat, in quo degit unus tantum ...sko [?] pauper cum sua uxore, qui Ecclesiæ deservit.

---

[a] *fort* depicta
[b] 2dum altare… ingressu… *adscr al atramento, haud visibili*
[c] *ms* acta
[d] sub *del*
[e] *ms prob* omisoine
[f] *ms* sint
[g] *ms prob* quo

Ædificia vero Domus Parochialis hæc sunt: hypocaustum novum cum fenestris tribus vitreis et camera; item aliud hypocaustum ex lignis vetustis, carens fenestris; item *numa* dictum ædificium; stabulum cum aliis tuguriolis.

VISITATIO CEMETERII ET CAMPANILLIS

Cæmeterium sepibus, licet non omnibus integris, septum est; ibidem extat ossorium, remotum a parietibus Ecclesiæ, et campanille, in quo pendent campanæ duo: una maior, minor altera. Item recenter exstructum[a] est in cæmeterio eodem altare, necdum perfectum, supra quod crux lignea stat, intra ædificium ligneum, per modum parvæ Capellæ factum.

VISITATIO PERSONÆ PAROCHI

Hic ad præsens est Venerabilis Christophorus Strzałkowski, promotus ad Sacros Ordines ab Ill.mo D.no Abrahamo Woyna, pro tunc Suffraganeo Vilnensi, anno 1614. Institutus et investitus ad hoc Beneficium ab Ill.mo et R.mo D.no Loci Ordinario moderno anno 1637 die 21 Ianuarii.

DECRETA REFORMATIONIS EIUSDEM ECCLESIÆ *fol. 4v*

Venerabilis Rector huius Ecclesiæ ad ciborium clavem[b] ipse conservet, Venerabile vero Sacramentum intra oppidum ad infirmos cum cantu et lumine præeunte in pixide deferat.

Pro Oleis Sacris vasculum decentius et integrum, quoniam hoc fractum est, procuret; quæ Olea Sacra in alta[ri] collaterali, in quo ciborium antiquum extat, in eodem ciborio, addita inscrip[tione] deforis „Olea Sacra“, asserventur.

Ad Fontem Baptismalem habeat vasculum aliquod cum cochleari stanneo vel argenteo, supra quod vasculum fiat ablutio infantium cochleari; quæ postea aqua effundatur in piscinam. Similiter cum multa ibidem reperta sint [lin]teola, quibus capita iniunctorum infantium abstersa sunt, eadem comburi faciat cineresque mittat in piscinam.

Pavimentum Ecclesiæ, quod ob fornices subterraneas inæquale est, periculumque sit, ne in concursu hominum corruat ob asseres putridos superimpositos, ab iisdem, ad quos fornices hi pertinent, quamprimum reparari …

Ligna, lateres aliaque impertinentia intra Ecclesiam ex eadem efferri, scamna collabentia reparari, tabu[latum], copulam, uti et tectum Ecclesiæ, foraminosa, invocato auxilio parochianorum, præcipue D. Tenutarii auxilio, restau[rari] procuret.

---

[a] str *prob cor*

[b] *ms* clavim

Venerabilis D.nus Decanus quantocyus limitet hanc Parochiam cum Niemokstensi.

Quoniam regestra proventuum et expensarum carbonæ huius Ecclesiæ inordinate descripta et non computata [a] sunt, item duorum annorum proventus inscripti non sunt, eadem diligentius conscripta et computata, ut eadem approbe[ntur], subscribantur actisque præsentis Visitationis ingrossentur, exhibebit.

Librum item sibi procuret, in quo ordinate nomina vivorum et mortuorum, sepultorum ad vel intra Ecclesiam hanc, [tempore] [?] Paschali non confitentium conscribat, in quo et processus ex Officio Ill.mi D. Loci Ordinarii emanatos transsu[mat].

Pænitentes, præsertim ad confessionem recurrentes, verbis impetuosis palam non arguat, ne secretum prodere vide[atur].

Post lectum diei festi Evangelium legat quoque Epistolam, post hanc cantetur aliqua pia pro tempore canciuncula, post hanc recitet cum populo „Pater Noster“, „Ave Maria“ et „Credo“; finita item concione, p[ræ]ter confessionem generalem, re[citentur] et decem præcepta.

Iuvenis, qui loco Baccalaurei Ecclesiæ huic deservit, professionem fidei faciet.

Tempore æstivo succrescente gramine pecora sua, præsertim porcos, in cæmeterio non pascat, sed illud debite sepi procuret; claudetur item foribus subtus cum fossa et ligneis cratibus, ut sic[b] ingressus pecoribus prohibeatur.

Limites subditorum Parochiæ (quoniam perhibuit Venerabilis Rector occupari a vicinis fundos suæ Ecclesiæ, neque constet, quantum quisque agri obtineat) vere futuro commodo tempore per Commissarios revideri et dimensurari … [?]. Qui Commissarii ad præsens designantur Venerabilis D. Vicedecanus Retoviensis Ioannes Woytkiewicz, Parochus Plong[ianensis], item Generosus D.nus Christophorus Markiewicz, qui ordinatione facta eandem ad Ill.mum D. D. Loci Ordinarium pro confir[matione] remittent.

Iura ratione fundorum huius Ecclesiæ vindicandorum a Venerabili Rectore suscepta iam [?] adem[c] [?] prosequantur[d].

Metricas baptizatorum et matrimonio iunctorum iuxta præscriptum Ritualis Romani correctius conscribat.

In Parochia negociationes, uti salis etc., Clericis inhibitæ, non exerceat.

Pavimentum Domus Parochialis, ne homines adventantes labantur, complanari faciat.

---

[a] *hic fort aliquid verbum deberet esse*

[b] ut sic *prob cor*

[c] *prima littera cor*

[d] *ms* prosequatur

Apparamenta altaris, uti mappas, purificatoria, corporalia, subcorporalia, frequenter mundari et exsicar[i] [?!] // ...

(…)

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ SIADENSIS]

[a]STATUS[b] ANIMARUM *fol. 5r*

Permixtus Hæreticis, maxime Livonibus Germanis, a quibus impediuntur subditi, ne sacramenta Catholica a suo Pastore[c] recipiant, imo ad Synagogas frequentandas compellantur.

VISITATIO PERSONÆ

Venerabilis Rector Ecclesiæ Hieronymus[d] Siemaszko ordinem Presbyteratus completive cum aliis præcedentibus successive susceptis anno 1642 mensis Aprilis quinta die suscepit. Investitus ad curam animarum administrandam anno 1647[e], ætatis suæ 45. Munus suum[f] diligenter exequitur, doctrina sufficiens ad prædicandum Verbum Dei. Ab eodem melioratio in Parochia facta. Odryna nowa dla siana.
Izdebka przed wiezą dla gospodarstwa.
Staynia nowa dostatnia.

Familiam modicam, eamque ex[g] consanguineis connexam, honestam tamen [?] fovet.

VISITATIO SUBDITORUM

Subditi in omnibus pensionibus et servitiis inculpabiles se hactenus Venerabili Rectori exhibuerunt, quibus etiam eiusmodi ordinatio data est, cuius talis tenor subsequitur:

---

[a] *des manus A, inc manus F*
[b] S *cor*
[c] *fort cor*
[d] Hi *cor*
[e] 7 *prob cor*
[f] *ms* sum
[g] *cor*

ORDINATIA PODDANYCH KOSCIOŁA SIADZKIEGO[a], NA GENERALNEY VISICIE W ROKU 1649 USTAWIONA

Isz zadney ordinacii nie miało sioło Berzazy[b] [?] od przyłączenia swego do koscioła Siadzkiego, na generalney visycie w plebanii Siadzkiey takowa ustawa stanęła: z włoki osiadłey kop trzy groszy lit., kurow dwoię, gęs iedna; ze dwuch włok zyta beczka [?] iedna [?]; potwoda [!] iedna do Wilna abo do Krolewca ze trzech włok, a do Kłopedy abo do Worn z włoki na rok raz; na robotę od S. Jerzego az do Wszytkich Swiąt [!] po[c] dni dwa, a od Wszytkich Swiąt [!] az do S. Jerzego po iednym dniu na kazdy tydzien do plebanii chodzic powinni będą. Stare budynki plebanii poprawowac y nowe wystawiac robotą dopomogą, gdy tego potrzeba będzie. Straz koleyno poiedynkowo [?]; ten zas, ktory będzie na strazy, roboty w ten tydzien pełnic nie powinien.

fol. 5v

DECRETA REFORMATIONIS ECCLESIÆ SIADENSIS, ANNO 1649 FEBRUARII 26 CONDITA ET PUBLICATA

Tabernaculum Venerabilis Eucharistiæ velo albo ab intus exornetur; dum ad infirmos Eucharistia defertur, propter adorationem aliqua hostia vel particula relinquatur.

In piscina nullæ res asserventur, et stipes altaris minoris collateralis, sua sede motus, reparetur.

Ad Sacrum Fontem habeatur pelvis vel scutella, super quam fiat, cochleari ad eum usum deputato[d], ablutio; quæ aqua ablutionis effundatur in piscinam.

Olea Sacra [serventur][e] in seorsivo armariolo serato, ad cornu Evangelii penes maius altare parieti affixo, cum inscriptione ab extra „Olea Sacra".

Pavimentum Ecclesiæ plenum pulveribus; curabit, si de facili non poterit in toto, ad minus intra chorum sternatur lateribus vel ligneis, vel argillaceis. In Sacristia item foramina in pavimento occludantur, et fenestræ in eadem bene muniantur cum tabulato, ne furibus ingressum præbeant.

Quæ ecclesiastica ornamenta Tirkszlensi Ecclesiæ mutuo sunt data ex hac Ecclesia, si illa non docebuntur ex elemosynis mere pro illo loco ornamentis Ecclesiæ comparandis esse comparata, recipiantur [?], ut usibus huius Ecclesiæ deserviant in paucitate eorundem.

Campanæ, quæ ninituntur [?!] parietibus Ecclesiæ, in campanili ab Ecclesia distincto, etiamsi simplici, suspendantur.

---

[a] koscioła Siadzkiego *subnot rec*

[b] *lectio dubia, fort* Boczary

[c] *cor*

[d] *ms* deputatis

[e] *ms om*

Pium legatum apud D.num Straup fratris ipsius, videlicet 100 sexagenarum, iam vindicari cęptum, cum obligatoriæ apud D.num Danowski extent, vindicet Venerabilis Rector. Item apud D.num Kucharski sexagenæ 100, defuncti Antecessoris sui, item 200 floreni. D.na Anastasia Budrykowa legavit 30 sexagenas pro hac Ecclesia, ut casula comparetur per Venerabilem Decanum Szkudensem. Similiter et ea, quæ ex vi fundationis ad Ecclesiam spectant, tam fundi, quam decimæ, de quibus nondum est transactum, uti Lalensis, idem [?] et Vicarius ex vi fundationis sit, qui ut servari possit, sedulo fundi vindicentur, sumpta informatione ex iuribus in Archivo repositis, quorum habeat transumptum, sumpta insuper debita informatione a D. Danowski, qui quondam in Iudicio Terrestri causas huius Ecclesiæ promovit, cum et fundi complures[a] ad hanc Ecclesiam spectare perhibeantur[b].

Libri pro cantu chorali necessarii Ecclesiæ usui comparentur.

Post Evangelium diei festis et dominicis diebus legatur Epistola, quam subsequatur pro tempore pia cantio[c], tandem „Pater Noster“, „Ave Maria“, „Credo“; concione finita recitentur decalogi præcepta cum generali confessione.

// Anniversaria iuxta Synodal[es] Constitut[iones] fiant pro Episcopis, *fol. 6r*
antecessoribus Parochis et Presbyteris huius Ecclesiæ, item pro Fundatoribus post Commemorationem[d] omnium fidelium defunctorum.

Vestibulum Ecclesiæ procuret, et cæmeterii[e] reparentur sepes.

Locus infantium baptisatorum sepulturæ sit seorsivus.

Subditi Ecclesiæ oppidani, quorum alii multos fundos obtinent, alii vix aliquid ex his, dimensuratione præmissa coæq[uan]tur. Alii vero omnes iuxta ordinationem modernam conserventur.

Confessionale sit in Ecclesia cum fenestellis ex lamina perforata, desuper quibus se confessarius velare possit velis applicatis. Ibidem præsto, dum confessiones excipiuntur, bulla Cænæ Domini cum casibus reservatis habeatur[f].

Victrici Ecclesiæ non onerentur extraordinariis servitiis Ecclesiæ, sed sit servitor seorsivus seu Sacristianus, qui ea munia obeat.

Baccalaureus negligentia [?] inculpatus; cui attendat R. Parochus, ut sedulus sit in Schola et pueros cum fidei rudimentis et literis cantum choralem edoceat.

---

[a] co *prob cor*

[b] sumpta informatione… perhibeantur *ms primo post* Libri… comparentur *scriptum est, sed postea signum inserendi cum verbo* sumpta *post* … fundi vindicentur *positum*

[c] *ms fort* contio

[d] Com *prob cor*

[e] ii *cor ex* um

[f] *ms prob* habeantur

Domus Parochialis fimo equorum non inficiatur, culta conservetur, ne putrescat.

Vasa sacra, uti calices, crux, candelabrum, purgentur et munde serventur.

Candelabrum pensile confractum [reparet] cum aliis destructis.

ACTA VISITATIONIS ECCLESIÆ TELSZENSIS[a], ANNO 1649 FEBRUARII 28 CELEBRATA

Ecclesia hæc super titulo S. Andreæ Apostoli in monte elato seorsive a D.no Andrea Wołowicz ædificata, et consecrata a Reverendissimo Nicolao Pac, Episcopo Samogitiæ. Dos eiusdem Ecclesiæ: pagus, nuncupatus Eygirdzie, in quo lanei 14, iugera 19, perticæ 6 commensurata sunt; in oppido etiam Telsze[b] tres cives, videlicet Thomas N. cum domo et horto, cui additur hortus desertus; alter civis Nicolaus Newiłayszo [?] cum domo et horto, similiter et piscina antiquitus Curiæ deserta; tertius civis Joannes Gedenis cum domo et horto atque horreo eiusdem, ut possidetur ab illo. Pro ædificiis et lignis ad usum domesticum mansi tres extra limites, vulgo *zascianek*, nuncupatus Bugien, ad mansos pagi Normidaycie [?] iacet. Lacus etiam prope pagum, dictum Kulowym [?], et ad limites agrorum nobilium *fol. 6v* Resztaycie [?]; qui lacus denominatur Szekszznis[c]. Area prope Paro- // -chiam sita, in qua[d] olim Curia Regalis extabat; in hac area Schola et Hospitale ædificari debent. Ex manso quolibet subditi Tenutæ Telszensis possessionati [?] in autumno cum censu [debent dare][e] grossum unum et cribrum avenæ, ita ut ex mansis possessionatis decem tunna Vilnensis mensuræ compleatur. Oppidani Telszenses omnes ex areis possessionatis forensibus [?] polonicos 6 persolvant [?], ex platearis [?] vero et[f] suburbanis areis grossos[g] tres pol. Iidem oppidani Telszenses ex mansis possessionatis cribrum hordei pendent[h]. Ex bonis Tenutæ Tirkszlensis (in quibus Capella loco filiæ Ecclesiæ Telszensis constituta est) cum pagis Kurmiacie, Gałaycie, Kirsze ex quolibet manso possessionato tempore census dandi cribrum hordei, ut decem mansi tunnam mensuræ Vilnensis …pient [?]; insuper grosi [!] quatuor ex singulis mansis possessionatis pensiles esse debent [?]. Antiquæ fundationis extat

---

[a] Ecclesiae Telszensis *rec subnot*

[b] sze *cor*

[c] k *cor*

[d] a *fort cor*

[e] *ms om*

[f] *ins sup lin*

[g] *ms* grosi

[h] e *in fine verbi fort cor*

pagus, qui dicitur antiquitus Kunigiszke, ad lacum situs; ibidem Prædium Parochiale, quod modernus Parochus inhabitat.

VISITATIO CIBORII

Illud supra altare maius depositum rotundæ artis, ab intus non totaliter exornatum … [?], in quo pixis cum operculo argentea cum hostiis aliquot, intra quatuor dies consecratis, [in]venta [?]; in reliquis Venerabilis Eucharistia, ut præscribitur, administratur.

VISITATIO FONTIS ET SACRORUM OLEORUM

Situs ab ingressu ad Ecclesiam ad altare Annunciatæ B.mæ Virginis Mariæ, coopertus … …, consecratus præscripto tempore et clausus; ibidem inventa patina sine fundo s[tan]nea [?], et[a] sine cochleari. Basis in decenti cooperculo lineo iniecta; hic Fons Sacer intra cancellos detinetur. Olea Sacra vas habebant non purgatum; in eodem basi recondita cum testimonio anni labentis, non tamen involuta serico.

VISITATIO ALTARIUM

Illa in situ et in suis imaginibus, et quot sunt, in proximis Visitationibus Generalibus descripta sunt; modo tantum additur, quod altare Annunciatæ Virginis B.mæ propter notabilem negligentiam pretio et labore bonum collabitur, ornatus altarium distortur.

VISITATIO INDULGENTIARUM

Ecclesiæ Telszensi pro festo SS.mæ Trinitatis anno 1639 concessæ, ad annos 20 valituræ. Capellæ Nieworany pro festis Cathedræ S. Petri et Simonis et Iudæ Apostolorum æqualis gratia in eosdemque annos collata. Nieworany Capella indultum habet.

VISITATIO SACRISTIÆ

Hæc a parte Parochiæ tota stillans, clauditur sera, armarium sine claustro; pavimentum eiusdem computruit; mensa inconveniens; res sacræ integræ; … … // …

(…)

---

[a] *ins sup lin*

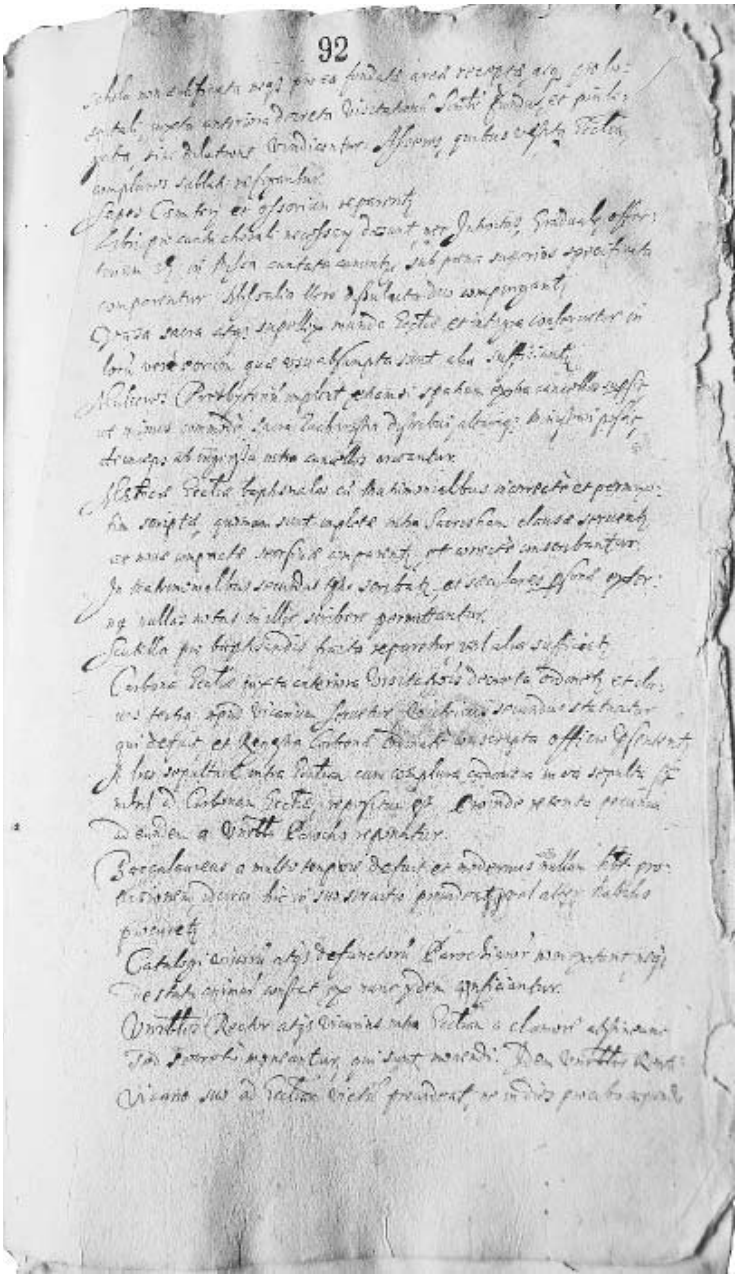

Decreta reformationis cuiusdam ecclesiae
(KAKA, b. 136, fol. 92r)

FRAGMENTUM CUIUSDAM VISITATIONIS GENERALIS TYSZKIEWICIANÆ (S. A.)

Orig.: KAKA, b. 136, ff. 92r-v.

[VISITATIO ECCLESIÆ NN.]

[DECRETA REFORMATIONIS CUIUSDAM ECCLESIÆ]

Schola non ædificata, neque pro ea fundatæ areæ receptæ atque pro Hospitali, iuxta anteriora Decreta Visitationum; similiter fundus et pia legata sine dilatione vindicentur. Asseres, quibus vestita Ecclesia, complures sublati refigantur. *KAKA, b. 136, fol. 92r*

Sepes cæmiterii [?] et ossorium reparentur.

Libri pro cantu chorali necessarii desunt, nec introitus, graduale, offertorium etc. in Missa cantata canuntur; sub pæna superius specificata comparentur, missalia vero dissoluta[a] duo compingantur.

Vasa sacra atque suppellex munda Ecclesiæ et integra conservetur; in locum vero[b] eorum, quæ usu absumpta sunt, alia sufficiantur.

Mulieres Presbyterium implent, etiamsi spatium extra cancellos superfit, ut minus commode Sacra Eucharistia distribui altarique ministrari possit; deinceps ab ingressu intra cancellos arceantur.

Metricæ Ecclesiæ baptismales cum matrimonialibus incorrecte et permixtim scriptæ, quoniam sunt impletæ, intra Sacristiam clausæ serventur, et novæ compactæ seorsivæ comparentur et correcte conscribantur.

In matrimonialibus secundus testis scribatur, et sæculares personæ externæ nullas notas in illis scribere permittantur.

Scutella pro baptizandis fracta reparetur vel alia sufficiatur.

Carbona Ecclesiæ iuxta anteriora Visitationis Decreta ordinetur, et clavis tertia apud Vicarium servetur; victricus secundus statuatur, qui defuit, et regestra carbonæ ordinate conscripta Officio præsententur.

A loco sepulturæ intra Ecclesiam, cum complura cadavera in ea sepulta sit, nihil ad carbonam Ecclesiæ repositum est, proinde retenta pecunia ad eandem a Venerabili Parocho reponatur.

Baccalaureus a multo tempore defuit, et modernus nullam habet provisionem, idcirco hic in suo servitio provideatur vel alter habilis procuretur.

---

[a] *ms fort* dissuluta*; co*r

[b] o *cor, fort ex* e

Catalogi vivorum atque defunctorum parochianorum non extant, neque de statu animarum constat, exnunc iidem conficiantur.

Venerabilis Rector atque Vicarius intra Ecclesiam a clamore abstineant, sed secreto moneantur, qui sunt monendi. Idem Venerabilis Rector Vicario suo
fol. 92v ad Ecclesiam victum provideat, ne in dies pro cibo capiendo // ad prædium iterato eundo minus commode animabus deserviat et remotius necessitate vigente ab Ecclesia quæratur pro sacramentis ministrandis.

Idem Venerabilis Rector homines a confessionibus, dum audit, non repellat verbis minacibus; quos si ipse audire detrectat, alteri committat.

Primæ fundationis literas, quas non habet, in Archivo vel in metricis inquirat et transumat, ut sciat, quæ desunt, requirenda sunt.

Religiosi, qui sacramenta Baptismi, Matrimonii, Eucharistiæ, Extremæ Unctionis administrabunt et cum Nobilibus in ieiuniis dispensabunt, Ill.mo Loci Ordinario deferantur.

Venerabilis Vicarius cærimonias ignorat atque in cantu errat; rubrum missalis et ritualis legat et iuxta præscripta eiusdem se dirigat, atque a perito Presbytero exerceatur. Idem Epistolam Pastoralem Synodus atque casus conscientiæ legat. Pro concione post Evangelium diei festis atque dominicis diebus legat [!!][a]. Idem metricas iuxta præscriptam formam in rituali ipse connotet. Is cum formas sacramentorum ignoret, ab administratione eorundem abstineat, quousque rationem eorundem reddat in Officio. [b]

---

[a] *aliquid om, fort* Epistolam

[b] *textus hic suum finem attingit; infra quasi media pars folii vacua*

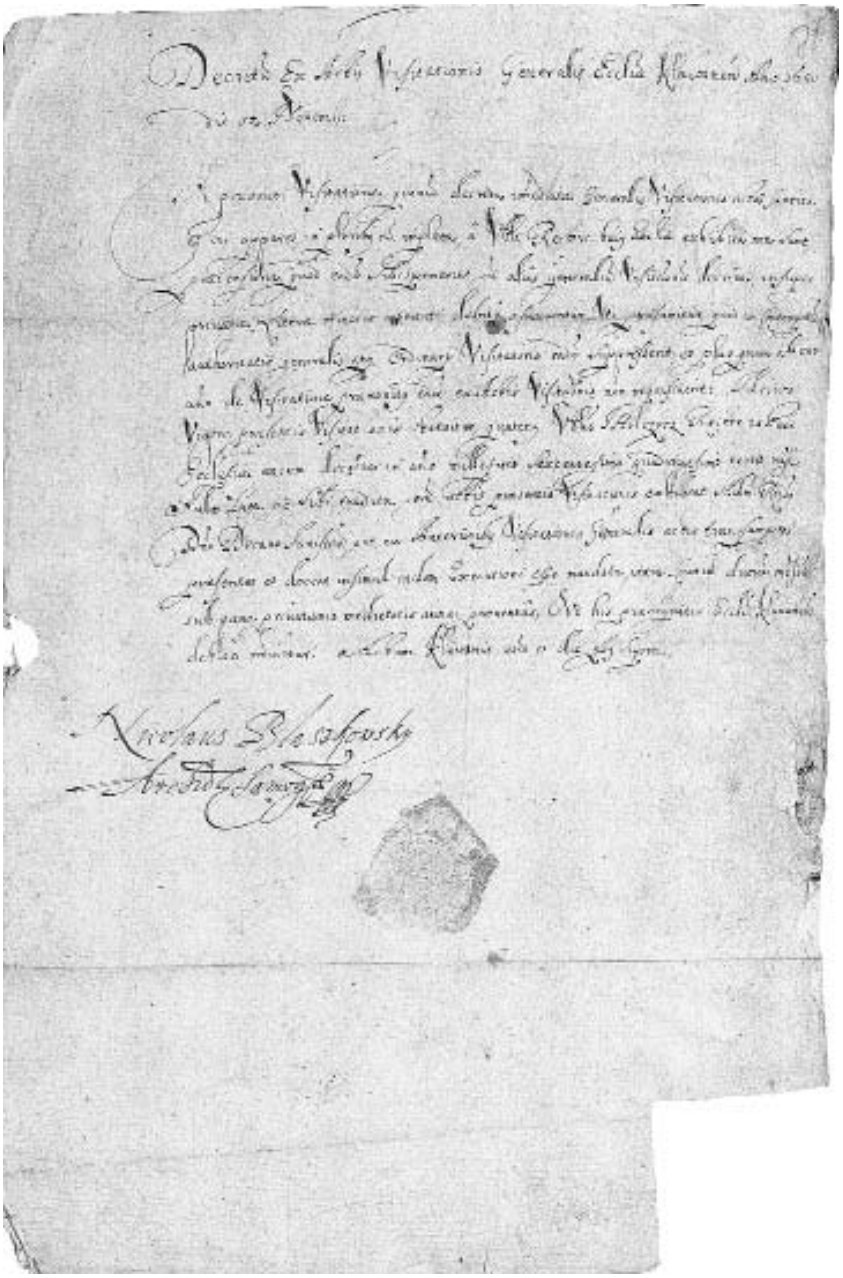

Decretum reformationis ecclesiae Klovainensis
(LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, fol. 71r)

ACTA VISITATIONIS GENERALIS DIOECESIS SAMOGITIAE (A. D. 1650–1651)

Orig.: LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, ff. 71r.
Apogr.: LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 130–131.

[VISITATIO ECCLESIAE KLAWANENSIS]

Decretum ex actis Visitationis Generalis Ecclesiæ Klawanensis anno 1650 die 12 Novembris

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 367, fol. 71r

In præsenti Visitatione, quoniam Decreta immediate[a] Generalis Visitationis actæ sancita et, uti apparet, in pluribus non impleta a Venerabili Rectore huius Ecclesiæ exhibita non sunt, prætensione, quod eadem sibi deperierint, cum alias Generalium Visitationum Decreta, insuper privatæ literæ minoris momenti debite asserventur, uti præsumitur, quod in contemptum authoritatis generalis atque Ordinarii Visitatoris eadem suppresserit et plus quam ab uno anno de Visitatione præmonitus eadem ex actis Visitationis non requisiverit, idcirco vigore præsentis Visitationis statuitur, quatenus Venerabilis Iholczyc, Rector istius Ecclesiæ, eadem Decreta, in anno millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio mense Iulio lata ac sibi tradita, coram actis præsentis Visitationis exhibeat Admodum Reverendo Domino Decano Ianiscensi aut ex anterioribus Visitationis Generalis actis transsumpta præsentet, et doceat insimul eadem executioni esse mandata intra spatium duorum mensium, sub pæna privationis medietatis annui proventus, ut his præcognitis Ecclesia Klavanensis debite ordinetur. Actum Klawanis anno et die, quibus supra.

Nicolaus Blaszkowsky,
Archidiaconus Samogitiæ, manu propria.

* * *

[VISITATIO ECCLESIAE KROCENSIS]

Decretum Reformationis, in Visitatione Generali ab Ill.mo ac Reverendissimo D.no Petro Parczewski,

LVIA, f. 669, ap. 3, b. 4464, p. 130

[a] *ms* immediatæ

DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA EPISCOPO SAMOGITIÆ, PRÆPOSITO GERANONENSI,
ANNO ET DIE INFRA MEMORATO IN ECCLESIA KROCENSI FACTÆ.
ANNO 1651 DIE 14 JANUARII.

Supellectilis ecclesiasticæ inventarium non in confuso, sed seorsive et iuxta alphabetum connotetur, ut ordinate in Visitationibus eadem supellex revideri possit.

Cum dedicationis Ecclesiæ atque Capellæ commemorentur complures tituli, ut minus constet de patrocinio utriusque ex memoratis, ergo sequentes determinantur tituli, videlicet ipsius Ecclesiæ Sancti Apostoli et Evangelistæ Matthæi, Capellæ vero maioris consecratæ titulus Sanctæ Crucis[a].

Quoniam domus pro Hospitali a Nobili Hieronymo Borowski empta intra paludem sita sit in loco angusto atque incommodo, ideo in præsenti Visitatione aream[b] Valentini Spryndziuk ex opposito domus devotarum virginum concessimus atque dictam domum transferri mandavimus, implorato auxilio parochianorum, per Dominum Parochum requirendorum. Viduæ vero duæ Nobiles, Skolkowa et Kanigowska [?], ob honestatem ipsarum cum devotis virginibus maneant, si ipsæ voluerint[c], in eodem claustro.

Venerabilis Parochus causam cæptam occasione Cursus B. V. Mariæ continuet atque transumptum fundationis Altaris ad Archivum transmittat; causa vero[d] finita et Decreta transmittat.

p. 131 // Venerabilis Altarista bona Altariæ, quæ ex vi testamenti pridem, post obitum pie defunctæ Dominæ Borowska, recipi debuerunt, et hucusque non sunt recepta, recipiat, nisi aliter summa super iisdem bonis inscripta refundatur.

Decreta Visitationis anterioris nondum sunt in executione; absque ulteriore dilatione exequantur. Datum et actum in Visitatione Generali anno supra[scripto] [?].

Petrus Casimirus Rzeczycki,
Prothonotarius Apostolicus et Episcopatus
Samogitiæ Notarius.

Virgines Professæ in regula sibi data, penes Ecclesiam hanc residentes, et in omnibus immunitatibus debitis ab Ill.mo et Reverendissimo D.no D.no Petro Parczewski, Episcopo Samogitiæ, confirmatæ et approbatæ.

---

[a] Sanctæ Crucis *subnot*

[b] *subnot*

[c] *subnot*

[d] *cor*

II. ACTA VISITATIONUM DECANALIUM DIOECESIS SAMOGITIAE

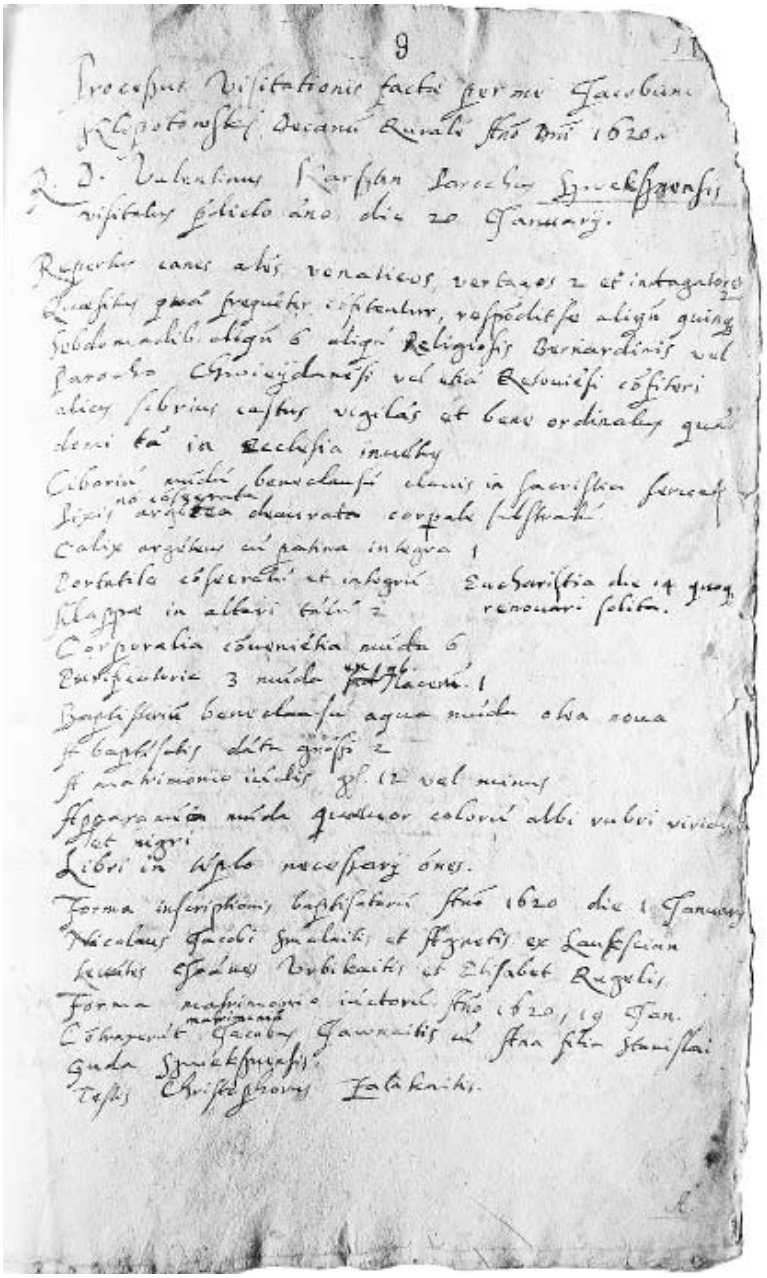

9

Processus Visitationis facta per me Jacobum Klopotowski Decanum Kunalensem Anno Domini 1620.

R. D. Valentinus Karsilan Sacerdos Szwekszensis visitatus feliciter anno die 20 Januarij.

Reperitur canes aliis venaticos, vertagos 2 et integrolos 2
Lunestus quod frequenter consentitur, respectuose aliqui quinq
subdomadibus aliqui 6 aliqui Religiosis Bernardinis vel
Parochio Chwiniyglanensi vel aliquo Retowiensi consistori
alicuius sibrius castus vigilias et bene ordinatus quod
deinceps ita in Ecclesia inuetur
Ciborium nudum benedictum clausum in sacristia servatur
Pixis argentea deauratus corpus Christi
Calix argenteus cum patena integra 1
Tentatio consecratio et integrum Eucharistia die 14 quoq
Flappa in altari talium 2 renouari solitum.
Corporalia communicantium nudum 6
Purificatorium 3 nudum ~~pot~~ plicatum 1
Baptisterium benedictum aqua nudum alia noua
et baptisteris dictum grossi 2
et matrimonio inducis gl. 12 vel minus
Stoharum nudum quatuor colorum albi rubri viridis
et nigri
Libri in Ecclesia necessarij omnes.
Forma inscriptionis baptisatorum Anno 1620 die 1 Januarij
Nicolaus Jacobi Smalaiki et Agnetis ex Lankszian
Jacobus Andreae Urbikaitis et Elisabet Rugelis
Forma matrimonio inducti Anno 1620, 19 Jan.
Contraxerunt matrimonium Jacobus Jawnaitis cum Anna filia Stanislai
Guda Szwekszensis
Testis Christophorus Falakaitis.

Actus visitationis decanalis ecclesiae Švėkšnensis A. D. 1620
(KAKA, b. 136, fol. 9r)

ACTA VISITATIONIS DECANATUS [RIETAVENSIS] (A. D. 1620)

Orig.: KAKA, b. 136, ff. 9r–12r.

PROCESSUS VISITATIONIS FACTÆ PER ME, JACOBUM KLOPOTOWSKI, DECANUM RURALEM, ANNO DOMINI 1620 *fol. 9r*

R. D. VALENTINUS KARSZTEN, PAROCHUS SZWEKSZNENSIS[a], VISITATUS PRÆDICTO ANNO DIE 20 JANUARII.

Repertus canes alens venaticos, vertagos 2 et indagatores 2.

Quæsitus, quam frequenter confiteatur, respondit aliquando quinque hebdomadis, aliquando 6, aliquando Religiosis Bernardinis vel Parocho Chwieydanensi, vel etiam Retoviensi confiteri. Alias sobrius, castus, vigilans et bene ordinatus quam domi, tam in Ecclesia inventus.

Ciborium mundum, bene clausum. Clavis in Sacristia servatur.

Pixis non consecrata[b] argentea deaurata. Corporale substratum.

Calix argenteus cum patena integra 1.

Portatile consecratum et integrum.

Eucharistia die 14 quoque renovari solita.[c]

Mappæ in altari tantum 2.

Corporalia convenientia munda 6.

Purificatoria 3 munda, ex quibus lacerum 1[d].

Baptisterium bene clausum, aqua munda, Olea nova.

A baptisatis dantur grossi 2.

A matrimonio iunctis grossi 12 vel minus.

Apparamenta munda quatuor colorum: albi, rubri, viridis et nigri.

Libri in Templo necessarii omnes.

Forma inscriptionis baptisatorum: „Anno 1620 die 1 Januarii Nicolaus, Jacobi Smalaitis et Agnetis ex Laukscian, levantes Joannes Urbikaitis et Elisabet Rugelis“.

---

[a] *subnot rec*

[b] non consecrata *sup lin*

[c] Eucharistia… solita *mg dx*

[d] ex quibus lacerum 1 *cor ex* sed lacera

Forma matrimonio iunctorum: „Anno 1620, 19 Januarii, contraxerunt matrimonium[a] Jacobus Jawnaitis cum Ana [!], filia Stanislai Guda, Szwekszenses. Testis Christophorus Zalakaitis“.

fol. 9v ADMONITIO PRÆDICTO PAROCHO DATA

1. Ut se in omnibus secundum Constitutiones Synodorum Vilnensium gerat.
2. Ut singulis mensibus ad minus semel confiteatur.
3. Purificatoria plura fieri curet.
4. Mappam terciam altari addat.
5. Pixis[b] consecrari debet.
6. Libros seu regestra baptisatorum et coniugatorum imposterum diligentius nova forma describi curet.
7. Canes venaticos dimittat.

R. D. N. BUIALSKI, PAROCHUS ZWINGENSIS[c], SZYLELENSIS ET WOYNIUTENSIS, DOMI UBIQUE NON REPERTUS NEC VISITATUS.

R. D. BARTHOLOMÆUS ZELECHOWSKI, PLEBANUS CHWIEYDANENSIS[d], VISITATUS 1620, 22 JANUARII.

Ciborium mundum, bene clausum.
Pixis argentea, corporali substrata.
Eucharistia 14 quoque die renovari solita.
Clavis in Sacristia servatur.
Altare 2 mappis tectum.
Portatile integrum et consecratum.
Corporalia munda integra 3, purificatoria munda 5.
Calices cum patenis integri argentei consecrati 2, quorum unus intus deauratus.
Fons bene clausus et sal mundum ad baptisandum.
Olea Sacra recentia, et bene servantur. [e]

---

[a] *ins sup lin*
[b] *cor ex* pixidem
[c] *subnot rec*
[d] *subnot rec*
[e] vetera combusta *del*

Apparamenta munda, bene servata colorum albi, nigri, rubri, violacei, viridis et varii [a].

Libri in Templo necessarii omnes.

Libri baptisatorum et coniugatorum laceri, nec semper debito modo et[b] integre describi soliti reperti.

Similiter et liber ecclesiasticæ supellectilis.

// De confessione quæsitus, respondit se aliquando quatuor, aliquando 5 vel 6 hebdomadis Szweksnensi Parocho solere co[nfiteri]. De cetero sobrius, vigilans et bene ordinatus repertus. *fol. 10r*

A baptisatis 2 grossos accipere solitus.

A matrimonio iunctis 12 vel 10, vel 8, vel minus.

Inscriptio baptisatorum

"Die 5 Ianuarii anno 1620 baptisatus Melchior, Augustini Kelpsz. Patrini Christophorus Kielpsz cum Hedvige Bartoszowna *z Chwieydan*".

Inscriptio matrimonio iunctorum

"Dominica 1 post Epiphaniam contraxerunt matrimonium Joseph Kotlarz *z Chwieydan* cum Kristina Konarzewska. Testis Valenty Kotlarz".

ADMONITIO EIDEM DATA

1. Ut se secundum præscriptum Synodorum Vilnensium gerat.
2. Ut frequentius confiteatur.
3. Ut farinam pro hostiis pulchriorem habeat[c].
4. Ut Baccalaureum quantocius curet.
5. Ut aqua Fontis mundius et diligentius servetur.
6. Libri seu regestra baptisatorum et matrimonio iunctorum novi compingantur et accuratius ac nova forma describantur.
7. Regestrum ecclesiasticae supellectilis diligentius descriptum servabit.

R. D. IOANNES STĘGOWSKI, PAROCHUS GORGZDENSIS[d], *fol. 10v*
ANNO PRÆDICTO DIE 10 FEBRUARII VISITATUS.

Ciborium mundum, bene clausum, clavis a ciborio in Sacristia servari solita. Eucharistia per duas hebdomadas renovari solita.

---

[a] alii *del*

[b] modo et *sup lin; aliquid del*

[c] *cor*

[d] *subnot rec*

Pixis argentea corporali substrata. Hostiam in ciborio eiectam reperi.[a]

Altare tribus mappis tectum.

Portatile novum integrum.

Corporalia munda 5. Purificatoria munda 7.

Calix cum patena argenteus deauratus integer 1.

Fons non clausus congelatus.

Apparamentorum colores: albus, ruber, niger, flavus, viridis et mixtus; et munde servantur.

Libri necessarii in Templo omnes.

Libri baptizatorum et matrimonio iunctorum reperti non bene compacti nec integre scripti.

Inscriptio bapt.: „Anno 1620, 1[b] [?] Ianuarii, baptizata est Susanna Gudowsky de Gierdowiany. Patrini: Stephanus Gudowski de eodem cum Catarina Gregorii de oppido Gorgzdy".

Inscriptio matrimonii: „Anno 1619, 16 Junii, contraxerunt matrimonium Georgius Bałuzaitis de Gribzany cum Catarina Michaelis Rukin de Medsedzie. Georgius Szuninik, testis de Gribzany".

Olea Sacra recentia munda, a R. Patre Adamo Vornia accepta, et sal mundus.

Confiteri bis in mense solitus Cretingæ Religiosis.

Pro baptizmate solitus accipere gr. 1 vel 2, vel ultra.

Pro matrimonio collato 6 vel 8, vel 10, vel 12.

Alias bene ordinatus.[c]

ADMONITIO EIDEM DATA

1. Ut secundum[d] præscriptum Synodorum Vilnensium in omnibus se gerat.

2. Ut Fons claudatur Baptismalis.

3. Ut prædicta forma baptizati et matrimonio iuncti imposterum inscribantur.[e]

4. Ut metricae seu libri baptizatorum et matrimonii melius compingantur et diligentius describantur, atque alia forma imposterum[f].

Postea Parocho [g] absente et me discedente conquæsti sunt cives, quod Parochus frequenter inebriari et alios percuthere [?] soleat etc.

---

[a] Hostiam… reperi *adscr mg dx*

[b] *cor*

[c] Alias bene ordinatus *prob ins inf lin*

[d] *cor*

[e] 3. Ut prædicta… inscribantur *postea del*

[f] atque alia… imposterum *adscr*

[g] discedente *del*

R. D. JOANNES BERNATOWICZ, PAROCHUS POLONGENSIS[a], *fol. 11r*
VISITATUS EST ANNO DOMINI 1620 DIE 13 FEBRUARII.

Ciborium clausum et mundum, pixis argentea, corporali substrata.

Clavis a ciborio in armario non clauso servari solita in Templo.

Eucharistia solita renovari per duas hebdomadas, aliquando etiam per 3 vel 4.

Portatile integrum, altare duabus mappis tectum.

Corporalia munda 6, purificatoria 6 munda.

Calix cum patena argenteus inauratus integer.

Fons congelatus et clausus instrumento ligneo.

Aquam Fontis dedisse se mulieri infirmæ fassus est, et baptisasse iterum eandem.

Forma inscriptionis baptisatorum: „Anno 1620, 28 Januarii, baptisatus est Petrus ex pago Uszpelkie p[at]ris Matthęi, m[at]ris Magdalenae. Patricius [!] Petrus[b] Skodowski Woyt, matrona Ursula[c]".

Forma inscriptionis iunctorum: „Anno 1620, Februarii 10, Albertus Paduxis[d] [?] *z Durby* contraxit matrimonium cum Giedviga Dundurowa ex Usupiow; testis Runs [?], alter Giecia, tercius Gaigalas Martinus, et multis aliis astantibus honeste"; et conscriptiones dotis et munerum inter sponsos in metricas ingestae[e].

A collato Baptismate dixit se grossum vel 2 accipere solitum.

A matrimonio gr. 6 vel 8, vel 12.

Olea Sacra recentia, Vornia accepta.

Apparamenta sufficientia et munda colorum variorum: rubri, nigri, viridis. violacei et mixti.

Missalia 2, agenda Povodovii et graduale[f] tantum. Psalterium et antiphonarium desunt.

Horas canonicas dixit se semper recitare secundum rubricas Religiosorum.

Eucharistiam ad infirmum ferre semel tantum accidisse fassus.

Tabernas visitare et inebriari aliquando se fassus.

Confiteri se aliquando per mensem, aliquando per 2 solere fassus.

Feminam domi cum marito servat, nihil tamen sinistri intellexi.

---

[a] *subnot rec*

[b] *ms* Petus

[c] U *cor*

[d] *cor*

[e] et conscriptiones... ingestae *prob ins*

[f] gr *cor*

Circa alia examinatus respondit[a] se in omnibus [b] bene gerere.

Preces me præsente ob ebrietatem intermisisse notatus et fassus ipse.

fol. 11v

ADMONITIO

1. Fontem Baptismalem ferro claudere curabit.
2. Sacrosanctam Eucharistiam per mensem bis renovabit.
3. Sacramentum infirmis ad pagos corporali involutum in teca [!] deferet.
4. Clavem a ciborio apud se vel in Sacristia servabit imposterum.
5. Rubricam ob commodius preces recitandas curabit.
6. Venationem clamorosam vitabit.
7. A taberna, ebrietate omnique scurilitate [!] atque a conversatione cum Judeis pro posse abstinebit.
8. Baptisatos et matrimonio iunctos modo, quem porrexi, diligenter describi curabit.
9. Profana in metricas non amplius ingeret.
10. Constitutiones Synodorum Vilnensium diligenter lectitabit ac se in omnibus secundum illas geret.

R. D. STANISLAUS DOBRICA, PAROCHUS SKUDENSIS[c],
VISITATUS EST ANNO DOMINI 1620 DIE 14 FEBRUARII.

Ciborium mundum clausum, sed non munitum.
Pixis argentea, corporali substrata.
Clavis in armario servatur.
Sacramentum per duas vel tres hebdomadas renovari solitum.
Altare tribus mappis tectum. Portatile integrum.
Calix cum patena argenteus deauratus integer.
Corporalia integra et munda 4, sed non densa.
Purificatoria munda 10.
Fons sine baptisterio in Sacristia non clausus servatur.
Olea Sacra recentia et munda, et sal.

Inscriptio matrimonio iunctorum: „Anno 1620, 19 Januarii, copulati Matthæus Stetkaitis ex Norvidi cum Magret[a] Georgii Matkaitis, ibidem. Testis Bartholomæus Sziliukaitis, ibidem“.

Baptisatorum inscriptio: „2 Februarii bapt[izatus] David Ambrosii Szwilpaitis ex Minwidziu, mater Anna. Patrinus Paulus Glinski, Baccalaureus

---

[a] *cor*
[b] bene *del*
[c] *subnot rec*

Skudensis, alter Augustinus Laurinaitis, civis. Patrina Caterina Valentini Zutaite ex Norwidy".

// Pro Baptismo unum grossum accipere solitus. *fol. 12r*

Pro matrimonio collato aliquando 4, aliquando 6, aliquando 8 vel 10, vel 12.

Apparamenta munda sufficientia colorum albi, nigri, rubri, viridis, violacei etc.

Libri necessarii in Templo omnes.

Libri baptisatorum et matrimonio iunctorum non integri nec diligenter scripti.

Quoad cetera dixit se in omnibus bene gerere.

ADMONITIO

1. Baptisterium bene construendum et claudendum.
2. Forma inscriptionis[a] baptisatorum et matrimonio iunctorum nova ingerenda.
3. Libri baptisatorum et copulatorum denuo conpingendi et accuratius et integre describendi.
4. Constitutiones Synodorum Vilnensium diligenter legendæ et observandæ.

R. D. MICHAEL ANUSOWICZ PROPTER ABSENTIAM NON VISITATUS, ET QUIDEM STUDIO SE ABSENTASSE DICTUS.

[a] *sup lin*

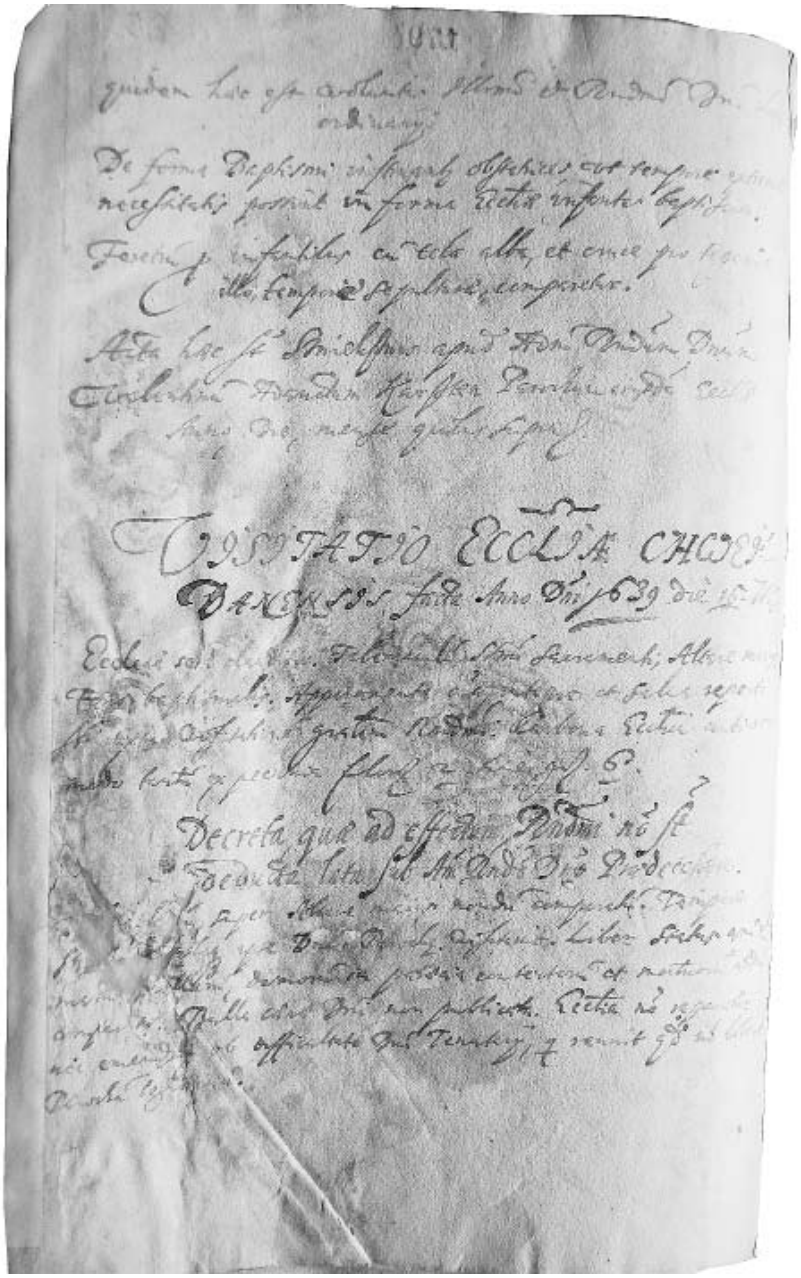

Actus visitationis decanalis ecclesiae Kvėdarnensis A. D. 1639
(KAKA, b. 137, fol. 179v)

ACTA VISITATIONIS DECANATUS RIETAVENSIS (A. D. 1639)

Orig.: KAKA, b. 137, ff. 171r–182v;
LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 1, ff. 203r–v.

VISITATIO ECCLESIÆ TWERENSIS[a] IN ARENIS, ANNO DOMINI 1639 DIE 5TA SEPTEMBRIS FACTA *fol. 171r*

Ecclesia, tabernaculum SS.mi Sacramenti, altaria, apparamenta omnia iuxta Visitationem Reverendissimi necnon Constitutiones Synodales integra et salva sunt reperta. Hæc autem aucta sunt: vexilla duo rubra ad maius altare ex materia, dicta vulgo *tabinek*, sumptibus Mag. D.ni Adami Stankiewicz, Tivuni [?] Twerensis. In altari maiori campus depictus cum 4tuor Angelis et radiis aureis, ubi collocatur imago Beatissimæ Virginis MARIÆ, multis gratiis divinis celebris. Manuters… …[b]; subcorporalia duo; tabella argentea votiva, ad imaginem Beatissimæ Virginis affixa.

Ex Decretis vero Reverendissimi in Visitatione Generali latis, quæ nondum ad effectum sunt deducta, hæc reperiuntur

Libri chorales nondum comparati. Pecunia, quæ tempore Visitationis Reverendissimi reperta, nimirum centum flor., nondum applicata pro ornamento Ecclesiæ. Testimonium ex Cathedrali Ecclesia[c] Oleorum Sacrorum pro hoc [anno] ratione ...tis non exhibuit. Baccalaureus in oppido possessionatus, sed [nondum] [?] professionem fecit, nec suum exercet officium. Carbona Ecclesiæ … … … et victricus certus constitutus, sed tantum ex pecunia … … … ob tenuem contributionem DD. Parochianorum, etsi quando … … pro vino. Domus Hospitalis deest ob defectum pauperum. Domus Parochialis iuxta Visitationem Reverendissimi reperitur bene disposita.

Decreta Reformationis in moderna Visitatione lata

Libri chorales comparentur quantocius iuxta Decretum … …

Pecunia, quæ ad hoc usque tempus apud Reverendum Pa[rochum] … … idque sub pænis arbitrariis, intra semestre.

---

[a] *subnot rec*

[b] *hic et alibi passim in plurimis locis textus mutilatus ob folia lacera*

[c] a *cor*

Dedicationem Ecclesiæ suæ obeat iuxta decisionem p[ro festorum] observatione.

Indulgentiæ comitantibus Venerabile Sacramentum pro[mulgentur] diebus festivis.

Temporibus solennitatum et nundinarum in proxim… … se D. Parochus iuxta caput 2 Synodi.

fol. 171v // Bis in anno promulgabit decretum de usuris Concilii Provincialis lib. 4, ubi incipit „Usurariorum pravitates". Simile decretum Concilii Tridentini de raptu, ubi incipit „Decernit Sancta Synodus", et de reformatione matrimonii.

Librum parochianorum, nimirum villarum, domorum et mortuorum, ad Ecclesiam et in campis humatorum, procurabit.

Processus literarum e Cancellaria emanatarum, ut cæpit, et perficiat.

De parochianis adhærentibus Ecclesiæ Twerensi et confitentibus Wornis consulet Perillustrem D.num Administratorem, quid agendum cum eiusmodi hominibus, cum nulla testimonia exhibeant.

Ibidem quidam reperitur obstinatus in sua malitia, non curans Ecclesiæ præcepta nec censuras eiusdem. Sedulo invigilabit D.nus Parochus, præmissis fidelium orationibus, eundem ad meliorem frugem renovare[a] iuxta præscriptum Sancti Pauli ad Galatos (caput 5).

Baccalaureus professionem fidei faciat et intra bimestre exerceat suum officium.

Feretrum pro infantibus mortuis et tella alba pro tegendo illo cum cruce rubra (si non potest ex prætiosiori materia) comparetur.

Ossorium procuretur separatum ab Ecclesia iuxta decretum Synodale.

[Altar]ia et fenestræ mundentur a victricis qualibet septimana.

[De fidei articulis] necnon sacra doctrina ita se geret D.nus … … … caput 1mum inhibet Synodi anterioris.

… … apud Adm. R.ndum D.num Georgium
[Kiełpsz], … Twerensem, anno, die, mense, quibus supra.

VISITATIO ECCLESIÆ ŁAWKOWIENSIS EODEM ANNO, DIE 6TA 7BRIS

fol. 172r // Ecclesia Ławkowiensis[b] foribus caret, sed porticus clauditur sera intrinseca una ex parte, alia vero fores occluduntur intrinsece. Tabernaculum SS.mi Sacramenti et altaria necnon apparamenta ecclesiastica omnia iuxta Visitationem Reverendissimi reperiuntur integra et salva. Fons Baptismalis clauditur cum Oleis Sacris, a quibus etiam exhibuit testimonium. Aucta autem

---

[a] re *cor*

[b] *subnot rec*

hæc reperiuntur. Vellum viride, aureo filo intertextum reticulatum. Vellum pro calice, filo nigro serico intertextum. Purificatorium viridi filo intertextum. Fenestræ duæ, de novo emendatæ cura et impensis Mag. D.ni Radziminsky. Tabula argentea votiva, affixa altari. Cæmeterium septum cura et vigilantia D. Parochi moderni. Recuperavit pecuniam ab Adm. R.ndo D.no Michaele Hanusowicz, prædecessore suo, summam pecuniæ 96 pro monstrantia, a DD. Parochianis quondam c… [?]. Parochiam ad Ecclesiam iam ruentem nunc restaurat, nova [?] ædificia [!] erexit ibidem, nimirum *kleć*, *wieze* et stabulum. In prædiolo stagnum et piscinam aggeribus stabilivit.

Ex Decretis Reverendissimi in Visitatione Generali latis Anni Domini 1638 diei 20 Augusti
ista non deducta ad effectum sunt inventa

Extractus testamenti Mag. D.ni Talat nondum redditus ad Archivum Ecclesiæ Cathedralis, iuxta Reverendissimi mandatum. Meliorationem Parochiæ licet procuraverit[a], a D.no Talat tanquam hæredem nullam obtinuit dislimitationem cum DD. Nobilibus agrorum; nondum suum finem sortita est ob retend…[?] ipsorum Nobilium, idcirco pendet hoc opus ad ser…[?].

Lampas neque cæreus diebus festivis ante Venerabile [Sacramentum] [non] solet poni ob defectum ceræ. Parochiæ suæ villas … … … descriptas nec Synodum priorem habet. Carbona deest, quominus nec pecunia est exhibita ob victrici defectum, quia hoc opus abhonescit. Aqua benedicta non ponitur ante fores Ecclesiæ. Ossorium non est.

// De currenti pecunia rationem non reddidit. Metrica baptisatorum et copulatorum nondum ad ordinem convenientem reducta, præsertim antecessorum. *fol. 172v*

Decreta Reformationis, in moderna Visitatione lata et ad effectum deducenda

De fidei articulis et sacra doctrina gerat se D. Parochus iuxta Constitutiones Synodi anterioris, caput 1mum.

Dedicationem Ecclesiæ peragat iuxta Constitutionem similem Synodi prioris de festorum observatione.

Indulgentias publicet comitantibus Venerabile Sacramentum.

Metricas baptisatorum et copulatorum intra trimestre ordinet una cum R.do D.no Strzalkowski, suo prædecessore, sub pænis [b] arbitrariis.

Expensæ funeralis pecuniæ iudicio Perill.is D.ni Administratoris

---

[a] pro *fort del*

[b] *del* synodalibus

relinquantur, cui prima occasione tenebitur referre et in scriptis dispensationem obtinere supra prædictas expensas.

Nomina parochianorum, ac præsertim villas, domos iuxta Constitutiones Synodales procurabit describenda; similiter librum mortuorum intra Ecclesiam et extra humatorum procurabit.

Aqua benedicta ad fores Ecclesiæ semper ponatur.

Ossorium separatum ab Ecclesia ædificetur intra trimestre.

[Pauperum] nomina in separata charta vel tabella habeat desc[ripta] et appendat in porticu; q[ui] etiam teneantur confiter[i] quolibet mense et ab insolentia atque ebrietate arceantur.

Campanile reparandum et emendandum, ne in maiores crescat expensas.

Baccalaureus faciat professionem fidei et exerceat suum officium.

fol. 173r // Cum Mag. D.no Radziminski, singulari Benefactore Ecclesiæ Ławkowiensis, quandoquidem contigit litigare iustis de causis, … servatis servandis quantocius procurabit, ut per media consentanea[a] conveniat cum eodem, ne privetur tali Benefactore Ecclesia prædicta; similiter et cum aliis DD. Parochianis habeat moderamen procedendi atque arguendi.

Decretum de usuris bis ex ambona publicetur iuxta librum 4 Provincial[ium] Constit[utionum], ubi ait: „Usurariorum pravitatem“ etc.; similiter et de raptu virginum, ne hoc malum immolescat [?] in nostra charissima Patria.

Pecunia recuperata a R.ndo D.no Hanusewicz, pro ostensorio seu monstrantia a DD. Parochianis a multis annis contributa et oblata, intra semestre expendatur pro eadem, ut piæ intentioni eorum satisfiat.

Temporibus festorum et nundinarum gerat se D.nus Parochus iuxta caput 2 Synodi modernæ.

Parietes Ecclesiæ intus q[uia] reperti sunt immundi ab …nibus [?], idcirco invigilabit D. Parochus, ut intra mensem [pur]gentur, et foramina occludantur patentia iisdem …ibus; si enim sordes in rebus profanis minime decent, in rebus sacris et divinis quomodo decebunt?

Fistulæ organorum, quandoquidem iam sunt as… loco ob corrosionem murium, sub diligenti cura …eritur, ne a pastoribus oppidanorum fure[ntur].

Acta hæc sunt in Ławkowo, apud Adm. R.ndum D.num Ioannem Baniewicz, Curatum Ławkowiensem, anno, mense, die, quibus supra.

fol. 173v

ECCLESIA KOŁTINIANENSIS

Ego, Ioannes Woytkiewicz, Parochus Płongianensis, ab Illustrissimo et Reverendissimo D.no Georgio Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis

[a] sentanea *cor*

gratia Episcopo Samogitiæ seu Mednicensi, pro Adm. R.ndo D.no Iacobo Kłopotowski, Parocho et Decano Retoviensi, ad visitandas Ecclesias Decanatus eiusdem synodaliter [?] missus, Ecclesiam prædictam personaliter visitandam accessi die 10 Septembris mandatumque Illustrissimi exequi volui. Verum quia Adm. R.ndus D.nus Stanislaus Woyciechowicz, Commendarius Koltynianensis et Altarista, nomine Perill.ris et Reverendissimi D.ni Ioannis Wyszemierski, Episcopi Christopolitani necnon Suffraganei Samogitiæ, obstitit nec ad Ecclesiam visitandam permisit, ideo Superiorum voluntati atque dispositioni annuens responsoque prædicti Commendarii facile expeditus, ulteriorem viam sum aggressus. Acta hæc Koltynianis 10 Septembris Anno Domini 1639.

ORATORIUM SEU CAPELLA, NUNCUPATA UPINA

… hæc Capella, dicta Upina, filia nuncupatur Ecclesiæ Kołtynianensis et patrocinio gaudet Reverendissimi D.ni Suffraganei Samogitiæ; ad matrem non admissus, filiam transii a longe. Anno eodem et die, quibus supra.

VISITATIO ECCLESIÆ BOTOCENSIS, FACTA ANNO DOMINI 1639 DIE 11 7BRIS

fol. 174r

Ecclesia, tabernaculum SS.mi Sacramenti, altaria, Fons Baptismalis, Olea Sacra, apparamenta ecclesiastica omnia sunt inventa iuxta Visitationem Reverendissimi Generalem et Constitutiones Synodales. Adaucta autem hæc reperiuntur. Campanile novum. Sacristia modo asseribus tecta. Armarium in Sacristia pro servandis ornamentis. Carbona recenter comparata cum sera et parieti affixa (inventi sunt floren[i] 25)[a]. Vexilla duo rubra ex materia *czamlet*. Mappa pro altari ex tela cum marginibus rubri coloris. Vellum pro calice cum Nomine Iesus. Tovanium rubro serico florisatum. Baptisterium recenter comparatum. Schola de novo tecta. Campanulæ duæ ad maius altare. Corona argentea super caput Salvatoris in magno altari. Tabella argentea, imagini S. Annæ affixa. Imago Beatissimæ Virginis ad suggestum affixa. Mappa ex tela simplici. Pavimentum novum ex latere a foribus Ecclesiæ. Cæmeterium reparatum. Altare muratum, sed nondum finitum. Fornix in Ecclesia nova pro humandis corporibus. Carbonariæ pecuniæ intrantis [?] sunt flor. 10.

[a] inventi... 25 *ins sup lin*

EX DECRETIS REVERENDISSIMI, QUÆ NON DEDUCTA SUNT AD EFFECTUM

Ecclesia nondum tecta iuxta Decretum Reverendissimi. Ad p[agos] pro in[stru]ctione rudium non sæpe excurrit. Victricus non [est] institutus. Libros villarum, domorum et mortuorum non habet. Scabina seu sedilia nondum comparata. Decimas iuxta Decretum Reverendissimi ex Curia Botocensi
fol. 174v non recuperat. Similiter ex taberna 4tuor sexagenas. // Processus literarum e Cancellaria emanatarum nondum comparavit. Bona alienata Ecclesiæ ex antiquo nondum recuperantur. Decreta Reverendissimi lacera. Inventaria rerum repertarum et adauctarum sparsim servantur, in fasciculum collocentur [?].

DECRETA REFORMATIONIS LATA IN MODERNA VISITATIONE

Altare a latere dextro, quod modo extruitur, videndum, ut sit proportionatum; et foramen pro reliquiis sacris provideatur, et desuper lapis quadratus ponatur.

Victricus carbonarius constituatur cum scitu D.ni Tenutarii, quandoquidem difficiles inveniuntur ad hoc onus.

De fidei articulis et sacra doctrina gerat se D.nus Parochus iuxta caput 1 Synodi anterioris, et scholares ordinet per Ludimagistrum, ut diebus festivis post Missam informent rudes mysteria SS.mæ Trinitatis.

Cum Mag. D.no Michaele Chrząstowski agat de centum florenis, ut satisfiat intentioni offerentis.

De decimis et bonis alienatis similiter iuxta decretum Reverendissimi necnon ratione iuramenti præstiti tempore institutionis invigilet.

Cæmeterium procurabit, ut sit clausum.

Infirmorum habeat curam et ex ambona sæpe intimet, ut tempestive scent [??].

Instruat formam Baptismi obstetrices tempore necessitatis, ne infantes decedant sine Baptismo.

fol. 175r // Feretrum pro infantibus comparetur cum tela alba pro tegendo illo et cruce rubra.

Decuriones procuret per villas, ut omnes confiteantur tempore Paschatis.

Pauperes describantur in tabella et effigantur in porticu, atque quolibet mense confiteantur, et a potu nimio, q[ui] in eleemosyna datur, arceantur.

Baccalaureus intra mensem faciat professionem fidei et suum officium exerceat.

Pecunia piorum legatorum notetur, quoties offertur; et expendatur pro ornamento Ecclesiæ, ita tamen, ut tempore Visitationis reddat rationem.

Carbonariæ pecuniæ qualibet dominica notetur quantum [?], et expensæ etiam describantur[a].

Metricæ copulatorum et baptisatorum antiquæ ordinentur melius.

Decretum de usuris et de raptu virginum iuxta Conc[ilium] Provinciale legatur bis in anno festivis diebus.

Altaria et parietes qualibet septimana mu[ndentur] a victrico.

Epistolam Reverendissimi D. Macieiewsky legat attente.

Acta hæc in Botoki, apud Adm. R.ndum D.num Christophorum Strzałkowsky, anno, die, quibus supra.

VISITATIO ECCLESIÆ POIURENSIS, FACTA ANNO D. 1639 DIE 12 7BRIS

// Adm. R.ndus D.nus Joannes Balczewicz, Commendarius inibidem, *fol. 175v* comparuit et ad Ecclesiam visitandam admisit.

Ecclesia clauditur sera pensili; tabernaculum et altaria necnon Fons Baptismalis et apparamenta reperta sunt iuxta Visitationem Adm. R.ndi D.ni Decani Retoviensis. Testimonium ab Oleis Sacris non exhibuit pro hoc anno, sed dixit esse apud D. Decanum Crozensem.

QUÆ DESIDERANTUR EX REBUS ECCLESIASTICIS IN INVENTARIO NOTATIS

Crux lignea seu pacificale cum reliquiis; evexit R. D. Alexius, Commendarius Masiadensis.

Agendam parvam idem Pater evexit[b].

Cassulæ rubræ florisatæ non est reperta stolla.

Cassula viridis ex *burat* caret stolla et manipulo.

Strophium de carbaso tenui cum florisationibus periit.

Mantile unum deest.

Vellum sericeum vetus deest.

Forfices unæ perierunt.

DECRETA REFORMATIONIS, LATA TEMPORE MODERNÆ VISITATIONIS

Metrica copulatorum et baptisatorum præterlapsorum annorum recuperanda a R.ndo D.no Alexio et ordinanda intra trimestre, sub pænis arbitrariis.

Librum DD. Parochianorum, nimirum villarum, domorum, negligentium et mortuorum, procurabit intra semestre iuxta Constitutiones Synodales.

---

[a] *cor*

[b] v *cor*

fol. 176r // Processus abhinc e Cancellaria emanantium conscribet.

Victricus certus ab Adm. R.ndo D.no Decano Crozensi ordinetur et constituatur.

Cathechismus per pagos diebus festivis peragatur, quandoquidem cum Hæreticis mixtim cohabitent parochiani.

Sacramentum Extremæ Unctionis morituris administrabit, præmissa doctrina de valore et fructibus eiusdem.

Scandalosa vita inter Nobiles arceatur cum scitu [?] Adm. R.ndi D.ni Decani Crozensis.

Baccalaureus procuretur, et breviarium melius.

Ossorium ædificetur separatum ab Ecclesia.

Constitutiones Synodales legantur et bene trutinentur, præsertim Epistola Macieviana, in Synodo priori posita.

Scholares instruantur de SS.ma Trinitate et decem præceptis iuxta doctrinam lituanice extraditam, et diebus festivis post Missam doceant rudem populum.

Acta hæc sunt in Poiure, apud R.ndum D.num Ioannem Balczewicz, Commendarium Poiurensem, anno, die, mense, quibus [supra].

VISITATIO ECCLESIÆ [ZWIN]GENSIS, ANNO D. 1639 DIE 13 7BRIS FACTA

Ecclesia de novo constructa, sed nondum finita, præsertim fenestræ. A[mbo]-na [?] nondum extructa. Altare antiquum et tabernaculum supra illud SS.mi *fol. 176v* Sacramenti obseratum, et inventa omnia iuxta Constitutiones // Synodales. Inventarium supellectilis Ecclesiæ et subditorum remisit ad Archivum; limites similiter suæ Parochiæ. Carbona nondum ordinata, idcirco nec pecunia exhibita est. Baccalaureus ob tenues proventus non servatur. Librum villarum, domorum, mortuorum iuxta Constitutiones Synodales non habet.

QUÆ AUCTA CURA ET VIGILANTIA MODERNI ADM. R.NDI D.NI PAROCHI REPERIUNTUR

Feria 6ta Magna introducta est concio de Passione Domini, et magna devotio cæpit florere[a]. Die Palmarum processio iuxta præscriptum agendarum cæpit peragi. Dies defunctorum post festum Omnium Sanctorum cum maximo applausu populi et devotione solet celebrari. Cæmeterium extra fluvium Iura

[a] cæpit florere *ins sup lin;* comparuit *del*

dedicatum a Reverendissimo, septum per modernum D. Parochum, et speratur Capella. Crux ibidem erecta. In Zygaicie solet fieri concursus magnus, ubi cemeterium dedicavit Reverendissimus, et ibi speratur Capella. Ibidem pro festo Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli solet fieri devotio. Seram comparavit pro foribus Ecclesiæ. Campanulam parvam. Vexilla adaucta sunt duo ex materia *czamlet* cum picturis. Candelabra duo stannea. Purificatoria duo. Campana magna flor. 205 comparata. Altare parvum.

IN PAROCHIA AUCTA

[Car]dines ferrei ad cubiculum. Stabulum seu *odrynia* pro … . Porta clausa ad Parochiam et ad Ecclesiam. Parochus … ..denter, antequam transferatur ad alium locum. Fores ad fæ..rium [?] habitaculum seu ædificium. Extra flumen ædificium pro fæno. Campus pro pascuis peccorum extra fluvium Iura septum. Pistorium cum atrio, hyppocausto et fornace recenter ædificata; *kleć in*... [?] *knami* [?] *pokryta*. Regestrum Benefactorum habet, quorum nom[ina] sunt appensa[a] in Ecclesia pro consolatione illorum. Librum confess[orum] // habet, *fol. 177r* et iam ferme centum personæ ab annis 60, 80 modo sunt confessæ per Dei gratiam et vigilantiam D.ni Parochi.

DECRETA REFORMATIONIS, LATA IN MODERNA VISITATIONE

Dedicationem Ecclesiæ celebrabit iuxta decisionem Synodalem de festis.[b]

Limites certi faciendi cum R.ndo D.no Woyniutensi[c], et præsertim de Zygaycie, ubinam de congruo pertineant, et Balsie D. Moczarski [?]; decisio finalis apud D.num Decanum Retoviensem.

Scandalosi parochiani in concubinatu viventes monendi sunt in charitate et lenitate, iuxta Epistolam 5[d] S. Pauli Galatos; si post admonitiones incorrigibiles reperti fuerint, deferantur ad Superiores.

Carbona ordinetur, et victricus constituatur intra trimestre. Reiestrum proventuum et expensarum habebit idem pro ratione reddenda.

Legatorum piorum comparetur libellus et expensarum ob rationem reddendam tempore Visitationis secundum Constitutiones Synodales.

De reformatione matrimonii, de usuris et raptu legantur decreta bis in anno diebus festivis iuxta Constit[utiones] Provincial[es] ex ambona.

---

[a] *mg* est appensum

[b] Dedicationem… de festis *ins*

[c] *subnot rec*

[d] *cor*

Ius, quod habet cum D.na Orwidowa et D.no Chrząstowski, iuxta obligatorias literas, quas Reverendissimus D.nus [a]pplicavit [?] pro Ecclesia Zwingensi, curabit … … sua dexteritate.

Acta hæc sunt in Zwingi, apud Adm. R.ndum Curatum Zwingensem, anno, die, mense, quibus supra.

fol. 177v

VISITATIO ECCLESIÆ WOINIUTENSIS[a], ANNO D. 1639 DIE 14 7BRIS FACTA

Ecclesia, tabernaculum SS.mi Sacramenti, altaria, Fons Baptismalis, apparamenta omnia sunt reperta iuxta Visitationem Reverendissimi D.ni et Constitutiones Synodales. Inventarium rerum ecclesiasticarum verificavi et omnia integra reperi. Quæ vero adaucta reperiuntur, hæc sunt: vexilla duo ex materia damascena rubra, impensis R.ndi piæ memoriæ Iosephi Iawmont, Parochi eiusdem olim.

QUÆ EX DECRETIS REVERENDISSIMI AD EFFECTUM ADHUC DEDUCENDA REPERTA SUNT

Stolla cum bursa pro infirmis non comparata. Limites nondum facti Parochiæ. Libri villarum, domorum et mortuorum nondum comparati. Baldachinum processioni deserviens cum Venerabili Sacramento non est. Ossorium nondum ædificatum. Indultum[b] pro hoc anno habet prorogatum, sed manus non Reverendissimi D.ni Suffraganei, quocirca animadversioni Perill.is D.ni Administratoris relinquitur. Fornix nondum clausa, ubi defuncti humantur. Inventarium proventus et subditorum nondum procuravit. Baccalaureus professionem fidei non fecit.

DECRETA REFORMATIONIS, LATA IN MODERNA VISITATIONE

Dedicationem Ecclesiæ suæ obibit iuxta decisionem Synodi prioris de observatione festorum.[c]

Limites procurabit quantocius, ne inter Hæreticos pereant parochiani sine sacramentis.

Bursa cum stolla comparetur intra mensem pro infirmis.

---

[a] *subnot rec*

[b] t *fort cor*

[c] Dedicationem… festorum *ins*

Libros procurabit parochianorum, nimirum villarum, domorum; et mortuorum parochianorum nomina notabit.

Capella dicta Gordoma ratione vicinitatis quoad curam animarum relinquitur decisioni Decanali, ad quem pertinebit.

// Processus e Cancellaria emanantes et Decanales describat. *fol. 178r*

Baldachinum processioni deserviens intra bimestre comparet.

Cruces erigantur in exitibus viarum.

Piorum legatorum habeat librum et expensarum, ut tempore Visitationis non fiat difficultas.

Carbonariæ pecuniæ similiter.

Feretrum pro infantibus quandoquidem iam est, comparetur tegumen pro illo cum cruce alba ex tela simplici, alba [!!] tamen [?].

Ossorium comparetur atque ædificetur intra bimestre.

Cathechismus seu sacra doctrina per villas non prætermittatur, iuxta Constitutionem Synodalem anteriorem, ut habetur cap. 1. „De fidei articulis et sacra doctrina".

Sacramentum Extremæ Unctionis morituris administrandum præmissa doctrina de eius valore et fructibus.

Præter Synodales Constitutiones legenda Epistola Macieviana, quæ ponitur in Synodo anteriori.

De usuris et reformatione matrimonii bis per [annum] [?] legantur ex ambona diebus festivis Decreta …, Constitutiones Provinciales et bulla Cænæ Domini.

Qualibet septimana mundentur altaria et parietes per victricos.

Dominus Ludimagister informet scholares de SS.ma Trinitate, // ut possint *fol. 178v* diebus festivis post Missam instruere homines rudes, et de aliis mediis ad salutem necessariis.

Legat caput 6 Synodi modernæ et curet illud DD. executioni demandare.

Temporibus nundinarum et sollennitatum in proximioribus Parochiis gerat se iuxta caput 2 Synodi modernæ.

Acta hæc in Woyniuta, apud D. Parochum Woyniutensem, anno, die, mense, quibus supra.

VISITATIO ECCLESIÆ SZWIEKSZNENSIS, FACTA ANNO D.NI 1639 DIE 15 7BRIS

Ecclesia Szwieksznensis licet omnia in se contineat quoad altaria, tabernaculum SS.mi Sacramenti et alia ornamenta ecclesiastica omnia iuxta Visitationem Generalem Reverendissimi et Constitutiones Synodales,

tamen ipsa minans ruinam. Inventaria rerum ecclesiasticarum et subditorum nondum remisit ad Archivum Ecclesiæ Cathedralis, sed pro Synodo Decanali est allaturus. Carbonariæ pecuniæ reperti sunt flor. 33 et medius. Domus Parochialis post conflagrationem reædificata optime.[a]

DECRETA REVERENDISSIMI, IN VISITATIONE LATA GENERALI ANNO D. 1635, QUÆ NON DEMANDATA EXECUTIONI

Vicarius secundum Decretum Reverendissimi non servatur ab anno prædicto constitutus [?], ubi erat mandatum intra bimestre, ut procuret, sed in … Religiosus diebus festivitatum solet adesse. Baccalaureus iuxta Decretum Reverendissimi non applicat se Scholæ, ut doceat pueros, sed potius attendit tabernam. Constitutiones Provinciales non habet. Decuriones iuxta Decretum Reverendissimi per villas non sunt constituti. Cathechismus per pagis non prædicatur ob sparsos subditos per sylvas. Cum Magnifica D.na Szwirinowa nondum finis de decimis, sed adhuc ius imperfectum.

fol. 179r

DECRETA REFORMATIONIS, LATA IN MODERNA VISITATIONE

Ecclesia quandoquidem minatur ruinam, ne aliquando obruat populum congregatum ad Divina, omne conatum adhibebit; ut Ecclesia ædificetur, urgebit DD. Hæredes.

Decuriones, quandoquidem per Decretum Reverendissimi sunt demandati, ut constituantur, procurabit omnino; alias timendum, ne multi decedant sine sacramentis et ignorantes misteria salutis.

Ad informandum rudem populum in articulis fidei necessariis necessitate medii scholares informabit D. Ludimagister, ut diebus festivis post Sacrum pronuncient clara voce mysteria Trinitatis, Incarnationis iuxta doctrinam lituanicam recens editam.

Dedicationem suæ Ecclesiæ, quandoquidem non constat de dedicatione pro certo, celebrabit iuxta decisionem Synodi prioris de observatione festorum.

Decreta de reformatione matrimonii, usuris et raptu bis per annum ex ambona publicabit iuxta Provinciales Constitutiones.

Libros piorum legatorum, villarum, domorum in sua Paræc[ia con]tentarum, carbonariæ pecuniæ et eiusdem expensarum procurabit ob faciliorem modum in reddenda ratione.

Ossorium intra bimestre procurabit.

Cruces in exitibus viarum similiter.

fol. 179v Supra omnia vero conabitur habere Vicarium assiduum, siquidem // hæc est voluntas Illustrissimi et Reverendissimi D.ni Loci Ordinarii.

---

[a] Domus Parochialis… optime *ins*

De forma Baptismi instruantur obstetrices, ut tempore necessitatis possint in forma Ecclesiæ infantes baptisare.

Feretrum pro infantibus cum tela alba et cruce pro tegendo illo tempore[a] sepulturæ comparetur.

Acta hæc sunt Szwieksznis, apud Adm. R.ndum D.num Valentinum Adauctum Karszten, Parochum eiusdem Ecclesiæ. Anno, die, mense, quibus supra.

VISITATIO ECCLESIÆ CHWEIDANENSIS, FACTA ANNO D.NI 1639 DIE 15 7BRIS

Ecclesia sera clauditur. Tabernaculum SS.mi Sacramenti, altare maius, Fons Baptismalis, apparamenta omnia integra et salva reperta sunt iuxta Visitationem Generalem Reverendissimi. Carbona Ecclesiæ continet modo tantum ex pecunia flor. 2 sine gr. 6.

DECRETA, QUÆ AD EFFECTUM REVERENDISSIMI NON SUNT DEDUCTA, LATA SUB ADMODUM R.NDO D.NO PRÆDECESSORE

[Baldachinum] super altare maius nondum comparatum. Tempore st[renationis] ubique ipse D.nus Parochus visitavit. Liber status animarum, villarum, domorum in Paræcia contentarum et mortuorum nondum comparatus. Bulla Cænæ Domini non publicata. Ecclesia non reparatur nec emendatur ob difficultatem D.ni Tenutarii, qui renuit, quod non habeat Parochum legitimum.

DECRETA REFORMATIONIS, LATA IN MODERNA VISITATIONE *fol. 180r*

Claves ad Venerabile Sacramentum serventur sub meliori cura.

Bursa cum stolla pro infirmis comparetur, et baldachinum ad maius altare.

Ferrum pro hostiis conficiendis vel novum comparetur, vel antiquum emendetur intra bimestre, sub pæna arbitraria.

Metrica baptisatorum et copulatorum inseratur corio honestiori.

Decreta Reverendissimi, lata in Visitatione Generali, ad effectum deducantur, sub pænis arbitrariis[b].

---

[a] e *in fine verbi cor*

[b] arbitrariis *ins sup lin;* in synodo contentis *del*

Res ecclesiasticæ sæpe exponantur[a] ad auram pro extrahendis humeribus [?] nocivis.

Libri status animarum, villarum, domorum et defunctorum[b] comparentur.

Bulla Cænæ Domini, decreta de reformatione matrimonii, usuris et raptu bis in anno ex ambona legantur iuxta Constitutiones Provinciales.

Inventarium rerum ecclesiasticarum, proventuum parochialium remittat ad Archivum intra mensem iuxta Constitutiones Synodales, sub pænis inibidem contentis.

Quinque sexagenas, legatas a Domina T..owa, recuperet quantocius et applicet p[ro?] … … Ecclesiæ.

Reiestrum habebit imposterum piorum lega[torum, carbo]nariæ pecuniæ et expensarum ob faciliorem … …

De fabrica ecclesiastica urgeat Mag. Ke… [?].

Ossorium procuret intra bimestre.

Vexationes, quas pati solet a Mag. D.na Tenutaria …

fol. 180v // Filia seu Oratorium Gordomense, quandoquidem longe distat, ob quam distantiam sæpe adeundi[c] difficultas iam in ætate provecta videtur[d], committendum Adm. R.ndo D.no Woyniutensi, salvo iure dominii et fundationis, ne illæ animæ periclitentur ob absentiam legittimi [!] Pastoris, præsertim ubi habitant non procul ab Hæreticis et, uti accepi per hanc Visitationem certam relationem, quod infantes ferant ad Kotycensem Ministrum et plerius ibidem frequentent.

Schola iuxta Decretum Reverendissimi comitatur Baccalaureo, ubi libere possit suum officium exercere.

Ex parte oppidani dicti[e] Kulesza agat cum Mag. D.no Tenutario[f], ut revocetur ad uxorem de Płungiany.

Feretrum pro mortuis adultis[g] et infantibus separatum comparetur cum tela alba et cruce rubra pro tegendo illo tempore necessitatis.

De articulis fidei, sacra doctrina gerat se D. Parochus iuxta caput 1 Synodi anterioris.

Investituram pro Parochia vel Commenda procuret quantocius, [cum] [?] fructus ecclesiasticos percipiat illegitime.

… Venerabile Sacramentum comitantibus sæpe publicentur … iuxta bullam Reverendissimi Nuncii Apostolici Diotalevii.

---

[a] a *cor*

[b] d *fort cor*

[c] *cor*

[d] *ins sup lin*

[e] i *in fine verbi prob cor*

[f] o *prob cor*

[g] *cor*

… Synodales Constitutiones, etiam diligenter et sæpe legenda … [Episto]-la Pastoralis Reverendissimi Domini Macieiewsky, posita in Synodo priori.

… … Chweydanis, apud Adm. R.ndum D.num Iosephum Budrik, Curatum [Chwe]ydanensem, anno, die, mense, quibus supra.

ECCLESIA SZILELENSIS ET ORATORIUM IN BALSIE *fol. 181r*

Die 17 Septembris ad Ecclesiam prædictam et Oratorium Balsense dum veni executurus voluntatem Superiorum meorum secundum Synodales Constitutiones, ab Adm. R.ndo Rectore harum Ecclesiarum, nimirum D.no Christophoro Gottowć, in hunc modum, ut sequitur, sum expeditus:

"Anno D.ni 1639 Septembris die 17 Visitator Decanatus Retoviensis, Adm. R.ndus D. Joannes Woytkiewicz, Curatus Płongianensis, adfuit ad me, Christophorum Gotowć, Szylelensem et Czacoviensem [?]. Monstravi Visitatori Czacoviensem [?] Ecclesiam solummodo cum altari uno et antependio, veluti novo erectam et ulterius erigendam, Szylelensem vero monstrare non potui ex hac ratione, quod res et suppellex ecclesiastica non sit mihi cum inventario ex Visitatione Generali Illustrissimi D.ni Nostri tradita, sed Antecessori meo. Proinde res describendas ecclesiasticas dandas non censui, ideo [?] ne [?] sine inventario plus vel minus ostendam: si minus, imputaretur mihi; si plus, imputaretur huic, q[uod] occultavit Antecessor. Volens itaque ordine consueto reddere rationem villicationis meæ, ipse ad Perill.rem D.num Administratorem accurram, postquam … [?] redierit, ibique desumpto extracto Visitationis Szylelensis … reddam tam rerum, quam mei ipsius rationem, et reddi [?] paratus sum, præsentibus duobus vel tribus pręsbyteris, quos Perill.-ris D.nus destinaverit. In qua ostensione rerum etiam resignationem tam rerum, quam ipsius Parochiæ facturus sum a Szylele ad Grinkiszki ex gratia et benevolentia Perill.ris D.ni mei moderni Administratoris. Datum Szylelis anno, die, ut supra."

Christophorus Gottowć, Szylelensis et Czacoviensis [?], manu propria, interim Grinkiscensis.

VISITATIO ECCLESIÆ ZORANENSIS,
FACTA ANNO D.NI 1639 DIE 22 MENSIS 7BRIS

Ecclesia per Dei gratiam finita. Tabernaculum SS.mi Sacramenti bene … …, pixis argentea, in qua continentur hostiæ consecratæ 12. … … … ..nea consecrata ibidem conservatur. Consecratus [?] intra dua … … … Venerabile

Sacramentum. [a] Portatile antiquum nec app... … … … utrum consecratum, sed bona fide celebrat, quandoquidem … … … D.nus non improbavit tempore Visitationis[b] Generalis. A.. … … … mappis benedictis. Imagines antiquæ, sed devoti.. … … … … requiruntur ad ornamenta Ecclesiastica sperantur … … … *fol. 181v* … omnia integra et salva sunt reperta iuxta … … … … … // Patrocinium huius Ecclesiæ Beatissimæ Virginis Assumptæ et Sancti Stanislai … Candelabra 2 ex orichalco destructa. Albæ 4 et corporalia non reperta nitida et munda. Carbonariæ pecuniæ inventi sunt flor. 10 / 8 po[lonici].

Decreta Reverendissimi posterioris Visitationis non sunt exhibita, quia perierunt; quem casum[c] R. D.ni iudicio Perill.ris D.ni Administratoris relinquo.

QUÆ NON SUNT AD EFFECTUM DEDUCTA SECUNDUM CONSTITUTIONES SYNODALES

Clavis tertia[d] ad carbonam nondum comparata[e]. Inventaria ecclesiastica et proventuum parochialium nondum remissa ad Archivum. Processus e Cancelaria [!] emanantes non describit. Piorum legatorum librum non habet. Epistolam Reverendi D.ni Macieiewsky nondum legit. Provinciales Constitutiones nondum habet. Cathalogum parochianorum, villarum, domorum suæ Paræciæ non exhibuit. Lumen ad baptisandos non adhibet. Cæmeterium nondum septum.

DECRETA IN MODERNA VISITATIONE LATA

Decreta Visitationis quandoquidem Reverendissimi perierunt, procurabit intra … mensem extractum eorundem ex libris Visitationum, et quantocius contenta … … … in illis ad effectum deducet, sub pænis synodalibus; et intra … … … mensem cum eodem debebit comparare ... Adm. R. D. Decano responsurus[f].

… … … … stannea data occasione consulet Perill.rem D.num … … … … [Ad]ministratorem, ut pro oblatione danda converti concedat.

… … … … Pastoralem contentam in Synodo priori sæpe legat … … … ...erat, uti illic præscribitur.

---

[a] antequam *del*

[b] V *prob cor*

[c] quem casum *cor ex* quam inc...

[d] a *cor ex* us

[e] a *cor ex* us

[f] et intra ... responsurus *ins al atram*

… … … …alia et alia ornamenta altaris ut imposterum mun.. … … … serventur, sub pænis arbitrariis.

[Pecuniæ carbon]ariæ et eleemosynariæ habeatur liber, ut ex- // -pensæ *fol. 182r* scribantur ad faciliorem rationem.

Antequam dedicatur Ecclesia, obeat festum dedicationis iuxta decisionem Synodalem de observatione festorum.

Temporibus sollennitatum atque nundinarum in proximioribus Ecclesiis procedat iuxta caput 2 Synodi modernæ.

De usuris, raptu et reformatione matrimonii gerat se secundum Provinciales Constitutiones, bis per annum publicando.

De tribus parochianis, nihil curantibus Divina et veneficis, consulet [?] Ill.rem D.num Administratorem, quid agendum, siquidem moniti indurati perseverant.

Pauperes nominatim describantur in tabella, et appendatur ad ostium Ecclesiæ; qui ut quolibet mense confiteantur, serio monendi, et ab ebrietatibus [ni]miis arceantur temporibus exequia[rum] [?].

Bona intercæpta a Nobilibus, nimirum 4 iugerum, recuperantur.

De centum sexagenis piorum legatorum, quandoquidem difficultas magna …, consulendus Perill.ris [D.nus] Administrator.

Cruces in exitibus viarum erigentur.

Cathechismus de articulis fidei et sa[cra doctrina] … non prætermittatur diebus festivis iuxta … …

Sacramentum Extremæ Unctionis morituris … … …

// Feretrum pro adultis et infantibus aliud procuretur, et tela pro tegendo *fol. 182v* feretro infantum cum cruce rubra.

[a]Acta hæc sunt apud R.ndum D.num Jacobum Dangwecky, Rectorem Ecclesiæ Zoranensis, anno, die, quibus supra.

VISITATIO ECCLESIÆ GORGZDENSIS, FACTA ANNO EODEM, DIE 10 OCTOBRIS

Ecclesia Gorgzdensis, tabernaculum SS.mi Sacramenti, altaria cum requisitis, apparamenta ecclesiastica ex sacris vestibus, argento omnia sunt reperta iuxta Visitationem Reverendissimi Generalem salva et integra, præter adaucta de larga manu DD. Parochianorum, et sunt ista. Supra altare maius imago Beatissimæ Virginis, S. Venceslai, S. Catharinæ et S. Elisabeth. Chorus supra fores Ecclesiæ novus. Fenestra supra chorum ob periculum clausa.

---

[a] *abhinc al atram, multo melius legibili scribitur*

Ambona nova et depicta. Duæ formæ: una in parte virorum, altera in parte fæminarum. Forma ad altare maius noviter depicta. Cassula nova rubra cum stolla et manipulo. Antependium novum. Regale cum tribus vocibus. Alba cum humerali. Tovanium florisatum aureo et serico filo. Vellum grisei coloris cum Agno Dei in medio. Cæmeterium septum. Ecclesia ob periculum fulta columnis tribus.

DOMUS PAROCHIALIS

… novo reformata, et nominatim ista de novo extructa re.. … … [Hypo]-caustum ad culinam cum camera. Celarium novum de lapidibus. … … … … *[P]iekarnia*. Stabulum, Balneum. Cellula supra atrium. … … … … cum gradibus. Porta parochialis depicta cum Nomine Iesus.

… … DECRETIS VERO REVERENDISSIMI, QUÆ NONDUM SUNT SORTITA SUUM EFFECTUM

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 1, fol. 203r

// Confraternitas iuxta Decretum Reverendissimi Visitationis non est introducta, quia circumcirca sunt Confraternitates, nimirum Cretingæ, Płongianis, in Skiłondzie, Olsiadis et Szkudis. Confitentur quidem omnes, sed non possunt conduci [?] ad Communionem omnes. Bullam Cænæ Domini promulgat prima die Paschatis, non vero Feria 5ta Magna ob defectum auditorum, quia non habent in more, ut conveniant eo die. Dedicationis dies ad hoc usque tempus non observabatur iuxta Constitutionem Synodalem. Crucifixi imago non est in Ecclesiæ navi constituta.

DECRETA REFORMATIONIS IN MODERNA VISITATIONE LATA, TENORIS SEQUENTIS:

Dedicationem Ecclesiæ obibit iuxta Constitutionem Syn[odalem] de observatione festorum ...

Crucifixi imago ...

Process... ...[a]

fol. 203v

// Prutenorum seu Litavorum, qui reperiuntur inter subditos [Capi]taneatus Gorgzdensis, singularem curam habebit, ut convertantur.

Kłoypedensem civitatem quia persæpe solent iidem subditi a... ratione fori et diebus festivis, ideo præcavendi sunt, ne visitent Templa Luteranorum ob periculum infectionis.

Dominus Ludimagister informet scholares de SS.ma Trinitate et de aliis

[a] *hic quasi medietas folii deest*

articulis fidei iuxta doctrinam recens editam lingua lituanica, ut possint diebus festivis rudes informari post peractum Sacrificium.

Schola procuretur, ubi possint facilius doceri pueri parochia[norum] [?].

... ...seu contributione ex[a] bonis Mag. D.ni Mayd... ... ... parte iam recuperatæ sunt, utrum acquiescendum [?] ... ... Illustris D. Administrator consulendus ... ...

... ...etur et baldachin... ... ... sacrament...[b]

[a] *cor, fort ex* de

[b] *hic quasi medietas folii deest*

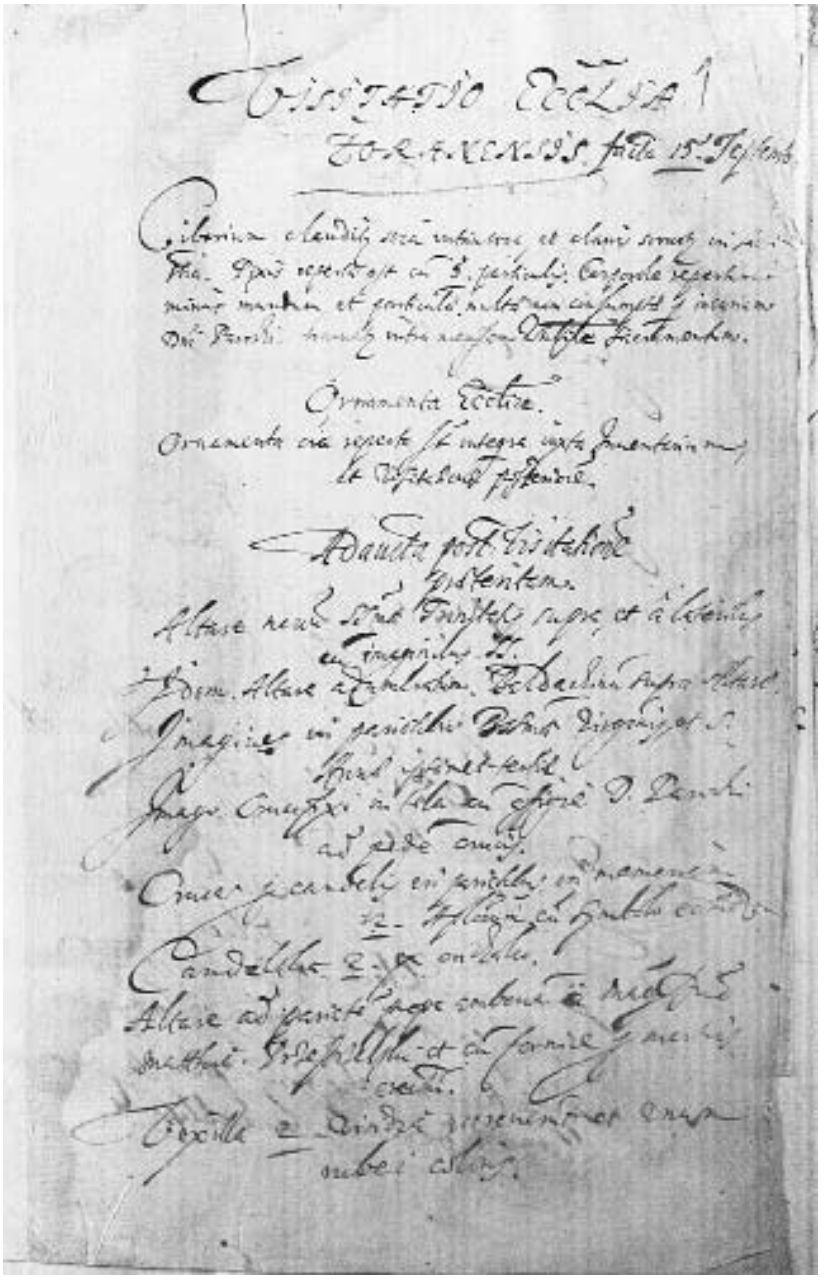

Actus visitationis decanalis ecclesiae ...ensis A. D. 1644
(LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 293, fol. ...)

ACTA VISITATIONIS DECANATUS RIETAVENSIS (A. D. 1644)

Orig.: LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 293, ff. 1r–15r, 51r–v;
KAKA, b. 136, ff. 74r.

AD MAIOREM DEI TER OPTIMI MAXIMI GLORIAM PRÆSENS VISITATIO DECANATUS RETOVIENSIS IUXTA CONST[ITUTIONES] DIÆCESANAS ILLUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI DOMINI DOMINI LOCIORDINARII FELICITER MODERNI PER ME, IOANNEM WOYTKIEWICZ, PAROCHUM PŁONGIANENSEM ET VICEDECANUM RETHOVIENSEM, PERACTA DIEBUS INFRA EXPRESSIS MENSIUM 7BRIS, 8BRIS, 9BRIS ANNO DOMINI 1644. *KAKA, b. 136, fol. 74r*

VISITATIO ECCLESIÆ ZORANENSIS[a], FACTA 15 SEPTEMBRIS[b] *LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 293, fol. 1r*

Ciborium clauditur sera intrinseca, et clavis servatur in Sacristia. Pixis reperta est cum 5 particulis. Corporale repertum minus mundum, et particulæ multæ consumptæ per incuriam D.ni Parochi. Renovatur intra mensem Venerabile Sacramentum[c].

ORNAMENTA ECCLESIASTICA

Ornamenta omnia reperta sunt integra iuxta inventarium et Visitationem posteriorem.

ADAUCTA POST VISITATIONEM PRÆTERITAM

Altare novum SS.mæ Trinitatis, supra et a lateribus cum imaginibus Sanctorum.

Idem altare adumbratum. Baldachinum supra altare.

Imagines in parietibus Beatissimæ Virginis et S. Annæ ipsæmet tertiæ.

Imago Crucifixi in tela cum effigie D. Parochi ad pedem Crucis.

---

[a] *subnot rec*

[b] facta 15 Septembris *fort adscr*

[c] Venerabile Sacramentum *fort adscr*

Cruces pro candelis in parietibus in memoriam 12 Apostolorum, cum Symbolo eorundem.

Candelabra 2 ex orichalco.

Altare ad parietem prope ambonam, a Mag. D.no Matthia Przestrzelski et cum fornice pro mortuis erectum.

Vexilla 2 viridia accreverunt, et unum rubei coloris.

fol. 1v // Armarium in Sacristia pro casulis et ornamentis ecclesiasticis accrevit.

Pavimentum ecclesiasticum et in Sacristia adauctum ex lateribus.

Fores novæ Ecclesiæ et Sacristiæ.

Antependium novum, in tela pictum.

Imago Crucifixi, a D. Paulo Przestrzelski oblata[a], in pariete affixa.

CARBONA ECCLESIASTICA

In carbona ecclesiastica inventi sunt floreni tres et 20 pol.; hæc pecunia expenditur pro vino.

DECRETA PRO D.NO RECTORE EIUSDEM ECCLESIÆ RELICTA

Decreta, quæ nondum sunt executioni demandata, procurabit ea exequi, sub pæna arbitraria, ab Ill.ri D.no Visitatore Generali iniungenda.

Bursam pensilem cum stolla procurabit pro infirmis.

Vas baptismale purgetur, et aqua[b] mundetur a pulveribus.

Lumen adhibeatur ad baptisatos, dum dicit ex agendis: „Accipe lampadem“ etc.

Affinitas spiritualis ex Baptismate proveniens denuncietur levantibus.

fol. 2r // Corporalia sint mundiora.

Altare maius a DD. Revisoribus ab Illustrissimo D.no designatis revideatur, et quantocius de iudicio eorundem emendetur pictura.

Altare idem, cum stet indirecte, rectificetur.

Cæmeteria seu *mogiły* in campis benedicta sepiantur, ne calcent bestiæ; dies benedictionis, loci notentur; et literæ extradantur victricis, qui illic attendent, ne in Paschate non confessi humentur.

Recuperentur sexagenæ 56[c] ab oppidano Zoranensi, et de consensu Reverendissimi D.ni aliquid comparetur Ecclesiæ.

Familia domestica, quæ ad potandum sit[d] [?] potens, expediatur[e]; ipseque a Cyngarorum caveat conversatione.

---

[a] *cor ex* oblatum

[b] a *in fine verbi cor*

[c] *vel* 50

[d] *fort* habet

[e] *ms* expediat

Ædificia in Parochia resarciantur et claudantur.

Die 17 Septembris. A Visitatione Ecclesiæ Kołtynianensis supersedi, quia præsentem reperi Perill.rem D.num Custodem, cuius bona tanquam Prælati et Generalis Visitatoris universæ Diæcesis[a] non erat mei oneris atque officii invisere atque introspicere.

Eodem die adii domum Altaristicam, ipsum // D. Altaristam non reperi, *fol. 2v*
sed accepi notitiam abivisse ad quendam Nobilem non celebrato Sacro mane[b]; de cuius conversatione, vita, zelo in cura animarum non sum sciscitatus, et maxime delui [?] supersedisse, cum sciat Perill.ris D.nus Custos, qualem detineat Substitutum atque Altaristam.

VISITATIO ECCLESIÆ BOTOCENSIS, FACTA 18 7BRIS

Ciborium clauditur, clavis servatur in Sacristia.
Pixis argentea, continens 7 particulas reperta.
Altare tegitur tribus mappis.
Suppellex revisa ecclesiastica, et inventa secundum inventarium et Visitationem præteritam.
Fons Baptismalis clauditur, et Olea accepta ex Cathed[rali] cum attestatione.

ADAUCTA *fol. 51r*

Cassula viridis damasceni cum columna rubea de *atłas*, cum stolla et manipulo.
Bursa viridis cum palla, eiusdem materiæ.
Casula alba cum stolla et manipulo florisati damasceni, comparatum centum florenis.

Ex piis legatis, a Mag. D.no Chrząstowski recuperatis, ista inventa comparata, ut sequitur:

Pannus niger pro feretro tegendo mortuorum.
Theca rubei coloris et tella pro calice.
Candelabra duo ex orichalco.
Alba nova cum humerali.

---

[a] D *prob cor*
[b] e *prob cor*

Antependium de alba *kitaika*.
Vestis rubea de *burat* pro imagine Infantili Christi Domini.
Vestis pro eadem imagine, ex tela serico intertexta.

CARBONA

Carbonariæ pecuniæ sunt reperti floreni 10 gr. 25 pol.

DECRETA PRO D.NO RECTORE EIUSDEM ECCLESIÆ RELICTA

Pixis lavetur lixivio, ut rubigo purgetur.
fol. 51v Armarium in Sacristia pro ornamentis decenter // servandis comparetur ex pecunia carbonaria.
Cancelli emendentur.
Porticus ruinam minans, ut consultum est ab oppidanis, fulciatur et tegatur.
In administratione sacramentorum caveat, ne excedat contra Canones et Constitutiones Synodales.
Pro vino ne mulsum Caunense ematur Tylżys, ut est notatum, per incuriam tabellariorum et fraudem venditoris.
Obstruatur ad maius altare foramen, ne fures irrepant.
Cæmeterium emendetur. Pavimentum ecclesiasticum coæquetur.
Perficiantur parietes Ecclesiæ circumcirca.
Magnificum D.num Capitaneum sollicitet, ut prohibeat dies festos violantes.
Utatur aliquo Patre Religioso, ut adeat Mag. D.num Michaelem Chrząstowski, acturus caute et dextre de eius statu, quoad Ecclesiæ præcepta et de veneficis ibidem contentis.
Baccalaureus procuretur.
Cæmeteria seu *mogiły* in campis ut sepiantur, ne Christianorum corpora pateant bestiis conculcanda.

fol. 3r

VISITATIO ECCLESIÆ SZILELENSIS, FACTA 20 7BRIS

Ciborium clausum reperi, et clavem in Sacristia servatam[a].
Pixidem cum 4 particulis, et renovatur singulis septimanis.
Altare portatile tegitur tribus mappis mundis.
Fons Baptismalis cum Oleis in Sacristia servatur ob periculum.
Res ecclesiasticæ inventæ sunt secundum inventarium authenticum.

---

[a] *ms* servantem

CARBONA

Carbonariæ pecuniæ dicebantur esse a D.no Rectore tantum floreni tres.

ADAUCTA POST VISITATIONEM PRÆTERITAM

Vexilla duo rubei coloris cum imaginibus.
Imagines Crucifixi sculptæ supra altare et in navi Ecclesiæ.
Tovanium unum, circumcirca reticulatum.
Mantile simplex unum.
Carbona comparata ad columnam.
// Crux supra pinnaculum Templi, comparata[a] a D.no moderno Rectore *fol. 3v*
tribus sexagenis.
Cancelli novi. Vellum ex tella alba[b] pro calice.
Decreta[c] lata in Visitatione præterita non sunt exhibita.
Sedile nobilium[d].

IN PAROCHIA ADAUCTA SUB MODERNO D. RECTORE

Cubiculum novum cum duabus fenestris.
Hortus florum.
Balneum novum. Cælarium novum.
Transitus per flumen ad Ecclesiam necessarius procuratus.
Armaria, sepes circa Parochiam.

VISITATIO ORATORII BOLSZENSIS, EODEM TEMPORE FACTA

Oratorium dictum per singulare indultum Reverendissimi D.ni attendit D. Stanislaus Woyciechowicz, Curatus Szylelensis.
Ciborium inibi reperi, sed non servatur Venerabile Sacramentum ob periculum.
Alia omnia reperta sunt iuxta Visitationem præteritam.

ADAUCTA IBIDEM POST VISITATIONEM PRÆTERITAM *fol. 4r*

Campanile. Tovania duo. Mappa unica.
Ulna tellæ pro manutersio.

---

[a] *ms* compara
[b] *vel* album
[c] *ms* Decereta
[d] Sedile nobilium *fort adscr*

Crucifixi imagines sculptæ 4tuor.
Sera intrinseca pro foribus Oratorii, empta florenis 4.
Calix argenteus cum patena, per partes deauratus.
Candelabra 7 ex argilla viridia.

DECRETA PRO D. RECTORE SZYŁELENSI ET BOLSZENSI

Procuretur secundum posse clausura pro Fonte Baptismali.
Bursa pensilis ad infirmos provideatur ex carbonaria pecunia.
Fenestræ emendentur excussæ per emendicata suffragia.
Libri baptisatorum et copulatorum melius ordinentur.
De fornice occludendo melius serio invigilet, ut DD. Patroni provideant.
fol. 4v // Carbonaria [?] pecunia [?] domi servetur ob fures, et semper notetur, quantum collegerit victricus.
Liber procuretur mortuorum, et ordinatio subditorum.
Media adhibeat ad coercendos sine matrimoniali benedictione manentes cum scandalo omnium.
Facultas obtineatur ad benedicenda cæmeteria in campis; tempus, locus notentur; et literæ victricis ordinatis dentur, ne admittant non confessos pro Paschate et sepiant cæmeteria.
Mag. D.na Orvidova blande et dextre moneatur ad servanda ecclesiastica præcepta.

IN BOLSZE EIDEM

Pecunia apud D. Masalski deposita recuperetur pro campana.
Metricæ ordinentur pro loco.
Complanetur pavimentum, et Sacristia sit cum clausura.
Agat cum Reverendissimo D.no, ut saltem 3tia dominica adeat Bolszense Oratorium, ne sit præiudicium Szylelensi.
fol. 5r Diebus sabbativis nimirum fori doctrinam habeat // de articulis necessariis ad salutem, quia illic solent confluere tu[nc][a] temporis pro foro ex variis partibus, et intimet festa imminentia.
Baccalaureus habeat in more convocandi pueros per campanulam et instruendi eos preces diebus festivis.
Limites faciat certos cum Łaukoviensi, Chveydanensi et Kołtynianensi, ne subeant periculum morientes ob non dislimitationem.
Feretrum pro maturioribus et infantibus procuretur.
Cruces in exitibus viarum per oppidanos erigantur.

---

[a] *vel* tum

Adibit Mag. D.nam [a] Tenutricem, ut necessaria pro Oratorio elargiatur.
Contra ebriosos oppidanos et insolentes mulcta statuatur notabilis.
Habeat in more commendandi animas mortuorum Sacerdotum et Benefactorum.

VISITATIO ECCLESIÆ ZWINGENSIS, FACTA DIEBUS 21 ET 22 7BRIS *fol. 5v*

In Ecclesia præfata per vigilantiam D.ni Rectoris eiusdem Ecclesiæ omnia sunt reperta integra et salva, et quoad[b] decorem Domus Dei, curam animarum, conversationem, omnia peraguntur iuxta Canones Sacros et Constitutiones Synodales.

DECRETA

Pro D. Rectore præfatæ Ecclesiæ, cum non pridem sit visitatus a Perill.-ri D.no Custode Mednicensi, Generali Visitatore Diæcesis Samogitiæ, nihil superaddendum visum est, nisi ut ea Decreta, Deo auxiliante, deducat ad effectum, quæ a Generali Visitatore sibi sunt tradita atque relicta.
// Cruces [c] in exitibus viarum per oppidanos erigantur. *fol. 6r*

ADAUCTA POST VISITATIONEM GENERALEM

Vella duo ex *kitaika*.
Seræ duæ secundum Visitatoris ordinationem.
Ciborium ornatum iuxta Decretum Visitatoris.
Cancelli adaucti.
Bursa cum stolla ad infirmos.

IN PAROCHIA

Ædificia pro fæno, seu *odryna*.

VISITATIO ECCLESIÆ WOINIUTENSIS, FACTA 23 7BRIS

Ciborium clauditur intrinseca sera. Pixis reperta cum 4 particulis Venerabilis Sacramenti.

---

[a] *hic aliqua litera del*
[b] qu cor
[c] tantum *del*

Altare tegitur tribus mappis.

fol. 6v Fons clauditur bene. Olea Sacra cum attesta- // -tione Cathedralis Sacristæ.

Inventarium verificatum rerum ecclesiasticarum, et omnia reperta sunt integra et salva.

ADAUCTA POST VISITATIONEM ANTERIOREM

Crux argentea restaurata.

Vellum pro calice rubeum cum floribus aureis.

Lampas ante maius altare stannea.

Imago Iudicii Divini erecta a Mag. D.no Petro Deręgowski Anno D.ni 1623.

Aliud altare ex alia parte erectum ab eodem D.no Deręgowski, in quo continetur Nativitas Domini, Visitatio Beatissimæ Virginis ad Elisabeth et Annunciatio eiusdem.

Cruces ad oppidum erectæ in viis.

Casula auro intexta, cum stolla et manipulo.

Lagena ecclesiastica stannea, olla et ultra infunditur.

Hypocaustum pro pauperibus ad cæmeterium.

fol. 7r

IN PAROCHIA

Ædificium pro peccoribus, alias *wieza*.

CARBONA

Carbonariæ pecuniæ reperti sunt 4 floreni et 5 [grossi][a] polon[ici]; supra triginta vero flor[enos] ostendit obligatorias litteras.

fol. 8r

DECRETA PRO D.NO RECTORE ECCLESIÆ WOYNIUTENSI RELICTA

Portatile pro altaribus Mag. D.ni Deręgowski procuretur.

Baldachinum pro Venerabili Sacramento, iam pridem decisum, sub pænis ab Officio iniungendis comparetur.

Cruces erectæ cum facultate Reverendissimi benedicantur et sepiantur quantocius.

Limites cum D.no Chweydanensi certi determinentur; et decuriones probi ordinentur, qui attendent, ne adhæreant Kotycensibus quoad sectam nec deferant pueros baptisandos sine necessitate.

Fenestræ et altaria sæpe purgentur a pulveribus et araneis.

---

[a] *ms om*

Decreta lata a Perill.ri D.no Visitatore // generali totius Diæcesis executioni *fol. 8v*
demandentur tam publica, quam privata.

Cæmeteria seu *mogiły* in pagis per campos invigilabit pro suo officio pastorali, ut sepiantur, ne corpora Christianorum conculcentur a bestiis atque peccoribus cum exprobratione Hæreticorum in contiguitate manentium.

"Hæc dies quam fecit Dominus" diebus dominicis ante aspersionem aquæ lustralis cantetur devote.

VISITATIO ECCLESIÆ SZWIEKSZNENSIS, FACTA 25 7BRIS *fol. 7r*

Ciborium, pixis cum 6 particulis consecratis invisa, et servantur omnia iuxta Canones.

Fons Baptismalis clausus repertus et mundus. In baptisando servatur modus ordinatus.

Suppellex ecclesiastica secundum inventarium revisa et verificata.

CARBONA

Carbona per fures effracta post Visitationem // Generalem, et floreni ferme *fol. 7v*
centum ablati.

ADAUCTA

Imago Beatissimæ Virginis in tela.

Stragulum varii coloris pro tegendo altari.

DECRETA PRO RECTORE EIUSDEM ECCLESIÆ ATQUE EIUS COADIUTORE RELICTA

Venerabilis Sacramenti particula relinquatur in corporali, dum itur ad oppidum pro communicando infirmo.

Candela diebus festivis ardens exponatur ante Venerabile Sacramentum.

Extremæ Unctionis usus introducatur per conciones.

Corporalibus et vellis, ne atterantur, supponatur tela simplex in armario.

Non servetur pecunia in Ecclesia, quandoquidem periculum, sed notetur a victricis, quantum colligent.

Adhibeatur diligentia in tuendo thesauro Ecclesiæ.

// Alba nova comparetur. *fol. 9r*

Decreta Generalia recentia et vetera ad effectum deducantur.

R.ndus D.nus Vicarius blande et dextre persuadeat DD. Parochianis, ut provideant[a] de materia necessaria pro Templo ædificando.

Eodem tempore interfui conventioni D. Parochi Szwieksznensis cum D.no suo Coadiutore seu Vicario de salario annuali, nimirum: R. D. Parochus pendet ex pecunia parata 100 florenos, medietatem offertorii pecuniarii et nundinalis, tertiam partem columbationum seu *kolendæ* ex omni grano et pecunia; duas vero partes debebit fideliter restituere D.no Parocho ex omni grano atque pecunia.

DECRETA PRO D. VICARIO SZWIEKSZNENSI RELICTA

fol. 9v Epistolam Maciewianam [!] diligenter legat // necnon casus conscientiæ et rubrum missalis.

Doctrina Christiana fiat ante Sacrum de mediis ad salutem pertinentibus, præsertim cum inter Dissidentes maneant[b] parochiani.

Debitam reverentiam exhibere tenebitur D.no Parocho et in eius infirmitate charitatis officia præstare.

Quoad regimen domesticum, geret se prout inhibitorium habet ex Officio.

De Gordomensibus infirmis agat cum D.no Chveydanensi, ut aliquam portionem assignet pro labore ratione vicinitatis.

In matrimonialibus duo testes adhibeantur.

De affinitate spirituali[c] soleat præcavere patrinos.

Cæmeteria seu *mogiły* sepiantur in campis per villanos, ne bestiæ dishonorent ossa Christianorum.

VISITATIO ECCLESIÆ CHWEYDANENSIS, FACTA DIE 26 7BRIS

fol. 10r // Ciborium clausum reperi, pixidem cum multis particulis; renovatur intra 14 dies.

Altare tectum mappis tribus mundis.

Fons Baptismalis clauditur et mundus.

Olea Sacra accepta ex Cathedra cum attestatione Sacristæ.

ADAUCTA

Organa 7 vocum sub R. D. Wisztort.

---

[a] e *ins*

[b] a *in initio verbi prob cor*

[c] i *in fine verbi cor, fort ex* e

Quæ res defecerunt ex ornamentis

Vas æneum pro aqua lustrali.
Campanula parva.
Antependium de *muchaer*.
Humerale unicum.
Mappa simplex, qua tegebatur mensa in Sacristia.
Mappa filo albo depicta.
Mappa reticulata.
Purificatoria duo desunt.
Stragula ad tegenda altaria duo.
// Vella duo ad tegendas imagines Crucifixi, unum nigro serico, aliud rubro *fol. 10v*
elaborata.
Cingulus rubeus deest.
Item albus ex filo.

Decreta pro D. Rectore Ecclesiæ Chweydanensis et Gordomensis relicta

Corporalia et purificatoria semper munda serventur.
Supra Fontem Baptismalem tela subducatur.
Pavimentum ecclesiasticum coæquetur.
Sedile seu forma ad maius altare emendetur.
Organa collocentur supra columnas ad parietem propter meliorem sonum.
Calix hypotecatus recuperetur.
Decreta Perill.ris D.ni Visitatoris Generalis ad effectum deducantur.
In matrimonialibus duo testes adhibeantur.
// Lumen adhibeatur ad baptisatos, dum dicit: „Accipe lampadem *fol. 11r*
ardentem“ etc.
Foramina ecclesiastica obstruantur a furibus.
Crux, calix ablutionis et ampullæ purgentur lixivio.
Armarium cum cistulis comparetur pro casulis.
Liber mortuorum et viventium ordinetur.
Processuum liber ordinetur.
Feretrum mortuorum reparetur, et novum pro infantibus extruatur.
Ossorium erigatur.
Materia pro Templo dextre persuadeatur DD. Parochianis convehenda.
Melioratio fiat in Parochia ædificiorum.

In Gordomensi Oratorio eidem D. Rectori

Porticus inchoatus finiatur.

fol. 11v Cathechista pro erudiendis pueris et // [a] simplicibus diebus festivis ordinetur.

Limites omnino determinet cum D. Woyniutensi, et ad Kotycze manentes confirmet in fide et arceat, ne pueros baptisandos deferant illuc cum subsannatione Dissidentium, nisi in necessitate, in quali etiam potest vetula baptisare pronunciatis pronunciandis.

Cæmeteria corporum Christianorum sepire iubeat, ne a bestiis effodiantur et ab Hæreticis exprobrentur incuriæ et defectus charitatis.

Sacerdotes mortui commendentur semper ex ambona.

"Hæc dies quam fecit Dominus" cantetur diebus dominicis ante aspersionem.

VISITATIO ECCLESIÆ ŁAWKOVIENSIS, FACTA DIE 27 7BRIS

fol. 12r // Ciborium visitando reperi pixidem cum 40 communicantibus.

Altare tectum tribus mappis minus mundis.

Fons Baptismalis clauditur.

R.ndus D.nus Gregorius Szymanowski, Curatus huius Ecclesiæ, nondum canonice investitus nec introductus, idcirco de ecclesiasticis rebus nondum bene edoctus, nec de fundis ecclesiasticis aliisque rebus pertinentibus ad bonum regimen Ecclesiæ.

ADAUCTA

Tabella argentea supra altare S. Casimiri votiva.

DECRETA RELICTA

Venerabile Sacramentum curabit renovare quolibet die 8.

Fons Baptismalis purgetur a pulveribus et rubigine.

fol. 12v // Albæ sint mundiores.

Suppellex ecclesiastica melius servetur.

Organa destructa sub D. Baniewicz deferantur ad Reverendissimam Dominationem.

Libri baptisatorum et copulatorum consuantur[b] et melius ordinentur.

Carbonam procurabit pro posse.

Fenestræ emendentur et purgentur.

---

[a] et *iter*

[b] *fort* conficiantur

De pecunia pro ostensorio collecta agat cum D.no Prædecessore[a].

Fundi ecclesiastici ne a Nobilitate occupentur, invigilabit D. Rector modernus.

Benefactores vivos et mortuos commendabit ex ambona.

Caute ignis foveatur in Parochia.

VISITATIO ECCLESIÆ GORŻDENSIS, FACTA DIE 5TA OCTOBRIS

// Ciborium clauditur intrinsece, clavis servatur in Sacristia, pixis argentea *fol. 13r*
cum duabus particulis Venerabilis Sacramenti, et renovatur iuxta Constitutiones Synodales.

Altare tegitur tribus mappis mundis.

Fons Baptismalis munde servatur et clauditur.

Olea Sacra reperta sunt cum testimonio Ecclesiæ Cathedralis.

Ornamenta sunt reperta et revisa iuxta inventarium et Visitationem anteriorem.

Corporalia munda et integra reperta.

Decreta Decanalis Visitationis impleta.

Decreta Perill.ris D.ni Generalis Visitatoris implentur[b].

ADAUCTA POST VISITATIONEM GENERALEM

Ad latus dextrum Ecclesiæ erectum altare a Mag. D. Parczewski,
ViceCapitaneo // Gorgzdensi. Imago S. Ioannis Baptistæ cum columnis et *fol. 13v*
imaginibus a lateribus.

Vexilla viridia accreverunt ad imagines antiquas.

Imagines novæ pro vexillis præparatæ.

Mappa oblata a D.na Parczewska ad proprium altare.

ADAUCTA IN PAROCHIA

Ædificia pro equis et fæno restaurata.

Ædificium seu *wieża* pro peccoribus.

DECRETA PRO D. RECTORE RELICTA

Decreta Perill.ris D.ni Generalis Visitatoris deducantur ad effectum, et Decanalia anteriora.

---

[a] de *ins sup*

[b] *ms* inplentur

Cæmeteria in campis seu *mogiły* curet, ut sepiantur, ne bestiæ violent cum Dissidentium subsannationibus.

Decuriones ordinabit viros probos ad limites Dissidentium, qui pueros
fol. 14r instru[ant] // in fide et abducant a moribus Dissidentium.

DD. Tellonarios [!] sæpe adhortabitur in Domino, ne pauperes viatores opprimant et aggravent cum irrisione Iudæorum et subsannatione.

Sacerdotum quiescentium in Ecclesia erit memor.

Mag. D.num Tenutarium cum D.na commendabit fideli populo, ut benedicat[a] Deus in omnibus.

VISITATIO ECCLESIÆ TWERENSIS, FACTA 30 NOVEMBRIS

Circa ciborium et Venerabile Sacramentum atque altaria omnia sunt reperta convenienter munda atque integra.

Suppellex ecclesiastica iuxta inventarium et Visitationes reperitur salva.

Quæ sunt adaucta per industriam D. Rectoris ex ornamentis ecclesiasticis, omnia a Perill.ri D.no Visitatore Generali sunt connotata, quocirca non est visum, ea ut iterentur.

fol. 14v // Post Generalem Visitationem Confraternitas Doctrinæ Christianæ promovetur convenienter.

IN PAROCHIA

Ædificium pro equis extructum, sed nondum finitum.

DECRETA PRO D. RECTORE

Quoad personam, nulla relinquendum visum est, quia gaudet exemptione ratione Canonicatus Piltinensis.

Quoad Ecclesiam, Confraternitas[b] erecta requirit, ut officiales creentur; et iuxta leges expediatur, Dei auxilio invocato.

Post devotionem menstrualem fiat in crastinum Sacrum et processio pro animabus mortuorum huius Confraternitatis, præmissis aliquot verbis motivis et charitativis, ad succanendum [?] patientibus [?].

Labarum Confraternitatis album insinuabitur confratribus comparandum.

Vexillum lugubre pro processionibus menstrualibus mortuorum fratrum et sororum.

---

[a] ne *cor*

[b] as *fort cor*

Pueros Ludimagister instruet pronunciando[a] misteria fidei per interrogationes diebus festivis ante Sacrum ex ordinatione D. Parochi.[b]

"Hæc dies quam fecit Dominus" diebus dominicis // tempore competenti *fol. 15r*
ante aspersionem cantetur, et „Pax æterna" post processionem non intermittatur tempore convenienti.

Confessio generalis post concionem non intermittatur diebus dominicis.

ECCLESIÆ NON VISITATÆ SEU ORATORIA MANENT IN HOC DECANATU

Poiurense, quia Ill.ris D. Michæl Borkowski, Canonicus Samogitiæ, curat illud.

Taurogense, Ill.ris D. Stanislaus Dobryka, Cancellarius Mednicensis, habet sub sua protectione atque tutella.

Oratorium Upinense, pertinet ad Perill.rem D.num Custodem Mednicensem.

Wiwirzanense ad Adm. R.ndum D.num Decanum Retoviensem.

// Oratorium Kulense cum nova fundatio[ne] spectat ad Płongianensem *fol. 15v*
Ecclesiam uti matrem.

In quorum omnium fidem præsentem Visitationem subscripsi, idem qui supra et infra, Anno Domini 1644 diebus supra nominatis tempore Visitationis.

Ioannes Woytkiewicz, Parochus Płongianensis et Vicedecanus Retoviensis, manu propria.

---

[a] *vel* pronuncianda

[b] Pueros... Parochi *ins mg sin*

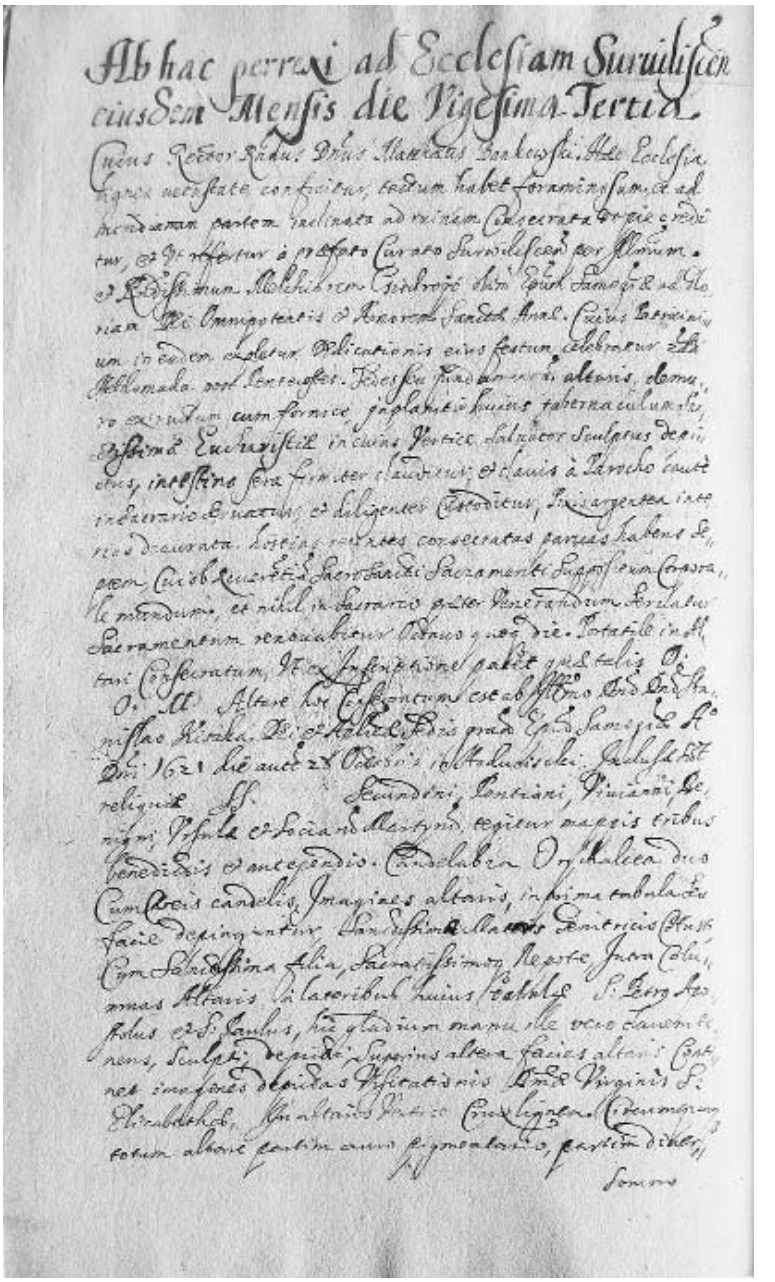

Actus visitationis decanalis ecclesiae Surviliškensis A. D. 1639
(KAKA, b. 136, fol. 47v)

ACTA VISITATIONIS DECANATUS ŠEDUVENSIS (A. D. 1639)

Orig.: KAKA, b. 136, ff. 41r–50v (A);
LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 346, ff. 3r–4v (A);
LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 417, ff. 203r–205rv (B).

[VISITATIO ECCLESIÆ BOYSAGOLENSIS]

(…)

// [Taberna]culum Sanctissimæ Eucharistiæ quadratum antiquum, opere arcarii confectum, in vertice ipsius effigies Christi Domini sculpta. Pixis in tabernaculo argentea, interius deaurata, in cuius vertice crux argentea. In pixide reperi hostias parvas recenter consecratas tredecim, cui pro reverentia Sanctissimi Sacramenti suppositum corporale mundum. Cum in pixide ad propinquiores infirmos contigit deferre Sacratissimum Sacramentum, defertur illud a Parocho superpeliceato et ministris superpelliceatis cum candelis ardentibus præcedentibus, et particula Sacratissimi Sacramenti relinquitur propter ingredientes interim Ecclesiam, ne committat idolatriam, in tabernaculo. Cum vero ad remotiores infirmos excurritur, involvitur Venerabile Sacramentum corporali mundo et patenti, et supponitur illi; stolaque munitus sine cæreis et aliis requisitis portatur [!!]. Nihilque in hoc tabernaculo servatur præter Sacrosanctum Sacramentum. Fons Baptismalis in Sacristia servatur nitide, consecratus Sabbatho Pentecostes, et Oleis Sacris aqua commixta. Olea vero Sacra ex Ecclesia Cathedrali allata, supra quod testimonium exhibuit, quod tale: „Anno D.ni 1639 d. 22 Aprilis Admodum R.ndus D.nus Bartholomæus Modzelewski, Parochus Boysagolensis, Olea Sacra pro sua Sponsa ex Ecclesia Cathedrali accepit. Stanislaus Jawor, Sacristianus Ecclesiæ Cathedralis Samogitiæ“. Servantur in Sacristia sub clausura; ad Baptismum a superpeliceato defertur, ad infirmos vero propius degentes itidem, cæreis præcedentibus accensis, ad remotiores vero stola tantum adhibita. Vetera combusta sunt in lapide ad hoc præparato, cineres missi in piscinam. Reliquiæ Sanctorum in hac Ecclesia nullæ habentur. Apparatus Ecclesiæ secundum priorem Visitationem inventariumque Illustrissimi R.ndissimique integre servatur, præter pluviale unum albi coloris de materia *burat*, quod Reverendissimus D.nus Suffraganus [!] Samogitiæ eo tempore, quo Parochia Boysagolensi cessit, secum accepit, dictitans se non donasse Ecclesiæ, sed ad tempus reliquisse. Libri huius Ecclesiæ antiqui. Missale typis [!] Venetici integrum. Missale

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 346, fol. 4r

fol. 4v typis [!] Krakoviensis. Agenda antiqua. Gradualia antiqua // lacerata duo et antiphonarium. Libri baptizatorum et matrimonium contrahentium noviter comparati et ordinate inscribuntur. Hæc Ecclesia nondum consecrata, sed habet Rector eius indultum ab Ill.mo et Reverendissimo, in quo facultas continetur concessa celebrandi ad bienniumn de data Vornis A° 1639 mensis Ianuarii die 18, a casibus vero reservatis ad septennium. Subscriptio sub utroque Ill.mæ Celsitudinis talis extat: „Georgius, Episcopus Samogitiæ". Suggestus in loco competenti, a latere Evangelii, penes Sacrariam [!] collocatus. Confessionale antiquum in loco publico. Pavimentum Ecclesiæ nondum lateribus stratum, sed æquale. Sepulchra tam in Ecclesia, quam in cæmeterio bene clausa. Vas ex lapide confectum pro aqua benedicta in porticu Ecclesiæ statuitur, et renovatur singulis diebus dominicis. Campanæ in trabibus, sed brevi tempore interiecto in campanili collocabuntur. Ossorium non habetur nec est necessarium, nam ossa humantur profunde terræ. Indulgentiæ pro festo SS.mæ Trinitatis et S. Stanislai plenariæ, huic Ecclesiæ concessæ ad instantiam olim Illustrissimi et R.ndissimi Stanislai Kiska, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopi Samogitiæ.

Literas ordinum tali exhibuit ordine. Inprimis ad Clericatum promotus ab Ill.mo et R.ndissimo protunc Suffraganeo Vilnensi, Nominato Samogitiæ, anno 1633 d. 17 Decembris, cum subscriptione manus Ill.mi: „Georgius, Episcopus Methonensis, denunciatus Samogitiæ". Ad Subdiaconatum et Diaconatum promotus a R.ndissimo D.no Stanislao Nieborski, Episcopo Methonensi, Suffraganeo Vilnensi; exhibuit de data Vilnæ anno 1634 d. 24 8bris, subscriptio manus: „Stanislaus Nieborski, Suffraganeus Vilnensis". Ad Præsbyteratum vero promotus anno 1635 die 3 mensis Martii, quæ fuit Quatuor Temporum, ab Illustri et Reverendissimo Joanne Wisziemierski, Episcopo Christopolitano, Suffraganeo Mednicensi; subscriptio manus: „Joannes Wisziemierski, Suffraganeus Samogitiæ".

KAKA, b. 136, fol. 46r Iterum literas investituræ ad Boysagolensem Parochiam de data // Olsiady 10 Ianuarii die Anno Domini 1637, cum subscriptione manus Suæ Magnificentissimæ Dominationis: „Georgius, Episcopus Samogitiæ". In officio vero pastorali pro posse curat, ne infantes et alii parochiani sine[a] sacramentis ecclesiasticis vivant, et ne sine iisdem, si quibus contingit ex hac migrare vita, decedant; ideoque zelo animarum aliquando excurret[b] ad parochianos eisque dogmata salutis[c] dare [!!]. Matutinum et Vespere [!] singulis diebus decantantur[d] dominicis. Familia ipsius honesta, nam parentes rem familiarem

---

[a] *ins sup lin*

[b] *cor, fort ex* excurrere

[c] is *cor, fort ex* em

[d] *ms* decantatur

administrant. Ipse R.ndus Dominus Parochus conversationis bonæ, uti hi, qui foris sunt, perhibuere de ipso testimonium.

Item idem R.ndus Parochus Boysagolensis pro fabrica eiusdem Ecclesiæ, de novo erigendæ munificentia Illustrissimi D.ni D.ni Albrychty [!] Radziwiłł, Cancellarii M. D. Litt., percepit pecuniæ florenos mille quingentos. Eiusdem expensa:

Pro trabibus ad extruendam Ecclesiam – fl. 340.

Item pro aliis trabibus, ex quibus asseres conficiebantur, persolvi fl. 18 gr. 2.

Pro tegulis ligneis ad contegendum Ecclesiam – fl. 115.

Pro claviculis ferreis ad affigendas tegulas – fl. 67 gr. 20.

Pro clavis ad asseres affigendos – fl. 23 gr. 10.

Item pro aliis clavis ferreis (vulgo *łatne*) – fl. 16 gr. 20.

Pro ferro, quod ad varios usus Ecclesiæ fabricæ applicatum est, scilicet pro crucibus, ad valvas muniendas, fenestras, ad clavos et alia necessaria expositi sunt fl. 87 [?] gr. 15.

Pro plumbo ad fenestras comparandas – fl. 18 gr. 15.

Pro stanno ad easdem fenestras – fl. 13 gr. 10.

Pro vitro – fl. 30.

Eadem pecunia Architecto Stephano Daniłkiewicz persolvi pro labore fl. 500.

Fabro ferrario – fl. 89.

Fabro lignario – fl. 34.

// Artifici fenestrarum – fl. 56. *fol. 46v*

Operariis, qui asseres conficiebant – fl. 75.

Murariis pro fundamento ecclesiastico – fl. 50.

Fossoribus, qui terram foderunt pro fundamento locum præparando – fl. 13.

Item artificibus variis temporibus, dum irent ad sylvas pro eligendis et secandis trabibus – fl. 7 gr. 15.

Iisdem pro alecum quarta parte tunnæ – fl. 6.

Iisdem pro salis tunna – fl. 9 gr. 17 d. [?] 4.

Pro lupulo – fl. 15 gr. 20.

Pro butiro – fl. 19.

Pro duobus bobus – fl. 20.

Pro caseis, butiro, lupulo et sale – fl. 9 gr. 20.

Pro cervisiæ tunnas 5 – fl. 10.

Item pro iisdem artificibus emi bovem fl. 7 gr. 15.

Item pro pinguedine ad conficiendas candelas ad usum fabri lignarii et artificis fenestrarum – fl. 5.

Ad hæc fabrum lignarium et fenestrarium, quamdiu circa Ecclesiam laboraverunt, proprio sustentavit sumptu.

AUCTA ECCLESIÆ BOYSAGOLEN[SIS] CURA MODERNI PAROCHI

Calix, qui fuit antea albus argenteus, nunc autem ab intra et extra totus cum patina deauratus.

Casula nigri damasceni cum stola et manipulo, eiusdemque materiæ antependium, Ill.mæ Cancellariæ munifici [!!].

Alba nova, circumcirca variis floribus acu depicta.

Velum sericeum, aureo filo florizatum, in medio Nomen Iesus. Duæ vestes rubræ pro pueris ad altare ministrantibus. Materia rubea, *czamlet* dictum, pro vexillis; item imagines pro iisdem 4. Imago Beatissimæ Mariæ Virginis ad instar Częstochoviensis. Item duæ imagines Beatissimæ Virginis Mariæ novæ.

fol. 47r // Liber baptizatorum et copulatorum.

AUCTA IN DOMO PAROCHIALI

Ipsa Domus Parochialis vetustate ferme consumebatur, nunc de novo restauratur proprio Parochi moderni sumptu. Nimirum Domus Parochialis continet in se duo hypocausta opposita sibi, in quorum medio atrium. Hypocaustum maius versus orientem habet fenestras quatuor vitreas, ad orientem duas, ad meridiem duas, fornacem viridem, scamna, mensam et alia requisita. Aliud vero hypocaustum ex opposito habet fenestras tres, ad meridiem duas et occidentem unam, fornacem viridis coloris et caminum muratum; est parte ad septentrionem camera cum fenestra, ex hac autem alia, in qua libri et aliæ res parochiales servantur; habet tres vitreas fenestras perpulchre extructas.

[a]In hac Ecclesia hæc desiderantur, et ut ea curet R.ndus D.nus Parochus effectui mandari, serio intimavi.

Graduale et antiphonarium non habetur.

Inventarium bonorum prævia commensuratione agrorum quantotius conficiat et ad Archivum mittat.

Liber perceptæ peccuniæ et eiudem expensæ.

Item pie legatorum et fabricæ Ecclesiæ.

Negligentium confiteri tempore Paschatis.

Schola, in qua doceantur pueri, non habetur.[b]

---

[a] *inc manus decani [?]*

[b] *des manus decani [?]; infra spat vac in hoc folio*

AB HAC PERREXI AD ECCLESIAM SURVILISCENSEM[a] *fol. 47v*
EIUSDEM MENSIS DIE VIGESIMA TERTIA.

Cuius Rector R.ndus D.nus Matthæus Bankowski. Hæc Ecclesia lignea vetustate conficitur, tectum habet foraminosum, et ad meridianam partem inclinata ad ruinam. Consecrata, ut pie creditur et ut refertur a præfato Curato Surwiliscensi, per Ill.mum et Reverendissimum Melchiorem Giedroyć, olim Episcopum Samogitiæ, ad gloriam Dei Omnipotentis et honorem Sanctæ Annæ, cuius patrocinium in eadem expletur. Dedicationis eius festum celebratur 2da hebdomada post Pentecostes. Sedes seu fundamentum altaris de muro extructum, cum fornice. In planitie huius tabernaculum Sanctissimæ Eucharistiæ, in cuius vertice Salvator sculptus depictus; intestina sera firmiter clauditur, et clavis a Parocho caute in Sacrario servatur et diligenter custoditur. Pixis argentea, interius deaurata, hostias recenter consecratas parvas habens septem, cui ob reverentiam Sacrosancti Sacramenti suppositum corporale mundum, et nihil in tabernaculo[b] præter Venerandum servatur. Sacramentum renovabitur octavo quoque die. Portatile in altari consecratum, ut ex inscriptione patet, quæ talis: „D. O. M. Altare hoc consecratum est ab Ill.mo D.no D.no Stanislao Kiszka, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopo Samogitiæ, A° D.ni 1621, die autem 23 Octobris, in Hoduciszki". Inclusæ sunt reliquiæ SS. [c] Secundini, Pontiani, Viviani, Benigni, Ursulæ et Sociarum Martyrum; tegitur mappis tribus benedictis et antependio. Candelabra orychalcea duo cum cæreis candelis. Imagines altaris: in prima tabula seu facie depinguntur Sanctissima Mater[d] Genitricis Christi cum Sanctissima Filia Sacratissimoque Nepote, intra columnas altaris a lateribus huius tabulæ S. Petrus Apostolus et S. Paulus, hic gladium manu, ille vero clavem tenens, sculpti, depicti; superius altera facies altaris continet imagines depictas Visitationis B.mæ Virginis S. Elizabethæ; in altaris vertice crux lignea. Circumquaque totum altare partim auro pigmentario, partim diver- // -sorum colorum pulchritudine adornatum. *fol. 48r* Anterior pars altaris cingitur cancellis, et gradus habet firmos ligneos; pes altaris ligneus.

Sanctissimum Sacramentum ad infirmos propinquiores et remotiores secundum præscriptam normam a Parocho cum debita devotione reverentiaque defertur.

Fons Baptismalis a parte Evangelii loco decenti constitutus, consecratus Sabbatho Pentecostes, aqua eiusdem Oleis Sacris commixta; clauditur sera pensili, et clavis in Sacrario conservatur.

---

[a] *subnot rec*

[b] *ms* Sacrario

[c] *hic spatium unius verbi relictum est*

[d] *cor ex* Sanctissimæ Matris

Oleorum Sacrorum R.ndus D.nus Parochus ex Cathedrali Ecclesia acceptorum non exhibuit testimonium, verum oretenus retulit se habere illa ex speciali gratia Perillustris et Magnifici D.ni D.ni Archidiaconi et Administratoris Episcopatus Samogitiæ; in Sacrario loco decenti ponuntur et religiose servantur. Baptismi sacramentum et Extremæ Unctionis administrat superpelliceatus. Vetera combusta feria Quinta Magna in lapide ad hoc destinato, cineresque sub altare missi. Apparamenta ecclesiastica iuxta Visitationis inventarium Illustrissimi ac R.ndissimi D.ni D.ni Nostri Clementissimi, peractæ Anno D.ni 1635 die octava mensis Octobris, salva et integra reperi et vidi. Nihil[a] novi accessit[b]. Cætera vero, quæ præscribuntur habenda, desiderantur, præsertim graduale, antiphonarium, rituale, Cathechismus Concilii Tridentini, [libri][c] negligentium confiteri et communicare tempore Paschali[d] et totius status animarum, literarum processus e Cancellaria emanatarum, carbonæ porrectionum et pie legatorum, ideo nec perceptæ nec expensæ rationem reddidit. Item confessionale, vas cum aqua benedicta prope [fores][e] Ecclesiæ, necnon[f] indulgentiarum (si quæ sunt) desideratur testimonium. Bonorum
fol. 48v Ecclesiæ inventarium, // licet toties tum per[g] processum Ill.[mi], tum per Constitutionem Synodi 2dæ monitus, non confecit[h]. Item literas Ordinum et investituræ. Vesperæ et Matutinum raro canuntur diebus festis ob defectum Baccalaurei et Scholæ; nec enim Schola, nec Hospitale habetur.

Ipse vero Parochus famæ et conversationis honestæ.

[i]Crucem argenteam fractam curet emendari, et alia, quæ desiderantur, supplere. Zelosiusque circa animarum salutem parochianorum suorum se gerat quam hactenus, nam pro Paschate præterito ex tota ipsius Parochia, quæ satis populosa, intellexi tantum trecentos homines confessos esse Sacroquesancto [!] Sacramento munitos, reliquos vero parochianos sine Sacramento salutari remansisse.[j]

---

[a] N *cor ex* n

[b] accessit *adscr sup lin;* præter crucem argenteam, quæ fracta *del*

[c] *ms om*

[d] *ms* Paschalis

[e] *ms om*

[f] *ms* nec

[g] *ins sup lin manu decani [?]*

[h] Ill.[mi]... confecit *ins manu decani [?]*

[i] *inc manus decani [?]*

[j] *des manus decani [?]; infra spat vac*

AB HAC ECCLESIA SURVILISCENSI DIE VIGESIMA QUARTA MENSIS SEPTEMBRIS CONTULI ME AD ECCLESIAM DATNOVIENSEM[a].

Huius Ecclesiæ Rector R.ndus in Christo Pater et D.nus Urbanus Bolsiewicz, Commendarius eiusdem; eamque pro debito mei officii inspexi. Ecclesia Datnoviensis in bonis terrestribus Magnifici D.ni Victorini Mleczko, Dapiferi S.æ R.æ M.tis, sita versus orientem, lignea, tota videtur quasi deserta, interius omnia disordinata, tectum habet foraminosum, campanile recenter collapsum[b], indiget maxima reformatione. Altaris sedes murata[c], tegitur mappis tribus, ut pie creditur, benedictis. Portatile in eo violatum, sine reliquiis. Tabernaculum SS.mæ Eucharistiæ interius[d] immundum; pixis in eo argentea, valde parva, sine Venerabili Sacramento; ignoratur, utrum sit consecrata; nec ne // altare *fol. 49r* maius ex variis imaginibus compositum et erectum extat, continens imagines Ruthenicas numero quadraginta quinque, e quibus octo maioris structuræ præ reliquis[e] sunt, videlicet effigies Christi Domini e Cruce pendentis, in medio altaris posita, desuper vero B.mæ Virginis; supra hanc Salvatoris figura Orbem continens.

Aliud altare novum in Sacello a parte Epistolæ, seu in dextra ingredientibus Ecclesiam, sumptu Magnifici D.ni Gradowski erectum. Continet imagines sculptas varias, videlicet Crucifixi Christi Domini unam, reliquas vero tum Angelorum, tum aliorum Sanctorum, in universum novem; omnes coloribus aureis et argenteis adornatæ. Ipsum vero altare clauditur duabus tabulis, in quibus quatuor Evangelistæ depicti videntur; sub his tabula continens imaginem Christi Domini Crucem baiulantis. Huius altaris fundamentum ligneum.

In tertio Sacello a parte sinistra ingredientibus Ecclesiam imagines compositæ in similitudinem altaris numero extant quinquaginta tres, omnes Ruthenicæ.

Olea Sacra præsentis anni, sed sine attestatione.

Sedes pro Fonte Baptismali cum aqua benedicta in Sacrario servatur et tegitur tella; dicitur benedicta Sabbatho Pentecostes.

Item ad introitum Ecclesiam ad sinistram partem imago Crucifixi Domini, sumptibus erecta D.ni Siemaszko[f].

Suppellex huius Ecclesiæ sic descripta et tradita R.ndo D.no Commendario:

„Ornat czerwonego axamitu, złotogłowowa columna, stuła y manipularz takiż.

---

[a] *subnot rec*

[b] *ms* collapsam

[c] *ms* muratum

[d] i *inter* r *et* u *prob cor ex* d

[e] *cor ex* reliquiis

[f] e *fort cor*

Ornat buracikowy z pasem łazurowym, czerwonym manipularzem, bez stuły.

Ornat atłasowy łazurowy, pas *seu* columna fiałkowy atłasowy, manipularz do niego, bez stuły.

fol. 49v // Ornat czarny, przetykany złotem, columna także przetykana złotem, z manipularzem y stułą.

Antependium buratu zielonego. Pasaman srebrny.

Antependium siatkowe wzorzyste.

Kielich srebrny złocisty z pateną.

Krzyż srebrny.

Tella axamitu czerwonego. Pala atłasowa biała.

Puszka mała srebrna do Naświętszego Sakramentu.

Mszałł stary. Lichtarzow para mosiądzowych, a para drewnianych farbowanych.

Sukno czarne falendyszowe na mary z krzyżem białem atłasowym, a drugie także czarne.

Ampulek par dwie cynowych. Kielich cynowy.

Dzwonkow para: mnieyszy ieden, a drugi większy.

Portatyl kamienny. Cyrcullarz do hostyij [!].

Żelazo do pieczenia opłatkow.

Turribulum mosiądzowe.

Krzyż drzewiany. Alby dwie z humerałami: jedna cienka, a druga tkackiego płotna.

Obrusow dwa: jeden szczerosiatkowy, drugi z iedwabiem kolenskiego płotna. Towalnia siatkowa. Towalnia z forbotami. Towalnia z iedwabiem. Obrusy.

Obrus łotewski. Pasow dwa. Szerynki jedwabnych cztyry. Lisztwa jedwabna moskiewska.“ Subscriptio manus: „Victorinus Mleczko.“

Idem Pater Urbanus Bolsiewicz ostendit literas Ordinum et Commendæ. Nec cantantur Vesperæ diebus dominicis et Matutinum ob inopiam cantorum, nisi a Nobilibus aliquando, dum ad devotionem congregantur, decantatur Missa. Conversationem ipsius parochiani, interrogati de illa, non improbarunt, quod officio suo in causa curarum [!] animarum pro posse satisfacere contendat.
fol. 50r Hospitale, Schola, Rector // illius et cætera desiderantur.

[a]DECRETA REFORMATIONIS

R.ndus D.nus Commendarius invigilet, ut tectum Ecclesiæ et dirutum campanile reparetur.

---

[a] *inc manus decani [?]*

Libros baptisatorum, contrahentium, perceptæ peccuniæ, piæ legatæ [!] et expensæ procuret.

Baptisterium pro posse, in quo[a] aqua baptismalis possit asservari sub clausura, comparare curabit.

Cemiterium cingat. Sine indulto celebrare non præsumat. Portatile novum consecratum procurabit. Tabernaculum Sanctissimæ Eucharistiæ mundum servet, in quo SS.m Sacramentum corporali mundo involutum reponatur, siquidem pixis non habetur pro eo competens.[b]

DIE VIGESIMA SEPTIMA MENSIS SEPTEMBRIS

Adii Ecclesiam Szaulanensem[c], cuius Rector Admodum R.ndus D.nus et Pater Albertus Bolsiewicz[d] [?]. Hæc Ecclesia lignea, habens parietes firmos, sed tectum eius reparatione indiget; consecrata ad maiorem[e] Dei Omnipotentis gloriam et honorem Sancti Nicolai Episcopi et Sanctæ Annæ, Parentis B.mæ Virginis Mariæ. Dedicationis eius festus dies peragitur dominica septima post Pentecostes. Clauditur intestina sera. Altaris sedes de muro fabricata, cum piscina; inclusum in eo portatile consecratum, et ex inscriptione patet, quæ talis: „Ill.mus et Reverendissimus D.nus D.nus Nicolaus Pac, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Metthonensis, Suffraganeus et Canonicus[f] Vilnensis, hoc altare portatile consecravit, reliquiis SS. Coloserii et Parthenii inclusis, die 8va Martii anno 1606.“ In planitie altaris tabernaculum Sanctissimæ Eucharistiæ competens seraque munitum; clavis eius a Parocho in Sacrario caute servatur. Pixis pro Venerabili Sacramento interius alba, exterius // *fol. 50v*
per partem deaurata. Hostias in pixide reperi parvas consecratas septem, et huic suppositum corporale mundum; et nihil reponitur in tabernaculo præter Venerabile Sacramentum, quod renovabatur[g] infra duas septimanas, sed postmodum renovabitur quolibet octavo die. Defertur ad infirmos summa cum devotione et honore præscripto modo in rituali et usitato, in pixide ad propinquiores, ad remotiores vero in corporali pulchre et honeste involvendo. Particulæ etiam relinquuntur in tabernaculo propter ingredientes in Ecclesiam, ne idolatriam committant. Candelæ cereæ ante illud festis diebus accenduntur. Fons Baptismalis in Ecclesia nitidus et sub clausura servatur, a Parocho

---

[a] *ms* qua

[b] *des manus decani [?]*

[c] *subnot rec*

[d] *cor*

[e] M *in initio verbi prob cor ex* m

[f] on *cor*

[g] *prob cor ex* renovabitur

Sabbatho Pentecostes consecratus, eiusque aqua commixta Oleis Sacris. Olea vero Sacra currentis anni, accepta e Cathedrali Ecclesia cum attestatione Ill.ris et Admodum R.ndi D.ni Christophori Woytkiewicz, Canonici Samogitiæ, in loco bene clauso, videlicet in Sacristia, servantur. Ad Baptismum et infirmos a superpelliceato et cum lumine defertur. Vetera combusta in lapide feria Quinta Magna, et in piscinam pulveres missi.

Altare secundum a parte Epistolæ in Sacello murato Magnificorum D.norum Sziemetorum, cuius sedes murata, cum piscina. Portatile in eo inclusum, utrum sit consecratum, dubium, nam a Decano Foraneo approbatum, ut ex inscriptione constat, quæ talis legitur: „Portatile consecratum et approbatum est a me, Petro Tarwoin, Decano Foraneo et Examinatore Iurato, Curato Szawlensi, anno 1624 d. 24 Augusti". In superficie illius tabernaculum antiquum quadratum sine // ...

(...)

* * *

[VISITATIO ECCLESIÆ SMILGENSIS]

(…)

KAKA, b. 136, l. 41r

// sericeo rubro depictum filo. Mappa de tela media, circa margines acu albo filo depicta[a].

Duæ mappæ de simplici tela.

Imago Salvatoris, non habens imagines ligneas.

Cætera desiderantur, quia nullam habet hæc Ecclesia fundationem[b].

A^{O} 1639[c] MENSIS OCTOBRIS DIE UNDECIMA CONVENI ECCLESIAM KŁAVANENSEM[d].

Huius Rector Admodum R.ndus D.nus Nicolaus Hiolczycz, Parochus eiusdem Parochiæ. Hæc Ecclesia lignea, firmos habens parietes et tectum bonum, dedicata ab Ill.mo et Reverendissimo Nostro Anno D.ni 1635 die 23 mensis Septembris. Circa Venerabile Sacramentum, ut præscribitur, religiose omnia servantur, cuius sex particulas recenter consecratas in tabernaculo bene

---

[a] *prob cor, fort ex* depictum

[b] quia… fundationem *adscr manu decani [?]; infra spat vac*

[c] A^{o} 1639 *subnot rec*

[d] *subnot rec*

munito et optimo in loco posito, videlicet in superficie altaris, reperi. Item circa Sacra Olea, cuius attestationem R.ndus D.nus exhibuit taliter scriptam [?]: „Anno 1639 d. 21 Aprilis Admodum R.ndus D.nus Nicolaus Hiolczyc, Parochus Kłavanensis, Olea Sacra pro Ecclesia sua Kłavanensi ex Ecclesia Cathedrali Mednicensi accepit. Stanislaus Jawor, Sacristianus Ecclesiæ Cathedralis.“ Apparatus Ecclesiæ secundum Visitationes // priores Ill.mi et Reverendissimi *fol. 41v* integre servatur. Confraternitas in Ecclesia Kłavanensi Sanctæ Annæ obtenta ex Archiconfraternitate Varsaviensi anno millesimo sexcentesimo trigesimo septimo die 23 Februarii, approbata vero ab Ill.mo et Reverendissimo D.no D.no Episcopo Samogitiæ tali inscriptione: „A° D.ni 1637 die[a] 25 Maii coram Ill.mo et Reverendissimo D.no D.no Georgio Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis gratia [Episcopo Samogitiæ][b], oblata, et confirmatio obtenta.“ Subscriptio manus: „Georgius Lepaczynski, Archidiaconus Samogitiæ.“ Quæ Confraternitas administratur ab Admodum R.ndo D.no Parocho secundum leges et indulgentias, eidem Confraternitati concessas et impressis libris publice autenticatas.

Item indulgentiæ plenariæ habentur pro festo SS.mæ Trinitatis et Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum, septem vero annorum et totidem quadragenarum in festis Nativitatis Virginis B.mæ et Sanctorum Omnium solemnitate, quarum diploma, ad decennium valitur[um], a Sanctissimo moderno Urbano Papa Octavo exhibendi [?] de data Romæ apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris die 23 Novembris anno 1636, pontificatus SS.[mi] anno 14. Subscriptio prima: „Gratis pro Deo“, et scriptura: „M. A. Maraldus“. Approbatio Ill.mi his verbis scripta: „Anno 1637 d. 27 Maij coram Ill.mo et Reverendissimo D.no D.no Georgio Tyszkiewicz, Episcopo Samogitiæ, præsentes indulgentiæ oblatæ, quas Sua Ill.ma et Reverendissima Celsitudo admisit et publicandas decrevit. Georgius Lepaczynski, Archidiaconus Samogitiæ.“ Literæ[c] fundationis originales servantur in Ecclesia Cathedrali, cuius transumptum subscriptum manu Perill.ris ac Magnifici D.ni D.ni Archidiaconi his verbis: „A° D.ni 1639 die 29 Januarii collocatis [?!][d] cum suis originalibus, concordat. Georgius Lepaczynski, Archidiaconus Samogitiæ et Administrator.“

// Bonorum Ecclesiæ pro prædio Parochiali mansi tres excoluntur, *fol. 42r* pagus Lepuszki, olim viginti mansi impetrati per commutationem pro pago Beszary [?]. Nunc recenter alii viginti mansi suscepti non possessionati, pro melioratione ad sustentandum Vicarium Ecclesiæ obtenti, et sylvæ in variis

---

[a] e *fort cor*

[b] *ms om*

[c] *ms* literas

[d] *cor, finis verbi vel aliud verbum del*

subsecivis mansi viginti unus. Quorum inventarium in Cathedra habetur, prout attestatur subscriptio Perill.ris et Magnifici D.ni Archidiaconi his verbis supposita: „Anno D.ni 1639 d. 29 Januarii. Concordat cum originalibus, ad Archivum Ecclesiæ Cathedralis redditis. Georgius Lepaczynski, Archidiaconus Samogitiæ et Administrator."

Perceptæ pecuniæ tam carbonæ, quam piis legatis et variis mulctis ab Anno D.ni 1637 d. 19 Octobris post Visitationem Illustrissimi ac Reverendissimi Loci Ordinarii protulit fl. 1315 grossos 17 polonicos, ex solidis unum, ex qua solutis hactenus solvendis restant flor. 4 gros. 9 pol. et solidus.

Expensa pro campana maiori – fl. 850.

Pro secunda minori – fl. 350.

Pro tertia – fl. 150.

Pro cæteris minoribus expensis, quarum rationem reddidit, in summa expendit fl. 1457 grossos undecim polonicos et solidum unum.[a]

fol. 42v DIE DUODECIMA MENSIS SUPERIUS MEMORATI ADII ECCLESIAM POSZOŁOTENSEM[b] NOVITER ERECTAM.

Cuius lapidem angularem de speciali mandato Suæ Ill.mæ Celsitudinis posuit R.ndus D.nus Nicolaus Hiolczyc, Curatus Kłavanensis, ut dictat inscriptio eiusdem: „Ad mandatum Ill.mi ac Reverendissimi D.ni Loci Ordinarii ritu in novis agendis descripto angularem posui lapidem die quinta Junii A° 1637 sub titulo Decollationis Sancti Joannis Baptistæ, utinam feliciter. Nicolaus Hiolczyć, Parochus Kłavanensis." Hæc Ecclesia Poszołotensis in bonis Regalibus tractus Gulbinensis tenutæ Magnifici D.ni Kossakowski, Capitanei eiusdem tractus, vigilanti vero cura D.ni[c] Joannis Polak, famuli præfati D.ni, noviter affabre erecta, bene tecta tegulis ligneis, turrim unam habens, in qua campanula ad signandum et crux ferrea cum clava ferrea. Turrim alteram habet in porticu, similiter cum cruce et clava ferrea, in qua campana maior una, empta florenis 300 sumptu Generosi D.ni Zawacki, parochiani eiusdem Ecclesiæ. Porticus circa totam Ecclesiam pro processione commodius peragenda tempore nubilo seu pluvioso, similiter tecta tegulis ligneis. Fenestræ novæ vitreæ integræ septem: quatuor a meridie, duæ a septemtrione, ab occasu in turri septima; octava exigua in Sacrario. Valvæ Ecclesiæ sera intestina cum vecte transverso ferreo claudi solitæ. In porticu[d] gradus ad chorum, et

---

[a] *infra spat vac quasi medii folii*

[b] *subnot rec A*

[c] D *fort cor A*

[d] u *prob cor A*

ipse chorus asseribus stratus cum cancellis, ad tres divisus choros, insigniter extructus; supra chorum campanile. In Ecclesia subsellia insignia duo penes fores, alia duo penes altaria collateralia, quintum[a] subselium [!] ad parietem penes 3tium maius altare. A parte meridionali quina, utrumque[b] [?] simplicia, bona et firma. Huius autem Ecclesiæ longitudo ulnarum tredecim cum porticu, latitudo quinque ulnarum.

In hac Ecclesia tria altaria, quorum sedes ligneæ, et pedes eorum // affabre *fol. 43r* extructi. Cancelli maius altare cingunt cum foribus seu valvis duabus. In maiori[c] altari imago Crucifixi Christi Domini, ex cuius una parte Beatissima Virgo, ex altera parte Sanctus Joannes, Evangelista et Apostolus, ad pedes eiusdem Maria Magdalena. Portatile in hoc altari inclusum consecratum, ut ex inscriptione patet, quæ talis: „Anno D.ni 1637 8va Junii consecratum portatile hoc est ad honorem Dei Omnipotentis et Omnium Sanctorum per Ill.mum et Reverendissimum D.num Georgium Tyszkiewicz, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Episcopum Samogitiæ; reliquiæ vero impositæ sunt SS. Cornelii[d] et Polanchii Martyr[um].“

Altare 2dum a parte meridionali in pulchra structura auro depicta, in medio habens imaginem Baiulantis Crucem Christi Domini; infra eandem structuram Spiritus S., supra hanc imago Dei Patris, et desuper imagincula [!] Crucifixi. Sumitus [!] eius clauditur baldachino[e], in quo Nomen Jesus depictum et deauratum splendide. Paries ipse splendide ab altari usque ad baldachinum depictus. Candelabra in eo duo simplicia lignea, rubro colore depicta. Ante hoc altare serta duo in filo coccineo cum quatuor globulis deauratis dependent.

Benefactoris huius altaris subscriptio talis:

„Nieprzyiacioł krzyżowych podkową deptali
y w tym mężni przodkowie Zawackich poznali,
Że krzyż Chrystusow, kto go wiernie nosi,
Pod nim niechay Jezusa noszącego prosi,
Aby przez krzyz zgładziwszy nasze nieprawośći,
Po śmierći nas domieśćiłł niebieskich radośći.
Ty zas, coś tu wystawił, na cześć Stworce swemu?
On nagrodą, Zawacki Paule, domu twemu.“

Portatile in hoc altari consecratum, ut probatur inscriptione, quæ talis: „Anno D.ni 1637 die 8va Junii consecratum est hoc portatile ad honorem Dei Omnipotentis et Omnium SS. per Ill.mum ac Reverendissimum D.num

---

[a] qu *cor A*

[b] *cor A*

[c] i *in fine verbi cor, fort ex* e *A*

[d] Corneli *A*

[e] b *fort cor A*

fol. 43v Georgium Tyszkiewicz, Episcopum Samogitiæ; reliquiæ vero // impositæ sunt S. Cornelii et Polanchii."

Tertium altare ad parietem ad partem septentrionalem, penes suggestum. Imago in eo B.mæ Virginis Infantulum Jesum Dominum baiulantis, sub cuius pedibus luna, supra caput corona depicta simpliciter; margines huius imaginis auro splendide depictæ. Structura huius altaris simplex, depicta instar lapidis marmorei. Desuper Nomen Maria simpliciter scriptum colore albo.

Subscriptio altaris a parte Evangelii[a]:

„Cne trąby, z pobożnośći kogo tu głośicie?
Mikołay Piotraszewicz – o tym wszyscy wiećie –
Ten ołtarz wystawił, prosząc Stworce swego,
Posrzednika Jezusa, aby dnia Sądnego
Winy iego zgładziwszy, przed sobą postawił,
A za ten koszt doczesny Nieba go nabawił.
Anno D.ni M.D.39 d. prima mensis Aprilis."

Portatile in hoc altari consecratum, ut patet ex inscriptione, quæ talis: „Anno Domini 1636[b] die 12 mensis Aprilis hoc altare portatile est consecratum per Ill.rem et Reverendissimum D.num D.num Stanislaum Nieborski, Dei gratia Episcopum Metthonensem, Suffraganeum et Canonicum Vilnensem, in quo reliquiæ sunt inclusæ SS. Tranquilini et Gaudencii Martyr[um]."

Suggestus opere fabrili extructus, pulcher, nondum depictus. Fores Sacrarii intestina sera firmiter clausi[c]. Supra fores campanula appensa ad signandum in egressu sacerdotis ad Missam. Ante maius altare in trabe imago Crucifixi constituta. Tabulatum ipsum cum suis trabibus optime dispositum et candide dolatum totum extat. Pavimentum stratum saxeo lapide, bene complanatum.

SUPELLEX HUIUS ECCLESIÆ

Calix interius et desuper in cuppa et manubrio deauratus. Patena una ex parte deaurata. Scyphus[d] argenteus parvus ad ablutiones porrigendas [!!]. Ampularum [!] par unum stannearum. Lagena stannea, in quam pars quarta
fol. 44r olæ infunditur vini. Candelabra duo // aurichalcea parva. Vasculum ligneum ad servandas hostias. Missale Romanum typi Antverpien[sis] unum.

Casula duplex: ex una parte rubea cum albo, ex altera flavea [!] cum violaceo[e] colore, de materia vulgo *buracik*, cum stola et manipulo similis coloris.

Antependium viridis coloris sericeum, vulgo de *kitayka* dupla, n[on][f] [?]

---

[a] ng *fort cor A*
[b] 1306 *A*
[c] i *prob cor A*
[d] Scyphphus *A*
[e] io *fort cor A*
[f] *cor A*

subductum. Antependium latericei[a] coloris sericeum, subductum tela alba. Pannus, vulgo *paklak*, rubei coloris[b] pro pede altaris. Alba cum humerali. Mappa simplicis telæ. Mappa 2da, florizata rubeo filo sericeo et argenteo filo. Mappa 3tia, simplici filo rubro florizata. Margines, vulgo *lisztwa*, de tela mediocri, florizatæ filo sericeo nigro, in tribus frustris, ulnæ novem. Aliarum marginum ulnæ tres, acu pictæ filo albo. Tovalium cum marginibus reticulatis, albo filo acu depictum. Item mappa simplex. Mappa cum marginibus latis reticulatis, filo albo depictis. Mappæ cum marginibus reticulatis angustis. Velum sericeum pro Venerabili[c] Sacramento. Bursa una ex parte nigri damasceni, ex altera parte vulgo *muchaiar* rubri, circumcirca ornata coccino. Bursa 2da ut casula, eiusdemque materiæ. Palla damasceni nigri, subducta tela alba. Corporalia duo. Purificatorium unum.

Ista vero apparamenta præfatæ Ecclesiæ cura et impensis Generosi D.ni Joannis Polak sunt comparata, et sub ea conditione huic Ecclesiæ modo applicantur, ut Parochus quantotius in eam Parochiam Ecclesiamque introducatur; sin vero minus, petiit, ut liberum sibi sit ex hac Ecclesia recipere ad aliamque pro arbitrio suo transferre.

Domus Parochialis. Hypocaustum ligneum, stramine tectum, cum quatuor fenestris vitreis integris, et valvis mobilibus munitum[d]. Fornax integra viridis cum camino. Camera collateralis cum fenestra exigua vitrea, mensa nova lignea[e], tabulis cum pedibus opere fabrili factis. Scamna duo ad parietes annexa. Lectus unus simplex portatilis. Atrium sufficiens cum camera collaterali. Supra fornacem et caminum, // securitati ab igne tabulato proviso, præsepe in atrio, *fol. 44v* cum scalis a pariete usque ad parietem extensum. Promptuarium pro feno huic atrio annexum. Area virgultis circumsepta et simplici porta clausa.[f]

DIE DECIMA OCTAVA MENSIS OCTOBRIS

Inspexi Ecclesiam Krocensem[g], præsente R.ndo D.no Alberto Witkiewicz[h], pro tunc Commendario Krocensi. Ac in primis visitavi tabernaculum, in quo Sanctissimi Sacramenti recenter consecrati inveni hostias tres parvas,

---

[a] *A cor ex* latericeis

[b] *cor A*

[c] Venerabile *A*

[d] munitæ *A*

[e] e *prob cor A*

[f] *infra spat vac A; B (fol. 205r) vero addit:* Terræ, vulgo morgi, quatuor mensurati et possesioni [!] Parochiali traditi. Census seu salarium annuatim solvitur a Magnifico D.no Capitaneo Gulbinensi Parocho loci præfati floreni centum et quinquaginta. *Item B mg al manu:* Solarium Parocho debetur 150 fl.

[g] *subnot rec*

[h] *ms* Wilkiewicz

corporali involutas, nam pixidem dixit se dedisse consecrandam Perillustri et Reverendissimo Suffragano [!] Samogitiæ, eamque consecratam quantotius promisit se recuperaturum.

Fons Baptismalis decenti loco situs munde conservatur sub firma clausura; consecratus Sabbatho Pentecostes, et aqua commixta[a] Oleis Sacris. Oleorum Sacrorum currentis anni acceptorum ex Cathedrali Ecclesia exhibuit attestationem taliter expressam: „Adm. R.ndus D.nus Albertus Witkiewicz, Commendarius Krocensis, Olea Sacra pro Ecclesia sua Krocensi ex Ecclesia Cathedrali Mednicensi accepit. Stanislaus Jawor.“ Vetera combusta in lapide ad hoc destinato feria Quinta Magna, et cineres eorum sub altare missi.

In administratione sacramentorum ea, qua par est, pietate, devotione et reverentia secundum præscriptum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ritum omnia observantur. Apparatus ecclesiasticus[b] secundum priores Visitationes integre ac diligenter a R.ndo D.no præfato et vitrico eiusdem Ecclesiæ conservatur. Consecrata hæc dicitur Ecclesia in honorem Dei Omnipotentis, SS. Apostolorum Petri et Matthæi ab Ill.mo et Reverendissimo Melchiore Giedroc, olim Episcopo Samogitiæ, ut ex signis parietibus inscriptis apparet; ideo sine
fol. 45r indulto celebratur. Dies consecrationis ob vetustatem ignoratur, // sed eadem celebratur cum Ecclesiæ Cathedralis dedicatione.

Literas Ordinum sibi collatorum ostendit de data Vilnæ A° 1636 d. 18 mensis Aprilis a Perillustri ac Reverendissimo Suffragano [!] Vilnensi, Episcopo Metthonensi, cum sigillo expresso et subscriptione manus: „Stanislaus Nieborski“.

Item Commendæ Krocensis de data Olsiadis 25 Octobris A°. D. 1638, cum sigillo et subscriptione manus Suæ Ill.mæ Celsitudinis: „Georgius Episcopus“.

Item indulti a casibus reservatis et ab Hæresi, ad 6 annos facultatis[c] agonizantibus, taliter expressas: „Eandem facultatem[d], insuper etiam absolvendi usque ad vitæ ipsius tempora concedimus. Insuper agonizantibus plenariam indulgentiam authoritate Summi Pontificis impertiendi ad sex annos. Anno Domini 1637 undecima Iulii Olsiadis. Georgius Episcopus.“

Aucta hæc sunt huic Ecclesiæ cura, vigilantia præfati moderni Rectoris seu Curati. Pixis ipsa, quæ fuit hactenus argentea, intus alba, nunc vero deaurata; sedes eiusdem nova argentea, nam antiqua erat cuprea. Altare vetus noviter totum pulchre pretiosa pictura cum tabernaculo SS.mæ Eucharistiæ reformatum, cancellis novis cingitur. Casula nova damascena coloris nigri.

---

[a] a *fort cor*

[b] Apparatus ecclesiasticus *prob cor*

[c] *ms* facultas

[d] *ms* Eadem facultas

Agnus Dei pulchro labore et serico diverso, ex parte etiam auro inclusus, quandrangularis.

Missale antiquum, nunc recenter compactum.

Sera nova, constans flo. 5. Lagenula stannea.

Maleolus [!] cum forciunculis [?] et terebro.

Vasculum novum pro hostiis ligneum. Cingulus novus. *Towalnie* dictæ mediocris telæ, circa fines ordinibus aliquot ductæ forbotis, duæ. Velamen pro imagine Crucifixi. Strophiola duo: unum de tela simplici, circa fines habens flores sericeos, nigro filo depictos; aliud item de simplici tela, habens flores serico rubeo acu[a] depictos.

Mantile unum. Tapetia duo antiqua, attrita.

Perceptæ pecuniæ de carbona exhibuit sexagenas 22 grossos 8 litt., expensæ sexagenas triginta.

Literas fundationis bonorum nullas habet, ideo R.ndus D.nus Parochus ex Archivo transumpta earum extradi sibi curabit.

// Item agrorum commensurationem secundum præscriptum Synodi 2dæ *fol. 45v* quantotius cum inventario omnium bonorum faciet.

Scholam, quæ hactenus deserta fuit, reformabit.[b]

DECIMA NONA DIE EIUSDEM MENSIS

Adii Ecclesiam Jasvoinensem[c] in absentia Illustris et Admodum R.ndi D.ni D.ni Matthæi Kobylinski, Samogitiæ Canonici et Curati Jasvoinensis, præsente vero R.ndo D.no[d] Urbano Bolsiewicz, Commendario Datnoviensi, Joanne Antonowicz, Baccalaureo et Sacristiano eiusdem Ecclesiæ, qui Ecclesia aperta exhibuit in primis claves a tabernaculo[e] Sacrosanctæ Eucharistiæ et a Fonte Baptismali, quæ[f] in Sacrarii[g] armario diligenter custodiri dicuntur. In tabernaculo reperi pixidem argenteam, intus deauratam, et in ea SS.mi Sacramenti hostias parvas 24 consecratas; dixit eas die proxime præterlapso dominico [consecratas][h] a Religioso Ordinis S. Francisci Conventus Kaunensis, vices pro tunc agente[i] Vicarii Jasvonensis.

---

[a] u *cor*

[b] *infra spat vac*

[c] *subnot rec*

[d] D *cor*

[e] *cor*

[f] *ms* qui

[g] S *prob cor*

[h] *ms om*

[i] *ms* agentis

Idem Baccalaureus aperuit Fontem Baptismalem, quem retulit consecratum esse Sabbato Pentecostes. Aqua eiusdem Oleis Sacris apparet commixta mundeque servatur. Olea Sacra currentis anni sine attestatione munda tela involuta exhibuit, quæ idem Baccalaureus affirmavit missa ex Ecclesia Cathedrali ab Illustri et Magnifico D.no Canonico Curato Jasvonensi.

Generosus D.nus Valentinus Skirmont, Præfectus aulæ Jasvoinensis, coactus dilectione decoris Domus Dei, pro comparando maiori altari mendicatis suffragiis collegit pecuniæ florenos // octuaginta, de qua pecunia pro structura lignea eiusdem altaris, quam oculis meis vidi, persolvit florenos sexaginta artifici. In carbona sub cura eiusdem præfati D.ni restant fl. 20, vitricus autem Iasvoinensis ab Anno D.ni 1636 d. 18 Octobris ex sacco et aliis piis legatis collectæ pecuniæ protulit sexagenas 28 grossos 28 lith.

LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 346, fol. 3r

[a]Decreta Ill.mi ac Reverendissimi in Visitatione Generali Anno D.ni 1635 die 23 mensis Augusti huiusmodi data forma:

"Cum deductum sit tempore præsentis Visitationis nonnullos parochianos pro futura [?!] maioris altaris in dicta Ecclesia certam summam peccuniæ contribuisse, nonnullos … [?] velle pro eodem altari subsidium ferre, ob id D.nus Parochus invigilabit quamprimum dictum altare comparare.

Laquear Templi eiusdem intra semestre curabit omnino decentius reformari et ipsius fabricam continuari.

Templi tectum foraminosum tempestive reparetur.

Domus quoque Parochialis conservetur integre et resarciatur.

Templi fenestræ foraminosæ reparentur.

Carbonæ Templi sint tres claves, prima penes Dominum Parochum, duo vero penes duos vitricos, qui incontinenti constituantur; in quam carbonam reponatur peccunia [!] e sacco et ratione sepulturæ oblata et a piis Ecclesiæ testatoribus elargita.

Librum comparet, in quo connotabuntur eleemosynæ datæ et expensæ, quo commodius possit de præmissis exigi ratio.

Decimæ vero fundationis Sacræ Regiæ Maiestatis, eidem Ecclesiæ debitæ, a quibusvis … [?] detentoribus recuperandæ et omnino vindicandæ, ne Ecclesia aliquam in præmissis iacturam patiatur, contra intentionem pii Fundatoris.

A baptisatis per sex grossos ne exigatur.

Schola pro pueris docendis quantotius reformetur".

His omnibus Illustrissimi Decretis non est satisfactum ab Illustri et Adm. R.ndo Domino Canonico Mednicensi et Parocho Iaswoynensi. Nihilque quam in Domo Parochiali, tam in ecclesiastica suppellectili de novo accessit.[b]

---

[a] *inc manus decani [?]*

[b] *des manu decani [?]*

// DIE VIGESIMA OCTOBRIS AB Ecclesia Iasvoinensi descendi ad *fol. 3v*
Ecclesiam Grynkiscensem in absentia R.ndi D.ni denunciati Parochi Domini Christophori Gotouć, præsente R.ndo D.no Luca Grabowski, Altarista[a] eiusdem Ecclesiæ, quam iuxta normam præscriptam in Synodo Diæcesana et secundum ritum Romanæ Ecclesiæ a R.ndo D.no Altarista administrari intellexi. Apparatum itidem ecclesiasticum integrum mundum secundum Visitationes Illustrissimi ac Reverendissimi D.ni cum omni diligentia asservatum inveni. Suppellex autem reliqua, quæ non reperitur in inventario Illustrissimi descripta, hic idiomate polonico addere visum est.

Lichtarze mosiązne stawniki dwa.

Miseczka cynowa pod ampułki, y druga miseczka cynowa do soli swięconey chowania.

Flasza cynowa kwartowa dla chowania wina.

Tarcza, ktorą pod te czasy nakrywano chrzcielnice.

Faierka do nośienia ognia.

Towalnia starym moskiewskim szyciem, we srzodku *effigies S. Georgii*. Szerynek rozmaitym szyciem dziesięc nowych, starych serynek [!] pięć.

Bursa axamitu czyrwonego, z drugiey strony teletu białego wzorystego.

Sukno falendyszu czarnego do nakrywania mar dostatnie [?].

Sukno drugie czarne proste, podszyte kraszeliną [!], także do nakrywania mar.

Sukno stare czarne do nakrywania ołtarza.

Antependium proste stare, podszyte płotnem białym.

Bursa, vela maiąca siatczane czerwone z białym, we srzodku Nomen Iesus z siatki wyrażone.

Staroświetskie [!] pasamany na płotnie, abo wzory, wyszywane ze złotem moskiewskie; tego iest łokci 4.

Takiez wzory, ale szyrsze, na płotnie wyszywane moskiewskie, łokci 4.

Tręsli[b] prostey pstrey łokci siedm.

Siatki prostey pstrey do Grobu Bozego służące szmaty dwa: w iednym szerchosci łokci dwa, w drugim łokieć ieden.

Velum do monstrantii białe, długosci w nim łokieć trzy.

Czarnołazurowe z blaszką zołtą.

Chorągwie zielone muchaiorowe dwie.

Chorągwie muchaiarowe czerwone dwie.

Szczypec // ...

(…)

---

[a] *ms* Altaristæ

[b] *vel* Tręzli

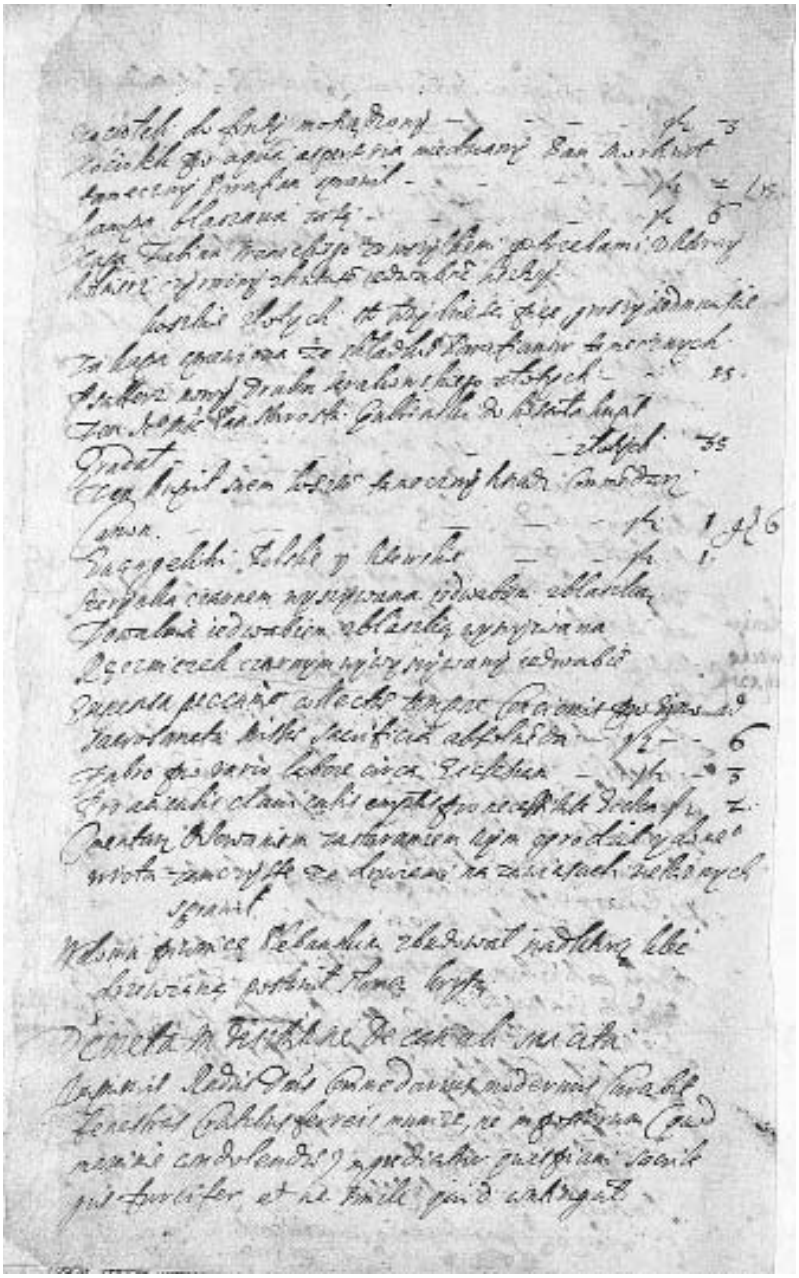

Actus visitationis decanalis eccl. Pušalotensis A. D. 1642
(LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 417, fol. 205v)

ACTA VISITATIONIS DECANATUS ŠEDUVENSIS (A. D. 1642)

Orig.: LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 417, ff. 205r–206r.

[VISITATIO ECCLESIÆ POSZOŁOTENSIS]

Anno D.ni millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo mensis Octobris die vigesima quinta ego, superius dictus Mattheus Zaleski, Parochus et Decanus Sadoviensis [!], in Decanali Visitatione per industriam et curam Venerabilis D.ni Casimiri Karczewski, Commendarii Poszołotensis, a die vigesima octava mensis Ianuarii usque ad diem præfatum [!], videlicet 25 Octobris anni eiusdem, hæc inveni aucta. *LVIA, f. 1671, ap. 4, b. 417, fol. 205r*

Puszka contrifałowa do Naswiętszego Sacramentu, lecz tę swiętokradzstu [?!] z Naswiętszym *abstulit Sacramento, in cuius loco* [?] Ie° Msc Pan starosta Gulbinski [a] sprawił kontryfałową[b] posrebraną. [c]

Pacificał contrifałowy, za ktory złotych 8 gr. 11 [?] de proprio persolvit.

Zielaża [!] do nagotowania hostii, na te dał Ie.o Msc Pan starosta Gulbinski – fl. [?][d] 20.

Ampulki z miseczką cynowe – fl. [?] 3.

Circularz dla nagotowania communicantow – gr. 20 lit.

// Kociołek do fonty mosiądzowy – fl. [?] 3. *fol. 205v*

Kociołek *pro aqua aspersoria* miedziany Pan Morkwił, tameczny parafian, sprawił – fl. [?] 2 / 13 [?].

Lampa blaszana, za tę – fl. [?] 6.

Kapa tabinu weneckiego ze wszytkiemi potrzebami, u ktorey kolnierz czyrwony z kutasem iedwabnem lisztwy. Kosztuie złotych sto trzydzieści pięc groszy siedmnascie. Ta kapa sprawiona ze składki parafianow tameznych.

Psalterz nowy druku krakowskiego złotych 15. Ten Je° Msc Pan starosta Gulbinski do koscioła kupił.

Gradał – złotych 35. Ten kupił swem kosztem tameczny ksiądz Commendarz.

Canon – fl. [?] 1 gr. 6.

Euangeliki [!] polskie y litewskie – fl. [?] 1.

Szerynka czarnem wyszywana iedwabiem z blaszką.

---

[a] srebrną *del*

[b] k *cor ex* c

[c] *del* sine l... (?)

[d] *hic et alibi signum non adeo darum, lectio dubia*

Towalnia iedwabiem z blaszką wyszywana.

Ręcznyczek czarnym wyszywany[a] iedwabiem.

Expensa peccuniæ collectæ tempore concionis pro vino ad Sacrosancta Missæ Sacrificia absolvenda – fl. [?] 6.

Fabro pro vario labore circa Ecclesiam – fl. [?] 3.

Pro aciculis, claviculis emptis pro necessitate ecclesiastica – fl. [?] 2 [?].

Cmentarz dilowaniem za staraniem swym ogrodził y do niego wrota zamczyste ze drzwiami na zawiasach zielażnych [!] sprawił.

W domu piwnicę plebanskim zbudował, nad ktorą kleć drzewianą postawił słomą krytą.

DECRETA IN VISITATIONE DECANALI SANCITA

Imprimis R.ndus D.nus Commendarius modernus curabit fenestras cratibus ferreis munire, ne imposterum (quod maxime condolendum) ingrediatur quispiam sacrilegus furcifer, et ne simile quid contingat.

fol. 206r // A Sanctissimo Sacramento et a Fonte Baptismali claves in loco tutissimo in Sacrario firmiter clauso diligenter conservet.

Carbonam comparabit, in quam peccunia tempore concionis acquisita et a piis testatoribus legata reponatur.

Librum comparabit, in quo connotabitur peccunia percepta et expensa.

Cætera, quæ requiruntur ad ornamentum ecclesiasticum et ad curam animarum, ex secunda Synodo Diæcesana eam legendo acquiret.

Actum in Poszołoty Anno D.ni supra millesimum sexcentesimum quadragesimo secundo mensis Octobris die vigesima quinta. Mattheus Zaleski, Curatus et Decanus Sadoviensis [!], manu propria.

---

[a] *ms* wywyszywany

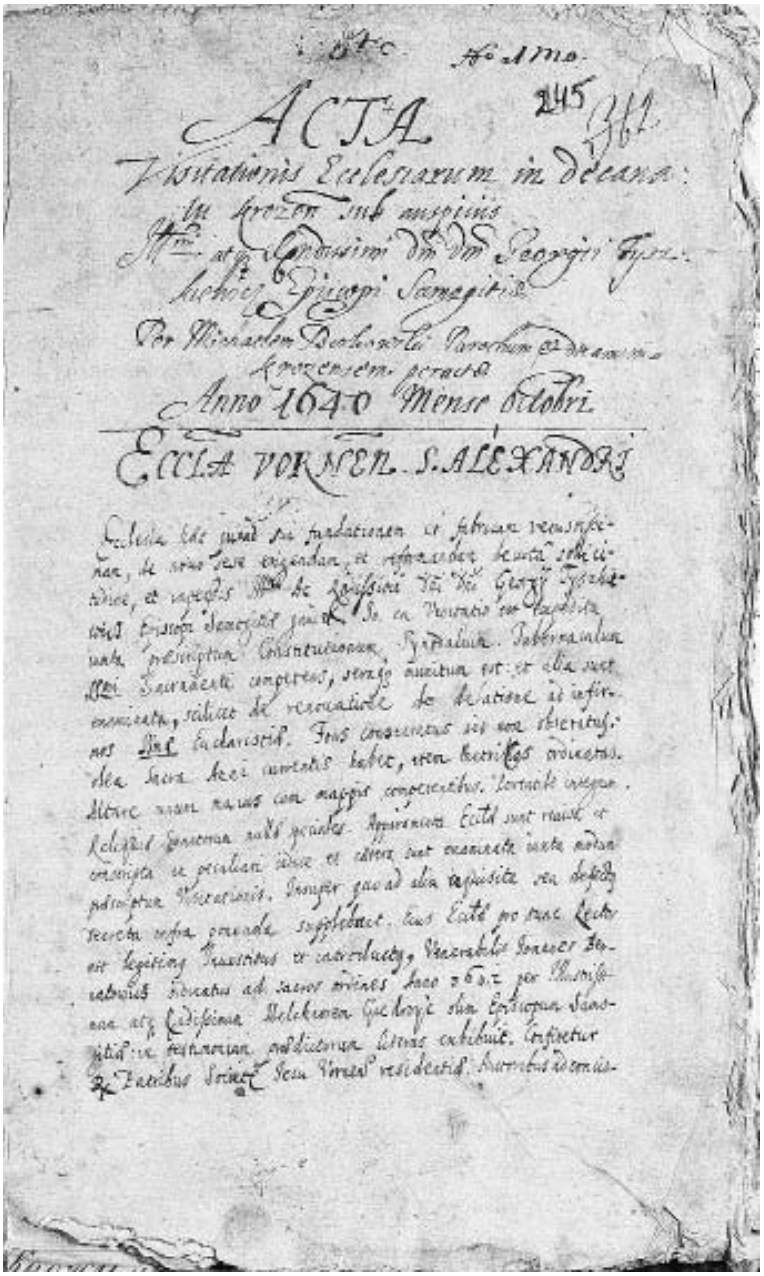

Actus visitationis decanalis eccl. Varnensis A. D. 1640
(LVIA, f. 669, ap. 2, b. 322, fol. ...)

ACTA VISITATIONIS DECANATUS KRAŽENSIS (A. D. 1640)

Orig.: LVIA, f. 669, ap. 2, b. 322, ff. 245r–252v.

[a]ACTA VISITATIONIS ECCLESIARUM IN DECANATU KROZENSI SUB AUSPICIIS ILL.[MI] ATQUE REVERENDISSIMI D.NI D.NI GEORGII TYSZKIEWICZ, EPISCOPI SAMOGITIÆ, PER MICHAELEM BORKOWSKI, PAROCHUM ET DECANUM KROZENSEM, PERACTÆ ANNO 1640 MENSE OCTOBRI[b]

LVIA, f. 669, ap. 2, b. 322, fol. 245r

ECCLESIA VORNENSIS S. ALEXANDRI

Ecclesia hæc quoad sui fundationem et fabricam vetustissimam de novo sese erigendam et reformandam devota sollicitudine et impensis Ill.[mi] ac Reverendissimi D.ni D.ni Georgii Tyszkiewicz, Episcopi Samogitiæ, gaudet. In ea Visitatio est expedita iuxta præscriptum Constitutionum Synodalium. Tabernaculum SS.[mi] Sacramenti competens seraque munitum est; et alia sunt examinata, scilicet de renovatione, de delatione ad infirmos SS.mæ Eucharistiæ. Fons consecratus, sed non obseratus. Olea Sacra anni currentis habet, item metricas[c] ordinatas. Altare unum maius cum mappis competentibus. Portatile integrum. Reliquiæ Sanctorum nullæ speciales. Apparamenta Ecclesiae sunt revisa et conscripta in peculiari indice, et cætera sunt examinata iuxta modum præscriptum Visitationis. Insuper quoad alia requisita[d] seu defectus Decreta infra ponenda supplebunt[e]. Eius Ecclesiae pro tunc Rector est legitimus, investitus et introductus Venerabilis Ioannes Bernatowicz, ordinatus ad sacros Ordines anno 1602 per Illustrissimum atque Reverendissimum Melchiorem Giedroyć, olim Episcopum Samogitiæ; in testimonium prædictorum literas exhibuit. Confitetur R. Patribus Societatis Iesu Vornensis Residentiæ. Auctoribus ad concio- // -nes habendas utitur dicta *Postylla* Wuyko *fol. 245v*
Societatis Iesu, item alio auctore Anonymo Polono Catholico in festa, item

---

[a] *supra textum aliis manibus scriptum* 5to *(vel* 6to*) et* N° 1mo

[b] *titulus scriptus prob manu visitatoris; abhinc scribitur manu notarii*

[c] *cor ex* metrikas

[d] *cor, fort ex* inquisita

[e] *prob cor ex* supplebant

Osorio[a] [!], Stapletonio. Ex parte casuum resolvendorum[b] et dubiorum in confessionibus authorem habet Emmanuelem[c] Sa Societatis Iesu et scripta. De vita et conversatione eius in alio libello separato et secreto, uti et de aliis Beneficiatis.

DECRETA DECANALIA, CIRCA VISITATIONEM ECCLESIAE VORNENSIS 24 OCTOBRIS ANNO 1640 LATA[d]

1. Baptisterii clausura non est, idcirco quamprimum procuretur et applicetur. Item Sacrarii ostium eget sera fortiori ab intus ob securam conservationem[e] sacræ supellectilis et argenti. Carbona quoque, pridem inculcata, omnino instituatur, victricique ex civibus eligantur duo viri fideles, qui separatam clavem habeant, manente altera apud Dominum Parochum; liberque perceptarum et expensarum comparari debet.

2. Necessitates Ecclesiæ ex ambona commendandæ sunt populo sæpius, ut manus adiutrices ferant, præsertim nunc pro fabrica novæ Ecclesiae et eius necessitatibus.

3. Ex antiquis casulis damascenæ materiæ attritis et usui ineptis antependia resarciri et comparari possunt, idque committitur industriæ R.ndi D.ni Parochi.

4. Literæ commutationis agrorum plebanalium, per Revisorem Regium Iwanum Iłgowski factæ idiomate ruthenico, in Archivum inferantur, et polonice transsumptæ[f] domi servetur.

5. Quoad officium et obligationes subditorum parochialium, ut fiat ordinatio seu commisio [!] per assignatos Revisores a Perillustri Domino Archidiacono et Administratore Samogitiæ Episcopatus, instabit R.ndus Parochus.

6. Legatum pium antiquum sexagenarum triginta, post mortem Nobilis Woyciechowicz Ecclesiae inscriptum, quia tenet bona defuncti D.nus Kiełpsz Nobilis, ab eo exigendum, et agendum amicabiliter et iure, si opus fuerit.

7. Rationes expensarum, nunc et antea factarum in pauperes, modernus Provisor famatus Zacharzewski, civis Vornensis, ut reddat, omnino est instandum.

8. Cætera pietati et vocationi pastorali, prudentiæ et dexteritati commendantur.

---

[a] o *in medio verbi cor*

[b] *fort cor ex* -arum

[c] *ms* Emanuelis

[d] Decreta Decanalia... lata *manu visitatoris*

[e] o *in initio verbi cor*

[f] *ms* transsumptum

ECCLESIA POVONDENSIS

// Descriptio eius patet ex Visitatione anni præteriti, sed nunc magis *fol. 246r*
ruinam minatur, ut populus merito vereatur intrare Ecclesiam (prout retulit Commendarius), ne obruatur insperato casu. Visitatio circa eam Ecclesiam est expedita, scilicet Venerabilissimi Sacramenti, altaris, Fontis, mapparum, vasorum caeterorumque apparatuum, omniaque hæc sunt revisa et regestata. Fons Baptismalis negligentia primi Commendarii non erat consecratus, similiter nec extabant Olea recentia huius anni; afferri tamen statim in præsentia mea ex Cathedra curavi. Metrica baptisatorum inordinatissime scripta; supellex sacra distorte asservatur, et quædam desunt. Hos deffectus [!] antecessori suo Venerabili Ioanni Mickiewicz imputabat modernus Commendarius V. Alexius Szymkiewicz. Hic confiteri se Patribus Societatis Iesu Krosensibus et Vornensibus asseveravit; authores ad concionandum (quibus utitur) exhibuit „Sermones discipuli" in dominicas et festa, *Postyllam* Wuyko Societatis Iesu, Vitas Sanctorum polonicas, Evangelia lithuanica[a]. Item breviarium integrum, diurnale, rubricellam. Decreta præteriti anni per eundem Venerabilem Ioannem Mickiewicz esse dixit suppressa[b]. Quoad reliquos defectus lata sunt sententia.

DECRETA CIRCA VISITATIONEM ECCLESIÆ POVONDENSIS, LATA ANNO 1640 OCTOBRIS 25[c]

1. Templum quia ruinam proximam et repentinam minari videtur, populusque iam ob præsens periculum Ecclesiæ adire non vult nec audet, ideo consilio opus est et ordinatione Perillustris et Admodum R.ndi D.ni D.ni Administratoris in hoc negotio.

2. Portatile præsens violatum non valet usui altaris, quapropter hoc redintegrari et pro nunc ad Sacrificia peragenda aliud curari debet quantocyus.

3. Superpelliceum a R.ndo D.no Ioanne Bernatowicz, Parocho Vornensi, dum ageret vices quoque Commendarii in Povondensi Ecclesia, inde exportatum recuperari et Ecclesiæ propriæ restitui debet.

4. R.ndus D.nus Ioannes Mickiewicz, olim Commendarius Povondensis, qui res ecclesiasticas inordinate abeundo reliquit, multaque desiderantur, ut mensæ duæ ecclesiasticæ, ferramenta Ecclesiæ, tobalia 4. Item regale instrumentum, quod erat bonum, eiusdem industria pessundatum [!] inutileque est redditum.

---

[a] Evangelia lithuanica *subnot rec*

[b] p *ins sup lin*

[c] Decreta circa... Octobris 25 *manu visitatoris*

5. Item carbonam iuxta Decretum non instituit piaque legata [a] et porrectio-
fol. 246v // -nes sibi appropriavit per annos tres residentiæ suæ; propter hæc omnia defferendus [!] est ad Officium Illustrissimi per Successorem, modernum scilicet Commendarium vel alium, ut citetur ad instanciam Instigatoris Curiæ Ill.mi.

6. Quicunque extiterit Commendarius, præsens et futurus, diligentissime curet, si contigerit ab eadem Ecclesia commigrare alio ex ordinatione Superiorum, ut imposterum sacram supellectilem, Decreta Decanalia et alia attinentia iuxta regestrum ordinate in præsentia Venerabilis Parochi Uzwentensis Successori suo, seu vacante Ecclesia Advocato Povondensi seu Præsidi Curiæ Povondensis reddat et committat.

7. Corbona omnino institui debet, victricique eligendi arculaque paranda, in qua pecunia collecta asservetur, et claves duæ sæparatæ [!] habendæ, uti moris est in aliis Ecclesiis.

Cætera pietati, dexteritati et vocationi Commendariorum committuntur.

ECCLESIA UŻVENTENSIS

Visitatio circa Venerabilissimi Sacramenti asservationem, renovationem, deportationem ad infirmos, item circa altare unum maius (nondum enim extant alia), apparatus et mappas[b] eius, circa Fontem Baptismalem, munitionem eius, munditiem aquæ et consecrationem, item circa Olea Sacra est instituta et peracta. Sacra supellex est revisa, item metricæ ecclesiasticæ, corbona, eiusque perceptarum et expensarum est ratio reddita.

Ecclesia ipsa nondum consecrata, habet tamen indultum. Parochus R.ndus D.nus Ioannes Pella investitus, introductus legitime; eosdem authores habet ad usum concionum et conscientiarum resolvendarum, quos anno præterito. Patribus Societatis Iesu Crozensibus confiteri se, et aliquando aliis Religiosis in transitu asseveravit. Legata pia nulla anni huius sunt Ecclesiæ inscripta. Baccalaureus et Schola extat, idem et Cantor. Matutina et Vesperæ diebus festivis ex ordinatione Ill.mi D.ni D.ni absolvuntur. Decreta præterita quædam impleta, quædam sunt implenda; sequentiaque monita sunt adiuncta.

---

[a] est *del*

[b] *ms* apparatuum et mapparum

DECRETA CIRCA VISITATIONEM ECCLESIÆ UZVENTENSIS, 26 OCTOBRIS ANNO 1640 LATA

// SUNT SEQUENTIA[a] *fol. 247r*

Aliquot Decreta[b] Visitationis præteritæ ut impleantur omnino, sub pænis arbitrariis Officii Ill.mi atque R.ndissimi D.ni D.ni Nostri Loci Ordinarii. Ecclesia nova tabulato quoque novo eget, item altare maius umbella; utrumque ut fiat, curandum est. Testimonium[c] Oleorum Sacrorum anno currenti acceptorum, quia non produxit in Visitatione moderna, omnino procurandum est, ut in sequenti commonstret; secus culpam pæna sequetur. De breviario[d] novo comparando (quia antiquum ineptum), item de Schola ordinatiori erigenda, Baccalaureo alio pueris præficiendo (quia hic ebriaco [!], contumax et suæ vocationis negligens est) quamprimum invigilare et providere R.ndus D.nus Parochus tenebitur, idque serio commendatur. Ad modernum victricum[e] alius e civibus adiungi debet, communicato consilio et auxilio Generosi Vicetivonis Užwentensis; qui[f] separatas claves habebunt, tertia apud Parochum[g] manente, perceptarum et expensarum rationes connotabunt. Item condignum[h] seu[i] requisitum esse[j] videtur, ut nostram substanciam in spiritualibus quotlibet [!] annis augeamus, novos scilicet authores comparando, ut simus potentiores in exhortando; idque commendatur etiam et R.ndo D.no Parocho Uzwentensi.

Cætera vocationi et conscientiæ reliquuntur.

ECCLESIA KIELMENSIS

Nova huius Ecclesiæ fabrica ultra fenestras prope tabulatum, Deo favente et Venerabilis D.ni Parochi Nicolai Limont sollicitudine est erecta; perfici ulterius non potuit ob inopiam materiæ et frigidæ hyemalisque auræ subsecutam sevitiem [!]. Oratoriolum cum tecto ad maius altare intra parietes novos extructum est Sacrificiorum commode peragendorum causa.

---

[a] Decreta circa... sunt sequentia *manu visitatoris*

[b] Aliquot Decreta *subnot; mg adscr* 1

[c] *subnot; mg adscr* 2

[d] De breviario *subnot; mg adscr* 3

[e] Ad modernum victricum *subnot; mg adscr* 4

[f] i *prob cor*

[g] r *cor*

[h] Item condignum *subnot; mg adscr* 5

[i] *cor*

[j] *ins sup lin*

Legata et oblata pia sunt connotata in peculiari libello. Ex parte Parochi confiteri se dixit plerumque Patribus Societatis Iesu Krozensibus et aliis Religiosis in transitu[a]. A casibus reservatis absolvendi facultatem habet. Item authores sufficientes ad docendum et conscientias hominum quietandas produxit.

Cætera sequentibus Decretis sunt præscripta et intimata.

fol. 247v

DECRETA DECANALIA, CIRCA VISI- // -TIONEM [!]
ECCLESIÆ KIELMENSIS 28 ANNO 1640 LATA[b]

1. Decreta, quæ non sunt impleta anni præteriti, ad executionem deducantur omnino[c] [?], præcipue de Rituali Romano comparando et campanili fortificando.

2. Ob maiorem securitatem apparamentorum quorundam Ecclesiæ et ob reverentiam Venerabilissimi Sacramenti, et tutam asservationem in Ecclesia, ostium templi quamprimum ut fiat, est curandum, et ut foramina circa fundamenta Ecclesiæ obturentur, providendum.

3. Materia[d], quæ desideratur ad fabricam Ecclesiæ consummandam, hyeme sequenti curanda est, convehenda est, invocato brachio parochianorum et aliorum benefactorum; licet in principiis quoque multorum virtus refrixisse videatur, in fine tamen spirante Deo accendi poterit.

4. Schola erigenda nova est, ne vaccent [!] scholares; iidem tempore matutino dominicam orationem recitabunt, salutationem angelicam et symbolum coram populo, cathechisticamque doctrinam, per interrogationes idiomate Samogitico decertantes[e], ex[f] libello doctrinæ Christianæ, a Canonico Samogitiæ Nicolao Douksza, seu recens a Patre Ioanne Iachnowicz[g] Societatis Iesu edito proponent, instructi et eruditi primum per Baccalaureum suum.

5. Legata pia recuperanda sunt, præsertim nunc urgente Ecclesiæ necessitate.

6. Ad fines determinandos Parochiæ Kielmensis fundorum, quia mixtim iacent cum fundis Generosi D.ni Georgii Gruzewski, Iudicis Terrestris, necesse est ex Archivio [!] seu a[h] Perillustri D.no Ioanne Kozakiewicz Canonico, vendicatore [!] horum bonorum, iura recuperare et requirere, atque pro vere

---

[a] plerumque... transitu *subnot rec*

[b] Decreta Decanalia... anno 1640 lata *manu visitatoris*

[c] *cor*

[d] a *in fine verbi prob cor ex* æ

[e] per interrogationes... decertantes *subnot rec*

[f] x *prob cor*

[g] Samogitiæ… Iachnowicz *subnot rec*

[h] *ins*

sequenti Commisarios [!] ab Ill.mo D.no Loci Ordinario seu eius Episcopatus pro nunc Administratore authoritativos impetrare, ut via faciliori et potentiori id negotium expediatur.

7. Item quid agendum sit ex parte exundationis stagni eiusdem D.ni Iudicis Terrestris super pratis Plebanalibus, consilium ab Ill.mo vel eius Generali Officiali exposcendum. Item quomodo audaciam Prædicantis seu Ministri Calviniani obviandum, ne matrimoniis Catholicorum adstare, præsertim rusticorum, possit et valeat.

ECCLESIA CZAKISCENSIS

// Hæc ut consumetur [!] et perficiatur quoad suam fabricam, eget *fol. 248r*
auxiliatricibus manibus Patroni et parochianorum[a], et instantia atque sollicitudine Parochi. Nunc tamen convestita tecto stramineo commode inservit Sacris et Divinis obeundis atque populi devotioni. In ea Ecclesia altare unum est maius. Portatile integrum habet mappasque competentes, licet immundas, Fontem Baptismalem, Olea Sacra, supellectilem ecclesiasticam metricasque attinentes; hæc omnia sunt revisa.

Curatus modernus R.ndus D.nus Ioannes Mickiewicz produxit literas commendariatus et approbationis, item authores et concionatores, quibus utitur; ipse vero confitetur Parocho proximiori Srednicensi[b], alias Wilkiensi. Parochianos quoque suos sedulo exequi confessionem Paschalem asseveravit.

Cætera requisita sequentibus Decretis proponuntur.

DECRETA DECANALIA, CIRCA VISITATIONEM ECCLESIÆ CZAKISCENSIS ANNO 1640 OCTOBRIS 8 LATA[c]

1. Venerabilis D.nus modernus Curatus Czakisciensis [!] quamprimum novum breviarium habere curabit, de quo et anno præterito serio monitus fuit, idcirco et in sacrarum recitatione multum deliquisse[d] præsumitur horarum.

2. Altare[e] maius tabulato ligneo cooperiendum est quantocyus omnino, ne a muro putrefiant corrumpanturque apparamenta, sicuti in præsenti repertum est.

---

[a] rum *cor*

[b] *cor*

[c] Decreta Decanalia... Octobris 8 lata *manu visitatoris*

[d] *prob cor*

[e] *ms* Altera

3. Mappæ, corporalia, subcorporalia, purificatoria laventur incontinenti; mundaque imposterum servare[a] et habere curabit, memor quia mundissimum Sacrificium in iis peragitur castissimumque Corpus Domini collocatur; atque pro iis cæterisque[b] apparamentis recondendis arcam omnino comparabit.

4. Item opus est arcula corbonaria, in quam collecta diebus festis aliæque piæ porrectiones fidelium deponantur; atque ad id officii munus exequendum duo victrici, viri boni, e parochianis eligendi sunt, qui clavem[c] habeant peculiarem, alia manente apud Curatum; notarique debent perceptarum et expensarum rationes a victricis in libro speciali.

5. Necessitates huius Ecclesiæ, tanquam novellæ et inopis, sæpius ex ambona commendandæ populo, ideoque et corbona ad ostium templi diebus festivis exponenda, excipiendis oblationibus obvia.

6. Portatile, missale, chrismale et alia, quia propria Ecclesiæ huius non sunt, successive curanda.

fol. 248v // 7. Calix in medio sui extra cuppam debilitatus et ad sacrificandum periculosus sine mora et ulla dilatione reparari debet.

8. Schola[d] est erigenda, quandoquidem et Benefactores instant, et trabes pro illa ab [e] Generoso[f] Rybinski, Patrono huius Ecclesiæ, donati et convecti sunt. Item cæmeterium successive sepiendum trabibus, iam studio parochianorum ad id opus comportatis de facto.

9. Sicuti consuetudo pia fert fitque in aliis Ecclesiis, et vocatio sacerdotalis exigit, incumbendum est atque devote assuescendum, ut[g] per singulas septimanas non modo diebus festivis, sed et ferialibus, saltem quarta et sexta feria atque sabatho, celebrentur Divina[h] in propria Ecclesia, et memoria defuncti Patroni Ecclesiæ non intermittatur[i], de qua re et coniunx eius derelicta tanquam Patrona expostulavit, atque deinceps fieri Sacraque offerri postulavit.

10. Legatum pium, a pie defuncto D.no Iazewski sexaginta[j] sexagenarum inscriptum testamentaliter Ecclesiæ, a cive Eyrogolensi Iosepho Iankienaytis (paupere et inope, ut vulgus dicit) recuperare contendat, in quantum fieri potest.

---

[a] *ms* servarent
[b] iis cæterisque *cor*
[c] m *cor*
[d] *subnot rec*
[e] Admodum *del*
[f] *ms* Genoroso
[g] *cor*
[h] n *cor*
[i] *cor ex* intermittantur
[j] *cor*

11. Campanulam maiorem recuperet cumque alia ad ostium Ecclesiæ pendente coniungat, ut serviant ambæ pro convocando populo; et pro animabus defunctorum pulsentur post Sacrum diebus festivis, sicuti fit in aliis Ecclesiis.

12. Pro grandiori nova campana comparanda, sicuti intendunt et cupiunt parochiani, symbolum seu contributio exigatur, collectoresque duos e parochianis, probos viros, ob maiorem fidem et auctoritatem deligat, qui scripto connotent largitores et benefactores, pecuniamque datam apud se, seu satius in corbona Ecclesiæ conservent, daturi rationem tum, dum ad opus intentum pecunia expendetur. De rebus derelictis et legatis pro Ecclesia Czakisciensi [!] ab Antecessore suo, piæ mæmoriæ [!] Venerabili Adamo Ulaż, cum quibus interest, amicabili, alias iure agere et requirere oportet.

Hæc et alia in principio licet sint gravia ad exequendum, tamen primum magis requisita et necessaria; cætera successive officere et perficere R. D.nus modernus Curatus[a] conabitur ad laudem Dei, Deiparæque et Divorum gloriam.

ECCLESIA BETIGOLENSIS

Hæc Ecclesia tanquam Prælati licet a Visitatione Decanali sit exce- // -pta, *fol. 249r*
nihilominus eam per modum hospitis et transeuntis atque ratione personæ Vicarii, in quem lex Visitationis Decanalis cadit, atque invitante ipso Illustri D.no Decano Samogitiæ visitavi, omnia ordinata in Ecclesia et munda reperi. Vicarium agit Venerabilis Christophorus Goyżewski. Breviarium, rubricellam, authores, quibus utitur ad concionandum, literas vicariatus, approbationis examinavi; laudabaturque a parochianis ipse de vita, conversatione atque sui officii exercitio diligenti[b].

Monita circa Visitationem Ecclesiæ Betigolensis, ad informationem V. Vicarii eiusdem lata 10 octobris[c]

1. Venerabilis D.nus Christophorus Goyżewski, Vicarius pro nunc Betigolensis, attendet Baccalaureo, qui hucusque negligens fuit in scribendis metricis, sub pæna arbitraria[d], infligenda per Admodum R. D.num suum, ut fideliter ordinateque imposterum scribat; seu eius stante negligentia et contumacia ipse D.nus Vicarius hunc laborem subire non gravabitur.

---

[a] *ms* Curanum

[b] *adscr manu visitatoris*

[c] Monita circa... 10 Octobris *manu visitatoris*

[d] ia *cor*

2. Metricæ liber ut introligatus habeatur, Perillustri D.no Decano et Parocho dicendum serioque intimandum.

3. Item agenda antiqua et lacerata, similiter missale antiquissimæ editionis egent, ut in ipsorum vicem novi prædicti libri substituantur et comparentur; idque similiter intimandum Admodum R.ndo D.no Parocho.

4. Fons Baptismalis ut sub clausura servetur, quantocyus curandum.

5. Quoad cætera agenda, perficienda, exequenda Synodales Constitutiones docent. Item praxis et dexteritas pia Perillustris et Admodum R.ndi D.ni Parochi atque Decani Samogitiæ suggeret et declarabit.

ECCLESIA EYRAGOLENSIS ET FILIA EIUS BUTKISCENSIS

Hæc noviter erecta est et iam tecto novo convestita[a] studio et sollicitudine R.ndi D.ni Michaelis Hanuszewicz, Parochi eiusdem Ecclesiæ legitimi atque multum operosi et industrii[b]. Habet iam altaria tria cum iconibus egregiis, decenter et competenter mappis et aliis requisitis instructa. Ciborium novum deauratum, bene munitum, in quo Venerabilissimum Sacramentum servatur, et renovatur solitis temporibus. Fons Baptismalis clausus, aquamque mundam consecratam habens, similiter et Olea Sacra huius anni atque metricas recte conscriptas. Supellex ecclesiastica ordinata et munda. Indultum Ecclesiæ extat. Idem de confessione Paschali parochianorum, administratione sacramentorum, Matutinorum, Vesperarum decantatione festivis diebus,
fol. 249v Schola, Baccalaureo inquisitum est, satisque fieri com - // pertum. Ipse Parochus diligens sui officii esse videbatur et audiebatur; celebrat frequenter, diebus etiam ferialibus. Confitetur Parocho Wilkiensi et aliis in transitu approbatis. Breviarium integrum ad recitandum divinum officium, authores quoque ad exhortandum et conscientias enodandas[c] sufficientes[d] et approbatos habet. Quoad cætera, subiungantur.

DECRETA DECANALIA, CIRCA VISITATIONEM ECCLESIÆ EYRAGOLENSIS LATA OCTOBRIS 9 ANNO 1640[e]

1. R.ndus D.nus Parochus Eyragolensis Decreta anni præteriti quædam pauca non impleta exequi curabit.

---

[a] *cor*

[b] ii *cor*

[c] conscientias enodandas *cor*

[d] tes *cor*

[e] Decreta Decanalia... anno 1640 *manu visitatoris*

2. Theca decens pro SS.mo Sacramento deportando ad infirmos cum[a] stolla peculiari, huicque tantummodo serviens usui comparanda est.

3. Liber compactus pro Benefactorum nominibus consignandis et aliis largitionibus piis collectisque et expensis pro fabrica Ecclesiæ conscribendis quamprimum debet confici[b]; similiter libellus ordinatior ad connotationem pecuniæ corbonariæ.

4. Pia legata R.ndus D.nus Parochus antiqua et nova recuperare non desinet[c], eaque in cathalogum benefactorum inferet.

5. Cæterum quia multo labore, studio et sollicitudine atque ferventi zelo incumbit et agit circa fabricam Ecclesiæ eiusque necessitates, monitis et Decretis ulterioribus non eget, sed laudari virtus et zelus tantus meretur, ut magis crescat.

ECCLESIA GIRTOKOLENSIS

Visitatio in Ecclesia altaris SS.mi Sacramenti, Fontis Baptismalis, Oleorum Sacrorum, metricarum, sacrae supellectilis, sicut et in aliis Ecclesiis, est præmissa. Pecunia corbonaria, item symbolum[d] pro nova campana maiori iam empta tam in perceptis, quam in expensis sunt examinata et computata in Visitatione moderna, manuque Decani subscripta. Ex parte devotionis ecclesiasticæ peragendæ et muneris sui obeundi pro viribus suis et obligatione rationem sufficientem Venerabilis Ioannes Dowiat, modernus Commendarius Girtokolensis, dedit. [e] Conquæstus[f] vero est idem Commendarius non reddi sibi salarium decem sexagenarum a Magnifica D.na Kryszpinowa, moderna // Ważynska, ratione subditorum eius, quibus *fol. 250r*
inservit [!!] ab annis quatuor; quod salarium antiquitus[g] Antecessoribus eius pendebatur. Confiteri se dixit Commendario Rosienensi et aliis proximioribus; authoribus ad concionandum[h] utitur pro suo captu, etiam polonicis. Quoad reliqua, sequentia sunt addita.

---

[a] *cor*

[b] *ins sup lin manu visitatoris*

[c] et *cor*

[d] um *prob cor*

[e] hoc non scribatur [*fort* scribitur *vel* scribetur] in alio exemplari *del*

[f] æ *prob cor ex* e

[g] t *inter* i *et* u *cor*

[h] n *in medio verbi cor*

DECRETA DECANALIA, PRO ECCLESIA GIRTOKOLENSI 10 OCTOBRIS LATA[a]

Decreta Ill.mi D.ni D.ni Loci Ordinarii lata anno 1638 et Decanalia anno 1636 quia executus est R.ndus D.nus Dowiat, Commendarius Girtokolensis, laudem meretur; nova in præsenti hæc proponuntur.

1. In primis stollam novam comparabit ex pecunia legata vel corbonaria, bursaeque[b] aplicabit [!], ut moris[c] [est][d] in aliis Ecclesiis, pro Venerabili Sacramento deferendo extra oppidum ad infirmos.

2. Liber alius extra metricam curari debet peculiaris compactus, in quo inscribatur percepta et expensa pecunia corbonaria; item in eodem nomina Benefactorum sub titulo separato, qui obtulerunt suas largitiones pro campana nova comparanda, ex regestro connotabuntur, similiter et alia pia legata seu porrectiones pro Ecclesia factæ ibidem subsequenter inscribantur.

3. Iidem Benefactores et alii vivi et defuncti ex ambona post concionem orationibus populi congregati commendentur.

4. Pecuniæ et rerum post decessum[e] Mathæi Wolski derelictarum partem, adhuc non redditarum, a R.ndo D.no Martino Burba, Parocho et Decano Wilkiensi, recuperet quamprimum et iuxta ordinationem Ill.mi D.ni Loci Ordinarii in fabricam Ecclesiæ convertat expensasque connotatas habeat.

5. Ecclesiæ parietes quia ruinam[f] minantur, huic malo providendum serio et obviandum tempestive, communicato auxilio cum modernis Dominis Revisoribus bonorum Illustrissimi et cum parochianis.

6. Ex parte funeralium, scilicet a campanarum pulsu, processione, Missa et aliis ritibus, florenus unus iuste competere videtur V. Commendario, ut in praxi ea consuetudo servatur; a pulsu campanarum pro una vice quinque grossi polonici cedere debent, exceptis civibus et Benefactoribus, qui contributionem[g] pro maiori campana fecerunt; idem præstandum pietatis munus gratis aliis pauperioribus parochianis.

fol. 250v // 7. Quod reliquum est, industriæ, dexteritati et vocationi commendatur, ut vigilantes et operosi inveniamur in vinea Domini, expectantes denarium æternæ contributionis.

---

[a] Decreta Decanalia... 10 Octobris lata *manu visitatoris*

[b] *ms stollæque*

[c] *cor*

[d] *ms om*

[e] *ms* decretum

[f] rui *prob cor*

[g] em *prob cor*

ECCLESIA WIDUKLENSIS

More aliarum Ecclesiarum visitatarum superius et in hac sunt revisa, examinata, conscripta. Commendarium[a] pro nunc agit V. Nicolaus Witort; de eius vita et conversatione sufficienter est descriptum in inquisitione peculiari, ante per me, Decanum Krozensem, facta. Confiteri se dixit Rosienensi, aliquando Niemoksztensi Commendariis. Breviarium, rubricellam authoresque sermocinarios[b] revidi[c]. Cives multique parochiani, sane non contenti eo Commendario, postulant obnixe[d], ut mutetur; et[e] alius[f] ex[g] gratia Illustrissimi seu eius Officialis substituatur et detur huic Ecclesiæ. Quod attinet ad reformationem in aliquibus, sequentibus Decretis sunt expressa.

DECRETA DECANALIA, CIRCA VISITATIONEM ECCLESIÆ WIDUKLENSIS OCTOBRIS 4 LATA ANNO 1640[h]

1. Decreta anni præteriti 1639 adimpleantur, videlicet crux fracta et calix reparetur ex pecunia corbonaria vel piæ legationis.

2. Item corbona peculiaris Confraternitatis S. Angeli Custodis, anno integro non instituta et intermissa cum dispendio, nunc quantocyus procuretur, liberque compactus pro scribendis perceptis et expensis, et alius[i] pro nominibus sodalium connotandis habeatur.

3. Approbatio a casibus Sedi Ordinariæ reservatis obtinenda est. Item indultum pro Ecclesia. Pium quoque legatum 25 florenorum, inscriptum Ecclesiæ a[j] pie defuncta vidua, coniuge Nobilis Legatowicz, apud executores testamenti requiret et recuperari contendet V. modernus Commendarius seu Successor.

4. Monita hæc superadduntur. Baptisterium quoad clausuram et operculum est restaurandum. Victrici novi instituendi, viri probi, ex civibus seu parochianis.

5. A Benefactoribus largitiones pro Ecclesiæ novæ edificio [!] promissæ repetendæ sunt instanter, cæterisque parochianis, ut sequantur exemplum piorum eeleemosynariorum [!], commendandum; atque ut cæpit R.ndus

---

[a] *ms* Commendariarium

[b] *ms* sernocinarios

[c] vi *cor*

[d] xe *cor*

[e] de provisione *del;* et *ins sup lin*

[f] *cor*

[g] *cor, prob ex* de

[h] Decreta Decanalia... lata anno 1640 *manu visitatoris*

[i] *cor*

[j] *cor*

D.nus Commendarius negotium pro gloria Dei promovere, non desinat.

6. De legato pio centum florenorum, quos cæpit expendere pro tegulis Ecclesiæ novæ et aliis necessitatibus, cum iussu et permissu Perillustris
fol. 251r D.ni Archidiaconi modernus // D.nus Commendarius connotabit diligenter dispensatam pecuniam, rationem de eadem redditurus.

7. Item oblationum[a], donationum tam in pecuniis, quam in victualibus, a D.nis Parochianis pro Ecclesiæ fabrica de facto præstitarum, [regestrum][b] nominatim in separata[c] metrica conscribat; item dispensationem[d] et extraditionem earundem oblationum, quibus debebitur et ordinabitur dari ex mandato et dispositione Superioris.

8. Pro concione sæpius formam et materiam Baptismi proponat, et inculcet populo, ut in gravi necessitate, scilicet propter debilitatem infantis seu inopiam[e] sacerdotis, quivis laicus peritus materiæ et formæ possit et valeat baptisare.

Hæc decreta seu monita Venerabilis D.nus modernus Commendarius et Successor eius adimplere tenebitur, et cætera, quæ Constitutionibus Synodalibus sunt sancita.

ECCLESIA NIEMOKSZTENSIS

Hæc superficietenus in Visitationis actis Decanalibus anni præteriti est descripta, nunc vero, scilicet 11 Octobris anno currenti, Visitatio est peracta circa altare SS.mi Sacramenti[f], Fontem et apparamenta ecclesiastica, præsente Baccalaureo Iacobo Klembowski et civibus aliquot, in absentia Commendarii V. Urbani Bolszewicz, qui monitus [de] Visitatione proxime futura discesserat, tamen nescitur quo, Ecclesia relicta. Instituta itaque est de novo Visitatio circa personam Venerabilis Urbani Bolszewicz et munia ac officia eius Martii 23 die anno 1641. Inprimis examinatus quoad literas Ordinum et Commendæ, præsto non habuit, sed alibi, scilicet apud Nobilem quendam se servare dixit. A casibus se inordinarie [!] reservatis absolvendi facultate carebat, quam authoritate Synodi Dyæcesanæ concessi oretenus usque ad Dominicam in Albis, exigente id necessitate fidelium Christi ad confessionem Paschalem concurrentium. Ipse vero Commendarius, cui confiteatur rogatus, respondit Widuklensi Commendario et Patribus Societatis Iesu Crozensibus. Item quomodo recitet horas canonicas et Matutinum, quomodo administrat

---

[a] u *cor*
[b] *ms om*
[c] a *in fine verbi cor*
[d] *prob cor*
[e] am *cor*
[f] *ms* Sacrament

sacramenta est examinatus. Item an ipsius culpa sine Baptismo infantes, infirmi sine sacramentis Pænitenitiæ et Eucharistiæ non sint mortui, respondit negative. Cathalogum authorum et librorum eiusdem revidi. Habet Bibliam Latinam[a] Vulgatæ editionis, Conciones polonicales Birkowianas, Postyllam polonicalem Wuykowianam, Sermones aureos Iacobi Devoragine [!], Osorium [!], Conceptus Besei [?], Stapletonium Contra Hæreticos, [b] Diez thomum [!] tertium, Dictionarium Concionatorum pauperum, Scrutinium Sacerdotale, Ewangelia [!] // lithuanopolonica[c], Annales Ecclesiasticos Barronii [!], Praxim *fol. 251v* difficilium casuum et alios libros minutiores. Quoad delationem et quærelas civium, verbaliter et severe monui, atque in scriptis monita ipsi peculiariter deservientia in vim Decretorum extradidi.

DECRETA DECANALIA, IN VISITATIONE ECCLESIÆ NIEMOKSZTENSIS ANNO 1640 OCTOBRIS 11 LATA[d]

In primis modernus V. Urbanus Bolszewicz et Successores implere debebunt[e] omnino, sub pænis arbitrariis Officii, Ill.mi Decreta Decanalia anni 1639 Septembris 15 lata, prouti sunt specialiter connotata.

Portatile similiter omnino aliud curandum, quia præsens exteriolatum [!] videtur. Nam et sepulchrum mobile, et dubium, an sit consecratum – nulla subscriptio et nota consecrationis extat.

Pro hostiis ad communicandum populum ferrum circulare grandius curari debet parandis.

Fontis Baptismalis vasculum sine ulla clausura, idque alienum est; proprium incontinenti curari debet omnino; et baptisterium, in quo aqua benedicta servetur, sit obseratum.

Item umbella, quæ parata extat, ambonæ est applicanda, foresque cancellis apponendæ[f].

Altaria collateralia[g] nuda; convestire mappis saltem simplicibus opus est.

Ad altare maius mundities servetur pavimentumque sæpius veratur [!]; eiusdem altaris [h] superficies superior et interior omnino est contegenda asseribus tabulatis, ne putrefiant mappæ et antependia, sicuti de facto corrupta et damnificata sunt notabiliter.

---

[a] *ms* Biblia Latina

[b] Diesz [?] *del*

[c] Ewangelia lithuanopolonica *subnot rec*

[d] Decreta Decanalia... Octobris 11 lata *manu visitatoris*

[e] bunt *prob cor ex* dunt

[f] p *post* a *prob cor*

[g] *ms* collateria

[h] eiusdem altaris *iter*

Corporalia, mappæ, subcorporalia, albæ abluantur et mundentur sæpius, quia Oblationi Mundissimæ sunt hæc apparamenta destinata.

Grandior campanula ad ostium Sacrarii appendatur pro dando signo in egressu sacerdotis ad Divina celebranda. Antependium quia unicum est solenne de materia damascena et in dies atteritur, aliud quoque curandum, saltem de simplici materia.

Et quia novella eget Ecclesia piis et adiutricibus manibus parochianorum quoad suum ornatum et decorem, ideo sunt commendandæ necessitates Ecclesiæ, non modo suæ propriæ utilitates, sicuti faciunt avari præsbyteri, se suaque offertoria et strenas pleno ore et ferventi oratione ex ambona populo intimantes, quæ sunt vero Iesu Christi reticentes.

Consueta solutio seu oblatio pecuniaria a loco sepulturæ in Ecclesia concessæ in corbonam Ecclesiæ deponatur; item cera et candellæ, in nundinis[a], solennitatibus et aliis temporibus a Christi fidelibus comportatæ et in honorem Dei et Divorum dedicatæ, in usum Ecclesiæ cedant, ut cerei numerosiores in altari exponantur et diebus dominicis et festivis cereus ante Venerabile[b] Sacramentum ardeat. Reliquum ceræ, quod supererit, vendatur, et pecunia in corbonam mittatur.

Idcirco et victrici duo sunt electi: unus Baccalaureus modernus Iacobus Klembowski, alter civis Niemoksztensis Casper Krysztapaytis. Quorum uterque
fol. 252r claves separatas // habebunt, tertiam vero apud se D.nus Commendarius servabit, qui et monere tenebitur victricos atque attendere, ut sui officii sint diligentes sineque scitu suo expendere de pecunia nihil præsumant.

Asseres pro parietibus templi convestiendis[c] quia sunt parati, instandum, ut D.nus Factor seu Præses pro tempore existens ad effectum deducat.

Hæc Decreta pro nunc existens V. D.nus Commendarius exequi tenebitur, et si alio ex ordinatione Superiorum commigraret, Successori suo adimplenda relinquet.

MONITA PECULIARIA VENERABILI URBANO BOLSZEWICZ, IN[d] VISITATIONE DECANALI AD REFORMATIONEM ET INFORMATIONEM EIUS PROPOSITA ET TRADITA[e]

1. Breviarium novum omnino et incontinenti curabit, quia modernum, quo utitur, est lacerum atque a principio sui multis foliis spoliatum usque ad horam 9.

---

[a] *ms* mundinis

[b] V *cor*

[c] *ms* convestiendi

[d] *cor*

[e] Monita peculiaria... proposita et tradita *manu visitatoris*

2. In Parochiali Domo omnino residendum est, supellexque propria ibidem[a] servanda; ob securitatem vero rerum et servitia præstanda servitor est conducendus, pro quo specialis merces est designata. Item puer, qui in domesticis et ecclesiasticis ministeriis deserviat, est habendus.

3. Pernoctationes extra Domum Parochialem omnino sunt dereliquendæ et imposterum vitandæ.

4. Obambulationes domorum et hospitiorum in oppido victus seu potus causa, quia molestæ civibus et scandalosæ, atque statum et auctoritatem præsbyteralem imminuentes et dehonestantes, omnino abhinc sunt respuendæ[b] [?] et cavendæ.

5. Focus ardeat sub tecto Parochiali, et olla ferveat domi, quæ subministret cibum pro prandiis et cænis honestis Venerabili Commendario moderno. Nec decet inhiare alienis ferculis seu poculis panemque sumere, nisi invitatum.

6. Avaritiæ malum, quæ ex multis argumentis apparet esse radicata, per contrarios actus liberalitatis, eleemosynarum, hospitalitatis, decentis sustentacionis sui ipsius eradicare conabitur, memor quia avaritia (quæ est inordinatus appetitus habendi) est idolorum [c] servitus[d].

ADDITAMENTUM

Duarum Ecclesiarum, Rosienensis et Szydloviensis, visitatio est prætermissa eam ob rationem, quia præsumuntur gauderi [?] immunitatibus et exemptionibus specialibus in hac parte Ecclesiæ Prælatorum et Canonicorum.

CONCLUSIO *fol. 252v*

Deus Optimus Maximus corda munda in nobis creet et spiritum rectum innovet in visceribus nostris[e]. Ad cuius honorem et gloriam Ecclesiæque decorem et utilitatem hæc sunt peracta.

Michael Borkowski,
Parochus et Decanus Krozensis,
suprascriptis actis meis manu mea subscripsi.

---

[a] b *prob cor ex* d

[b] *media pars verbi cor*

[c] *del* terminus*; inc manus visitatoris*

[d] *adscr*

[e] *cf Ps 50 (51):11*

APPENDIX

MODUS INTERROGATIONIS TEMPORE VISITATIONIS DECANALIS, IN SYNODO DIOECESANA SAMOGITIENSI A. D. 1639 PUBLICATUS

Ed.: *Collectanea constitutionum synodalium dioecesis Samogitiensis*, Vilnae, 1690, pp. 95–98.

MODUS QUO VISITATIONES DECANI FORANEI OBIRE DEBENT

Visitatio Sacrosancti Eucharistiae Sacramenti

An tabernaculum sit competens, seraque munitum?
An eius clavis a Parocho caute servetur?
An in loco conspicuo tabernaculum situm?
An suppositum SS. Sacramento corporale?
Pixides quot? et quales?
An sint distinctae pro deferendo ad infirmos?
Cum defertur ad infirmos Sanctissimum Sacramentum, an particulae aliquot relinquantur in tabernaculo propter ingredientes Ecclesiam interim?
An renovetur quolibet octavo die?
An lampas vel caereus, praesertim diebus Festis (ubi id Ecclesiae facultates permittunt) ardeat ante illud?
Ad aegrotos non longe et remotius agentes, quomodo deferantur?
An nihil praeter Sanctissimum Sacramentum in tabernaculo ponatur?

Fontis Baptismalis

An sit in Ecclesia decenti loco situs?
An sit ossorium, et a parietibus Ecclesiae separatum?
Patronus Ecclesiae unus, an plures, et qui?
An sit ibi aliqua Confraternitas? A quo instituta, erecta, et quae sit eius administratio?
An habeat aliquas indulgentias? A quo concessas et approbatas?

Coemeterii

An sit consecratum? An septum et clausum?

BONORUM ECCLESIAE

Literae fundationis Ecclesiae originales an serventur in Ecclesia Cathedrali?

Bona Ecclesiae quae sint? Et quantum ex iis pendatur?

Obligationes et officia subditorum quae sint?

Proventus ex ipsis in quos usus convertantur?

Bona Ecclesiae et aedificia an integra conserventur?

An singulis tribus annis meliorentur?

Bona si quae sunt alienata, an recuperentur?

Pecora Ecclesiae an sint? Et quot?

Inventaria eorundem bonorum fideliter an sint conscripta? Et num diligenter asserventur?

PAROCHI

Ostendat literas Ordinum et institutionis vel Commendae.

Sacramenta Ecclesiastica quo ritu et Ceremoniis, qua diligentia et devotione administret?

An sine Baptismo infantes vel infirmi sine poenitentiae, Eucharistiae, Extremaeve Vnctionis Sacramento decesserint?

Inquirendum in specie de aliis Sacramentis, et de praedicatione Verbi Dei.

An omnes Catholici Parochiani, et quot?

An Confessi pro Paschate?

An aliqui sint in Parochia publici delinquentes et impoenitentes?

An alique sint superstitiones, imprecationes, maleficia et praestigia?

An Parochus resideat?

An habeat plura beneficia?

Si pluras, an habeat dispensationem?

An sit sufficiens ad curam animarum? Si non, an habeat Vicarium, unum aut plures, pro exigentia loci et quantitate prouentuum Ecclesiae?

An zelo salutis animarum ostiatim visitet Parochianos?

Matutinum et Vesperae an singulis diebus Dominicis et Festis in Ecclesia decantentur?

Vicarius exhibeat similiter literas ordinum et approbationis ad excipiendas confessiones?

FAMILIAE PAROCHI

Inquirendum quae sit? Quam numerosa? Et num honesta?

VITAE PAROCHI ET CONVERSATIONIS

Cui confiteatur? Et quando Confessus sit?

An habeat Breviarium integrum?

Horas Canonicas an integre, attente et devote recitet?

An lectioni librorum pietatis vel doctrinae necessariae ad officium aliquid temporis impendat?

An temere et in odium status Spiritualis cum aliquibus personis litiget?

An Vestitu decenti, tam in Ecclesia, quam extra assidue utatur?

Quaerendum ex Ecclesiae Patronis, Oeconomis, populo, Consulibus, Scabinis, num Avaritiae, ebrietati, incontinentiae, illicitis venationibuset lusibus sit addictus?

In inquisitione autem circa visitationem facienda, caveant, ne ab ijs, qui examinantur, iuramentum in specie de vita et excessibus Sacerdotum exigant; sed duntaxat in genere exigendum esse iuramentum meminerint, ut dicant si quae sunt reformanda in Ecclesia tam in Parocho et aliis Sacerdotibus, quam in Parochianis. cap. Romana. De Censibus in 6 et Cap. qualiter et quando. Extra. De Accusationibus, Inquisitionibus et Denunciationibus.

LEGATORUM PIORUM

An sint et quae? In quos usus convertantur?

An sint Metricis Ecclesiae inscripta?

Si legata generaliter facta fuerint, facienda determinatio eorundem iuxta Ecclesiae necessitatem.

HOSPITALIS

Administratio eius ad quem pertinet?

Provisores an sint viri probi et providi?

Qualem habeat fundationem? An integre proventus solvantur?

Provisores an rationem datorum acceptorumque faciant? et cui?

Pauperes quot sint? An sint honestae conversationis?

An infirmi et ad laborem minime idonei?

An viri separati sint a faeminis?

An orationi vacent, et saltem in quolibet mense confiteantur?

An praeter fundationem aliquas habeant eleemosynas? Et quomodo iis utantur?

An sit Presbyter praepositus hospitalis? et An Officio suo satisfaciat?

Si hospitale habeat Capellam; An sit supellex Ecclesiastica? Si quae est, revidenda.

SCHOLAE ET RECTORIS ILLIUS

An circa receptionem Scholae fidei professionem fecerit?

An sobrie et honeste vivat?

An habitu talari utatur?

An pueros Parochianorum pietate et doctrina excolat?

An praeter Catechismum, grammaticam et alias artes; Musicam quoque eos docere non negligat?

INDEX PERSONARUM

Abagarus, rex 81
Abraham, figura 126
Adam, sacerdos 364
Adomaitis Czap et Kataryna, subditi 8
Adomaitis Grigutis, Kasula, Matulis et Stasus, subditi 7
Agnes, mater infantis 361
Alexander [VI], papa 107
Alexiewicz Petrus, vitricus Veliuonensis 154
Alexius, commend. Mosėdensis *vide* Szymkun
Ana, sponsa 362
Andrzej, oppidanus Akmenensis 12
Anna, mater infantis 366
Anna, vidua in Žagarė 7
Anna Iagielona, regina Poloniae 61, 64, 196
Antonowicz Joannes, baccal. et sacrist. Josvainensis 421
Anusowicz Michael, sac. 367
Anuszkowski Georgius, religiosus S. Francisci 115

Babinowski Matthaeus, can. Samogitiae, not. 33, 115
Balciunos Bartholomaeus, subditus 238
Balczewicz Ioannes, commend. Pajūrensis 375, 376
Bałtromieiewicz, vitricus Alsėdensis 144
Bałuzaitis Georgius, sponsus 364
Baniewicz Ioannes, curatus Laukuvensis 372, 400
Bankowski Matthaeus, curatus Surviliškensis 409
Barbara *vide* Zapolsczanka Barbara
Bargailis Barbara, Stanisław et Szymul, subditi 7
Baronius (*Baronio*) Caesar, auctor 443
Bartholomaeus Zelechowski, parochus Kvėdarnensis 362
Bartkun Joannes, oppidanus Veliuonensis 151
Bartoszowna Hedvigis, patrina 363
Bathoreus Stephanus *vide* Stephanus Bathoreus
Belle (Bełe / Bełła / Pella) Ioannes, parochus Užventensis 271, 274–7, 432
Benaytis Stanislaus, subditus 233
Berdowski, dominus 245
Bernataytis Paulus, subditus 238
Bernatowicz Ioannes, parochus Palangensis et Varnensis 365, 429, 431
Białkowska, domina 212
Białłozor Christophorus (Krzysztof), marsalcus et succamerarius Upytensis 167, 233, 319
Bienkowski Joannes, subdiaconus 115
Biezanowski Venceslaus, baccal. iaulensis 116
Bilonaytis Gaspar, subditus 238
Blaszkowski Nicolaus, custos et officialis Samogitiae 145, 146, 186, 231, 256, 263, 264, 293, 294, 327, 331, 357
Blinstrup, dominus 94
Bogdanowicz Ioannes, concubinarius 296
Bogdanowicz Stephanus, vic. iaulensis 115
Boiar Petrus, oppidanus Krakensis 324
Bolsewicz Urbanus, commend. Nemak tensis, alt. Betygalensis et curatus Dotnuvensis 301, 303, 411, 412, 421, 442–4
Bolsiewicz Albertus, curatus iaulėnensis 413
Bomszewicz [Casimirus], vic. Švėkšnensis 256
Bona Sfortia (*Sforza*), regina Poloniae 342
Borkowski Michael, can. Samogitiae, parochus et dec. Kraženсis 278, 279, 403, 429, 445
Borowska (Kurnicka) Christina, domina 318, 325, 358
Borowski Adam, dominus 325, 327
Borowski Hieronymus, nobilis 320, 358
Brolnicki [Nicolaus], thesaurarius MDL 90
Brzezinski Valentinus, dominus 77
Brzostowski, dominus 340
Bubilajtis Balte, Jurgis, Maciulis, Marcin et Staniulis, subditi 4
Bubils Janel et Jussis, subditi 4

Bublis Ambrassas, Petrul et Urbe, subditi 4
Budrik (Budryk) Ioseph, parochus Žagarensis et Kvėdarnensis 7, 383
Budrykowa Anastasia, domina 349
Buialski [Alexander], parochus Žvingensis etc. 362
Bułat Ioseph, vitricus Alsėdensis 144
Burba Martinus, parochus Vilkijensis, Josvainensis, dec. Virbalensis 331, 440
Burczak Andreas, can. Samogitiae 33
Busaeus Joannes, auctor 275
Buszaytis, viceadvocatus Nemak tensis 293

Caecilia Renata, regina Poloniae 171
Carewski [?], dominus 341
Casimirus, vic. eduvensis 174
Catarina Gregorii, patrina 364
Catarina Michaelis Rukin, sponsa 364
Chabowska, domina 165
Charlinska Elisabeth, domina 285
Chirosz, dominus 165
Chotkiewicz (*Chodkiewicz*) Ioannes 342
Chrzanowska, domina 318
Chrzanowski, dominus 11
Chrząstowski Michael, dominus 374, 378, 391, 392
Cybirs Onia, Petras et Wajciul, subditi 11
Cyprianus, episcopus Methonensis et suffraganeus Vilnensis 88
Czarnecki, dominus 165
Czecharski, parochianus Žagarensis 7
Czepaićiowa, parochiana Žagarensis 7
Czerniewski Albertus, parochus Žagarensis et Pašvitinensis 3–5, 69, 77, 78
Czerniewski Joannes, not. 178, 243, 260

Damaracki, nobiles 213
Dangwecky Jacobus, curatus Žarėnensis 385
Daniłkiewicz Stephanus, architectus 407
Danowski, dominus 349
Daugielowa, domina 269
Daukša *vide* Douksza
David, infans 366
Devoragine *vide* de Voragine
Deręgowski Petrus, dominus 396
Diotalevius (*Diotallevi Francesco*), nuntius apostolicus 382
Dobrica (Dobryka) Stanislaus, parochus Skuodensis, cancellarius Samogitiae 366, 403
Domeykowie, lutherani 165
Douksza (*Daukša*) Nicolaus, can. Samogitiae 434
Dowiat Ioannes, commend. Girkalnensis 439-440
Draudelis Jussas Moteiuns et Wensiulis, subditi 4
Drobysz, dominus 165
Dundurowa Giedviga, sponsa 365
Durnikiewicz (Durnikowicz) Adam, parochus Linkuvensis et Radvili kensis 99, 102, 120–2
Dzid (Dzyd), dominus 49–50
Dziewiałtowski, dominus 233

Eliaszewicz *vide* Geysz

Fronckiewicz, dominus 165

Gaigalas Martinus, testis 365
Garcarowa, parochiana Nemakštensis 292
Gardyszky Joseph, can. Samogitiae, curatus Šiaulensis 68, 114
Gaylaytis Nicolaus, pauper 270
Gedenis Joannes, civis Telšensis 350
Georgius Matkaitis, pater sponsae 366
Gertruda, subdita 252
Geysz (Giesz, *Geišas*) Eliaszewicz Melchior, parochus Kražensis, administrator dioecesis et episcopus Samogitiae, refferendarius MDL 25, 40, 75, 83, 88, 102, 103, 251, 280, 342
Gibayć Valentinus, civis Žagarensis 228
Giecia, testis 365
Giedgowć 249
Giedroic (Geidroic, Giedroić, Giedrojc, Giedroicius, Giedroyc, Giedroyć, Giedroc, *Giedraitis*) Melchior, episcopus Samogitiae 25, 32, 40, 65, 67, 68, 75, 81–83, 88, 92, 107, 121, 328, 409, 420, 429
Gielbut, dominus 293
Gintowska, domina 199
Gintowski, dominus 198, 199, 201
Girdajtis Giendruta, Jan, Jankus, et Jendrzey, subditi 11

Glinski Paulus, baccal. Skuodensis, patrinus 366
Golmin Petrus, civis Joniškensis 81
Gottowć (Gotouć) Christophorus, parochus Šilalensis et Grinkiškensis 383, 423
Goyżewski (Goyzewski) Christophorus, commend. Girkalnensis, vic. Betygalensis 297, 437
Goyzowski, nobilis 309
Grabowski Lucas, alt. Grinkiškensis 423
Gradowski, dominus 411
Grimza (Grymza) Albertus, curatus Gruzdensis et Papilensis, commend. Šakynensis 207, 209, 216, 223
Grużewski Georgius, iudex terrestris Samogitiae 434
Grużewski, tenutarius Kuršėnensis 210
Grużewski (Gruszewski), dominus 245, 247
Grzizys Sebastianus, oppidanus Veliuonensis 151
Guasiewicz *vide* Kuasewicz
Guda Stanislaus, pater sponsae
Gudowski Stephanus, patrinus 364
Gudowsky, pater infantis 364
Gudz Caspar, subditus 276
Gynait, dominus 298

Hanuszewicz (Hanuszowicz, Hanussewicz) Michael, parochus Ariogalensis et Łaukuvensis 303, 313, 371, 372, 438
Heydukaitis Thomas, oppidanus Veliuonensis 151

Ilgowska Anna, domina 28
Iłgowski Iwan, revisor 430
Iachimowicz, dominus 247
Iachnowicz (*Jaknavičius*) Ioannes, religiosus Soc. Iesu 434
Iacobus, campanator Krakensis 323, 324
Jacobus, baccal. Joniškensis 89
Jaknavičius *vide* Iachnowicz
Jakub, subditus 8
Iamunt Petrus, nobilis 339
Janczewski, dominus 165
Iankienaytis Ioseph, civis Ariogalensis 436
Iankiewicz Christophorus, commend. Papilensis 208
Iankiewicz Stanislaus, parochianus Kurtuvėnensis 252
Ianowicz Stanislaus *vide* Kieyżgaylo
Jaugel Valerianus, praefectus Šiaulensis 236
Jaugiel, dominus 165
Iawmont Ioseph, parochus Vainutensis 378
Jawnaitis Jacobus, sponsus 362
Iawoyszaytis Matthias, subditus 312
Javor (Jaworowski) Martinus, alt. Šeduvensis 236, 239
Jawor Stanislaus, sacristianus eccl. cathedralis 405, 415, 420
Iazewski, dominus 436
Ierzewicz [Michael Casimirus], parochus Seredensis 305, 311, 334
Joannes ex Ducibus Lithuaniae, episcopus Vilnensis 88
Iodowicz, nobilis 265
Jokubajtis Augustyn, Casia, Jurek, Pawel et Wilenis, subditi 11
Jokubajtis Balcius, Dasia, Dorota et Wajtkus, subditi 12
Iołczyć (Jolczyc, Iholczyc, Hiolczycz, Hiolczyć) Nicolaus Ioannes, parochus Klovainensis 101–3, 161, 162, 166, 357, 414–6
Jonajtis Augustin, subditus 12
Jonuszajtis Auguc, subditus 12
Iucewicz [Casimirus], commend. Tauragensis 342
Juchniewicz (Iugurowski, Tugrowski) Augustinus, commend. Šaukėnensis, curatus Jurbarkensis, Veliuonensis, Šakynensis 40, 46, 50, 55, 151, 152, 223, 225
Juknowicz Jerzy, parochianus Radviliškensis 235
Jurgaytis Matthaeus, adulterus 328
Iuszkiewicz Abraham, dominus 304
Juxtaitis Dasiuła et Jassas, subditi 11

Kanigowska, nobilis vidua Krakensis 358
Karczewski Casimirus, commend. Pušalotensis 425
Karp, dominus 165
Karszten Valentinus Adauctus, parochus Švėkšnensis 361, 381
Kelpsz Augustinus, pater infantis 363
Kęsgaila *vide* Kieyżgaylo

Kibirs Budrus, subditus 12
Kiełbowski Iacobus, dominus 77
Kielpsz Christophorus, patrinus 363
[Kiełpsz] Georgius, parochus Tverensis 370
Kiełpsz, nobilis 430
Kieyżgaylo (Ianowicz, *Kęsgaila*) Stanislaus, castellanus Trocensis, capitaneus Samogitiae 277, 343
Kinczewicz Nicolaus, sacerdos 243
Kiszka (Kisska, Kiska, Kisca) Stanislaus, episcopus Samogitiae 33, 44, 47, 48, 55, 98, 105, 118, 121, 122, 124, 139, 211, 228, 243, 284, 343, 406, 409
Kleczkowski Valerianus, baccal. Pa vitinensis 96
Klembowski Iacobus, baccal. Nemak tensis 442, 444
Kłopotowski Iacobus, parochus et dec. Rietavensis 15, 17, 341, 361, 373
Kobylinski Matthaeus, can. Samogitiae, curatus Josvainensis 421
Kolecki Alexander, dominus 167
Kollecia Elizabeth, domina 137
Konarzewska Kristina, sponsa 363
Kossakowski, capitaneus Gulbinensis 416
Kotlarz Joseph, sponsus 363
Kotlarz Valenty, testis 363
Kowal Walenty, subditus 12
Kownacki, dominus 269
Kozakiewicz Smolka Joannes, can. Samogitiae, episcopus Spigacensis et suffraganeus Samogitiae, curatus Koltynianensis 40, 43, 434
Krispinus, dominus 254
Kruszaitis Woyciech et Zaputa, subditi 7
Kryksztynayć Blasius, civis Žagarensis 228
Krypis, parochianus Pašvitinensis 4
Krysztapaytis Caspar, civis Nemakštensis 444
Kuasewicz (Guasiewicz) Casimirus, parochus Užventensis 271, 273, 276
Kucharski, dominus 349
Kulesza, oppidanus Kvėdarnensis 382
Kurnicka *vide* Borowska

Lachowicz (Lachowycz) Nicolaus, parochus Pašvitinensis 3, 11
Laluszewski Andreas, commend. Čekiškensis 315
Laurinaitis Augustinus, patrinus 367
Legaczinski Petrus, parochus Veliuonensis 338
Legatowicz, nobilis defunctus 441
Lepaczinski Georgius, archidiaconus Samogitiae et administrator dioecesis, dein episcopus Spigacensis et suffraganeus Samogitiae 225, 338, 415, 416
Lidnic Mikołai et Magreta, oppidani Žagarenses 76
Ligeikajtis Czep, Krystis et Wojcius, subditi 5
Limont Nicolaus, parochus Kelmensis 283, 433
Łopaczynska, domina 128
Łopaczynski (Lepaczynski), dominus 126, 128, 165, 166
Lubenowski Ioannes, baccal. Veliuonensis 338
Lwowicz Christophorus, dominus 52

Macieiewsky (*Maciejowski*) [Bernardus], archiepiscopus Gnesnensis 375, 383, 384
Mackiewicz, dominus 156
Mackiewiczowna Elisabeth, virgo, parochiana Krakensis 323, 324
Magdalena, mater infantis 365
Magreta, uxor Martini, subdita 11
Magreta Georgii Matkaytis, sponsa 366
Maraldus M. A. 415
Marcin, subditus 11
Marcinkiewicz, tivunus Dirvėnensis 197, 198
Marcinowiczowna Nartowna, virgo devota 323, 324
Marcus, subditus 252
Markiewicz Christophorus, dominus 346
Markurcius (Markuski?) Christophorus, dominus 125, 127
Masalski, dominus 394
Maszkowski, civis Akmenensis 199
Matthaeus, pater infantis 365
Mayd… [?], dominus 387
Melchior, infans 363
Melicki, subditus 307, 308
Merguszuitis [?] Ławryn, parochianus Žagarensis 7

Mickiewicz Andreas, parochus Kaltinėnensis 40
Mickiewicz Ioannes, commend. Pavandenensis, curatus Čekiškensis 431, 435
Mickiewicz Jan, parochianus Žagarensis 7
Mickun Lucas, dominus 76, 78
Mieczewicz (Miczewicz) Petrus, parochus Šiaulensis 243, 247, 275
Mikałoiuns Jesiul, subditus 5
Mikutaitis Dorota, Gryg, Kasper et Piotr, subditi 8
Milaitis Walincius, subditus 7
Miłaszajtis Giendruta, Kasia, Masiul et Roman, subditi 11
Milkonth David, not. consistorii Samogitiae 138, 140
Miłonis Janeł, subditus 5
Milvidz, oppidanus Šakynensis 226
Minaytis Christophorus, oppidanus Užventensis 272
Mingielewicz, parochianus Kurtuvėnensis 252
Minwid, dominus 165
Misiewiczowa (Misewiczowa), vidua Stanislai, parochiana Krakensis 322, 324, 326
Mittan Stanislaus, parochus Žagarensis 75, 78
Mleczko Victorinus, dapifer SRM 411, 412
Moczarski, dominus 377
Moczulska, domina 137
Moczulski, dominus 137, 165
Modzelewski Bartholomaeus, parochus Baisogalensis 405
Modzelewski Nicolaus, parochus Pašvitinensis 92, 93, 95, 103
Moizrym Andreas, commend. Kražensis 281
Monstwiłł, haereticus 156
Morkwił, dominus 425
Moscicki Golas Stanislaus, vic. ecclesiae cathedralis, alt. Kaltinėnensis 25, 26, 107
Mostwił David, dominus 299
Muszkaytis Brazis, vitricus Klovainensis 166

Narzkowska [?], domina 165
Naszkowski, dominus 165
Newiłayszo Nicolaus, civis Telšensis 350
Nicolaus, infans 361
Nieborski Stanislaus, episcopus Methonensis et suffraganeus Vilnensis 243, 321, 406, 418, 420
Nieszokoc (Nieszokoć, Nieszokoic) Josephus, not., parochus Šeduvensis et Radviliškensis 76, 125, 130, 131, 236
Niewardowski Solomon, coadiutor eccl. Šiaulensis 243
Niewiardowski Ioannes, alt. et parochus Luokensis 205, 265

Oleczki (Olencky) Joannes Bartholomaeus, commend. Šaukėnensis 51, 55
Olinski, dominus 165
Orvid, dominus 287
Orvidova (Orwidowa), domina 378, 394
Orzechowski Ioannes, parochus Akmenensis 9, 12, 67
Osinski, tribunus militum aulae regiae 223
Ossemborowska Magreta 76
[Ossorius] (Osorius) Joannes, auctor 430, 443
Ossowski Andreas, not. 55
Oszmeniszkowa Susanna, nobilis 298

Pac Nicolaus, can. Vilnensis, episcopus Methonensis et suffraganeus Vilnensis, dein episcopus Samogitiae 3, 5, 9, 15, 16, 32, 48, 50, 51, 55, 56, 60, 64, 68, 69, 76, 77, 92–95, 99, 101, 102, 113–115, 125, 252, 350, 413
Pac Stephanus, notarius MDL 210
Paduxis Albertus, sponsus 365
Pakieipinis Jurkus et Maryna, subditi 11
Pakosza Vladislaus, dominus 323
Palukicia Magdalena, adultera 328
Palula, uxor Jacobi, subdita 8
Parczewska, domina 401
Parczewski (Parcewski) Petrus, episcopus Smolenscensis, dein Samogitiae, praepositus Geranonensis 244, 357, 358
Parczewski, vicecapitaneus Gargždensis 401
Pasiulewicz Andreas, vitricus Žagarensis 76–79
Paszkun, oppidanus Klovainensis 161
Paulowicz Martinus, curatus Ariogalensis 306
Paulus V, papa 26, 113
Pawirzuitis Junutis et Marcin, subditi 8
Pawlowscy, domini 165
Pella *vide* Belle

Petrus, infans 365
Piekincy, domini 165
Piersicki Christophorus, civis Žagarensis 76, 77
Pietraszewicz, dominus 165
Pikiel (Pikielius) Sebastianus, parochus Nitaviensis, dec. et alt. 263, 327
Piotraszewicz Mikołay, parochianus Pušalotensis 418
Piotrowic Stanislaus, oppidanus Veliuonensis 151
Piotrowicz Adam, factor Šaukėnensis 51, 55
Piotrowicz Andreas, oppidanus Šakynensis 226
Plejkiszkis Banis, Bartlomiej, Jan, Janis, Maciulis et Marcin, subditi 4
Poginski Iacobus, parochus Kuršėnensis 60, 211
Polak Joannes, dominus 416, 419
Polaski (Pollaski) Andreas, vic. ecclesiae cathedralis 83, 100, 107, 119, 126
Pomowski Joannes, parochus Žagarensis 228
Powiłonis Andrzej, Banis, Lawryn, Lukasz et Marek, subditi 5
Pruszajtis Wojciech, subditus 12
Pruszinski Woitechus, parochianus Kelmensis 285
Przeborowski 324
Przestrzelski Matthias et Paulus, domini 390

Radvila *vide* Radzivilius, Radziwiłł
Radziminowicz Paulus, sacerdos 135
Radziminski (Radziminsky), dominus 371, 372
Radziszewscy, domini 165
Radzivilius (*Radvila*) Albertus (Albrychty), cancellarius MDL, capitaneus Veliuonensis 150, 125, 335, 407
Radziwiłł (*Radvila*) Christophorus, dux exercituum MDL 165
Radziwill (*Radvila*) Nicolaus Christophorus, palatinus Trocensis et Vilnensis 25, 77
Rawaytis Stanislaus, vitricus Klovainensis 166
Rayski Albertus, sacerdos 325
Razmusowicz (Rasmussowicz) Gaspar, commend. Viduklensis, dec. Joniškensis, not. consistorii Samogitiae 32, 121, 243
Rezgal Barbara et Jan, subditi 8
Rudaitis Joannes, oppidanus Veliuonensis 151
Rugelis Elisabet, patrina 361
Rukiewicz Joannes Alphonsus, not. 122
Rukiewiczowna, domina 298
Rukin Michael, pater sponsae 364
Runs, testis 365
Rupeikis Dasiuła, Norutis, Piotr, Stanislaw et Woiciech, subditi 11
Rybinski, dominus 436
Rzeczycki Petrus Casimirus, prothonot. apostolicus 358

S. Adalbertus, *imago* 49, *titulus* 335
S. Aemiliana, *reliquiae* 204
S. Agatha, *festum* 303
S. Alexander, *festum* 185, *titulus* 64, 429
S. Ambrosius, *imago* 81, 240
S. Andreas, *festum* 234, *imago* 28, *titulus* 216, 350
S. Anna, *festum* 145, *imago* 35, 38, 61, 144, 198, 266, 344, 373, 389, *titulus* 26, 61, 143, 171, 196, 240, 265, 266, 268, 279, 344, 409, 413, 415
S. Apollinaris, *reliquiae* 69
S. Apollonia, *imago* 240
S. Augustinus 158, *imago* 81, 240, *religiosi* 332
S. Barbara, *imago* 80, *titulus* 82, 335
S. Barnaba, *titulus* 216
S. Bartholomaeus, *imago* 50, 92, 150, *titulus* 143, 216
S. Basilius, *imago* 240
S. Benignus, *reliquiae* 44, 118, 409
S. Bernardus, *imago* 81
S. Bonaventura, *festum* 61
S. Caecilia, *imago* 240
S. Carolus Boromaeus, *festum* 204
S. Casimirus 171, *imago* 28, 50, 70, 83, 93, 119, 150, 164, 239, 240, 313, 400, *sacellum* 67, *titulus* 279, 328, 333
S. Catharina, *imago* 80, 190, 240, 385, *titulus* 82
S. Christina, *titulus* 335
S. Clemens, *reliquiae* 82

S. Coloserius, *reliquiae* 413
S. Constantia, *reliquiae* 82
S. Cornelius, *reliquiae* 417, 418
S. David, *imago* 81
S. Elisabeth, *imago* 385, 396, 409, *reliquiae* 82
S. Emerentiana, *reliquiae* 272
S. Erasmus, *imago* 80, *titulus* 82
S. Faustina, *festum* 278, *titulus* 279, 281
S. Franciscus de Assisi, *festum* 244, 310, *imago* 150, 309, *titulus* 240
S. Garvarius [?], *reliquiae* 57
S. Gaudencius, *reliquiae* 418
S. Georgius 81, 82, *festum* 211, 297, 316, 348, *figura* 49, 83, *imago* 28, 41, 81, 119, 150, 423, *reliquiae* 81, 82, *titulus* 28, 82, 99, 279, 283;
S. Giertruda, *reliquiae* 82
S. Gregorius, *festum* 130, *imago* 81, 240
S. Hieronymus, *imago* 81, 240, *titulus* 137, 162
S. Hyacinthus, *reliquiae* 204
S. Ignatius de Loiola, *festum* 244, *imago* 173, 239, 241
S. Isidorus, *titulus* 287, 291
S. Jacobus (Iacobus), *titulus* 99, 216
S. Ioachim, *imago* 82
S. Joannes (Ioannes) Baptista 82, *festum* 204, 211, 310, *imago* 39 (?), 41, 49, 70, 81, 205, 240 (?), 241, 309, 401, *reliquiae* 82, *titulus* 40, 57, 99, 204, 211, 310, 416
S. Joannes (Ioannes) Evangelista, *imago* 11, 27, 28, 64, 81, 135, 137, 150, 190, 240, 253, 300, 317, 417; *titulus* 216, 279
S. Joseph (Ioseph), *festum* 289, *imago* 49, *titulus* 287, 291, 319
S. Iuda, *festum* 351
S. Laurentius, *festum* 278, 303, *imago* 81, *reliquiae* 81, 82, 278, *titulus* 335
S. Lucas, *imago* 81, *reliquiae* 81, 82
S. Lucia, *reliquiae* 57, 126
S. Macarius, *reliquiae* 204
S. Marcus, *imago* 81
S. Maria Magdalena, *festum* 294, *imago* 273, 317, 325, 417, *titulus* 318
S. Marinus, *imago* 247
S. Martinianus, *reliquiae* 204
S. Martinus, *festum* 33, 117, 151
S. Matthaeus, *imago* 81; *titulus* 230, 271, 358, 420
S. Matthias, *festum* 316
S. Maurus, *reliquiae* 106
S. Maximus, *reliquiae* 92
S. Michael Archangelus, *festum* 278, *imago* 28, 41, *titulus* 5, 16, 26, 69, 92, 204, 277, 279, 303
S. Neophora, *reliquiae* 27
S. Nicolaus, *festum* 69, *imago* 41, 49, 50, 80, 82, 126, 156, 240, 284, *reliquiae* 82, *titulus* 5, 26, 48, 69, 82, 252, 283, 300, 301, 413
S. Nycephorus, *reliquiae* 92
S. Parthenius, *reliquiae* 413
S. Paulus 370, 377, *festum* 244, 283, 377, 415, *imago* 49, 61, 83, 106, 190, 239, 409, *statua* 329, *titulus* 113, 114, 239, 335
S. Petrus, *festum* 244, 351, 377, 415, *imago* 41, 49, 61, 81, 83, 106, 239, 409, *statua* 329, *titulus* 113, 114, 150, 230, 239, 301, 335, 420
S. Philippus Nerius, *festum* 234
S. Placidus, *reliquiae* 48
S. Polanchius, *reliquiae* 417, 418
S. Pontianus, *reliquiae* 44, 118, 409
S. Regina, *imago* 158
S. Sebastianus, *imago* 335, 337; *titulus* 335, 336
S. Secundinus, *reliquiae* 44, 118, 409
S. Sigismundus Rex, *festum* 316
S. Simon, *festum* 351
S. Stanislaus, *festum* 303, 406; *imago* 35, 61, 126, 150, 284; *titulus* 26, 82, 114, 283, 384
S. Stephanus Prothomartyr, *titulus* 16
S. Sylvester, *titulus* 81
S. Thimoteus, *imago* 83
S. Thomas Apostolus, *festum* 67, *imago* 240
S. Tranquilinus, *reliquiae* 418
S. Ursula, *reliquiae* 44, 48, 118, 409
S. Venceslaus, *imago* 385
S. Veronica, *imago* 240
S. Vivianus, *reliquiae* 44, 118, 409
S. Vladislaus, *festum* 271
Sa Emmanuel, auctor 430
Sapieha Nicolaus, palatinus Novogrodensis 155, 332

Sapieha Paulus, vicecancellarius MDL 189
Sapiha (*Sapieha*) Leo, cancellarius MDL 15, 16
Sawicz Bartholomaeus, commend. Kurtuvėnensis 248, 249
Sebestianowicz Piotr, subditus 12
Semialkowski Stephanus, baccal. Klovainensis 165
Sfortia (*Sforza*) Bona *vide* Bona Sfortia
Siemaszko Hieronymus, curatus Sedensis 347
Siemaszko, dominus 411
Sieniawski (Sieniewski), dominus 165
Sigismundus III, rex Poloniae 106, 113, 161, 189, 210, 216, 227, 236, 239, 242, 328, 335, 342
Simkiewicz, civis Akmenensis 200
Simoneta (Symoneta) Franciscus, nuntius apostolicus 26, 95, 102, 130
Sinciło Joannes, parochianus Kuršėnensis 212
Skirmont Valentinus, praefectus aulae Josvainensis 422
Skirmont, dominus 152
Skodowski Petrus, patrinus 365
Skolkowa, nobilis vidua Krakensis 358
Slepnajtis Maciej, subditus 12
Słupski Simon, alt. Krakensis 325
Smalaitis Jacobus, pater infantis 361
Sokolowski, dominus 305
Somorok, dominus 147, 155
Soroca Joannes, parochus Šeduvensis 121
Spryndziuk Valentinus, oppidanus Krakensis 358
Stancikiewicz (Stanczykiewicz) Jacobus, parochus Joniškensis 263, 327
Stankiewicz Adam, tivunus Tverensis 369
Stanut Stanislaus, curatus Akmenensis 196
Stapletonius (*Stapleton*) Thomas 443
Stęgowski Ioannes, parochus Gargždensis 363
Stęgowski, dominus 111
Stephanowicz Bartolomaeus, fabriferrarius 244
Stephanus Bathoreus, rex Poloniae 342
Stetkaitis Matthaeus, sponsus 366
Stolarz Krugier, oppidanus Veliuonensis 151
Straup, dominus 349
Strikowski (*Stryjkowski*) [Mathias], auctor, can. Samogitiae 277
Strzałkowski Christophorus, parochus Batakensis, Kurtuvėnensis et Laukuvensis 251, 345, 371, 375
Suchocki, dominus 137
Surginaitis Sebestianus, vitricus Veliuonensis 154
Surwilowa, nobilis 309
Susanna, infans 364
Swiechowski (Szwiechowski) Benedictus, parochus Joniškensis, dec. ruralis 70, 79, 88, 95
Swięcicki Gregorius, archidiaconus Vilnensis 55, 114
Symonowicz Paulus, parochus Tryškensis et Raudėnensis 76, 95
Szablowski, parochianus Akmenensis 200
Szemborowski, oppidanus Žagarensis 7
Szemiot (*Šemeta*) Melchior, dominus 34; *vide etiam* Sziemety
Szerpis Stanislaus, oppidanus Užventensis 272
Szeszkaitis, parochianus Žagarensis 7
Sziemety, domini 414
Sziliukaitis Bartholomaeus, testis 366
Szopis, "boiarzyn" Pašvitinensis 3, 4, 95
Szostrek Andrul, Marcin et Marusza, subditi 12
Szukszta Christophorus, parochus Šiaulėnensis 115
Szuksztys Adamus et Timotheus, nobiles 180
Szukuitis Agnieszka, Andruszka, Jenul et Woyciul, subditi 8
Szuninik Georgius, testis 364
Szuraytis Augustinus, parochianus Krakensis 324
Szwilpaitis Ambrosius, pater infantis 366
Szwirinowa, domina 380
Szylanski Lucas, dominus 138
Szyłkul Adam, Griguć, Jan, Katryna et Matulis, subditi 7
Szymanowski Gregorius, curatus Laukuvensis 400
Szymełaytis Michał, subditus 249
Szymkiewicz Alexius *vide* Szymkun
Szymkuitis Adam et Zaputa, subditi 8

Szymkun (Szymkiewicz) Alexius, commend. Mosėdensis et Pavandenensis 280, 282, 375, 431
Szymonowicz, dominus 165

Talat, dominus 371
Tamoszaitis Marcin, parochianus Žagarensis 7
Tarnowski Ioannes, episcopus Posnaniensis 67
Tarwoyn (Tarwoin, Tarwojn) Petrus, parochus Šiaulensis 106, 113–5, 121, 122, 236, 414
Thomas N., civis Telšensis 350
Thomaszaytis Valentinus, oppidanus Ariogalensis 307, 309
Toutko Georgius, dominus 28
Tramszis Paweł, subditus 11
Tugrowski *vide* Juchniewicz Augustinus
Tumułaytis Stanislaus, subditus 238
Tyszkiewicz Casimirus, subdapifer MDL 167
Tyszkiewicz Georgius, episcopus Methonensis et suffraganeus Vilnensis, dein episcopus Samogitiae et Vilnensis 171, 174, 177, 178, 181, 186, 187, 190, 239, 243, 259, 260, 263, 264, 321, 322, 325, 335, 372, 406, 415, 417, 418, 420, 429

Ulaż Adam, curatus Čekiškensis 437
Umiastowski Ioannes, dominus 76
Urbanus VIII, papa 204, 211, 240, 283, 289, 294, 415
Urbanus, alt. Betygalensis *vide* Bolsewicz Urbanus
Urbikaitis Joannes, patrinus 361
Urniazewicz Antonius, vic. Šiaulensis 244
Ursula, patrina 365
Uszkuris Jakub, Maciej et Pawel, subditi 5
Uwoyn Adam, dominus 295

Veblaitis Petrus, auctor *19*
Vitoldus (Witoldus), magnus dux Lithuaniae 185, 277, 335
Vladislaus IV, rex Poloniae 280, 343
de Voragine (Devoragine) Iacobus, auctor 443

Waiciulaitis (Wayciułłaytys) Marcin, subditus 276, 277
Walkanowska, domina 180
Warnas Stanislaus, oppidanus Mantvydavensis 323
Wasilewski (Waszlewski), capitaneus Žagarensis 7, 77
Ważynska Kryszpinowa, domina 439
Wazynski Albertus, tivunus Dirvėnensis 193
Węckiewicz (Wenckiewicz) Valentinus, parochus Batakensis et Papilensis 39, 206, 207
Węckiewicz, dominus 265, 270
Wenskiewicz Christophorus, subditus 252
Wiekowicz, dominus 101
Wilkiewicz Albertus *vide* Witkiewicz Albertus
Wilkiewiczowa, domina 199
Wirszyło, vic. Užventensis 275
Wirszyłowicz Stanislaus, commend. Pakruojensis 169
Wisztort [Christostomus], curatus Kvėdarnensis 398
Witkiewicz (Wilkiewicz) Albertus, commend. Grinkiškensis et parochus Krakensis 233, 321, 419, 420
Witort Ioannes, advocatus Žagarensis 7, 78
Witort Nicolaus, commend. Viduklensis 441
Wizgayło Georgius, parochus Tryškensis 192, 206
Woittkiewicz *vide* Woyt(t)kiewicz
Wołłowicz (Wołowicz) Andreas, iudex terrestris Samogitiae, vexillifer MDL 189, 284, 350
Wołłowicz (Wołowicz, Hieronymowicz) Hieronymus, capitaneus generalis Samogitiae, tenutarius Šiaulensis 106, 113, 162, 236, 271, 288
Wołłowiczowa, domina 110
Wolotkiewiccy, domini 265
Wolotkiewicz (Wołotkowicz) [Chrisostomus], subiudex Samogitiae 174, 265, 270
Wolski Mathaeus, parochianus Vilkijensis (?) 440
Woyciechowicz Stanislaus, commend. et. alt. Kaltinėnensis, curatus Šilalensis 373, 393
Woyciechowicz, nobilis 430
Woyczun (Voyciun) Valentinus, oppidanus Veliuonensis 151
Woyna Abrahamus, episcopus Methonensis et suffraganeus Vilnensis, dein episcopus

Samogitiae et Vilnensis 55, 57, 126, 243, 249, 338, 345
Woyna Benedictus, episcopus Vilnensis 55, 75, 106, 114, 130, 131, 236
Woytkiewicz (Woitkiewicz) Ioannes, parochus Płungensis, vicedec. Rietavensis 140, 181, 346, 372, 383, 389, 403
Woyttkiewicz (Woittkiewicz) Christophorus, not. et can. Samogitiae 26, 34, 47, 48, 57, 61, 68, 79, 91, 99, 105, 118, 125, 414
Wroblewski Andreas, alt. Akmenensis 201
Wuyko (*Wujek*) [Jacobus], auctor, religious Soc. Jesu 429, 431
Wysgayło Christophorus, pauper 270
Wyswienski, dominus 95
Wyszemierski (Wyszymierski, Wyssemierski, Wiszemierski, Wisiemierski, Wisziemierski, Wyszemierski, Wyszemirski) Joannes, can. et praepositus Samogitiae, administrator dioecesis, episcopus Christopolitanus et suffraganeus Samogitiae 26, 76, 135, 138, 150, 161, 236, 373, 406
Wyzgayło (Wiżgayło) Matthias, parochus Seredensis 156, 159
Zabielski Nicolaus, baccal. Tryškensis 193, 196
Zacharzewski, civis et provisor Varnensis 430
Zakielis Wajciulis, subditus 11
Zalakaitis Christophorus, testis 362
Zaleski Matthaeus, parochus et dec. Šeduvensis 425–426
Zaleski Stanislaus, capellanus Kaltinėnensis 45, 47
Zaleski, dominus 207
Zapolsczanka Barbara, nobilis virgo 321–324, 326–327
Zapolszczanka Anna, nobilis virgo 321
Zawaccy, domini 417
Zawacki Paulus, dominus 416-417
Zawnicki, cantor Veliuonensis 341
Zenowicz Nicolaus Boguslaus, capitaneus Minscensis 210
Zepla, Zipla *vide* Zypla
Zołkowski Mathias, cantor Šiaulensis 116
Zutaite Caterina Valentini, patrina 367
Życzki Zigmont Stanisław, dominus 49, 52
Zypla (Zepla, Zipla) Joannes, organarius Vielonensis 151, 152, 341

INDEX LOCORUM

Adutiškis (Hoduciszki) 409
Akmenė (Okmiany / Okmianski / Okmianensis), eccl. 9, 47, 61, 68, 186, 196, oppidum 196, parochia 11, 12, 68, parochus 9, 67
Alsėdžiai (Olsiady / Olsiadensis), eccl. 32, 143, oppidum 121, 178, 183, 187, 264, 322, 386, 406, 420, praefectus curiae 145, tenuta 145
Ariogala (Eyragoła / Eyragolensis / Eyrogolensis / Eiragolensis), confraternium 304, 307, eccl. 294, 300, 303, 306, 309–312, 438, oppidanus 436, oppidum 308, 312, parochia 307, parochus 438, tabernarius 308,
Armena (Ormiana), villa in par. Seredensi 156

Baisogala (Boysagolensis), ecclesia 405, 408, parochia 405, 406, parochus 405, 407
Balsiai (Bolsie / Bolsze / Balsensis / Bolszensis), villa 233, 377; eccl. (oratorium) 294, 383, 393, 394, rector 383, 394
Batakiai (Botoki / Bot(h)ocensis), curia 343, 374, eccl. 34, 37, 342, 373, 391, oppidani 343, oppidum 375, parochus 391, tabernae 343
Beržėnai (Berzazy, Beszary), pagus 348, 415
Betygala (Betygoła / Betigolensis / Betygolensis/), eccl. 294, 302, 303, 437, vicarius 437
Bolsie, Bolsze *vide* Balsiai
Botoki *vide* Batakiai
Boysagoła *vide* Baisogala
Brukuntiszki, fundus pro eccl. Kraženši 280
Bubilai (Bubiły), pagus 4, 5
Bugeniai (Bugien), fundus 350
Butkiškė (Butkiszki / Butkiscensis), eccl. 294, 300, 309, 311, 312, 438; parochia 307

Cauna *vide* Kaunas
Cēsis (Vendensis), scholasticus 264
Christopolitanus episcopus 373, 406
Chweydany, Chwieidany *vide* Kvėdarna
Ciążeń, oppidum 67
Cracovia *vide* Kraków
Cretinga *vide* Kretinga
Crocensis *vide* Krakės
Croze, Crosensis *vide* Kražiai
Curlandia *vide* Kurzeme
Czacoviensis [?], eccl. 383
Čekiškė (Czakiszki / Czakisc(i)ensis), eccl. 294, 313, 435, 437; parochus 307, 435

Datnoviensis *vide* Dotnuva
Deglanensis, advocatia in par. Klovainensi 165
Dirvėnai (Dirvianensis / Dirwianensis), nobiles 269, tivunatus 196, tivunus 193
Dotnuva (Datnoviensis), commendarius 421, eccl. 327, 411
Dragiszki, pagus in par. Pašvitinensi 4
Draudeliai (Draudelany), pagus 4
Durbe (z Durbij), oppidum 365

Eibariškiai (Eybaryski), pagus 236
Eigirdžiai (Eygirdzie), pagus 350
Eyragoła *vide* Ariogalaa

Foligno, episcopus 26

Galaičiai (Gałaycie), pagus 350
Gardai (Gordy), capella 143, oppidum 4
Gardamas (Gordomensis), capella 379, oppidani 398, oratorium 382, 399, rector 399
Gargždai (Gor(g)zdy / Gor(g)żdensis), capitaneatus 386, eccl. 294, 385, 401, oppidum 364, parochus 363, vicecapitaneus 401
Gaubiai (Gauby), pagus 4
Gegužiai (Geguże), villa 239
Gelgaudiškis (Giełgudiszki), eccl. 294
Geranonensis, Geranainys *vide* Gieraniony
Giełgudiszki *vide* Gelgaudiškis
Gerduvėnai (Gierdowiany), pagus 364
Gieraniony (Geranonensis), praepositus 358
Gierdowiany *vide* Gerduvėnai
Giertokole *vide* Girkalnis

Girdžiai (Girdzie, Girdzian), villa 151, 336
Girkalnis (Girtokole / Gi(e)rtokolensis), commendarius 439, 440, eccl. 294, 297, 298, 300, 439, 440, oppidum 95, praefectus curiae 299
Goldingensis *vide* Kuldīga
Gordomensis *vide* Gardamas
Gor(g)zdy *vide* Gargždai
Gordy *vide* Gardai
Gribžėnai (Gribzany), pagus 364
Grinkiškis (Grynkiszki / Grinkiszki / Grinkiscensis / Grynkiscensis), altarista 423, commendarius 233, eccl. 186, 231, 233, 423, oppidum 168, 383, parochus 383
Gruzdžiai (Gruzdzie / Gruzdensis; Zamusze / Zamuscensis / Zamuszensis), eccl. 186, 216, 220, oppidum 216, 227, tractus 239
Gudeliai (Gudele), villa 151, 336
Gulbinai (Gulbinensis / Gulbinski), tractus 416, capitaneus 425

Hoduciszki *vide* Aduti kis
Hostrow, mansus ecclesiae Seredensis 332

Italia 32
Janiszki *vide* Joni kis
Jaswoynie *vide* Josvainiai
Jelgava (Mittovia / Nitaviensis), altarista, decanus et parochus 263, oppidum 196
Iodkaycie, villa in par. Josvainensi 328
Joniškis (Ianiszki / Janiszki / Ianiscensis / Janiscensis), decanus 191, 243, 259, 357; eccl. 79, 82, 88, 90, 91, 186, 259, oppidum 3, 78, 102, parochia 83, 88, parochus 4, 76, 78, 79, 88, 89, 95, 259, 263, 327
Josvainiai (Jaswoynie / Jasvoinensis / Iasvo(i)nensis / Jaswonensis), baccalaureus 421, curatus 421, 422, curia 328, eccl. 186, 294, 328, 421, 423, oppidum 328, parochus 186, 422, praefectus aulae 422, sacristianus 421, tenuta 329, vicarius 421, vitricus 422
Juodupiai (Iudupie), villa 233
Jūra (Iura), fluvius 377
Jurbarkas (Jurbork / Jurborsc(i)ensis / Iurborcensis), eccl. 40, 294, hospitale 341, parochus 40, tenuta 341
Kaliningrad *vide* Regiomontum
Kalnyčia (Kolnicze), fluvius 280
Kaltinėnai (Koltyniany / Kołtynianensis / Kołtinianensis), altaria 41, 47, altarista 26, 373, commendarius 373, eccl. 40, 43–47, 372, 373, 391, oppidum 26, 373, parochia 394, parochus 40, 43, 46
Kalviai (Kowale), villa 151, 335
Karaliaučius *vide* Regiomontum
Kartena (Korciany), eccl. 294
Katyčiai (Kotycze / Kotycensis), minister 382, 396, oppidum 400
Kaunas (Cauna / Kaunensis), civitas 224, conventus Ordinis S. Francisci 421
Kelmė (K(i)elmensis), eccl. 283, 286, 433, 434, parochia 434
Kėdainiai (Kieidany) 105
Kiawliszki, villa in par. Seredensi 156
Kieidany *vide* Kėdainiai
Kielmy *vide* Kelmė
Kiršiai (Kirsze), pagus 350
Klaipėda (Kłoipiada / Kłopeda / Kłoypedensis), civitas 68, 348, 386
Klangiai seu Ramanava (Klangie seu Romanowo), villa 151, 335
Kławany *vide* Klovainiai
Kłoipiada, Kłopeda, Kłoypedensis *vide* Klaipėda
Klovainiai (Kławany / Kłławani / Klavanensis / Klavenensis / Kłławanensis / Klavanensis), advocatia 165, curatus 416, eccl. 135, 138, 160, 161, 171, 186, 357, 357, 414, 415, oppidani 166, oppidum 138, 161, 357, parochus 166, 415, 416
Knistowicie *vide* Pakempiniai
Koltyniany *vide* Kaltinėnai
Kondracie *vide* Kundročiai
Königsberg *vide* Regiomontum
Korciany *vide* Kartena
Kotycze *vide* Katyčiai
Kowale *vide* Kalviai
Krakės (Kroki / Crocensis / Krokoviensis / Krocensis / Krokiensis / Krokowski), commenda 420, commendarius 233, 419, 420, curia 316, eccl. 174, 186, 229, 294, 316, 322, 325, 357, 358, 419, 420, oppidanus 323, 324, oppidum 322, parochia 321, parochus 323, virgines devotae 323

Kraków (Cracovia), civitas 26
Kražiai (Croze / Crosensis / Crozensis / Krozensis), comes 25, commendarius 281, confraternium 278, decanatus 177, 182, 280, 429, decanus 259, 375, 376, 429, 441, 445, eccl. 19, 24–26, 259, 277, 282, 342, hospitale 280, iesuitae 282, 431, 432, 434, 442, parochia 25, parochiani 282, parochus 24–26, 40, 251, 259, 342, 429, 445, sanctimoniales 271, tractus 183, vicarius 280
Kretinga (Cretinga / Kretinga), eccl. 294, oppidum 386, religiosi 364
Krokuva *vide* Kraków
Królewiec *vide* Karaliaučius
Krozensis *vide* Kražiai
Kudirkos Naumiestis (Vladislaviensis), conventus 338
Kuldīga (Goldingensis), eccl. et parochus 259
Kuliai (Kulensis), capella / oratorium 179, 181, 403
Kulowy, pagus in par Telšensi 350
Kundročiai (Kondracie), villa 288
Kunigiszke, pagus in par. Telšensi 351
Kurmiacie, pagus in par. Telšensi 350
Kuršas *vide* Kurzeme
Kuršėnai (Kurszany / Kurszanensis), commendarius 60, districtus 210, eccl. 47, 57, 59, 186, 210, 214, oppidum 49, 50, subditi 60, tenuta 210
Kurtuvėnai (Kurtowianensis / Kurtowianski), eccl. 186, 247, 249, parochus 248
Kurzeme (Curlandia) 263, fines 198, 201
Kvėdarna (Chveydany / Chw(i)eydany / Chweidanensis / Chw(i)eydanensis), eccl. 294, 381, 398, oppidum 363, 383, parochia 394, parochus 361, 362, 383, 396, 398, 399

Lackowo *vide* Leckava
Laižuva (Łayzowo), eccl. 294
Lale *vide* Lioliai
Laudi, pagus in par. Krakensi 323
Laukscianу, pagus in par. Rietavensi 361
Laukuva (Ławkowo / Łaukoviensis / Ławkowiensis), curatus 372, eccl. 294, 370, 372, 400, oppidum 372, parochia 394
Leckava (Lackowo), eccl. 294
Lenkija *vide* Polonia
Lepary *vide* Lieporiai
Lepaszki / Lepuszki, villa in par. Klovainensi 161, 415
Lieplaukė (Lepławki), capella 143
Lieporiai (Lepary), pagus 117, 118, 239
Lietuva (Lithuania) 119, princeps 335, Statutum 238
Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (Magnus Ducatus Lithuaniae), cancellarius 15, 16, 150, 152, 335, 407, exercitus 165, notarius 113, 210, refferendarius 40, subdapifer 167, vicecancellarius 189, vexillifer 284
Lygumai (Ligumensis), eccl. 186
Linkuva (Lincoviensis / Linkoviensis / Linkowski), eccl. 99, 102, 103, 105, oppidani 105, parochia 102, 103, parochus 102, 105
Lioliai (Lalensis), fundus 349
Livonija (Livonia), germani 347
Luokė (Łukniki / Luknicensis), altarista 205, confraternium 265, 267, 268, eccl. 264, 265, 267, 268, hospitale 271, oppidum 11, 64, 121, praepositura 204

Mackaymie, villa in par. Josvainensi 328
Maczaytis, pagus in par. Nemakštensi 292
Monkaycie, pagus in par. Užventensi 277
Mantvydava (Montvidoviensis), oppidanus 323
Masiady *vide* Mosėdis
Medininkai (Medniki / Mednicensis), archivum ecclesiae cathedralis 283, 371, 380, 416, cancellarius 403, canonicus (-i) 26, 33, 34, 40, 43, 68, 76, 277, 279, 422, consistorium 121, custos 145, 146, 231, 256, 264, 293, 294, 395, 327, 331, 403, ecclesia cathedralis 25, 32, 40, 44, 45, 47, 61, 67, 102, 118, 121, 138, 182, 183, 190, 243, 259, 415, 420, episcopus 15, 16, 69, 75, 115, 121, 122, 125, 177, 181, 259, 263, 373, episcopatus 113, officialis 26, 76, 145, 146, 256, 264, 293, 294, 327, 331, oppidum 95, 293, suffraganeus 406; *vide etiam* Varniai
Medsėdžiai (Medsedzie), pagus 364
Methonensis episcopus 88, 406, 413, 418, 420

Minsk (Minscensis), capitaneus 210
Milvydžiai (Minwidzie), pagus 366
Mir (Myr), comes 25
Mittovia *vide* Jelgava
Montvidoviensis *vide* Mantvydava
Mosėdis (Masiady / Masiad / Masiadensis), commendarius 375, eccl. 294, oppidum 260

Naciany *vide* Nociūnai
Naciūnai (Nacuny), villa 156
Narkany *vide* Norkūnai
Narvydžiai (Norvidi / Norwidy), pagus 366, 367
Narwoyszaycie *vide* Norvaišiai
Navahrudak (Novogrodensis / Nowogrodzka), palatinus 155, 332, palatina 156
Nociūnai (Naciany), pagus 5
Norkūnai (Narkany), villa 316
Novogrodensis *vide* Navahrudak
Nemakščiai (Niemokszty / Niemoksti / Niemokstensis / Niemoksztensis / Niemokszczensis), commendarius 441, eccl. 288, 294, 295, 442, 443, oppidanus 444, oppidum 294, parochia 346, terra 343
Nemunas (Niemen), fluvius 150, 159, 332
Nerimdaičiai (Normidaycie), pagus 350
Nesvyžius *vide* Niasviž
Nevarėnai (Nieworany), capella 351
Niemen *vide* Nemunas
Niemokszty *vide* Nemakščiai
Niasviž (Nieswiz / Nieswiziensis / Niesvisium), arx 25, dux 25, oppidum 77
Nieworany *vide* Nevarėnai
Nitaviensis *vide* Jelgava
Normidaycie *vide* Nerimdaičiai
Noromberga *vide* Nürnberg
Norvaišiai (Narwoyszaycie), villa 227
Norvidi / Norwidy *vide* Narvydžiai
Novogrodensis *vide* Naugardukas
Nowe Miasteczko *vide* Šakyna
Nürnberg (Noromberga) 80, 110

Okmiany *vide* Akmenė
Olika (Olica), dux 25
Olsiady *vide* Alsėdžiai
Ormiana *vide* Armena

Pabaliai (Pobole), pagus 7
Pajūris (Poiur(z)e / Poiurensis), bona 342, commendarius 376, eccl. 294, 342, 375, 403, oppidum 342, 376, subditi 342, tivunus 113
Pakempiniai (Pokiempy / Pokiempie / Pokempin alias Knistowicie), pagus 11, 68, 196
Paklevis (Poklevie), villa 288
Pakruojis (Pokroie / Pokroiensis / Pokrowiensis), bona 167, commendarius 169, eccl. 167, 186, oppidum 167, tenuta 167
Palanga (Połonga / Polongensis), eccl. 294, parochus 365
Palazduonys (Połozdone), villa 156
Pepelki *vide* Popelkie
Poimonie [?], commendarius 114
Popelkie / Pepelki, villa in par. Nemakštensi 288
Papilė (Popielanensis), commendarius 206, eccl. 186, 204, 206, 208
Papiškiai (Popiszki / Papiszki), villa 151, 336
Pašaltuonys (Poszołtuny / Poszoltuniensis), molendinum, oratorium et subditi 33
Pašilė (Posile), fundus 280
Pašiliai (Poszyle), villa 156
Pašvitinys (Poswitinie / Poswitin / Poszwytin / Pos(z)witinski / Poswitinensis), bona 122, curia episcopalis 103, eccl. 3, 69, 92, 98, 99, 186, oppidum 102, 105, 121, parochia 98, parochus 3, 92, 103
Paupariai (Pauperonie), advocatia 239
Pavandenė (Povondensis), advocatus 432, commendarius 431, eccl. 431, praeses curiae 432
Pernarava (Pernaroviensis), capella 307, 308, 316
Pilsūdai (Pilsudy), terra 343
Piltene (Piltenensis / Piltinensis), canonicatus 402, episcopatus administrator 236
Plungė (Plongiany / Płongiany / Płungiany / Plongianensis / Płongianensis), confraternium 180, curatus 383, eccl. 179, 403, oppidani 180, oppidum 181, 382, 386, parochus 140, 179, 181, 346, 372, 389, 403, tenutarius 179, xenodochium 179
Po… *vide* Pa…
Polonia 26, regina 61, 196, rex 106, 189, 210, 236, 239, 242, 328, 335, 343

Poszołoty *vide* Pušalotas
Poznań (Posnaniensis), episcopus 67
Pušalotas (Poszołoty / Poszołotensis) commendarius 425, eccl. 416, 425, oppidum 425

Radviliškis (Radziviliski / Radziwilisski / Radziwilski / Radziwiliscensis), eccl. 118, 120–2, 125, 186, 233, 236, oppidum 118, parochia 124, parochus 119–2, 125
Raseiniai (Rosienie / Rosieynensis / Rosienensis / Rosenensis), commendarius 439, 441, eccl. 40, 294, 296, 445, oppidum 33, 75, 159, tractus 178
Raudėnai (Raudzianensis / Rawdzianensis), eccl. 186, 187, parochus 76
Regiomontum, civitas 334, 338, 348
Resztaycie, ager nobilium in par. Telšensi 350
Retowo *vide* Rietavas
Riešė (Resze), pagus 68
Rietavas (Retovo / Retowo / Ret(h)oviensis / Rietaviensis), decanatus 369, 383, 389, decanus 255, 259, 341, 373, 375, 377, 403, eccl. 259, 294, oppidum 15, parochus 17, 259, 361, 373, vicedecanus 140, 182, 346, 389, 403
Rīga (Riga), civitas 68, 99, 105, 196
Roma, civitas 26, 81, 240, 415
Rosienie *vide* Raseiniai
Rūdninkai (Rudnicensis), tenutarius 113
Rukainiai (Rukoinie), pagus 60
Rūstekoniai (Rusterkeynie), villa 156

Salantai *vel* Skilandžiai (Sołonty, Skiłondzie), confraternitas 386, eccl. 294
Seda (Siadensis / Siadzki), ecclesia 347-348; plebania 348
Semigallia *vide* Zemgale
Seredžius (Srzednik(i) / Sr(z)ednicensis), bona 155; curia 155, 332; ecclesia 155, 294, 332, 334, 339; oppidum 332; parochus 159, 435; tenuta 156
Siady *vide* Seda
Skiłondzie *vide* Salantai
Skirsnemunė (Skirstomonie / Skirstomoniensis), commendarius 340, eccl. 294
Skumbowie, mansus in par. Vilkijensi 310
Skuodas (Szkudy / Szkudi / Scudensis / S(z)kudensis), advocatus 365, baccal. 367, decanus 259, 349; eccl. 259, 294, oppidum 386, parochus 259, 366
Skurnaycie, villa in par. Grinkiškensi 233
Smilga (Smilgia), fluvius 322
Smilgiai (Smilgensis), eccl. 414
Smolensk (Smolenscensis), episcopus 244
Sołonty *vide* Salantai
Sovetsk *vide* Tilsit
Srzedniki *vide* Seredžius
Staciūnai (Steciuny), villa 155, 332
Strazdai (Strozdy), villa 239
Sumtis, villa in par. Užventensi 271
Surviliškis (Surwiliszki / Surviliscensis / Surwiliscensis), curatus 409, eccl. 186, 294, 409, 411
Szadowo *vide* Šeduva
Szaukiany *vide* Šaukėnai
Szaule *vide* Šiauliai
Szeksznis *vide* Šekštis
Szydloviensis *vide* Šiluva
Szylele *vide* Šilalė
Szkudy *vide* Skuodas
Szwiekszznie, Szvekszznensis, Szwiekszznensis *vide* Švėkšna

Šakyna (Novo Miasteczko / Nowe Miasteczko / Novomesto / Novomestensis), eccl. 186, 223, 225; oppidani 226, oppidum 60, 165, 186, 223, parochia 223
Šaukėnai (Szaukiany / Szaukianensis / Szawkianensis), commendarius 55, 275, eccl. 47, 48, 52, 55, 56, 186, 252, factor 55, 56, oppidum 48, 51, 115
Šeduva (Szadowo / S(z)adoviensis), altarista 236, 239, curatus 426, decanus 171, 259, 425, 426, eccl. 125, 130, 172, 173, 259, oppidum 102, parochia 133, parochus 121, 259, 425
Šekštis (Szeksznis), lacus 350
Šiaulėnai (Szaulanensis), eccl. 413, parochus 115, 186
Šiauliai (Szaulensis / Szawlensis / Szawelski), civitas 244, coadiutor 243, curatus 113, 414, curia 242, eccl. 106, 113–5, 117, 186,

239, 241, 244, oeconomia 113, parochia 113, 115, parochus 115, 116, 119, 121, 122, 236, 275, praefectus 236, tenutarius 106, 110, 113, tractus 239, 242
Šidlovec (Szydlowiec), comes 25
Šilalė (Szylele / Szilelensis / Szylelensis), eccl. 294, 383, 392, 394, oppidum 383, parochus 362, 383, 393, 394
Šiluva (Szydloviensis), eccl. 445
Švėkšna (Szw(i)eksznensis / Szveksznensis), eccl. 138, 253, 379, 397, oppidani 255, 362, oppidum 381, parochus 361, 363, 398, subditi 255, vicarius 256, 398
Szydlowiec *vide* Šidlovec

Tauragė (Tawrogi / Taurogensis), commendarius 342, eccl. 294, 342, 403
Telšiai (Telsze / Telszensis), eccl. 186, 294, 350, 351, oppidum 350, tenuta 350
Tilsit (Tylža) 392
Tilžė *vide* Tilsit
Tirkšliai (Tirkszlensis), eccl. 348, tenuta 350
Trakai (Trocensis), castellanus 343, palatinus 25, praepositus 259, 263, 321
Trawlany, villa in par. Kuršėnensi 210
Tryškiai (Triscensis / Tryscensis), ecclesia 186; 189, 191, 196 parochus 76, 192, 206
Tverai (Twerensis), eccl. 369, 370, 402, parochus 370, tivunus 369
Tylža *vide* Tilsit

Upyna (Upina / Upinensis), capella / oratorium 373, 403
Upytė (Upitensis), capitaneus 113, marsalcus 167, 233, succamerarius 233
Usupie, pagus in par. Palangensi 365
Užpelkiai (Uszpielkie), pagus 365
Užventis (Uzwentensis / Uzventensis / Užventensis / Užwentensis / Uzwęcki / Uzwecki), eccl. 271, 275–7, 432, 433, parochus 277, 432, 433, plebania 276, vicetivon 433, *włosc* 277

Vainutas (Woyn(i)uta / Woyniutensis / Woiniutensis), eccl. 294, 378, 395, oppidum 379, parochus 362, 377, 379, 382, 396, 400
Vantainiai (Vantanie), villa 316
Varniai (Vorniae / Vornie / Vorniensis / Wornie / Worniae), archivum 40, civis 430, eccl. 64, 429, 430, iesuitae 431. oppidum 10, 15, 25, 26, 32, 40, 48, 56, 60, 75, 76, 88, 95, 102, 121, 161, 275, 292, 348, 364, 365, 370, 406, parochus 431, residentia Societatis Iesu 429, sacristianus 28; *vide etiam* Medininkai
Varsavia, Varšuva *vide* Warszawa
Vegeriai (Wegery), oppidum 12
Veiviržėnai (Wiwirzanensis), eccl. 403
Veliuona (Vielona / Wielona / V(i)elonensis / Vielonensis / Wielonensis), bona 150, capitaneus 150, eccl. 146, 152, 153, 155, 294, 335, 339, oppidum 151, parochus 151, 152, tenuta 335
Vendensis, Wenden vide Cēsis
Verduliai (Verdule), villa 239
Viduklė (Widukle / Viduklensis / Widuklensis / Widuklewiensis), confraternitas 441, commenda 32, commendarius 32, 33, 442, ecclesia 27, 31, 32, 35, 81, 92, 294, 441, oppidum 81, 92, rector 31, tenuta 288
Viekšniai (Wieksznie / Wieksznensis), eccl. 186, 294, oppidum 62
Vijoliai (Viole), villa 239
Vilkija (Wilkiia / Wilkiensis), decanus 440, eccl. 294, 331, oppidum 310, parochus 307, 435, 438, 440
Vilnius (Vilna / Wilno / Vilnensis), archidiaconus 55, 114, canonicus 251, 413, 418, civitas 15, 55, 67, 73, 88, 89, 113, 114, 119, 130, 131, 152, 243, 324, 348, 406, 420, custos 102, dioecesis 55, 75, 102, 104, 114, ecclesia cathedralis 40, 56, 67, 75, 114, 130, episcopus 55, 60, 75, 88, 106, 114, 130, 131, 236, suffraganeus 55, 57, 60, 88, 113, 125, 126, 243, 320, 345, 406, 413, 418, 420, synodus 29, 36, 46, 53, 59, 66, 74, 91, 97, 117, 124, 132, 362–4, 366, 367
Virbalis (Virboloviensis / Wierzbolowiensis), decanus 259, 331, eccl. et parochus 259
Viržuvėnai (Wirzowiany), pagus 68
Vitkūnai (Witkuny / Vitkany), villa 156
Vladislaviensis *vide* Kudirkos Naumiestis

Warszawa (Varsavia), civitas 285, 288, 343

Wierzbolowiensis *vide* Virbalis
Woyniacie, villa in par. Tryškensi 196

Zamusze, Zamuscensis, Zamuszensis *vide* Gruzdžiai
Zapyškis (Sapiezyszki), eccl. 294
Zemgale (Semigallia) 263
Zoranensis *vide* Žarėnai
Zwingi *vide* Žvingiai

Žagarė (Żagory / Żagoriensis / Zagoriensis / Żagorski), advocatus 78, capitaneus (starosta) 7, eccl. 5, 69, 72, 76, 79, 186, 227, oppidum 76–78, oppidani / cives 76, 77, 288, parochia 7, 8, 76, parochus 5, 69, 75, 77, 78
Žarėnai (Zoranensis), eccl. 383, 389, oppidanus 390, parochus 385
Židikai (Żydiki), eccl. 294
Žygaičiai (Zygaicie), pagus 377
Žvingiai (Żwingie / Zwingi / Zwingensis), curatus 378, ecclesia 294, 376, 378, 395, oppidum 378, parochus 362

INDEX RERUM

Absentia 54 etc., 184, 264, 296, 302, 364, 367, 382, 391, 421, 423, 442
Absolutio 292, 340, 342
Abusus 184, 263, 264, 325, 326
Acta terrestria 159
Administratio iustitiae 238
Admissio ad baptismum 132
Adulterium, adulteri 178, 183, 233, 316, 328
Advocatiae / advocaturae 161, 165, 216, 239
Aedificium pro caseis parandis 200
Affinitas / cognatio spiritualis 161, 390, 398
Agnus Dei (agnuski) 94, 193, 218, 240, 241, 299, 314, 319, 320, 344, 421
Aleces 407
Altaris rectificatio 390
Amotio imaginis 273-274
Ampullae de non puro argento 245
Annuli (pierscionki) 101, 104, 240, 304, 305, 318–320, 323, 326
Annus gratiae 334
Anus infirmae 270
Apes (pszczoły) 311
Apparatus pro capellis 341
Approbatio pro commendario 281
Aqua resoluta 217, inundans 305
Aranea 253, 268, 302, 396
Arator 236
Arbores 144
Architectus 407
Arena 291
Argilla 75, 338, 394
Aries lardi 289
Artifices 331, 407
Aspersio 397 etc.
Auctores ad conciones habendas et casus solvendos 429 etc., etiam polonici 439
Audacia 435
Auguria 324
Aura 382
Aurifaber 119, 192
Aurum pigmentarium 409, auro depicta 418
Autumnus 66, 265, 350
Avaritia 444, 445, 451
Avunculus 299

Banna 16, 179, 340
Biblia 11, nova Wuikowa 64, latina Vulgatae editionis 443
Bibo 213
Brasium 256
Braxatorium 116, 220
Bursa pro studentibus 281
Butyrum 407

Cadavera 57, 353, cadaver inhumatum 292
Caecitas 213, 301, 303
Calvinistae 57, minister Calvinianus 435
Camea 24
Campus patens 316
Canabis 284, 289
Canalis 307, 332
Canes 265, 269, venatici 361, 362
Cantilena (de B. V. M.) Samogitica lingua 171
Cantiuncula pia / devota 188 etc., 287 etc.
Cantus ecclesiasticus 200, 208, 221, 250, 286, 354, choralis 274, 281, 291, 339, 349, 353
Capella parva cum altari in coemeterio 345
Cappae lugubres pro funere 32
Carceres 275, 292, 340
Caritas annonae 320
Casei 407
Castigatio funibus 256
Casulae comparandae Varsavia 285
Casus conscientiae 174, 291, 354, 398, 430
Casus reservati 194 etc., 339, 349, 406, 420, 434, 441, 442
Catechismus Concilii Tridentini 192, 410
Catechista 400
Causa nociva et dubia 282
Cellarium 122, 219, 330, 338, 386, 393
Cervisia 324, 407
Charitatis officia 398, praecepta 201

Choreae 222, 325
Christi membra 274
Chyrographum 126
Circulum 161
Clamor 354
Classes 89
Claudus pauper 270
Claustrum 358
Clibanus 314
Coemeterium extra oppidum 254
Coemptio rerum 256
Coercio sine matrimonio viventium 394
Cohabitatio, concubinatus, concubinarii 152, 153, 269, 296, 316, 377, *vide etiam* Excessivi notorii
Collectio frugum 284
Collum 115
Columbae / columbi 215, 303
Columbaria 89
Columna in forma crucis 222
Compositio amicabilis 282, 310, 334, media consentanea 372
Concio scripta 283, de Passione Domini 376, praeparatio ad c. 288
Concursus magnus 377
Confessio mulierum 187-188 etc.
Confessionis sigillum 252, 346
Confraternitates circumcirca 386
Congregatio cardinalium 107
Consultatio circa dubia 283
Contractus reemptionalis 166, 281
Contumacia 433
Conventio de salario annuali 398
Conversatio 412, bona 407, honesta 410, inhonesta 303, 323, 326
Convivia 341, convivium funerale 340
Cor ardens 241
Cornua cervina 28
Coronula 305
Corpora antecessorum 339
Corrosio murium 372
Crapula 249
Crematum 247, 324, primae distillationis 324
Cruces in exitibus viarum 379, 380, 385, 394–396
Cruces in parietibus in memoriam Apostolorum 390
Crux 377, c. penes viam in campo 293
Cubitus lithuanicae vel Vilnensis mensurae 137
Culina 219, 229, 273, 301, 338, 386
Curritorium 116, 118, 220, 241
Currus 249
Cursus / officium B. M. V. 183, 358
Cyngari 390

Dalmaticae 20
Decuriones 145, 374, 380, 396, 402
Deductio testibus 293
Deposita saecularium in ecclesia 326
Depositio ab officio 293
Devotio menstrualis 402
Dictionarium concionatorum pauperum 443
Dies sabbativi 394
Difficultas adeundi 382
Discessus / excursio ad aliam ecclesiam / capellam 299, 308, 313, tertia hebdomada 60, 62, 394
Dispensatio super pluralitate beneficiorum 279, 450
Dissidentes 398, 400, 402
Diurnale 431
Donatio sub conditione 419
Dormitorium seu conclave 229

Ebrietas 275, 323, 326, 366, 372, 385, 395, 451, ebriaco 433
Effigies parochi 389
Effusio oleorum 211
Elevatio SS. Sacramenti 143
Emendatio imaginum 273, 390
Epistola Macieioviana 376 etc., 398
Epulum 325
Equus ad infirmos 270
Evangelia (Evangelijki) 21, 425, lithuanica 431, lithuanopolonica 443
Exactiones indebitae 247, 255, 269
Excessivi notorii 156, 165
Excommunicatio 275, 296, e. latae sententiae 340
Exemptio 402
Extremum Iudicium 16

Faeminae vide Mulieres

Faber 426, fenestrarius 407, ferrarius 244, 407, lignarius 407
Facultas a casibus reservatis absolvendi 442
Farina 363
Fasciculus 374
Fatigatio subditorum 331
Ferrum pro puniendis excessivis 137
Fertilitas fundorum 288
Festum / indulgentiae
- Assumptionis 283
- Cathedrae S. Petri 351
- Circumcisionis Christi 154
- Conceptionis B. M. V. 44, 289
- Conversionis S. Pauli 283
- Crucifixionis 242
- Diei Defunctorum 376
- Dominicae Palmarum 278, 376
- Exaltationis S. Crucis 294, 303
- Feriae 6tae Magnae 376
- Inventionis S. Crucis 294
- Nativitatis B. V. M. 283, 297, 310, 415
- Nativitatis Christi 154
- Omnium Sanctorum 316, 348, 415
- Pentecostes 154, 278
- Purificationis B. V. M. 234, 271, 305
- Resurrectionis Christi 154, 242
- Rosarii 278
- SS. Angelorum Custodum 294
- SS. Trinitatis 289, 351, 406, 415
- Visitationis B. V. M. 204
Figura calicis 306
Fimbriae manicarum 203
Fimum equorum 350
Fistulae organorum 372
Flores 116, 393
Folia excisa 268, lacera 444
Foramen pro reliquiis 374
Fornax pro calce 242, 246
Fornices 99, 136, 199, 239, 246, 265, 269, 305, 307, 326, 329, 345, 373, 378, 390, 394, 409
Forum 67, 138, 155, 216, 220, 394
Fossa 307, 346
Fossores 407
Fovea 305
Foveae pro sepeliendis 36 etc.
Fraus 392
Frequentatio ecclesiae 269, 275, 307
Frigus intensum 33, saevities aurae hyemalis 433
Fugitivi / transfugi subditi 238, 308, fuga subditorum 288
Fundatio lampadis 280
Fundatio vectigalis super ponte 280
Funeralium quarta pars 282
Fures 265, 269, 287, 326, 348, 392, 394, 397, 399, 426

Glacies 255
Grammatica 452
Gratiae impetratae 143, divinae 369
Gryphi 86

Habitus rusticanus (vestis r.) 194, 202, 245
Haec dies 397 etc.
Haeresis absolutio 26, 420, suspicio 195, 222
Haeretici 26, 57, 152, 156, 165, 188 etc., 210, 251, 254, 286, 288, 341, 347, 376, 378, 382, 397, 400
Hircus 341
Horae canonicae vel sacrae / officium divinum 184, 365, 435, 442, 451
Horologium (zegar) 157, 333
Hospites 292, hospes presbyter 302
Hostiae maiores 174
Hypocaustum album 220

Idioma Latinum 299, polonicum 423, 430, ruthenicum 430, samogiticum 434; *vide etiam* Lingua
Ieiunia 29 etc., 354
Illegitime natus 179
Imagines latinae 35, moscoviticae 23, 41 50, 57, 99, ruthenae 35, 39, 41, 80, 83, 411, papiraceae 23, 50, 57, 248, risum (et scandalum) excitantes 273, 325, egregiae 438
- Adorationis Regum 35
- Agni Dei 111, 386, Christi in specie Agni 245
- Angelorum 80, 81, 92, 162, 240, 369, sculptorum 411
- Annuntiationis B. M. V. 28, 106, 148, 149, 396

- Apostolorum 72, 83, 126, 162
- Ascensionis Domini 50
- Assumptionis B. M. V. 23, 49, 61, 80, 119, 126, 150, 162, 190, 198, 216, 218, 266, 284, 329, 335, 344
- Baiulationis Crucis 198, 417, sculpta 411
- Baptisationis Christi 81
- Beatae Virginis Mariae 44, 57, 70, 92, 126, 129, 138, 150, 159, 164, 173, 228, 266, 295, 300, 301, 304, 329, 344, 373, 385, 389, 397, 408, 411, in radiis et in corona florum 82, lactantis 49, Infantulum ad pectus tenentis 81, Puerum in ulnis tenentis 272, 285, sculpta Puerum Iesum tenentis 335, Infantulum baiulantis, sub pedibus luna, supra caput corona 418, Puerum gestantis 317, cum Puero 137, habitum s. Francisco imponentis 309, Rosarii 240, 305, Reginae Caeli 240, Częstochoviensis 69, 81, 119, 159, 218, 247, 279, 329, 408, S. Mariae Maioris 211
- Christi Domini sculpta 405
- Christi Infantis 392
- Christi patientis 303
- Coenae Domini 106, 216, 240
- Coronationis B. V. M. 41, 69, 192, 205, 224, 313, 335
- Decollationis S. Joannis 81
- Dei Patris 81, 196, 417
- Depositionis de Cruce 69–70, 83, 126, 329
- Evangelistarum 27, 81, 216, 241, 411
- Flagellationis 158, 218, 334
- Iudicii Divini 396
- Iustitiae 240
- *Mandylion* 81
- Missionis S. Spiritus 239
- Nativitatis B. V. M. 158, 333
- Nativitatis Christi 35, 266, 396
- passionis S. Marini 247
- patroni ecclesiae 188 etc., 302, 339
- B. M. V. de Pieta 240
- Pelicani 72
- Resurrectionis Christi 27, 28, 50
- Salvatoris 23, 35, 36, 39, 70, 80, 83, 126, 129, 192, 241, 414, moscovitica 159, ruthena 206, 344, sculpta 409, Salvatoris Mundi 72, 411
- S. Angeli Custodis 295
- S. Spiritus 241, 417
- SS. Omnium 329
- SS. Trinitatis 49, 80, 106, 162, 239, 240
- Symboli Apostolorum 390
- Transfigurationis Domini 169
- Verae Iconis 240
- Visitationis B. V. M. 35, 396, 409
Immutatio rerum Ecclesiae 231
Incaestus 233
Incendium / conflagratio) 72, 201, 207, 208, 210, 238, 278, 302, 303, 342, 380
Incontinentia 451
Indulgentia plenaria pro agonizantibus 420
Indusium 324
Inebriatio 67, 364, 365
Infectio aquae 209, 214, 237, 272, 286
Iniuria coeli 309
Inopia cantorum 412, materiae 433
Inquisitio peculiaris 441
Inscriptiones 16, 27, 28, 34, 44, 48, 49, 57, 69, 80, 81, 82, 92, 99, 107, 113, 118, 125, 125–126, 240, 280, 409, 413, 414, 416–418, metricarum 361–367
Insolentia 372, 395
Interitus documentorum 45, 357, 384
Inundatio 159, 339
Irregularitas 340
Italica (włoska) ars, forma, mos 22, 199, 228, materia 157, pacificale 94
Iteratio baptismi 365
Iubilaeum 72
Iudaei 308, 341, conversatio cum i. 366, i. irrisio 402
Iuramentum 324, 451, corporale 323, 334
Iurista 233
Ius advitale 288, commune 233, patronatus 155
Ius (iudicium) terrestre 327, 349

Kalamarz 320
Krochmał 322

Labores rusticani 231
Lacus 351
Laniena 331

Lapis angularis 416
Lapis excavatus pro aqua lustrali 136
Lectio librorum prohibitorum 26, sacrorum 247, 451
Lectus 419
Leones 86, leunculi 22
Libellus doctrinae Christianae, recens editus lingua lithuanica 376, 380, 386, 434
Libellus separatus et secretus 430
Ligna (drwa) 289, 308, 322
Lilia (lilie) 249
Lingua vulgaris / vernacula 181, 194
Litavi seu Pruteni 386
Litterae maiusculae 16, acu pictae 111
Litterae obligationis / obligatoriae 180, 349, 378
Litterarum rudimenta 171, 250
Livones Germani 347
Lixivium 392, 399
Locatio bonorum Ecclesiae 233, 244
Locus angustus et incommodus 358, aquosus, minus habilis 327, eminens et sublimis 150, eminentior 159, obscurus 273, secretus 220, 222
Longitudo et latitudo ecclesiae 417
Lothavicus (łotewski obrus) 412
Lupanar 341
Lusus 451
Lutherani 201, 386

Manus (ręce) 159
Marmoris forma / modus 309, 335, ad instar marmoris 418
Mater familias 236, 252
Matrimonii impedimenta 340
Mensor (miernik) 78
Mensura iniuriata et signata 236, 238
Mercimonia 29 etc.
Micae 217
Milites 273, 332
Minister 382, 435
Misericordia 274
Missa cantata 353
Moderamen procedendi 372
Modestia 252
Molendinum (młyn) 33
Mons 200, 249, 337, 340, 350, monticulum 290, montes 336
Mulcta 275, 307, 395, 416
Mulieres suspectae / familiaritas faeminarum 222, 230, 252, 292,
Mulieres circa altare 353, ingressus in sacristiam 132
Mulsum 188 etc., Caunense 392
Murarii 407
Musica 171, 452, figuralis et instrumentalis 281
Mutatio coloris 204
Mydło 322

Negotiationes clericis inhibitae 346
Nepos 340
Nummus aureus 318
Nundinae 29 etc., 188 etc., 370 etc.
Nuntius apostolicus 26, 90, 95, 102, 130–131, 236, 382
Nuptiae 222, 341

Obambulationes domorum et hospitiorum victus et potus causa 445
Obstetrices 28 etc., 374, 381
Offertorium nundinale 398
Olera 116, 220, 229
Oleum 280
Opony 159
Oppignoratio 322, 326
Oppressio / suffocatio infantum 28 etc., 144
Oratorium privatum 26
Ordo alphabeticus 16, 358
Ossa inventa sepultorum 54 etc.
Ossorium 166, 195 etc., 219, 235, 242, 249, 274, 287, 292, 299, 302, 305, 330, 334
Otium 181

Palus 358
Panis 308, rusticanus 292
Panni supra tumulos 137–138
Parentes 406
Parochiae latitas 173, limites 233
Parochiarum limites / dislimitatio 15, 280, 307, 346, 377, 378, 394, 396, 400
Parochiarum dismembratio 307
Parochus legitimus 381, 419
Pars virorum / faeminarum 386
Passeres 306, 307

Pastor pecudum 236, pastores oppidanorum 372
Patroni personarum 83, MDL et Samogitiae 99, 119, ecclesiae 143, 449
Pauperes in hospitali 188, 221–222, 452
Pauperes vagi 188 etc.
Pauperum nomina 372, 374, 385
Pavones 31
Pax aeterna 403
Pecunia pro vino 272, 298, 341, 426
Percussio 340, 364, percussor 249
Pergamenum 114
Periculum ignis 340
Pernoctationes extra domum parochialem 445
Personae honoratiores 325
Phantasia laesa 340
Pileus 252
Pinguedo 407
Pisces (ryby) 33, 56
Plumbum 407
Pluvia 197, 204
Poenitentia 296, pecuniaria 292, publica et gravis 231
Pomarium (sad) 33, 78, 89, 220
Pondus 279–280, 312
Pons 320
Porci 267, 330, 346
Porticus (babiniec) 54
Postilla 429, 431, samogitica / lithuanica 3, 94, 218, polonica 158, 443
Potatio, potationes, potus 252, 275, 287, 338, 339, 341, 374
Potus calidior 340
Praedicans 165, 435
Prandium lugubre 275
Praxis difficilium casuum 443
Privatio beneficii 47, 303, privilegii et loci 326, medietatis annui proventus 357
Processio pro animabus 402, tempore pluvioso 416
Profana in metricis 366
Proportionatum altare 374
Prospectus delectabilis et iucundus 115
Provisio victus 354
Provisor 430, provisores 451
Pruteni seu Litavi 386
Pulveres 66, 74, 107, 181, 253, 268, 291, 302, 313, 339, 348, 390, 396, 400, 414
Pulvinaria (poduszki) 22, 32, 39, 319, 324
Pundeli 223
Puteus 255
Putredo 254, 296, 308

Raptus virginum 370 etc.
Ratio vicinitatis / ius propinquitatis 15, 233, 379, 398
Reductio missarum 270
Refectorium 116
Reformatio matrimonii 370 etc.
Regula 358
Religiosi 15, 255, 327, 354, 365, 380, 392, 432, 434, vagi 195 etc., Ord. S. Francisci 115, 421, Ord. Erem. S. Augustini 155, 332, Ord. Carm. 338, Societatis Jesu 279, 281, 429–432, 434, 442, Bernardini 361, Cretingae 364, moniales 271, 282
Repulsio a confessionibus 354
Residentia pastorum iure divino 46
Residentia in domo parochiali 445
Resignatio parochiae 383
Resurrectio Dominica 341
Resurrectio mortuorum 16
Reverentia debita 398
Rosae (roże) 249
Rosarium (Corona) 213, 240, 281, 287, 291, 320, 323, 326
Rubigo 392
Rubricella 431, 437, 441, dioecesis Vilnensis 29 etc.

Sacci et flagella (disciplinae) pro disciplina 25, 136, 219, 318
Saccus pro colligenda ellemosyna 39, cum campanulla 62
Sacramentorum formae et materiae 291, Baptismi 442
Sacrilegium 323, 326
Salla 116
Salve Regina 188 etc.
Samogita natione et parentibus 121, Samogitiae dioecesis filius 130
Samogitica lingua 9, 94, 171
Scamna pro faeminis 25, pro utroque sexu 197, 204
Scandalum 287, 292, 296, 325, 326, 340, 341, 393

Schedula 180
Schismatici 26
Scripta 430
Scripturae Sacrae loci:
- Is 53:5 – 71
- Ps 50 (51):11 – 445
- Rom 4:25 – 49
- Gal 5 – 370, 377
- Hebr 5:12-14 – 46
Scrutinium sacerdotale 443
Scurrilitas 366
Secta 396
Sedile nobilium / ad maius altare 393, 399
Sepulchrum Domini (Grob Bozy) 197, 202, 423
Sepulchrum, sepulturae in ecclesia 57, 159
Sepultura in campis / mogily 16–17, 66, 200, 207, 213, 390 etc., in campis humati 370
Sermones discipuli 431
Sonum debitum 334
Sponsalia 340
Spuma 324
Squama 118
Stagnum / piscina (staw, sadzawka) 33, 76–78, 89, 220, 248, 288, 350, 371, 435
Status clericalis / presbyteralis 341, 445
Statutum Lithuanicum 238
Stemma (herb) 93, 136, 157, 233, 319, insignia 138
Stercores 303
Stimulus ad devotionem 275, pietas augenda 287, 291
Stramen 289
Strena / strenatio (kolenda, kolendowanie, columbationes) 4, 8, 12, 105, 145, 166, 222, 223, 226, 255, 381, 398, 444
Subsellium instar caveae pro virginibus devotis 325
Sumptio SS. Sacramenti 52–53 etc.
Superstitiones 276, 450, gentiles / antiquae 97, 104, 201, *pogyri* 203
Suspensio 275, 292
Sustentatio visitationis 238, 292
Synagogae haereticorum 57, 165, 347, templa Lutheranorum 386
Syngraphae, syngrapha 268, 305

Tabacca 247, 252
Tabellarii 392
Tabernae (karczmy) 33, 284, 309, 374, in t. bibere 29 etc., 221, t. frequentatio 275, 365, 366, 380
Tabernarius 309
Tabulae altaris 411
Talpa 316
Tela funeralis 233
Telonearii 402, teloneum 256
Tempestates 307, 310
Tempus nocturnum 153
Tenebrositas 197, 213
Testamentum 167, 200, 265, 298, 300, 358, 436
Testes matrimonii 353, 398, 399
Thurificatio 143, 269 etc.
Tituli complures et determinatio eorum 358
Titulus
- Annunciationis B. V. M. 335, 351
- Assumptionis B. V. M. 26, 82, 125, 271, 283, 328, 335, 384
- B. V. M. 158, 160, 162, 297, 318, 319, 329, 333, 334, BVM Częstochoviensis 279–281
- Christi morientis et de Cruce depositi 304
- Corporis Christi 265, 267, 268
- Immaculatae Conceptionis B. V. M. 335
- Nativitatis B. V. M. 118, 125, 155, 240
- Purificationis B. V. M. 204
- Rosarii 232, 240, 304
- S. Crucis 294, 358
- S. Spiritus 204
- SS. Angelorum Custodum 180, 294
- SS. Omnium 335
- SS. Trinitatis 160, 289, 389
Tormentum parvum explosorium pro Paschate 72
Traditio hominum 297, 300, 301, 310
Transfusio campanae 312
Transitus per flumen 393
Translatio ecclesiae 159, domus 358
Triclinium 116
Triennium, triennia 276, 450
Truncus 228, 248, 297, 310
Tugurium 342, tuguriolum 344
Tunicae 21, tunicellae 101, 113

Tunna Vilnensis mensurae 350
Turbo 339
Turpiloquia 323, 324, obscenissima 341
Tutores 151, 167
Tympani (bębny) 218

Ungulae 316
Usura 166, 332, 370 etc., usurarius 231

Vagina pro pacificali 101
Valetudo affecta 340
Vallum (wał) 193, 318
Venationes 222, 366, 451
Veneficia / maleficia 201, 323, 324, 450
Venefici 324, 326, 385, 392
Ventus 194, 197, 207, 291, 307, 310
Ver 435
Verba offensiva 247, 249
Vermiculi 273
Vesper 188 etc.
Vestis lucida 270, 309, 313
Viatores pauperes 402
Vicarius 15, 179, 227, 302, 341, 380, 450
Vindicta 222, 256
Vinum Petersemen 188 etc.
Violatio dierum festorum 392
Virgines devotae 185, 283, 321–327, 358
Visitatio secretior 335
Visitatores infirmorum 145
Vita scandalosa 376
Vitae sanctorum polonicae 431
Vota castitatis et obedientiae 327

Zak 105

Že49 Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.) = *Acta visitationum dioecesis Samogitiae (A. D. 1611–1651)* / Lietuvių katalikų mokslo akademija; [parengė Liudas Jovaiša; redakcinė kolegija: Darius Baronas, vysk. Jonas Boruta, Mindaugas Paknys (ats. redaktorius), Arūnas Streikus, Paulius Subačius]. – Vilnius: Katalikų akademija, 2011. – 520 p. – (Fontes historiae Lituaniae = Lietuvos istorijos šaltiniai; t. 11)

Asmenvardžių, vietovardžių ir dalykų r-klės / parengė Martynas Jakulis, Liudas Jovaiša, p. 453–477.

ISBN 978-9986-592-68-6

UDK 23/28(474.5)(093.2)

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS VIZITACIJŲ AKTAI
(1611–1651 m.)

Išleido Lietuvių katalikų mokslo akademijos leidykla
Pilies g. 8, LT-01123 Vilnius
contacts@lkma.lt, *www.lkma.lt*
Tiražas 300 egz.
Spaudė UAB „BALTO print“
Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius
Kaina sutartinė